A.A.h.p.

[illegible]

HIEROPOLITICON,

SIVE

INSTITVTIONIS POLITICÆ E SACRIS

Scripturis depromptæ

LIBRI TRES;

Auctore P. IO. STEPH. MENOCHIO è Societate IESV.

LVGDVNI,

Sumptibus LVDOVICI PROST, Hæredis ROVILLE.

M. DC. XXV.

CVM PRIVILEGIO.

1625

ALEXANDRO VRSINO CARDINALI AMPLISSIMO

IO. STEPH. MENOCHIVS è Societate IESV, S. D.

QVæ me potissimùm caussæ impulêre, PRINCEPS ILLVSTRISSIME, vt ciuilem institutionem à multis cum laude cõtextam ex prophanis scriptoribus, ego sacris è litteris concinnarem, quòd scilicet hęc scribere religiosi hominis institutũ, & studia non dedeceat, & hæc legere Principibus (si qui tamen

Principes iſta legent) non vtile tantùm ſit, ſed etiam citra iacturam dignitatis, quæ nimirum videatur imminui, ſi homines hominibus impoſiti, ab hominibus præceptis humanis inſtituantur: eædem me ambæ admonuerũt, vt te vnum ex omnibus ſeligerem, cuius inſcriberem nomini has qualeſcumque lucubrationes meas. Etenim ex vna parte tenor iſte vitæ, quam tu ad maiorem ſanctimoniam componis, ad cuius exemplum ſuam poſteri explorabunt, & exigent, incurrit quidem in omnium oculos, quippe in Principe viro mala iuxtà, ac bona eminent omnia, ſed trahit in primis afficítque religioſorum hominũ animos, quibuſcum quantum tibi

tempo

temporis à publicis muneribus ſupereſt, familiariter ipſe, ſuauitérque diſpenſas. Inter quos cum Societatis noſtræ viros præcipua beneuolentia, ac patrocinio, quæ tua eſt benignitas, complectaris, eorúmque ſtudiis, & conatibus in re litteraria delecteris, erit, vti ſpero, tibi non ingratum, quidquid ex hac familia, cui tantum tribuis, perſoluetur. Ex altera verò parte (quæ mihi cauſſa adhuc potior fuit) cum tu te in rerũ adminiſtratione, non ex præſcripto humanæ ſapientiæ, quam tamen & præcellenti iſto ingenio, & totius antiquitatis notitia perfectam habes, ſed ex diuinis oraculis, æternæque legis interpretatione modereris: immò cum hoc ipſo de argumento,

mento, vt inaudiui, opus aggreſſus ſis, quo regnorum initia, proceſſúſque, atque interitus ex ſacrarum hiſtoria litterarum, ea qua præſtas comprehenſione rerum omnium ponis ob oculos; accedo ipſe, vt arbitror, opportunè, dum tibi in hanc curam intendẽti offero hæc à me vtcunque collecta: ſi forte diſtrahentibus animum publicis priuatíſque negotiis ab otio litterarum, prompta hæc cõgeries mea partem aliquam tui laboris imminuat. Accipe igitur, PRINCEPS, hoc quidquid eſt operis, quod tibi & noſtræ familiæ nomine, & argumenti ſimilitudine, opportunitatéque fretus inſcribere auſus ſum, atque hominum expectationem, quam me hac denuntia

nuntia

nuntiatione conſilij tui concitaturum ſcio, tu expertus olim puer quid in omni litterarũ genere valeas, maiorem nunc cum virili ætate ſapientiæ maturitatem adeptus, morari diutius, ac deſiderio, & expectatione torquere noli. VALE.

Romæ Kal. Maij
1624.

ALEXANDRO VRSINO
Cardinali Amplissimo

LVDOVICVS PROST,
Hæres ROVILLE,
S. P. D.

IN laudes, VRSINE, tuas mea lingua recurrit:
Lingua tamen meritis non erit vna satis.
Innumeris variata modis elementa loquantur;
Quotque notas relegis, tot velut ora sonent.
Purpurei cum sis Decus immortale Senatus,
Gloria te voluit non moritura sequi.
Aeternare tuum nota debuit area nomen;
Et quæ non vllo tempore lingua silet.
Sic mihi perpetuò, Princeps, laudabere. nam te
Qui non laudat, obest laudibus ille suis.

AD

AD CANDIDVM LECTOREM.

Paucula quædam, Amice Lector, in huius libri limine monendus es. Primum est, consilium meum fuisse dum hæc scriberem, testimonijs ex Sacris tantùm litteris depromptis, in certum ordinem redactis, & inter se cõcinnatis, Politices præcepta tradere, explicare, confirmare. Alterum est, à profanis auctoribus citandis me cõsultò abstinuisse, quanquam ex ijs multa huc commodè deriuari posse videbam. Cum enim satis multa huius argumenti volumina ab alijs conscripta sint, veterum Philosophorum, Poëtarum, Historicorumq́ placitis, dictisq́ refertißima, quæ paßim circumferuntur,

tur,

tur, & manibus omnium teruntur; ſatius eſſe duxi extra Sacrarum litterarum fines quos mihi præfixeram non vagari, & hanc ſpartam dumtaxat ornare, quam mihi ipſe ſelegeram. Quanquam non negauerim quædam, rarò tamen, interſperſa ex profanis legenti obuia futura, quibus non vt teſtimonijs, ſed vt dicendi formulis, cum aptè cadebant, vſus ſum. Ea qui in illorum auctorum lectione ſunt verſati, non difficilè agnoſcent. Tertium eſt, ſanctorum etiam Patrum dicta, & documenta quæ ad ciuilem inſtitutionem faciebant, me parcè admodum adhibuiſſe, & tunc tantùm cum ex ſacris Scripturis ſuas poſitiones ipſi confirmant: quæ enim meis ego verbis dicere debuiſſem, ſi Patrum verbis efferrem, plus grauitatis

uitatis

uitatis & auctoritatis habitura esse non ignorabam. Tandem ordinem librorum esse huiusmodi. In primo disseri de rerumpublicarum formis, & legitima ratione veniendi ad principatum, electione scilicet, & successione. Deinde tribus ultimis capitibus muniri viam ad ea quæ secundo libro, qui totus est de virtutibus Principis, dicenda sunt. Tertio verò de ijs quæ Reipublicæ statui, Principisq́ gubernationi commodant, aut incommodant. Itaque disputari de consiliarijs, administris, legibus, pace, bello, tyrannide, seditionibus, & huiusmodi. Hæc te nolui Lector nescire. Tu nostra hæc qualia qualia sunt, beneuolo animo accipe, & vale.

MV

MVTIVS VITELLESCVS, Societatis IESV Præpoſitus Generalis.

CVm opus, Politica ſacra inſcriptum, P. IOANNIS STEPHANI MENOCHII, noſtræ Societatis; tres eiuſdem Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognouerint; ac in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur, ſi ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Romæ 10. Februarij 1624.

MVTIVS VITELLESCVS.

Facultas R. P. Prouincialis in Prouincia Lugdunenſi.

EGo IOANNES FORERIVS Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis HENRICO III. 10. Maij 1583. HENRICO IV. 20. Decembris, 1606. & LVDOVICO XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne Libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos abſque Superiorum eius permiſſione imprimant; permitto LVDOVICO PROST, Hæredi ROVILLE, Lugdunenſi Bibliopolæ, vt Librum, qui inſcribitur, *Inſtitutio politica ex ſacris Scripturis deprompta, Authore* P. IOANNE STEPHANO MENOCHIO *è Societate* IESV, ad ſex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſit. Datum Lugduni 7. Decembr. 1624.

FORERIVS.

Approbatio.

IOANNES CLAVDIVS DE VILLE in ſacra Theologia Doctor in S. Pauli Lugdunenſis Canonicus, & in hac Diœceſi à D. Dionyſio Simone de Marquemont Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Archiepiſcopo in librorum cenſuram incumbere iuſſi; fidem facimus nos librum hunc qui inſcribitur, *Institutio politica è ſacris Scripturis deprompta, Auctore* P. IOANNE STEPHANO MENOCHIO *è Societate* IESV, vidiſſe, nec in eo aliquid contra Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ Eccleſiæ ſanam doctrinam aut bonos mores inueniſſe. Non. Decembr. 1624.

DE VILLE.

Conſenſus

Consensus Procuratoris Regij.

LIbrum hunc R.P. STEPHANI MENOCHII Societatis IESV de Institutione politica è Sacris litteris deprompta: Ego Consiliarius, & Procurator Regius typis mandari, & in lucem exponi consentio. Lugduni septima die mensis Decembris 1624.

PVGET.

Facultas imprimendi.

LIbros Hieropoliticon, seu Institutionis politicæ R. Patris STEPHANI MENOCHII Societatis IESV, à LVDOVICO PROST, Hærede ROVILLE, Bibliopola Lugdunensi, in lucem dari permittimus, ac ne quis citra factam ei potestatem denuò excudat, interdicimus. Datum Lugduni septima mensis Decembris 1624.

DE CHAPONAY.

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI, QVORVM paragraphi, per numeros marginales distributi, hîc subiiciuntur.

In sacris Scripturis ciuilem doctrinam contineri.

CAPVT I.

ẽ De

De Imperij necessitate & Anarchiæ malis.

CAPVT II.

Potestatem Rerumpublicarum gubernatricem à Deo esse, illiq́ obtemperandum.

CAPVT III.

De Reipublicæ formis, Democratia, Aristocratia, Monarchia; hancq́ cæteris præstare.

CAPVT IV.

Mulieres Imperijs regendis vt plurimum aptas non esse.

CAPVT V.

De legitima ratione Principatus capiendi, quæ est electio & succeßio.

CAPVT VI.

Regna, quæ succeßione ineuntur, primogenitis deberi.

CAPVT VII.

Quibus disciplinis, & Magistris instituendi sunt ij, qui in spem Imperij educantur.

CAPVT VIII.

Finem boni publici Principi propoſitum eſſe debere.

CAPVT IX.

Principem virtutem colere debere, vt exemplo ſubditis proſit.

CAPVT X.

Initio Principatuum Principes ferme esse meliores, quàm sint postea: & quænam huius mutationis sint causæ.

CAPVT XI.

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI, qui est de virtutibus Principis.

Religionem Principi colendam esse, & de externo eius cultu.

CAPVT I.

Principem non simulato animo, sed serio religiosum esse debere.

CAPVT II.

Nec hæreticos in Republica, aut eorum doctrinam, nec eam quam vocant libertatem conscientiæ, sine graui causa permitti debere.

CAPVT III.

Non debere Principem cum infidelibus inire fœdus, nec illorum opem implorare: & de locanda spe in diuino auxilio.

CAPVT IV.

Principes Ecclesiarum & Sacerdotum iura sarta tecta seruare debere.

CAPVT V.

De liberalitate & munificentia Principis in Ecclesias, & res sacras.

CAPVT VI.

Chri

Qualem Confessarium, Concionatorem, aut Theologum sibi deligere debeat Princeps, & quomodo se cum illo gerere.

CAPVT VII.

Principes virtutis, ac præsertim Religionis cultores diutius ferè viuere.

CAPVT VIII.

De Principis iustitia: ac primò de ea quæ est in commutationibus.

CAPVT IX.

De æqualitate & iustitia in ponderibus, mensuris ac numismatibus à Principe constituenda.

CAPVT X.

De Principis iustitia distributiua.

CAPVT XI.

De Iustitia vindicatiua Principis.

CAPVT XII.

6. Iram

De Clementia Principis.

CAPVT XIII.

De affabilitate & facilitate Principis.

CAPVT XIV.

De

De fide ac veritate Principis.

CAPVT XV.

De liberalitate Principis.

CAPVT XVI.

An Principi liceat diuitÿs augendis ſtudere, & quibus artibus augeri poſſint.

CAPVT XVII.

De Auaritiæ turpitudine, damnis, eiuſdemq́ remedÿs.

CAPVT XVIII.

3. Hanc

De fortitudine Principis, & animi magnitudine.

CAPVT XIX.

4. Magni

De perseuerantia & constantia Principis.

CAPVT XX.

De magnificentia Principis.

CAPVT XXI.

De Principis magnificentia in ædificando.

CAPVT XXII.

De Maiestate Principis.

CAPVT XXIII.

De temperantia Principis in cibo, potu & ſomno.

CAPVT XXIV.

De

De temperantia Principis in voluptatibus tactus, ac primò de vitij huius occasionibus.

CAPVT XXV.

De malis, quibus propter luxuriam corpora afficiuntur.

CAPVT XXVI.

De malis, quæ Principes aut Respublicæ libidinis alicuius occasione passæ sunt.

CAPVT XXVII.

De castitate coniugali, & quædam alia præcepta ad Principum matrimonia spectantia.

CAPVT XXVIII.

De

De modestia Principis, & animi demissione.

CAPVT XXIX.

De prudentia Principis, & de ingenio regni & populi.

CAPVT XXX.

Alia quædam præcepta ad prudentiam pertinentia.

CAPVT XXXI.

Cauendum Principi à Diuinorum, Magorum, Necromanticorum, aliorumq; huiusmodi damnatis artibus.

CAPVT XXXII.

2. Has

INDEX CAPITVM LIBRI TERTII.

De Consiliariorum & consilij capiendi necessitate.

CAPVT I.

Qualis Consiliarius à Principe deligendus sit.

CAPVT II.

De

De Principis Administris, & monita quædam ad ipsos pertinentia.

CAPVT III.

Leges Reipublicæ necessarias esse, quales esse debeant, ijsq́; parendum.

CAPVT IV.

De ciuitatis condendæ situ, alijsq́; eò spectantibus.

CAPVT V.

An Peregrini in ciuitates admittendi, & an ciues deductis colonijs aliò ablegandi.

CAPVT VI.

Beneuolentiam populi, ſubditorúmque, Principem ſibi conciliare debere.

CAPVT VII.

Quale

Quale sit Tyrannidis ingenium, & de vitanda Tyrannide.

CAPVT VIII.

De ſeditionibus, ciuiumq́ diſcordijs, quibus Reſpublicæ euertuntur.

CAPVT IX.

Bellis Respublicas interdum euerti, & liceátne bellum gerere, quiq́ finis in suscipiendis bellis spectandus sit.

CAPVT X.

De belli Duce, eiusq́ notis.

CAPVT XI.

7. Pluri

De militum delectu, disciplina, exercitatione, & armis.

CAPVT XII.

De equestribus copijs, stratagematis, exploratoribus.

CAPVT XIII.

De castris & arcibus.

CAPVT XIV.

Monita quædam ad pugnam spectantia.

CAPVT XV.

De

De victoria, & illius usu, victorumq́ præmijs, triumphis, & trophæis.

CAPUT XVI.

HIEROPOLITICΩN,

SIVE

INSTITVTIONIS POLITICÆ EX SACRIS Scripturis depromptæ

LIBER PRIMVS.

In sacris Scripturis ciuilem doctrinam contineri.

CAPVT PRIMVM.

1 PRæCIPVVM sacrorum voluminum argumentum Christus Dominus est, vt tradit Apostolus cum ait, *finis legis Christus ad iustitiam omni credenti*, & ipse Christus testatus est, verbo quidem, cum Iudæos ad scripturas, quarum scientiam profitebantur, ablegauit; *Scrutamini*, inquit, *scripturas, quia vos putatis in ipsis vitã æternam habere, & ipsæ sunt quæ testimonium perhibent de me*. Facto auté, cum duobus discipulis in Emaus pergentibus, *Incipiens à Moyse, & omnibus prophetis interpretatus est illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant*. Hoc verò argumentũ à scriptoribus sacris nõ paucis, & ieiunè tractatur, sed lucu-

Christũ esse scripturarum argumentum præcipuũ, multa tamen in iis tractari, ex quibus politices iustum opus colligi possit.

Rom. 10. 4.
Io. 5. 30.
Luc. 24. 27.

lenter,& copiosè. Nam ab ipsa mundi origine ita descenditur ad Christum, vt dum eius genealogia describitur,ac proinde regum, ac principum eorum incidit mentio, à quibus Dominus secundùm carnem traxit originem, simul per amœna diuerticula lector circumducatur, rerum quæ in Hebræorum potissimùm Republica temporibus illis acciderunt, prophetarúmque recenseantur oracula, sapientum virorum prouerbia, & effata, ex quibus non tantum vera de Christo dogmata solidè fundari, sed etiam vitam priuatim bene instituendi,& Respublicas temperandi saluberrima præcepta peti possint. Quod mihi videtur D.Pau-
2.Tim.3. 16. lus docuisse,cum ait, *Omnis scriptura diuinitùs inspirata vtilis est ad docendum,ad arguendum,ad corrigendum,ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei,ad omne opus bonum instructus.* Cum enim voluerit Dominus horum voluminum scrutatores,vt hoc loco D.Paulus indicat,ea omnia habere in promptu, quibus hominis perfectio continetur, sanè oportuit Reipublicæ bene gerendæ præcepta non prætermitti, ne ea vitæ humanæ pars minus esset exculta, quæ præclarior est, & præstantior, finémque spectat excellentiorem, quàm ea facultas,quæ priuatam tantummodo vitam instituit. Fauent autem illa Pauli verba cum ait, *Ad erudiendum in iustitia*, quæ iustitiæ vox licet accipi frequenter soleat in scripturis pro omnium complexione virtutum; nihil tamen obstat quo minus hîc ad eam peculiarem virtutem referatur, quæ vnicuique suum reddit, & in continendis Rebuspublicis, benéq; gubernandis, maximum momentum obtinet. Quare quod de vno codice à se conscripto testatur Salomon,eum scilicet

licet dirigi *Ad sciendam sapientiam, & disciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionem doctrinæ, iustitiam, & iudicium, & æquitatem, vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia, & intellectus*; totum cum aliis noui veterísque instrumenti libris commune esse videtur, ex quibus præclarissimis monitis imbui posse eos, qui ad publicas accedunt functiones, tractandámque Rempublicam certum puto. Quod vt sentirem aliquot me rationes, quas ordine subnectam, permouerunt. Prou.1.1.

2 Prima desumitur ex auctore præcipuo sacrarum Scripturarum, qui est Deus ipse, qui per Prophetas suos, horúmque codicum scriptores, qui instar *calami velociter scribentis* habuerūt, has quasi paræneticas, & instructorias epistolas ad nos trāsmisit, in quibus vt diuinam decet bonitatem, ac sapientiam, nihil non verum, non sanctum, non aptum reperiri potest. *Eloquia enim Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum*, nullis scilicet mendaciorum aut errorum inquinamentis respersa, secus quàm hominum esse soleant, de quibus ibidem pronuntiat Dauid, *Diminutæ sunt veritates à filijs hominum, vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suū, labia dolosa in corde & corde locuti sunt*. Nam vel ipsius Balaam testimonio: *Non est Deus quasi homo vt mētiatur, est enim Deus verax*, ait Apostolus, *omnis autem homo mendax*. Nec verò vitiatur diuina ista veritas quod humano ore proferatur: *Non enim vos estis qui loquimini*, ait Christus Apostolis, *sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis, &, qui vos audit me audit*; consentítque Zacharias, qui Deo plenus testatur in cantico suo Dominum *locutum*

Probatur excellentia politiæ sacræ ex auctore præcipuo scripturarum qui est Deus, & ex ipsis scriptoribus, qui sapientes, & in Republica versati fuerunt.

Psal.44.2. Psal.11.7. Ibid. n.2. Num.23.19. Rom.3.4. Matth.10.20. Luc.10.16. Luc.1.70.

esse per os Sanctorum, qui à sæculo sunt, Prophetarum eius. Itaque Prophetæ illud crebrò vsurpare consueuerant, *Hæc dicit Dominus*, & illud, *Verbum Domini, verbum Domini.* Sunt enim sacri Scriptores
Ezec.1.12. animalia illa Ezechielis, quæ *vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent.* Ita enim à spiritu porrò agebantur, vt non retrocederent per dolum, aut mendacium; *Non*
2.Pet.1.21. *enim*, inquit D.Petrus, *voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.* Quare S. Gregorius in præfatione suæ moralis expositionis in Iob, docet ipsum Iob sua gesta ita scripsisse, vt quasi de
Iob 1.1. alio quopiam narret, vt cum dicit; *Vir erat in terra Hus, nomine Iob*, cuius rei hanc affert rationem. Scriptores, inquit, sacri eloquij, qui repleti Spiritu sancto super se trahuntur, quasi extra semetipsos fiunt, & sic Dei sententias, quasi de aliis proferunt, &c. Sed quamuis nullo diuino Spiritu afflati fuissent sacrorum bibliorum auctores, tanta tamen plerique eorum prudentiæ ciuilis laude floruerunt, támque diligēter, & assiduè in Reipublicæ tractatione versati sunt, vt meritò eorum authoritas ethnicorum scriptorum, qui politica præcepta collegerunt, aut profanas scripserunt historias, præferenda sit. Et ne de singulis dicendo longum faciam, pauca quædam attigisse contentus ero ex libro Ecclesiastici, in quo cum multorum egregiorum virorum, qui de Republica Israëlitarum bene meruerunt, continentur encomia; tum scriptorum etiam aliquot biblicorum laudes recensentur, ex quibus etiam ea prætermittam, quæ de eorum probitate dicuntur, eáque tantum breuiter perstringam, in quibus à ciuili hac

hac facultate de qua nunc agimus commendantur. Ac primò quidem laudantur vniuersim, deinde eæ laudes attinguntur, quę cuiusque proprię sunt. *Laudemus*, inquit, *viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, dominantes in potestatibus suis*, vel vt in Græco est, *in regnis*. Recensentur enim reges aliqui, vt Dauid, & Salomon; aliqui etiam, qui licet reges non fuerint, ad regnorum tamen sederunt gubernacula, iudices, & principes populi, vt Moses, & Iosue. Pergit, *magni virtute & prudentia sua præditi, & imperantes in præsenti populo:* Græcus textus habet, *Rectores populi in consilijs, & in intellectu literaturæ populi:* ea nimirum scientes, quæ doctrina populi regendi requirit, ad eos scilicet in officio continendos, prudentérque gubernandos. *Homines diuites in virtute, pacificantes in domibus suis*. Græcè est εἰρηνεύοντες, *Pacifici viuentes*, quod magnum prudentiæ ciuilis indicium est, cum non sit procliue contraria subditorum studia ita temperare, aut finitimorum libidinibus resistere, vt nihil domi turbetur, aut foris. Nec verò cum dicitur illos pacificè vixisse in domibus suis, de ea pace sermo est, quæ cum domesticis agitur, & vernaculis, sed vt indicat Græcus contextus, de ea quæ cum externis, & allophylis, quibus cum frequens concertatio est, magnáque iurgiorum seges. Nam τὸ *in domibus suis*, Græcè est ἐν παροικίαις αὐτῶν, id est, *cum accolis, & finitimis*. Descendit mox Ecclesiasticus ad eas commendationes quæ vniuscuiusque sunt propriæ, auspicatus à Moyse, cuius opus est Pentateuchus, eúmque appellat *dilectum Deo, & hominibus, cuius memoria in benedictione sit, quem Dominus similem fecerit sanctis in gloria, & magnificauerit in timore ini-*

Eccli. 44. 1.

Eccli. 45. 1.

micorum, qui nimirum virtutis illius, & sapientiæ existimatione, & miraculorum diuinitus patratorum eximia opinione concepta, illum formidabant. Hunc autem *glorificauit Dominus in conspectu regum*, non tantùm quia *in verbis suis monstra placauit*, quæ ad frangendam Pharaonis contumaciam, Dominus serui sui ministerio ediderat, sed etiam quia, vt paulò post subditur, Dominus *dedit illi coram præcepta*, illum familiariter alloquendo, ita vt ex eo congressu admirabilem à Domino infusam scientiam consequeretur, *& legem vitæ, & disciplinæ*, non vt sibi tantum bonus esset, sed vt alios etiam, quippe dux & princeps, gubernaret imperiis, & doctrina cælitus hausta, subditur enim, *Docere Iacob testamentum suum, & iudicia sua Israel.* Moysi planè geminum Iosue filium Naue, cuius est liber nominis eiusdem, facit Ecclesiasticus, siue bellicam spectes fortitudinem, siue prudentiam, sapiénsque consilium in tractãda Republica, nimirum ad quem illius spiritus, hæreditario quodammodo iure transierat.
Eccli.46. 1. Itaque illum appellat *fortem in bello, successorẽ Moysi in prophetis*, vel vt est in Græco textu, *In prophetijs*, qui prudentia sua, & auctoritate sciuerit *prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ*, cum scilicet populus exploratorum sermone deterritus, in seditionem concitatus, reditum in Ægyptum meditatus est. Porro de Samuel à quo liber Iudicum, & Ruth, & magna etiam ex parte libri Regum conscripti sunt, ita loquitur Eccle-
Eccles.46. 16. siasticus. *Dilectus à Domino Deo suo Samuel propheta Domini, renouauit imperium & vnxit principes in*
Ibid.n.22. *gente sua.* Et paulò post. *Et ante tempus finis vitæ suæ, & sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini,*

mini, & Christi, pecunias, & vsque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accusauit illum homo. Ex quibus verbis apparet Samuelem præstantissimum fuisse populi iudicem, siue integritatem morum incorruptam spectes, siue dexteritatem in iudiciis absque vllius offensione exercendis; cum nemo repertus sit in tanta hominum multitudine, qui Samueli iniquitatis vllius crimen tot annis ausus esset impingere. Præclarum sanè à populo testimonium quale vix vllus reportet princeps, etiam vitæ integritate conspicuus. Quam enim difficile est placere omnibus, præsertim cum iudicio disceptandæ sunt lites, controuersiæque dirimendæ, in quibus facilius quisque ius suum quàm alterius agnoscit, potiúsque esse sibi, persuadere solet! Nec sanè minor laus illa est, quæ ab Ecclesiastico Samueli tribuitur, cum ait: *Renouauit imperium & vnxit principes in gente sua.* Ipse enim populo importunis precibus mutationem imperij flagitante, aliam politiæ formam ita induxit vt nullus, quod in huiusmodi mutationibus fieri amat, existeret tumultus, aut turbulenta seditio; sed inunctum regem regni gubernaculis admoueret, populúsque summa animorum consensione eum reciperet, eíque debitum obedientiæ præstaret obsequium. Post Samuelem laudatur ab Ecclesiastico Nathan propheta, quem aliqui opinantur Dauidis res gestas in Regum historia persecutum esse, illúmque à prophetia tantum commendat quemadmodum Dauidem à bellica fortitudine, cum tamen ex libris Regum constet, vtrumque prudentissimum fuisse, Nathánque in regia crebrò versatum, & ad interiora consilia regni admissum, floruisse excellẽtis opinione

prudentiæ. Sequitur Salomon, cuius monumenta sunt Prouerbia, Ecclesiastes, Sapientia, Canticum canticorum. Huius tale est elogium apud
Ecclef.47. 14. Ecclesiasticum. *Post ipsum successit filius sensatus, & propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum.*
Ibid. n.16. & paulò post. *Et impletus es quasi flumen sapientia, & terram retexit anima tua, & replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longè diuulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace tua. In cantilenis, & prouerbijs, & comparationibus, & interpretationibus mirata sunt terræ, & in nomine Domini Dei, cui est cognomen Deus Israel.* Sed Salomonis sapientia illustrior est apud omnes, ac celebrior, quàm vt commendationem cuiusquam oratione, vel scriptis nancisci possit. Pergit porrò Ecclesiasticus in laudandis viris illustribus gentis suæ, ex quibus sunt (vt eos præteream, qui nullum suæ sapientiæ monumentum posteritati reliquerunt) Ezechiel, Nehemias, duodecímque prophetæ.
Ecclef.49. 12. De his ita scribit. *Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo, nam corroborauerunt Iacob*, suis quippe admonitionibus & increpationibus iniquorum regum vitio labantem Rempubl. fulserunt. De Nehemia verò cuius studio, prudentia, & fortitudine recreata est Iudæorum Respublica multis diuturnísque malis priùs afflictata, ita loquitur. *Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euersos, stare fecit portas, & seras, qui erexit domos nostras.* Sed de te ipso Iesu fili Sirach, qui tam præclarum Ecclesiastici codicem tuæ testem sapientiæ nobis reliquisti, quid sentis,
2.Cor.12. 16. aut prædicas? *Si enim gloriari volueris, non eris insipiens. Doctrinam,* inquit, *sapientiæ, & disciplinæ, scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Hierosolymita, qui*
reno

renouauit sapientiam de corde suo, vel vt in Græco est, ἀνώμβρησε σοφίαν, Diffudit instar pluuiæ sapientiam: qui dicendi modus non semel occurrit in sacris Scripturis, vt cum dicitur in libro Iob, *Super illos stillabat eloquium meum, expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum*, & in cantico Mosis, *concrescat vt pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina.* Significari autem videtur imbrium metaphorâ copia quædam vbertasque doctrinæ, quam meritò in suis scriptis agnoscit Ecclesiasticus. Et forte etiam per pluuiam quæ minutulis guttis, sed crebris campos infundit, terræ gremium grato liquore paulatim molliens, & fœcundans, doctrinæ sapientum virorum conditio explicatur: quemadmodum enim minutæ guttæ angusti oris vas ingrediuntur, quod alioqui largius infusum humorem non admitteret: ita prudentis doctoris præcepta, & aphorismata paucis verbis comprehensa, ita ad captum auditorum accommodantur, vt non modò acutiores, sed tardiores etiam, & hebetiores, quæ dicuntur assequantur. Sed hoc obiter.

Iob. 21. 22.

Deut. 32. 2.

3 Secunda ratio, qua adducor vt credam in sacris bibliis excellentem latere doctrinam ciuilem, desumitur ex materia. In historicis quippe narrationibus crebris, & admirabilibus, quæ toto isto sacro volumine continentur, sanè multa colligi posse contendo ciuilis vitæ documenta; nam in libris à Salomone conscriptis, aut à Iesu filio Sirach, cuiusmodi sunt Prouerbia, Ecclesiastes, Sapientia, Ecclesiasticus, nullus, vt arbitror, inficiabitur multa præcipi ad publicorum mune-

Idem probatur ex materia sacræ Scripturæ, historiis nimirum & libris quos illa complectitur.

rum administros politicis monitis imbuendos. Ponat ergo sibi vnusquisque ob oculos quandam quasi synopsim scripturarum, easque breuiter percurrat, planéque intelliget in tam multis, tamque variis rerum tot sæculis gestarum narrationibus, ciuilis doctrinæ præcepta nec pauca, nec obscura deprehendi posse. Spectet itaque post nascentis mundi exordia, corruptosque hominum mores, & cataclysmum [a], dura Nembrotis imperia [b], qui suis finibus non contentus, studio regni amplificandi, quà iure quà iniuria sui limites proferebat imperij. Molitionem turris [c] ausu temerario in altum sublatæ, vnde nata sermonum linguarumque varietas, hominesque ad varias mundi plagas delati, noua regna fundata, ciuitates extructæ: Iosephi dein ærumnas, & carcerem [d], & mox diuino fauente numine, fælicitatem, & imperium. Postea filiorum Israel profectionem in Ægyptum [e], totique regno salutarem rei frumentariæ constitutionem: Hebræorum in Ægypto calamitates [f]: Mosis cum Pharaone altercationes [g]: terræ plagas: exitum populi de Ægypto [h], totque myriadum in desertis locis, per tot annorum decadas difficilem cerebrosæ gentis sub Moyse gubernationem: populi censum [i]: tum exploratores in Chananitidem à Moyse dimissos [l]: Gabaonitarum fraudulentam deceptionem [m]: cum tribu Beniamin reliquarum tribuum ciuile bellum [n], atrox sanè, & plurimorum cæde funestum: tot denique iudicum, post extinctum Moysem successiones: populi post peccata in religionem, ac Dominum, clades, ac seruitutes, à quibus cum primum pænitudine crimen deleuerant, armis, aut astu ducum fortissimorum

a Genes. 6. 1.
b Genes. 10. 8.
c Genes. 11. 2.
d Genes. 30. & seq.
e Genes. 46. 6.
f Exod. 1. 10.
g Exod. 5. 1. & seq.
h Ibid. 12. 37.
i Exod. 12. 37. & alibi.
l Numer. 13. 4.
m Iosue 9. 3.
n Ibid. 20. 11.

morum libertati restituti, ad pristinum statum
emergebant. Strategemata Gedeonis [o], & Sam- o Iud.7.1.
psonis [p], eorumdémque bellicam virtutem, & p Iud.15.
gloriam: mutationem deinde imperij, nouam- 4.
que politiæ datam formam, iudicum antiquata,
regum noua inducta potestate [q]: Dauidis res in q 1.Reg.
bello fortiter, & callidè gestas [r]: astuta consilia 10.21.
Achitophelis [s]: filiorum Dauidis in parentem r 2.Reg. 17.& seq.
excitatas turbas, & creata pericula [t]: Pacificum s 2.Reg.
Salomonis regnum [u], templi structura illustre [x], 15.12.
diuitiis ex vltimo oriente aduectis abundans [y], t 2.Reg.
reginæ Sabæ aduentu nobilitatum [z]: florentissi- 15.1.
mum postea imperium in duas partes discissum, u 3.Reg.1. 39.
atque distractum, dum prudentiam senum, serui- x 3.Reg.6:
dum iunioris regis ingenium habet despectui [α]: 14.
tot deinde regum, partim Iudæ, partim Israelis y 3.Reg.3.
res domi, ac militiæ gestas: somniorum Nabu- 13. z 3.Reg.
chodonosor [β] & monarchiarum Assyriorũ, Per- 10.1.
sarum, Græcorum, Romanorúmque interpreta- α 3.Reg.
tionem [γ]: Bethuliæ obsidionem [δ], obtruncatum 12.4.
Holophernem, mulieremque infirmam tanti du- β Dan.2.1.
cis cruore delibutam [ε]: Hierosolymorum sub γ Dan.2. 38.
Zorobabele instaurationem [ζ]: Mardochæi in As- δ Iudith
sueri aula aduersus Amani furentẽ insolentiam, 7.5.
constantiam [η], & promeritum in regem, cuius ε Iudith
iugulum Eunuchorum mucro petebat [θ]: res dein- 13.10. ζ 1.Esdr.
de à Machabæis gestas fortiter, ac prope modum 3.8.
supra fidem, contra potentissimorum principum η Esther.
duces, & copias [ι]. Ex quibus omnibus aliisque 3.2.
compluribus, quæ toto volumine recensentur, θ Esther. 6.2.
tanta præceptorum, exemplorumque copia, me ι 1. Ma-
quidem iudice, colligi potest, vt nulla sit politi- chab. & 2.
cæ facultatis pars, ad quam irrigandam scriptu- libro.
rarum sacrarum fontes, si quis recludere nouerit,

commo

commodè deriuari non possint.

Idem probatur ex forma scribendi horũ scriptorũ.

4 Tertia ratio ducitur ex forma, modoque scribendi, quem sacri Scriptores secuti sunt: nam nullis animi perturbationibus obsequentes, nihil amicitiæ dantes, aut odio, omnia verè, & vt gesta sunt, fideliter suis libris complexi sunt, quod sanè plurimum momenti habet in historia, vt ciuili doctrinæ vsui esse possit. Cum enim in ea quid fugiendum, quid amplectenduum sit, quid ex hoc, illóue consilio boni consequi possit, aut mali timendum sit, quasi in speculo quodam humanarum actionum proponatur; si ipsum nutet labetque fundamentum, necesse est omnia etiam illa corruant, quæ illo nitebantur: vna enim aut altera circunstantia addita, detracta, immutata, totius facti speciem corrumpit, aliamque inducit faciem, iuxta quam longè diuersum esse debet ciuilis prudentiæ iudicium. At verò profani scriptores, quia (vt dicitur in prouerbiis,)
Prouerb. 19.6. *multi colunt personam prudentis, & amici sunt dona tribuentis*, muneribus corrupti à principibus viris plus iusto gloriæ cupiditate flagrantibus, nihil non ausi sunt, vt de illis verè dici possit, quod de
Ierem. 8. 8. scribis ætatis suæ questus est Ieremias: *Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum*, vel vt ex Hebræo vertit Pagninus; *Verè etiam mendacium fecit stylus. Frustra scribæ.* Hoc sensu frustra est scribarum officium in Repub. quandoquidē qui scripturas incorruptas in tabulariis, veterúmque monumentorum memoriam fideliter conseruare debuissent, adeò quod sui fuisset muneris non præstant, vt eis etiam adspersis mendaciis vitium afferre non dubitent. Et sanè de huiusmodi ho-
Psal. 48. 19. minum genere verè dicitur in psalmo. *Confitebi-*

tur

tur tibi cum benefeceris ei, Symmachus eodem sensu legit ἐπαινέσουσί σε, *laudabunt te*. Hoc enim est adulationis ingenium, quæ facili negotio irrepit in historiam, vt veritatem exterminet, aut certè non nisi mendaciorum tegmine obuolutam publicum aspicere patiatur. Volunt enim principes viri, & ornari sua vehementiùs, quàm historici sentiant, & vitia dissimulari, ac præteriri, rebusque gestis, qualescumque tandem sint, plusquàm concedat veritas, indulgeri, vno verbo historiæ leges penitus negligi. Tandem vt demus principes solicitos non esse quomodo scribatur historia, quotusquisque est, qui ab amore vel odio vacuus sit? quibus perturbationibus scriptorum styli acuuntur & incitantur ad infensorũ famam lacerandam, vt meritò qui talem nactus fuerit inimicum, Dauidicum illud vsurpare possit; *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me*. Quare si dixero historicorum aliquos priuatis affectibus seruientes mentitos esse, nec mihi succensere, nec expostulare iure possint. Vnius enim Scripturæ sacræ propria est laus illa quam suo tribuit Euangelio S. Ioannes cum ait, *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scimus quia verum est testimonium eius*: qui quamuis esset *discipulus ille, quem diligebat Iesus*, vanitatis tamen, aut mendacij, quasi in amici gratiam aliquid non veræ laudis affinxerit, nulla ratione reprehendi potest.

Psal. 108. 3.

Io. 21. 24.

Io. 21. 20.

5 Quarta ratio, quã paucis supra attigi, ex fine sacræ Scripturæ petenda est, vocatur enim hæc à Patribus nonnumquam *Instrumentum*: huius autem vocis duplex ex notio, & vtraque in scripturas optimè quadrat, & ad rem nostram facit. Nam instru

Idem probatur ex fine sacræ Scripturæ.

instrumentum apud latinos id significat quod σκεῦος, aut ὄργανον apud Græcos, qua significatione calamus graphiarius instrumētum scriptoris est, trulla cæmentarij. Hac verò significatione scriptura dici potest instrumentum, quia licet Deus nullis opus habeat instrumentis ad salutem nostram procurandam, quæ tamen illius est in prouidendo suauitas, vt se se captui nostro accōmodet, libros hosce sacros adhibere voluit, quibus tanquam instrumentis nos dirigeret in eum finem, quem nobis ipse constituit. Altera significatio est, vt vox ista, *Instrumentum*, pressiùs accipiatur, & iis rebus accommodetur, quibus aliqua ratione instruimur: ex quo fit, vt quia Scripturæ sacræ nos instruunt, normam tradendo de Deo, & Christo domino rectè sentiendi, rationémque præscribendo piè sanctéque viuendi, instrumenti nomen meritò sortiantur. Quare D. Paulus discipulum suum Timotheum ad sacrarum litterarum studium sedulò capessendum cohortatur,
2. Tim. 3. 15. *Quæ te*, inquit, *possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu*, ac rursus, *vt perfectus sit*
Ibid. n. 16. *homo Dei, ad omne opus bonum instructus*. Quod verò præcipit Paulus Timotheo, hoc Dauid habe-
Psal. 118. 27. bat in votis cum orabat Dominum, *Viam iustificationum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.* Notādum autem est in Græco D. Pauli contextu cum dicitur; *quæ te possunt instruere*, haberi σοφίσαι, *sapientem reddere*, quod nimirum nullum sit sapientiæ genus, quod à diuina scriptura lumen
2. Petr. 1. 19. non accipiat. *Habemus*, ait D. Petrus *firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis, attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat*: dum enim caligine huius mortalitatis in-
uolui

uoluimur, Ægyptiorum more palpamus in tenebris, nec quò greſſum debeamus intendere ſatis intelligimus, ſi lucernæ huius, vt illam Dauid appellat, ſplendore deſtituamur. *Lucerna*, inquit, Pſal 118.
pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. & 104.
alibi. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos*; à Pſal.18.9.
qua parentis metaphora filius Salomon non diſcedit, cum ait, *Quia mandatum lucerna eſt, & lex* Prouerb.
lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ. Cui ergo hæc 6.23.
lampas fulſerit, perfectus erit homo Dei. Græcè ἄρτιος, ita numeris omnibus abſolutus, vt nihil eorum deſit, quibus opus habere poſſit. Is enim à Græcis ἄρτιος dicitur, qui omnibus ſuis partibus ita conſtat, vt nihil deſideretur aut redundet. Cum ergo homini inter alios verſanti, nec ſe à ciuium cætibus ſubducenti multa incidant tempora, ac negotia ambiguitatibus implicata, & perplexa, ſi perfectus futurus eſt in ciuilibus ſuis functionibus, normam habeat neceſſe eſt ac regulam in ſacrarum litterarum cuſam officinis, qua dicta ſua metiatur, & facta, ne à rationis rectitudine ad vitij deflectat prauitatem. Hinc Dominus Ioſue populi ducem futurum inſtituens (quamuis ſeruum ſuum dignaretur alloquio, & per ſe ipſum pleraque doceret) libros Moſis vt ſemper præ oculis haberet imperauit, vt ad eorum præſcriptum, quaſi materiatæ cuiuſdam regulæ vſu, ſuas omnes ciuiles actiones diligenter exigeret. *Non recedat*, inquit, *volumen legis huius* Ioſue 1.8.
ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Nec aliam inſtituit viam ſanctus Dauid belli artibus clariſſimus, & pacis, cuius illa ſunt verba, *Nam & teſti-* Pſal.118.
24.

monia

monia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ. Immò non veretur honestissima quadam iactantia, & quæ in Domini laudem re-
Psal.118. dundaret, de se ipso prædicare, *Super inimicos*
98. *meos prudentem me fecisti mandato tuo; & super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est, super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui.*

Cur tam pauci in scripturis quærãt politica præcepta. 6 Sed quid causæ esse dicemus cur tam multi imitentur filios Agar, *qui exquirunt prudentiam quæ de terra est, fabulatores, & exquisitores prudentiæ, & intelligentiæ, vias autem sapientiæ non intelligunt?* An quia deprauatis, corruptisque sunt mo-
Baruch 3. ribus, qui autem admittendi sunt ad ista oracu-
23. lorum adyta integri sint vita, probatisque mori-
Sap.1.4. bus necesse est, dicente Salomone, *In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in cor-*
Ecclés.1. *pore subdito peccatis*; & Ecclesiastico, *Fili concupi-*
33. *scens sapientiam conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi*, quare Christus Dominus amicis suis Apostolis multa retexit arcana, & recõdita euoluit mysteria, quæ sapientes in oculis suis, & multum in lectione scripturarum volutatos Pha-
Io.15.15. risæos, Scribasque latebant. *Vos autem*, inquit, *dixi amicos quia omnia quacumque audiui à Patre meo, nota feci vobis*? An quia à Domino eximium hoc sapientiæ donum, ea qua par est animi demissione postulare dedignantur, naturalibus ingenij, & iudicij sui viribus fidentes, cum tamen
Iacob.1.5. dicat D. Iacobus, *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non im-*
Prouerb. *properat, & dabitur ei*; & Salomon, *Vbi est humi-*
11.2. *litas, ibi & sapientia*? An quia nonnulli politicorum infælicis huius sæculi in fide nutant, religionémque

némque ad suas dumtaxat spes, quibus velificantur, accommodant, cum tamen dicat Isaias iuxta Septuaginta interpretationem: *Nisi credideritis, non intelligetis?* An quia non solidam, verámque prudentiam, sed potius astutiam quandam sibi comparare nituntur, qua possint ambulantes simpliciter, dolis suis, & fraudibus innectere, & *in negotio circumuenire fratrem?* Eos verò qui iustitiam colunt, & religionem, ipsi ludibrio habent, *Consilium inopis confundentes*, hoc est irridentes, *quoniam Dominus spes eius est*, vt quodam loco canit Psaltes: *Spiritus autem sanctus disciplinæ*, vt docet Sapiens, *effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu.*

Isa. 7. 9. 1. Thessal. 4. 6. Psal. 13. 6. Sap. 1. 5.

7 Quæcumque autem causa sit, propter quam diuinam hanc lucem auersantur, & fontis huius aquas haurire detrectant, illos sinamus, qui culpa sua *Lumini rebelles* esse voluerunt, quibúsque nulla alia fulget lampas, quàm peccatum: nam *Lucerna impiorum peccatum.* Nos cum S. Iob melius sentiamus, qui pro comperto habuit huiusmodi homines vehementer errare, & lumen illud, quod ipsi tantopere adamarunt, ad certissimam perniciem tandem ducere. *Nonne*, inquit, *lux impij extinguetur, neque splendebit flamma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super ipsum est*, (consilium scilicet, & prudentia) *extinguetur?* Omittamus illorum puteos erroris, & iurgij, quos detestatur D. Ioannes; *Altitudines Sathanæ*, siue vt est in Græco, *Profunditates*: turpe enim est *quærere à pythonibus, & diuinis, qui strident in incantationibus suis, Numquid non populus à Deo suo requiret?* An non turpe est responsa dubitationum quæ incidunt expectare *pro viuis à mortuis?* Ne, obse

Adhortatio ad hāc doctrinam ex scripturis petendam.

Iob 24. 13. Prou. 21. 4. Iob 18. 5. Apoc. 2. 24. Isa. 8. 19. 20.

Ibidem. obsecro, tantum dedecus suscipiamus, *Ad legem magis, ad testimonium accedamus*, & ad veræ genuinæque prudentiæ scaturigines iter intendamus,
Prou. 18. 4. cum re vera sit *Torrens redundans fons sapientiæ*. Imitemur Sanctum Moysem, eiúsque virga, quæ est crux Christi, aquas de silice eliciamus, ne qua-
Baruch 3. 10. dret in nos Prophetæ illa conquestio. *Quid est Israël, quod in terra inimicorum es, inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum? Dereliquisti fontem sapientiæ. Nam si in via Dei ambulasses, habitasses vtique in pace sempiterna. Disce vbi sit prudentia, vbi sit virtus, vbi sit intellectus, vt scias simul vbi sit longiturnitas vitæ, & victus, vbi sit lumen oculorum & pax.* Ad aures, & ad mentem parænetica Salomonis verba admittamus, qui in prouerbiis
Prou. 2. 3. ita compellat vnumquemque nostrum. *Si quæsieris eam* (sapientiam) *quasi pecuniam, & quasi thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies, quia Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia, & scientia, custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, seruans semitas iustitiæ, & vias Sanctorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis, quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.* Hactenus Salomon, qui tamen tam acri adhortatione non contentus, post aliquot prouerbiorum suorum capita, illustri prosopopæia, Sipario reducto sapientiam ipsam

ipsam producit in hæc verba loquentem. *Meum est consilium, & æquitas, mea est fortitudo, per me reges* Prouer. 8. 14.
regnant, & legum conditores iusta decernunt, per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia. Melior est enim fructus meus aurō, & lapide pretioso, & genimina mea argento electo. In vijs iustitiæ ambulo, in medio semitarum iudicij vt ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam. Hęc Sapientia. Cum verò iam multa præcepta bene viuendi, & rectè Rempubl. administrandi Sapiēs tradidisset, *Ecce*, inquit, *descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus & in scientia,* Prou. 22. 20.
quæ verba sic verti possunt ex Hebræo, vt Rabinis quibusdam placet, quos Iansenius & Vatablus probant, *Ecce descripsi tibi verba Principalia, aut Ducalia,* ea scilicet de quibus dixerat cap. 8. *Audite,* Prou. 8. 6.
quoniam de rebus magnis locutura sum. τὸ *De rebus magnis* Chaldæus vertit *Principe digna*, Symmachus ἡγεμονικὰ, *Ducalia*, seu *Principalia.* Quare cum Ecclesiastico concludamus. *Beatus qui in istis* Ecclef. c.
versatur bonis, qui ponit illa in corde suo sapiens erit. 50. num.
Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit, quia lux Dei ve- vltimo.
stigium eius est. Græcè, ὅτι φῶς κυρίου τὸ ἴχνος αὐτοῦ, quia vestigium, ingressus, actiones illius, qui ista frequenter meditabitur, diuina luce dirigentur.

De Imperij necessitate, & Anarchiæ malis.

CAPVT II.

Nullam Rempublicam gubernatione destitutam saluã esse posse.

1 NVlla hominum societas (vt communis est hominum sensus, ipsaque docet expe-

 rientia)

Prou.11. 14. rientia) diu stare potest, rectoribus destituta. *Vbi non est gubernator*, inquit Sapiens, *populus corruet*, addunt Septuaginta, *velut folia*. Quod nos in vulgata editione habemus *Gubernator*, in Hebræo est תַּחְבֻּלוֹת, quæ vox à radice חבל deducitur, quatenus significat nauim gubernare, quamuis deinde recepta linguæ sanctæ metaphora, transferatur ad quamcumque aliam gubernationem, in qua consilio, industria, experientia opus sit. Quare si vis Hebraicæ vocis expendatur, hic nobis sensus à Sapiente exhibetur. Quemadmodum nauim Gubernatore vacantem, medióque iactatam mari saluam esse impossibile est; nihilque procliuius quàm eam ad scopulum aliquem allisam naufragium facere, aut syrtibus adhærescere, aut aquarum vorticibus haustam funditus interire; ita Respublica sapienti moderatore carens, incolumis diu perseuerare non potest. Porrò Rempublicam nauis instar se habere præclarè tractata allegoria ostendit Ezechiel, cum ciuitatem Tyrum sic alloquitur. *O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum: abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris, cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi malum: quercus de Basan dolauerunt in remos tuos, & transtra tua fecerunt sibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ. Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, vt poneretur in malo hyacinthus, & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum. Habitatores Sidonis, & Aradij remiges tui, sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.* Sed vt ad locum illum Prouerbiorum reuertamur, Septuaginta, vt diximus addunt, *vt folia*. Quemadmodum enim folia

Ezech. 27.3.

lia

lia ex arboribus facilè defluunt, cum radice vitiata truncus exarescit, aut cum hyeme ingruente, aut ventis acrius flantibus externa vi decutiuntur; ita respublica, quam sapienti consilio prudens aliquis gubernator non administrat, quasi quodam intestino morbo, laborans vergit ad interitum; quòd si discordiarum etiam, & seditionum, aut bellicus à finitimis tumultus accesserit, reipublicæque statum concusserit, iam verò nulla salutis spes superesse potest, sed omnia sursum, deorsum euersa præsentissimam politiæ illi perniciem afferant necesse est.

2 Huius autem rei dum causam inquiro, ea potissimum occurrit, quod homo animal quoddam sit sociale, non solùm propensione quadam naturæ, sed etiam conditionis suæ necessitate, adeo vt qui solus sit, mutuáque sociorum ope, qua in multis indiget destitutus, sibi satis esse non possit. vnde Sapiens, *Melius est*, inquit, *duos esse simul quàm vnum; habent enim emolumentum societatis suæ: si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Et si dormierint duo, fouebuntur mutuo; vnus quomodo calefiet? & si quispiam præualuerit contra vnum, duo resistunt ei. Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Quamuis enim rationis vsum nacti sint homines, & generales quasdam in mente notiones consignatas habeant, ex quibus si accedat alterius institutio, facilè quid in quaque re faciendum fugiendúmve sit intelligant; tamen si nostrum vnusquisque seorsim in manu consilij sui relinquatur, nulliúsque magisterio erudiatur, & ad humanitatem informetur, præstanti hoc animante nihil rudius, hebetius, tardius reperiri possit. Est in ipsis pecudibus ra-

Probatur ex mutua ope qua indigemus.

Eccl. 4. 9.

tione carentibus,& ad pastum proiectis, vis quædam admirabilis illis à natura tributa, quô vitam tueri & propagare possint, qua sibi conuenientia inquirunt, & nocitura declinant, noxias herbas à salutaribus distinguunt, regiones etiam mutant, longos terrarum tractus emensæ, semináque reponunt, quibus hyeme cum pabulatio fuerit interclusa, in suis caueis conditæ securæ

Prou. 30. 24. vescantur. *Quatuor*, inquit Salomon, *sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formica populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi. Lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum. Regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur, & moratur in*

Ierem. 8. 7. *ædibus regis.* Et Ieremias. *Miluus in cælo cognouit tēpus suum; turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui.* Homines autem quamquam brutis animantibus, vtpote rationis lumine illustrati, multis partibus præstent (verum enim

Ecclef. 17. 5. est quod de homine prædicat Ecclesiasticus. *Consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illi excogitandi, & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam Spiritus, sensu impleuit cor illorum, & mala, & bona ostendit illis.*) Et posteaquam prima illa ruditas detersa est, & doctrinæ cultura accessit, alia etiam solertissima animalia longo præ-

Iob. 35. 11. cedunt interuallo, quare dictum est à S. Iob. *Qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos.* Vt tamen possit lampas hæc in humanæ mentis arce splendescere, suscitante, & purgante magistra manu vehementer indiget. Deteriore enim in hoc conditione sumus quàm belluæ, quæ, nullo præmonstrante, solo naturæ ductu ad ea feruntur, quæ illis necessaria sunt, quod nos

assequi

assequi sine doctore non possumus. Cum igitur humanum genus mutua ope indigeat in multis, quoddam quasi corpus ex varijs membris ad diuersa ministeria destinatis, inter se coagmentatum, ac quasi conflatum ex multis ciuibus fiat necesse est, quod vno regatur capite, vt mutuis officijs, auxilióque, nó solùm sibi priuatim vnusquisque consulat, sed etiam communitati vniuersæ commodare possit. Quemadmodum autem in humano corpore membris diuulsis, aut distractis, aut alio ordine quàm naturæ auctor Deus disposuerit collocatis, non incommoda tantum plurima creari, sed totam etiam præstantissimi animalis fabricam euerti necesse est: ita in republica si illius partes discordent, si nullius magistratus imperio contineatur, si publica munera, & honestas functiones ambiat vnusquisque, manus verò aut pedis officia refugiat, & recuset, quid aliud expectari potest; quam vt dissoluta ordinis compage tota communitas dissipetur, & pereat? Præclaram hanc humanorum membrorum similitudinem vrget S. Paulus ad Corinthios scribens, cum enim dixisset, *Diuisiones ministrationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus*, subdit post nonnulla. *Nam & corpus non est vnum membrum, sed multa. Si dixerit pes, quoniam non sum manus, non sum de corpore; & si dixerit auris, quoniam non sum oculus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore? si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra, vnumquodque eorum in corpore sicut voluit, quod si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus. Non potest autem oculus di-*

1. Cor. 12.5.

cere manus : Opera tua non indigeo , aut iterum caput pedibus ; Non estis mihi necessarij. Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse , necessaria sunt , & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circundamus; & quæ inhonesta sunt nostra , abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra nullius egent , sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat abundantiorem tribuendo honorem , vt non sit schisma in corpore , sed id ipsum pro inuicē solicita sint membra, & si quid patitur vnum membrum , compatiuntur omnia membra , siue gloriatur vnum membrum , congaudent omnia membra. Hanc verò humani corporis similitudinem video D. Paulo vehementer placuisse, nam & illam fusiùs explicauit , & alibi eandem vsurpauit,

Rom. 12. 4. vt quum ad Romanos scribit. *Sicut in vno corpore multa membra habemus , omnia autem membra non eundem actum habent : ita multi vnum corpus sumus in*

Ephes. 4. 2. *Christo , singuli autem alter alterius membra.* Et ad Ephesios. *Cum omni humilitate , & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus , sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ.* Sic enim fiet , vt totius multitudinis in

Act. 4. 32. vnam voluntatem cōspirantis *cor vnum sit & ani-*

Colos. 3. 14. *ma vna. Hocque perfectionis vinculo,* quod in mutua charitate, mutuisque officiis consistit, constricti,

Psal. 132. 1. ciues experimento discant , non solum *quàm iucundum sit habitare fratres in vnum* , sed etiam *quam bonum* , ac salutare. Sanè bonum, ac salutare, nam

Prou. 18. 19. vt monet Salomon : *Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma.* Nam verè dicere possumus, tūc demum rempublicam hostium iniuriis opportuniorem esse , propiúsque ab interitu abesse,

cum

cum inter eius membra dissidium aliquod exoritur, & in diuersa studia præclari huius corporis membra distracta scinduntur. *Diuisum est cor eorum*, inquit propheta, *nunc interibunt*. Nec alius sancti Pauli sensus cum Galatas discordes castigans ait, *Quod si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini*. Ideóque Romanorum respubl. tamdiu stetit, quamdiu verè de iis prædicari potuit, *Non est inuidia, neque Zelus inter eos*. Hæc autem omnia quæ enumerauimus incommoda per Anarchiam importantur in rempub. principe, & quasi quodam capite carentem, cuius beneficio totum corpus bene *compactum* sit, & connexum, vt alicubi loquitur D. Paulus. Sed alibi fortasse latior se aperiet campus de mutuis ciuium dissidiis atque discordiis disputandi.

Osee 10.2. Galat. 5. 15. 1. Mach. 8.16. Ephes. 4. 15.

3 Secunda ratio, qua idem confirmetur, ex Angelorum republica peti potest. Sunt enim Angeli ita in suos ordines, & hierarchias tributi, vt alij superiores sint, inferiores alij, assistant alij, alij ministrent, rursus alij doceant, perficiant, & illuminent, alij verò illuminentur, doceantur, perficiantur. Colliguntur ista ex sacris litteris, nam D. Paulus ad Ephesios scribens ait, *Constituit* (Christum) *ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen*. Et ad Coloss. *Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt*. Quibus verbis D. Paulus docet Christum Dominum antecellere dignitate, non solùm inferiorum ordinum Angelos, sed etiam supe

Idem probatur ex Angelorũ politia. Ephes. 1. 20. Coloss. 1. 16.

ſuperiorum, eoſque omnes, cuiuſcumque tandem ſint ordinis, aut hierarchiæ, ab eodem creatos eſſe. Hoc ergo, de quo agimus, diſcrimen ordinum, & hierarchiarum, agnoſcit & docet Apoſtolus. Rurſus, Angelorum Aſſiſtentes aliqui ſolent appellari, aliqui Miniſtrantes, quæ diſtinctio
Dan.7.10. ex Danielis colligitur prophetia. *Millia millium,* inquit, *miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Quare meritò propter hunc ordinem, & ſuperiorum inferiorúmque diſcrimen, officiorúmque quà aſſiſtendi, quà miniſtrandi, varietatem, Angelos appellat ſcriptura *Militiam cœli,* quod etiam nomen propter eandem ordinis rationem ſtellis tribuitur. De his ſermo eſt in libris
4.Reg. 17. 16. Regum cum dicitur. *Et adorauerunt vniuerſam militiam cœli:* & in Deuter. *Seruiant Diis alienis, &*
Deut. 17. 3. *adorent eos, ſolem, & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi.* Angeli verò militia cœli dicun-
Iſa.40. 26. tur etiam ab Iſaia, cum ait, *Educit in eo numero mi-*
Iob.25.3. *litiam eorum.* & à Iob. *Numquid,* inquit, *eſt numerus militum eius?* Eſt autem hæc Angelorum militia ſui ducis, & Archiſtrategi, Dei ſcilicet omnipotentis, qui Deus eſt exercituum, & à quo gubernantur, planè ſubiecta. Hinc legimus in Pſal-
Pſal.102. 20. mis. *Omnes Angeli eius potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius,* &
Zachar.9. 8. alibi, *Circundabo domum meam ex his qui militant mihi euntes, & reuertentes.* Optimè enim quadrat in cæleſtes hoſce milites id quod de ſuis prædica-
Matth. 8. 9. bat Centurio ille Euangelicus. *Habeo ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alij, veni, & venit.* Nec verò ſummo dumtaxat Principi Deo cæleſtes iſti ſpiritus obtemperare didicerunt, ſed aliis etiam Angelis ſuperioribus ſubſunt, & obediunt.

diunt. *Et audiui*, inquit Daniel, *vocem viri inter Vlai* (eſt hoc nomen portæ) *& clamauit, & ait Gabriel; fac intelligere iſtum viſionem, & venit, & ſtetit iuxta vbi ego ſtabam. Cúmque veniſſet, pauens corrui in faciem meam, & ait ad me. Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur viſio.* Quis ille fuerit qui imperauit, cuius vocem ſe audiuiſſe teſtatur Daniel, non exprimitur à propheta. Videtur vnus fuiſſe de ſanctis, id eſt, Angelis: dicitur enim eodem capite. *Et audiui vnũ de ſanctis loquentem, & dixit vnus ſanctus alteri neſcio cui.* Putant tamen Hebræi teſte D. Hieronymo, imperantem fuiſſe Michaelem, ſed nullam ſuo more dicti ſui afferunt rationem, ſed ne coniecturam quidem. Illud nobis ſatis eſt, colligi hinc commodè poſſe, diſparem eſſe Angelorum auctoritatem, & potentiam; alióſque aliis imperare: quæ graduum, poteſtatis, imperiique diuerſitas rempubl. Angelorum conſtituit, & conſeruat.

Dan.8.16.

Ibid.n.13.

4 Tertia ratio peti poteſt ex iis ipſis cœtibus, quos non honeſtatis alicuius ſtudium, ſed potius aliis nocendi cupiditas, & libido conciliauit, cuiuſmodi eſſe videmus latronum manus, qui ſuis ducibus, & legibus, & aſſimilata quadam ad iuſtas rerum publicarum formas imperandi, & parendi ratione reguntur, ſi quando ad patranda facinora coierunt. Cum Iephte paternis laribus eiecto, *Congregati ſunt viri inopes & latrocinantes, illumque quaſi principem ſequebantur.* Rectè dicitur, *quaſi principem*, neque enim legitimus princeps is eſſe poterat, qui ad principatum non legis adminiculo aſpirauerat, ſed prauorum hominum conſpiratione, & voluntate munus illud adeptus fuerat. Similem principatum in diſſimili cauſa (niſi etiam

Idem probatur quod ne ſceleſtorum quidẽ hominum cœtus gubernatore carere poſſint.

Iud.11.2.

etiam Iephte cum doctis quibusdam recentioribus culpa eximere placeat) nactus est Dauid, cùm Saulis inuidiam, impotentémque furorem cautè declinaret. Nam *Conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amarô animô, & factus est eorum Princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.* Prudenter vt in illa fortuna: quid enim illis factum fuisset si temerè, & sine duce palantes in campis, aut montibus vagati fuissent? id sanè contigisset, quod votis omnibus optabat Saul, vt nimirum in eos casses, quos tandiu, tam multis locis intenderat, aliquando impingeret.

1. Reg. 22. 2.

Idem probatur, quod etiã in seditionibus quæ alioqui turbulẽtissima sunt, caput quæratur.

5 Quarta ratio ex ipsissimet seditionibus desumi potest, quæ in ciuitatibus & rebuspublicis existunt aliquando. Est sanè vulgus imperitum seditione aliqua concitatum, insanum, vecors, & à prudentibus consiliis planè remotum: quod si alibi certè in seditione illa Ephesi exorta, Demetrio Argentario cõtra D. Paulum populum concitante, planissimè apparuit, nam vt dicitur in Apostolorum actis; *Impleta est ciuitas confusione, & alij aliud clamabant, erat enim Ecclesia confusa, & plures nesciebant, qua ex causa conuenissent, & vox facta vna est omnium, quasi per horas duas clamantium, Magna Diana Ephesiorum.* Insigne proculdubio superstitionis, & popularis insaniæ, furorisque argumentum. Non tamen ille furor, quo quasi arbitro hi seditionum fluctus concitantur, adeò perturbati vulgi mentem obcæcat, quin intelligat duce aliquo, & rectore opus esse, cuius imperiis in rebus agendis dirigatur. Ardebant Israelitæ cupiditate Ægyptum repetendi, desertæ solitudinis squalorem, cum deliciis vrbium; quas deser

Act. 20. 29. & 32. & 34.

deſeruerant, componentes; ea cupiditas exarſerat in ſeditionem, dicebant enim: *Vtinam mortui eſſemus in Ægypto, & non in hac vaſta ſolitudine. Vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi noſtri ducantur captiui. Nonne melius eſt reuerti in Ægyptum?* Cúmque hæc obtineret ſententia, iamque de itinere Ægyptum verſus capeſſendo deliberarent, prima eos ſubit cura de Duce aliquo multitudinis conſtituendo (nam Moſes conſilium præceps, & diuinæ contrarium voluntati damnabat) cuius nutu populus vniuerſus regeretur; *Dixerúntque alter ad alterum: Conſtituamus nobis Ducem, & reuertamur in Ægyptum.* Nec capite caruit, aut capitibus, ſeditio in Moyſem à Core, Dathan, Abiron, & Hon ſuſcitata, hi enim alios poſt ſe quam plurimos traxerunt, eorum in ſcelere Duces effecti. ſic enim habemus in Numeris: *Ecce autem Core filius Iſaar, filij Caath, filij Leui, & Dathan atque Abiron filij Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben, ſurrexerunt contra Moyſem, aliique filiorum Iſrael ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ, & qui tempore conſilij per nomina vocabantur.* Si ergo ſeditioſum vulgus cùm ad arma, & ignes, quà illum rapit impetus diſcurrit, ſui furoris duces legit; quis putet ſtatum ſuum tenere poſſe rempubl. rectore aliquo, & moderatore deſtitutam?

Ibid. n. 4.

Num. 16. 1.

6 Quinta ratio. Adeò neceſſarius eſt Gubernator aliquis in Regno, aut in Republica, vt ne ipſum quidem perturbatiſſimum Satanæ regnum ſtare poſſit, ſi in duas inter ſe contrarias factiones diſtractum fuerit, ac diuulſum, dicente Domino; *Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur, & do*

Idem probatur quod ne Satanæ quidem regnum ſine capite eſſe poſſit.

Luc. 11. 17.

& domus supra domum cadet. Si autem & Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? illud scilicet regnum quod Dæmones in eos præsertim exercent, quos vario tentationum genere, quâ technis & astu, quâ suauium, & obiectantium rerum obiectu, decipiunt, & inescant, suique quodammodo iuris faciunt. Si ergo regnum hoc ita diuidatur in factiones, vt in vexando hominum genere, & ad vitia & corruptelas trahendo, inter ipsos Dæmonas non conueniat; iam regnum hoc alioqui constans, & antiquum, proximum erit ruinæ; non minùs quàm alia regna, quæ seditionibus, ac factionibus ciuium euertuntur, & pereunt. Et quamuis fieri possit vt vnius Dæmonis imperio, qui naturæ suæ viribus aliô potentior sit, alius Dæmon inuitus & repugnans ex corpore aliquô exturbetur, & de illius possessione depellatur; si tamen ipsa Dæmonum vniuersitas, & multitudo, aut ipsæ, vt in Euangelio appellantur, legiones, quasi quodam ciuili bello exardescente, sibi mutuo aduersentur, & confligant; nimirum vetus illud satanæ regnum euersum cadat necesse est. Dicat hic aliquis non tantum prauos, sed etiam sanctos Angelos inter se diffidere, & alterum alteri resistere ac repugnare, ex quo nimirum confici videatur, spiritus istos discordantibus voluntatibus, inter se committi aliquando, ac quasi quodam ciuili bello Rempubl. illam cælestem laborare. Quid enim aliud
Dan. 10. 12. sibi vult quod legimus apud Danielem? *Noli metuere Daniel, quia ex die primô, quô posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua. & ego veni propter sermones tuos. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti*

ginti & vnô diebus, & ecce Michaël vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Sed huic dubitationi facilè occurremus, si dicamus sanctis Angelis non esse adeo cognitam atque perspectam diuinam voluntatem, vt semper intelligant quid fieri velit, ac propterea mirum non esse, si contrariis interdum studiis boni bonis resistant, ac contraria velint, ac repugnantia. Ita hîc accidit. Nam inter Principem Persarum & Gabrielem erat dissensio an Iudæi ex Perside liberandi essent. Negabat Princeps Persarum, Angelus scilicet Persidis tutelaris ac patronus, vel quod existimaret eum populum necdum admissorum peccatorum pænas luisse, vel quod Persas Iudæorum consuetudine, qui scilicet veri Dei cultores erant, proficere cuperet. Contra Gabriel ostendebat Iudæos libertati restituendos esse, ne si diutius in Perside hærerent paulatim in Idololatrarum mores transcriberentur. Interim vterque pro gente sibi commissa causam agebat, in idem conspiraturi, cum primùm illis diuinæ voluntatis decretum innotuisset. Satis igitur ex dictis patet magnum esse malum Anarchiam, omniúmque calamitatum atque ærumnarum, quæ Reipubl. accidere possunt, seminarium. Hinc Isaias continentibus malis vastatàm ciuitatem, & ad hanc de qua loquimur Anarchiam, redactam deflet, illiúsque calamitatem mærens ita describit; *Et erit sicut populus sic sacerdos, & sicut seruus sic Dominus eius, sicut ancilla, sic domina eius.* & non multò post, *Attrita est ciuitas vanitatis.* Vel vt ex Hæbræo verti potest, *Ciuitas inordinationis.* Quod tunc propriè accidit, cum is est ciuitatis status, vt nullus sit in ea imperantium Isa. 24. 2. Ibid. n. 10.

perantium,& parentiũ ordo, sed confusa omnia, & perturbata: tunc enim nihil aliud expectari potest, quàm vt ciuitas ad eum statum deueniat, in quo nomen ciuitatis ægrè aut ne ægrè quidem retinere possit. Talem fore Ægypti statum alicubi per Isaiam minitatur Dominus cum ait. *Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput, & caudam, incuruantem, & refrænantem.* Faciliùs intelligitur, quid sibi velit propheta cum ait, *Caput, & caudam,* quàm cum subiicit, *Incuruantem, & refrænantem.* Chaldæus totam sententiam disertè refert ad Anarchiam, ita enim locum hunc expressit. *Et non erit Ægyptiis Rex qui regnet, nec Princeps, nec Satrapa, nec Præfectus, nec Dominator.* Alij antithesim in his membris agnoscunt, nam Symmachus & Septuaginta verterunt ἀρχὴν καὶ τέλος, *Principium & finem.* quod commodiùs referri potest ad consilia confusa, & inexpedita, propter stoliditatem, aut diuinitùs immissam vertiginem, infatuante Deo deliberationes impiorum; quàm ad dignitatem, ordinémue personarum; vt sensus sit, In consultationibus Ægyptiorum omnia fore impedita, & intricata, vt nec caput illis constet nec cauda, nec ingressum valeant, aut exitum inuenire. Recentiores verterunt, *Ramum, & Iuncum,* & sensus esse potest, ita Rempubl. Ægyptiorum euertendam, vt propter capitum paucitatem non sit operæpretium in ea subditos, Principésque distinguere, frustra enim Principes sunt vbi subditi non sunt. Pariter enim *Ramus* tolletur, *& Iuncus,* fortis scilicet, & imbecillus; cordatus & vanus, summus & imus. Hancque eandem sententiam nostra exhibet versio. Incuruans enim is est, qui se iugo, & legum imperio submittit: Refrænans verò is, qui

Isa. 9. 14.

qui regens poteſtate populos, habenas, prout opus fuerit, aut adducit, aut laxat.

7 Verum ſi tam multa ſunt Anarchiæ mala, Gubernatorque aliquis ita eſt neceſſarius, vt hactenus dictum eſt: Quid eſt quod Moſes quandam apud ſuos Anarchiam agnoſcit, cum ait in Deuteronomio: *Non facietis ibi* (id eſt, in terra promiſſionis) *quæ nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectum videtur?* Quod ſanè tãto duci vitio verti poſſet, ſi diuinæ cuſtos legis, populique vniuerſi gubernator, in conſilij ſui manu populares ſuos reliquiſſet, nec ad diuinarum ſanctionum normam vitam inſtituere coegiſſet. Nec minor culpa illis videtur adhæſiſſe qui ad populi gubernacula ſedebant eo tempore, de quo dicitur in Iudicum hiſtoria. *In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.* Reſpondeo exiſtimandum non eſſe in ſolitudine, per quam Moſes populum circumduxit (de eo enim Iſraeliticæ reipubl. ſtatu Deuteronomij verba loquuntur) vixiſſe populum legibus planè ſolutum; ſed tantum ſignificari, loci in quo vitam agebant conditionem, illam attuliſſe neceſſitatem, vt ſacrificiorum feſtorúmque dierum ſacras ceremonias à Domino peculiari lege conſtitutas, aliáſque huiuſmodi obſeruationes, rite, & ad vnguem ſeruare non poſſent, ea fortaſſe de cauſa, quod finitimi populi Iſraelitarum hoſtes infenſiſſimi, ea ſuppeditare recuſarent, quæ in peragendis ſacris vt adhiberentur præſcriptum erat in lege; boues, agnos, arietes, ſimilam, vinum. Quare cùm ritum horum ſacrificiorũ conſtituebat Dominus, quo etiam tempore eſſet vſurpandus, ita explicabat. *Cum ingreſſi fueritis ter-*

An olim apud Hebræos fuerit aliquãdo Anarchia.

Deut. 12. 8.

Iud. 17. 6.

Num. 15. 2. & 18.

ram habitationis vestræ quam ego dabo vobis. Quod & alibi iisdem ferè verbis repetitur. Sermo igitur tantum est de iis præceptis, quæ iuris naturalis non sunt, in quæ etiam dispensatio cadere potest. Nam quod attinet ad naturæ legem, & ea quæ pro loci conditione seruari poterant, ita legibus tenebantur, vt etiam qui illas fuissent transgressi, à Moyse, ipsa etiam morte, si id delicti grauitas postulasset, punirentur. Hoc satis patet in eorum cæde, qui idololatriæ labe se se macu-
Exod.32. lauerant, vitulum conflantes, & dicentes, *Hi sunt*
4. *Dij tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti*; nam Leuitarum ministerio, Mosis verò voluntate, & imperiô viginti tria hominum millia in sceleris vindictam cœsa sunt. Quod verò attinet ad locum ex libro Iudicum desumptum, difficultatis nodum soluemus, si dicamus, dictum esse non fuisse eo tempore Regem in Israel, vt adderetur ratio, cur Michæ impunè licuerit excitare ædiculam, statuere idolum, vestemque sacerdotalem parare. Cum enim hæc acciderint post Iudicis populi mortem, Interregni tempore, mirum videri non debet, si nullus repertus est sceleris vindex. Idem iudicium de Benjamitarum historiâ, vxoreque Leuitæ per vim compressa, accidit enim per idem tempus, cum scilicet post Iudicis mortem præessent quidem populo seniores, accisâ tamen seu potestate, seu auctoritate, vt potius dirigerent populum ad ea quæ factô opus erant, quàm imperio ac pœnis leges sancirent, aut quæ in eas peccarentur vindicarent. Quare mirum non fuit, si incommoda illa quæ hisce narrantur historiis subsecuta sunt. Ex quô adeo colligi non potest Anarchiã esse aliqua ratione tolerabilem,
aut

aut probabilem, vt potius conficiatur illam esse penitus à Republ. exterminandam, ne scilicet subditi impunitate proposita nihil non audeant.

Potestatem Rerumpublicarum gubernatricem à Deo esse, illique obtemperandum.

CAPVT III.

1 ANtequam ad Reipublicæ formas descendamus, hoc nobis quasi fundamentum statuendum est, Potestatem rerumpubl. moderatricem ad homines Deo ipso auctore manasse, qui cum hominum conuentibus aspectabilis non intersit, Principes, & magistratus substituit, qui eius quodammodo locum tueantur, legibusque & imperiis ita ciuitates temperent, vt quos mutuorum officiorum necessitas, morúmque, & studiorum similitudo coniunxit, eos nec sceleratorum hominum insolentia, & procacitas, nec rerum ad vitam bene, fæliciterque transigendam necessariarum penuria distrahat, ac dissociet. Hoc vt verum est, ita facili negotio ex sacris Scripturis probari potest, siue veterem illum legis naturæ statum, siue legis per Moysen traditæ, siue tandem Euangelij per Christum accepti placeat replicare memoriam. Cum enim homines naturali lumine ducti (vt de naturalis legis statu dicere incipiamus) ipsaque experientia magistra edocti satis intelligerét potestatem aliquam reipubl.

Potestas gubernatrix in statu naturæ, à Deo fuit.

præficiendam esse, qua publicum bonum procurante, cœtus hominum contineretur in officio, & suum cuique ius tribueretur; aut Regium dominatum, aut popularem potentiam, aut aliam aliquam Reipubl. formam induxerunt. Id autem, quia ratio ipsa dictabat vt fieret, naturali illo lumine illustrata, quod in cuiusque mente Dominus accendit, de quo loquitur Dauid cum ait,
Psal.4.7. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, non immerito institutionis huius auctorem facimus Deum, qui nimirum luminis illius auctor est. Tales fuere Principes Iob, Abraham, & Melchisedech, aliique quamplurimi, etiam apud barbaras gentes, & prauis de religione dogmatibus imbutas, nimirum quicumque non ipsi in principatum irruperunt, aut malis artibus ad illum obrepserunt, sed legitima populorum electione, aut successione ad regnum peruenerunt. Itaque audiendi non sunt, qui primum in orbe imperium à tyrannis institutum putant, ejusque authorem Nembrotum faciunt, nam multò ante ipsum & ciuitates fuerunt, in quibus congregati homines politicè viuerent, & Principes quorum imperio
Gen.4.17. regerentur. Nam Cain Adami primogenitus vrbem condidit, eamque Enochiam de filij sui nomine nuncupauit, non latrocinandi studiô, vt quidam dixerunt, cum probabile non sit eum qui pauore diuinitùs immissô ab omnibus sibi timebat, alios prædis agendis, & latrociniis exercendis violare voluisse; præsertim cum nulla adhuc esset illecebra, quæ ad facinus solicitaret, nam pretiosa metalla nondum è terræ visceribus eruta erant, quæ tanto post effodit Tubalcaim, nec vestes pelliceæ illius temporis pretium haberent:
sed

ſed extruxiſſe credendus eſt vrbem, vel vt ſe tutum præſtaret ab hoſtium incurſibus, vel vt iis commodis frueretur, quorum ij participes ſunt, qui cum aliis communiter in ciuitatibus viuunt.

2 Porrò poſt ſcriptam legem clariùs etiã patuit Dei volũtate principes quoſdã ad populi gubernationem, regiamque ipſam poteſtatem, & maieſtatem vocatos eſſe. Dè Moyſe nullus dubitare poſſit qui diu detrectatus imperium, & multa cauſatus, præſertim linguæ tardioris impedimentum, admotus tamen eſt, Deo ita volente, ad populi ſui tractanda gubernacula. Idem iudicium de illius ſucceſſoribus vſque ad Reges, quos poſt aliquot annorum centurias Samuel inſtituit, poſtulante populo, Deóque annuente, & ipſas ſortes in Saulis electionem dirigente. Poſt lapſum verò Saulis, conſimili diuini fauore numinis, fæliciore euentu, Dauid electus eſt: poſtremus ille quidem ex filiis Iſai, non ætate, non corporis proceritate commendabilis, quem tamen Samuel inſtinctus numine in Iſraelis regem inunxit, Dominúſque *Spiritus Principalis* vnctione ad Regni munera tractanda, & Domini bella depugnanda confirmauit. Sic igitur ille venit ad regnum, & poſt illum longa ſerie Reges Iuda, ſucceſſionis iure regnum idem tenuerunt, multis plerique eorum ſceleribus inquinati, non inficior, regio tamen diademate, ac diuinitus datæ poteſtate verendi. Quamuis enim *dereliquerint filij Dauid legem Domini, & in iudiciis eius non ambulauerint*, quamuis *iuſtitias eius profanauerint, & mandata illius non cuſtodierint, miſericordiam ſuam non diſperſit ab eis*, neque profanare ſuſtinuit pactum, ac teſtamẽtum, quod cum eorum parente Dauid

Idem fuiſſe in lege ſcripta.

1. Reg. 10. 21.

1. Reg. 16. 12.

Pſal. 50. 14.

Pſal. 86. 31.

pepigerat, nec irrita facere quæ de labiis suis tanto ante processerant. Pluribus exemplis rem per se claram confirmare, aut illustrare supersedeo. Illud addo, ipsâ loquendi consuetudine apud Hebræos, Principes, aut Iudices quasi Deo vicariam operam præstantes, eodem quo Deus ipse nomine appellari, nã cum Deus ipse אֱלֹהִים *Elohim* frequenter dicatur in sacris litteris, eadem Hebræorum lingua Iudices dignata est quod ἀντίθεοι, & Dei ipsius viua simulacra sint. Itaque
Exod. 22. 28. præcipitur in Exodo. *Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices.* τὸ, Diis, de Iudicibus accipitur, & est in Hebræo contextu vox, *Elohim.* Rursus in Psalmis dicitur. *Deus stetit in Synagoga*
Psal. 81. 1. *Deorum, in medio autem Deos diiudicat.* Quamuis enim vbi nos legimus, Deus, sit in Hebraico textu vox אֱלֹהִים. vbi verò, *Deos*, vox אל ita vt non Iudicibus, sed Deo vox *Elohim* tribuatur, ex Hebræo tamen nihil prohibet quin ita vertamus; *Deorum stetit in Synagoga, Deus.* Atque ita *Elohim* Iudicibus tribuetur. Huc etiam facit D. Hieronymi translatio, qui ita locum hunc Latinum fecit. *Deus stetit in Synagoga Dei*, & sensus est idem cum sententia, quam Septuaginta virorum Græca translatio, & nostra quæ in Psalmis illi inhæret, nobis exhibent: nihil enim aliud est Dei Synagoga, quàm Iudicum conuentus, qui potestate Deum referunt, illiúsque in iudicando
Iacob. 4. 12. locum obtinent: nam D. Iacobo teste, *Vnus est Legislator, & Iudex,* cæteri verò iudices sunt quatenus in eos potestas eadem deriuatur, illiúsque participes fiunt.

Idem esse in lege Euangelica.

3 Sed postquam Christus Dominus qui est *Rex regum, & Dominus dominantium in terris visus,*

cum

cum hominibus conuersatus est, Euangelium mundo inferens & nouam legem hominibus promulgás; adeo Principum, & Regum imperia non abrogauit, vt potius illis parendum docuerit. Argumento est, quod cum Pharisæi callidum consilium se inuenisse putarent, quô Christum Dominum eorum sectæ participem efficerent, qui censum à Romanis imperatum pendendum esse negabant, Dominus eorum captiunculas elusit sapientissimo responsô, quô vt Deo quæ Dei, ita Cæsari reddenda pronunciauit quæ Cæsaris essent. Quamuis postea per calumniam crimen negati census illi impingere, Cæsarísque potestatis inimicum facere, & hoc nomine in inuidiam vocare conati sint. Post Christum verò Apostoli eius doctrinæ alumni idem crebrò & luculenter docuerunt; *Subiecti estote*, inquit D. Petrus *omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus, tanquam ab eô missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei.* & paulo post, *Regem*, inquit, *honorificate.* Huic planè geminam doctrinam D. Petri Collega Paulus tradidit, cùm ait, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. non est enim potestas, nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illâ. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causâ gladium portat. Dei enim minister est. Vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote*, id est, quia ita necesse est, *non solum propter iram*, id est, non solum quia

Apoc. 19. 16. Baruc. 3. 38. Math. 22. 1. Pet. 2. 13. num. 17. Rom. 13. 1.

cõtumaces pœnis coërcere possunt, *sed etiã propter conscientiã*, ne scilicet aliquod incurratis peccatũ, cõscientiæque vestræ labem aspergatis. Ad Titum

Tit.3.1. verò scribẽs, *Admone*, inquit, *illos Principibus & potestatibus subditos esse*, dicto obedire, ad omne opus bonũ paratos esse. Nec verò tantùm bonis, sanctísque vt pareatur, imperant, sed malis etiam & morosis, vt cum D. Petrus seruos admonet in

1.Pet.2.18. hæc verba: *Serui subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis.* Quod quamuis de seruorum subiectione dictum est, ad ciuilem tamẽ gubernationem, & obedientiam proportione quadam nõ incommodè transferri potest. Hoc autem Apostoli Christo ipsô Doctore didicerant, qui à Pharisæorum moribus & vitâ auocandos oculos docuerat; tenendam

Matth.23.2. verò doctrinam, & implenda præcepta; *Super Cathedram*, inquit, *Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis seruate, & facite; secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.*

An Apostoli obediendum præceperint principibus qui tyrannicè regna occupauerant.

4 Sed quærat hic aliquis quamobrem Apostoli, quorum verba citauimus, principibus illis, qui tunc imperium obtinebant, Romanis scilicet, parendum dixerint: Satis enim constare videtur ex veterum historiarum monumentis eos per iniuriam in aliorum ditiones irrupisse, bellisque iniustis imperium amplius fecisse. Quam fortè ob causam Romanorum Imperium, vt etiam Assy-

Dan.7.3. riorum, Medorum, Græcorum Danieli ostensum est, typô immanium quarundam bestiarum, quæ cum magnis viribus instructæ sint, non tamen ratione reguntur, sed impetu cœcô rapiuntur. Respondendum censeo Apostolos de subli-

mioribus

mioribus potestatibus generatim dűtaxat disputasse: An verò hic aut ille principatus iure ac legitimè fundatus esset, quærere noluisse. Neque enim tunc id agebant, nec vt agerent expediebat: cúmque passim Imperia illa iustè parta censerentur, satis hoc illis fuisse, vt fideles admonerent, vt dicto audientes essent: quanquam iusta etiam bella à Romanis suscepta fuisse plerumque æquum est existimare, & si nòn omnes prouincias, certè multas aut plerasque iure belli in eorum venisse potestatem credendű est. Adde quòd licet aliquot fortasse regna tyrannicè occupauerint, ac proinde nullum in ea ius nancisci potuerint, tamen temporis decursu populi volentes & libentes eos admiserunt, & vt legitimè gubernantes agnouerunt. Atque ita iustam dominandi potestatem nouo Reipub. consensu consequuti sunt.

5 Nec verò illorum error admittendus est, qui putauerunt principatus legitimi ius in infidelibus idolorum cultoribus, aut quacunque aliâ ratione peccatoribus esse non posse. Nam sacræ Scripturæ testimonia hunc errorem planè iugulant & conficiunt. Sanè veræ fidei expertes erãt, & verò etiam alijs peccatis obnoxij illi, quibus dicitur in libro Sapientiæ; *A Domino data est potestas vobis, & cum essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis.* Vt etiam Cyrus de quo dicitur apud Isaiam, *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro.* Nabuchodonosor verò multo fortasse deterior his omnibus, audit tamen à Daniele; *Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit regnum tibi.* Quod etiam confirmat Hieremias cum ait, *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis.* Quod si

An infidelibus, aut peccatoribus Principibus parendum.

Sap. 6. 4.

Isa. 45. 1.

Dan. 2. 37.

aſperitate morum atque ſæuitiam Reges aliqui populos vexant, duriſque exercent imperijs, diuinô id permiſſu fieri putandum eſt, cui populorum cura cordi eſt, quique Regna malis Principibus aſſerendo illud conſequi conatur, vt ad mentis ſobrietatem, à qua per luxuriam ſecundámque fortunam exciderant, malis erudita reuertantur, aut certè ſi nulla ſuperſit ſanitatis ſpes, pro peccatorum modo puniantur. Quare legi-
Iſa. 10.5. mus apud Iſaiam; *Aſſur virga furoris mei & baculus ipſe eſt, in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei, mandabo illi vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponam illum in conculcationem quaſi lutum platearum, ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ſic exiſtimabit.* Loquitur S. Propheta de Salmanaſar, & Sennacherib Aſſyriorum Regibus, quorum opera quaſi flagello vſus eſt Dominus, ad Iſraëlitas veri numinis deſertores cædendos, & puniendos, quamuis ſuperbiſſimi illi Reges potentiam, opes, reportataſque victorias non Deo acceptas referrent, ſed quaſi propria virtute partas, ſuo conſilio, ac viribus aſcriberent. In quo & ipſi, & qui eorum ſimiles ſunt, elati ac præfidentes egregiè falluntur: nam commune eſt cum Principibus omnibus quod de Cyro apud eundem Iſaiam
Iſa. 45. 1. dictum eſt. *Subijciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum, vt ſcias quia ego Dominus.* Iſaiæ ve-
Ierem. 27. 6. rò conuenit Ieremias cum ait. *Ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonozor Regis Babylonis*

ſerui

serui mei, & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi, & seruiant ei omnes gentes, & filio eius & filio filij eius, donec veniat tempus terræ eius, & ipsius, & seruient ei terræ multæ, & Reges magni: gens autem, & regnum quod non seruierit Nabuchodonosor Regi Babylonis, & quicumque non curuauerit collum suum sub iugo Regis Babylonis, in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus omnipotens. Vocat Dominus Nabuchodonosor seruũ suum, non quòd deuotæ mentis obsequio se diuino numini subiectũ agnosceret, eamque quam debuisset exhiberet seruitutem; sed quod illô Dominus, vt ministrô aut carnifice ad puniendos noxios vteretur. Quam etiam ob causam vt seruo, aut carnifici suam Dominus mercedẽ constituit. vt pulchrè Ezechiel quodam loco. *Fili hominis*, inquit, *Nabuchodonosor Rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum, omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est* (gestatione scilicet galearum, & gestatione ponderum, vt fit in bello) *& merces non est reddita ei, neque exercitui eius, de Tyro, pro seruitute, quâ seruiuit mihi aduersus eam. Propterea hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego dabo Nabuchodonosor Regem Babylonis in terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi quo seruiuit aduersus eam. Dedi ei terram Ægypti pro eo quod laborauerit mihi, ait Dominus Deus.* Ex his autem quæ diximus hactenus, satis apparet arroganter, impiè, & suo more, mendaciter dixisse Dæmonem, *Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam eorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo, do ea.* Quamuis enim Dæmon appelletur à

Ezech. 29. 18.

Luc. 4. 6.

Ioan. 12. 31. Christo Princeps huius mundi cum dicit. *Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eijcietur foras:* non tamen censendum est arbitrum illum esse dispensatoremque regnorum, sed quandam quasi regni speciem exercere in eos qui cum peccato, & Dæmoni militent, ad regnum etiam peccati, quod Dæmonis est, pertinere dicuntur.

Ephes. 6. 12. Quare D. Paulus cum dixisset quodam loco. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & Potestates, aduersus mundi Rectores*, consulto addidit statim, *tenebrarum harum.* Ita notauit S. Augustinus. *Ne forte*, inquit, *cum dixisset, Mundi, intelligeres Dæmones esse Rectores cæli, & terræ; mundi dixit, tenebrarum harum; mundi dixit, amatorum mundi; mundi dixit, impiorum, & iniquorum; mundi dixit, de quo in Euangelio dicit. Et mundus eum non cognouit.*

In Psalm. 54 ad primum versum.

Ioan. 1. 10.

Principibus in ijs duntaxat parendum esse, quæ diuinæ legi non aduersantur.

6 Quando igitur, vt hactenus demonstratum est, per Deum *Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt*, par est vnumquemque ita Principum iussis obedientiam accommodare, vt quodam loco Colossenses monet D. Paulus. *Quodcumque*, inquit, *facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo seruite.* Et Ephesios, cum ait: *Obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus.* Meminerimus tamen ita Principibus obtemperandum, vt nihil admittamus, aut faciamus, quod Diuinæ legi, quod rationi, quod propriæ conscientiæ, vno verbo, quod

Prou. 8. 15.

Colos. c. 3. vers. 23.

Ephes. 6. 5.

Deo,

Deo, qui summus Princeps est, & Rex Regum, eiúsque voluntati aduersetur, aut etiam minus consentaneum sit. Cum enim *Nemo possit duobus Dominis seruire*, cum ea præcipiunt quæ simul consistere non possunt, aut pugnantia sunt inter se, superest vt, si sapimus, illius potiorem habeamus rationem, qui maior est, & à quo iusta duntaxat, nobisque salutaria præcepta promanant. Concionabantur Ierosolymis Apostoli, initio nascentis Ecclesiæ, multósque ad Christi gregem nouæ legis promulgatione aggregabant. Tulit hoc ægrius Princeps totúsque sacerdotum conuentus, quare *cum adduxissent illos, statuerunt in concilio: & interrogauit eos Princeps sacerdotum dicens. Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, & ecce replestis Ierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.* Quid hic Petrus, & Apostoli? *Obedire*, inquiunt, *oportet Deo magis quàm hominibus.* Quale etiam responsum tulerat non multo pridem à Petro, & Ioanne, idem magistratus. *Si iustum est*, aiebant, *in conspectu Dei vos potius audire quàm Deum, iudicate. Non enim possumus quæ vidimus, & audiuimus non loqui.* Similis in pari vitæ discrimine loquendi libertas, atque constantia Mathathiæ sacerdotis: nam cum venissent *Qui missi erant à Rege Antiocho, vt cogerent eos qui confugerant in ciuitatem Modin immolare, & accendere thura, & à Deo discedere: multi de populo Israël consentientes accesserunt ad eos, sed Mathathias & filij eius constanter steterunt. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiæ. Princeps, & clarissimus, & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filijs, & fratribus; ergo accede precor, & fac iussum Regis, sicut fecerunt omnes gentes, & viri*

Matth. 6. 24.

Act. 5. 27.

Act. 4. 19.

1. Machab. 2. 15.

Iuda, & qui remanserunt in Ierusalem, & eris tu, & Filij tui inter amicos Regis, & amplificatus aurô, & argentô, & muneribus multis. Et respondit Mathathias, & dixit magna voce: Et si omnes gentes Regi Antiocho obediunt, vt discedat vnusquisque à seruitute legis Patrum suorum, & consentiat mandatis eius: Ego & filij mei, & fratres mei, obediemus legi Patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus, non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei, non audiemus verba Regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, vt eamus altera via. Digna sanè tanto sa-
2. Machab.6. cerdote vox, atque constantia. Cui, libertate ac fortitudine planè geminus Eleazarus ille à quo nec tyranni minis aut ferro, nec amici precibus, aut blanditiis quod tetenderant, vt scilicet porcina carne vesceretur, obtinere potuerunt: indignum enim existimabat, si veterem gloriam nonaginta annorum spatio collectam, recenti flagitio aboleret, exemplumque triste posteris relinqueret diuinæ legis, viuendi desiderio posthabitæ. Itaque non illum preces amicorum, non denunciatio mortis, non acerbissimorum cruciatuum incursus, non liberorum conspectus ac miseratio, non salutis, libertatis, vitæve cupiditas permouerunt, vt se ipsum respiceret, ac viuere vellet. Cum ergo tale aliquod tempus nobis inciderit, in quo Principis imperio, aut leges cum diuinis præceptis pugnare animaduerterimus, ne quid peccemus, caueamus, & si quid lapsi fuerimus, quæ nostra est ignorãtia, & recti inconstan-
Num.23.34. tia, vsurpemus illud Balaã, *Domine Peccaui, nesciens quod tu stares contra me, & nunc si displicet tibi vt vadam, reuertar.* Si negotium quod suscepi, si iter quod institui, tuo honori, aut voluntati, si religioni,

gioni, aut virtuti aduersatur, planè reuertar, aliámque viam insistam, quæ sit iuxta legem, & iustificationes tuas. Et si nobis minæ, cruciatus, mors ipsa intentatur, putemus ab Ecclesia matre nostra auribus nostris verba illa insonare, quibus olim septem filios suos virili pectore mulier ad certamen accēdens vtebatur. *Peto, Nate, vt aspicias ad cœlum, & terram, & ad omnia quæ in eis sunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus. Ita fiet vt non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps* (martyrum scilicet sanctorum, quorum multæ myriades pro Christo sanguinem, & vitam constanter profuderunt) *Suscipe mortem, vt in illa miseratione* (extremo scilicet illo die cum Christus Dominus eos pro suis agnoscet, qui se confessi fuerint) *cum fratribus tuis te recipiam.* Sic fiet vt magno nostro bono *Audiamus disciplinam Patris nostri, & matris nostræ legem non dimittamus, & addatur gratia capiti nostro, & torques collo nostro.*

2. Mach. 7.28.

Math. 10. 32.

Prou. 1.8.

De reipublicæ formis, Democratia, Aristocratia, Monarchia; hancq́ cæteris præstare.

CAPVT IV.

1 IMperij formæ simplices tres tantùm numerantur, Democratia, Aristocratia, atque Monarchia. Prima est populi dominatus, altera Optimatium, tertia vnius. Est tamen, cum miscentur

Quot sint Imperij formæ.

inter

inter se formæ istæ, & Monarchiæ adiungitur Aristocratia, aut Democratia, aut hæ duæ in vnam coalescunt, aut tandem ex his tribus vna duntaxat Reipub. forma conflatur. Porrò ex his formis nobilissimam & optimam esse Monarchiam nonnullæ suadent rationes, quas ordine subiiciam.

Monarchiã cateris prastare probatur, ex ipsa natura, calu, elementis, &c.

Deut. 10. 14.

2. Cor. 12. 2.

2 Ac primò quidem libet ab ipsa natura argumẽtum petere. illius enim partes optimo, ac præstantissimo ordine descriptæ, quandam quasi politiam videntur constituere, hæc autem Monarchia est. Cæli plures sunt, Moses enim ait, *Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cæli.* Et D. Paulus *Raptus est vsque ad tertium cœlum.* Hi autem omnes cœlorum orbes, primi mobilis, vt appellant, cursum ita sequuntur, vt quamuis ipsi suopte nutu, & inclinatione ab occasu ferantur in ortum, assidua tamen conuersione eius cœli cui parent, aduerso motu ab oriente rapiantur ad occasum, admirabili prorsus cursus pernicitate, & ciuilis obedientiæ singulari quodam exemplo. Quemadmodũ enim par est eum qui subditus est, suas actiones ita temperare, vt primùm quæ ab lege, vel Principe publici boni causa imperantur, ad vnguem exequatur, deinde verò cum hæc effecta dederit, priuatas suas res curet: Ita cælestes isti orbes cursum à primo mobili impressum celerrimè, hoc est viginti quatuor horis conficiunt, proprium autem temporis spatiô longiore decurrunt; vt cum S. Iob subeat admirari, *Quis enarrabit cœlorum rationẽ, & concentum cœli?* (id est, cursum illius ordinatissimum) *quis dormire faciet?* Porro sol, quem non temporum modo, terrarumque, sed syderum etiam ipsorum, cœlique rectorem

Iob. 38. 37.

rem appellare possumus, nónne Monarchã agit, cum cætera sydera, se per diem lucente, quodammodo submouet, ac facessere iubet, noctu verò de suo illis lumine, vt apparere possint, impertitur? Hoc enim imperium à Domino nactus est, qui, vt sanctus vates canit, *Fecit luminaria magna, solem in potestatem diei, lunam & stellas in potestatem noctis*, & quia, *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum*; sed claritas solis prima claritas est, & quasi quidem perennis fons luminis vniuersi, propterea omnia alia minutiora lumina, maximæ huic cæli faci famulantur, & obediunt; ipse verò suo pulcherrimô ornatu *Tanquam sponsus procedit de thalamo suo, exultat vt gigas ad currendam viam, à summô cælô* (tanquam à Regiô domiciliô) *egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius*, Principis in morem omnes regni sui prouincias percurrens, & legibus, imperiisque suis componens, *Nec est qui se abscondat à calore eius*. Quemadmodum enim Princeps bonos ciues, & de Republica bene meritos muneribus auget, & ornat laudibus; sontes verò, & publicæ quietis perturbatores, verbis castigat, & pœnarum metu continet in officiô, & si opus fuerit vltimô etiam suppliciô coercet, ita vt nullus sit, qui illius potentiæ vim declinare possit. Ita sol omnia collustrat, & perambulat, nec est qui se abscondat à calore eius, elementis mixtisque corporibus, & animalibus vniuersis, si bene sint disposita iucundo, & salutari; si verò ad illum excipiendum præparata non sint, noxiô, & ipsius etiam interitus conciliatore. Quid de aquis dicam, quæ licet pluribus discretæ locis, stagna, fluuios, & paludes, aut ampliori conceptæ alueô,

Psal. 135. 7.

1. Cor. 15. 41.

Psal. 18. 6.

Ibid n. 7.

maria efficiant, ita tamen inter se communicant, vt de mōtibus & specubus, in quibus fontes suos hebent, agmine factô ad mare semper decurrant, cui tanquam principi tributũ pendant vndarum,
Eccles. 1. 7. à quo rursus accipiant vt fluere possint. *Omnia enim flumina intrant in mare, & mare non redundat; ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Vt meritò S. Ioannes, siue is, qui illum alloquebatur Angelus, hanc aquarum politiã præ-
Apoc. 17. 15. uidens dixerit, *Aquæ populi sunt, & gentes, & linguæ.* Idem verò in cæteris elementis apparebit, quamuis non ita luculenter, mentis oculos adiicienti.

Idem probatur ex Angelorũ politia.

3 Alterum argumentum ab Angelorum politia desumi potest. quamuis enim ex supra dictis cùm probauimus eorum rempub. gubernatione aliqua contineri, colligi possit eandem Monarchiam esse; placet tamen eundem locum breuiter
Ephes. 3. 14. retractare, vt res fiat plenior, & illustrior. *Huius rei gratia* (inquit D. Paulus) *flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quô omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur.* Qui locus vt intelligatur, & ad probandum quod volumus accommodari possit, sciendum est Principes & dominos à subditis, & seruis suis, scripturarũ phrasi,
1. Paral. 2. 21. Patres appellari solitos. Sic *Machir* dicitur *Pater*
1. Paral. 4. 4. *Galaad*, & *Phanuel pater Gedor*, & *Ezer pater Hosa*, & *Ioab pater vallis artificum*, & *Theinna pater*
Ibid. num. 14. *vrbis Naas*. Hac de causa serui Naaman Syri, cum Dominum suum alloquerentur, Patrem appella-
Ibid. num. 12. bant, Detractanti enim lauari aquis Iordanis,
4. Reg. 5. 13. quod præceperat Elisæus, *Pater*, inquiunt, *& si rẽ grandem tibi dixisset propheta, certè facere debueras.* Ex hoc autem vocabulô Patris hac significatione

vsur

vsurpatô, vox *Paternitas* apud latinum interpretem, & Græca πατριὰ apud D. Paulum deducta est; idemque significat quod φυλή, familia, tribus, gens aliqua, quæ vel ab vno capite manauit, vel vni capiti obedit. Hinc etiam veteres illi præcipuarum familiarum Israëliticarũ Principes, *Patriarchæ* dicti sunt, hoc est πατριῶν ἄρχοντες, vel πατριῶν ἀρχαί. Cum igitur dicit S. Paulus. *A quo omnis Paternitas*. Græcè πατριὰ, significat teste D. Hieronymo, Angelos in cælis suos habere, & agnoscere Principes, & vt scripturæ phrasi loquamur, *Patres*, qui classibus illis, atque ordinibus immortalium spirituum præsint, & imperent. *Quæritur verò*, inquit D. Hieronym. *quam ob causam, & in cœlis ab eô omnis paternitas appelletur. quomodo nos qui non sumus de genere Abraham; Patriarchas quoque & Prophetas (si tamen nos ab eis peccata non separent) nostros Patres dicamus: ita puto Angelos, cæterasque virtutes habere principes sui generis in cælestibus, quos Patres gaudent appellare. Archangelus enim nisi Angelorum dici non potest, & Dominatio, & Principatus, & Potestas, nisi inferiores habeant subditos, non vocantur.* Porrò vnus ex huiusmodi Angelorum Principibus fuit perditus ille Angelus, de quo dicitur apud Iob. *Ipse est principium viarum Dei*, quasi dicat *Primogenitus*, vt quadraret in illum benedictio illa Ruben, *Prior in donis, maior in Imperio.* Prior sanè in donis, nam ipse est de quo dicitur. *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum.* & cætera, quæ ibi S. Propheta per pretiosorum lapidum allegoriam latè persequitur. Sed etiam *Maior in imperio*, quod ex eô confici videtur, quod

D.Hier. 1. aduersus Heluidiũ & in c. 3. ad Ephes.

Iob. 40. 14.

Genes. 49. 3.

Ezech. 28. 12.

ab Ezechiele dicitur *Cherub extentus, & protegens.* Quemadmodum enim duo Cherubim alas suas expandebant, & arcam obumbrabant; ita tu nobilitate & præstantia tuæ naturæ ad Principatum factus, minorum Angelorum ordines sub tuæ protectionis vmbra latentes imperio regere, sapientia illuminare potuisses, nisi quæ tua fuit superbia, *In draconem magnum, rufum*, Deo inimicum mutatus, septenóque diademate redimitus, decémque cornibus armatus, cum Deo pugnare maluisses, donec potentioribus armis oppressus comitem te malè fultæ ruinæ dare coactus es. Nec verò tibi quies post tantam cladem sed libidine vindictæ succinctus, & humani generis odio inflammatus bellum redintegrare, & regnum debilitatum & fractum propugnare non desinis, factus Princeps eorum qui in Dominũ amarô sunt animô, quique licet incolant *Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*; ordiné tamen in hoc tuentur, & Monarchiam, quo ad nocendum hominibus totum Diaboli regnum promptius esse possit, & expeditius. Quare S. Dauid magis ab his hostibus sibi timens, à quibus fuerat aliquando fœdè prostratus, quàm ab iis qui mortem illi intentabant, quorum magnum numerum Deô bene iuuante deuicerat, ita precatur: *Domine Deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me. Ne quando rapiat vt leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Numero priùs loquitur multitudinis, sentiens multas cõtra se perditorum Angelorum phalangas stare, sed quia sub vno militant capite; qui

Apoc. 12. 4. — Iob. 10. 21. — Psal. 7. 1.

qui *Tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuo-* 1.Petr.5.
ret, vt de vnô loquitur, *Nequando*, inquit, *rapiat* 8.
vt leo:sermonem verò esse de Diabolo,capere possumus ex eo valde probabilem cõiecturam, quod cum inscriptio in hæc verba concepta sit: *Psalmus Dauid, quem cantauit Domino, pro verbis Chusi filij Iemini*, Aquila D. Hieronymo teste vertit, *pro verbis Æthiopis*, Diaboli autem facies super carbones denigrata est, peccati teterrima fuligine, quâ qui infecti sunt, meritò Æthiopes audiunt, vt filij Israël apud Amos. *Nunquid non vt* Amos 9.
filij Æthiopum vos estis mihi, filij Israël ait Dominus? 9.
Quò etiã videri potest respexisse alius propheta cum populũ castigans ait,*Si mutare potest Æthiops* Ierem. 13.
pellem suam. Omnibus ergo peccatoribus Æthio- 23.
pis nomen non malè conuenit, sed præ cæteris Dæmoni, qui etiam super cæteros peccati sordibus & atrore deturpatus est.

4 Cæterùm quemadmodum cælestis illa Ierusalem, cuius supremus Rex & ipse Deus, *Rex Regum & Dominus dominantium*, suos habet ordines, vt diximus, Angelorum, suósque Principes, qui Monarchicô more dominantur:ita Ecclesiã suam Christus quæ etiam regnum cælorum frequenter appellatur in scripturis, in suos ordines digessit, vt tota administratio ab vnô dũtaxat capite penderet. Est enim cælestis illa Ierusalem typus quidam,& expressio Ecclesiæ,ad cuius exemplar hæc à Christo Domino fundata est, & in suas distincta Hierarchias, quæ tamen omnes vni summo Pastori, ac Hierarchiæ Christi in terris vicario, aspectabilíque Ecclesiæ vniuersæ capiti subiiciũtur. Quare S. Ioan. in Apocalypsi. *Vidi*, inquit, Apoc.21.
ciuitatem sanctam Ierusalem, nouam descendentem de 2.

Idem probatur ex Ecclesiæ gubernatione.

Apoc. 19. 16.

cœlo, à Deo paratam. quem locum explicans sanctus Bernardus, ita scribit. *Ego enim propter similitudinem dictum reor, quod sicut illic Seraphim, & Cherubim, ac cæteri quique vsque ad Angelos & Archangelos ordinātur sub vno capite Deo, ita hic quoque sub vno summo Pontifice Primates vel Patriarchæ, Archiepiscopi, vel Episcopi, Presbyteri, vel Abbates, & reliqui in hunc modum. Quod si dicat Episcopus nolo esse sub Archiepiscopo, aut Abbas nolo obedire ego, hoc de cœlo non est. Nisi tu fortè Angelorum quempiā audisti dicentem: Nolo sub Archangelis esse, aut ex alio quolibet inferiorū ordinum aliquem non ferentem subesse cuiquam nisi Deo.* Hactenus Bernardus. Porrò Ecclesiam sub vno capite gubernari, figuræ scripturarum quæ de illa sunt, Christique Domini expressa verba declarāt. In canticis de Ecclesia dicitur. *Pulchra es amica mea, suauis, & decora sicut Ierusalem: terribilis vt castrorum acies ordinata.* De eadem Daniel ita vaticinatur. *In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Apud Ioannē etiam Christus Dominus Ecclesiam suam ouile quoddam esse dicit, & D. Petrus similem naui, seu Arcæ illi Noëticæ eandem facit Ecclesiam. Certum autem est nec exercitum sine Imperatore, nec regnum sine Principe, nec ouium gregem sine Pastore, nec tandem nauim aliquam sine Nauiculario, qui illius cursum dirigat gubernari posse; ac proinde etiā Ecclesiæ vniuersæ vnū aliquem præfici debuisse, cui illius procuratio & regimen demandaretur. Christi autem testimonia quibus hoc idem confirmatur, adeò sunt aperta, vt nullus, qui fidem nō deseruerit, negare audeat. Vnum & alterum duntaxat proferam, ne longum faciam, in re præsertim eruditè, & solidè, ab

Lib. 3. de consid. paulò ante finem.

Cant. 6. 3.

Dan. 2. 44.

Ioan. 10. 16.

1. Petr. 3. 20.

aliis contra Ecclesiæ ac fidei perduelles disputata. Primum est apud S. Mathæum, cum Christus Petrum alloquens pòst illustrem illam confessionem qua Petrus illum prædicauerat, & agnouerat Deum, ait. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus. & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Est autem adeo illustre hoc Christi Domini testimonium, vt scripserit Gregorius. *Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto & omnium Apostolorum Principi Petro, totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Alterum Christi testimonium est apud S. Ioannem, cum enim ex Petro Dominus trina percontatione quæsiuisset an se diligeret, ad extremum addidit. *Pasce oues meas.* Vox autem pascendi non modo apud scriptores sacros, sed etiam apud profanos, adhibetur ad significandum in subditos Imperiũ, ita enim Poëta Græcorum Regem appellauit ποιμένα λαῶν, Pastorem populorum, & vox Hebraica רעה & pascere significat & regere. Propterea in Psalmo legere possis, *Dominus regit me*, vel *Dominus pascit me*, vel vt vertit D. Hieronymus: *Dominus Pater meus.* Rursus quod est in Psalmis, & Apocalypsi, *Et ipse reget eos in virga ferrea*, Græcè est. καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, hoc est, *& ipse pascet eos.* Quare S. Leo, *De toto*, inquit, *mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur: & quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint,* multique

Matth. 16. 18.

Lib 4. epistola 32.

Ioan. 21. 17.

Psal. 22. 1.

Psal. 2. 9. Apoc. 19. 15.

Serm. de assumpt. sua ad Põtificatum.

multiq́; pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Si ergo Christus Dominus Ecclesiæ suæ Monarchā præfecit, hancq́ue Imperij formam præ aliis probauit, consequitur vt cæteris præstantior sit, & ad regendos populos, & respublicas accommodatior.

Idem probatur ex Hebræorū antiqua politia.

5 Quartum sequitur argumentum ductum ex Hebræorum politia, quæ pariter Monarchia fuit. Principes porrò fuerunt apud Hebræos Patriarchæ, vt Abraham, Iacob, Iudas. Nomen autem ipsum, & res gestæ positionem nostram statuunt. Nomen quidem, quia Patriarchæ πατρειῶν ἄρχοντες fuerunt, vt dictum est. Res verò gestæ, & domi & militiæ idem suadent. Nam & bella gesserunt

Genes. 14. 14. vt Abraham, qui *Numerauit expeditos vernaculos suos trecētos decem & octo, & persecutus est vsque Dan, & diuisis socijs irruit super eos nocte, percussitq́; eos.* Et domi tanquam Phylarchę & populi principes capitalia exercuerunt iudicia, vt Iudas, apud quem accusata nurus Thamar quod fornicata esset, vte-

Genes. 38. 24. rumque gestaret, eam rogo addixit. *Producite*, inquit, *eam vt comburatur.* Post Patriarchas rempub. Hebræorum gubernauerunt Duces, & Iudices, vt Moses, Iosuë, Samuel, Gedeon, & alij, qui etiam Monarchicum imperium tenuerunt in po-

Exod. 32. 27. pulum, nam Moses ad vindicandum publica potestate piaculum quod in vitulo adorando contraxerant, multa Hebræorum millia per Leuitas cecidit. Gedeon verò, vt legimus in libro Iudi-

Iud. 8. 16. cum. *Tulit seniores ciuitatis, & spinas deserti, ac tribulos, & contriuit cum eis, atque comminuit viros Sochoth. Turrim quoque Phanuel subuertit, occisis habitatoribus ciuitatis.* Interim verò non videmus aut populi rogationem vllam expectatam, aut sena-

tuscon

tuſconſultum, vt iſta fierent, ſed ad Ducum imperantium nutum (quod Monarchiæ argumentum eſt) facta fuiſſe in Scriptura narrantur. Quod verò attinet ad Reges, quia res eſt exploratiſſima, nec vllus inficiatur, ab eorum dumtaxat voluntate rempubl. aptam fuiſſe, ab afferendis exemplis ſuperſedebimus. Nec verò regiam poteſtatem improbauit Dominus, quaſi minus perfectam reipub. gubernandæ formam; imo cum populus Regem ſibi à Samuele flagitaret, iuſſit Dominus Prophetam illorum poſtulatis acquieſcere, quamquam ſibi ab illis illatam iniuriam eſt conqueſtus, quod Regem optaſſent, quaſi Domini Dei, quem tantum ad eam diem Regem agnouerant, ſatietas illos inceſſiſſet. Dixit enim ad Samuelem. *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos.* 1.Reg.8. 7. Illum enim populum peculiari cura regendum ſibi Dominus reſeruauerat, & cum regna terræ, quaſi menſorio funiculo, Principibus diſtribueret, illum quaſi hæreditatem ſuam eſſe voluit, quem ipſe regeret, & peculiari cura tueretur, coleret faceretque meliorem. *Quando diuidebat Altiſſimus gentes* (dicitur in Deuter.) *quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum, iuxta numerum filiorum Iſrael. Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius.* Deut.32. 8. Et paulò poſt, *Dominus ſolus Dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus: Conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum, vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo.* num. 12. Et tamen populus hic tam multis auctus beneficiis, *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à* num. 15.

Deo salutari suo; Dixitque vt est apud Oseam. *Non*
Osee 10. *est Rex nobis, non enim timemus Dominum, & Rex*
3. *quid faciet nobis?* Hæc igitur querimoniæ Domini,
& expostulationis causa fuit. Quamquam aliter
etiam peccatum est ab Israelitis, cum Regem sibi
præfici petierunt. Non enim Regem simpliciter
1. Reg. 8. postularunt, sed *sicut vniuersæ habent nationes*, Per-
5. sæ nimirum, Ægyptij, Syri, Chaldæi, finitimique
populi, apud quos Reges tyrannidi proximam
potestatem obtinebant. Cum enim duplex sit Re-
giæ potestatis modus, finitus alter certisque le-
gum, & conuentorum vinculis astrictus, alter
verò nullis circumscriptus finibus, cum scilicet
Reges quid libet possunt in leges, in subditos,
eorúmque fortunas, quod dominandi genus sanè
barbaricum, eo tempore apud multas obtinebat
nationes, & tot postea sæculis pauculis verbis
expressit Dominus cum dixit Zebedæi filiis pri-
Marc. 10. matum affectantibus. *Scitis quia hi qui videntur*
42. *principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum*
potestatem habent ipsorum. Græcè οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες
ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν
κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Vbi voces κατακυριεύουσιν, &
κατεξουσιάζουσιν, abusum significant Regiæ pote-
statis, cum scilicet Princeps, non publicum, aut
subditorum bonum, sed commodum suum, suas-
que libidines respicit; hanc inquam dominandi
formam, nondum suo malo docti Israelitæ po-
stularunt, quare votum illorum damnauit meri-
tóque succensuit Dominus, quod regiæ maiesta-
tis splendore, quam in vicinis populis admira-
bantur, illecti, genus illud gubernationis præ
aliis optassent. Adde Samueli tanto viro, tamque
de republ. diu & sanctè temperata bene merito,
grauem

grauem sanè irrogatam fuisse iniuriam, postulatione, ac præpropera illa Regis creandi festinatione, qua nimiùm prouecti non refugerunt patriæ parentem, senio confectum in ordinem redigere, Rege superinducto. Hæc igitur peccata ab Israelitis.

6 Quintum sequitur argumentũ depromptum ex proprietatibus optimi regiminis. Hæ autem in Monarchia magis elucent, quam in aliis gubernationis formis. Prima autem proprietas sit, Ordo; illa enim meliùs instituta respubl. censenda ést, in qua vt quodam loco præcipit D. Paulus, *Omnia honestè, & secundum ordinem fiunt*, quæ verò respubl. ordinem desiderat, ea *Ciuitas vanitatis* appellatur ab Isaia, ita enim vertit noster interpres, quod ex Hebræo vertere potuisset, *Ciuitas inordinationis.* Porrò inter superiores & inferiores ordo consistit, cum scilicet subiiciuntur aliqui, aliqui rursus imperant, quod in Monarchia perfectius locũ habet, in qua nullus planè est, qui maiori non subdatur, Principi nimirùm: cum interim in Democratia pares sint omnes, quamuis sint de fæce populi; in Aristocratia autem si non plebs optimatibus, saltem optimates inter se ita sint pares, vt inter eos superiorum, & inferiorum nullus sit ordo constitutus; in vnius autem dominatu illud Ecclesiastæ locum habeat, *Excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alij, & insuper vniuersæ terræ Rex imperat seruienti.* Secunda proprietas est concordia, quo quasi glutino ita continentur inter se Reipublicæ partes, vt si hæc desit, statim in diuersa distractæ, & diuisæ funditus intereant. Quare S. Paulus tam frequenter, tam seriò Christianos admonet vt idem sentiant, idem velint,

Idem probatur ex proprietatibus bonæ gubernationis.

1. Cor. 14. 40.

Isa. 24. 10.

Eccles. 5. 7.

velint, idem loquantur, ne si concordiæ iacturam fecerint, omnia in rempubl. mala, & incommoda impetum faciant. *Obsecro,* inquit, *vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi vt idipsum dicatis omnes, & nõ sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodẽ sensu, & in eadẽ sententia.* & alibi vult eos esse *Vnanimes,* & *idipsum inuicem sentientes,* non ignorãs illud Ecclesiast. *In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorũ, & vir & mulier bene sibi consentientes.* Porro in Democratia, aut Aristocratia, discordiæ frequentes existunt, dum in contraria studia alij ab aliis scinduntur, seditiones etiam nonunquam excitantur, quæ corpus vniuersitatis lacerant, imò sæpenumerò tot sunt sententiæ quot capita, vt illis euenire videatur quod trecentis illis Sampsonis vulpeculis, quæ caudis quidem inter se colligabantur, capitibus interim aliò spectantibus & tendentibus. Quamuis enim in senatu aliquo, verbi gratiâ, consilio experientiaque valeant senatores aliqui, quorum sententia si obtineret saluam rempubl. facere posset, quia tamen suffragia non appenduntur, sed numerantur, aliique aliud volunt, suis quique animi perturbationibus, & cupiditatibus incitati, fit, vt discordiarum ciuilium incendium existat, quod postquam eas absumpsit respubl. in quibus primùm exarsit, finitimos etiam corripiat, ac deuastet, ad eum planè modum quo Philistinorum segetes, & maturæ fruges flammis ab illis vulpibus importatis conflagrarunt. Tertia proprietas, quæ ex secunda consequitur, est, quod in vnum collecta virtus fortior sit quàm dissipata: in Aristocratia autem, & Democratia in multas quasi partes

1.Cor.1. 10.
Rom. 15. 6.
Rom. 12. 16.
Ecclesi. 25. 1.
Iud. 15. 4.

partes virtus distrahitur, ac propterea minus habet ad agendum potentiæ, & efficacitatis: adeoque cum suas exercere vult vires ad aliquid perficiendum, in vnum ciues omnes conspirent necesse est: Alioqui diremptis didúctísque viribus, conatus omnis cassus erit, & in irritum cadens. Ad eum planè modum quo multi in ingentis molis saxo funibus attrahendo ita vires communicant, vt summa conspiratione simul nitantur oporteat, si opus inceptum promouere velint. Quod cùm in Democratia, aut Aristocratia contingit, tunc ciues Reipubl. seruiunt *humero vno*, Sophon.3.
vel vt habēt Septuaginta *sub iugo vno*. Hoc autem, 9.
quod rarum admodum est in aliis Reipubl. formis, perpetuum est in Monarchia; cum enim vnius duntaxat expectatur imperium, faciliùs vires expediuntur, adhibentúrque constantiùs. Quarta proprietas est, facilitas gubernationis: est autem multo facilius Principem vnum bonum nancisci, quàm centum, aut eo amplius probos, integrósque Senatores, qui rem familiarem suam præ republica ampliorem facere non studeant, qui cum aliis æqualibus contentiones non exerceant, qui, dum propriis commodis, aut cupiditatibus seruiunt, rei bene gerendæ occasiones non corrumpant. *Beatus enim diues, qui inuentus est* Eccles.31.
sine macula, & qui post aurum non abiit, nec sperauit in 8.
pecunia thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Optandumque magis quàm sperandum est, vt D. Pauli admonitioni pareatur, vt scilicet, *Nihil* (fiat) *per contentionem,* Philipp.2.
neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores 3.
sibi inuicem arbitrantes. Bonoque publico proposito sua quisque compendia negligat, *Non quæ sua* Ibid.n.4.
sunt

sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum; sed illud
Ibid. n. 21. frequentiùs locũ habet, *Omnes quæ sua sunt quærũt*,
& laus illa Timothei cum paucis communicari
Philipp. 2. 21. potest, quem S. Paulus *Vnanimem*, & *sincera affe-*
ctione pro omnibus solicitum fuisse testatur.

Vnius dominatum in scripturis promitti vt magnum bonum.

7 Tandem vt huic capiti clausulãm imponamus, vnius dominatus ita proponitur in scripturis, vt de illo sermo sit quasi de ingenti aliquo bono. Itaque Abimelech nouis rebus studens apud Sichimitas, regnumque affectans apud populares suos, cognatis, & suffragatoribus suis hanc rationem suggerit, qua potissimum animos conciuium suorum pelliciant, vt se eligant in
Iud 9. 2. Principem. *Loquimini*, inquit, *ad omnes viros Sichem, quid vobis est melius vt dominentur vestri Septuaginta viri, aut vt dominetur vnus?* quasi dubium esse non possit; hac machina ex communi hominum sensu deprompta, Septuaginta filiorum Ierobaal Oligarchiam euerti posse, quod etiam consecutus est. Verum, quod majus habet pondus, ipse Dominus per Prophetas suos non semel Monarchiã pollicetur quasi excellens quoddam bonum, &
Ezech. 34. 23. ipsis vehementer optabile. *Et suscitabo*, inquit, *super eas Pastorem vnum*, cui similis est illa pollicita-
Osee. 1. 11. tio, quæ est apud Oseam. *Et congregabuntur filij Iuda & ponent sibi caput vnum.* & apud Ieremiam,
Ierem. 30. 8. *Non dominabuntur eis ampliùs alieni, sed seruient Domino Deo suo, & Dauid Regi suo, quem suscitabo eis*, & idem Salomonis sensus fuisse videtur cum ait;
Prouerb. 28. 2. *Propter peccata terræ multi Principes eius*, quod in Aristocratia, & Democratia præcipuè verum est, sed aliquo etiam modo in Monarchia, cum scilicet frequentatis Principum funeribus, crebra Regum successione multi eodem ferè tempore ad

reipu

reipubl. gubernacula ſedent, & Monarchia in quamdam quaſi Ariſtocratiæ formam degenerat, certè eadem fere ſentit incommoda. Veriſſimum enim eſt effatum illud Ieremiæ; *Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam.* Quod etiam euenit cum iuſtum aliquod regnum inter ſe aliqui, vel ſucceſſionis iure, vel etiam gladiis partiuntur. Tunc enim nihilominus Paſtores multi populis inducuntur, qui maiores quàm pro ditionis anguſtiis concipientes ſpiritus, ſubiectos populos deglubunt potiùs quàm tondent. Hinc S. Lucas, cadens ac pene proſtratum Iudæorum regnum deſcribens in quatuor tetrarchias diuiſum narrat, vt ex eo ſatis intelligere liceat proximè ab interitu abfuiſſe, cum in tot fruſta diſtractum eſſet ac prope dixerim laceratum. Nam iuxta dictum Domini. *Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur.*

Ierem. 12. 10.

Luc. 3. 1.

Luc. 11. 17.

Mulieres Imperiis regendis vt plurimùm aptas non eſſe.

CAPVT V.

RARò admodum contingit fœminam adeò excellenti pudentiâ, conſtantiâ, conſilióque præditam eſſe, vt Reipubl. gubernandæ par eſſe poſſit. Ea cauſa eſt quamobrem, ſi ius ſinat (interdum enim ſucceſſionis iure veniunt ad Principatum) à gubernandi munere ſunt, vel remouendæ, vel certè ad illud non adhibendæ.

Probatur ex naturali earum conditione, quia facta magis ad parendum.

1 Ac primò quidem id perſuadet ipſa naturalis earum conditio, factæ enim ſunt à Deo ad parendum

dum magis quàm ad regendum, totáque imperandi prouincia viris demandata, fœminæ verò planissimè, & disertissimè à Domino dictum;
Gen.3.16. *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Qua ratione vtitur D. Paulus, vt docendi munus mulieribus minimè conuenire ostendat, quippe quæ aliis præesse non debent, sed potius obedire, & à
1.Tim.2.11. viris docentibus discere: *Mulier,* inquit, *in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio, Adam enim primò formatus est, deinde Eua,* (ac proinde sub potestate viri esse debet, & illius dominari) *& Adam non est seductus, mulier autem seducta in prauaricatione fuit.* Huc etiam respexit,
1.Cor.14.34. idem Apostolus cum ait; *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse,*
Ephes.5.22. *sicut & lex dicit.* Et rursus, *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris.* Huius autem viri in mulierem potestatis insigne est, velamen illud, quo S. Paulus mulieres iubet
1.Cor.11.7. nubere capita, cum ait. *Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Ideò debet mulier potestatem habere super caput.* τὸ *Potestatem,* Græcè ἐξουσίαν sunt qui vertunt *velamen,* sensum potius Apostoli secuti, quàm vim vocis. Significat autem Potestas hoc locô auctoritatem, ius, imperium, principatum viri in mulierem, cuius nota velamen est, quod capitibus fœminæ iniiciunt, quasi professæ virum earum capiti insidere, & dominari. Huius etiam potestatis virorum in mulieres argumentum est, quod vxores maritos suos

Domi

Dominos appellare consueuerant apud Hebræos. *Sic enim aliquando* (inquit D. Petrus) *& sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subiectæ propriis viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans.* Is locus est in Genesi. Cum enim Angelus Abrahamo filium ex Sara illi nasciturum fuisset pollicitus; *Risit occultè* (Sara) *dicens. Postquam consenui, & Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?* Iudicum etiam libro de vxore Leuitæ tota nocte vim passa dicitur. *At mulier recedentibus tenebris venit ad ostium domus, vbi manebat Dominus suus, & ibi corruit.* Et Betsabee eâdem ratione Dauid Dominum suum appellauit. *Nonne,* inquit, *tu Domine mi Rex iurasti mihi?*

1.Petr.3.5.

Genes.18.12.

Iud.19.26.

3.Reg.1.13.

2 Altera causa est muliebris imbecillitas animi æquè ac corporis, sexui illi innata, quæ pondus Imperij, sane grauissimum, sustinere non potest. *Ecce hoc inueni*, inquit Ecclesiastes, *vnum & alterum, vt inuenirem rationem, quam adhuc quærit anima mea, & non inueni. τὸ vnum, & alterum.* Caietanus Italicæ linguæ proprietatem secutus vt melius rem exprimeret vertit. *Vnam per vnam*, id est, diligenter, & minutim omnium mulierum naturas, propensiones, studia, consideraui. Quid verò tam diligentem tam sapientis viri inuestigationem consecutum est? *Virum de mille reperi vnum, mulierem ex omnibus non inueni.* Paucos sanè viros reperi, qui viri nomen, factis, & virtute tuerentur; at verò mulieres prorsus nullâs, quæ à prudentia, consilio, fortitudine ciuili laudari possent. Itaque egregiè idem Salomon sapientis mulieris characteres descripturus, exorditur ab earum raritate, præsertim si fortitudinem requiras, & cum iis mercibus comparat quæ ab vltimis vsque terræ

Idem probatur quia destituta animi, & corporis vigore; qui ad gubernandũ necessarius est.

Eccles.7.28.

finibus ad nos aduehuntur, ac propterea sunt in
Prou.31. 10. pretio. *Mulierem*, inquit, *fortem quis inueniet? procul, & de vltimis finibus pretium eius.* Nec tamen Salomon mulierem hanc cuius ideam quamdam egregiis coloribus describit, & à prudentia potissimùm & solertia commendat, continuò ad Reipubl. gubernacula sedere iubet, sed eam tantùm domesticæ disciplinæ Præsidem constituit, familiæque moderatricem, cui præsit imperando, exemplis præeundo, lanam faciendo, colum tenendo, ponendo in gremio calathum, fusum ro-
Ibid.n.13. tando, stamina pollice ducendo. *Quæsiuit*, inquit, *lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum. De nocte surrexit, deditque prædam* (id est cibum) *domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Considerauit agrum, & emit eum, de fructu manuum suarum plantauit vineam. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. Gustauit, & vidit quia bona est negotiatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius. Manum suam misit ad fortia*, vel vt habent Septuaginta, ad vtilia, *& digiti eius apprehenderunt fusum. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. Stragulatam vestem fecit sibi, byssus, & purpura indumentum eius.* Cum tamen hæc, aliaque nonnulla in tam præstantis fœminæ laudem ore pleno dixisset Sapiens; omnes tamen publicas functiones illius marito reseruauit, eamque à tractanda
Ibid.n.23. Republ. penitus remouit. *Nobilis*, inquit, *in portis* (id est in senatu, in curia) *vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ*, ipsa interim portas non frequentet aut forum, sed domi se contineat, eo
Ibid.n.31. contenta quod *laudent eam in portis opera eius*, vel

vt

vt habet Aquila, Symmachus, Thodotio. *Laudetur in portis vir eius.* hoc ſenſu, ipſa ſatis habeat rem domeſticam labore, induſtria, œconomicámque diſciplinam continendo facere ampliorem: vir autem eius ad Rempubl. accedat, & magiſtratibus, publiciſque muneribus gerendis gloriam conſequatur. Facit etiam ad eandem, de qua agimus, mulierum imbecillitatem oſtendendam, id quod à Propheta de Ægyptiis, qui ſibi aliquid ſapere, & nonnihil poſſe videbantur. *In die illa,* Iſa.19.16. inquit, *erit Ægyptus quaſi mulieres, & ſtupebunt, & timebunt à facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipſe mouebit ſuper terram.* In omnes enim fere mulieres illud quadrat, quod dicitur in Deuteronomio. *Tenera mulier, & delicata, quæ ſuper* Deut.28. *terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter mollitiem, & teneritudinem nimiam:* quæ mollities ab habitu corporis tranſit ad animum, & cum illo communicatur. Hic mihi aliquis Deboram obiiciat, quæ *Iudicabat populum, & ſedebat* Iud.4.4. *ſub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama, & Bethel, in monte Ephraim, aſcendebantque ad eam filij Iſrael in omne iudicium.* Sed qui hæc obiiciunt, animaduertant eam ibidem Prophetidem vocari, vt mirum non ſit fœminam populo præeſſe potuiſſe, quam Domini Spiritus agebat. Quamquam etiam video in bellica expeditione contra Siſaram, ducem fuiſſe renunciatum Barac, Dei ipſius iuſſu, ne tanti facti fœmina dux foret, dicitur enim ibidem. *Quæ miſit, & vocauit Barac filium* Ibid.n.6. *Abinoem de Cedes Nephtali, & de filiis Zabulon, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, vade, & duc exercitum in montem Thabor, &c.* Qui fortiſſimi ſunt, ij in Scripturis ſacris vtraque

manu ita scienter vti dicuntur, ac si esset dextera. *Inuentique sunt*, dicitur in libro Iudicum, *viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra præliantes.* & de Aod dicitur eodem libro, *Suscitauit eis*, Dominus (scilicet Israelitis) *saluatorem vocabulo Aod, filium Gera, filium Iemini, qui vtraque manu pro dextera vtebatur.* Hoc autem natura mulieribus denegauit, si enim curiosis harum rerum exploratoribus credimus, nulla prorsus mulier inuenitur, quæ vtraque manu pro dextera vti possit, solisque viris naturæ quadam facultate donatum est, vt id longa assuetudine consequi possint, quasi mulieribus, natura refragante, in numerum, ac censum fortium, adscribi non liceat. Itaque Dominus cum iubet duces suos populi vniuersi censum inire. *Quidquid*, inquit, *sexus est masculini à vigesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israel*, muliebri imbecillitati testimonium dans quod scilicet ad difficilia capessenda vires, & animus illis non suppetant. Quod ad spiritualem sensum suo more transferés Origenes. *Donec*, inquit, *inest alicui nostrũ vel puerilis, & lubricus sensus, vel fœminea & resoluta segnities, haberi apud Deũ in sancto, & consecrato numero nõ meremur.* Hinc Pharao licet Hebræorũ genti infensissimus, quã si posset, radicitus cupiebat exscindere, aut certè adeo atterere, vt ab eis nihil sibi timere posset Ægyptus, non vetuit fœminas educari, à virili tantũ sexu, sibi, regnóque timés. Viros enim fortes quales postea experta est Ægyptus, Mosen, & Aaron, malũ aliquod imperio suo creare posse intelligebat, fœminas verò tãtos in pectore spiritus concipere nõ posse sentiebat, vt ab eis incommodum

Iud. 20. 15.
Iud. 3. 15.
Hipocr. Aphoris. sect. 7. cap. 44.
Plin. lib. 7. c. 17.
Num. 1. 2.
Initio Cõment. in Numer.
Exod. 1. 15.

modum aliquod in Ægyptum importari posset.

3 Hæc verò de qua hactenus dictum est muliebris imbecillitas, & mollitudo, agnatam habet inopiam quamdam consilij, & prudentiæ. Quare quod Euę accidit, quæ blandientis pomi pulchritudine capta, serpentisque venenatis verbis, sed dulcibus pellecta, seipsam, & virum, nósque omnes in ingens malorum barathrum præcipites dedit, id aliis etiam frequenter vsu venire solet. *Sexus enim mulierum*, inquit Chrysostomus, *incautus & mollis est*: incautus, quia non omnia quæ videt, aut audit, *cum sapientia, aut ratione considerat: mollis autem, quia facilè flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum*. Imo idem Chrysostomus alibi docet mulierum proprium esse, decipi. Quæ etiam causa est, propter quam illas Apostolus à docendo submouet. *Adam enim*, inquit, *non est seductus, mulier autem seducta in prauaricatione fuit*. quasi diceret. Mulieres magis patent erroribus, seducuntur faciliùs, deceptionibus magis obnoxiæ sunt, periculosum igitur illis est, aut dogmata fidei tradere, aut fidelium moribus regendis præsidere, ne fortè quos ipsæ per imprudentiam hauserint errores, cum aliis communicét, morbóque vulgato ingens aliquod detrimentum Resp. patiatur. Enumeret hic mihi aliquis insignes aliquot mulieres ex Scripturæ sacræ monumentis, quorum prudentia aut inimicorum consilia Patriæ noxia discussa sunt, & euersa, aut solerti iudicio prouisum est, ne impendens aliquod malum, aut familiam, aut gentem Hebræorũ vniuersam corriperet. Talis sancta Iudith, quæ ciues suos deditionem meditantes in officio continuit; talis Esther quę populũ suũ ab Amani fauore, Rege Assuero Iudæis, placato, & veritaté edocto liberauit;

Idem probatur quod illarũ consilium imbecillũ sit, facileq; decipiantur.

Hom. 23. in Matth.

Hom. 23. in epist. 2. ad Cor.

1. Tim. 2. 14.

talis Abigail quæ Dauidis gladium à Nabalis ma-
Iudith 8. riti sui ceruicibus auertit. Sed Iudith quamuis ad
10. se vocatis presbyteris Chabri,& Charmi,illisque
clementer increpitis effecisset ne de facienda
hostibus intra tot dies deditione cogitarent, si
auxilia à suis non suppeterent ; ipsa tamen non
prodiuit in publicum, non habuit concionem ad
populum,sed quidquid hoc erat honoris,& one-
Ibid.n.21. ris , senioribus reliquit. *Et nunc fratres* , inquit,
*quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis
pendet anima illorum,ad eloquium vestrum corda eorum
erigite* , ab illa etiam , de qua dixi , increpatione
temperatura, nisi id Reipubl.tempora, diuinique
nominis gloria postulassent, ipsáque peculiari in-
stinctu, ad id faciendum fuisset impulsa, quod &
Ibid.n.30. ipsa testatur , cum ait. *Quod potui loqui,Dei esse co-
gnoscitis*. Porrò Esther magnum sanè attulit mo-
mentum ad res Hebræorum pene deploratas , ac
depositas restituendas , populúmque à cæde ad
condictum diem decreta , liberandum. Sed nec
inficiari quisquam possit magnum ei ad rem be-
ne gerendam attulisse adiumentum ipsum Mar-
dochæum patruum, insignis prudentiæ virum, &
in Assueri aula diuturno tempore versatum , cu-
ius ipsa sapiens consilium , etiam postquam in
locum Vasthi renuntiata est Regina , ita excipie-
bat, vt ab eius præscripto , ne latum quidem vn-
guem discederet ; id enim sacra historia narrante
Esther 2. discimus. *Quidquid enim* , inquit , *ille præcipiebat*
20. (Mardochæus scilicet) *obseruabat Esther, & ita cun-
cta faciebat , vt eo tempore solita erat , quo eam paruu-
lam nutriebat*. Prudentia verò Abigail de qua dici-
1.Reg.25. tur in libro Regum, *Eratque mulier illa prudentissi-
3. ma*,, œconomica potiùs fuisse videtur quàm po-
litica ;

litica; quæ etiam in domus incolumitate tuenda, & seruanda Nabalis mariti sui re familiari, & etiam vita, luculenter apparuit, vt Nabali illud accidere potuerit (nisi Dominus illum sustulisset) quod dicitur in Ecclesiastico. *Mulieris bona beatus vir: numerus enim annorum illius duplex*, ereptus enim ab imminenti cæde beneficio vxoris, vitam quam stultitia sua ipse sibi accersierat, longius produxisset. Eccles. 26. 1.

4 Quamquam autem si illud tantum esset incommodum in muliere Principe, quod prudentia consilioque destituta minus quàm viri Reipubl. commodare possit, esset quidem etiam per se sumptum grande malum, & toto nisu à Repub. amoliendum: verùm illud sæpenumero accidit, quod deterius est, vt muliebres cupiditates potentia armatæ magis furant, & tanquam immanes bestiæ effractis clathris erumpant è caueis, diuina, humanaque omnia permisceant, perturbēt, euertant. *Non* enim *est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris*. Exemplo sit Iezabel, quæ Prophetas Domini interfecit, Eliam capitali odio persecuta est, Naboth virum innocentissimum bonis paternis & auitis per summam iniuriam spoliauit, mariti sui simplicitatem irridens, quod regali potestate ad sua commoda vti nesciret, & quasi precario regnaret, honesta dumtaxat sibi licere ratus. *Dixit ergo ad eum Iezabel vxor eius: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israel, surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ*, & consecutus est quidem Achab vineam Naboth, quam optauerat, liberauitque Iezabel fidem suam, quam scelerata pollicitatione viro suo obstrinxerat, in-

Idem probatur, quia vehementibus animi perturbationibus commoueri solent.

Eccles. 25. 18.

3. Reg. 18. 4. & 19. 2.

3. Reg. 21. 7.

terim se multis grauissimisque scelerbus obligans, quæ omnibus perspectissima sunt, quibus historia illa nota est. Nec multum dissimiles Herodiadis mores, quæ Regem acuit in S. Ioannem Baptistã, quem alioqui reuerebatur, & eo tandem impulit, vt capite truncare non vereretur. Quid de Athalia dicam, quæ sui regni exordium cæde Regalis stirpis funestauit? quam cum Ioiadas Sacerdos de medio sustulisset; *Lætatus est omnis populus, & ciuitas conquieuit.* Minus igitur mirum videtur si Tharsenses, & Mallotæ seditionem concitarunt, quod mulieri dono dati essent (quamquam illud etiam ægrè ferre potuerunt quod diobolare scortum, turpitudinis infamia notatum, illos cum Imperiò esset gubernaturũ.) Nam cum caput mulieris sit vir, vt supra ostensum est, non ita æquo animo ferunt populi mulierem habere pro capite. Si enim turpe esse videtur, ac periculosum, fœminam veste virili amictam, aut virum stola, cultúve muliebri in publicum prodire, quod vetatur in Deuteronomio. *Non induetur mulier veste virili, nec vir vtetur veste fœminea, abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc.* Ita etiam absurdum est, & incommodum si mulier Imperij thronum occupet, aut viri muliebribus imperiis subiaceant.

Matth. 14. 8. 4. Reg. 11. Ibid. n. 20. 2. Mach. 4. 30. Deut. 22. 5.

An cum mulieribus Imperij arcana communicãda sint.

5 Ex his autem quæ hactenus dicta sunt, colligi potest sapiens esse consilium, mulieres etiam coniunctissimas cuiusmodi vxores sunt, regni arcana celare. *Ab ea quæ dormit in sinu tuo*, ait Propheta, *custodi claustra oris tui.* Formulâ autem illâ loquendi, *quæ dormit in sinu tuo*, vxor describitur, vt cum dicitur in Deuteronomio, *siue vxor quæ est in sinu tuo*, & alibi. *Et vxori quæ cubat in sinu tuo.*

Mich. 7. 5. Deut. 13. 6. Ibid. 28. 56.

Est

Est autem mira quædam vis in mulieribus ad id quod voluerint à maritis suis eblandiendum. Imminebant Sampsoni Philistiim, eum ad necem quærentes. Dalilam ergo, quam mulierem Sampson è Philistæorum gente adamauerat, mille, & centum argenteorum pollicitatione corrũpunt, vt ex ipso Sampsone arcanum eliciat, discátque in quo tandem sita esset admirabilis illius fortitudo. Vide quibus illum artibus, qualibusque verbis aggrediatur. *Dic mihi obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit quo ligatus erumpere nequeas.* Sed Sampson cum fortasse mulieris ingenium suspectum haberet, quæ suis gratificandi studio teneretur, ac propterea vnam, & alteram, imò etiam tertiam petitionem obstinato silentio expulisset, illius tamen blanditiis, & importunitate fractus est. *Dixit enim ad eum Dalila. Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua. Cúmque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam. Ferrum numquam ascendit super caput meum, quia Nazaræus, id est consecratus Deo sum, de vtero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eróque sicut cæteri homines.* Hæc autem Sampsonis inconstantia, & oculos illi, postmodum verò etiam vitam ademit; Aliis mentis oculos aperire potest, & vitam dare, si obfirmato ad muliebria blandimenta animo, quæ tacenda esse statuerint, cum vxoribus non communicauerint.

Iud. 16.6.

Ibid. num. 15.

De legitima ratione Principatus capiendi, quæ est electio, & successio.

CAPVT VI.

Duplex ratio ineũdi Principatus electio, & successio.

1 DVplex tantum reperitur ratio ineundi Principatum (si tyrannicam occupationem excludas) eæ sunt electio, & successio, de quibus meritò quis possit ambigere quænam potior sit, & Reipub. statui vtilior. Nos rationum, atque exemplorum momenta pro vtraque parte in medium afferemus, ex quibus sapiens lector de tota re iudicium ferre possit.

Argumenta quibus videtur probari electionem præstare successioni.

2 Ac primò quidem pro electione illud facit, quod si animis perturbatione vacuis ad illam veniatur, optimus eligi potest in Principem, talesque fermè ij fuerunt, quos electio euexit ad regnum. Nam (vt de Moyse, Iosuë, aliísque populi ducibus quos ipsemet Deus Israëlis gubernatores constituit, nihil dicam, quos sanctissimos fuisse satis constat) optimus & strenuissimus fuit Gedeon, de quo in libro Iudicum.

Iud.8. 22. *Dixerunt omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberasti nos de manu Madian.* Talis Iephte, qui cum Ammonitæ Israëlitas opprimerent, Principum Galaaditarum suffragio electus est, vt bella Domini depugnaret. Interposita enim iuramenti religione Principatus tradendi formulam in hæc verba Galaaditæ conceperunt. *Dominus qui hæc*

Iud.11. 10. *audit ipse mediator, ac testis est, quod nostra promissa facia*

faciamus (vt scilicet tu Princeps noster sis.) *Abijt itaque Iephte cum Principibus Galaad, fecitque eum omnis populus Principem sui.* Talis Saül egregia iuuenis indole, & ad virtutem propensa, nisi postea impotens ambitio, & regnandi cupiditas eam corrupuisset, qui in Regem à Samuële inunctus est, Domino iubente, & postea populis volentibus, & Regem acclamantibus, & salutantibus ad Imperium est admotus. Talis Dauid, qui 1. Reg. 9. 24.
cum extincto Saül, diuino consilio, & iussu ab eodem Samuële Rex inauguratus esset, à viris Iuda in Hebron est ad Regnum admissus, & deinde ab vniuerso Israële, Isboseth ex humanis sublato, honorifica rerum ab eo gestarum commemoratione in Regem super omnes tribus est receptus. *Venerunt enim vniuersæ tribus Israël ad* 2. Reg. 2. 4.
Dauid in Hebron dicentes, Ecce nos os tuum & caro 2. Reg. 5. 1.
tua sumus. Sed heri & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens & reducens Israël. Dixit autem Dominus ad te, Tu pasces populum meum in Israël, & tu eris Dux super Israël. Venerunt quoque & seniores in Israël ad Regem in Hebron, & percussit cum eis Rex Dauid fœdus in Hebron coram Domino, vnxeruntque Dauid in Regem super Israël. Talis Ionathas, qui in Iudæ fratris locum, qui in bello fortiter ceciderat, subrogatus est electione amicorum Iudæ, vt sacra Machabæorum narrat historia. *Et congregati sunt*, inquit, *omnes amici Iudæ,* 1. Machab. 9. 28.
& dixerunt Ionathæ. Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, vir similis illi non est, qui exeat contra inimicos, Bacchidem, & eos qui inimici sunt gentis nostræ. Nunc itaque te hodie eligimus esse pro nobis in Principem, & Ducem ad bellandum bellum nostrum. Et suscepit Ionathas tempore illo Principatum, & surrexit loco

co Iudæ fratris sui. Talis etiam videtur fuisse S. Iob, de quo dicitur in libro Geneseos, *Mortuus est autem Bala, & regnauit pro eo Iobab.* (is est Iob iuxta veriorem sententiam) *filius Zare de Bosra.* Accepit ergo regnum electione, non successione, cum enim filius esset Zare, non tamen parentis sui Zare, sed Balæ Principatum dicitur obtinuisse. Tandem electione etiam regnum adepti sunt Melchisedech, & Adonisedech Reges Ierusalem, si vera est quorundam sententia, qui ex nominis origine, quod Regem aut Dominum Iustitiæ significat, suspicantur non illud proprium Principum illorum nomen fuisse, sed appellationem potius muneris alicuius publici, quod sustinerent, quodque suffragatione circuniectorum Regum consequerentur, inter quos etiam ius dicerent, litésque componerent, si quando aliqua vt vsuuenire solet, contentio extitisset. Quam sententiam quod ad Melchisedech attinet, probabiliorem facit, quod illum binominem, & eundem cum Sem filio Noë multi faciunt. Quod autem pertinet ad Adonisedech, ex illius in vicinos Reges Imperio id satis quod diximus videtur confici. Ita enim dicitur in Libro Iosuë. *Quæ cum audisset Adonisedech Rex Ierusalem, misit ad Oham Regem Hebron, & ad Pharam Regem Ierimoth, ad Iaphia quoque Regem Lachis, & ad Dabir Regem Eglon dicens. Ad me ascendite, & ferte præsidium vt expugnemus Gabaon.* Nec solum illi duo Reges, aut cæteri qui Ierosolymis illis temporibus regnarunt, sed alij etiam aliqui orientis populi, Principes, aut Reges sibi electione optabant, quippe qui Magis hoc est sapientioribus, quosque naturæ bonitas, & diligens studium longiùs

Genes. 36. 33.

Ios. 10. 1. & 3.

longiùs à vulgo, & plebe prouexerat, Imperij habenas credebant. Quam consuetudinem fortè respexit Ieremias cum ait. *Quis non timebit te ô Rex gentium? tuum est enim decus, inter cunctos sapientes terræ* (quibus scilicet recepto more ad Regnum licet aspirare) *& in vniuersis regnis eorum nullus est similis tui.* Sunt etiam (vt hoc obiter attingamus, quando de gentium consuetudine in Regibus eligendis mentio incidit) qui putent Ægyptios Pharaones eligi solitos fuisse in Principes, capiuntque coniecturam, ex eo quod dixit Dominus. *Media nocte ingrediar in Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius*, &c. Cùm enim ipse Rex Pharao tantæ calamitati superstes fuerit, colligunt eum primogenitum non fuisse, nec successione per quam Regnum in primogenitos traducebatur, cepisse Principatum, sed potius electione. Cæterùm argumentum hoc, vt probabile forte sit, certè non est necessarium, nam nec alij primogeniti videntur occisi quàm ij, qui parentes viuentes haberent, vt filiorum charissimorum cædis dolor in parentes redundaret, essétque parentum ac nominatim Pharaonis ipsius pœna. Et vt concedamus ab Angelo etiam eos interfectos qui primogeniti fuissent, licet parentibus iam essent orbati, nulla tamen ratio nos affirmare cogit, electione potius quàm successione ad regnum peruenisse Pharaonem; cum nonnumquam accidat, vt primogenito absque liberis extincto, successionis iure capiat principatum frater demortui Principis, secundo loco in lucem editus. Porrò quemadmodum electione optimus

Ierem. 10. 7.

Exod. 11. 5.

quisque

quisque ad regnum vocari potest, ita successione frequenter ad Principis insipientis, tardi, stupidi, aut etiam crudelibus tyrannicisque moribus imbuti manus, habenæ Principatus deueniunt. Ideo Salomon se tam graui incómodo obnoxium animaduertens, parumque idoneum Regni successorem se relicturum timens, *Rursus*, inquit, *detestatus sum omnem industriam meam, quâ sub sole studiosissimè laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudaui, & solicitus fui, & est quidquam tam vanum? Vnde cessaui, renunciauitque cor meum vltra laborare sub sole. Nam cum alius laboret in sapientia, & doctrina, & solicitudine homini otioso quæsita dimittit, & hoc ergo vanitas, & magnum malum.* Nec verò solum ita accidere posse aliquando, sed frequenter euenire vsus ipse docuit, & prudentiæ magistra experientia. Quam longa fuerit series Regum Iuda, ex historia librorum Regum & Paralipomenon cognoscere facili negotio quilibet potuerit. Quam verò multi se integros seruauerint, & à Iustitiæ, orthodoxæque religionis tramite, veróque Dei cultu non declinauerint, Iosiam laudans docet Ecclesiasticus his verbis. *Memoria Iosiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarij.* & paulò post additur. *Præter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt. Nam reliquerunt legem Altissimi reges Iuda, & contempserunt timorem Dei. Dederunt enim regnum suum alijs, & gloriam suam alienigenæ genti* (quia nimirum vt ita fieret commeriti sunt.) *incenderunt electam sanctitatis ciuitatem*, &c. Tandem, vt concedamus eximio quodam Dei beneficio Principes Regni successores optimam nactos

Ecclef. 2. 28.

Ecclef. 49. 1.

ctos esse indolem ad virtutem capessendam, planéque tales, quales eos votis nostris si daretur effingeremus; accidit nihilominus vt parentibus orbati, dum adhuc puerilem agunt ætatem, nec dum negotiis tractandis apti sunt, Respublica illud experiatur incommodum de quo sapiens. *Væ tibi terra cuius Rex puer est, & cuius Principes manè comedunt.* Et quamuis non desint multi Regij curatores, Præfecti, Magistratus, Consiliarij, rerumque gerendarum administri, illud tamen meritò timendum est, ne vel oscitanter cuncta procurent, quippe mercenarij, non Pastores; vel certè auaritiæ studeant in omnem rei faciendæ occasionem intenti, illud potissimum curantes, qua ratione filios aut propinquos locupletent, & honorum insignibus augeant, posthabita interim eâ curâ, quæ potior esse debuisset boni nimirum communis, & publicæ vtilitatis, vt in eos quadret conquestio illa Ezechielis. *Væ pastoribus Israël qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis, sed cum auctoritate imperabatis eis, & cum potentia.* Hæc Ezechiel, quæ mirum quantum mercenariis quibusdam Rerumpublicarum, & iudiciorum administris, cum Dei, hominumque timorem posthabuerunt, ad vnguem conueniant.

Eccles. 10. 16.

Ezech. 34. 2.

Argumenta pro successione, contra electionem.

3 Hactenus pro electione disputatum est. Nunc ad successionem veniamus, pro qua multa afferri possunt. Ac primò quidem nobilitas Patrum, & Auorum

Auorum longa serie in clarissimos, ac potentissimos Reges genus suum referentium, magnum habet momentum ad ingenerandam in populis de Principe existimationem, virtutis opinionem, maiestatémque conciliandam; & quia ex Aquilis columbæ, ex Leonibus cerui, aut lepores non nascuntur, expectationem quamdam excitant, vt quemadmodum Principis parentes, aui, maiores, politica prudentia, & bellica virtute floruerunt, ita qui ex illis prognati sunt, & in Regno administrando successerunt, earundem virtutum exhibeant actiones. Quare Salomon eos beatos prædicat qui huiusmodi nacti sunt Principem,

Eccles. 10. 18. cum ait, *Beata terra cuius Rex nobilis est.* vel vt Hebræo verti potest, *filius candidorum*, vel *candidatorum*. quæ dicēdi formula in idem recidit, éstque periphrasis nobilium, qui claræ illustrisque stirpis sunt germina. Itaque Patricios appellat Isaias

Isa. 24. 4. *altitudinem populi terræ*, & vt est in Prouerbiorum

Prou. 17. 6. libro: *Gloria filiorum Patres eorum.* Ideo in scripturis, qui egregium aliquid facinus perpetrarunt, quamquam propria virtute satis illustres videri poterant, maiorum tamen enumeratione nobilitantur. Phinees sacerdos, cum vidisset vnum de filiis Israël intrasse ad meretricē Madianitidem, zelo legis animo incensus, & efferuescens, virum simul & mulierem pugione confodit. Cum factum hoc scriptura commemorat, Phinees genus

Numer. 25. 7. illustre nō tacuit. *Quod cum vidisset*, inquit, *Phinees filius Eleazari filius Aaron sacerdotis, surrexit.* Mathathiæ etiam cuius virtus in asserenda Israël tamen libertate nobilitata est, genus, & Patria recensetur

1. Machab. 2. 1. in Machabæorum libro, vt inde aliqua tanto viro accederet commendatio. *In diebus illis*, inquit, *surrexit*

rexit Mathathias, filius Ioannis, filij Simeonis, sacerdos ex filijs Ioarib, ab Ierusalē, & consedit in monte Modin. Magnū ergo Principi decus accedit ex nobilitate, quæ ex maioribus existit, magnum ad tractandum regnum adiumentum. Hoc autem spectatur in Principatus initiis. Illud enim est in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ sint, & quietæ, sed plerumque seditionum turbinibus obnoxiæ, cum is ferè contemnatur, qui à priuatâ fortunâ obrepsit ad Principatus insignia; nec caret inuidia, qui ex æquali repente cæteris omnibus tanto superior factus est, quantùm Regium fastigium inter priuatos ciues eminet. Quod Saül tantis animi & corporis dotibus ornatus, tamque luculenta numinis voluntate ad regnum euocatus, vitare non potuit. Nam cum primùm populo acclamante Regni possessionem adiuit; *Filij* 1. Reg. 10.
Belial dixerunt, Num saluare nos poterit iste? & de- 27.
spexerunt eum, & non attulerunt ei munera. Et sanctus Dauid canit in Psalmo. *In circuitu impij ambulant, secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominū.* Vel vt ex Hebræo verti potest. *Cum exaltati* Psalm. 11.
fuerint vilissimi hominum, vt sensus sit. Cum ad 9.
Principatum infimæ fortunæ homines, nulláque, aut certè non adeo clara maiorum commendatione illustres, euehuntur (quod in electione contingere potest) tunc in circuitu impij ambulant, id est, omnia facinorosis & impiis hominibus infesta sunt, circuniectámque regionem per seditiones, perduelliones, popula   résque tumultus obsident, certi tam obscuro capiti obsequium non præstare. Huc accedit omnium fere gentium consensus, quarum legibus sancitum est, vsuque receptum, vt regni successores non suffragiis in

F opti

optimatium, aut populi comitiis eligantur, sed filij parentibus, aut propinquis propinqui iure sanguinis succedát. Quæ etiam consuetudo apud Hebræos obtinuit, apud quos parentum imperium traducebatur ad filios iure successionis, vt Regum Iuda longá seriem consideranti liquidò patebit. quamquam ad constituendos primos illos Reges, siue decem tribuum, siue Iuda, siue Israëlis vniuersi, videtur populi accessisse suffragium, vel ad regnum conferendum, vt aliqui putant, vel ad Reges in adepti Regni possessionem mittendos. Nam primo Regum describuntur comitia populi in Galgalis celebrata ad Saulem Regem constituendum, à Samuele conuocata. *Dixit autem Samuel ad populum. Venite, vt eamus in Galgala & innouemus ibi Regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saül coram Domino in Galgala.* Hanc autem populi electionem respiciens Samuël, cum eumdem populum alloqueretur, ait. *Nunc ergo præsto est Rex vester, quem elegistis.* Dauid etiam populi conspiratione, & electione Rex primò in Hebron electus est, deinde vt dicitur secundo Regum, venerunt vniuersæ tribus Israël ad Dauid in Hebron dicentes. *Ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed & heri, & nudiustertius cum esset Saül Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israël. Venerunt quoque seniores Israël ad Regem in Hebron, & percussit cum eis Dauid fœdus in Hebron coram Domino, vnxeruntque Dauid in Regem super Israël.* Isboseth etiam populi suffragiis electus est, vel certè vt Saulis filius in Regem receptus, populo tamen, vt videtur, suffragante. *Nam Abner filius, Princeps exercitus Saül, tulit Isboseth filium Saül, & circunduxit eum* per

[Margin notes: 1.Reg.11.14. — 1.Reg.12.13. — 2.Reg.5.1. — 2.Reg.2.8.]

per castra, Regémque constituit. Illa autem Isbosethi per castra circumductio ad captandas populi voluntates videtur instituta, vt cum postea in suffragia iuissent, Rex Isboseth declararetur. Rursus tribus duodecim ante scissum sub Roboamo imperium in Sichem congregatæ ad Regem constituendum Roboamo suffragari renuerunt, quod tributa quæ à Salomonis tempore pendebant, minuere noluisset. Quamquam autem in horum Regum inauguratione aliquam habitam fuisse apparet populi rationem, illúmque admissum fuisse ad electionem faciendam, vel saltem calculo suo comprobandam, credibile tamen est procedente tempore, consentiente populo, & de suo iure decedente, ita hoc ius in Reges fuisse translatum, vt eum admitterent Regem, quem legitimæ successionis iure ad Principatum venisse, sibique Regem substituisse constitisset. Hoc enim ius penes antiquos Hebræos obtinuit, vt integrum esset Regi quem maximè ipse probasset, & aliis præferendum censuisset futurũ Regem designare, nulla Primogeniorum habita ratione; eo fortè cõsilio vt successionis & electionis incommoda vitarentur, vtilitates verò quæ vtrique inessent, accerserentur. Hanc ob causam expectabat Israël vniuersus, quem ex multis filiis quos susceperat Dauid, Regni faceret hæredem. *Verumtamen Domine mi Rex,* ait Bethsabee ad Dauid, *in te oculi respiciunt totius Israël, vt indices eis quis sedere debeat in solio tuo Domine mi Rex post te.* Quod Dauidi licere, etiam sensit Nathan Propheta, nam ad Dauidem ingressus, ita eum interrogat. *Domine mi Rex, tu dixisti: Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum?* Quasi dicat, si tuum

4.Reg. 12.

3.Reg.1. 20.

Ibid.num. 24.

est hoc decretum, tuæ vt par est voluntati aquiescimus; alioqui caue ne alius aliquis temere irrũpat in regni possessionem. Roboam etiam ex viginti octo filiis masculis quos ex variis vxoribus, quas duxerat, suscepit; *Constituit in capite Abiã filium Maacha, ducem super omnes fratres suos, ipsum enim Regem facere cogitabat, quia sapientior fuit & potentior super omnes filios eius.* Hæc autem parentum in eligendis filiis ad regnum potestas suis incommodis non caret, in primisque suscitat inter fratres discordias, odiique fomentum ministrat, vnde postea alter frater alterius vitæ insidias struat, parétque perniciem, vt eius ad regnum spes possit intercipi. Exemplum habemus in Genesi, nam *Israël diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius, quod à Patre plus cunctis filiys amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.* Adeò autem conceptum odium cepit incrementum, eóque processit, vt fratrem suum in seruitutem tradere non dubitauerint, quamuis parentis sui luctum mente præciperent, & quanto se crimine obstringerent, non ignorarent. Multos genuerat filios Rex Dauid, nec magis vni, quàm alteri regnum debebatur. Futurũ hoc erat Regis iudicium, vt dictum est. Hinc statim Absalonis extitit ambitio adeo violenta & impotens, vt non blanditiis tantum, & officiis Israëlitas studuerit demereri, sed violato publicè per summam impudentiam parentis thoro, copiisque contractis, sancto Dauid vitæ periculum creare non dubitauerit. Huius exemplum secutus Adonias tristé fratris sui exitum non reformidans, *Eleuatus est dicens. Ego regnabo,*

2.Paral. 11.22.

Genes. 37. 3.

2.Reg.15. 1.

3.Reg 15.

gnabo. nec deerant ex Regni Magnatibus qui illi fauerent, nam *Sermo ei cum Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar sacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ*, adeo vt pro Dauidis successore semel constituendo, non semel turbæ extiterint, regnum in contraria studia distrahentes, & ad cædes etiam maximáque regni damna erumpentes. Præterea electioni successio hoc etiam præstat, quod qui ex abiecta fortuna, aut certè non adeo celsa in regale fastigium recepti sunt, superbiam facile, ac contumaciam, morúmque asperitatẽ induunt, nescis secundas res moderatè ferre séque à subditis, qui pristinæ conditionis memores sunt, sperni metuentes. Vidit Salomon hanc morum inæqualitatem, cum scripsit in Prouerbiis; *Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere, per seruum cum regnauerit, per stultum cum saturatus fuerit cibo, & per odiosam mulierem, cum in matrimonium fuerit assumpta, & per ancillam cum fuerit hæres Dominæ suæ.* Et forte Ecclesiasticus eosdem notat, cum ait, *Tres species odiuit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum.* primo autem loco *Pauperem superbum* collocat, qui cum demissè de se sentire, & loqui debeat, aut suæ paupertatis qua premitur oblitus, aut status illius immemor, vnde paulò ante emerserat, typho fastidiosè tumidus, omnium in se odia, & inuidiam concitat. Adde successionem hoc habere commodi quod cum Reipubl. status perpetuus sit, & stabilis; si parentibus filij subrogentur, stabilis etiam quodammodo perpetuusque princeps aulam tenet, publicísque negotiis præsidet, parẽtéque ex humanis sublato, vix iactura sentitur, nam vt ait Ecclesiasticus, *Mortuus est Pater eius, & quasi non est mortuus,*

Ibid num. 7.

Prou 30. 21.

Eccl. 25. 3.

Eccl. 30. 4.

similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo, in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis, reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Contra verò in electionibus crebræ mutationes Rempubl. perturbant, & in incolumitatis discrimen adducunt. Non est autem prætereundum quod dicitur; *Reliquit defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.* Nam & qui Regno alicui imminent, aut aliqua ratione infesti sunt, etsi senio confectum Regem sciant, ac propterea negotiis gerendis imparem, non tamen quidquam mouere audent, propterea quod mox regnaturi Principis offensionem reformidant, & amici, Magistratus, Præfecti, strenuè regni commoda procurant, siue domi in ciuilibus negotiis, siue foris in militaribus expeditionibus. Nam extincto Rege nihilominus expectat à filio industriæ, fidelitatis, impensique laboris mercedem sibi reddendam. Omnes verò regni partes diligentius curantur ab eo, qui se stirpis suæ successoribus imperium relicturum non ignorat, quàm ab eo qui extraneum aliquem, sibi fortasse suísque rebus infensum, cum mori contigerit, suc-
Eccl. 2. 21. cessurum suspicatur. *Nam cum alius*, inquit Ecclesiastes, *laboret in sapientia & doctrina, & solicitudine, homini otioso quæsita dimittit, & hoc ergo vanitas, & magnum malum.* Aliud etiam reperio in electionibus incommodum, quod eorum qui paulo ante rerum potiebantur, miserabilis quodammodo conditio esse videtur, si qui prius Regum filij primas in Republ. tenebant, in quos omnium oculi & studia erant conuersa, postea passim si non contemnantur, certè non magnifiant, & ab

ab iis à quibus primùm fuerant culti, prætereantur, imperio ad alios, cum faſcibus, & maieſtatis inſignibus tranſlato. Itáque Eccleſiaſticus cum Aaronis ornamenta commemoraſſet, illud tanquam egregium addidit priuilegium, quod non eſſet *Indutus illis alienigena aliquis, ſed tantum filij ipſius ſoli, & nepotes eius per omne tempus.* & fieri etiam poſſit vt de violandis legibus, & in ſua gente retinendo Principatu quà iure quà iniuria deliberent, qui illius ſemel compotes facti fuerint. Neque enim eſt omnium ea animi moderatio, qua præditum fuiſſe ſcimus ſanctum virum Moyſem, qui etiam propoſito Aaronis fratris exemplo, cui ſacerdotium ad filios & nepotes tranſiturum creditum erat, de filiis tamen ſuis ad Principatũ vocandis, ſibique in ſummo Magiſtratu ſubrogandis nunquã egiſſe reperitur. Tandem qui electione venerunt ad Imperium, ſi veterem hiſtoriarum memoriam replicemus, non multò meliores, imò aliquando non paulò deteriores iis fuerunt, qui ſucceſſionis beneficio Reges facti ſunt, vt animum adiicienti, ex ſcripturis etiam ſacris conſtare poterit. Præſtat ergo, me quidem iudice, electioni ſucceſſio. Quare Deo bonorum omnium largitori ſupplicare debent Principes, qui filios nondũ ſuſceperunt, vt proles illis contingat Imperio digna, quam ſuo loco Reipubl. relinquant, non enim deſunt exempla in ſcripturis diuinis principum virorum, quos paternæ, aut maternæ preces mundo, ſuiſque Rebuſpubl. pepererunt. Talis Samuël & Sampſon par illud Heroum, quorum alter omnis probitatis, & ſapientiæ in iudicando; alter bellicæ fortitudinis egregium exemplar omnibus eſſe poteſt.

Eccleſ. 45. 16.

Cur summi Pontifices eligantur.

4 Quærat hic aliquis, quid ergo causæ est quãobrem summus sacrorum Princeps Pontifex maximus non successione propagetur, sed electione ad Pontificatum euehatur? Responderi potest multiplicem causam, cur ita fieri debuerit, afferri posse. Nam primò id suadet vetus figura Melchisedechi sacerdotis, iuxta cuius ordinem Christus, & Christiani sacerdotes esse dicuntur. Is autem à D. Paulo describitur esse. *Sine Patre,*

Hebr. 7.3. *sine matre, sine genealogia,* vt nimirum hinc intelligeremus sacerdotes Christianos, nominatimque summum sacerdotum Antistitem, nõ debere nasci, sed fieri. Deinde ex Isaiæ verbis hoc idem colligitur, cum de futuris olim in Ecclesia sacerdo-

Isa. 66. 21. tibus vaticinãs ait, *Assumam ex iis Sacerdotes, & Leuitas,* satis indicans vt D. Hieronymus adnotauit, non ex vna aliqua familia nascituros, sed ex omnibus gentibus quæ ad Ecclesiam confluxissent, eligendos, & assumendos esse. Tertiò idem probatur ex discrimine quod inter nouum, ac vetus testamentum intercedit. Nam quemadmodum vetus naturali generatione ex Iacob, ita nouum spirituali per Christum regeneratione propagatum est: par ergo erat Aaronicum sacerdotium carnale, mactandísque pecudibus occupatum, & intentum, carnali etiam generatione ad successores transmitti: Ecclesiæ autem spirituale, & spirituali ac diuinæ hostiæ sacrificandæ destinatum, electione potiùs quàm generatione ad sacerdotium peruenire. Tandem in sacerdotibus Ecclesiæ qui propter vitæ integritatem, & morum puritatem, quam tam sanctum ministerium exercentes profiteri par est, cælibem vitam agunt, successio locum habere non potest,

test, ac proinde, quod superest electione Pontifex, aliique Antistites, & Sacerdotes quærendi sunt.

5 Rursus autem quod ad electionem pertinet, alia dubitatio existit: nam si alicui Reipubl. magis arriserit Principis electio quàm successio, statim vocari potest in dubium; vtrum præstet Indigenas, an peregrinos ad Regnum promouere. Qua in re video Israelitis imperasse Dominum, vt ne alterius nationis Principem sibi deligerent, ita enim legimus in Deuteronomio. *Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaueris que in illa, & dixeris. Constituam super me Regem sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Adeo nō voluit Dominus aduenas, & peregrinos Regno Israelitico potiri, vt etiam eos excluserit, qui cum eadem sacra suscepissent, & Hebræorum Religioni nomē dedissent, Proselyti appellabantur; hi enim fratrum nomine, aut filiorum Israel non censebantur, vt docet Abulensis. Cur autem aduenæ repellerentur, ea potissimum ratio esse potuit, ne veri Dei religio, quam puram, & incontaminatam ab omni errorum, & idololatriæ labe seruabant Hebræi, ab externis Regibus pollueretur, ritus enim exoticos vulgus ignarum facilè recepisset, Principis sui imitatione ductum, Deorúmque profanam multitudinem, quæ à gentibus colebatur, inuexisset: Proselyti verò reiiciebantur, nam hoc hominum genus non ita est in suscepta fide constans, cum enim ab ineunte ætate aliis Religionibus imbuti fuerint, aliásque sa-

An peregrini ad regnū eligendi.

Deut. 17. 14.

Matth. 23. quæst. 90. Et Exod. 12. quæst. 58.

crorum ceremonias diuturno tempore vsurpauerint, fit nonnunquam vt animus identidem cum quadam ad eadem propensione, & inclinatione referatur. Deinde vt sint in suscepto proposito constantissimi, fieri tamen potest vt propinquos suos, quos naturali beneuolentia complectuntur, Principatus participes faciant, honestioribus quibusque muneribus eis demandatis, qua in re vel eadem, vel paulo minora incommoda sentiret Respubl. ac si Rex ipse alienæ Religionis cultor

1. Tim. 3.6. esset. Quare S.Paulus vetat Neophytum eligi in Episcopum, quamquam cum dicti sui rationem affert, periculum potius priuatum Neophyti, quàm publicum Ecclesiæ timere videtur: *Ne in superbiam*, inquit, *elatus in iudicium incidat Diaboli:* sibi enim facilè placeret, si cum vix è fonte baptismatis emersisset, in Pastoris solio constitueretur: Ecclesiámque cui præficeretur, præ se despiceret, quasi illius opera indiguisset, nec sine eo salua esse potuisset. Tandem ita Dominum in Deuteronomio mandasse crediderim, quia Regali potestate, quæ præcipuus est honoris gradus in Republica populum suum, quem elegerat à principio, malebat ornare, quàm extraneos; cum præsertim hoc plurimum valeret ad mutuam beneuolentiam inter Principem, & subiectos populos alendam, & augendam. Affectabat Abimelech Sichimitarum imperium, submissisque suffragatoribus suis, hoc præsertim argumento conabatur sibi populares suos adiungere, quod sanguinis coniunctione illos attingeret, ac proinde potiùs se eligere deberent, quàm quemuis alium de

Iud.9.2. filiis Ierobaal. *Abiit autem Abimelech*, inquit scriptura, *filius Ierobaal in Sichem, ad fratres matris suæ,*

&

& locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus Patris & matris suæ dicens. Loquimini ad omnes viros Sichem. Quid vobis est melius vt dominentur vestri Septuaginta viri, omnes filij Ierobaal, an vt dominetur vir? Simulque considerate quod os vestrum, & caro vestra sum. Locutique sunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuersos sermones istos, & inclinauerunt cor eorum post Abimelech, dicentes, frater noster est. Seposuerat sibi Dominus Israelitarum populum quem *Vineam suam electam*, quodam loco apud Prophetam, appellauit. Huic vineæ vt melius prospectum esset per Oseam pollicetur, *Et dabo ei vinitores ex eodem loco.* Apud quem Prophetam etiam legimus, *Dies multos sedebunt filij Israel* (id est mœsti erunt, & dolentes, sessio enim dolentis habitus est) *sine Rege, sine Principe*, sed Kaldæa paraphrasis locum aptè ad id quod intendimus probandum; explicat. *Absque Rege*, inquit, *de domo Dauid.* Et Isaias populi sui calamitatem deplorans. *Regionem*, inquit, *vestram coram vobis alieni deuorant, & desolabitur sicut in vastitate hostili*, quod malum deprecatur Dauid in Psalmis, cum ait. *Erue me de manu filiorum alienorum*, & alibi, *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me.* Et Ieremias nuntium, quo omnium animi mœstitia contracti sunt, commemorans. *Ecce*, inquit, *auditum est in Ierusalem, custodes venire de terra longinqua.* Cui contrarium, & lætitia perfundens eos ad quorum aures accidisset, est apud Ioel, cum ait, *Erit Ierusalem sancta, & non transibunt alieni* (Kaldæus, extranei) *per eam amplius, & erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. Et fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum.* quæ allegoria floren

Ierem. 2. 21.
Osee 2. 15.
Osee. 3. 4.
Isa. 1. 7.
Psal. 143. 7.
Psal. 53. 5.
Ierem. 4. 16.
Ioel. 3. 17.

florentem ciuitatis ſtatum exhibet,quem ſua benignitate pollicebatur Deus populo ſuo. His verò allatis ex Scriptura teſtimoniis illud conficitur. Extrema mala, & totius Reipubl. euerſionem illis impendere Rebuſp. quibus Principes alieni dominantur, idolis cultum diuinum impendentes, aut de orthodoxa fide malè ſentientes. Nam de his Pſaltes prophetæque loquuntur. Hos enim cum parum Deo fidi ſint, procliue eſt credere in ſeruandis fœderibus, ac conuentis, quæ cum ſubditis ſuis pepigerunt, nihilo magis fideles fore, cumque Deum non reuereantur, nec hominum offenſionem reformident, grauiſſima Reipubl.incommoda allaturos. Quod ſi contingat alterius nationis Reges, aut voluntaria deditione populos aliquos in ſuam recepiſſe fidem, & tutelam; aut iuſto bello ſubegiſſe: ſi veri Dei cultores ſint, & puram ſeruent, & incorruptam fidei integritatem, eximij cuiuſdam diuinitus accepti beneficij loco numerari debet, ſub huiuſmodi Principis imperio æuum agere, qui non fortunarum modò,& vitæ,ſed etiam probatorum morum, & dogmatum cuſtos ſit, & vindex; quo protegente Remp. nec luporum rabies ouiculas Chriſti lacerare,nec hæreſum vulgata contagio, Paſtoribus in pace excubantibus, gregem corripere, aut corrumpere poſſit.

***

Regna,

Regna, quæ ſucceßione ineuntur, Primogenitis deberi.

CAPVT VII.

DIctum eſt ſuperiori capite de Electione, & Succeſſione, ſtatuimúſque hanc illi præſtare, ex hoc alia exiſtit dubitatio, cui potiſſimùm ex filiis debeatur Regnum, ſi contigerit Principem decedentem multiplicem ſobolem ſibi ſuperſtitem relinquere.

1 Huic autem quæſtioni reſpondendum cenſeo Primogenito principatum deberi, quod vſus gentium, ratioque confirmat. Atque, vt de vſu dicere incipiamus, reperio apud antiquos Hebræos Primogenitos ſemper, in honore habitos, melioremque eorum fuiſſe conditionem, quàm cæterorum fratrum: quare Deuteronomij lege cautum erat, vt parentes primogenitos filios largiori hæreditatis portione donarent, nec quidquam odio darent, vel amori; ſed lex iſta perpetuo ſancta eſſet, & firma. *Si habuerit*, inquit, *homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odioſam, genueritque ex ea liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiā inter filios ſuos diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitū, & præferre filio odioſæ, ſed filiū odioſæ agnoſcet primogenitū, dabitque de his quæ habuerit cuncta duplicia, iſte enim eſt principium liberorum eius, & huic debentur primogenita.* Porrò vt in herciſcunda hæreditate præferebantur primogeniti reliquis fratribus, ita in optione loci tribuebatur honeſtior, cuiuſmodi eſt, qui eſt ad dexteram.

Ita vſum gentiū obtinuiſſe.

Deut. 21. 15.

ram. Ideo Ioseph cum ad dexteram parentis sui Iacob Manassem Primogenitū statuisset, ad sinistram verò Ephraim iisque decussatis brachiis dexteram imposuisset Ephraim, Manassi verò sinistram, cum latens mysterium non assequeretur, conatus est Patris dexteram transferre in caput
Genes. 48. 17. Primogeniti. *Videns enim Ioseph quod posuisset Pater suus dexteram manum super caput Ephraim, grauiter accepit, & apprehensam manum Patris, leuare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manasse, dixitque ad Patrem; Non ita conuenit Pater, quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput eius.* Propter eamdem loci dignitatem Christus Dominus, qui *Primogenitus est in multis fratribus, constitutus est ad dexteram Patris in cælestibus.* (Rom. 8. 29. Ephes. 1. 20.) Rursusque quicumque diuino beneficio cælestis regni participes erunt, dexteram tenebunt in extremi Iudicij die: Dominus enim quas oues in beatas illas cæli caulas erit inducturus, à dextris statuet, ipso dicente, *Statuet oues quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris.* (Matth. 25. 33.) Nec loci tantum dignioris prærogatiua tribuebatur Primogenitis, sed cultu etiam honestiore, & pulchriore amiciebantur: sunt enim qui putent vestes illas, quibus Rebecca filiuum suum Iacob induit, cum ad Patrem Isaac, Esau supplantaturus, & benedictionem præcepturus, ingressus est, fuisse Esau quâ Primogenitus erat, atque adeo fuisse vestes Sacerdotales, quibus ille inter sacrificandum vteretur. (D. Hieronymus in epist. ad Onagriū, & in cap. 49. Genes. & alij.) Putant enim Primogenitos in legis naturalis statu fuisse Sacerdotes, quod verum sit an secus, non disputo. Quod verò ad Principatum attinet, illum etiam illius æui consuetudo, & eorum quæ secuta sunt, sæculorum vsus, primogenitis attribuit.

Quare bonus ille senex Isaac dierum plenus, benedicens filio suo Iacob, de quo paulò ante dicebamus, qui non quidem ætate, sed diuinæ decreto voluntatis pro maiore, & primogenito habendus erat, *Seruiant*, inquit, *tibi populi, & adorent te tribus, esto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ*; & Paralipomenon lib. 2. narratur factum Iosaphat Regis Iuda, qui cum multos filios procreasset, Principem tamen constituit natu grādiorem, cæteris enim *dedit Pater suus multa munera argenti, & auri, & pensitationes, cum ciuitatibus munitissimis in Iuda. Regnum autem tradidit Ioram eo quod esset Primogenitus.* Similis elicitur probatio ex dissimilis facti narratione, quæ habetur in Regum historia. *Quod cum vidisset*, inquit, *Rex Moab*, præualuisse scilicet hostes, *tulit secum septingentos viros educentes gladios, & irruperunt ad Regem Edom, & non potuerunt. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum.* Ex his autem ad rem nostram, explicari potest D. Paulus, qui virum mulieri præesse vult quodam quasi iure Primigeniorum, ita enim scribit ad Timotheum; *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* Cur autem dominari in virum non permittat, subiicit rationem. *Adam enim primus formatus est, deinde Eua*, quasi diceret, hoc illi deberi, quod priùs in hanc lucem editus, Primogenituræ iura consecutus esset. Hinc sanctus Dauid Deum alloquentem Christum Dominum inducens, quem, vtpote primogenitum à dextris suis sedere iubet (*Sede à dextris meis*) *Tecum Principium*, inquit, vel *tecum Principatus*, Græcè enim est ἀρχή, quod vtrumque significat, quæ gemina eiusdem vocis

Genes. 27. 29.
2. Paral. 21. 3.
4. Reg. 3. 26.
1. Tim. 2. 13.
Psal. 109. 1.

vocis significatio id quod volumus quodammodo probat, quasi eidem debeatur Principatus, qui, vt pote Primogenitus, est etiam nascendi principium. Satis ergo ex his constat, Primogenitis potius quàm cæteris minoribus fratribus Imperium tradi consueuisse, sed cur ita fiat, rationes aliquas subiiciamus.

Ita factum propter amorem, quo Parentes primogenitos filios prosequuntur.

2 Ac prima quidem sit amoris vis vehementior, quo parentes filios suos, quos primo loco susceperunt, complectuntur. Incestauerat Amnon sororem suam Thamar, idque per vim: eam iniuriam Absalon, Thamaris frater molestissimè tulerat. Dauidi etiam vtriusque parẽti indignum facinus visum fuerat, de eo tamen ita legimus in Reg. historia. (2.Reg. 13. 21.) *Cum autem audisset Rex Dauid verba hac, contristatus est valde, & noluit contristare spiritum Amnon filij sui, quoniam diligebat eum, quia Primogenitus erat ei.* Itaque tantum scelus inultum transmisit, quamquam non impunè abiit Amnon, est enim à fratre in vindictam iniuria trucidatus, quæ cædes cum ad Parentis aures perlata est, eius animum mirum quantum perculit! (Ibid.n.31.) *Nam surrexit Rex & scidit vestimenta sua, & cecidit super terram, & omnes serui illius qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.* Significationibus hisce mœroris ostendens quam grauiter ferret cædem Amnonis Primogeniti, quod etiam Absalonis proscriptio ad multum tempus, planè confirmat. Huius etiam amoris vehementiam ex dolore quem parit, si primogenitus moriatur, expressit Zacharias illis verbis. (Zachar. 12.10.) *Et plangent eum planctu quasi super vnigenitum, & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte Primogeniti.* Ægyptij verò etiã experti sunt, nam cum ad frequentes plagas, quibus illos cædebat

debat Dominus, callum obduxissent, grauiore percussione excitandi fuerant, vt doloris sensu acerbiore commoti, tandem populum Dei permitterent capessere iter in desertum, iuxta decretum Domini, nec ampliùs se æquis illorum postulatis opponerent. Moyses ergo minas intentans, & mala quæ erant experturi prædicens, denuntiabat. *Hæc dicit Dominus: Media nocte ingrediar in Ægyptum, & morietur omne Primogenitum in terra Ægyptiorum, à Primogenito Pharaonis qui sedet in solio eius, vsque ad primogenitum ancillæ, quæ est ad molam, & omnia primogenita iumentorum.* Et quidem Pharao minis commotus non est, vt populum missum faceret, sed cum tandem Primogenitum suum percutientis Angeli mucrone prostratum vidisset, suo malo doctus, Diuinæ cessit potentiæ, & Israëlitis abeundi fecit potestatem, quique Israëli, Dei *Primogenito* (sic enim beneuolentiæ causa appellatur in Scripturis) restitit, ne quo vocabatur, iter posset intendere, Primogeniti sui morte, & ingenti populi, iumentorumque strage cognouit, quàm sint infirmæ vires humanæ, si cum Diuina potentia componantur. Quærenti autem rationem, cur parentes tanto amore primogenitos filios prosequantur, ea reddi potest, vel quod diuturniore tempore confirmata beneuolentia etiam maior euadat quotidianis auctibus, vel quod multùm ea amemus, quæ magno labore nobis comparauimus; Primogenitorum verò partus matri laboriosior est, maiorisque periculi quàm cæterorum filiorum, & vtrique parenti plures affert molestias, curas, & solicitudines dum educantur, cum primogeniti sint etiam aliquo temporis spatio vnigeniti, ac proin-

Exod. 11. 4.

Exod. 4. 22.

Ecclef. 36. 14.

de vnica parentum cura, orbitatisque solatium quam parentes maximè timent, & refugiunt. Eaque causa est, cur in scripturis Primogeniti appellentur primitiæ laborum parentum suorum, vt cum dicitur in Psalmo; *Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum.* Et in Genesi. *Ruben Primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei.*

Psal 77. 56. Gen.49.3.

Idem probatur ex maiori Primogenitorũ excellẽtia.

3 Sed ne cæca quadam animi propensione, cuiusmodi amor est, credamus homines ductos fuisse, cum Primogenitos paterni Principatus hæredes constituerunt, facti huius probabilis ratio duplex afferri potest. Prima est, quod maior quædam excellentia in illis eluceat, & in suo genere, quæcumque primogenita sunt, eadem etiam perfectiora, & absolutiora esse videantur, ideo dicitur de Abelis sacrificio; *Abel quoque obtulit de Primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Studuit autem Abel ea Domino offerre, quæ selectiora essent, & meliora, vnde commeritus est, vt *Respiceret Dominus ad Abel, & ad munera eius.* Hinc Moyses Ioseph benedicens ait, *Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius.* Et Dominus iussit Primogenita omnia animalium, & frugum primitias sibi offerri, ac sanctificari. Imò inter res alioqui malas, & auersandas, illa dicitur primogenita, quæ peior, truculentior, feralior. Sic apud Iob. Baldad Suhites, diris nescio quem deuouens, & grauissima quæque mala imprecans ait: *Deuoret pulchritudinem cutis illius, consumat brachia illius primogenita mors*, funestissima scilicet, quæ meritò inter luctuosas mortes obtinere possit principatum. Altera ratio est, quod Primogeniti ætatis prolixioris beneficio pluribus experimentis edocti,

Gen.4.4. Ibid. Deut.33.17. Exod.13.2. Exod.34.26. Iob.18.13.

cti, solidiorem prudentiam collegisse credantur. Idcirco Sapientia, quæ *Gyrum cæli circuiuit sola, & profundum Abyssi penetrauit, in fluctibus maris ambulauit, & in omni terra stetit, & in omni populo, & in omni gente primatum habuit*, Primogenitam se esse gloriatur, cum ait; *Ego ex ore Altissimi prodiui, Primogenita ante omnem creaturam.* Et Iob. *In antiquis*, inquit, *est sapientia, & in multo tempore prudentia.* & eodem libro, Eliu se reliquos amicos reueritum fuisse testatur, quod cum essent natu grandiores, plus etiam sapientiæ illis inesse sibi persuasisset, ait enim: *Iunior sum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demisso capite veritus sum vobis indicare meam sententiam, sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam.* Et Eliphaz Themanites Iobi eleuans prudentiam, suamque, & suorum commendans, eodem argumento vtitur ab antiquitate, & experientia petito. *Nunquid*, ait, *primus homo tu natus es, & ante colles firmatus? Numquid consilium Dei audisti, & inferior te erit omnis sapientia? quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? & senes & antiqui sunt in nobis, multò vetustiores quam Patres tui.* Huc etiam Dominus respexit, si D. Hieronymo credimus, cum Petro potiùs seniori, quàm Ioanni, dilecto quidem, sed iuniori dixit. *Pasce oues meas. At dices*, inquit D. Hieronymus, *Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur. Tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio, sed cur non Ioannes electus est virgo? Ætati delatum est, quia Petrus senior erat.*

Ecclesi. 24. 8.
Ibid. n. 5.
Iob. 12. 12.
Iob. 32. 6.
Iob. 15. 7.
Lib. primo in Iouin.
Ioan. 21. 17.

Cur secūdo loco nati Primogenitis aliquādo antelati.

4 Sed obiiciat hic aliquis, si quæ de Primogenitis hactenus disputata sunt, ita se habent, vt diximus, quid est quod in Scripturis sanctis non rarò reperimus minores natu grandioribus esse prælatos, idque Dei ipsius iudicio, quem tamen in his iudiciis falli non posse certius est, quàm vt de eo dubitari possit? Dilexit enim Abel magis quàm Cain, Isaac quàm Ismael, Iacob quàm Esau, Phares quàm Zaram, Ephraim quàm Manassem, Iudam quàm Ruben, Dauid quàm fratres eius, Moysem quàm Aaron. Sed hoc ipsum quod obiicitur, id quod nos de Primogenitorum prærogatiuis attulimus confirmat: quamuis enim Primogeniti aliis præstarent, voluit tamen non semel Dominus minores maioribus anteferri, vt maiorum typhum, superbiámque comprimeret, vtque intelligerent homines verum illud esse quod D. Paulus testatur: *Infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius:* verumque esse appareat quod Dominus dixit, *Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Deinde præcipuum quoddam mysterium ea prælatione tegitur: ita enim factum est, vt intelligeremus Synagogam ex Israele collectam, de qua Ecclesiasticus loquitur cum ait: *Miserere plebi tuæ super quam inuocatum est nomen tuum, & Israel quem coæquasti Primogenito tuo,* id est quem vt Primogenitum carum habuisti; iam contentione Ecclesiæ secundas tulisse, illique fuisse postpositam.

1. Cor. 1. 27.

Matth. 19. 30.

Ecclesi. 36. 14.

An expediat fœmineam prolem Regni hæredē esse.

5 Ex his igitur quæ hactenus diximus, confici videtur, in Primogenitum debere transmitti Principatum ab eo qui multiplicem prolem masculam susce-

suscepit. Quod si filio parens superstes fuerit, in illius ius, & locum more gentium sufficiendum esse fratrem qui ab illo proximus est, cæterósque deinceps, si natu grandiores contigerit adeo immatura morte subduci, vt nec filios procreare, nec ad Principatum venire potuerint. Sed quærat aliquis si fœminæ tantùm ex Principe nascantur, quid sit è Reipubl. re, an nimirum commodius putandum sit eas Regni hæredes esse, ita vt cum nuptæ procreauerint filios, his non paterni tantùm, sed materni etiam principatus iura cedant, an satius sit illas ab hoc de quo agimus successionis iure submouere? Et submouendas quidem esse ratio videtur suadere, nam fœmina regni alicuius hæres siquidem nubere recusauerit, ac proinde nullam susceperit prolem, Rempubl. in magnum turbarum discrimen adducit, potentissimo quoque imperio imminente, & insidiante. Si verò nupserit, aut peregrino Principi nubit, aut ciui, subditóque suo. Si peregrino, iam Regnum transit ad cæteros, ciuibus frementibus, Principisque suæ coniugium damnantibus, ne dicam peregrino parere recusantibus. Si ciui, subditoque suo, quomodo erit in tanta conditionis disparitate æqualitas illa voluntatum conciliatrix, conseruatrixque beneuolentiæ, sine qua matrimonia suspicionibus, rixis, & mutuis odiis, ac quotidianis fere conuitiis plena sunt? Pro altera verò parte summi legislatoris Dei decretum afferri potest quo in veteri Hebræorum lege filiabus Salphaad, qui absque mascula prole decesserat, hæreditatē deberi statutum est. Quamuis enim lex illa iudicialis fuerit, ac proinde cum Hebræorum Republ. extincta sit, naturali tamen Num.27. 1.

æquitate niti videtur, & multarum gentiúm moribus recepta consuetudine, vt ne filiæ paternæ hæreditatis iure excludantur. Itaque pro illis pronuntiatum est, & filiæ Salphaad visæ sunt omnibus æqua postulasse. Fauet etiam naturalis illa parentum propensio, qui liberis suis siue fœminæ sint, siue mares, thesaurizare student vt lo-
2.Cor. 12. 14. quitur D.Paulus. Quæ sanè inclinatio animi, cum ab ipsa natura pectoribus nostris ingenita sit, damnanda non videtur, imò potius illi quatenus licuerit obsecundandum. Tandem exemplo esse potest S. Iob, inter Orientis Principes non postremus, qui suis bonis euersus, ac postea diuino beneficio in ampliorem fortunam restitutus, filiabus suis non minus quàm liberis virilis sexus hæreditatem partitus est, vt legimus in eius hi-
Iob.42.15. storia cum ait. *Deditque eis Pater suus hæreditatem inter fratres earum.* Cæterùm, quia aliæ in aliis regnis consuetudines obtinuerunt, aut etiam leges sancitæ sunt; quod in illis constitutum fuerit, iuri, æquitati, & Reipubl. bono consentaneum censendum est, & à Principibus, iisque quorum interest tanquam publicis commodis opportuniùs vsurpandum.

Quid de illegitimis. 6 Tandem dubitari potest, an qui ex legitimis nuptiis nati non sunt, à Principatu semper excludendi sint. Respondeo duplicem esse rationem Principatus adipiscendi, vt supradictum est, electionem scilicet, & successionem. Si de electione agatur, fieri aliquando poterit, vt ea sit spurij virtus ciuilis, aut militaris, dexteritás in negotiis tractandis, morum integritas, iustitiæ tenacitas, aliæque dotes animi, & corporis, vt quandoquidem hoc spectat electio vt, optimus eligatur,

tur, meritò euehi poſſit ad Principatum. Talis fuit Iephte, quem ſcriptura *filium mulieris meretricis* appellat, qui tamen prudenter & opportunè à Galaaditis electus eſt Princeps, cum bello Ammonitico premerentur. Si verò ad ſummum magiſtratum ſucceſſione veniatur, videndum erit quid Regni legibus ſanctionibuſque decretum ſit, nam vulgo concepti ferè vbilibet gentium arcentur ab Imperio, nec iniuria. Nam ſi licuit Abrahamo filios concubinarum, hoc eſt vxorum quæ legitimæ quidem erant, ſed ſecundariæ, & minori in pretio habitæ, ab omni hæreditate excludere, datis tantum muneribus, auro videlicet, argento, veſtibus, pecoribus, quibus ſe ſuoſque alerent, omnium verò reliquorum bonorum ſuorum hæredem dicere Iſaacum ex Sara primaria coniuge progenitum; multò magis licebit nothos ex vago concubitu ſuſceptos, patriorum bonorum aut Principatus exortes facere. Illud tamen ſemper Parentibus curandum eſt, vt proli quomodocumque ſuſcepta ſit, bona contingat educatio, eaque ſuppetant quæ ad vitam propagandam neceſſaria ſunt. In veteri Hebræorum Republ. è ſcortis nati, qui Mamzeres apud illos dicebantur, in Eccleſiam Dei venire non poterant, hoc eſt ad ſocietatem politicam, & iurium communionem, quibus alij gaudebant, non admittebantur. Putant aliqui eos in populo Dei hereditatis capaces non fuiſſe, alij à dignitatibus tantum publiciſque muneribus ſubmotos exiſtimant, ſicque interpretantur illud Deuteronomij, *Non ingredietur Mamzer in Eccleſiam Domini.* quò reſpexiſſe videri poſſit Sapiens cum ait, *Filij adulterorum in inconſummatione erunt,* Græcè

Iud. 11. 1.

Deut. 23. 2.

Sap. 3. 16.

Græcè τέκνα μοιχῶν ἀτίλεςα, nam apud Græcos ἀτίλεςος quamquam alia significat, accipitur etiam pro eo, qui ἐν τέλει non est, aut esse non potest, hoc est qui à publicis muneribus, & functionibus arcetur. Id autem fiebat in Hebræorum politia, quia communi gentium omnium sensu huiusmodi homines propter pudendos natales infamia notantur: quare cum Christus Dominus Iudæis, qui Patre Abrahamo gloriabantur, diceret;
Io.8.41. *Hoc Abraham non fecit*, quod scilicet vos facitis, adderetque: *Vos facitis opera Patris vestri*, quasi eos semen Abrahæ esse negaret, vt Origenes interpretatur, ac proinde opinione, aut errore illorum contumeliam impingeret; eos Nothos faciendo, cõmoti vociferebantur, *Nos ex fornicatione non sumus nati.* Adde non infrequenter accidere, vt qui parentum scelere geniti sunt, etiam parentum prauos mores ad quos ediscendos plus æquo dociles sumus, imitentur, & referant, cum præsertim eorum qui præ legitimis liberis non multum diliguntur à parentibus, ferè negligatur educatio, liberalique homine digna institutione destituti, ad vitia capessenda fiant proniores.
Hebr. 12. 8. *Quod si estis extra disciplinam*, inquit D. Paulus ad Hebræos scribens, *cuius participes facti sumus omnes, ergo adulteri & non filij estis.* τὸ *Adulteri* Græcè est νόθοι, indicans eos qui sunt huiusmodi extra disciplinam ferme esse, χωρὶς παιδείας, hoc est honestam & ingenuo homine dignam educationem minimè nancisci. Non tamen propterea negauerim multos reperiri, qui cum nothi sint, & vt S. Ioan-
Io.1.13. nes quodam loco eos appellat. *Nati ex voluntate carnis*, concupiscentia scilicet carnísque voluptate, non autem amore prolis parentes ad con-

cubitum

cubitum incitante, videri tamen possint nati *Ex voluntate viri*, hoc est ex legitimo iustoque congressu, cuiusmodi ille est qui honestum finem spectat procreandæ sobolis, qualem sibi finem virum proponere æquum est: nam & virtutem colunt, & vtilem Reipubl. nauant operam, aut studiis doctrinarum, aut armorum tractatione bellicáque virtute, vt supra de Iephte dictum est.

Quibus disciplinis, & magistris instituendi sint ij, qui in spem Imperij educantur.

CAPVT VIII.

1 QVi educantur in spem Principatus, vt alios vitæ statu antecellunt, ita instrumentis bene Rempubl. gubernandi præstare debent, eáque quantum licet sibi comparare, tenerioris ætatis institutione, vt cum administrationem Principatus capessere opus habuerint, earum doctrinarum fructibus vtantur, in quibus elaborauerint. Quamquam enim sunt aliqui ipsius naturæ habitu ita formati ad virtutem, tantaque docilitate ingenij, vt accedente experientia rerum magistra, ad omne decus ipsi per se possint eniti; negari tamen non potest, doctrinam munus quoddam esse diuino beneficio hominibus datum, quo qui prædit i sunt, longè à vulgi similitudine abducuntur, & in arce prudentiæ atque sapientiæ constituuntur, *Postquam ingressi sunt filij* *Dei*

Aliqua de disciplina, doctrinaq; necessitate.

Genes. 6. 4.

Dei ad filias hominum, illaq́ genuerunt (exorti sunt gigantes) *isti sunt potentes à sæculo viri famosi.* Liceat improbum hoc factum ad rem bonam significandam transferre. Si duo ista, magnum scilicet aliquod & excellens ingenium, cui accedant doctrinæ præsidia, misceantur, tunc viri potentes existunt, Principes rerum in pace, & bello gestarum fama illustres, quorum tanta est virtutis magnitudo, vt cum communem hominum modum supergrediantur, gigantes meritò appellari possint, quorum humeris orbis insideat, vt quodam loco S. Iob poëtico schemate nobis expressit, qui illos gigantes esse sub aquis gemẽtes pronunciauit, magnos proculdubiò viros, & pares ferendo tanto ponderi, quod tamen vt hoc obiter dicamus, gemitum ab illis nonnunquam exprimit, dum populorum multitudine, immensáque negotiorum sarcina, quasi aquarum multarum mole premuntur, ac pene obruuntur. Quare D. Gregorius locum hunc S. Iob explicans, ait, *Si autem gigantum nomine potentes huius sæculi designantur, in aquis possunt populi figurari, Ioanne attestante, qui ait, Aquæ enim sunt populi.* & paulo post. *Quantò quis hic altiùs erigitur, tanto curis grauioribus oneratur, eisque ipsis populis mente, & cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate.* Et sanè doctrina fax quædam est illustrissima, quæ in vitæ huius implicatissima varietate, in qua multis, ac periculo plenissimis erroribus obnoxij sumus, nobis prælucet, ac viam demonstrat, qua gradiendum sit, vt non immeritò in sacris literis lucis nomen inuenerit. *Propter hoc*, inquit Isaias, *in doctrinis glorificate Dominum.* Tò *Doctrinis*, in Hebræo est אורים, quæ vox lucem etiam significat, & in Exodo

Iob. 26. 5.
17. Mor. cap. 12.
Apoc. 17. 15.
Isa. 24. 15.

Exodo occurrit, cum de luce sermo est, quam in sacerdotis Principis pectore splendescere voluit Dominus: quod enim habemus in editione vulgata, *Pones in rationali, iudicij Doctrinam, & veritatem*, ex Hebræo vertere possis, *Illuminationes, & Perfectiones.* Hos autem doctrinæ radios Principi ab ipsa pueritia affulgere plurimum interest: tenaciùs enim adhærescunt, quæ teneræ illi ætatulæ, tamquam molliori ceræ imprimuntur, & quo semel imbuti sunt colorem seruant, & saporem doctrinæ, nec annis crescentibus, ab ea, quam instituerunt, via deflectunt, aut diuertunt. *Adolescens enim iuxta viam suam ambulans, & dum senuerit, non recedet ab ea,* siue bona sit, siue mala. Quare S. Iob de iis verba faciens, qui ab ineunte ætate vitiis assueuerunt, *Ossa eius*, inquit, *implebuntur vitijs adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.* Quas enim labes, & vitia quis in adolescentia contraxerit, ea vix exuit in senectute, sed perpetuos habet vitæ suæ comites, donec sepulchro condatur. Ideo Salomon adolescentem hortatur, vt continenti studio, & pertinaci, doctrinam capessere non desistat, cum ait, *Non cesses fili audire doctrinam, nec ignòres sermones scientiæ.* Quod cùm omnibus conueniat, in Principes etiam aptiùs quadrat, qui Rempubl. ad rectæ rationis præscriptum regere debent. Itaque de Ieroboamo filio Nabath Ephratæô, qui in Principem pessimum euasit, fortassis commemorat consulto scriptura illud adiunctum *Cuius mater erat nomine Sarua mulier vidua*, quòd viduarum filij liberiùs nullo instituente educati, faciliùs vitiorum iter ingrédiantur, quàm ij quorum Parentes, & magistri seueriore disciplina, vt loquitur scriptura, *Cer-*

Exod. 28. 30.

Prou. 22. 6.

Iob. 20. 18.

Prou. 19. 27.

3. Reg. 11. 26.

uicem

Eccles. 30. 12. *uicem curuant*. Cum ergo primum per ætatem licuerit, futurus aliquando Princeps sub magistro probæ ætatis, vitæ, atque eruditionis militare incipiat, & quemadmodum Saül sub regni initium 1. Reg. 19. 23. *In Naioth* profectus est, vel vt Kaldæus reddit *In domum doctrinæ*, sic Princeps noster limen musarum maturè terere non detrectet. De Moyse qui à Pharaone Ægypti Rege loco filij habebatur, ita in Apostolorum actis loquitur S. Stephanus. Act. 7. 22. *Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis & in operibus suis.* Qui locus ex iis quæ Philo in Mosis vita consignata reliquit, lucem accipit, ait enim. Philo lib. 1. de vita Mos. *Moyse iam facto grandiusculo, confestim accesserunt aliunde præceptores quidam vltrò venientes è præfecturis Ægypti proximis; alij magnis præmijs inuitati à Græcia. At ille eos intra modicum tempus superauit, natiua docilitate institutionem præcurrens, vt reminisci videretur non discere, in rebus difficilioribus de suo comminiscens aliquid. Itaque numeros, & geometriam, vniuersamque musicam, rythmicam, harmonicam, metricam siue contemplatiuam, siue per instrumenta vocésque promentem se modis varijs, accepit ab Ægyptijs doctoribus, & insuper occultam philosophiam descriptam litteris vt vocant hieroglyphicis, hoc est notis animalium, quæ ipsi venerantur pro numinibus: reliquas liberales artes Græci docebant. Ex propinquis autem regionibus euocati Assyrij suas litteras, Kaldæi syderalē, hanc & ab Ægyptijs didicit, Mathematicæ cum primis deditis.* Hæc Philo, ex quibus, aliisque supra commemoratis apparet puerilem ætatem in Principe litteris imbuendam esse.

Deū ipsum magistrum Principum agere.

2 Porrò si quis quærat quem potissimùm vitæ bene instituendæ, morúmque ad virtutis præscriptum

ptum componendorum Magistrum, Princeps futurus habere debeat; antequam de alijs magistris disserã, Respondeo à teneris cõdocefaciendũ esse, & hac salutari opinione imbuendum Principem, optimum esse eum sibi doctorem eligere, quem sibi olim Dauid tantus Rex, vt iustitiam addisceret, omnéque genus prudentiæ, tantò ante delegerat, qui de se ipso testatur in Psalmo. *Manè astabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es:* quasi diceret, ex matutinis hisce scholis, quibus à te Domino meo erudior, illud præsertim constat operæpretium, quod magis perspicuè intelligo quãtopere peccati genus omne, iniustitiámque nominatim detesteris, quæ omnes quidem dedecet, sed potissimùm Principes, qui æquitatis assertores, & propugnatores esse debét. Talem Doctorem vbi euigilauerimus matutino tempore vt adeamus nobis auctor est Ecclesiasticus, cum ait. *Qui timet Dominum, excipiet doctrinam eius, & qui vigilauerint ad illum, inuenient benedictionem.* Nam cum, D. Iacobo teste, *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum sit, descendens à Patre luminum:* dubitari non potest quin genus omne doctrinarũ, ac præsertim ciuilis illa sapientia, qua Reges indigent, desursum sit, *à regalibus illis sedibus* descendens, à quibus, si fortè cunctetur, precibus ad Deum fusis sit deuocanda, quod Moysem fecisse, & illius ministrum, ac postea in populi gubernatione successorem, Iosuë, cognoscimus ex sacris litteris. Nam mosis quidẽ facies ex diuini sermonis consortio, longáque ac familiari consuetudine splendorem quemdam contraxit, vt de monte descendens capite radiato suis apparuerit. Iosuë verò

Psal. 5. 5.
Ecclesi. 32. 18.
Iacob. 1. 17.
Sap. 18. 15.
Exod 34. 24.

intro

Deut.31. 15. introductore Moyse eiusdem gymnasij limen terere instituit, Dominúsque magistralem cathe-
Psalm. 103 3. dram conscendere non detrectauit, vt illum institueret, columnam scilicet illam in nube, quam, iuxta Psaltem Dominus *ponit ascensum suum*, primóque à fortitudine, Imperatoria virtute, suas scholas, quas postea sæpius erat habiturus, au-
Deut.31. 23. spicatur, cum dixit. *Confortare, & esto robustus.* Tantúmque hoc magistro sub quo fortitudinem præsertim didicerat, profecit, vt de illo dixerit
Eccles.41. 1. Ecclesiasticus; *Fortis in bello Iesus Naue, expugnauit insurgentes hostes, vt consequeretur hæreditatem Israël.* Eiusdem magistri doctrina, & sololis se eruditum esse gloriatur Isaias Propheta, eodémque matutino tempore monita, ac documènta illa
Isa.50.4. excepisse testatur, cum ait: *Dominus erigit manè, manè erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum.* Quorum verborum sensus esse potest. Dominus excitat me ad audiendum, & dicendi ardorem injicit, doctrinámque illam cælestem sine inuidia communicat: nam singulis diebus matutino præsertim tempore, cum illi adsto, erudit me in iustificationibus suis. Illa autem repetitio *manè manè*, idem significat ac quotidie, singulis diebus tempore matutino, vt sit dicendi formula il-
Psalm. 121.4. li similis quæ est in Psalmo, *Illuc ascenderūt tribus, tribus*, omnes scilicet tribus, & illi quæ in libro
Genes. 14. 10. Genesis est, vbi habemus. *Vallis autem syluestris habebat puteos multos bituminis*, in Hebræo enim est, *Puteos Puteos.* Iis autem qui doctrinæ huius studiosi fuerint, laboris ac diligentiæ fructus constat non pœnitendus, eos enim Dominus ad inte-
Psal. 24. 14. riora quædam arcana cognoscenda admittit, quæ cum aliis vulgò communicare non solet. *Firmamentum*

mentum est Dominus timentibus eum, & testamentum ipsius vt manifesteiur illis. D. Hieron. vertit *Secretum Domini timentibus eum.* Quod cum experimento didicisset Elisæus, quasi nouum quiddam & insolitum miratur, quod mors filij hospitæ suæ sibi diuinitùs patefacta non esset. *Et Dominus,* 4.Reg 4.
inquit, *celauit à me, & non indicauit mihi.* Salomon 27.
etiam in Prouerbiis, *Custodiet*, inquit, *Dominus,* Prou. 2.7.
rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter. Ex Hebræo bene vertere possis, *Abscondet rectis salutem*, vel *sapientiam.* Quod autem dicitur *Abscondet,* significat Dominum quasi thesaurum sapientiæ se positurum in commodum, vsumque iustorum, sicut consimili phrasi dicitur in psalmo.
Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam Psalm. 30.
abscondisti timentibus te. Postea verò quàm vt dixit 20.
Apostolus, *Apparuit gratia Dei saluatoris nostri om-* Tit. 2.11.
nibus hominibus, erudiens nos, ipsum etiam Christum in peculiarem magistrum Principes adoptare debent. *Et nunc Reges intelligite,* inquit S. Dauid, *Eru-* Psalm. 2.
dimini qui iudicatis terrã. Et paulò post magistrum 10.
indicans quem audiant. *Apprehendite*, inquit, *disciplinam,* vel vt ex Hebræo vertere possumus. *Osculamini filium*, hoc est Christum Dominum, ma- Ibid. num.
gno reuerentiæ ac pietatis affectu, tamquam ma- 12.
gistrum cœlo delapsum admittite, ipse enim est de quo legimus apud Ioël. *Et filij Sion exultate, &* Ioel. 2.23.
lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ; ac proinde præcipuus, vnusque magister vester esse debet, cum reliquos omnes sapientes infinito post se interuallo relinquat, vt de se ipso verè testatus est, cum ait: *Magister ve-* Matth. 13.
ster vnus est Christus, quem à vobis auferre nemo 8.
potest, sed quantum volueritis, & quandiu ex

illius

illius fontibus, qui omnibus semper reclusi sunt,
Isa.30.20. haurire poteritis. *Non enim faciet auolare à te vltra doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes Praeceptorem tuum.* Quanti verò doctrina hæc de cœlo veniens fieri debeat, ex eo perspici potest, quod hominum sapientia vniuersa quasi guttæ cuiusdam tenuissimæ instar habet, vnde nec eos qui eam collegerint penitus imbuere potest, sed leuiter tantùm aspergere; doctrina verò quæ *de fontibus* manat *Saluatoris* perennibus, & vberibus, largiùs pectus nostrum infundere, mollire, prudentiæque germinibus fæcundum facere potest. Hinc Isaias diuinam sapientiam cum humana pruden-
Isa 40.13. tia componens: *Quis adiuuit*, inquit, *spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam iustitiæ, & erudiuit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi? Ecce gentes quasi stilla situlæ.* Quasi dicat, quemadmodum stilla vnica nihil ferè est, si cum aquis quas complexu suo situla continet, comparetur: nec qui aquam baiulat, de vnica stilla solicitus est, quæ de madefacto cantharo aut situla inter eundum decidat: ita planè humana prudentia nihil propemodum est, si cum vastissimo diuinæ sapientiæ Oceano in contentionem venerit.

Ipsos Principes in quibusdam liberos suos erudire debere.

3 Sed præter hunc Magistrum de quo diximus, ipsis parentibus qui Principem genuerũt, magna cura incumbit, non tantum illum educandi vt corpus mole, & viribus adolescat, sed multò magis vt virtutum incrementis augeatur, doctrinarúmque præsidiis magis semper magísque confirmetur. Hinc frequenter in scripturis sanctis reperio filios & filias à parentibus eruditas fuisse, vt de

de Susanna primaria fœmina dicitur apud Danielem. *Parentes enim illius*, inquit, *cum essent iusti, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi*. Et senior Tobias filium suum multis egregiisque præceptis imbuit, quæ litteris sacris consignata etiam non multis prosunt, ea verò vt non solùm ad aures admitteret, sed etiam in pectus altè demitteret bonus senex postulabat. *Audi filj mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum, constitue*. Et Salomon de se ipso testatur se sub parentum suorum disciplina profecisse, sic enim scribit in prouerbiis. *Audite filij disciplinam Patris, & attendite vt sciatis prudentiam. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. Nam & ego filius fui Patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea, & docebat me, atque dicebat. Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea, & viues. Possidе sapientiam, possidе prudentiam, ne obliuiscaris, neque declines à verbis oris mei*. Et Dominus miranda opera quæ patrauit, vt ex hostibus suis Israëliticum populum eriperet, ea voluit ita ad posteros transmitti, vt parentes ipsi filios ea docerent; ac proinde paterna hac institutione cognoscerent, quàm diligenter, & sedulò, quàm sanctè & piè Dominum tantorum beneficiorum auctoré colere deberent, ac venerari. *Quanta*, inquit, S. Dauid, *mandauit Patribus nostris nota facere ea filijs suis, vt cognoscat generatio altera: filij qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filijs suis, vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant*. Voluisse autem Dominum, vt per parentes filij nepotésque ista cognoscerent, tum alibi habemus in scriptura, tum in libro Exodi. *Et dixit*, inquit, *Dominus ad Moysem; ingredere*

Tob. 4. 2.

Prou. 4. 1.

Psal. 77. 6.

Exod. 10. 1.

ad Pharaonem, ego enim induraui cor eius, & seruorum illius, vt faciam signa mea hæc in eo, & narres in auribus filij tui, & nepotum tuorum quoties contriuerim Ægyptios, & signa mea fecerim in eis, & sciatis quia ego Dominus. Adeò verò proprium est parentum munus filios instituere, & bonis artibus perpolire, vt Patris nomen in scripturis sacris idem

Genes. 45. 8. significet quod Magistri. *Non vestro consilio*, inquit Ioseph fratres suos alloquens, *sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi Patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius.* Et eodem

Genes. 41. 43. libro Genesis dicitur. *Præco clamabat vt omnes coram eo genua flecterent*, in Hebræo est, *Clamauerunt coram eo, Abrech*, de qua voce non satis constat Ægyptia ne sit an Hebræa, nec omnino quid significet, certò cognosci potest. D. tamen Hieronymus in traditionibus Hebraicis interpretatur *Pater tener*, Ionathas, quod ad rem nostram facit, *Pater Regis*, Thargum verò Hierosolymitanum, ita per paraphrasim locum totum expressit. *Præconizabant coram eo, & dicebant. Viuat Pater Regis,*

4 Reg 6. 21. & cap. 13. 14. *qui est Princeps in sapientia, & tener in annis.* Sic Rex Israël Elisæum parentem suũ vocabat, sacræque scripturæ recepta phrasis est, vt qui artis alicuius inuentores fuerũt, verbi gratia, musices, aut artis fabrilis, ij musicorum Patres, aut ferrariam exercentium appellentur, quia nimirum alios docendo, artificij illius præcepta propagabant. sic Tu-

Genes. 4. 22. bal dicitur in Genesi *Pater canentium cithara, & organa.* Decet ergo parentes magisterium hoc, vt per eosdem filij sint, & boni sint, doctrinísque bene culti.

Alios etiã magistros addendos, 4 Verùm quia plurimis grauissimísque negotiis publicis occupantur Principes; vir aliquis probus

probus seligatur, & doctus, qui etiam ipsa prima elementa puero tradat; non enim sunt contemnenda quasi parua, sine quibus magna constare non possunt. Ipse elementorum sonus, & prima institutio præceptorum aliter de erudito, aliter de rustico ore profertur. Ex Bethsabee susceperat Dauid filium Salomonem, eum, cum primum crescens ætas parenti de magistro cogitare suasit, Nathan credidit, viro, non tantùm sanctitate morum insigni, quippe qui propheta Domini erat, sed etiam ciuilis prudentiæ laude clarissimo, Regioque consiliario. *Quæ genuit* (Bethsabee) *filium, & vocauit nomen eius Salomon, & Dominus dilexit eum, misitq́; in manu Nathan prophetæ, & vocauit nomen eius Amabilis Domino, eò quod diligeret eum Dominus.* Tò *Misit in manu Nathã*, quamuis alij ad nomen tantum imponendum referant, vt scilicet Dominus Nathan iusserit infanti nomen imponere, alij tamen putant ad erudiendum traditum esse, vt magni magistri nobilis alumnus magnos sub tanto Doctore progressus faceret. *Fecit Ioas rectum coram Domino cunctis diebus quibus docuit eum Ioiada sacerdos*, vt dicitur in Regum historia; ita enim fere accidit vt magistris suis quàm simillimi euadant eorum alumni, moribus probabilibus, & sanctis si boni, malis contra & tyrannicis si improbi. De Ioseph dicitur in Psalmis; *Constituit eum* (Pharao) *dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ, vt erudiret Principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.* Tò *sicut semetipsum*, in Hebræo vt nunc legimus est בְּנַפְשׁוֹ *in anima sua*, sed paulò aliter legisse videntur Septuaginta, modica vnius litterulæ, quę alteri persimilis est, immutatione כְּנַפְשׁוֹ

qualésque esse debeãt.

2.Reg.12. 25.

4.Reg.12. 2.

Psal.104. 21.

secundum animam suam, & sensus est, optauit Pharao vt quam ipse Ioseph doctrinam siue diuino munere, siue ingenij bonitate, studiique assiduitate fuerat consecutus, eam cum aulæ Primoribus communicaret, eósque sibi similes efficeret (hoc enim significat *sicut semetipsum*, & *secundum animam suam*) multósque quasi Iosephos, si fieri posset, exhiberet Ægypto. Qui ergo huiusmodi pædagogum, quem filiis suis præficiat, nactus fuerit, non minùs habeat in pretio quàm thesau-

Prou. 17. 27. ros suos, nam *Pretiosi spiritus vir eruditus*, inquit Salomon, vniusque nonnunquam hominis industria, solertia, doctrina, consilium plus reipublicæ prosunt, aut Principi, quàm aliorum plurimorum; maiórque multò iactura est, si huiusmodi hominem aut ad alios Principes transire contingat, aut mortem oppetere, quàm si ex aliis gregariis multæ decades, aut etiam centuriæ, ne dicam chiliades cadant. Primo Regum libro dici-

1. Reg. 6. 19. tur, *Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcã Domini, & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* Videtur totius loci sensus esse, percussisse Deum in populo illo septuaginta supra quinquaginta virorum millia, sed Hebræi (si tamen illis credendum est) aptè ad rem nostram putant sentẽtiam esse septuaginta quidem solos interfectos fuisse, sed adeo excellentes, & eximios, vt pro quinquaginta millibus computari possent. Porrò sub huiusmodi magistro lectissimi & alij pueri legantur, qui cum futuro Principe militent in hoc litterario puluere, vt nimirum assuescat iam à tenero non reformidare homines, neque solitaria & veluti vmbratili vita pallescat. Peruidit hoc sapienter Salomon,

lomon, qui Roboamo, quem ſibi ſucceſſorem erat relicturus, ſtudiorũ ſocios videtur adiunxiſſe, vt capere licet coniecturam ex narratione eius conſultationis, quam Roboam inſtituit de remittendis tributis. *Qui dereliquit*, inquit, *conſilium ſenum, quod dederant ei, & adhibuit adoleſcentes qui nutriti fuerant cum eo, & aſſiſtebant illi.* Cum enim dicitur *qui nutriti fuerant cum eo*, ſatis innuitur honorarios quoſdam Ephebos fuiſſe, quibuſcum, & ſtudiis daret operam, domeſticæque & vmbratili armorum exercitationi, vt mores, & ſpiritus Principe dignos conciperet. Cæterùm qui puerum ſuſceperit inſtituendum, non nimium vrgere debet, nec plenam exigere operam, ne qui ſtudia aut Præceptorem amare nondum poteſt, oderit, & amaritudinem difficultatémque diſciplinarum ſemel præceptam, etiam vltra rudes annos reformidet. Cum viris etiam, ne dum cum pueris maximè opportuna eſt iſta dexteritas, nó enim facilè Principis animus Philoſophi, aut Magiſtri medicas manus patitur, præſertim ſi reſecanda ſint vitia, quibus inſueuerit. Iuſſus fuerat Nathan Propheta à Domino ad Dauidem adire, ſcelus quo ſe maculauerat illi ante oculos ponere, verbis caſtigare, & ad ſanitatem reducere. Hic propheta Regiorum morum bene gnarus, quaſi medicus aut pharmacopola ſapiens, bolum quem ægroto Principi erat oblaturus, apologo quodam conueſtit, animumque Regis tantiſper abducit à ſceleris admiſſi cogitatione, quaſique priuati cuiuſpiam flagitium narrans. *Duo*, inquit, *viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues, & boues plurimos valde, pauper autem nihil habebat omnino, præter ouem vnam paruulam, quam*

3. Reg. 12. 8.

2. Reg. 12. 1.

emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum, cum filijs eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu eius dormiens, eratque illi sicut filia. Cum autem peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus, & de bobus suis vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini illi qui venerat ad se. Iratus autem indignatione Dauid aduersus hominem illum nimis, dixit ad Nathan. Viuit Dominus, quoniã filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & non pepercerit. Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Reiectísque ambagibus postquam ab ipso sonte sententiam elicuerat, liberiori oratione in peccatum inuectus est, tantúmque Diuina gratia iuuante profecit, vt dolore patrati sceleris concepto clamauerit *Peccaui Domino*, parum fortasse aut nihil profecturus si propheta ab acriori obiurgatione fuisset exorsus. Cósimili solertia vsus est Ioab in Dauide Absaloni reconciliando, submissa sapiente illa muliere Thecuitide, quæ habitu corporis ad luctum cõposito, admirabili illa, & paulatim prograediẽte insinuatione vsa, quod volebat obtinuit, & decretum de exule reducendo extorsit: quod fortasse minus Ioab consequi potuisset, si animam Regis palam expugnare ag-
2. Reg. 14. 1. gressus esset. Par Achimelechi sacerdotis dexteritas, & in Principem suum reuerentia, nam cum ad illum Dauid diuertisset cum suorum manu, itineris labore fractus, & fame propemodũ enectus, panésque sanctos propositionis postulasset, quos nisi à mulierum consuetudine aliquo tempore abstinuissent, illis tribuere sacerdos sibi integrum per religionem non putabat, de Comiti-
bus

bus interrogat Achimelech non de ipſo Dauid, *Non habeo*, inquit, *laicos panes ad manum, ſed tantùm panem ſanctum, ſi mundi ſunt pueri maximè à mulieribus.* Dauid verò ſentiens ſe etiam peti ſapienti illa ſacerdotis interrogatione, pro ſe etiam, non tantùm pro pueris ſuis reſpondit, & Achimelech omni religione liberauit. *Equidem*, inquit, *ſi de mulieribus agitur, continuimus ab heri & nudiuſtertiùs, quãdo egrediebamur & fuerunt vaſa puerorum ſancta.* Quòd ſi cum ſancto Dauid, cuius manſuetudini teſtimonium dant Sacræ litteræ, tam cautè agendum putauerunt viri ſapientes, vt nudam, & retectam veritatem illi obiicere non auderent, ne fortè quod illam conſequi ſolet odium excitarent; quid cum aliis faciendum putabimus, pueris præſertim, aut adoleſcentibus, qui non facilè ſe premi patiuntur, qua dexteritate cohibendi erunt, retinendi, ſufflaminandi, ne regni licentia ferantur per abrupta vitiorum? Nec tamen dum dexteritatem iſtam commendo, hoc ago, vt illam ſeueritate quadam aſperſam, atque conditam nolim. Memini Sapientis ita monentis. *Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet, lude cum eo, & contriſtabit te. Non corrideas illi ne doleas, & in nouiſſimo obſtupeſcant dentes tui. Non des illi poteſtatem in iuuentute, & ne deſpicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Memini Heli remiſſam indulgentiam grauiſſimis caſtigatam verbis, & pœnis ſeueriſſimis vindicatam. Illud ergo tantum contendo Magiſtri hoc munus eſſe, vt cum blandis verbis Principem in officio continere

Ibid. n. 4.

Eccleſ. 30. 8.

1. Reg. 2. 23.

poteſt, ab aſperiore abſtineat increpatione, quam ſibi interdictam putare non debet, ſi eam vtilem fore crediderit ad curuandam nimis erectam pueri ceruicem, vt diſcat *Portare iugum ab adoleſcentia ſua.*

Thren.3. 27.

Eloquĕtia ſtudium Principe dignum.

5 Sed iam videamus quibus ſtudiis Princeps futurus operam ſuam debeat impendere. Ac primùm exiſtimo cum ex Grammaticorum dumetis euaſerit, per eloquentiæ campos excurrere debere, hæc enim facultas illi & pacis temporibus, & belli vſui futura eſt, illiúſque beneficio conſequetur, vt liberi homines quibus præfuerit, legum decretis, aut Principum iuſſis æquo animo ſe adſtringi patiantur; & ſi quando ſeditiones, turbæue populares publicam quietem turbauerint, eas componere poſſit, & ſedare animos mulcendo, & noxia conſilia in melius oratione conuertendo. Rurſus ſi bellandum fuerit vt conſternatos militum animos à metu reuocare facultate dicendi, & tot pericula adeuntibus, laudem vita potiorem, & antiquiorem eſſe debere perſuadere poſſit. Hinc olim aliqui ex iis qui ad gubernandum populum à Domino deſtinabantur, ſi ſe infacundiores, & lingua impromptos ſentiebant, defugiebant munus hoc publicum, & quantum poterant deprecabantur, vt Ieremias, qui

Ierem.1.5. etiam poſtquam à Domino audiuerat, *Priuſquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te*, ſuam tamen opponit ineloquentiam, de-

Ierem.1. 5. trectátque munus demandatum. *Et dixi*, inquit, *A A A. Domine Deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Similem excuſationem Moſes prætendit, qui mittendus in Ægyptum, vt populo

lo suo salutem afferret, quod linguæ esset impeditioris, & ad eloquendum parum expeditæ causabatur. *Obsecro Domine*, inquit, *non sum eloquens ab heri, & nudiustertius, & ex quo locutus es ad seruum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ sum.* Exod. 4. 10.
Hanc autem excusationem Dominus non ita amolitur, vt dicat eloquentia eum opus non habere, quod patrandorum miraculorum potestatem accepisset, sed potiùs se illi adfuturum pollicetur, & in os verba positurum promittit, vt quæ, & quomodo opus esset dicere posset. *Dixit enim Dominus ad eum: Quis fecit os hominis, aut quis fabricatus est mutum, & surdum, videntem, & cæcum? Nonne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, docebóque te quid loquaris.* Ibid. n. 11.
Apud Ecclesiam etiam similem Dominus anteuertere videtur excusationem, cum ait. *Fili hominis vade ad domū Israel, & loqueris verba mea ad eos*, statímque aditū excusationi præcludit. *Non enim*, inquit, *ad populū profundi sermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israël, neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones, & si ad illos mittereris, ipsi audirent te.* Ezech. 3. 4.
Quemadmodum autem ij, qui se minùs ab eloquentia instructos arbitrabantur, publica munera reformidabant; ita qui paratam, & promptam haberent facultatem dicendi, tanto Dei munere non dissimulanter lætantur, vt Salomon, cuius illud est. *Mihi dedit dicere ex sententia*, id est ita dicere, vt quæ mentis agitatione priùs conceperim, ornatè etiam eloqui possim, sententiámque meam efferre oratione luculenta, quam non libenter tantùm admittant auditores, sed etiam suspiciant. Nam vt idem inquit; *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies Princi-* Sap. 7. 17. Sap. 8. 12.

pum mirabuntur me, tacentem me ſuſtinebunt, & loquentem me reſpicient, & ſermocinante me plura, manus ori ſuo imponent. Nec vana hæc Salomonis iactatio, ſed ſolida eſt & vera laus, vt enim teſta-
Eccleſ.47. 16. tur Eccleſiaſticus *Impletus eſt, quaſi flumen, ſapientia*, vt non tam copia rerum, quàm verborum etiam ornatiſſimorum flumine redundaret. San-
Iſa.6.6. ctus etiam Iſaias, ad quem *volauit vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os illius:* ſibi propter eamdem
Iſa.50,4. cauſam gratulatur cum ait: *Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt verbo.* vel vt Forerius vertit ex Hebræo, *Vt ſciam tempeſtiuè miſcere cum defatigato colloquium*, eorum ſcilicet mitigando dolorem, ac leniendo, qui curis preſſi, aliquo indigent leuamento, quíque
Prou.25. 20. vt dicitur in Prouerbiis *Corde peſſimo* ſunt, id eſt afflicto, & malis, ærumniſque fracto, quibus ſi ſermone medicinam facere velis (quod non vulgaris artis eſt) ita verba componas ac moduleris neceſſe eſt, vt nec nimius ſis, nec tamen ea quæ dicenda ſunt prætermittas, eam quaſi ſuſcipiens dicendi neceſſitatem, ad quam ij ſe aſtringunt, qui carmina conſcribunt, in quibus omnia ad certam quamdam pedum ſyllabarúmque menſuram exiguntur, cui quidquam addere, vel demere non liceat, niſi totam carminis concinnitatem, artificioſámque ſtructurã corrumpere velis. Qui ſenſus Sapientis eſſe videtur cum ait: *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo.* Importunè enim & ad faſtidium carmen conſolatorium alicui inculcare, adeo non ſedat animum, vt potiùs illum exaſperet, quaſi acetum nitro ſuperinfuſum. Paret ergo ſibi Princeps futurus facultatem

elo

eloquendi, quæ mente conceperit, quæ enim cultiùs efferuntur, gratiam quamdam rebus ipsis conciliant, quæ sermoni subiectæ sunt, quod docuit Salomó cum ait: *Lingua sapientium ornat scientiam,* vel vt ex Hebræo verti potest, *Bonam reddit:* quæ enim bona sunt ipsa per se se, si etiam bene dicantur, & aptè, bonitatem quamdam ab ipsa dicendi forma mutuantur, vt non solùm qui ita loquitur (quod de Nephthali dicitur in Genesi) *det eloquia pulchritudinis,* pulchra scilicet & ornata, sed etiam vacillantem sententiam confirmare, & meliorem facere possit. Prou.15.2.

6 Alterum futuri Principis studium in historiæ cognitione versari debet. Cum enim quæ vitæ nostræ breuitas est, non ita facilè colligere possimus experientiam, ex iis quæ nostro æuo gignuntur, annalium lectione incommodum hoc facilè compensatur: qui enim diligenter in eorum peruolutatione versati sunt, non ita multi temporis lectione, multorum sæculorum illustria facta cognoscunt, vitæ humanæ commutationes varias, rerum omnis generis instabilitatem, & conuersiones, Imperiorum ortus, & occasus, sontium pœnas, præmia fortium virorum, vt qui historias legerint, præteritis etiam sæculis vixisse videantur. Hinc de sapiente dicitur in Ecclesiastico; *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conseruabit.* Quod qui faciunt domi residentes in suo musæo vastissimas regiones transmittunt, cósiliis ac deliberationibus regum intersunt, certaminum ac triumphorum spectatores sunt, magnáque animi voluptate, vitæ humanæ theatrum ingressi, quam quisque personam, & quam decorè egerit con- *Historiam cognoscat Princeps.* Eccles.39.1.

tem

templantur. Ex hac autem historiæ cognitione, quæ res præteritas repræsentat, veterem memoriam replicans, licet etiam de futuris facere coniecturam: nam eiusdem gentis ferè mores iidem perpetuo sunt, propterea quod sub eodem cælo viuunt in quo etiam nati sunt, iisdem cibis aluntur, easdem hauriunt aquas, & auras, ex quo fit vt similia sint corporum temperamenta, & crases & propensiones etiam animorum. Quare locum
Ecclef.1. 9.10. hîc habet illud Sapientis. *Nihil est sub sole nouum, & quid est quod erit? id quod fuit.* Et forte Epimenides Cretensium Propheta appellatus est à D. Paulo,
Tit.1. 12. quia mores eorum describens carmine illo *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri*, non tam quales fuerint illo æuo, quo Epimenides vixit, sed etiam quales tantò post futuri essent, hoc est D. Pauli tempore, verè & ad viuum expressit: quare illud etiam suo suffragio confirmauit Apo-
Ibid. stolus cum addidit, *Testimonium hoc verum est.* Capiebat autem Assuerum voluptas illa, de qua dicebamus, historiæ cognoscendæ, quem legimus earum recitatione delectatum, adeo vt cum nocte quadam somnum capere non posset, afferri
Esther.6. 1. iusserit Regni annales, vt honesta illa animi oblectatione, molestum illud tempus iucundiùs falleret. Cuius lectionis extitit sanè operæpretium, nam Mardochæus suæ in Regem fidei præmium tulit, & ad ampliora promerita Regi, & Regno salutaria sibi aditum patefecit. Et sanè multùm Reipubl. interest publica extare monumenta historiarum, & annalium, quibus insignium virorum facta, dicta, consilia ab obliuione vindicantur, earúmque rerum memoria conseruatur, quæ alioqui diuturnitate temporis obrutæ

rutæ funditus interirent. Itaque iubet Dominus Moysen quædam scriptis mandare, ad facti memoriam conseruandam, cum ait: *Scribe hoc ob monumentum in libro.* Exod.17.14. Nam accidit nonnumquam, vt ad capiendum prudens aliqua de re ancipiti consilium, veteres memorias consulere multùm expediat; quod Dario contigit, qui Bibliothecæ Regiæ monumentis edoctus, Cyro potestatem faciente, instituisse Iudæos moliri templum, adeo eos non prohibuit, vt etiam ex Regio ærario sumptus suppeditarit. *Tunc enim Darius Rex præcepit, & recensuerunt in bibliotheca librorum qui erant repositi in Babylone, & inuentum est in Ecbathanis, quod est castrum in Medena prouincia volumen vnum, talisque scriptus erat in eo commentarius.* 1.Esdr.6.1. Valet etiam plurimùm historia ad accendendos virtutis amore animos, nam multi rerum præclarè gestarum commemoratione ita excitantur, vt paribus cedere turpe ducant, interdum verò etiam maiores honestissima virtutis æmulatione superare conentur. Idcircò in sacra Regum historia tam enucleata, tam diligens fortium Dauid enumeratio, 2.Reg.23.8. de quibus multa minutim toto capite bene longo dicuntur, quæ vt cognitu sunt iucunda, ita militarem fortitudinem cote æmulationis vehementer exacuunt. Verset igitur adolescentulus futurus aliquando Princeps veterem, recentémque historiam, & in ea quæ lux est veritatis, & magistra vitæ omnis exempli documenta in illustri posita contempletur, vt inde sibi & Reipubl. capiat quod visum fuerit imitandum, aliorúmque malis, ipse interim periculi exors, erudiatur.

Præcipuũ studium Principis, Prudentia ciuilis.

7 Venio ad ciuilis prudentiæ doctrinam, quam præ cæteris omnibus colere Principes debent, huiús-

huiúsque argumenti libros nocturna versare manu, versare diurna. Instituta enim sunt huiusmodi scripta *Ad sciendam sapientiam, & disciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionem doctrinæ, iustitiam, & iudicium, & æquitatem, vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia, & intellectus.* Quæ præcepta *Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit.* Itaque Sapiens alio quodam loco prudentiæ huius laudes exquisitissimis Rhetorum pigmentis, elegantissimisque metaphoris exequitur, & inter cætera Sapientiam inducit egregia quædam dona, & quæ plurimùm à mortalibus expetuntur suis tenentem manibus, ostentantem, assectatoribusque suis largientem, eamque inter cætera lignum vitæ appellat, cuius illa vis erat, vt vitam hominum qui ex illius fructu degustassent absque morborum ægritudinúmque molestiis, imò vigentem hilarémque ad plurimas sæculorum longinquitates extenderet. *Beatus homo,* inquit, *qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia, melior est acquisitio eius negotiatione argenti, & auri primi, & purissimi fructus eius, pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ. Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. Dominus sapientiâ fundauit terram, stabiliuit cælos prudentiâ, sapientiâ illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt. Fili mi ne effluant hæc ab oculis tuis. Custodi legem atque consiliũ, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis. Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget, si dormieris non timebis, quiesces, & suauis erit* som

Prou. 1. 2.

Prou. 3. 13.

somnus tuus. Hactenus Salomon. Capessat ergo Princeps hanc bene gubernandi doctrinam, diligentíque studio in ea tanquam sibi maximè propria se exerceat, ne quod pueris accidit, qui sub tutoribus sunt, *Nihil differat à seruo cum sit omnium Dominus,* cogaturque ministris suis aut Consiliariis omnia credere, illisque quodammodo subesse, nec audeat ab eorum præscripto ne latum quidem vnguem discedere, quod genus seruitutis est sanè miserum, periculique plenissimum. Quantùm enim præstaret ipsum Principem res suas nosse, & in deliberationibus, mentis agitatione, & consilio expedire posse, quid agendum sit, mox manus operi admoliri, & virtute sua effecta dare, Præfectorum, Magistratuumque suorum operam adhibentem, quàm sub vnius, aut alterius Satrapæ potestate ignobilem & inertem vitam agere, illámque dominationem pati de qua loquitur Salomon in Prouerbiis. *Seruus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatem diuidet.* Et Ecclesiasticus. *Seruo sensato liberi seruient.* Exemplo esse potest Aman ille, quo rerum potiente non Iudæorum tantùm res, sed Assueri ipsius regnum, in maximum discrimen adductum est. Pauci enim sunt qui cum Iosepho homine peregrino, & fratrum iniuria, seruo, conferri possint, cui salutem tota Ægyptus acceptam retulit, cùm eum Terræ Saluatoris titulo honestauit. Prudentiæ ergo ciuilis studium plurimum vrgeat Princeps, eamque cum Salomone postulet à Domino, cuius vota, & preces vsurpare vtiliter poterit; dicebat enim: *Domine Deus tu regnare fecisti seruum tuum pro Dauid Patre meo, ego autem sum puer paruulus, & ignorans egressum & introitũ meum,*

Galat. 4. 1.

Prou. 17. 2.

Ecclesi. 10. 28.

3. Reg. 3. 7.

&

& seruus tuus in medio est populi quem elegisti, populi infiniti, qui numerari, & supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor docile (vel vt Kaldæus habet, *Intelligens*, vel vt Septuaginta vertunt, *Sapiens*) *vt populum tuum iudicare possit, & discernere inter bonum, & malum. Quis enim poterit iudicare populum tuum hunc multum? Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset huiusmodi rem. Et dixit Dominus Salomoni. Quia populasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi Sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed & hæc quæ non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet & gloriam, vt nemo fuerit similis tui in Regibus, cunctis retro diebus.* Hanc verò prudentiam ex sacræ Scripturæ oraculis & historiis potissimùm petendam censeo, quamquam à lectione profanorum scriptorum, qui tamen orthodoxi sint, nouerintque tribuere *Quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, Principem non arceo; censeo enim ex iis multa vtiliter peti posse ad formandam augendamque prudentiam; nec vero Ethnicorum scripta cognoscere, hoc enim est, vt D. Hieronymus docet, Ægyptum diuitiis suis spoliare, & extorquere de manibus hostiũ gladium, Goliæque caput proprio mucrone truncare, hoc est captiuæ mulieris radere caput, supercilia, pilos & vngues amputare, & sic habere in coniugio, hoc est ex vxore fornicaria generare filium Iezrahel qui vocatur semen Dei, hoc est nouacula acuta barbam, & crura radere peccantium, hoc tandem est fornicantis tondere cæsariem. Et

Epist. 84. & 86.
Exod. 12. 36.
1. Reg. 17. 51.
Deut. 21. 12.
Osee 1. 4.
Isa. 7. 20.
Ezech. 5. 1.

Et video Moysen, quod supra tetigimus, eruditũ fuisse omni sapientia Ægyptiorum, quæ quamuis profana esset, & multa falsa contineret, eam tamen cognoscere illi fuit vtilissimum, vel vt esset maiori in pretio apud Ægyptios, apud quos qui illa ignorabat, doctus haberi non poterat, quod & consecutus est, de eo enim dicitur. *Fuit Moyses vir magnus valde in terra Ægypti, coram seruis Pharaonis, & omni populo*; vel quia pertinet ad sapientiæ consummationem omnia nosse, propria & aliena, vera & falsa, vtilia & noxia, hæc vt cauere possis, illa verò sequi: ideóque Salomon vt numeris omnibus absolutam sapientiam nancisceretur; *Dedit cor suum vt sciret prudentiam atque doctrinam, erroré sque ac stultitiam.* Et Ecclesiasticus sapientiæ sectatorem describens ait. *In terram alienigenarum gentium pertransiet, bona enim & mala in hominibus tentabit.* Quod tamen ita cautè fieri debet, vt tanquam explorator castra inimicorum ingrediaris, non vt transfuga, nec damnatorum opinionum auctores Ecclesiasticis legibus proscriptos, de quibus hîc sermo non est, coneris attingere.

Exod. 11. 3. — Eccles. 1. 17. — Eccles. 39.

8 Verùm quia quædam esse potest studij litterarum intemperantia, quæ eo magis in Principe damnanda est, quo publica negotia crebriorem, & diuturniorem eius præsentiam desiderant, curandum est, vt moderatè se studiis bonarum artium impendere Princeps assuescat, ne cognitionis dulcedine nimiùm prouectus, aut Reipubl. functiones negligat, aut remissiùs curet. Neque enim tantum temporis Philosophiæ v. g. contemplatrici dandum est, aut Mathematicis disciplinis, quantum publicus aliquis harum scientia-

Moderatè Principi studendũ.

rum professor, aut quiuis alius otio abundans tribuere potest; sed parciùs sunt ista delibanda, manuque suspensiore tractanda, ne philosophum potiùs agere in lycæo aut academia, quàm Principem in aula, aut curia voluisse videatur. *Mel inuenisti*, inquit Sapiens, *comede quantum sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud.* Huc etiam facit comendatio illa sobrietatis sapiendi, quæ est apud D. Paulum, (quamuis alio etiam fortasse spectans) vt scilicet intelligamus modum esse quemdam in disciplinarum studiis, ac litteris, quem deceat vnumquemque tenere, status conditionísque suæ prudenter æstimata ratione. *Ego Ecclesiastes*, inquit Salomon, *fui Rex Israel in Ierusalem, & proposui in animo meo quærere, & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimã dedit Deus filiis hominum, vt occuparentur in ea.* Meritò *occupatio pessima dicitur*, hoc est laboris plenissima, quia multis, arduis, & vix explicabilibus quæstionibus omnia implicata sunt, quas extricare, aut euoluere, operosissimum est. *Vidi*, inquit idem Salomon, *afflictionem quam dedit Deus filiis hominum, vt distendantur in ea.* id est affligantur, macerentur in ea. *Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum.* Rursus Ecclesiastes hanc eandem sciendi difficultatem magis exaggerans ait. *Et apposui cor meum vt scirem sapientiam, & intelligerem distentionem, quæ versatur in terra. Est homo qui diebus & noctibus somnum non capit oculis, & intellexi quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole, & quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minùs inueniet: etiamsi dixerit Sapiens se nosse, non poterit reperire.* Cum ergo litterarum studia animi vires

Prou. 25. 16. — Rom. 12. 3. — Eccl. 1. 12. — Eccl. 3. 10. — Eccl. 8. 16.

vires in diuersa rapiant, & Principem à publicis negotiis auocare possint; ita attingenda sunt, vt imbuatur quidem animus doctrinis quantum fieri potest, sed intra modum, ne cum publicam personam sustineat, otium auidè consectans, turbasque deuitans, à publico se subducat, quod idem ferme esset atque si Principis nomine retento, Principem tamen exueret, quod quàm noxium sit, & indecorum nemo non videt.

Finem boni publici Principi propositum esse debere.

CAPVT IX.

PRæcipua boni Principis cura esset debet in publicis commodis curandis, promouendis, amplificandisque. Imò hanc vnam illi curam incumbere, quà Princeps est, meritò affirmare possumus. Vt autem hoc illius munus explicemus, allegorias quasdam hoc capite euoluemus, quæ hoc in sacris litteris significare videntur, vt, dum eas explicamus, animum adiicienti satis constabit.

1 De Principibus ergo in Scripturis ita aliquando sermo est, ac de *Basibus*, ac *Fundamentis*, quibus totius politiæ structura innitatur. Hinc Moyses Israelitici populi totius Basis sub grauissimo pondere molis illius gemens conquerebatur apud Dominum, quod supra vires impositæ gubernationis sarcina grauaretur. *Sed & Moysi,* inquit, *intoleranda res visa est, & ait ad Dominum:* Num. 11. 10.

Basis. Fundamentum.

cur afflixisti seruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te, & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius
Ibid. n.14. *super me?* Et paulo post. *Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi. Sin aliter tibi videtur, obsecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Cui Dominus iam ex parte exoratus, seniores adiunxit, qui venirent in partem laboris oneris fulciendi. *Vt*
Ibid. n.17. inquit, *sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris.* Quod etiam faciendum monuerat Iethro, cum ad generum suum Moysem venit in deserto. *Vltra vires*, inquit, *tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere.* Quamobrem etiam illi auctor fuit, vt aliquos sibi ascisceret laboris socios, sicque sublatum humeris pondus minueret,
Ibid. n.22. *Leuiusque sit tibi*, inquit, *partito in alios onere.* Hinc S.Iob Principes, quasi quosdam Atlantes facit,
Iob.9.13. mundum humeris fulcientes, cum ait, *Sub quo curuantur qui portant orbem*; Reges nimirum ac Principes quorum humeris vniuersa gubernationis machina insedit. Eodem etiam tendit altera
Isa.16. 7. metaphora, *Fundamenti*, quæ est apud Isaiam; vbi enim legimus. *His qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.* Ex Hebræo verti potest, *Propter fundamenta ciuitatis fictilis, cogitabitis vos claudi qui solum euasistis*, hoc sensu. Vos obscuri, & inermes prælij infelicis tristes reliquiæ, propter fundamenta ciuitatis, id est, propter Principes, soliciti eritis. Sed clariùs etiam Principes fundamenta dicuntur apud alium Prophetam
Micheas 6.2. cum ait. *Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ.* Et apud S. Dauid in Psalmo.
Psal.81. 5. *Mouebuntur*, inquit, *omnia fundamenta terræ*; de quibus autem loquatur, ex sequentibus patet cum ait:

ait: *Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes.* huiusmodi autem sunt Principes, qui Dei locum tuentur in terris, eiusque vices implent.

2 Ab illa autem Basis, & Fundamenti metaphora parum recedit alia (vt pote à domorum structura desumpta) qua Principes *muri* appellantur, ac præsertim murorum *anguli*, vt scilicet intelligatur non minus Rempubl. Principibus suis inniti, quàm tectum ipsum, & tabulata muris & angulis domus incumbant. Aut si à mœnibus ducta sit similitudo, propterea dicemus Principes muros esse, quod quemadmodum murorum munitione tuti ciues sunt ab hostium excursionibus, & violentia, ita vt publica quies ab illis nihil timeat; ita Principe publicum bonum procurante Respubl. vniuersa, Præfectorum iniustitiam, aut auaritiam, cæterasque labes quæ Rempub. vastare solent, Principe se illis tanquam murum opponente, non reformidat. Hinc Ieremias conqueritur, Principes sui temporis parietes esse inclinatos, & ruinæ proximos, qui nec stare ipsi, nec alios suo obiectu defendere possint. *Omnes isti Principes*, inquit, *declinantes*, Græcè διεφθαρμένοι, *corrupti, ambulantes fraudulenter, æs & ferrum vniuersi corrupti sunt*, vt iam populis non minus periculum immineat, quàm si murus æreus perfossus esset, aut subrutus, aut suo vitio tam grandes egisset rimas, vt in vrbem, aut domum hostes admitteret. Contra quam facit Deus, sub cuius tutela omnis periculi expertibus, omnique solicitudine vacuis, viuere licet: *Super hoc*, inquit Isaias, *laudabit te populus fortis, ciuitas gentium robustarum timebit te, quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, vmbraculum*

Murus. *Angulus.* (margin, beside line 2)

Ierem. 6. 28. (margin)

Isa. 25. 3. (margin)

culum ab æstu, spiritus enim robustorum, quasi turbo impellens parietem. Sed paries hic cedere nescius est, & quantasuis venti procellas excitarint, stat, tegitque suos, & ab omni discrimine immunes, ac securos præstat. Sunt ergo Principes muri, sed sunt etiam murorum anguli, ita enim illos appel-
Isa.19.13. lat Isaias, apud quem legimus, *Deceperunt Ægyptum angulum populorum eius*, vel vt alij vertunt, *Errare fecerunt Ægyptum anguli familiarum eius.* Et sensus est, Principes familiarum Ægyptiarum populos in errorem induxerunt, à fabricis ducta metaphora, vt dictum est. Quemadmodum enim in angulis firmiores collocantur lapides, *Vt faciant vtraque vnum*, solidiúsque tota moles consurgat, ita Principes quibus innititur Respubl. instar habent angulorum, cùm ipsam consilio, prudentiâ imperióque suffulciant. Sic in libro
Iud.20.1. Iudicum dicitur. *Egressi itaque sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus de Dan vsque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha, omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt.* Et primo Regum
1.Reg.14.38. habetur: *Dixitque Saul, applicate huc vniuersos angulos populi.* Principes scilicet & Phylarchos.

Pastor. Ioan.10.11. 3 Sed frequentissimè in Scripturis sacris Principes *Pastores* appellantur; Nam quemadmodum *Bonus Pastor animam suam dat pro ouibus suis*, illudque potissimùm curat, vt toti gregi seruiat, & ab ouilibus lupos, aut leones arceat, qui perniciem pecoribus afferre solent; ita Princeps aut externos hostes, aut sceleratos ciues, quibus haud secus quàm lupis Respubl. laceratur, de medio tollit, magnóque studio, & vigilantia subiectis populis parat securitatem. Itaque Pastoris munus

Regni

Regni quoddam rudimentum aliquibus fuit, vt S. Dauid, qui cum parentis sui oues pasceret in deserto, factus est Pastor populorum, vt ipse canit in Psalmo. *Et elegit*, inquit, *Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum, pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam.* Imo pastor Dauid, Pastorem non semel facit Dominum, cui Israelis caulæ cordi sint, vt cum ait: *Qui regis Israel intende, qui deducis velut ouem Ioseph*, Et alibi: *Dominus regit me, nihil mihi deerit.* Et *Reges eos in virga ferrea.* Vtrobique enim regendi verbum Pastoris officium exprimit, idque clariùs in Græco contextu, in quo τὸ ποιμαίνειν sumptam à Pastoribus metaphoram luculenter ostendit. Sunt ergo Principes Pastores, quo etiam allegoriæ integumento frequenter à Prophetis arguuntur, cùm accepta ad bonum gregis potestate, ad suas explendas libidines abuntur. *Pastores multi*, inquit Ieremias, *demoliti sunt vineam.* Kaldæus habet, *Reges multi.* & infra. *Væ Pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores qui pascunt populum meum. Vos dispersistis gregem meum, & eiecistis eos, & non visitastis eos.* Et post pauca; *Suscitabo*, inquit, *super eos Pastores, & pascent eos; non formidabunt vltra, & non pauebunt, & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.* Quam eamdem sententiam pluribus prosequitur Ezechiel toto cap. 34. copiosè sanè, & eleganter, aliíque Prophetæ nonnulli, vt Micheas, & Zacharias. Sanctus verò Iob, quem alibi Principem fuisse diximus, munus etiam Pastoris egregiè sustinuit, vt de se ipse testari videtur, qui à grege abstractas ouiculas è bestiarum dentibus

Psal. 77. 70.

Psal. 79. 1.

Psal. 2. 9.

Ierem. 12. 10.

Ierem. 23. 1.

Ibid. n. 4.

Micheas. 3. 3.

Zachar. 11. 5.

Iob.29.17. eripiebat. Sic enim ait: *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam*; periculo etiam suo, gregi suo, cui eximia sedulitate seruiebat, prospicere satagens. Sed inuenio etiam aliquid amplius in Scripturis, quod ad Pastores istos populorum pertineat, vt scilicet non more vulgari tantum greges ad læta pascua adducant, domúmque reducant tanquam pecudes ratione carentes, sed ita Pastores sint, vt etiam *nutrices* appellari possint, eam scilicet pascendi rationem adhibendo, quæ hominum naturæ accómodata est, quod
Isa.49.21. est apud Isaiam. *Ecce*, inquit, *leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt, & erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices*
Isa.60.16. *tuæ*. Et alibi. *Et suges lac gentium, & mamilla Regum lactaberis.* Quod nutricis munus sibi impositum sentiebat, & querebatur Moses, cum Dominum
Num.11. 12. ita appellat: *Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti Patribus eorum?* & Isaias po-
Isa.46.3. pulum sibi à Domino creditum instituens, *Audite me*, inquit, *Domus Israel, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua, vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo, ego feci, & ego feram, ego portabo, & saluabo.* Illi planè similis qui de se ipso
Galat.4. 19. dicebat: *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.* Ipse verò Dominus populi sui ingratitudinem accusat, quod ne nutricem quidem suam (quod tamen infantuli faciunt) Deum agnoscerent, qui tanquam Princeps, & nutrix
Osee 11. 3. peculiarem illorum curam susceperat. *Et ego*, inquit, *quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis*,

meis , & nesciunt quod curarem eos.

4 Tandem *capitis* etiam nomine Principes significantur in scriptura vt ex hoc intelligant, propterea in arce corporis huius, quod est Respubl. collocatos esse, vt quemadmodum caput, sentiendíque facultates, quæ in eo præcipuè sedem habent, pro totius corporis salute excubant, illud in suis functionibus officiisque dirigendo; ita Princeps totius Reipubl. incolumitati præsidere debet, résque noxias omni conatu à reliquo corpore amoliri. Adeo verò frequẽter Principes *Capita* appellantur à sacris scriptoribus, vt necesse non sit operosè multa huius rei testimonia conquirere. Paucula quædam de multis afferam, quæ rem plenam faciant. In libris Regum ait Samuël ad Saül; *Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, Caput in tribubus Israël factus es? vnxítque te Dominus in Regem super Israël?* Et Isaias, *Disperdet*, inquit, *Dominus ab Israël caput, & caudam, incuruantem, & refrænantem die vna*; & ne schematis inuolucrum sententiam redderet obscuriorem, statim subdit dicti sui interpretationem, *Longæuus*, inquit, *& honorabilis ipse est caput.* Nec dissimiles minæ apud Oseam. *Cœpit*, inquit, *gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eorum*, Id est Principes eorum, quæ metaphora etiã alibi apud eundem Prophetam occurrit, vt cum ait. *Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israël pariter, & ponent sibimet caput vnum, & ascendent de terra.* Quod in vulgata legimus in Psalmo. *Herodij domus dux est eorum*, in Hebræo est. *Herodij domus est in capite eorum.* Id est caput, Dux, ac Princeps eorum. Et Amos Caput sextum suæ prophetiæ his verbis exorditur. *Væ qui opulenti estis, & confiditis in mon-*

Marginal notes: CAPVT. — 1.Reg.15.17. — Isa.9.14. — Osee 11.6. — Psal.103.20. — Amos.6.1.

te Samariæ: optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Iſraël. Quando ergo Principes *Baſes* ſunt ac *Fundamenta* populorum, *Paſtores,* & *Capita*, diligenter curent ne ſuo vitio ſtructura quam fulciunt labet, aut ruat; néve greges creditos lupis prodant; tandémque ne corporis totius membrorúmque incolumitatem negligant. Sed omnes cogitationes ſuas eò dirigant, vt quoniam Reip. præſunt, illi etiam pro virili prodeſſe contendant.

Principem virtutem colere debere, vt exemplo ſubditis proſit.

CAPVT X.

Quantum poſſit Principis exẽplum in vtramque partem.

1 QVamquam ſua ſpõte Princeps virtutem colere debet, vt melior fiat, alia tamen ratio de qua hoc capite agemus, idem ſuadet, vt ſcilicet exemplo ſuo, quod in vtramque partem plurimum poteſt, ſubditos ad omne genus honeſtatis extimulet. Hanc autem habere vim vitam moréſque Principis, vt vel proſint plurimum, vel noceant, facilè intelliget qui animaduerterit eos eſſe *Ciuitatem ſupra montem poſitam, & Lucernam ſuper candelabrum*, ita locatam, vt nulla poſſit ratione velari, quo minus in omnium oculos incurrat, ingenitámque ſubditis inclinationem quamdam animi ad æmulandos Principis ſui mores & ſtudia, ſiue quod præclarum videatur ſe ſuáque ad excellentioris imaginẽ exemplúmque componere; ſiue quod illius volunta-

Matth. 5. 14.

ri

ti obſequendo compendium aliquod ſperetur diuitiarum, honoris, aut rerum earum, quas à Principibus conſequi ſolent homines ad adulandum proiecti: ſiue tandem cæco quodam (quod multis accidit) impetu ferantur, vt quod à primoribus vſurpari vident, & ipſi ſequantur, honeſta ſint an turpia; vtilia, an noxia, non diſquirant. Suſcepturus Abraham ſignaculum illud à Domino inſtitutum, quo à cæteris gentibus ipſe cum ſuis diſtingueretur, & carnem præputij ſui, vt ſcriptura loquitur, circumciſurus, quo vulnere acerbus in primis dolor afferebatur, voluit primus ipſe vulnus pati, ſatis gnarus nec filios nec vernas ſi exemplo ipſe præiſſet, imperium detrectaturos. Nec ſanè mirum domum vniuerſam heri ſui exemplum ſecutam, nam *Oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum*, quorum illud ingenium eſt, nihil obſeruare attentiùs quàm eorum actiones, ſtudia, propenſiones, vt in quamcumque partem inclinauerint, ipſi etiam eo ſe conferant. *Tulit Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas, detractiſque corticibus in his quæ ſpoliata fuerant, candor apparuit, illa verò quæ integra fuerant, viridia permanſerunt, atque in hunc modum color effectus eſt varius. Factumque eſt vt oues in ipſo calore coitus intuerentur virgas, & parerent maculoſa, & varia, & diuerſo colore reſperſa.* Eodem planè modo ſubditi, qui ſub Paſtoribus populorum Principibus viuunt, quæ illis obiiciuntur, & oſtentantur exempla, ita contemplantur, vt ſuarum actionum fætus concipiant, & in lucem edant eiuſdem coloris, quem in virgis ſceptríſque Regalibus ineſſe animaduerterint. Ac quemadmodum agmina Iſraëlitarum

Geneſ. 17. 26.

Pſal. 122. 2.

Geneſ. 30. 37.

Exod. 13. 21.

rum in deserto nube stante consistebant, progrediente castra mouebant, illiúsque ductum in omnibus sequebantur; ita populi pro volũtate Principum, aut exemplo actiones omnes suas moderari ac regere consueuerunt. Est autem id Principibus adeo facile, vt vel digito vno admoto ea moliri possint, quæ priuati quamtumuis toto conatu adnitantur, loco mouere non possunt. Hinc fortè illa reprehensio. Scribarum, & Pharisæorum; *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, omnia ergo quæcumque dixerint vobis seruate, & facite, secundum verò opera eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt; Alligant enim onera grauia, & importabilia in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere*, cum tamen, vt diximus, si vel digitum vnũ applicent, facilè possint, quippe cathedram Moysi vt populi Capita, & Pastores occupantes. Quanto ardore animi Ieroboam impium Regem secuti sunt populi, Regis noui exemplum, in veteri religione, quam cum lacte suxerant, deserenda? Testis Osee propheta, qui, eos *lætificasse Principes*, qui nimium id optabant, *Omnes adulterasse*, hoc est ad Idola, à veri Dei cultu defecisse, idque non remisse aut languidè, sed magno animi ardore fecisse conqueritur, *Omnes enim calefacti sunt quasi clibanus*, calore ab ipso Principe, qui priùs exarserat contracto, nec eos aut veritatis præcones, aut mille conscientiæ testes, aut eorum qui steterant, nec genua sua ante Baál curuare sustinuerant exempla, in officio continere potuerunt. Tantus enim aliquando est ardor, quo subditi dicta, aut facta Principum suorum æmulantur, vt à rebus difficilioribus, & quas alioqui refugerent, adeò non abhorreãt, vt etiam studiosè

Matth. 23. 2.

Osee 7. 3.

ſtudioſè confectentur. Re in bello infœliciter geſta; *Arripuit Saül gladium & irruit ſuper eum. Quod cum vidiſſet armiger eius, videlicet quod mortuus eſſet Saül, irruit etiam ipſe ſuper gladium ſuum, & mortuus eſt cum eo*, funeſtam mortis faciem, qua nihil terribilius obiici poteſt hominibus, non reformidans, Principis ſui exemplum ſecuturus. Verbis pœníſque grauiſſimis ſanxerat Dominus, ne quis profana illa & execranda ſacra faceret, quæ Ammonitæ exercebant, liberos ſuos idolo Moloch concremantes. *De ſemine tuo*, dicitur in Leuitico, *non dabis vt conſecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui*. Et rurſus. *Homo de filijs Iſraël, & de aduenis qui habitant in Iſraël, ſi quis dederit de ſemine ſuo Idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum. Et ego ponam faciem meam contra illum, ſuccidámque eum de medio populi ſui, eo quod dederit de ſemine ſuo Moloch, & contaminauerit ſanctuarium meum, ac polluerit nomen ſanctum meum. Quod ſi negligens populus terræ, & quaſi parui pendens imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponam faciem meam ſuper hominem illum, & ſuper cognationem eius, ſuccidámque & ipſum, & omnes qui conſenſerunt ei, vt fornicaretur cum Moloch de medio populi ſui*. Quem à ſcelere non deterreat tam diſerta, & enucleata, tam ſeuera & grauis malorum denuntiatio? & tamen cum genus hoc impietatis ſuo tempore Achaz inſtaurauit (nam *ipſe eſt qui adoleuit incenſum in valle Ben-ennon, & luſtrauit filios ſuos in igne iuxta ritum gentium*) morbus repente vulgatus plurimos corripuit, & quod Hieroſolymis Rex faciebat, in aliis etiam Regni ciuitatibus paſſim vſurpari cæptum eſt, plúſque apud ſubdi

1.Reg.31.4.

Leuit.18.21.

Leuit.20.2.

2.Paral.28.3.

subditos superstitione insana furentes Principis exempla valuerunt, quàm filiorum carissimorum amor, quorum eiulatus tristissimos, ne auribus perciperent, commiseratione̊que tam sæuæ mortis commouerentur, tympanis ciebant strepitus, corúmque voces penitus obruebant. Sed ecce tibi illo extincto, excitat Dominus pium Regem Ezechiam, qui Sacerdotum Leuitarúmque cætu conuocato, *Audite me*, inquit, *Leuitæ, & sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, & auferte omnem immunditiam de sanctuario.* Nec mora, omnis impietatis vestigia continuo abolita sunt, cæsæ victimæ, purgatum templum, antiqui mores restituti, & quod ad rem nostram facit, cùm populus priùs contagione impietatis non tantùm afflatus esset, sed planè corruptus, rediit tamen ad pristinam Religionem Principe præeunte,& adhortante, idque volens ac libens, nam eodem capite dicitur: *Et completus est cultus domus Domini, lætatusque est Ezechias, & omnis populus, eo quod ministerium esset expletum; de repente quippe hoc fieri placuerat*, id est adeò verbis, & exemplo boni Principis incensi sunt omnes, vt quod ipse fieri cupiebat, placuerit etiam cito effectum dare, nulláque temporis mora interposita, vt magis Regi suo gratificarentur. Similis Iosiæ zelus describitur in libris Regū, parque successus, vt vel ex his duabus historiis satis pateat quanta sit exempli vis in vtramque partem. *Quare fremuerunt gentes*, inquit S. Dauid, *& populi meditati sunt inania?* & statim causam quam habebat in promptu, à prauo Regum,& Principum exemplo petitam, subdit. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, &*

2\. Paral. 29.5.

Ibid. num. 55.

Psalm. 2.1.

aduer

aduersus Christum eius. Quis enim credat populum tantis, tam crebris, tam insignibus ornatum beneficiis à Christo Domino, qui *Pertransiit cunctis benefaciendo*, ægritudines pellendo, oculis captos illuminando, debiles pedibus erigendo, mortuos ipsos iam conditoriis inclusos ad vitam excitando, tam sæuis cruciatibus, tam acerba, ac turpi morte necaturum fuisse, si Herodes & Pilatus, Annas & Caiphas cæterique populi, ac sacerdotum præsides, tam immanis facinoris auctores non fuissent? Quare Psalmum suū Dauid ita concludit, vt ad Reges solos orationē suam conuertat, ac si ipsi duntaxat perpetrati sceleris labem contraxissent; eósque ad Filium Dei debito reuerentiæ, & honoris cultu colendum adhortatur. *Et nunc Reges*, inquit, *intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Apprehendite disciplinam*, seu vt alij ex Hebræo vertunt; *Osculamini filium, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.* Et meritò nititur capita sanitati restituere, hæc enim si morbus aliquis corripuerit, ad reliquas etiam corporis partes lues facilè proserpit: *Omne caput languidum*, inquit Isaias, *& omne cor mærens.* & statim quis effectus existat subiicit, *A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas.* Nam, vt est in Ecclesiastico, *secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea; Rex insipiens perdet populum suum.* Et in Prouerbiis dicitur, *Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios.* Talis domus Ieroboam, cuius filius, qui nondum per ætatem capax erat impietatis, propterea *solus in sepulchrum illatus est* ex vniuersa Regis illius familia,

Ibid. num. 10.

Isa. 1. 5.

Eccles. 10. 2.

Prou. 29. 12.

3. Reg. 14. 13.

lia, quod prauam parentum suorum institutionem, & noxia exempla mortis beneficio anteuertisset, fortè nihilo melior cæteris futurus, si diutiùs viuere licuisset.

Dan 5.1. *Balthassar Rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille, & vnusquisque secundum suam bibebat ætatem. Tunc allata sunt vasa aurea, quæ apportauerat de templo quod fuerat in Ierusalem, & biberunt in eis Rex, & optimates eius, vxores & concubinæ illius.* Nec ex tanto numero repertus est quisquam, qui tam immane sacrilegium Rege præeunte, & insaniam illam cum vino propinante, reformidaret. Contra si Rex ad honestatem, & virtutem præiuisset, affirmare ausim, composuisset se se turba illa concubinarum, & aulicorum, ad Religionem, & modestiam, vt Niniuitis videmus accidisse, qui cum essent

Ionæ 3.6. plurimis grauissimísque sceleribus cooperti, Rege tamen, Ionæ prædicatione concusso, & ad pœnitentiam commoto, doloris, & scelerum suorum detestationis significationes ediderũt, quantas qui legunt, vehementer non admirari non possunt. Nam sordidatus Rex saccóque pro Regali paludamento indutus, cum sedisset in cinere, subditisque exemplo suo quid in eo discrimine facto opus esset ostendisset: repente ciues vniuersi cum Principe vestem mutarunt, imò ipsas pecudes instrauerunt saccis, sibi cibum, bestiis solitum pabuli demensum detrahentes, vt imminentem auerterent calamitatem, vt satis appa-

Psalm.71. 11. reat quàm verè dictum sit in Psalmo. *Adorabunt eum omnes Reges terræ*, statímque subdatur quid Regum, & Principum exemplum possit: *Omnes gentes seruient ei*, quasi sit hoc perpetuum, ac necessarium cõsectarium, vt per Regis vestigia populus

pulus incedat, ſicut etiam apud D. Ioannem habemus; *Credidit Regulus, & domus eius tota.* Ex hactenus autem diſputatis apparet quid timuerit Aſſueri conſiliarius, qui à Rege conſultus, quid cum Regina Vaſthi videretur agendum, quæ ab Aſſuero ad conuiuium accerſita venire contempſerat, in eam dixit animaduertendum videri, ne ſi ipſa impunè abiiſſet, ad reliquas manaret exemplum, totiuſque Regni mulieres viros ſuos parui penderent, obſequiúmque detrectarent. Quod conſilium omnibus viſum eſt ſapiens, & Rex ipſe ſecutus eſt. Mirum profectò videtur, ſapientiſſimos viros credere potuiſſe Reginæ cótumaciam tantùm apud reliquas mulieres valituram, vt merito timeri poſſet, ne vxores maritis impoſterum parere recuſarent. Sed nimirum quæ vis eſſet exempli in principe fæmina perpendebant, quod mulieres in re ſibi grata arripere potuiſſent.

Ioan. 4. 53.

Eſther 1.

2 Cum ergo tantum habeat momentum Principis exemplum in vtramque partem, vt hactenus dictum eſt, nemini mirum videri debet, ſi peccata Magiſtratuum & Regũ, qui aliis facem ad delinquendum præferunt in ſcripturæ hiſtoriis, & apud Prophetas, grauium verborum apparatu, & tanquam ſeueriſſimè à Domino vltore vindicanda, proponuntur. Cum incidit mentio Ieroboam primi Regis Iſrael ſuper decem tribus, illa nota ferè ſemper inuritur. *Qui peccare fecit Iſraël*, vt non citiùs Regis illius memoria quàm piaculum tanti ſceleris recurreret. *Adhuc modicum*, inquit Oſee, *& viſitabo ſanguinem Iezrahel ſuper domum Iehu.* Senſus eſt. Paulò poſt vlciſcar ſcelera (quæ ſanguinis nomine in ſacris litteris deſignantur, quòd animæ peccatis quaſi lethalibus quibuſdam

Grauiter peccare Principes, qui ſuo exemplo ſubditis nocẽt, ſubditorumq́ peccata illis adſcribi.

3. Reg. 15. 26.

Oſee 1. 4.

vulneribus cruententur) in Iezrahel ciuitate Regni metropoli perpetrata, pestifero exemplo regiæ domus Iehu, quæ populis illis peccata peccatis cumulandi causa fuit, nam *Et ipsi recesserunt de via*, vt est apud Prophetam. *Et scandalizauerunt plurimos in lege*, quare commeriti sunt, vt *disperdat Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum & discipulum de tabernaculis Iacob.* Eodémque infortunio inuoluuntur, & qui se discipulos præbent, & qui Magisterium hoc improbitatis suscipiunt, nec verentur sedere *In cathedra pestilentia* Hos autem Dominus apud Ieremiam inexcusabiles esse pronuntiat, cum ait, *Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas, & in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum & innocentium?* Senteria est. Quid frustra contendis gratiam meam inire quasi non peccaueris, cùm maculatus sis in iniquitate tua, nec multa nitri, smigmatis, aut herbæ fullonum pondera, tantas sordes possint abstergere, nominatímque scelus illud admiseris, quòd alios exemplo, doctrináque tua corruperis. Alas enim tuas quibus scelera perpetrantes defenderes expanderas, vt iam non latenter in angulis, recessibus, & *fossis*, vt paulo post dicitur, sed palam, & in omnium oculis magnáque cum impudentia, ad omne peccati genus tuo magisterio instituti, proiecti essent. Detestatus fuerat Dauid peccatum suum, & à Propheta audiuerat; *Dominus transtulit peccatum tuum.* Verùm quia Principis adulterium clam populo esse non poterat, ipséque palam Bethsabee in Regiam traducta nuptias celebrauerat, crimen hoc praui exempli, peculiari quodam vindictæ genere

Malach. 2. 8.
Ibid. num. 12.
Psalm. 1. 1.
Ierem. 2. 33.
Ibid. num. 34.
2. Reg. 12. 13.

genere expiandum fuit. *Verumtamen*, inquit Nathan, *quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* nec pœnam hanc, puerique periculum oratione, ieiunio, humi cubatione, animique dolore, ac contractione deprecatus auertere potuit. nam *Percussit Dominus paruulũ quem pepererat vxor Vriæ, Dauid, deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunio, & ingressus seorsum iacuit super terram.* Tanta verò doloris pertinacia se ipsum macerauit, vt omnibus summotis continẽti fletu, ac lacrymis indulgeret. Sic enim legimus. *Venerũt seniores domus eius cogentes eum vt surgeret de terra, qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Accidit autem die septima vt moreretur infans.* Hinc subditorũ peccata Principibus imputantur. Sic Aarõ propter vitulum conflatilem reprehenditur à Moyse: *Quid tibi*, inquit, *fecit hic populus, vt induceres super eum peccatum maximũ:* cęterisque discipulis somno sepultis Petrus arguitur quòd non vigilaret: *Et ait Petro, Simon dormis?* vt futurus aliquando Ecclesiæ Rector intelligeret subditorum peccata ad Principes ipsos aliqua ratione pertinere.

Ibid. num. 14. Ibid. num. 15. Exod. 32. 21. Marc. 14. 37.

Initio Principatuum Principes ferme esse meliores, quàm sint postea: & quænam huius mutationis sint causæ.

CAPVT XI.

Probatur exemplo Saulis & Salomonis.

1 ACcidit nonnunquam, siue humanæ imbecillitatis vitio, siue Imperij ipsius con-

 ditione,

ditione, vt aliqui cum primùm Principatum adipiscuntur, clementia, animi moderatione, cum omnium ordinum hominibus æquitate, cæterísque virtutibus Principum propriis, se populis egregiè probent, qui postmodum in sæuitiam, tyrãnicos mores aliáque omnis generis vitia sensim inclinant. Ac quemadmodũ statuæ quæ per quietem Nabuchodonosori Chaldæorum Regi visa

Dan.2.32. est, *Caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porrò venter & fœmora ex ære, tibiæ autem ferrea, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.* vt tam præclarum opus tandem in lutum desineret: ita Regum aliquot initia principatus aurea planè sunt, sed tamen paulatim ita degenerant in vitia, vt luto despicabiliori exitu concludantur. Cuius illustrior modestia, Regni initio, quàm Saül, qui Samueli Prophetæ nescio quæ ad regnum spectántia prænuntianti, quasi exitiabilis alicuius mali denuntiatione cohorruit, omnîque nisu amoliri conatus est, generis

1.Reg.9. 21. obscuritatem prætexens cum ait; *Numquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israël, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum?* Nec modestiùs locutus est quàm fecit, nam cum sortibus eductis per tribus, cognationes, & capita, ad ipsum Saül ventum esset, quæsitus non apparuit, se quippe subduxerat, ne Regio fastigio ad-

1.Reg.10. 21. moueretur. *Quæsierunt ergo eum & non est inuentus, & consuluerunt post hæc Dominum vtrum nam venturus esset illuc. Respondité Dominus: Ecce absconditus est domi,* vel vt est in Hebræo, Kaldæo, & Septuaginta, *Inter vasa,* hoc est inter domesticam supellectilem, intra quam vt ab eo discrimine securus esse

esse posset, latebras quæsierat. Hic tamen tam bonus Princeps, moribus tam candidis, tam ab omni fastu, regnandíque libidine alienus, quàm à se ipso desciuit, aliusque factus est? quàm superbus & contumax, quàm regnandi, & Principatum ad filios transmittendi cupidus; quàm solers in iis amoliendis quæ rerum suarum cursum possent intercipere, quàm in Dauidem ingratus, & sæuus, quàm in alios etiam suos truculentus, & barbarus? statim simulandi, ac dissimulandi gnarus factus est, nam ab ipsa statim inauguratione, cum perditi quidam dixissent; *Num saluare nos poterit iste?* nec eum muneribus coluissent, *Ille dissimulabat se audire.* Sed laudabilis fortè ista dissimulatio; non enim in illos, initio recentis Principatus, nondum diuturnitate firmati sæuiendum fuit, sed tantisper eorum turbæ tolerandæ, dum compositis rebus, & seditiosorum pacatis animis, tempestatem excitatam serenitas optata sequeretur. Illa nulla ratione excusabilis, qua peccatum suum velare potiùs quàm abstergere pœnitentiâ satagens, & de regno tantùm solicitus, Samuelem ita rogauit. *Sed nunc porta quæso peccatũ meum,* &c., *Peccaui, sed nunc honora me coram senioribus populi, & coram Israël, & reuertere mecum, vt adorem Dominum Deum tuum.* Hoc quippe summopere illi curæ erat, ne si Samuële recedente populus intellexisset Saulem Regio iure excidisse, etiam de Regni possessione, quam tenebat, deturbaretur; itaque eum retinere nisus est, ne à sacerdote destitutus, tamquam Deo inimicus, à suis ipse desereretur. Vssit eumdem Saül psallentium mulierum chorus, cum Dauidis facinora patrio carmine decantantes ingeminabant; *Percussit Saül mille,*

1.Reg.10. 27.

1.Reg.15. 25.

1.Reg.18. 7.

mille, & Dauid decem millia. Quid hoc causæ fuit? Regno timuit. Itaque Dauidem tantæ spei imminentem, crebrò mortis periculis obiiciebat, finisque alterius discriminis gradus erat futuri, nam protinus reduci nouum parabatur certamen, quo si fieri posset è medio tolleretur, dicebat enim.
1.Reg.18. *Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus*
13. *Philistinorum.* Sic filiam Michol ei despondit, si centum cæsorum Philistæorum præputia numeraret, quod nimirum eodem consilio factum est, vt hostium telis obiectus caderet. *Dabo eam,* dicebat, *illi, vt fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum.* Tandémque cum fraudes nõ succederent, ad apertam inimicitiam, & simultatem malè ad eum diem dissimulatum odium erupit.
Ibid.num. *Nam factus est Saül inimicus Dauid cunctis diebus,*
29. illúmque quâ aperta vi, quâ dolis, & astu, semper támen conatu in irritum cadente, sublatum voluit. Huius autem tam diuturni támque vehementis furoris causa fuit, quòd filium Ionatham, quem nequiquam sui sceleris participem facere conatus est, in Regno stabilire, Dauide summo-
1.Reg.20. to, cupiebat: ita enim eum alloquebatur. *Omni-*
31. *bus diebus quibus filius Isai vixerit, non stabilieris tu, neque Regnum tuum.* Nec priùs desiit in Dauidem, & in eos quos partes eius fouere suspicabatur debacchari, quàm vitam exuit: præclarum nobis mutationis illius de qua agimus, relinquens documentum. Quid Salomon? cuius tanta fuit sa-
Ecclef 47. pientia, vt *Ad insulas longè diuulgatum sit nomen*
17. *eius.* Reginámque Sabam euocauerit, quæ illius
2.Paral. 9. sapientiam, & in Deum pietatem admirata. *Non*
4. *erat præ stupore vltra in ea spiritus, dixitque ad Regem. Verus est sermo quem audieram in terra mea de virtutibus, & sapientia tua. Non credebam narrantibus*

bus donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei, & probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam. Vicisti famam virtutibus tuis. Tantus tamen Princeps, tantis, & tam multis naturæ præsidiis ornatus, tam præclaris diuinitus acceptis muneribus cumulatus, inclinata iam ætate, qua ætate adeò homines à recto virtutis tramite deflectere non consueuerunt, vt etiam ij qui virtutis iter per adolescentiam non tenuerunt, maturitatem annorum adepti, multóque magis ætate iam ad senium vergente, ab erroribus reuocent sese: insanis mulierum cæterarum amoribus implicatus, diuino numini debitum honorẽ, vt mulierculis blandientibus gratificaretur, idolis tribuere non dubitauit. Nam Idumæas, & Sidonias, Moabitidas, & Ammonitidas vxores duxit ex Ægypto, etiam filiam Pharaonis, tanta intemperantia, vt septingentis vxoribus, trecentas adhuc concubinas superinduceret, quarum tandem mollitus blanditiis, fana idolis excitauit, in quibus vxores profanis gentium simulacris adolerent thura, tandiúque hæc insania tenuit, vt de Salomonis salute adhuc soliciti simus, & in sapientissimum mortalium illa Diui Pauli quadret reprehensio. *Sic stulti estis, vt cum spiritu cæperitis, carne consummemini.*

3. Reg. 11. 1.

Galat. 3. 3.

2 Huius autem rei si quis causas inquirat, non erit difficile inuenire. Ac prima quidem sit luxus, opulentia, regiæque deliciæ, quarum proprium est rigorem virtutis frangere & ad omne genus corruptelæ viam sternere. Quis autem nesciat Principum esse delicias illas, de quibus Amos quodam loco: *Væ, inquit, qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, Optimates,*

Luxum, & delicias Regias hãc mutationẽ afferre.

Amos 6. 1.

 capita

capita populorum, ingredientes prompatice domum Israël. & paulò post. *Qui dormitis in lectis eburneis, &* Ibid.num. 4.
lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, qui canitis ad vocem psalterij, sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Exemplum scilicet Dauid psalterio canentis suæ luxuriæ prætexentes, quæ tamen defensio illos nihil iuuabat cũ dispar esset causa. Sanctus enim Psaltes diuinas laudes exeqũens musica pulsauit instrumenta, ipsi verò vt aurium dumtaxat voluptatem captarent. *Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti.* Sed hæ fortasse delitiæ intra priuatæ fortunæ modum se continere facilè videri possunt, illæ planè Regiæ quas enumerat Salomon, in Ecclesiaste cum ait. *Magnificaui opera* Eccl. 2.4.
mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium; possedi seruos, & ancillas, multámque familiam habui, armenta quoque & magnos ouium greges, vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem; coaceruaui mihi argentum, & aurum, & substantias Regum, ac prouinciarum; feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos & vrceos in ministerio ad vina fundenda, & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalem: tandémque concludit, *sapientia quoque perseuerauit mecũ* (quod fortè consilio Salomon expressit, quasi rem alioqui difficilem consecutus sit, nam sapientia vt est apud S. Iob. *Non inuenitur in terra* Iob.28.13.
suauiter viuentium) *& omnia quæ desiderauerunt oculi mei non negaui eis, nec prohibui cor meũ, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram.* Hunc autem tam profusum luxũ peccata quæ

supra

ſupra memorauimus ſecuta ſunt, anguſto enim admodum limite luxus & luxuria ſeparantur, faciléque ex illo iſta progignitur. *Ecce*, inquit Ezechiel, *hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ ſuperbia*, ea ſcilicet, quæ in cultu eſt corporis, purpura, auro, acu pictis veſtibus, gemmis etiam interlucentibus diſtinctis, hoc enim exhibet vox Hebraica גאון quæ decorum, & ſpeciem ſignificat, vt cum dicitur apud Iob; *Circunda tibi decorem*, vbi eadem vox occurrit. Pergit Ezechiel; *Saturitas panis, & abundantia*, ciborum ſcilicet omnis generis quæ palatum intemperantium irritare ſolent, quare Septuaginta verterunt, *& delitiis affluebat.* Nec ſe malum intra mænia ciuitatis continuit, ſed à metropoli ad circumiectos pagos manauit, nam pergit Ezechiel, *Et otium ipſius, & filiorum eius*, eorum ſcilicet, qui circumiectos pagos, & villas incolebant: nam agreſtes etiam homines, qui victu alioqui tenui vitam tolerare cõſueuerant, ciuium tamen elegantiorúmque hominum delitias æmulabantur, ex quo tandem extremam calamitatem ſibi accerſiuerunt. Itaque Salomon cibi præſertim & potus intemperantiam ab aulis Principum conatur amoliri, cum beatos eos prædicat qui ſub Regibus viuunt, qui ſuis temporibus ad vires corporis inſtaurandas, non ad noxiam ventris voluptatem cibum capiunt. *Beata*, inquit terra, *cuius Rex nobilis eſt, & cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Et in Prouerbiis cum per omne genus præceptorum, quibus ad honeſtatem informemur, vagatus eſſet, paucula quædam quaſi aureolam appendicem addere voluit, quæ librum quaſi ſigillo clauderent, altiúſque legentium mentibus inhærerent.

Ezech. 16. 49.

Iob. 40. 5.

Eccleſ. 10. 17.

Prou.31. 1. num.4. *Visio*, inquit, *qua erudiuit eum mater sua.* Et paulo post. *Noli Regibus, ô Lamuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas, & ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* Cum enim vt præclarè Oseas Osee 4. 11. pronuntiauit; *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferant cor* omnibus, qui gubernationis clauum tenent, saluberrimum erit consilium, ita potum deliciasque omnes ciborum moderari, vt bene Leuit.10. 9. sobrij ad ius dicendum accedant. Quare Dominus in Leuitico Sacerdotibus vini vsum certis temporibus interdixit, in Sacerdotalis ministerij reuerentiam: & verò etiam quia iudicaturos inter sanctum & profanum, pollutum & mundum, integros sensibus, non torpentes temulentia, ac madidos esse oportebat. Deliciæ ergo quibus Principes abundant pretiosę vestes, cibi accersiti, ac suaues, multorúmque manibus ministrati, domus ipsæ ac pauimenta quæ calcantur pretiosa, assectatorum famulorúmque serico, auroque nitentium agmina, reliqua tandem sensuum blandimenta, transuersos illos agunt, & mores ad virtutem propensos deflectunt ad vitia, penitusque corrumpunt.

Negotiorũ etiã multitudinẽ quæ mentis culturam impedit.

3 Altera causa quæ afferri potest, est negotiorum multitudo, quibus ita Principes obruuntur, vt nisi intentá curá malum auertant, virtutum semina ex quibus lætæ fruges, si se effunderent, possent existere, mole negotiorum depressa vim suam exercere non valeant. Est enim virtutis, diuturnitate temporis, repetitisque honestis actionibus, confirmatæ, ita se publico nogotiisque permittere, vt de priorum integritate morum nihil Nahum 3. 16. deteri patiatur. In aulis autem Principum *Plures sunt*

sunt negotiationes eorum quàm stellæ sint cœli. Quare mirum non est, si *Solicitudinibus, diuitijs, & voluptatibus vitæ suffocantur.* Principisque animus, licet fortasse olim virtutis cultura subactus, paulatim syluescit, & pro floribus ac frugibus dumos ac sentes procreat, fitque ager illius cum stulti viri agro planè geminus, de quo Salomon ait. *Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat.* Hanc ob causam S.Dauid statum mentis ita tueri conabatur, vt licet pluribus distraheretur negotiis pro Regij muneris necessitate, se tamen illis commodaret potiùs quàm traderet, ne fortè eorum raperetur impetu, & *Turbaretur, circa plurima occupatus,* quod tamen perpetuò tenere non potuit, Regni curis illum incursantibus, vocémque illam exprimentibus, *Cor meum conturbatum est*; vel vt D.Hieronymus legit, *Cor meum fluctuabat*; vel vt ex Hebræo verti potest, *Cor meum circumuagatur*, vel *Circumcursat.* Licet alio postea tempore maiorem adeptus constantiam dicere non dubitauerit: *Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Ita nimirum virtutis tenax, vt militari honestatis viæ insistens ad nulla vitiorum diuerticula se rapi pateretur.

Luc. 8. 15. Prou. 24. 30. Luc. 10. 41. Psal. 37. 11. Psal. 118. 60.

4 Tertia causa duabus hactenus explicatis addi potest, quòd Principes viros adulatorum agmina semper circumsistant, (*Multi enim colunt personam potentis*) veritatisque facem submoueant, *Ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* De quibus Isaias quodam loco. *Popule meus,* inquit, *qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Hi ergo

Idem efficit adulatorum corruptela. Prou. 19. 6 Isa. 5. 20. Isa. 3. 12.

ergo solita vanitate spes Principum inflant, suauitérque blandiendo præsentissimam perniciem deceptis parant, quos tantò cautiùs vitare debemus, quantò ab amicitia quam mentitur, propiùs abest adulatio, quæ submissa, & humana quadam specie, vbi ad aures obrepsit, *fascinatione nugacitatis*, abducit à virtutibus, & in turpes vitæ scopulos non aduertentes illidit. Itaque Salomon. *Meliora sunt*, inquit, *vulnera amici, quàm fraudulenta oscula inimici*, &, *Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.* Hinc Dauidis sanus, & ab initio bene fundatus animus, corripientis sermonis austeritatem optabat præ laudantis blanda oratione, cum dicebat. *Corripiet me Iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Tò *Peccatoris*, in Hebræo est ראש, quod caput, aut venenum capite serpentum latens significat, vt commodissimè sensus hic elici possit; oleum autem peccatoris, cuius venenata verba, si apertis & propitiis auribus recipiuntur, veneni instar habent, non impinguet caput meum, blandimentis demulcendo, ac demerendo. *Babylonem illam gloriosam in Regnis, inclytámque superbia Chaldæorum*, docet Isaias sirenes incolere, cum ait. *Et sirenes in delubris voluptatis.* Quid autem aliud sunt sirenes, quàm assentatores, qui ventosa mendacíque vanitate suauiter blandiendo, ita loquuntur, vt stuporem quemdam ac somnum audientibus concilient, quo mersos miserrimè conficiant? Hi autem habitant *In domibus voluptatis*, vt Chaldæus & Septuaginta vertunt; meliùs autem & ad significandum aptiùs vulgatæ editionis author, *In delubris voluptatis*, quod Principũ ædes, opulẽtorúmque palatia, hoc adula

Prou. 27. 6.
Eccles. 7. 6.
Psal. 140. 5.
Isa. 13. 22.

adulatorũ consensu concentúque circumsonent, meritoque delubra quædã censeri possint idolo voluptatis consecrata, quorum antistites, & mystæ *Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi, dum ducunt in bonis dies suos.* Cum tamen si sirenibus hisce faciem suam reddere velimus, nihil aliud sint quàm *Dracones*, vt Chaldæus vertit, quorum habitu pestifero Principes afflati, vitiorum hauriunt corruptelam. Hos ergo Dracones, quia multi Principes amant, & dicunt; *Frater fui draconum*, &, *Vadam post amatores meos, qui dant mihi oleum meum*, in peiora semper, & turpiora vitia deuoluuntur.

Iob.21.12.

Iob.30.29.

5 Vltima tandem mutationis huius in deterius causa sit, quod latens vitium, virtutis tectum inuolucris, paulatim se aperiente naturâ retegitur, positâque laruâ, dira scelerum facies quæ latuerat, tandem apparet. Multi enim dum in priuata viuunt fortuna moderationem simulant, altóque pectore perturbationes animi premunt, ne si fortè aliquo indicio eruperint, spes quibus velificantur interceptæ, in irritum cadant. Non fugit hæc hominũ astutorum nequitia Sapientem, qui eam consummatam, omnibusque numeris absolutam malitiã appellauit. *Est*, inquit, *solertia certa, & ipsa iniqua*, Septuaginta vertũt πανουργία ἀκριβής, *exacta, perfecta malitia. Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo.* Et paulo post. *Et si ab imbecillitate viriũ vetetur peccare, si inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet*, cum scilicet nactus fuerit potentiam, eosque submouerit, quos reuerebatur, tunc enim liberè scelus erumpit, *Peccatumque suũ* (tanta est impudẽtia) *quasi Sodoma prædicant, nec abscõdunt.* Quia verò multùm Reip. interest huiusmodi homines

Ecclesi.19.22.

Ibid.n.25.

Isa.3.9.

mines nosse, docet Sapiens rationem eorum mores explorandi, & tentandi: vix enim fieri posse quin ex habitu corporis, ac motu, ex risu, & amictu, ac præsertim ex sermonibus quos miscet, quæ sit natura, quæ studia coniicere aliquando possimus. *Ex visu*, inquit, *cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus, amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo.* Quemadmodum enim vt dicitur in Prouerbiis, *In facie prudentis lucet sapientia*, ita in deceptoris vultu, ac moribus notas quasdam sapientes homines, qui oculos eruditos habent, quibus minimè falluntur deprehendunt. Quare Apostatam, cuiusmodi planè is est, de quo loquimur describens Salomon, suisque notis distinguens; *Homo*, inquit, *Apostata, vir inutilis graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat.* Hæc ergo signa persecutus Sapiens facilè penetrat sese ad cubilia recessusque animi, illíque *Qui deprauat vias suas manifestus est*; vel vt habent Hebræa, & Græca exemplaria, & vulgatæ editionis sententia est, *Deprehendetur*, quippe *Agnitio vultus eorum respondet eis*, vt loquitur S. Isaias, ex vultu enim, incessu, amictúque vt dicebat Salomon, quinam sint haud difficilè cognoscuntur, *Et nequitiæ in habitaculis eorum in medio eorum*, id est vt D. Augustinus interpretatur, in corde eorum, educuntur in lucem, quamtumuis agnosci nolint, aliísque fucum facere per summam dissimulationem studeant; *Procaciter obfirmantes vultum suum*, vt alicubi locutus est Sapiens.

Eccles. 19. 26.
Prou. 17. 24.
Prou. 6. 12.
Prou. 10. 10.
Isa. 3. 9.
Prou. 54. 16.
Prou. 21. 29.

HIERO

HIEROPOLITICΩN LIBER SECVNDVS,

Qui est de

VIRTVTIBVS PRINCIPIS.

Religionem Principi colendam esse, & de externo eius cultu.

CAPVT PRIMVM.

1 PRINCIPIO illud tanquam certissimum statuendum est, nullam esse gentem adeo barbarã, quæ, vel ipso naturæ lumine dictante, non sentiat aliquod esse numen, quod humanis rebus intersit, illisque sua prouidentia præsit, & pro arbitratu cuncta moderetur. Hinc vera extitit Religio, quæ præcellenti huic naturæ, & de humano genere optimè meritæ, cultum debitæ seruitutis impendit. Hinc etiam variæ superstitiones exortæ sunt eorum, qui vt loquitur D. Paulus, *Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium, qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & seruierunt creaturæ potius quàm Creatori, qui est benedictus in sæcula,* in eo dissidentes à legitimis veri numinis cultoribus,

Omnibus gentibus insitum esse religionis sensum, & amorem.

Rom. 1. 23.

toribus,quod ea pro numinibus habuerunt, quæ diuinitatis erant prorsus expertia; illis verò consentientes, quod naturæ ductu aliqué esse Deum senserunt,qui sacris,religiosisque ceremoniis colendus esset. Est autem sensus hic mentibus humanis adeò altè insitus, vt tunc demum existiment homines se in maximas incidisse calamitates,cum euersâ religione contigerit, diuinum in ciuitatibus cultum intermitti, & populum ab vsurpandis sacris ceremoniis prorsus arceri.Hinc
Hosee 3. 4. grauis illa comminatio apud Hoseam. *Quia dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod & sine theraphim.* Sessuri autem dicuntur filij Israel, quia habitus ille corporis abiectorum est, & mæstorum.
Tren.1.1. Sic Ieremias, *Quomodo sedet sola ciuitas plena populo?* & alibi,
Ierem.13. 13. *Dic Regi, & dominatrici, humiliamini,& sedete, quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ.* & Dauid:
Psal.136. 1. *Super flumina*, inquit, *Babylonis illic sedimus, & fleuimus, cum recordaremur Sion.* Sedebunt ergo filij Israel cum sacrificio, altari,religionisque cultu caruerint; hoc est maximo conficientur mærore, vt vitam planè ingratam, & acerbam putent. Fecerat sibi Michas, vt Iudicum narrat historia, ædiculam quandam, & in ea statuerat idolum, sacerdotisque operas conduxerat, cui etiam,ne quid desiderari posset,instrumentum ad rem sacram faciendam parauerat. Sed ecce tibi sexcenti viri de tribu Dan, cum in montem Ephraim venissent, fanum Michæ compilarunt, idolum, ac sacerdotalem omnem apparatum as-
Iud.18.21. portantes, *qui cum pergerent, & ante se ire fecissent paruulos, & iumenta, & omne quod erat pretiosum, & iam à domo Micha essent procul, viri qui habitabant in ædibus*

ædibus Michæ conclamantes secuti sunt & post tergum clamare cœperunt. Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? Qui respondit, Deos meos quos mihi feci tulistis, & Sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis, quid tibi est? Putabat Michas omni se possessione spoliatum, quia quæ ad sui numinis cultum pertinebant, milites abstulerant, nec clamoris sui causam edendam, censebat, cum res ipsa loqueretur, nec atrociorem iniuriam, aut damnum grauius, quodque iniquius ferendum esset, arbitrabatur, quàm si suis sacris, venerationeque eius Dei, quem sibi ipse fecerat prohiberetur. Hic ergo Michæ, hic humani generis vniuersi sensus est.

2 Est porrò Religio duplex, vel potius vna cum sit, duplici ratione functiones suas exercet, vel corporis adminiculo, vt cum sacrificiis, supplicationibus, cantu, cæterisque huiusmodi externis actibus, ab interna pietate prodeuntibus, diuinum numen honoramus: vel cum intra nos taciti diuinæ illi maiestati nos ipsos submittimus, nullum interea exercentes externum actum, quo prodamus, quid mente, & cogitatione voluamus. Atque vt de externa dicere incipiam, maximè decet Principem optimè affectum esse ad Ecclesiasticos ritus & ceremonias, sacræque supellectilis nitorem, & maiestatem amare, & verò etiam suis pecuniis templorum fabricas excitare, augere vasorum sacrorum numerum, vestiúmque sacerdotalium, vt omnia decorè tractentur, & vt diuinam maiestatem decet, magnificè exerceantur, quod proculdubio multum facit ad reuerentiæ affectum in fidelium animis excitãdum. Sanè Dauid, vir alioqui militaris, multisque bellis exercitus,

Exemplis ostenditur Principem cultũ externũ religionis cordi habere debere.

hoc nihilominus meditabatur assiduè, hancque animo curam coquebat, qua ratione posset templum Deo suo excitare, quod verba illa Psalmi docent, *Memento Domine Dauid, & omnis mansue-*
Psal.131.1. *tudinis eius.* Τὸ *Mansuetudinis*, cum D.Hieronymo verti potest, *Afflictionis*,(eam vocat Aquila κακουχίαν, Symmachus κάκωσιν eodē sensu)significaturque Dauidis animo mordacem quandam & subinde reuertentem curam, ac solicitudinem insedisse, quæ illum malè habebat, reputantem, se magnificas ædes, regiumque planè domicilium incolere, cum interim Dei arca stabilem sedem nondum esset nacta. *Sicut*, inquit, *iurauit Domino,*
Ibid. n.2. *votum vouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum*
2 Reg.7.2. *Domino, tabernaculum Deo Iacob.* Hoc ergo Dauidis votum,qui cum cedrinam habitaret domum, Dei verò arca sub hirsuto, ac vili pellium tegumento lateret, de magnificentissimo templo diuino nomini excitando cogitauit, vt ipse de se
1. Paral. 22.7. filium Salomonem alloquens,testatur; effectumque dedisset, nisi diuinitus fuisset prohibitus,neque enim Domino placuit tot cæsorum hominum millibus sanguine imbutas manus habentem, quamuis alioqui sanctum Regem, sed eius potiùs filium Salomonem,iuxta nominis etymon Pacificum, tam sancto operi manus admoliri, quanquam Dauid plurimum contulit ad templi fabricam, qui & materiei plurimum congessit, auri, argenti, marmoris; præstantissimosque artifices parauit, quibus deinde Salomon ad destinatum opus perficiendum vsus est, vt merito de

se

se dicere potuerit sanctus Vates, *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Psal. 25. 8.
Quid de Salomone dicemus, qui parentis sui mandatorum memor templum excitauit, cuius, vt de inquilinis ipsis nihil dicam, tanta fuit apud exteras etiam gentes vel admiratio vel religio, vt loci illius sanctitate, exciti, eius visendi & in eo numen adorandi causa, ethnici etiam homines Hierosolymam se conferrent, aut certè loci sanctitatem, si ipsi adesse non possent, destinatis eo muneribus cultam vellent, quare in historia Machabæorum, *Famosissimum in toto orbe templum &, quod in vniuersum mundum honoratur*, appellatur. Machab. 2. 23. & cap. 3. 12.

3 Et sanè eorum quæ ad externum religionis cultum spectant, cur tam diligens, distincta, ac penè curiosa descriptio Deo ipso dictante, ac præcipiente, in sacris litteris habetur, nisi quia docere mortales voluit, *domum eam quam decet sanctitudo*, etiam decere nitorem, cultum, & ornatum externum? Infinitus sim si ea velim hic attexere, quæ in Exodo de Tabernaculo, arca, altari, sacrificiis, sacerdotalibus indumentis, & aliis huiusmodi locutus est Dominus, excipiente Mose, quæ deinde Exodi libro, aliisque sacræ legis voluminibus complexus est. Tanti verò fecit externum hunc religionis cultum, qui in sacris ceremoniis consistit, sapiens ille Iethro socer Mosis, qui multa prudenter generum suum docuit ad Reipubl. constitutionem pertinentia, vt iudicia quidem aliis permitti posse censuerit, sacras verò religionis ceremonias, Mosi auctor fuerit, vt traderet ipse per sese. *Esto*, inquit, *tu populo in his quæ ad Deum pertinent, vt referas quæ dicuntur ad eum, ostendasque populo ceremonias, & ritum colendi,*

Scripturis & rationibus probatur externum hunc cultũ retinendũ esse. Psal. 91. 7. *Vide* Exod. à cap. 25. ad 31. & à cap. 35. ad 39. Exod. 18. 19.

viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Prouide autem de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Putabat itaque Iethro facturum Mosen operæpretium si ritus ceremoniásque ipse doceret. Et sanè meritò, nam plurimum refert in Republ. vt id exactè, & ad vnguem seruetur, quod Corinthiis commendat D. Paulus, cum ait,

1. Cor. 14. 40. *Omnia autem honestè & secundum ordinem fiat.* Quod dicit, honestè, Græcè est εὐσχημόνως quod significare videtur, cum honesta, ac decenti corporis conformatione, quod spectat ad cultum hunc externum, de quo verba facimus. Nec verò istæ ceremoniæ tantum faciunt ad tuendum decorum, sed præterea multiplex vtilitas ex illis existit; nam fidei quæ in animo nostro latet, exterior quædam

Matth. 10. 32. professio illis continetur, & eas vsurando *Confitemur coram hominibus eum, qui confitebitur nos coram Patre suo.* Rudium verò intelligentia & memoria iuuatur, qui nuda fortasse mysteria non caperent, nisi hoc ceremoniarum apparatu, qui in sensus incurrit, proponerentur; & vt perciperent citius audita dilaberentur, nisi externæ illius actionis species, cui interfuerunt, memoriam renouaret & harum rerum gnaros percontandi occasionem non præberet. Præceperat Dominus Moysi, & Aaroni plurima ad Agni esum spectantia, & azymorum panum, quibus explicatis ait, *Cum introieritis terram quam Dominus daturus est vobis, vt pollicitus est, obseruabitis ceremonias istas, & cum dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis: Victima transitus Domini est.* Adde quod affectum excitant

volun

voluntatis, qui magis exardeſcit, cum feruor conceptus in pectore, etiam exeritur actionibus corporis, non enim parum profuiſſe credendum eſt publicano pectoris illam tunſionem, qui in imo templo preces fundebat ad Dominum; nec fruſtra manus ad cælum tendebat Moſes, ſed illis in altum ſublatis haud paulo plus ardoris concipiens, fortius ipſe precibus in monte, quàm in campo milites, contra populi ſui hoſtes depugnabat. Tandem ſacris hiſce ceremoniis Chriſtianæ religionis ſectatores ab iis diſtinguuntur qui aut Ethnici ſunt, aut Iudæi, aut cum Chriſtiana ſacra ſuſceperint, opinionum tamen peruerſitate ab Eccleſia deficientes ad hæreticorum caſtra transfugerunt. Hos autem noſſe plurimum Reipubl. intereſt, vt vitari poſſint, ne peſtilentium doctrinarum vulgato morbo, etiam ſana Reipub. membra inficiantur, iuxta D. Pauli præceptum, *Qui hæreticum hominem poſt vnam. & ſecundam correptionem deuitandum monet, quia ſubuerſus eſt.*

Luc. 18. 13.
Exod. 17. 11.
Tit. 3 10.

Principem non ſimulato animo, ſed ſeriò religioſum eſſe debere.

CAPVT II.

VEre de Deo dicitur in libro Iob, qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, vix enim maius inuenias Reipubl. malum, quàm Principem hypocritam, qui omnia diuina & humana iura ſubuertit, vt regnum tueatur; religionem verò, non integro, & fideli ani-

Magnũ eſſe Rerumpub. malũ Principem hypocritam.
Iob 34. 30.

mo amplectitur, sed suis libidinibus seruire cogit fictè & simulatè eam colens, quatenus nimirum consiliis fore vtilem crediderit, tunc desertu-rus, & personam abiecturus, cum sibi noxiam fore persuaserit, aut minus vtilem, quasi præstigiis quibusdam religione abutens ad regnum, aut priuata commoda, cum ingenti numinis iniuria, & Reipubl. totius pernicie. Si qua regio huiusmodi Principem nacta est, existimet licet se grauitate ac multitudine scelerum diuinum numen offendisse, vnde factum sit, vt quod Dominus olim
Osee 13. 11. comminatus est, *Dabo tibi Regem in furore meo,* populorum noxis irritatus impleuerit. Hi sunt enim illusores illi qui simpliciores homines per speciem quandam falsæ assimulatæque virtutis circumuenire, & in fraudem inducere, veteratoria, & malitiosa peruersitate conantur, de quibus
Isa. 28. 14. Isaias, *Audite,* inquit, *verbum Domini illusores, qui*
Isa. 3. 4. *dominamini super populum meum.* Et alibi, *Dabo pueros Principes eorum, & effæminati dominabuntur eis.* Tò *effæminati,* Septuaginta verterunt ἐμπαῖκται, quæ vox illusores, aut irrisores significat: & consentit vox Hebraica תַּעֲלוּלִים quæ eandem cum Græca significationem habere potest, vt scilicet grauis Domini comminatio illis verbis contineatur, qua se permissurum asseueret, vt Principes illusores, & qui populis imponant subdola fallacique pietatis, & religionis simulatione, apud eos dominatum obtineant. Sed antequam explico incommoda quæ ab huiusmodi hominibus Resp. patitur, veteratoriam illorum agendi rationem, exemplis ex sacris Scripturis petitis ponam ob oculos.

Quales sint huiusmodi Principes, explicatur exemplis.

Nullum autem illustrius meo quidem animo, inueniri

inueniri poteſt, quàm impij illius Ieroboami, qui religionem apud Iſraelitas penitus euertit, & idololatriam in decem tribus inuexit, non alio conſilio, quàm vt regnum, cui ſibi à Roboamo timebat, retineret. Vt autem planiùs agendi ratio Principis huius intelligatur, & in eo quaſi in imagine cæterorum pſeudopoliticorum ingenium quale ſit appareat, res paulo altius repetenda eſt, & quàm bene fundatas haberet ſpes regnandi, & quomodo ad regnum venerit, recolendum, vt impia illius conſilia certiùs deprehendere, & damnare poſſimus. Rem totam ſacra narrat hiſtoria tertio libro Regum. Ac primò Ahiæ Prophetæ regni prædictionem his verbis. *Factum eſt igitur in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ieruſalem, & inueniret eum Abias Silonites propheta in via opertus pallio nouo, erant autem duo in agro. Apprehendenſque Abias pallium ſuum nouum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Ieroboam. Tolle tibi decem ſciſſuras, hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael. Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis & dabo tibi decem tribus.* Et poſt nonnulla. *Te autem aſſumam: & regnabis ſuper omnia, quæ deſiderat anima tua, eriſque Rex ſuper Iſrael. Si igitur audiueris omnia, quæ præcepero tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectum eſt coram me, cuſtodiens mandata mea, & præcepta mea, ſicut fecit Dauid ſeruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quo modo ædificaui Dauid domum, & tradam tibi Iſrael.* Hæc fuit Regni per Ahiam pollicitatio. Salomone autem è viuis erepto, tum populus tributorum penſitationem ſibi minui poſtulaſſet à Roboamo, & repulſam paſſus eſſet, Regem dixit Ieroboam, quod ita narratur in libris Regum. *Factum eſt au-*

3. Reg. 11. 29.

Ibid. n. 37.

3. Reg. 12. 20.

tem cum audisset omnis Israel, quod reuersus esset Ieroboam, miserunt, & vocauerunt eum congregato cœtu, & constituerunt eum Regem super omnem Israel, nec secutus est quisquam domum Dauid, præter tribum Iuda solam. Sed ecce tibi praua Ieroboami consilia, qui cum primùm Regnum adeptus est, quasi suo consilio & industria ad illud fastigium euasisset, non diuinæ prouidentiæ beneficio, de illo stabiliendo solicitus, eas adhibuit artes, per quas adeo Regni possessionem firmiorem non fecit, vt per easdem & summum sibi parauerit dedecus, & seipsum,
Ibid. n. 28. regnúmque perdiderit. *Dixitque Ieroboam in corde suo. Nunc reuertetur Regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste vt faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem, & scrutetur cor populi huius, ad Dominum suum Roboam Regem Iuda, interficientque me, & reuertentur ad eum. Et excogitato consiliò fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite vltrà ascendere in Ierusalem, ecce Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan: & factum est verbum hoc in peccatum, ibat enim populus ad adorandum vitulum, vsque in Dan. Et fecit fana in excelsis, & Sacerdotes de extremis populi, qui non erant de tribu Leui. Constituitque diem solemnem in mense octauo quintadecima die mensis in similitudinem solemnitatis, quæ celebrabatur in Iuda. Et ascendens altare similiter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis quos fabricatus fuerat. Constituitq́ in Bethel Sacerdotes excelsorum, quæ fecerat, & ascendit super altare quod extruxerat in Bethel quinta decima die mensis octaui, quem finxerat de corde suo; & fecit solemnitatem filiis Israel, & ascendit super altare vt adoleret incensum.* Vt autem meliùs intelligamus quid timuerit Ieroboam, recolendum est Domini præceptum, quo

quo Israëlitis mandatum fuerat, vt ter quotannis se Domino sisterent in Ierusalem, in festo scilicet Azymorũ Pentecostes, & Tabernaculorum, vt non vno loco habetur in Exodo, & Deuteronomio. Cum ergo Ierusalem, quò diebus istis festis ascendendum erat, esset in regno Roboam Regis Iuda, timuit impius Rex, ne si populus eò se conferret adorandi causa, auctoritate sacerdotum templi, qui starent à Roboamo, solicitarentur ad defectionem, quam non ita difficili negotio persuadere possent populis, si promissionem Dauidi à Domino factam illis in memoriam reuocarent, dixerat enim Dominus per Nathan prophetam, *Cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius.* Et paulò post. *Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum vsque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus iugiter.* cuius etiam promissionis meminit in Psalmis S. Dauid cum ait: *Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.* Augebatur Ieroboami suspicio quod impetu quodam non consilio populus à Roboamo defecerat, cum quo facili negotio reconciliari posse videbatur, postquam repulsæ illius dolor resedisset; præsertim si Roboam illorum animum verbis lenire, & indulgendis postulatis mitigare studuisset. Illud forte etiam veniebat in mentem quod Roboamus parentis Salomonis sapientissimi, & Dauidis aui sanctitate & virtute bellicâ maximè insignis, commendatione, à quibus regnum iure hæreditario acceperat ipse natus in purpurâ gra-

Exod. 23. 14. & 17. Exod. 34. 23. Deut. 16. 12.

2. Reg. 7. 12.

Ibid. num. 16.

tior foret, quàm Ieroboam qui floruerat quidem laude prudentiæ, & fortitudinis, sed tamen à priuata fortuna ad regnum venerat per seditionem & tumultum. Et fortè etiam vim subditis suis à Roboamo inferendum pertimuit, qui intra fines suos deprehensos Israëlitas, tanquam fidei datę desertores, regísque sui proditores, vel supremo supplicio mulctaret, vel ad prętandum rursus obsequiũ, quod denegauerant, adigeret. Sed nimirum à carnis prudentia consilia hæc omnia proficiscebãtur, *qui enim secundum carnem sunt quæ carnis*
Dan. 8. 5. *sunt sapiunt, qui verò secundum spiritũ sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita, & pax, quoniã sapientia carnis inimica est Deo.* Sanè inimica, quippe quæ horrendam peccati faciem, quo solo cum Deo contrahimus inimicitiam, non exhorret, aut refugit, vt accidit Ieroboã cuius graue in primis, ac multiplex peccatum fuit. Nam nouos Deos inuexit, duos scilicet aureos vitulos, alterum in Bethel, alterum in Dan collocando: nouas arcas & templa in editis locis extruxit: nouos veteribus eiectis sacerdotes constituit, eosque ex plebe extrema, & vulgi fæce, quo eos ad nutum obsequentiores haberet: nouum Pontificem creauit, se ipsum scilicet, cum ipse altare ascenderet, & sacrificandi munus sibi arrogaret: cum tamen, si saperet, nullã ita agendi causam haberet, sed posset citra periculũ regni veterem religionem non minus cole-
Num. 23. 19. re, quàm antea coluisset. *Nam si non est Deus quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur*, quæ probabilis causa timoris poterat superesse cum dixisset Dominus. *Te autem assumam, &*
3. Reg. 11. 37. *regnabis super omnia quæ desiderat anima tua, erísque*
Rex

Rex super Israël. An non *cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud?* ac proinde Prou.21.1.
ſperare debuit Roboamum, ſacerdotes, Iudæóſque vniuerſos æquo animo laturos Ieroboami regnum, cum cognouiſſent ad illud faſtigium diuini numinis voluntate euectum eſſe, & Dominus ſe diuiſionis illius regnorum authoré profeſſus eſſet, & Regi Iuda populóque denuntiaſſet, vt à capiendis armis contra reliquum Iſraël abſtinerét. *Factus eſt enim ſermo Domini ad Semeiam* 3.Reg.12.
virum Dei, dicens. Loquere ad Roboam filium Salo- 22.
monis Regem Iuda, & ad omnem domum Iuda, & Benjamin, & reliquos de populo, dicens: Hæc dicit Dominus. Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſraël, reuertatur vir in domum ſuam, à me enim factum eſt verbum hoc. Audierunt ſermonem Domini, & reuerſi ſunt de itinere ſicut præceperat ei Dominus. Cui præcepto cum tam promptè paruiſſent, quæ rogo cauſa ſuadebat iura omnia humana & diuina, euertere niſi furor quidam inſanus, quo actus Ierobóam, ne illud quidem peruidere potuit, quod ciuilis prudentia præſcribebat? Nam ſi ſacerdotum Ieroſolymitanorum ſuaſiones timebat, habebat inpromptu grauiſſimam Ahiæ prophetæ auctoritatem quam opponeret, ordinémque Leuiticum vniuerſum, quem ſi vt par erat coluiſſet, nec eos vt loquitur ſcriptura *abieciſſet*, magnum ſanè nactus fuiſſet regni firmamentum, cum eorum auctoritas plurimum apud populares poſſet. Tandem quod caput eſt, quàm inanis erat ille timor, cum regnum diuina promiſſione niteretur, cuius etiam prouidentia in poſterum fuiſſet effectum, vt quod regnum diuino beneficio acceperat, eiuſdem numinis ope retineret.

tineret. Quanto prudentius dixisset cum Dauide, *Dominus protector vita mea à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum; si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.* Non ita sanè sibi suęque Reipub. timuit Iosuë, qui cum Iericho obsidione prope iam cingeret, à Domino iussus est sacram circumcisionis ceremoniã tanto tempore intermissam reuocare, & populum omnem ritu illo initiatum ad Paschalia festa, quæ celebranda erant, præparare. Nec veritus est, ne sicut olim Sichimitæ tunc oppressi sunt, cum recrudescente vulneris dolore per circuncisionem inflicto ad arma tradenda minus idonei esse poterant; ita ipsi à Ierichuntinis in omnem occasionem intentis, & qui quid in hostium castris ageretur facile cognoscere poterant, cladem aliquam acciperent, sed insigne posteris documentum reliquit, pericula quædam interdum negligenda esse, vt diuinæ gloriæ sanctissimísque legibus seruiatur. Quãquam vt dixi nec Ieroboã bellum expectare debuit ab ijs quos diuina auctoritas, iussióque pacauerat, nec si illud excitare perrexissent, cladem timere debuit pro quo pugnasset Dominus exercituum. Videant infelicis huius sæculi politici, hoc nomine sanè indigni, cuius vestigiis insistant, cum charistiana sacra, sanctissimámque religionem ridiculo habent; eáque ad suas regnorum aucupandorum, aut stabiliendorum nundinationes, impiè, & verò etiam (quod sibi persuaderi non sinunt) imprudenter abutuntur. quippe sub Ieroboamo magistro militant, cuius cum facta imitentur, & mores, exitus non dissimiles expectare possunt. Ieroboamo autem planè euenit, quod Deo plenus Ahias tanto

Psalm.26. 26.1.

Iof.5.3.

tanto ante illi prædixerat, cuius verba legimus in regum historia. *Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israël, & scidi regnum domus Dauid, & dedi illud tibi, & non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo faciens quod placitum esset in conspectu meo, sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, & fecisti tibi Deos alienos & conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proiecisti post corpus tuum, idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, id est* masculum iam grandiusculum *& clausum*, loco scilicet tuo, intra domum tuam, *& nouissimum*, vel vt habent 70. *derelictũ*, posteros scilicet quos reliquerit, *in Israël, & mundabo reliquias domũs Ieroboam, sicut mundari solet fimus vsque ad purum, qui mortui fuerint de Ieroboam in Ciuitate comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt aues cœli: quia Dominus locutus est.* Terribiles profecto minæ, de quibus dicere possumus, *fecit Dominus verbum in Israël, quod quicumq; audiuerit, tinnient ambæ aures eius.* Quantopere autem regno suo incommodarit, ex eo perspicere licet quod habemus in scriptura, regnum Ieroboami firmius factum esse plurimorum accessione incolarum, qui fugientes impietatem, sedibus mutatis ad regnum Iudæ transibant, vt in ea qua nati, & alti fuerant religione æuum traducere liceret. Hactenus ostendimus quanta fuerit Ieroboami impietas, & imprudentia, cuius exemplum satis esse posset ad rem de qua disputamus illustrandam: quia tamen hodiéque Ieroboami errorum sectatores non desunt, qui suam impietatem honesto politicorum consiliorũ pallio

3.Reg. 14. 7.

1.Reg. 3. 11.

lio velare satagunt, duo adhuc exempla subnectam, iam allato planè gemina, siue cæca consilia spectes, siue exitum votis planè contrarium. Primum sit Iasonis de quo ita scribitur in
2. Machab.4.7. Machabæorum historia. *Post Seleuci vita excessum, cum suscepisset regnum Antiochus qui Nobilis appellabatur, ambiebat Iason frater Oniæ summũ sacerdotium, adito rege promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus alijs talenta octoginta.* Et paulò post. *Quod cum Rex annuisset, & obtinuisset Principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit, & amotis his quæ humanitatis causa Iudæis à Regibus fuerant constituta, ciuium iura destituens, praua instituta sanciebat. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere. Erat autem hoc non initium sed incrementum quoddam, & profectus gentilis, & alinigenæ conuersationis, propter impij, & non sacerdotis Iasonis nefarium & inauditum scelus, ita vt sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis festinarent participes fieri palestræ & præbitionis eius iniustæ, & in exercitijs disci, & patrios quidem honores nihili habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur, quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorũ instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos*
Ioseph. antiq. Iud. l. 12. c.4. *hostes & peremptores habuerant.* Proiecta sane adulatio, quæ hominum impulit ad patria sacra sanctissima deserenda, nomenque mutandum: nam cum prius Iosepho teste Iesus diceretur, Iasonis nomen cum gentilium superstitione suscepit, vtque Regi gratificaretur magis, irrita fecit Iudæorum priuilegia à Syriæ superioribus Regibus
2. Mach. 4.12. constituta per insignem virum Ioannem Eupole-

mi

mi patrem impetrata, hoc enim eſt quod dicitur, *& amotis his quæ humanitatis cauſa Iudæis à Regibus fuerant conſtituta per Ioannem patrem Eupolemi*, auſus etiam eſt Gymnaſium extruere, impuræ libidinis officinam, in quo adoleſcentuli auerſæ veneri mancipati proſtituerentur, hoc enim apertè ſignificat quod S. Hieronymus vertit, *optimos quoſque ephebornm in lupanaribus* ponere, & Lyranus interpretatur *Proſtibulum pulcherrimorum poſuit*, quale ſcortorum maſculorum domicilium ſolo æquauit Ioſias Rex de quo dicitur quarto Regū. *Deſtruxit quoque ædiculas effæminatorum, quæ erant in domo Domini.* Et quamuis quod S. Hieronymus vertit *in lupanaribus ponere*, in Græco textu dicatur ὑπὸ τὸν πέτασον ἦγε *ſub petaſum egit*, ſenſus tamen idem eſt, nam vel petaſus erat epheborum iſtorum exoletorum inſigne, vel petaſus, quæ vox à Græco verbo πετάννυμι id eſt extendo, deducitur, cortinam ſignificat in fornicibus illis prætenſam, poſt quam libidini darent operam. Ad hunc ergo modum corruptis moribus facilè fuit religionis etiã mutationem inducere, quod etiam impius Iaſon cõſecutus eſt. *Nam ſacerdotes iam non circa altaris officium dediti erant, ſed contempto templo, & ſacrificijs neglectis*, hoc vnum agebant, vt Græcorum gentilium ritus planè ſuſciperent, illíſque quantum poſſent ſimiles fierent, de hoc enim apud eos erat contentio, *& eorum*, inquit, *inſtituta æmulabantur, ac per omnia his conſimiles eſſe cupiebant, quos hoſtes ac peremptores habuerant.* Verbis etiam, & ſuaſionibus iam plus ſatis ad ſuam perniciem concitatos populos extimulabat Iaſon, vnus proculdubio ex iniquorum illorum numero, de quibus in eodem Machabæorum hiſtoria

Ibid. num. 12.

4. Reg. 23. 7.

2. Mach. 4. 14.

Ibid. n. 16.

narratur

1.Machab. 1. 12. narratur cum dicitur. *In diebus illis exierunt ex Israël filij iniqui, & suaserunt multis, dicentes. Eamus & disponamus testamentum cum gentibus, quæ circa nos sunt, quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala*; quod quamuis mendacissimè dictum esset, tamen *bonus visus est sermo in oculis eorum*, incommoda, si quæ passi fuerant, religioni imputantes, cum tamen ea verius impietati, ac peccatis quibus Deum irritauerant, accepta ferre deberent: non dissimili errore decepti, atque cultores illi simulacrorum, quos frustra Ieremias

Ierem. 44. 16. reuocare conabatur à scelere, dicebant enim: *Sermonem quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & Patres nostri, Reges nostri, & Principes nostri, in vrbibus Iuda, & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malúmque non vidimus. Ex eo autem tempore quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus.* Sed eos acriter increpat Ieremias, simúlque errorem conatur eximere, verámque malorum causam ostendere, ait enim.

Ibid. num. 22. *Propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abominationes quas fecistis, facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum, eo quod non sit habitator sicut est dies hæc, propterea quod sacrificaueritis idolis. & peccaueritis Domino, & non audieritis vocem Domini; & in lege, & in præceptis, & in testimonijs eius non ambulaueritis, idcirco euenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.* Cæterum Iasoni malè omnino cessit impietas, & ambitio, & cõsilia à carnis prudentia profecta, nã quæ putauit adminicula fore ad

ad stabiliendum sibi Principatum sacerdotum iis numine irritato, sacerdotio caruit, & patria, exúlque *ipse deceptus, profugus, in Ammanitem expulsus est regionem*, ex quo apparuit excogitatum consilium (quod frequenter accidit) ipsi qui excogitauerat perniciem attulisse. Tertium tandẽ exemplum ex ea consultatione petitur, quam Scribę, & Pharisæi contra Christum Dominum post Lazarum à mortuis excitatum instituerunt. Rem ita narrat S. Ioannes. *Quidam autem ex ipsis (Iudæis) abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis, quæ fecit Iesus. Collegerunt ergo Pontifices, & Pharisæi concilium, & dicebant. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius dixit eis. Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Hæc prudentes illi consiliarij, vt sibi quidẽ videbantur, quorum tamen consilia & stulta fuerunt, & impia; & decreta, iuxta ratiocinandi artẽ vitiosè collecta. Nam primò hoc pacto melius fuissent ratiocinati, Hic homo multa signa facit, signa autem hæc eius sunt generis, vt non nisi Deo auctore fieri possint, hæc enim illa erant de quibus prædixerat Isaias. *Confortamini & nolite timere, Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus, claudus; & aperta erit lingua mutorum.* Quæ omnia cum viderent cumulatissimè impleri, aliáque etiam maiora, cuiusmodi est mortuorum suscitatio, potius de Christo eiusque doctrina recipiẽda, quàm de illo è medio tollendo, consultare; saltémque

2. Mach. 4.26.

Ioan. 11. 46.

Isa. 35.4.

operibus, quæ in oculos incurrebant, credere debuissent, si verbis docentis fidem accommodare non audebant: quod vt facerent, Christus ipse
Ioan.10.38. eos fuerat adhortatus cum dixit, *Si mihi non creditis, operibus credite.* Altera eorumdem deceptio illis verbis continetur. *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum:* nam cõtra planè accidit, vt granum hoc sinapis morte crucis comminutum, & contusum, vires exereret, & frumentum cadens in terram, mortuúmque, plurimum fructum afferret. quod multo ante Isaias fuerat vaticinatus cũ
Isa.53.10. dixit. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum*, & Christus etiam affirmauerat di-
Ioan. 12.32. cens, *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Tertius error est, quod putauerint fore vt Romani venirent, & tollerent gentem & locum, si omnes in Christum credidissent. Cum potius sperandũ esset Romanos agnita per Christum veritate sese illi adiuncturos, accedente præsertim tot, támque illustrium miraculorum testimonio, quibus nihil simile turba illa reorũ, quos colebant, patrare poterat. Nec vt falsam hanc sectam crederent Romani, continuo probabile erat illam ita impugnaturos, vt quos illius assertores esse comperissent, persequi, & regno euertere vellent; nam satis notum erat eos, qui omnibus dominabantur gẽtibus, omnibus etiam illorum erroribus seruire sustinuisse, ad ius diuinitatis, quantum in ipsis erat, admissis falsis victorum populorum numinibus illorúmque cultores effectos esse. Et si fidem Christi impugnare instituerent, diuino freti auxilio, optima quæquæ sperare debebant, sibíque certissimè persuadere, eius ope capturam incrementum, quo auctore

sum

sumpsisset exordium, oppugnatorum audacia, & viribus compressis. Nam si Iudith Holophernis Iudith 13.
caput amputauit, Elisæus latrones cæcitate per- 10.
cussit, Elias igne de cœlo deuocato quinquage- 4.Reg 6.
narios illos duces absumpsit, non minus tanto- 18
rum miraculorũ patratori fuisset procliue, exter- 4.Reg. 1.
nam Romanorum vim auertere vel frangere. Sed 10.
vt dixi, meliora sperare debuerant, nam de Christo vaticinatus fuerat Isaias: *Fluent ad eum omnes* Isa. 2.2.
gentes, & ibunt populi multi. Et alibi; *Ambulabunt* Idem 60.
gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. 3.
Quod verò timuerant Christo abire permisso, illis accidit occiso. Nam hoc scelere prouocatus Domini furor, post aliquot annos eorundem Romanorum ministerio, Templum, Ciuitatem, Regnum euertit, & pessundedit, iuxta Christi oraculum dicentis, *Non relinquent in te lapidem super* Luc. 19.
lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ. 44.
quod etiam prophetarum scriptis consignatum erat Danielis & Isaiæ, hoc dicente, *Numerabo* Isa. 65. 12.
vos in gladio, & omnes cæde corruetis, pro eo quod vocaui, & non respondistis, locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: illo verò his verbis, quod futurum erat prænuntiante, *Occi-* Dan. 9.26.
detur Christus & ciuitatem cum sanctuario dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Quàm verò magna peruersio est dum spiritale bonum temporariis commodis, & regno postponunt? ita enim statuunt. Ne temporarium hoc regnum amittamus, hominem hunc quantumuis iustum, & salutaria suadentem, de medio tollamus; atque ita iustitiam, religionémque dominandi cupiditati posthabuerunt, quod consilium quàm imprudens, &

noxiũ esset, facilè cognoscere potuissent, si sacrarum scripturarum veteres historias replicare voisent, ex quibus satis apparere poterat gentẽ illam semper Domino protegente ab hostibus securam fuisse, quamdiu à vera religione diuinóque cultu non desciuit, quod Achiori ethnico homini notũ fuit, ne dum Hebræis, quorum aures frequentissimè gestis maiorum suorum Sacris litteris comprehensis circumsonabant. *Si non est offensio* (inquit Achior) *populi huius coram Deo suo, non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos, & erimus in opprobrium vniuersæ terræ.* Quod quia Holophernes credere noluit, quam id verum esset, suo malo expertus est. Caiphæ verò consilium suadentis vt vnum occidant hominem, ne tota gens pereat, eodem laborat vitio. nam ibi trepidauit trepidatione vbi timor non erat, & innocentem morti adiudicandum censuit, vt hac ratione salus vniuersæ Reipub. pararetur, cum tamen ex iniusta illa, impiáque cæde, regni illius calamitates & euersio natæ sint. Tale ergo est pseudopoliticorũ ingenium, vt scilicet Religionem, aut iustitiam deserant, cum eas suis commodis minus opportunas esse crediderint.

Judith 5. 25.

3 Verùm, quia impiis istis hominibus religio ludibrio est, qua facilitate illam deserunt, cum ea retenta malum sibi timent; ita cum simulatione illius se ad ea quæ optant facilius aspirare posse confidunt, egregiè religiosos se faciunt, mentita morum honestate, & loquendi religiosa sanctitate ad tempus ita compositi, vt adeo quod sunt non videantur, vt qui eos non nouerint, assimulatæ sanctitatis actionibus in errorem inducãtur. Exemplo sit Achaz rex Iuda, impietatis infamia

Principes hypocritas simulatione religionis vti ad consequendum id quod cupiunt.

famia notatissimus, *Nam ambulauit in via regum Israël, insuper & filium suum consecrauit, transferens per ignem, secundum idola gentium, quæ dissipauit Dominus coram filiys Israël, immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso.* Altare etiam extrui iussit Hierosolymis iuxta formam altaris, quod viderat Damasci apud Regem Assyriorum, ipséque victimas ei imposuit, & altare æreum quod erat coram Domino transtulit, vt narratur 4. Regum libro, quod in Regis Assyriorum gratiam factum esse, capere licet coniecturam ex eo, quod ista ab eo facta sunt cum Regis illius indigebat auxilio, opémque aduersus Israëlis Regem implorabat, qui cum Rege Syriæ cõtra Acham conspirauerat: quodque *propter Regem Assyriorũ*, vt scilicet ei rem gratam præstaret dicatur *Musach Sabbathi quod ædificauerat in templo, & ingressum Regis exterius conuertisse in templum Domini.* Quæ verba alij aliter interpretantur. Nobis satis est, Regis Assyriorum metu commotum, eique placendi studio ductum circa ea quæ in templo iuxta veterem religionem seruabantur, immutasse aliquid aut sustulisse, siue Musach tentorium sit sacerdotum, siue regum solium, siue quid aliud, quod nunc non disquiro. Hic ergo Achaz tam vile Idololatriæ adulationísque mancipium, post tot scelera quibus se maculauerat adhuc religioné pietatémque simulare nõ est veritus. Nam cum eum Dominus ad saniora cõsilia traducere per Isaiam prophetam niteretur, hicque animum eius confirmaret, vt locata in Deum spe contra hostiles copias staret intrepidus, dicebat enim, *Vide vt sileas, æquo animo sis, noli timere, & cor tuum ne*

4.Reg. 16. 3.

4.Reg 16. 18.

Ibid. num. 18.

Isa. 7 4.

formidet à duabus caudis titionum fumigantium isto-rum, à quibus nihil tibi timendum est, nam ipsi aliquam forte molestiam qualem fumus oculis affert, creare poterunt, vrendo nocere, me impediente, non poterunt. Et paulo post vt facilius
Ibid n. 11. Regi persuaderet ita fore adderet, *Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra. dixit Achaz, non petam, & non tentabo Dominum.* Quasi diceret. Iubes me securo, & soluto animo esse, quasi nihil mali ab hostibus istis mihi timere debeam, qui tantis instructi copijs in regnum meum impetum faciunt. Non ego tibi parebo Isaia, nam numinis offensionem reformido, noxámque aliquam contrahere refugio, cum hoc quod suades ad Dei tentationem pertinere videatur, nam in aliquo discrimine constitutos iubet Dominus ad illud auertendum auxilia omnia atque adiumenta conquirere, quibus incolumitati suæ prospiciant. Abundo ego diuitijs, & pecunia, cur non potius ærarium resero, thesauros meos depromo, Assyriorum exercitum aduoco, quem mihi adfuturum confido, ne forte si aliam agendi rationem instituamus, Domini furorem in nos eum tentando prouocemus? Sed Religio ista commouebat Achaz, scilicet: imo verò vt hominem prudentia carnis imbutum par erat, qui nihil nisi humana sapere didicerat, in subsidiariis Assyriorum copijs duntaxat spē suam locauerat, Domini verò promissa per Isaiā, quasi aniles fabulas, & malè sani capitis deliramenta aspernabatur. Vt tamen consilium quod afferebat Isaias, cuius magna apud omnes ordines erat auctoritas, honesto aliquo prætextu repudiaret, religionem prætendit, tantispérque se religio-
sum

ſum facit, dum prophetam amoliatur, quem aliquam fortaſſe moram conſilijs ſuis afferre poſſe animaduertebat. Sed illius retegit impoſturam ſanctus vates cum ait: *Audite ergo domus David, Nunquid parum vobis eſt moleſtos eſſe hominibus?* Kaldæus habet, *prophetis*, eos, ſcilicet, contemnendo, *quia moleſti eſtis & Deo meo*, ſcilicet, non credendo, non fidendo, eorum ſuaſionibus repugnãdo. Satis his verbis indicans non religione motum fuiſſe Achaz, ſed potius eam contemnere, quamuis ſimulatione pietatis, & in Deum reuerentiæ ſcelus ſuum velare niteretur. Non abſimilem ſimulatæ religionis, & pietatis abuſum cernere eſt in Iudæorum hoſtibus, qui templi ſtructuram ſub Zorobabel duce bellè procedere animaduertentes, vt qua ratione poſſent ſurgentis operis molitionem impedirent, zelum ſimulant, & pietatem operámque ſuam prolixè pollicentur, ſignificationem hanc religioſæ voluntatis, ad nocendum gradum facientes. *Audierunt autem*, dicitur in hiſtoria Eſdræ, *hoſtes Iuda, & Benjamin, quia filij captiuitatis ædificarent templum Domino Deo Iſraël, & accedentes ad Zorobabel, & ad Principes Patrum dixerunt eis. Ædificemus vobiſcum, quia ita & nos quærimus Deum veſtrum. Ecce nos immolauimus victimas à diebus Aſor Haddan Regis Aſſur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, & Ioſuë, & reliqui Principes Patrum Iſraël. Non eſt vobis, & nobis vt ædificemus domum Deo noſtro, ſed nos ipſi ſoli ædificabimus Domino Deo noſtro, ſicut præcepit nobis Cyrus Rex Perſarum.* Cum ergo illis ſubdolum conſiliũ non procederet, intelligeréntque thecnas, Iudæorum ſolertia retectas, apparere; inchoatum opus, quâ vi aperta, quâ calumniis apud Perſarum Re-

Ibid. n. 13.

1. Eſdræ 4. 1.

gem impedire aggressi sunt, quanquam inito conatu, Deo seruis suis, pro diuina gloria solicitis, opem ferente, nam licet Artaxerxes ad aliquod tempus fabricā procedere vetuisset, anno tamen secundo Darij, intermissa ædificatio iterum promoueri cœpta est.

Quantopere Deus detestetur modū hūc agendi. 4 Satis opinor ostendimus, quo modo praui isti Politici, religióne abutantur: quantopere autem eorum mores agendique rationem detestetur Deus, facile erit ex scripturis cognoscere. Dicitur in Prouerbiis. *Abominatio Domini est omnis illusor*, & in Ecclesiastico, *va duplici corde, & labijs scelestis, & manibus malefaciētibus, & peccatori terram ingredienti duabus vijs.* Ecce enim, inquit Dauid, *veritatem dilexisti*, quem versiculum ex Hebræo ita vertunt aliqui. *Ecce veritatem voluisti in renibus.* non enim exteriori tantùm cultu, aut compositis ad pietatem verbis, contentus est Dominus, sed postulat animi, & cordis sensum cum externa specie consentientem. qui autem mali cum sint, probi tamen viri personam tantisper assumunt, donec suis cupiditatibus satisfaciant, gentis illius *Fallacis* nomine censentur, de qua Isaias. *Ad gentem fallacem mittam eum*, Chaldæus habet *hypocritā*, & Hebraicæ vocis vis eos significat, qui tecti sunt & obscuri, quique aliud verbis præseferunt, aliud corde premūt, quos Dominus lupos appellat ouilla pelle contectos, quibus tamen personam detrahet magno illorum malo. *Aut placebit, inquit Iob, ei quem celare nihil potest? aut decipietur vt homo vestris fraudulentijs?* Ex Hebræo ad verbum. *Num bonum erit vobis si explorauerit vos*, Deus, scilicet, *aut si deceperitis hominem, decipietis eum?* Quasi dicat, si retrusa cordium vestrorum peruestigauerit

Prouerb. 3. 31. Eccles. 2. 14. Isa. 10. 6. Matth. 7. 15. Iob. 13. 9.

uerit Dominus, qui cordiũ ſcrutator eſt, quomodo ſcelera, quæ animo concipitis, & fronte perfricta celatis, diſſimulare poteritis? An putatis poſſe vos Deo fucũ facere, ſicut homines decipitis, qui externo oris habitu falli poſſunt? Poſtea verò ſubdit. *Statim vt ſe commouerit turbabit vos, & terror eius irruet ſuper vos, memoria veſtra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices veſtræ*, tanto odio proſequitur Dominus fictos & duplici corde. *Ne fueris hypocrita*, ait Eccleſiaſticus, *in conſpectu hominum, & non ſcandalizeris in labijs tuis. Attende in illis ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem, & reuelet Deus abſconſa tua, & in medio ſynagogæ elidat te, quoniam acceſſiſti malignè ad Dominum, & cor tuum plenum eſt dolo, & fallacia.* Et ſanè mirum eſt Chriſtianum Principem, cui diuinæ ſcripturæ oracula, quibus credit, propoſita ſunt, adeo cæcum in re tanti momenti, eſſe poſſe, vt ſibi perſuadeat aliquid proſperè, & ex animi ſententia ſibi ſuccedere poſſe, ſi à vera religione deflexerit ad impietatem. Quàm enim frequenter in ſacris illis hiſtoriis & prophetis repetitur, tunc demum Reges longo tempore Imperio pacato potituros, hoſtium victores futuros, gloriam nomenque clarum conſecuturos, ſi religioſi fuerint? Contra verò ſi religionem neglexerint, ſe imperiumque omne, quamtumuis firmum alioqui, ac ſtabile perdituros? Audiamus Dominum, futurum aliquando Principem ſuper Iſrael in religionis ſtudio inſtituentem. *Poſtquàm autem*, inquit, *ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomiũ legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere*

Ibid. n. 11.

Eccl. 1. 37.

Deut. 17. 18.

Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt. nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse, & filius eius super Israel. Vult ergo Dominus primam noui Regis curam esse in lege cognoscenda, eâque sincerâ, non errorum corruptelis adulteratâ, sed purâ, qualem à Sacerdotibus Leuitici generis accipere poterat, eumque iubet in ea bene versatum esse, *& in ea meditari die, ac nocte*, vt floreat ipse *tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum*, sobolemque relinquat regni, & paternarum virtutum hæredem. Nec dissimilia Domini monita ad Iosue, cui inter cætera, *Non recedat*, inquit, *volumen legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.* Et Dauidis, cum iam proximè abesset à morte ad filium Salomonem, *Ego ingredior*, inquit, *viam vniuersæ carnis, confortare & esto vir, & obserua vt custodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi, vt intelligas vniuersa quæ facis, & quocumque te verteris. Vt cõfirmet Dominus sermones tuos quos locutus est ad me, dicens. Si custodierint filij tui vias meas, & ambulauerint corã me in veritate, in omni corde suo, & in anima sua, nõ auferetur tibi vir de solio Israel.* De victoriis autẽ aduersus hostes, quid est opus hic aliquid attexere, cum infinita propemodum exempla ex Scripturis sacris depromi possint, quibus planum fiat religiosos duces quamuis modica militum manu ingentes aduersariorum copias fudisse? Quis nescit Machabęorum aut Gedeonis, vt de cęteris sileam,

Psal. 1. 2. 3.

Ios. 1. 0.

3. Reg. 2.

de

de idolorum cultoribus insignes reportatas victorias? Sed nobis vnum Iosue testimonium sufficiat, qui plurimis locis contra bellicosissimas, ferocissimasque nationes, præsentissimum numinis auxilium expertus erat. Huius ergo iam morti proximi hæc verba sunt ad maiores natu Principes, ac Duces Israel. *Confortamini & estote soliciti vt custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi; & non declinetis ab eis neque ad dexteram, neque ad sinistram, ne postquam intraueritis ad gentes quæ inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine Deorum earum, & seruiatis eis, & adoretis illos, sed adhæreatis Domino Deo vestro, quod fecistis vsque in diem hanc. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas, & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit. Vnus è vobis persequetur hostiũ mille viros, quia Dominus Deus vester pro vobis pugnabit, sicut pollicitus est. Hoc tantũ diligentissimè præcauete, vt diligatis Dominũ Deum vestrum.* Contra verò Dominum contemnentibus, religionémque aspernantibus ista denunciat. *Quod si volueritis gentium harum quæ inter vos habitant erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare, iam nunc scitote, quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foueam, ac laqueum & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat, atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.* Et paulo post. *Sicut ergo impleuit opera quod promisit, & prosperè cuncta venerunt, sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat, atque disperdat de terra hac optima quam tradidit vobis, eo quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & seruieritis Diis alienis, & adoraueritis eos: citò atque velociter consurget in vos furor*

Iosue 23. 6.

Ibid. n. 12.

Ibid. n. 15.

furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis. Mirum igitur est tantum apud Prin-
Sap.4.12. cipes aliquos posse *fascinationem nugacitatis sensum transuertentem*, quæ illis à pseudopoliticis nescio quibus propinatur, vt illa hausta, quasi temulenti palpent in meridie, imo velut cœci per abrupta vitiorum deuoluantur, nec tamen sentiant, nisi malis eruditi, (si tamen vel tunc sentiunt)
Ierem.2. 19. *Quia malum, & amarum est reliquisse Dominũ Deum, & non esse timorem Dei apud eos.* Quàm multi enim sunt, qui Deo percutiente attriti, non tamen malorum suorum veras causas intelligunt, sed aut fati necessitati, aut casui nescio cui calamitates adscribunt, minus miserandi quod mali aliquid passi sint, quàm quod stupore quodam mentis affecti non sentiant vnde infortunia illa cladesque proficiscantur. Rex Syriæ Benadad cum exercitu suo fusus ab Israelitis fuerat, plurimósque in prælio desiderauerat ex suis. Non Rex, non consiliarij veram tantorum malorum causam intellexerunt, sed anili quadam superstitione ducti cum de bello instaurando consultarent, statuunt in posterum à montibus quantum possunt recedere, & in explicata aliqua planitie depugnare.
3.Reg.20. 23. Quid ita? *Dij montium*, inquiunt, *sunt Dij eorum, ideo superauerunt nos, sed melius est vt pugnemus con-*
Psal.26. 12. *tra eos in campestribus, & obtinebimus eos.* Sed nimirum causam planè inanem comminiscebãtur, ideo *mentita est iniquitas sibi.* Deúsque cui idem est in multis vincere, aut in paucis, in montibus, aut in
3.Reg.20. 29. campis altera clade vires Syrorum afflixit, *nam septima die commissum est bellum; percusseruntque filij Israel de Syris centum millia peditum in die vna. Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in Ciuitatem, &*
cecidit

cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Hac verò clade Dominus tantas Syrorum copias deleuit, vt scirent omnes quàm procul à vero aberrarent Syriæ Regis consiliarij, *nam accedens vnus vir Dei dixit ad Regem Israel. Hac dicit Dominus, quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium, dabo omnem multitudinem hic grandem in manu tua, & scietis quia ego sum Dominus. Nunc ergo Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram*, & scitote quod si custodierit Dominus Ciuitatem aut Regnum vestrum vobis bene erit, nam vt inquit Dauid *Deus in medio eius, non cõmouebitur, adiuuabit eam Deus manè dilaculo.* id est, cum primũ diuina indiguerit ope, feret auxilium, hancque Ciuitatem, aut Rempubl. *fluminis impetus lætificabit*, vel vt Chaldæus vertit, *Populi conuentus.* Nam florebit ciuium multitudine, fruetur pacatissima tranquillitate, opibus affluet, ita vt nihil desit ad cumulatam, quæ in hac vita haberi potest, fælicitatem, sed se ipsa contenta, finitimis etiam hostibus inuidenda sit. Si verò ad praua studia, falsámque religionem conuersi fueritis, nullas non calamitates, & vobis & Reipubl. vniuersæ timere poteritis, Deo iniurias suas immissis malis seuerissimè vindicante.

Ibid. n. 28.

Psal. 2. 10.

Psal. 45. 6.

Ibid. n. 5.

Nec

Nec hæreticos in Republica aut eorum doctrinam, nec eam quam vocant libertatem conscientiæ, sine graui causa permitti debere.

CAPVT. III.

Hæreticos extremo etiã mortis supplicio puniendos esse.

Deut.13.1.

1 SAcrarum Scripturarum testimoniis facilè probari potest, hæreticos, qui erroribus suis pertinaciter adhærent, nec ad sanam mentẽ Catholicorum monitis & νουθεσίᾳ, redire volunt, è Republ. exterminari, & si opus fuerit extremo supplicio puniri posse. Dicitur in Deuter. *Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnum se vidisse dicat, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur Deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester vt palam fiat vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem eius, ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur, quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis, vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus, & auferes malum de medio tui.* Nulli magis

gis falsi prophetæ sunt quàm hæretici, *Qui veniunt ad nos pellibus ouium tecti, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Hi etiam somniorum fictores appellari possunt, nam somnia sua nobis, quasi res gestas obtrudunt, eáque quamuis absurda sint, qualia ægrotantium esse solent, tamen pro veris historiis venditare conantur. Hos ergo lege illa iubebat Dominus interfici, quia à Domino Deo auertunt, illiúsque legitimo cultu & ad falsarum opinionum idola traducere satagunt. Nec tamen lex Domini illis parcit, qui alios prauis dogmatibus non corrumpunt, sed vt morte plectantur satis habet, si adorasse idola deprehensi fuerint, aut militiam cœli, sic enim eodem libro dicitur. *Cum reperti fuerint apud te intra vnam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius, vt vadant & seruiant Diis alienis, & adorent eos, solem, & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi, & hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel: educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obruentur.* Quibus similia capite etiam sequenti præcipiuntur. Quod autem à Domino præceptum acceperat Moses, opere etiam compleuit cùm multa idololatrarum millia, quæ vitulum aureum adorauerant, à Leuitis concedi iussit, adeóque noxam aliquam se tanta cæde contraxisse non putauit, vt quos ad patrandam cædem illam immisit, eos manus suas tanto facinore consecrasse, confirmarit. *Consecrastis*, inquit, *manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedi-*

Matth. 7. 15.

Deut. 17. 2.

Deut. 18. 9.

Exod. 32. 29.

nedictio, ad consecrationis Sacerdotalis ritum
Leuit 8. 24. fortasse respiciens. Nam quemadmodum in Sacerdotum veteris illius legis consecratione auris dextra, pollicésque manus & pedis dextri sanguine immolatæ victimæ imbuebantur, ita Leuitæ isti dexteras suas cæsorum idololatrarum sanguine respersas non inquinarunt, sed potius consecrarunt Domino, nec aures pedesque consecratione sua caruerunt, illæ dum ad obediendum se promptas accommodarunt, quamuis ij forent obtruncandi quos filios & fratres sacra appellauit historia. Hi verò dum eunt, & redeunt de porta vsque ad portam iuxta Mosis præceptum, qui di-
Exod. 32. 27. xerat, *Ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem & amicum, & proximum suum.* Vel etiam dicuntur manus suas consecrasse, quod Dominus Leuiticæ tribui propterea concesserit Sacerdotium templíque ministeria tradiderit, quod in gentem suam pro zelo Dei gladium strinxissent in vindictam. Itaque in benedictione Leui quæ est in
Deut. 33. 9. Deuter. dicitur. *Qui dixit patri suo, & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro vos, & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam ô Israel*, ac deinde quodnam inde præmium reportarint, subdit. *Ponent thymiama in furore tuo* (vel vt ex Hebræo clarius verti potest, *in naso tuo*) & *holocaustum super altare tuum.* Quale etiam præmiũ tulit Phinees Eleazari filius, qui zelo diuinæ le-
Num. 25. 10. gis efferuescens Israelitam cum scorto allophylo contra quam Deus præceperat concumbentem pugione confodit. Dixitque Dominus ad Moysen: *Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis auertit*

auertit iram meam à filiis Iſrael, quia zelo meo commotus eſt contra eos, vt non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi quàm ſemini eius pactum Sacerdotij ſempiternum; quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſrael. Quid de Eliæ zelo dicam, qui quadringintos quinquaginta pſeudoprophetas cultores idolorum, à populo iuſſit interfici, monens ita agerent, *vt ne vnus quidem effugeret ex eis*? Quid de Iehu Iſraelis Rege, qui quotquot ſacrificulos Baal cogere potuit, quaſi decipula irretitos militibus ſuis trucidandos obiecit? Quid de Ioſia, *qui deleuit aruſpices quos poſuerant Reges Iuda ad ſacrificandum in excelſis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ieruſalem, & eos qui adolebant incenſum Baal, & ſoli & lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cœli*? Quid tandem de Mathathia, qui cum ciuem ſuum vidiſſet omnibus inſpectantibus ad aram accedere vt idolis ſacrificaret, *Doluit, & contremuerunt renes eius, & accenſus eſt furor eius, ſecundum iudicium legis, & inſiliens trucidauit eum ſuper aram*, imo cædem eius, alterius, qui ad idololatriam iuſſu Antiochi Iudæum ſtimulauerat, cæde cumulauit, arámque demolitus eſt? Sed poſſumus etiam ab idololatris argumentum petere ad id quod volumus confirmandum. Nam Rex ipſe Nabuchodonoſor, cum tres illos adoleſcentulos fornacis incendium euaſiſſe diuinò miraculo animaduertiſſet, pœnam mortis in eos ſtatuit, qui contra Deum quem tres illi pueri colebant, blaſphemando ora ſoluiſſent. Quo exéplo ad rem de qua agimus comprobandam quodam loco vſus eſt D. Auguſt. *Nabuchodonoſor*, inquit, *miraculo ſalutis trium puerorum commotus atque*

3.Reg.18. 40.
4.Reg.10. 25.
4.Reg.23. 5.
1.Machab. 2.24.
Epiſt.146. ad Donatiſtas.

mutatus pro veritate contra errorem edictum proposuit,
Dan. 3. 96. *vt quicunque blasphemarent Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, in interitem irent, & domus eorum in dispersionem, & non vultis vt tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Christiani?* Hactenus August. Et hoc quidem præclarè Nabuchodonosor; regia enim interposita auctoritate, quidquid in Repub. existit malorum facilè discutitur, ac dissipatur;
Prou. 20. 8. nam vt est à Sapiente dictum, *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.* Et eodem capite. *Dissipat impios Rex sapiens, & incuruat super eos*
Ibid. n. 28. *fornicem*, vel vt est in Græco contextu καὶ ἐπιβαλεῖ αὐτοῖς τροχόν, *immittet eis rotam.* Quæ versio ad rem nostram facit, nam sensus est pœnis à Rege sapiente ita coërcendos impios, vt extremo etiam supplicio tollantur è medio, & respexisse videtur Salomon parentis sui factum, de quo dicitur in
2. Reg. 12. 31. Regum historia. *Populum quoque eius* (regis scilicet Ammonitarum) *adductus serrauit,* (id est serris secuit) *& circumegit super eos ferrata carpenta, diuisitque cultris, & traduxit in typo laterum, sic fecit vniuersis Ciuitatibus filiorum Ammon.* Hoc vltimum quod dicitur, *Et traduxit eos in typo laterum,* difficile satis est, ac propterea si inuestigauerimus quodnam pœnæ genus verbis illis significetur, operæpretium fortasse fecerimus, nec à re de qua agimus, vt paulo post patebit, hac breui excursiuncula, multum diuertemus. Ac primò si Septuaginta dumtaxat interpretationem consideremus, διήγαγεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πλινθίου, *traduxit eos per laterem,* non esset improbabile existimare pœnam hanc in aliquos ex Ammonitis esse statutam, vt per ordinatam militum aciem transirent, eosque milites in ordinem dispositi, dum transeunt, telis impeterent,

rent,& occiderent. Genus hoc mortis pœna quædam militaris est, in Castris vsitata, quam Itali appellant, *Passar per le picche.* Lateris autem nomine, aciem in lateris formam quadratam intelligi posse patet ex auctore libelli De antiquis ordinibus,& Suida apud quos πλινθεῖα, & πλινθωτὸν, quadratum agmen in lateris formam significant. Quod etiam ex Iosepho discere possumus, in libris de Iudaicis antiquit. qui ita alicubi loquitur. ἐν πλινθίῳ τάξας τὸν στρατιὰν, quæ verba Interpres vertit, *In lateris formam.* Quod si vulgatæ editionis lectionem solam spectemus, *Traduxit eos in typo laterum*, cum typus laterum sit instrumentum illud quo lateres formantur, & omnes ad eandem mensuram, & modulum exiguntur, significari videtur ita curruum rotis, & equorum calcantium vngulis contritos, & comminutos fuisse Ammonitas, vt quasi ex luto subacto lateres ex illis formari, ac fingi possent. Verùm vt lectio Septuaginta virorum, & vulgatæ editionis melius intelligantur, ostendamusque vtramque cum Hebraico textu consentire, videndum est quid vox Hebræa מַלְבֵּן *Maluen* quæ hic habetur, significet. Nahum tertio dicitur: *Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas, intra in lutum, & calca, subigens tene laterem*, vbi Τὸ *laterem* in Hebr. est מַלְבֵּן Kaldæus, *Multiplica cæmenta, subige lutum, fortifica ædificia tua.* Ad verbum ex Hebræo vertere possis. *Tene, vel apprehende, robora fornacem*, vt Pagninus interpretatus est, & consentit Rabbi Abraham in Commentario huius loci, qui מַלְבֵּן interpretatur locum in quo fiunt lateres, nam iuxta fornaces, aut in ipso fornacis conceptu, nondum flammis succensæ, laterum forma- Nahum 3. 14.

tores, lutum subigunt, & admotis typis figuram imprimunt: est ergo sensus traduxisse eos per fornacẽ, hoc est ignibus fornacis absumpsisse, idémque typum laterum significare in vulgata, & πλινθίον, apud Septuaginta. Verùm aduertendum adhuc est in Hebraico textu, de quo nunc agimus, variam esse lectionem propter vnius litterulæ cum alia persimili, mutationem, vel enim legitur מלבן vt est in Hebraicorum bibliorum contextu, vel vt ad marginem adnotatur, pro littera ב substituitur littera כ, & legitur מלכן. Quam lectionem si sequamur sensus esse potest, & traduxit eos per ignem, quemadmodum iis fieri solebat, qui Molochi idolo sacrificabantur. Nam Moloch idolum, etiam Melchon, & Malchen appellabatur, pro varietate punctorum; quæ voci מלכן subiiciebantur. Æquissimum autem erat, vt per quæ Ammonitæ peccauerant, per eadem etiam plecterentur. Nemo autem est qui nesciat fuisse Moloch idolum Ammonitarum, ritumque sacrificandi eum fuisse, vt victima igne cremaretur, & holocaustorum more penitus absumeretur, vel certè per flammas ita traduceretur, vt aliqua ratione, sed tamen citra vitæ periculum, amburceretur. Digna sanè pœna quæ statueretur in impios illos Ammonitas; nostrique temporis hæreticis, vt vsus habet Ecclesiæ, accõmodatissima: quã qui vsurpant Principes, impios ita coërcendo, vt proposita etiã mortis pœnâ à scelere perpetrando detereant, tunc Domino seruiũt iuxta Dauidis præceptum, qui Reges vt Domino seruiant, adhortatur Psal. secundo. Quomodo verò hoc præstent exemplis è scriptura conglobatis ostendit D. Augustinus, cuius verba quidni adhibeamus? *Aliter*

seruit,

seruit, inquit, *Rex Deo, quia homo est, aliter quia Rex est; quia homo est, ei seruit viuendo fideliter, quia verò etiam Rex, seruit leges iusta præcipientes, & cōtraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo, sicut seruiuit Ezechias, lucos, & templa idolorū destruēdo; sicut seruiuit Ionas, talia & ipse faciēdo; sicut seruiuit Rex Niniuitarū, vniuersam ciuitatē ad placandū Dominū cōpellendo; sicut seruiuit Darius, idolū frangendū in potestatē Danieli dando; sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo*. Hæc ille.

Epist. 50. 4. Reg. 18. 4. 4. Reg. 23. 4. Ionæ 3. 6. Daniel. 4. 21. Daniel. 3. 96.

2 Sed iam veniamus ad causas cur ita faciendum sit. Ac prima quidē est, quòd nisi ita fiat etiam pars illa Reip. quæ sincera est, inficietur: nam vna oue facta morbida reliquū etiam ouile corrumpitur. *Nec peruersi* isti, aut vt D. Paulus vocat, *subuersi, facilè corriguntur*, imo alios etiā subuertere nituntur, & luporū instar plenis ouilibus insidiātur, irrepere satagētes oratione blanda in animos fidelium, vt mactent & perdant, quare etiā à Domino lupi appellantur, cum cauendū monet *à falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ouiū*. Quod vt ostenderet Dominus in veteri lege, passus non est in acerrā Sacerdotum prophanum ignem immitti, nec arcam Dei in eodē templo cum idolo Dagon commorari, & Iebusæos, aliásque gentes Chanānæorum, intra Israelitarum fines vetuit habitare, *nam qui tangit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam*. Quam ob caussam Iacob Esau, fratrem alioqui suum, fugiebat, & Loth è Sodomis diuino beneficio eductus est. Egregiè verò D. Paulus duplici similitudine fermenti scilicet & cancri, rem totam ponit ob oculos. Ac prima quidem vsus est ad Galatas scribēs, cum eos monet vt à Iudaizantium fermento ab-

Heretici in Republ. tolerandi non sunt quia alios prauitate doctrina inficiunt.

Eccl. 1. 15. Tit. 3. 11. Matth. 7. 15. Leuit. 10. 1. 1. Reg. 5. 4. Deut. 7. 1. Eccles. 13. 1. Genes. 24. 43. Genes. 19. 17.

stinerent, qui legalia præcepta seruanda contendebant. *Modicum*, inquit, *fermentum totam massam corrumpit.* Quod dictum paræmiæ cuiusdam vim habet, qua etiam vsus est scribens ad Corinthios, de fornicario illo agens, quem ipse absens corpore, sed spiritu præsens iudicauerat, Satanæque tradiderat, cuius impura in Ecclesia Corinthiorum conuersatio, quia alios poterat inficere, & suis moribus & exemplo cæteros maculare, vt caueatur monet, adagioque isto vtitur, *Modicum formentum*, &c. Cum ergo scribit ad Galatas, cuius loci prius meminimus, fermenti hanc similitudinem Iudaizantibus aptat, eorumque doctrinæ, vt ostẽdat modicum fermentum paucorum quorumdam prauis opinionibus imbutorum, posse totam corrumpere multitudinem fidelium; idque quod modicum, & exiguum videtur, vnum scilicet dumtaxat errorem in fide, totam fidei substantiam, ipsamque religionem, ac Christianissmum euertere. Hæc D. Pauli sententia est. Nec verò ista, quasi parua contemnenda sunt, quia à paruis initiis sensim progrediendo, se vitium semper vlterius porrigit, & sero ingenti malo paratur medicina, cum morbus longa mora confirmatus est. Itaque locum hunc Apostoli ad Galatas explicans D. Hieronymus. *Doctrina*, inquit, *peruersa ab vno incipiens vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores, sed paulatim vt cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim vbi apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massa vicina semouendum; secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat,*

Galat. 5. 9. 1. Cor. 5. 6.

putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Hæc Hieronymus. Altera D. Pauli similitudo est Cancri, ea vtitur cum ad Timotheum scribit, epistolarum secunda. *Profana autem,* inquit, *& vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum vt cancer serpit, ex quibus est Hymenæus, & Philetus qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorumdam fidem.* Apertè sermo est de hæreticis. Quod autem habemus in vulgata editione, *Vaniloquia,* & in Græco textu est κενοφωνίας, D. Ambrosius, & D. Chrysost. paulo aliter legerunt καινοφωνίας, quæ vox significat *vocum nouitates,* vt vulgatus interpres vertit prima ad Timoth. legens καινοφωνίας, cum tamen in Græcis exemplaribus nunc habeamus κενοφωνίας, id est, *Inanitates vocum,* seu *Vaniloquia.* Vt vt legamus parũ refert ad id de quo agimus: nam hæretici inania loquuntur, & noua affectant, quibus Ecclesiam perturbent: semper autem vitandi sunt, *quia sermo eorum serpit vt cancer.* Docent autem medici (vt vim similitudinis melius assequamur) Cancri obscura esse rudimenta, ac plerumque tumorem exorientem sentiri ciceris magnitudine, cum dolore, & calore quasi ferientis cadentis acus, interdũ etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis, & oui magnitudinem æquare, dum tandem in ampliorem molem attollatur, & increscat, & eius esse naturæ, vt nisi malignitate ocyus interimat, longè latéque prorepat. Morbus vtique horrendus, ait D. Chrysostomus in eum locum D. Pauli, *& qui medicina contineri nequit, sed omnes in dies corrumpit, ac perimit, ideo nullum ei remedium valet adhiberi.*

2.Tim.2. 17.

Additque. Ostendit per hæc eos corrigi, emendarique non posse, qui sponte à veritate aberrarunt. Hæc ille. Pertinent ergo D. Pauli similitudines explicatæ ad probandam prauorum hominum, ac nominatim hæreticorum consuetudinem bonis ac simplicibus noxiam in primis esse, ac propterea eos qui fidei iacturam fecerunt amoliendos esse, ne vulgata tabes putrescentis membri, ad reliquum corpus prorepat, & interitum afferat. Huc referri

Genes. 21. 9. potest Saræ factum, *quæ cum vidisset filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: Eiice ancillam hanc, & filium eius, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo. Cui dixit Deus. Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua, omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* Alij aliter lusum Ismaelis, quo tantopore commota est Sara, interpretantur. Probabilius ij sentire videntur, qui lusum hunc aut ad turpitudinem aliquam re-

Vide Gen. 26.8.9. Exod. 32. 6. Galat. 4. 29. ferunt, quam Ismael natu grandior Isaac docere voluerit, aut ad idololatriam; cum vtrumque in scriptura lusus nomine significetur. Hunc autem lusum, quo ad vitia instituebatur Isaac, persecutionem appellat D. Paulus ad Galat. scribens. *Sed quomodo,* inquit, *tunc is, qui secundùm carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundùm spiritum, ita & nunc.* Nullam enim acerbiorem quis patitur persecutionem, quàm cum à veritate ad errorem, à virtute ad vitium, ab orthodoxa fide ad hæresim à prauis & malè sentientibus hominibus trahitur. Itaque in Apocalypsi Episcopus Pergami increpatur, quod haberet apud se quosdam tenen-

Apoc. 2. 12. tes doctrinam Nicolaitarum. *Habeo,* inquit, *aduersus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam,*

laam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari, ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Quibus verbis mihi videtur castigari quorumdam Principum remissio, qui cum nulla subest causa, hæreticos tolerant, ne dicam fouent, quorum dogmata cum erroribus Nicolaitarum mirum quantum conueniunt; nam illi vagam Venerem licitam esse docebant, hi libertati carnis laxas quantum possunt habenas relinquunt, perniciosam quandam licentiam carnis, imo necessitatē inducentes, vt non minus Balaamo similes sint, quàm Nicolaitæ: quemadmodum enim Balaam auctor fuit Balac Regi Mohabitarum, vt Israelitas per scorta seduceret, vt habemus in Numerorum historia, ita isti, libidinibus patrocinātes, scandalum fidelibus opponunt, quo multi salutis æternæ iacturam faciunt, effæminati ipsi, effæminatos & molles etiā alios suo prauo dogmate reddentes. Hinc nonnulli Patres, & sacræ Scripturæ interpretes, reprehensionē illā, qua Thiatyræ Episcopus arguitur, *quod permittat mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetam, docere, & seducere seruos Dei, fornicari, & mãducare de Idolothytis,* non tam de muliere aliqua impia, quæ moribus Iezabelam illā Achabi vxorem referat, intelligi debere putant, quàm de ipsa hæresi, aut hæreticis. De hæresi quidem per prosopopæiā quandam, de hæreticis autem propter mores in fœmineam mollitiem fractos. *Hi autem seducunt seruos Dei, & fornicari docent,* vel quia carni quidquid libet indulgent; vel quia fideles fornicari docent, & datam Domino fidem fallere, qui animas nostras sibi *sponsat in fide,* quæ fornicatio etiam adulterij fæditatem adiunctam habet, non minùs

Num. 31. 16.

Apoc. 2. 20.

Osee 2. 19.

Ierem. 3. 9. quàm eorum fornicatio, quæ apud Ieremiam reprehenditur, cum dicitur. *Facilitate fornicationis suæ contaminauit terram, & machata est cum lapide & ligno.*

Haretici tolerandi non sunt in Republica, quia seditionibus & turbis publica paci incõmodant.

4 Altera causa esse potest, vt multis seditionibus & turbis occurratur, quæ in rebus publicis existunt, si varietate sectarum, opinionum, errúmue, populi in varias partes distrahantur. Violentissimè enim seruiunt huiusmodi factiones in negotio religionis, quod vno aut altero exemplo ex sacris litteris deprompto, comprobabo. Demetrius quidam argentarius donariorum quæ in templo Dianæ Ephesiæ offerebantur architectus, & faber, sibi, artíque suæ timens, ne quæstus quẽ ex suo artificio parabat, interciperetur, Paulum idolorum euersorem apud quosdam opifices, & per hos apud Ephesios plerosque vocauit in inuidiam, & suspicionem iniicere conatus est, fore vt cultus Dianæ Ephesiæ, prædicante Paulo in-

Act. 19. 28. termitteretur. *His auditis*, inquit S. Lucas, *repleti sunt ira, & exclamauerunt dicentes, Magna Diana Ephesiorũ; & impleta est ciuitas confusione, & impetum facerunt vno animo in theatrum, rapto Caio, & Aristarcho Macedonibus, Comitibus Pauli.* Cum verò Alexander nescio quis Iudæus, eorum quæ gesta fuerant rationem reddere vellet, manúque silentium postularet, nihil tamen impetrare potuit à cócitato populo, qui furenti salo persimilis magis semper inhorrescenti, & grandiores fluctus agenti ęstu quodam cæco insanóque perturbatus,

Ibid. num. 34. omnia clamoribus complebat, *nam vox facta vna est omnium, quasi per horas duas clamantium. Magna Diana Ephesiorum.* Scriba verò qui tandem turbam composuit, ac sedauit, sentiens tumultum

pro

propterea extitisse, quod Ephesij Dianæ cultores sibi persuasissent peregrinos illos Iudæos in Dianam blasphemos esse, & noui aliquid ad illius religionem spectans moliri, hanc eis opinionem eripere studuit, quasi nullus esset qui contra Dianæ numen loqueretur, aut loqui posset. *Viri Ephesij*, dicebat, *quis est hominum qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Iouisq́; prolis? Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temerè agere.* Quibus verbis vulgo persuasit vt sedatiùs ageret, domósque suas, vnde concursus factus fuerat, singuli repeterent. A modico igitur initio progressa suspicio, Ephesiorum turbauit animos, & superstitionis antiquæ zelo imbutis, visa res est indigna, si quis Dianæ diuinitatem vocaret in dubium, adeo vt publicum malum, communi etiam conspiratione conarentur amoliri, nec prius conquiescerent, quàm omnia circa religionem tuta esse, scribæ testimonio sibi persuaderent. Decipiebantur illi quidem erroribus gentium, cum Dianæ diuinitatem tribuebant; nobis tamen suo facto illustre documentum reliquerunt, quo intelligere possimus, quibus fluctibus, ac tempestatibus, cum huiusmodi discordiæ existunt, Respublica distrahatur, ac laceretur. Sed adhuc illustrius huius rei de qua agimus exemplū, ex eo quod alia quadam occasione D. Paulo accidit, petere possumus. Venerat Ierosolymam Apostolus, postquam Asiæ prouincias nonnullas emensus, Euangelium latè disseminauerat, multósque Iudæorum, qui peregrè versabantur, adiunxerat Christo. Eum humaniter exceptum admonebant reliqui Christi discipuli, apud Iudæos nomen ipsius vocatum

Ibidem num. 35.

esse

esse in inuidiam, quasi doceret *discessionem à Moyse, eorum qui per gentes sunt Iudæorum, dicens que non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.* His auditis Paulus, quanquam præsagiebat animus, quid futurum esset, tamen Deo fretus, cuius agebat causam, non abstinuit à publico, sed luce palam profectus est in templum. Itaque *Qui de Asia erant Iudæi, cum vidissent eum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt ei manus, clamantes, Viri Israëlitæ, Adiuuate; Hic est homo, qui aduersus populum, & legem, & locum hunc, omnes vbique docens, insuper & gentiles induxit in templum, & violauit sanctum locum istum.*

Ibid. num. 27.

His ergo clamoribus excitus populus, concursu facto, captum Paulum trahunt extra templi septa, nec manus abstinent, prout cuique promptum erat, verberantes. Aduolat repente cum militibus Tribunus, binas Paulo catenas iniici iubet, quæ turbarum causa sit, interrogat. Ingeminant Iudæi clamores, tolli de medio sceleribus notatissimum caput, postulant. Ille perduci iubet in castra, tam acri studio iis qui confluxerant Paulum Tribunúmque stipãtibus, vt cum ad castrorum gradus peruenissent, *portaretur Paulus à militibus propter vim populi.* Tandem facto silentio, cum commotos animos Paulus oratione sedare studuisset, adeo non sunt ad tranquillitatem traducti, vt potius furentium more *Vociferantes, & proycientes vestimenta sua, & puluerem iactantes in aërem*, eum postulauerint ad necem. Itaque Tribunus Apostolum flagellis cędit, demúmque sacerdotum conuocato concilio in eo Paulum causam dicere iubet, cuius disputantis os cum percuti Ananias Pontifex iussisset, ad eas se

Ibid. num. 35.

Act. 22. 23.

angu

angustias redactum intelligens Paulus, ex quibus non facile posset emergere, prudenti consilio se ad Pharisæorum sectam pertinere, omni audiente concilio palam professus est, *sciens quia una* Act.23.6.
pars esset Sadducaeorum, & altera Pharisaeorum. Itaque cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est, ἐσχίσθη, distracta, diuisa in factiones duas, *multitudo:* Sadducæis contrariæ sectæ hominem cum suo dogmate impugnantibus. Pharisæis verò suæ doctrinæ alumnũ, quod Pauli consilium fuerat, defendentibus. Quod tunc accidit Sadduceis, & Pharisæis, quos iniecta quęstionum inter ipsos controuersarum mentio diduxit in partes atque distraxit; hoc quot diebus familiæ patiuntur, & Respublicæ dum illæ domesticis iurgiis atque conuitiis religionis causa personant, hæ etiam in factiones ferro armatas diuisæ, se ipsas conficiunt, ac perdunt. Quando ergo veram religioné quam profitemur, mordicus, & per vitæ etiam periculum retinere debemus, si salui esse volumus, profectò consequitur dissidiorum fomitem, atque materiam procul amouendam esse ab iis, quorum interest, Principibus nimirum, Ecclesiæque pastoribus, hæreticos homines pœnis coërcendo, vt pacata republica frui liceat. Alioqui si secus fecerint, merito timendum erit, ne quòd Dominus Israëlitis euenturum prædixit, si promissam terram à gentibus idolorum cultricibus perpurgare neglexissent, ipsi experiamur. *Sin autem*, inquit, *nolueritis* Num.33.
interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vo- 55.
bis quasi claui in oculis, & lancea in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ. Nec est veritas hæc in obscuro posita, nam etiam culto-

ribus

ribus idolorum visum est ad incolumitatem reipublicæ pertinere, si vna religio, cæterisq́ue republica exterminatis, obtineret. Conatus est id consequi in regno suo Antiochus, nam vt est in Ma-
1. Mach. 1.43. chabæorum historia, *scripsit omni regno suo, vt esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem*
Iosue 22. 16. *suam.* Idem in meliori causa sensus fuit Israëlis vniuersi, nam cum duæ tribus cum dimidia, quæ primæ terræ promissæ portionem acceperant, existimarẽtur noui aliquid in religione moliri, quod altare sibi ædificassent, de bello contra eas suscipiendo cogitarunt, vt nimirum iniuriã in Deum, cuius tam citò essent obliti, armis persequerentur, & reipublicæ incommodum quod à religionis schismate nascebatur, auerterẽt. Itaque legatos mittunt, qui ab impio cõsilio labantes in veteri Patrũ religione fratres suos reuocent, ostendántque vnius scelus totius populi plaga à Domino vindicatũ fuisse, & cum culpa paucos infecisset, pœnam tamen ad plurimos peruenisse. Sed cum docuissent altaris illius excitatores, non hoc ad religionis auspicandas nouitates factum fuisse sed potius ad veterem stabiliendam, retinendámque, *placati sunt, & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse libentissimè susceperunt*, iam sperantes Deum, sub cuius peculiari tutela respublica illa acquiescebat, propitium se habituros, & à seditionibus, quæ reipublicæ statum turbant,
Psal. 53. 5. vacaturos. Nam vt querebatur S. Dauid, *Alieni insurrexerunt aduersum me*, ita Principes & respublicæ multa, & sæua ab *Alienis*, qui scilicet religione mutata ad Hæreticos transfugiunt, passæ sunt. Itaque populorũ moderatori illud cordi esse debet, vt non ipse dumtaxat religionem colat, sed curet

curet etiam vt ij quibus præest, *Conseruent præcepta patrum suorum & matris suæ*, Ecclesiæ scilicet leges, & præscripta, & dogmata, *non dimittant*. Prou. 6. 20.

4 Sed quia nonnulla ex scripturis sacris videntur obiici posse aduersus ea, quæ diximus, ea breuiter discutienda sunt. Ac primò quidé ex iis quæ diximus de Sadduceorum Pharisæorúmque dissidio, colligi posse videtur in republica Hebræorũ hanc fuisse sentiendi, & loquendi libertatem, vt scilicet nullus ad hoc vel illud dogma amplectendum adigeretur, sed liber vnicuique esset opinionum, & dogmatum quæ sequi voluisset, delectus. Et quidem Sadducæi apertè erant hæretici, quippe qui mortuorũ resurrectionem aliquando fore inficiebantur, qui error apertè scripturæ sacræ testimonio iugulatur. Cum itaque Ierosolymis habitarent, & ad concilia & synedria admitterentur, confici videtur, Principes & sacerdotum Concilium sensisse, non esse contra eos, qui alieni dogmatis essent, pœnis animaduertendum. Sed hoc facilè dilui potest, nam ex allatis hoc capite testimoniis, satis constat non licuisse bene constitutam Hebræorum Rempub. hæreses sequi. Sadducæorũ verò impietas non multo ante Christi aduentum exorta, non est à synagoga proscripta, quod senescente eorum qui Conciliis præsidebant authoritate, ij remissius agerent, qui cathedram Mosis obtinebant; præsertim sub Idumæo Rege Herode, qui politicorum more ad regni commoda religionem referebat, nec quid variorum dogmatũ assertores inter se digladiarentur, morabatur. Itaque cum Sadducæorum error multos corripuisset, esséntq; hi clientelis, & opibus potentes, mirum non est, si ex suo illos sinu excu

Soluuntur argumenta quæ cõtra hactenus dicta afferri possunt.

2. Mach. 12. 43.

excutere synagoga non potuit.

Isa 11.9. Secundò obiici potest illud Isaiæ: *Non nocebunt, & non occidēt in vniuerso monte sancto meo.* id est, in Ecclesia: sed ibi sermo non est de catholicis, sed potius de hæreticis, quos propheta reguli, & aspidis nomine designauerat: hos ergo, quantumuis venenati serpentes sint, tamen adeo Ecclesiæ non nocituros docet, vt infans ab vbere, innoxiè foramina, & cauernas, in quibus delitescunt, protegente Deo Ecclesiæ suæ alumnos, tractare possit, *quia*, inquit, *repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.* infantes enim qui lac doctrinæ Ecclesiæ sugunt, & sensus simplicitate mentes inclinant in obsequium fidei, Deo dante, ita abundabunt cognitione rerum ad dogmata fidei pertinentium, vt monstra hæc tumentia superbia, venenóque hæresum armata, tenera adhuc manu, nullo fere negotio elidere possint.

Tertiò, afferri potest quod discipulos in Samaritas zelo exardescentes, & igne de cœlo de-
Luc.9. 55. uocato eos comburere cupientes Dominus *increpauit dicens: Nescitis cuius spiritus estis,* & Petro meditanti gladio Christū defendere, *Mitte*, inquit,
Ioan. 18. 11. *gladium tuum in vaginā,* quod scilicet sentiret gladium potius spiritus expediendum esse, quàm armis contra aduersarios fidei digladiandum. Sed in promptu est responsio, prohibuit enim Dominus Petro, qui nullo publico munere fungebatur, vsum gladij, & discipulorū vltionis affectum, quo ducebātur, verbis illis castigauit. Hinc verò non sequitur non posse Pōtifices & Ecclesiarum præsides, cum è re catholica id esse cognouerint, brachij vt vocant sæcularis auxilium implorare, vt ferreis gladiis illi conficiantur, qui gladio spiritus

ritus cordis duritiam, & in præceptis erroribus pertinaciam, opposuerunt.

Quartò, obiici potest quod Hæretici extra Ecclesiam sint, qui verò sunt huiusmodi, iudicio Ecclesiæ subiecti esse non videntur, dicente D. Paulo, *Quid mihi de his qui foris sunt?* Sed respondetur, hæreticos aberrare à caulis Ecclesiæ, & vitio suo extra Christi ouile vagari; cum tamen baptismali charactere signati, Christúmque & eius fidem professi sint, ad illud redire debere, & si non faciant, pœnis in illos animaduertere fas esse. Sanctus verò Paulus de iis loquitur, qui nullo vnquam tempore Christi fidem receperant. 1.Cor.5. 12.

Quintò, potest etiam obiici responsio illa patrisfamilias, qui cum in satis zizania apparuissent, seruis illa extirpare volentibus, dicentibúsque, *Vis imus & colligimus ea? Ait, non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum: sinite vtraque crescere vsque ad messem.* Cum ergo passim interpretes zizania hæc hæreticos esse doceant, consequi videtur non esse cum eis vi agendum, sed tempus messis expectandum, extremum scilicet Iudicij diem, Christóque Domino Iudici causæ huius cognitionem integram reseruandam esse. Sed argumentũ hoc si quid probaret, plus sanè probaret, quàm vellent ij, qui illud obiiciunt. Conficeretur enim non hæreticos modo impunè dimittendos esse, sed etiam fures & homicidas, & huiusmodi sontes, qui zizaniorum nomine censentur: quamuis enim hæretici pessimum genus zizaniorum sint, non tamen propterea fures, aut homicidæ zizania non sunt. Cum ergo paterfamilias zizania extirpari vetuit, satis indicauit quo pacto hoc esset accipiendum. Matth. 13.28.

Ne forte, inquit, *eradicetis simul & triticum*, facturus colligendi potestatē si absque tritici detrimento, à quo forte non ita facile secernerentur, euelli possent. Quod si facile internosci possint, nec periculum immineat ne pro nocentibus plectantur innoxij, quid ni extirpentur? si verò periculum sit ne hæretici, quia potentiores, turbas excitent, aliquámue maiorem perniciem Ecclesiæ aut reipublicæ moliantur, tunc sane iudicium Dei patienter expectandum est. Non debent autem facilè Principes alicuius incommodi metu, qui frequenter inanis esse potest, eo descendere, vt libertatem, quam conscientiæ vocant, concedant, sine graui causa, de qua statuendum non esset nisi communicato cum Ecclesiæ capite cōsilio vt despiciatur dicendum ne sit, *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*; parati potius ipsi (si alia ratione corruptos homines ad saniora consilia reuocare non possint) in istos vepres ac spinas moliri ferrum, & horum zizaniorum radices ac fibras, ne iterum succrescant, euellere, si è re christiana id futurum censuerint ij, quorum iudicium hoc esse
Isai. 1. 16. diximus. Tandem obiici potest quod de Ecclesia vaticinans Isaias, ita loquitur, *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit, vitulus, & leo & ouis simul morabuntur.* Sed hæc non de hæreticorum contubernio cum catholicis accipienda sunt, sed de iis qui cum essent efferis moribus & immitibus antequam Christi iugo colla submitterent, posteaquam se Ecclesiæ aggregarunt ex lupis agni facti sunt, compressis diuinæ gratiæ beneficio naturæ propensionibus, prauísque habitibus continenti exercitatione virtutum, superatis. Huiusmodi lupū quis neget fuisse D. Paulum,

lum, *qui spirans minarum, & cadis in discipulos Domini,* Christi sectatores vinctos in Ierusalem per ducere animo destinauerat, *quique deuastabat Ecclesiam per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres tradebat in custodiã?* Hic tamen tã trunculentus ac ferox Christi gregis insectator, vnus ex eo grege quem persequebatur factus est. Est enim mutatio hæc dextræ Excelsi, & Christianæ Ecclesiæ propria, in qua magnus eorum prouentus est, qui omnino suspiciẽda mutatione in alios viros euaserunt, adeo vt nihil veteri conuersationi simile retinerent. Act. 9. 1. Act. 8. 3.

5 Sed antequam huic capiti clausulam imponamus, aliquid de hæreticorum libris exterminandis, & flammis abolendis, dicendum est. Non est nouitia hęc in huiusmodi impietates animaduersio, sed ab antiquis etiam vsurpata, cuius aliquod in Scripturis sacris vestigiũ reperio. Nam in actis Apostolorum legimus, *Multi ex ijs qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus, & computatis pretijs illorum inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.* Quid fecissent hæreticorum libris, qui inania quædam, & curiosa continentibus, non pepercerunt? sunt in Ecclesia Dei rerum ad fidem pertinentium sacri quæsitores, qui tanquam *os Domini*, segregant mundum ab immundo, & pretiosum à vili. His facultas à Principibus permittẽda est, vt suo fungãtur munere, sontes puniant, noxios libros proscribant, auctorum quorumcumque scripta recognoscant, & si quid errores spargendi studio malitiosè, aut per imprudentiam simpliciter exaratum est, corrigant vel expungant. Qui verò libros in lucem edituri sunt, non æquo tantum animo

Libros hæreticorum flammis abolendos.

Act. 19. 18.

Ierem. 15. 19.

hanc legem pati debent, sed etiam eximij cuiusdam beneficij loco nnmerare, quod quæ scripserunt ad doctorum & piorum hominum examen, antequã spargantur in vulgus, venire possint. Nec desunt in scripturis sacris insignis in simili materia, modestiæ documenta: *Impleuerat Domine Beseleel & Ooliab*, nobiles sui temporis artifices, *spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia & omni doctrina, ad excogitandum, & faciendum opus in auro, & argento, & ære, sculpendisq́ lapidibus, & opere carpentario, quidquid fabrè adinueniri potest, dedit in corde eorũ, ambosq́ erudiuit sapiẽtia, vt facerent opera abietarij, polymitarij, ac plumarij, de hyacintho, ac purpura, coccóque bis tincto, & bysso, & texant omnia, & noua quæque reperiant*. Hi ergo cum adeo exactam, & numeris omnibus absolutam artem à Domino accepissent, ea tamen opera ad quæ manus admouerunt, Moyse iubente, & modum præscribente fecerunt, nec quæ absoluerant sacris vsibus adhibita sunt, priusquam *Moyses vidit cuncta completa, & benedixit eis*, nec ægrè tulerunt tanti viri censuræ ea quæ elaborauerant subiicere, cogitabant enim humanæ imbecillitatis errore fieri potuisse, vt in aliquo peccarent, aut certè non ita aptè, & ad vsus ad quos sacra illa supellex destinabatur, accommodatè, omnia perfecissent. Idem S. Pauli sensus, qui cum diuina reuelatione accepisset Euangelium, voluit nihilominus illud cum aliis Apostolis conferre, *ne forte*, inquit, *in vanum currerem, aut cucurrissem*. in quo modestiæ suæ insigne nobis reliquit documentum non tantum sibi tribuens quasi aliorum ope non indigeret, qua in ratione docendi Christi Euangelium dirigeretur, nec illam negligens securitatem, quæ ex

Exod. 35. 30.

Exod. 39. 43.

Galat. 2. 2.

ex iudicio Ecclesiæ concionatoribus,& librorum scriptoribus, prouenit. Expedit autem nonnunquam, quod & vsus Ecclesiæ comprobat, quorundam hæreticorum, qui vel in erroribus disseminandis familiam duxerunt, aut in eisdem propagandis multum elaborarunt, ita libros omnes abolere, vt etiam si partes aliquæ integræ sint, nulláque hæresum labe infectæ, aut resperſæ, tamen cum auctore extinguantur, hoc enim hæresis commerita est, quæ cuiuſuis generis telis est configenda. Nec adeo pauper est Ecclesia Dei, vt pauculorum aliquot librorum iacturam timere debeat, feracia enim ingenia, & acuta suscitabit Dominus Ecclesiæ suæ, quibus damnum illud, si quod est, facilè compenſetur. Christus Dominus dæmonia loqui non sinebat, licet clamarent, *Scio te quis sis, sanctus Dei.* Et Diuus Paulus vetuit Diabolo dicere, *Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.* Ratio autem cur ita agendum sit, ea afferri potest, quia cum libros de rebus ad religionem minimè pertinentibus terimus, si ab ingenioso, & eloquenti scriptore profecti sint, nescio quo modo erga ipsum libri auctorem afficimur; ab eo verò quem amamus vix fieri posse putamus, vt mali aliquid, aut noxij dogmatis prolatum sit, atque ita minus illius doctrinam incipimus detestari, cuius decorum ingenium, aut eloquentiam exosculamur; quæ res hauriendis ipsis hæresum erroribus, viam munit. Nec officit quod D. Paulus quodam loco dicat: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est tenete.* quasi liceat promiscuè cuiusuis doctrinam ad aures, aut libros ad oculos admittere, licet il-

Luc. 4.34.
Act. 16.17.
1. Thess. 5. 20.

la deinde probanda non sint, quæ fidei veritati repugnant. Loquitur enim tantum D. Paulus de Prophetiis illis, aut libris scriptis, quæ bona ne sint aut mala nondum constat; huiusmodi enim non sunt temerè reiicienda, interim dũ examinata non sunt: postquã verò de illis per Ecclesiam pronuntiatum aliquid est, amplius integrum esse non debet cuilibet, illa scripta versare, ne forte pro vera ac salutari doctrina, prauis noxiorum dogmatum succis, quibus afferatur animis certa pernicies, imbuantur.

Non debere Principem cum Infidelibus inire fœdus, nec illorum opem implorare: & de locanda spe in diuino auxilio.

CAPVT IV.

Dominum detestari fœdera cũ infidelibus inita.

1 DVplex modus est fœderis pangendi cum infidelibus. Alter cũ paciscimur ne mutuo noceamus bellũ inferendo, prædas agendo, mercatores aut peregrinos intercipiendo, quod nihil aliud est, quàm pacẽ constituere, & populi quietem, ac securitatem parare, plurimáque incommoda auertere quæ bella consequuntur. Est autẽ modus hic maximè laudabilis, illiúsque exemplum (præter alia plurima quæ passim in scripturis sacris occurrunt) habemus in Genesi, in qua fœdus iuramento firmatum narratur, quod Isaac,

&

& Abimelech contraxerunt. *Nam cum venissent de Geraris Abimelech & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum, locutus est eis Isaac. Quid venistis ad me hominem quem odistis. & expulistis a vobis? qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus; sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus, vt non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet, sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini. Fecit ergo eis conuiuium, & post cibum, & potum surgentes manè iurauerunt sibi mutuo, dimisitq́ eos Isaac pacificè in locum suum.* Alter modus est si mutuum auxilium sibi Principes polliceantur, vt si exempli causa christianus Rex cum alio christiano Rege bellum gerens arma infidelium aduocet, aut ipse illis præsto sit cum hostium suorum bellis premuntur, id verò quamquam saluo officio, & absque conscientiæ labe fieri posse in aliquo raro casu non negauerim, si scandalũ absit, nec aliunde periculum aliud timeatur, sacræ tamen litteræ pluribus locis damnant, ostendúntque huiusmodi fœdera exitus plerumque parum fælices, imo nonnunquam calamitosos, & miserabiles nancisci. Inter Asa Regem Iuda, & Baasa Regem Israëlis bellum exarserat, quod Baasa in finibus Benjamin, quę tribus ad Regnum Asa pertinebat, arcem excitasset in Rama, quæ Asæ plurimum incommodabat, vt enim dicitur in libris Paralip. *Ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & muro circundabat Rama, vt nullus tutè posset egredi, & ingredi de Regno Asa.* Timens ergo Asa vires Israëlitarum, reputánsque fieri posse vt Baasa Regem Syriæ Benadad, armis virísque florentem aduocaret, quorum copiæ si coniungerentur, ipse

Genes. 26. 26.

2. Paral. 16. 1.

tanto bello ferendo par esse non posset, prudens consilium esse putauit si Baasam anteuerteret, missísque muneribus Syrum conciliaret sibi, eidémque auctor esset, vt violato fœdere quod inter Baasa, & Syros intercedebat, Israëlitis vltro bellum inferret; quod & consecutus est, nam Asæ gratificatus Benadab Nepthali ciuitates nonnullas cepit, regionémque populationibus vastauit. *Quod cum audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum.* Bellè processerat consilium, vt Asæ videbatur, nam & hostes ab incepto opere deterruerat, & sibi præpotentem Regẽ fœdere copulauerat, ex quo non mediocrem sibi accessuram existimationem apud circumiectos populos sperabat, pecuniarúmque non maxima iactura plurima redemerat incommoda, quæ à finitimo Rege sibi regnóque suo imminẽte timebat. Nec sanè aliud eorum esset iudicium qui Politici audire volunt. Sed mirum quantum ab horum iudicio Domini iudicium dissentit, qui tamen falli aut fallere nulla ratione potest. Misso enim Propheta & stultè illum egisse docuit, & incommoda ex hoc fœdere, quæ ipse minimè credidisset secutura denũtiauit. *In tempore illo,* inquit, *venit Hanani, propheta ad Asa Regem Iuda, & dixit ei, quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco euasit Syriæ Regis exercitus de manu tua. Nonne Æthiopes, & Lybies multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia, quos cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? Oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent.* Habebat autem

Ibid. n. 5. (margin beside "uit. Quod cum audisset")

Ibid. n. 7. (margin beside "cutura denũtiauit")

hæc

hæc Syri euasio, pœnæ instar, nam si ab isto fœdere abstinuisset Asa, non solum suis, domúsque Dei thesauris pepercisset, sed etiam Syriæ Regis spoliis quo cum dimicandum fuisset, ditatus magnam insuper gloriam, & verò etiam securitatem in posterum consecutus esset. Adde quod fœdus hoc bellorum plurimorum sementis fuit ita permittente Domino, *vt qui sub protectione Dei* Psal. 90. 1.
cœli commorari non curauerat, qua *obumbrante* altissima pace frui potuisset, Israëlis Regis offensionem incurreret, ex quo ex bellis bella sererentur, vt enim dicitur in Regum historia, *Bellum erat inter Asa, & Baasa Regem Israel, cunctis* 3. Reg. 15.
diebus eorum. Quam verò luculenta stultitia fuit 16.
eum qui diuini vires auxilij expertus fuerat, victoriasque admirabiles ex hostibus ferocissimis, multitudinéque propemodum innumerabilibus reportauerat, tam subito ista fuisse oblitum, *&* Psal. 51. 8.
non posuisse Deum adiutorem suum, sed sperauisse in multitudine diuitiarum suarum, hancque *vanitatem praualuisse* certissimæ prophetarum pollicitationi, quas prosper euentus diuinitus editas esse satis superque docuerat. *Nam Azarias filius Oded facto* 2. Paral.
in se Spiritu Dei egressus est in occursum Aza, & inter 15. 1.
cætera quæ ore fatidico est elocutus, *Confortami-* Ibid. n. 15.
ni, inquit, *& non dissoluantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro.* Quibus auditis Aza, *& omnes qui erant in Iuda, in omni corde suo iurauerunt, & in tota voluntate quæsierunt Dominum, & inuenerunt, præstitque eis Dominus requiem per circuitum.* Non dissimili reprehensione castigatus est à propheta Rex Iosaphat Asæ filius à Iehu vidente, quod impiis præberet auxilium, & cum iis fœdus pepigisset, 2. Paral.
Cui, Regi scilicet Iosaphat, *occurrit Iehu filius Ha-* 19. 1.

nani, videns & ait ad eum. Impio prabes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda & praparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum Patrum tuorum. Sed ad rem de qua agimus confirmandam nullum afferri potest illiustrius exemplum, quàm Amasiæ Regis Iuda, qui cum centum *talentis argenti decem militum myriadas* conduxisset
2. Paral. 25.7. à Rege Israel, *venit homo Dei ad illum, & ait. O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israel, non enim est Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim: quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus. Dei quippe est adiuuare & in fugam conuertere. Dixitque Amasias ad hominem Dei, quid ergo fiet de centum talentis, qua dedi militibus Israel? & respondit ei homo Dei: Habet Dominus vnde tibi dare possit multo his plura. Separauit itaq; Amasias exercitum qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in locum suum, & illi contra Iudam vehementer irati, reuersi sunt in regionem suam.* Sed illorum offensionem non reformidauit Amasias, nec ingentis illius pecuniæ iacturam, sed piè admodum, & religiosè Deo fidens, qui mentiri non potest, suas contra hostes eduxit copias, insignemque victoriam consecutus est. Princeps sanè ob egregium hoc facinus laudandus in primis, si constantiam in bene cæptis tenuisset; sed idola quorum cultores superauerat, stultè adorans, à propheta, cui tamen non aquieuit, meruit verbis illis castigari,
Ibid.n.15. *Cur adorasti Deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua?* Omnibus documentum Principibus relinquens, vt hoc obiter moneamus, quantopere diuinæ gratiæ auxilio indigeant, ne plus æquo,
cum

cum secūda prosperitatis aura afflauerit, se fortunę permittant, vnde miserè ad superbiæ scopulos adhærescant, quod Amasiæ accidit, qui re cum Idumæis bene gesta, quasi viribus suis nō Dei auxilio fretus, *virtutem illam magnā fecisset* Israelitas ad bellum vltro prouocare non est veritus, à quibus cōmisso certamine, non solum ipse victus est, sed etiam in hostium potestatem venit, vrbsque Ierusalem capta, thesauris tam Regis ipsius, quàm domus Dei direptis, & asportatis, tanta regni totius clade peccatū luens, illudque verissimum esse ostendens, quod dixit Achior in Iudith historia, Deum alloquens, *Ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te; & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias.* Iudith 6. 15.

2 Porrò Dominus pseudosapiētes istos, *qui ponunt carnem brachium suū*, non modò ipse destituit, sed permittit etiā vt ab iis ipsis deserantur, vel etiam prodantur, in quibus maximè sperauerūnt. *Væ filij desertores*, inquit Isaias, *dicit Dominus, vt faceretis consiliū, & non ex me, & ordiremini telā, & non per spiritū meum; vt adderetis peccatū super peccatū, qui ambulatis vt descendatis in Ægyptū, & os meum nō interrogastis, sperantes auxiliū in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciā in vmbra Ægypti & erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionē, & fiducia vmbræ Ægypti in ignominiā. Erant enim in Tani principes tui, & nuntij tui vsque ad Hanes peruenerunt. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse nō potuit, non fuerūt in auxiliū, & in aliquā vtilitatē, sed in confusionē, & in opprobriū.* Disertè denūtiauit Oseas quod Israelitarū Synagogę esset euenturū, quæ finitimarū gentiū auxilio freta optima quæque sibi pollicebatur dicens: *Vadā post amatores meos, qui dāt panes mihi, & aquas meas, la-*

Crebrò accidere, vt qui infidelium axilia implorant, aut ab illis destituantur, aut etiam impugnentur.

Ierem. 17. 5. Isa. 30. 1. Osee 25. Ibid. n. 7.

nam

Ibid.n.7. *nam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.* Sed *sequetur*, inquit propheta, *amatores suos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inueniet.* Quod Chaldæus per paraphrasim elucidans, ait, *& prosequetur pacem cum populis amatoribus suis, sed ab illis minimè obtinebit, & quæret adiutorium, & non inueniet.* Itaque malis grauissimis exercita, vexa-
Ibid.n.7. tione intellectum dante dicere cogetur, *Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quàm nunc.* Hanc populi sui calami-
Ierem.1.1. tatem lamentatur Ieremias, cum ait: *Facta est quasi vidua Domina gentium*, nam ab ea diuertit Dominus, plurimis illius adulteriis cum Idolis & gentibus falsorũ deorum cultricibus, quas quasi pulchritudinis suæ procos Ierusalem admittebat irritatus. *Princeps prouinciarũ facta est sub tributo, plorans plorauit in morte, & lachryma eius in maxillis eius, non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius;*
Ibid.n.19. vel vt legunt 70. *diligentibus eam.* illis nimirum quos Oseas *amatores* appellat. *Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici.* Rursúsque eodem capite, idem lamentatur. *Vocaui amicos meos, & ipsi deceperunt me. Audierunt, quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me.* Atque ita quæ prius dum rebus secundis florebat multos amicos numerabat, iam facie rerum mutata, repentè ab omnibus deserta est, inimicis facta ludibrium, quibus prius fuerat metuenda, Domino ita volente, vt intelligant omnes, quanto melius sit adhærere Deo, & cum illo pactas amicitiæ leges
Sap.7.11. seruare, quas si sanctè coluerimus, *venient nobis omnia bona pariter cum illis, & innumerabilis honestas per manus illarum.* Sed referamus nos ad fœdera
Prou.11.21. de quibus agebamus. *Manus in manu*, inquit Salomon,

lomon, *non erit innocens malus.* Intelligunt aliqui locum hunc de desidiosis, torporéque marcentibus, quorum habitus est manus otiosas complicare, vt docet Ecclesiast. cum ait. *Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas dicens: melius est pugillus cum requie, quàm plena vtraque manus cum labore, & afflictione animi.* Hos autem Salomon ait non fore innocentes, hoc est à pœna immunes non abituros, idem enim significat hic innocens, quàm impunitus, vt etiam in Exodo cum dicitur, *Non habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.* Quamuis enim inertes, ac desides non noceant, innocentes tamen non sunt, si cum debeant non prosunt. Pagninus in thesauro linguæ sanctæ in voce יד manus ad verbum verti posse putat, *Mox Mox non erit innocens malus*, in Hebræo enim est יד ליד Iad le Iad, *Manus ad manum*, vt respondeat hæc locutio nostræ Italicæ phrasi, *à mano à mano*, id est Mox, Mox, significetúrque impiis hominibus diuinam vindictam impendere, quam declinare nulla ratione possint. Alij ad successionem parentum & filiorum referunt, vt sensus sit, pœnas non effugere scelestos, plectique ipsos dum numerantur in viuis, aut cum ipsi vitâ concesserint filios, & nepotes, quos post se reliquerint. Et si hoc modo verba hæc interpretemur, Hebraicum יד ליד alteri phrasi Italicæ respondere poterit, qua successionem significantes dicimus, *Di mano in mano.* Huic autem explicationi fauet quod statim subditur, *semen autem iustorum saluabitur.* Aliqui tandem, quod ad rem nostram facit, de fœderibus & pactis intelligunt, quibus se impij mutuo fide data, & reddita, obstringere solent, nam gentium ferè omnium

Ecclesf. 4. 5.

Exod. 20. 7.

omnium ritu iniecta dextera fœdera iunguntur.
Psal. 2.2. Hos ergo, scelestos scilicet quia frequenter *conueniunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius*. non impune laturos docet sapiens,
Isa. 36.6. quippe qui vt veteres illi Hebræi *Confidunt super baculum arundineum confractum, cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam.* vt etiam hac manus perforandæ metaphora intelligatur eos puniri, qui manus extenderunt ad fœdus pangendum, manusque vulneratæ, ac traiectæ symbolo innuatur, hæc ipsa pacta, & fœdera, quæ crediderant Principes fore salutaria, ipsismet perniciem allatura ipsámque perniciem (vt manui ab arundine) ita ipsis ab iisdem prouenire, à quibus ipsi prius auxilium sperauerant. *Et*
Ierem. 2. 36. *ab Ægypto* confunderis inquit Ieremias, *sicut confusa es ab Assur, nam & ab ista egredieris & manus tua erit super caput tuum*: quam enim manum iniceras ad fœdus firmandum eam in capitis tui perniciem senties esse conuersam. Longè igitur me-
Isa. 25. 10. lius est *vt iungamur Domino fœdere sempiterno, & requiescat manus Domini* (pactum scilicet & fauor) *in monte sancto isto*, sic enim fiet quod sequitur, *Et triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleæ in plaustro, & extendet Dominus manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum*, quasi dicat porrecta vtraque manu puniet, *& humiliabit gloriam eius cum allisione manuum eius*; vel vt aliqui vertunt ex Hebræo, *cum perforatione manuum eius*, malum in hostes nostros reiiciendo, quod nobis conciliauissemus, si illis maluissemus inniti quàm Domino, cuius amicitiam si sanctè coluerimus, aliorumque omnium fœderi præposuerimus, experiemur profectò, ipsius nobis adesse fauoré, etiam

apud

apud Reges & Principes, vt omnia quibus habuerimus opus obtineamus, quod Esdræ cōtigisse legimus, *cui Dedit Rex secundùm manum Domini eius super eum, omnem petitionem eius*, id est omnia, quæ voluit consecutus est, Domini manu, cui se sancto fœdere obstrinxerat, illum protegente, illiusque res fauore suo promouente.

Quamuis autem dubium esse non possit, quin Dominus multis, mirisque modis, nobis auxilio esse possit, *cum non sit difficile Domino saluare vel in multis vel in paucis*, vt sapienter dixit Ionathas ad armigerū suum; & non sit apud eum *vlla distantia, vtrum in paucis auxilietur an in pluribus*, fructu tamen, & iucunditate non vacabit, si ex sacris litteris aliqua prompserimus, quibus appereat, quàm ingeniosa, sic loqui licet, fuerit numinis prouidentia in auxilio iis quos saluos esse volebat, opportunè ferendo, vt his excitati discamus, & nos in Domino spem nostram locare, cuius manus abbreuiata non est, vt difficilibus nostris temporibus opem ferre non possit, nec imminuta caritas, vt minus nunc velit, quàm tunc voluerit. Pugnabat Iosue contra Amorrhæos, suasque phalangas in campis explicauerat ad prælium cum Dominus è superiore loco grandes deuoluens lapides plurimos, populi sui hostes contriuit, nam *mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserunt filij Israel*, oratione quippe sua Iosue *ingressus fuerat thesauros illius grandinis, quæ præparauit Dominus in tempus hostis in diem pugnæ, & belli*, vt loquitur S. Iob, & quasi auxiliares copias in aciem eduxerat contra Amorrhæos. Simile de cœlo auxilium Israelitis pugnantibus contra Chananæos præsto fuit, angelis

In Deo spē locandam, qui multis mirisque modis, suis spem fert.

1. Reg. 14. 6.

2. Paral. 11.

Iosue 10. 11.

Iob 38. 22.

Iud. 5. 20. lis de cœlo pugnantibus, vt dicitur in libro Iudicum: *De cœlo*, inquit, *dimicatum eſt contra eos, ſtellæ* (Angeli ſcilicet) *manentes in ordine, & curſu ſuo aduerſus Siſaram pugnauerunt.* Narrat autem Ioſephus illius conflictus tempore procellā magnam exortam fuiſſe, aquæ etiam & grandinis multum Chananæorum oculis offuſum, atque ideo arma bellica eis vſui eſſe non potuiſſe. Dicuntur autem ſtellæ pugnauiſſe, quia pugnauerunt Angeli, Apoc. 12. 5. qui ſtellarum nomine cenſentur aliquando in ſcriptura, vt cum dicitur in Apocalypſi, *Draconem cauda traxiſſe tertiam partem ſtellarum*: Stetiſſe autem in ordine ſuo, quia Angeli ſuos ſeruant ordines, & hierarchias, in quas tributi ſunt: Curſum verò tenuiſſe, quia ſuum illud ſolemne tenuerunt, vindicandi ab hoſtibus Iſraelitas, quos ſuſceperant defendendos. Sed non ſemper Dominus tanto honore dignatus eſt populi ſui hoſtes, vt vel fulmine caderent, vel maris vorticibus haurirentur, vel ingeſtis de cœlo lapidibus conficerentur: ranunculis interdum, & culicibus agendum putauit, quemadmodum cum Ægyptio Pharaone, vt cum tam paruis beſtiolis ſe pugnando pares eſſe non poſſe intelligerent, multo magis brachium ſummi Principis, cui omnis militat creaturarum exercitus, formidarent. Nec Pſal. 56. 3. minor ad defendendum beſtiolæ vnius vis, Domino dante, quàm ad lædendum. *Clamabo*, inquit Dauid, *ad Deum altiſſimum, Deum qui benefecit mihi.* Chaldæus Paraphraſtes locum hunc ita conuertit vel explicat. *Ad Deum qui præcepit araneæ, vt conficeret in ore ſpeluncæ telam ad defenſionem meam.* Sermo eſt de ſpelunca Engaddi, in quam ſeceſſarat Dauid latebras quærens, quibus ſe à Saulis furore

rore ſubduceret. Texuit ergo araneola telã ſuam, vt Chaldæus auctor eſt, quam cum vidiſſet Saul non venit Dauid in ſuſpicionem quæſitæ in ſpelæo illo recentis latebræ, atque ita ſeruatus eſt. Quid de terrore panico dicam in Syriæ exercitu concitato, opinionéque incerto auctore dedita, Hebræis aduenisse auxiliares copias Regũ Ægypti, Hebræorumque, vnde factum eſt vt obſidio repente ſolueretur, quam diu tolerauerant, fameſque ſit annonæ vilitate depulſa, *cum prius venundaretur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque argenteis,* imo ab ipſis liberis deuorandis immites matres non abſtinerent? *Sed Dominus ſonitum audiri fecit in caſtris Syriæ curruum & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad inuicem. Ecce mercede conduxit aduerſus nos Rex Iſrael Reges Hæbræorum, & Ægyptiorum, & venerunt ſuper nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos, & aſinos in caſtris, fugeruntque, animas tantum ſuas ſaluare cupientes.* atque ita factum eſt, vt cum Iſraelitæ obſcæna illa fame prope modum enecti à deſperatione non procul abeſſent, repente debellatum eſſe cognoſcerent, ſpoliaque plurima direptis hoſtium caſtris barbarica opulentia refertiſſimis, colligerent, tantaque vilitas caritatem illam annonæ exciperet, vt *factus ſit modius ſimiliæ ſtateræ vno, & duo modij hordei ſtatere vno iuxta verbum Domini.* Non abſimilem Palæſtinis terrorem immiſſum crediderim, cum auditus ſonitus gradientis in cacumine pyrorum, vt ſecundi Regum narrat hiſtoria. Videtur enim illud fuiſſe Domini conſilium, vt Philiſthæi qui in valle Raphaim cónſederant, cum ſtrepitus in pyreto

4.Reg.6. 25.

4.Reg.7. 6.

2.Reg.5. 23.

increpuisset, exercitum aliquem auxiliarem, qui Israeli ferret suppetias, esse existimarent, sicque terrore perculsi verterentur in fugam, ad eum forte modum quo sub Samuele tonitrui fragore consternati, gladiis Israelitarum ceciderunt, &
1. Reg. 7. 10. forte suis; vt cum tempore Gedeonis *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, &* milites *mutua se*
Iud. 7. 22. *cæde truncabant.* adeo vt diuersa omnium quæ vnquam acciderunt, ciuilium armorum facies esset, cum non prælio, non aduersis è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentes, dies simul quietos nox habuerat, discederent in partes, tela ingererent, vulneribus se mutuis appeterent, sanguísque & cædes palam, causa esset in occulto. Sed alia interdum ratione vsus est Dominus ad populos suos ab hostium incursibus securos reddendos, incusso nimirum ipsis hostibus timore, non specie aliqua externâ, quæ in oculos incurreret, aut deferretur ad aures, vt in allatis exemplis ostendimus; sed opinione quadam virtutis Israelitarum in eorum mentibus ingeneratâ, ex quo fieret, vt etiam si Israelitæ domos desererent, aut vrbes incustoditas relinquerẽt, militéque vacantes, eos tamen qui domi remãsissent lacessere, aut aliqua ratione violare non auderent. Experiebatur hoc Dei populus quotannis, nam cum frequenter ex legis præscripto masculi omnes in Ierusalem ad sacrificia ascendere deberent, solæque mulieres domi hærerent; nihil tamen finitimi hostes contra illos moliri vnquam ausi sunt, quod diuinæ prouidentiæ peculiari beneficio fa-
Exod. 34. 24. ctum est, ita Domino in Exodo promittente. *Cum tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te, & apparente*

in

in conspectu Domini Dei tui ter in anno. Hunc autem timorem, qui hostes Israelis continebat, ne contra illos quidquam mouere auderent, se immissurum populo ipsi suo comminatur, si officium deseruissent, rectámque virtutis, & diuini obsequij viam, quam fuerant ingressi. *Qui de vobis* Leuit. 26.
remanserint, inquit, *dabo pauorem in cordibus eorum* 36.
in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, nemo vestrum inimicis audebit resistere. Rursus aliquando Dominus suis opem tulit, animum & vires mirum in modum sufficiendo, vt reuera fieret quod ibidem Hæbræis euenturum dicitur his verbis: *Persequemini inimicos vestros, & corruent* Ibid. n. 7.
coram vobis, persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia. Adeo verò euidens erat diuinum hoc auxilium, vt illud nullus non agnosceret, nec posset quisquam, cum id accidebat, *dicere in corde suo: Fortitudo mea, & robur* Deut. 8.
manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt; sed potius 17.
recordari Domini Dei sui, quod ipse vires præbuisset, vt impleret pactum suum, super quo iurauerat patribus suis. Tale Domini auxilium Sampsoni adfuisse videmus, *qui cum venisset ad locum Maxillæ, & Phi-* Iud. 15. 14.
listhiim vociferantes occurrissent ei, irruit spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt, & soluta: inuentamque maxillam id est mandibulam asini, quæ iacebat, arrigiens, interfecit in ea mille viros, & ait. In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille viros. Tandem pugnat aliquando Dominus pro suis, ipsis omnino quiescentibus, & manus ad arma non admouentibus, vt nimirum

diuino nomini planè cedat gloria. Sic Ægyptiorum cladis spectatores fuerunt Hæbræi, dum ipsi maris fluctibus hausti volutarentur in aquis rubri maris iuxta quod pollicitus fuerat Dominus, cum
Exod. 14. 13. per Mosen ait, *Nolite timere, state & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie, Ægyptios enim, quos nunc videtis nequaquam vltra videbitis, vsque in sempiternum, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Vt autem auxiliares copias quas Dominus submittebat, sibi adesse sentirent illi quibus aderant, eas aliquando in conspectu dedit, vt ministro Elisæi, qui timore consternatus quod ingens hostium exercitus vrbi circumfusus esset, plures, quam contra starent, suorum propugnatores, & vindices in curribus & equis expeditos ad pugnã
4.Reg.6. 15. animaduertit. *Consurgens autem diluculo,* inquit, *minister viri Dei, egressus vidit exercitum in circuitu Ciuitatis, & equos & currus, nuntiauitque ei dicens, Heu, Heu, Heu, Domine mi quid faciemus? At ille respondit, noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. Cumque orasset Elisæus, ait: Domine aperi oculos huius, vt videat, & aperuit Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Elisæi.* Sic etiam Iosue visus est Angelus euaginatum tenens gladium, qui contra Israelis ho-
Iosue 10. 42. stes pugnaturus aduenerat. *Cum autem esset Iosue,* inquit scriptura, *in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se euaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait, Noster es, an aduersariorum? Qui respondit, Nequaquam, sed sum Princeps exercitus Domini, & nunc venio.* Quare mirum non est si de Iosue hostium suorum victore dicitur eodem libro. *Vniuersos reges & regiones eorum vno impetu cœpit, atque vastauit, Dominus enim*

Deus

Deus Israel pugnauit pro eo. Non absimilis Iudæ visio, cui à Ieremia aureus gladius datus est, quem in hostes victor distringeret, vt habemus in Machabæorum historia, qui locus quoniam insignis est, multaque continet, quibus ad locandam in Domino spem excitari possimus, totus hic adscribetur. *Machabæus autem,* inquit, *semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Domino adfuturum, & hortabatur suos ne formidarent ad aduentum nationum, sed in mente haberent adiutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab omnipotente sibi adfuturam victoriam. Et allocutus eos de lege, & prophetis, admonens etiam certamina quæ fecerant prius, promptiores constituit eos, & ita animis eorum erectis, simul ostendebat gentium fallaciam; & iuramentorum præuaricationem. Singulos autem illorum armauit, non clypei, & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum, & benignum, & verecundum visu, modestum, moribus, & eloquio decorum, & qui à puero virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Post hæc apparuisse, & alium virum, ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem vero Oniam dixisse. Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta Ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendisse autem Ieremiam dexteram, & dedisse Iudæ gladium aureum dicentem. Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deiicies aduersarios populi mei Israel.* Igitur erecti ingenti fiducia diuini auxilij, cum iam tempus adesset cum Nicanore confligendi, ita Dominum Iudas orauit: *Tu Domine qui misisti Angelum*

2. Mach. 15. 7.

Ibid. n. 22.

tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de Castris Sennacherib centum octoginta quinque millia, & nunc dominator cœlorum mitte angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant, qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum. Nicanor autem, & qui cum ipso erant cum tubis, & canticis admouebant. Iudas verò & qui cum eo erant inuocato Deo per orationes, congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei mirificè delectati. Quid hoc fortissimi viri exemplo afferri potest illustrius? Cum ergo Dominus tam multis, tamque admirabilibus modis populo suo, seque vocantibus in ipso discrimine adesse consueuerit, vt vidimus, statuat Princeps apud se in Domino potissimùm sperandum esse, dicatque cum S.Dauid. *Hi in curibus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus: ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus:* & rursus cum eodem,

Psal.19.8.

Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini Dei exercituum, Dei agminum Israel. Itaque siue bellum ingruens propulsandum sit, siue aliis inferendum, eundem Dominum sibi precibus conciliet, eiúsque impleret auxilium, sic enim incursus aggredientium hostium facilè eludet, *Turris enim fortissima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & exaltabitur;* ipse verò alienas vrbes iusto bello aggrediens expugnabit. Nam *quis deducet me*, inquit S.Dauid, *in ciuitatem munitam? nonne tu Deus?* Quem animi sensum vtinã Dominus Principibus omnibus communicet, vt & ipsi prosperè agant, & quod Deo debent seruitutis obsequium impendant.

1.Reg.17.47.

Prou.18.10.

Psal.59.11.

Prin

Principes Ecclesiarum, & Sacerdotum iura sarta tecta seruare debere.

CAPVT V.

1 ECclesiæ, Ecclesiasticique homines diuino cultui mancipati, exemptionibus, immunitatibus, priuilegiisque nonnullis iam inde ab exordio nascentis Christianæ religionis ornati sunt, quæ illis inuiolata manere decet; eaque Principis pietas esse debet, vt de illis quidquam imminuere, aut deterere summæ sibi religioni ducat. De aliquibus nos hoc capite breuiter disseremus, quantum ex sacris litteris, pro instituti nostri ratione, colligere poterimus. At primò quidem (vt de exéptione in rebus merè Ecclesiasticis dicere incipiamus) in Hebræorum Rep. reperio summos Sacerdotes, cæterosque Leuitas in causis, quæ Ecclesiastici iuris erant, ita exemptos à iudicum potestate fuisse, vt ne regibus quidem vlla ex parte subiacerent. Nam poterant Pontifices citra Regis auctoritatem sacrificia statis temporibus, & locis offerre, sanctuarium ingredi, expiare populum, Leuitas, & Sacerdotes consecrare, legem interpretari, Deum consulere; nec vllum ex scripturis testimonium afferri potest, quo probetur ad hæc facienda Reges ius aliquando habuisse, aut illa ne à Sacerdotibus fierent, prohibere potuisse. Quod si qui temere aliquid ausi sunt, reprehensione, & verò etiam pœna diuinitus

Pontifices Hebræorũ & Leuitas in rebus ecclesiasticis à Regum potestate exemptos fuisse.

uinitus inflicta coerciti sunt. Exemplo sit Ozias, qui super altare thymiamatis incensum adolere voluerat, verbis enim à Pontifice castigatus, & fœdo, etiam lepræ morbo diuinitus percussus, te-
2. Paral. 26.18. meritatis suæ pœnas luit. *Non est tui officij Ozia,* dicebat Pontifex, *vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministerium. Egredere de Sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius coram Sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis.* Itaque & ipse *sensit plagam Domini*, & quandiu vixit, Regni administratione caruit, seorsimque ab hominum consuetudine, more leprosorum, vitam miserè traduxit. Sed forte obiiciat aliquis factum Salomonis, qui Abiathar Pontificem summo Sacerdotio priuauit, Sadoc in illius locum subrogato, ex quo probari posse videtur ius Regibus fuisse in Pōtifices, quos pro arbitrio ab illo munere possent amouere. Sed in promptu est responsio. Nam si Salomon potestate Regia hoc ausus esset, nec legitimè fecisset, nec magis excusari posset, quam excusari possint reliqui Principes, si violant interdum iura Sacerdotum. Verum probabilius est diuino instinctu, quippe prophetam, fecisse; quod innuere videntur sacri
3. Reg. 2. 27. contextus verba, quæ sunt huiusmodi. *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.* Quasi diceret, id effectum dedit Salomon diuino spiritu instinctus, quod olim Dominus Heli fuerat comminatus. Non ergo ex Salomo

lomopis facto ius aliquod Regibus in Pontifices fuisse confici potest. Sed nec in Leuitas habuerunt, quod ex iis quæ dicturi sumus facile constabit: si enim probauerimus Leuitas in iudiciis etiam spectantibus ad res non Ecclesiasticas fuisse à Regis potestate exemptos, probauerimus etiam, & multo magis, in rebus Ecclesiasticis exemptos fuisse.

2 Colligitur autem ex libro Numerorũ exemptio hæc Leuitarum de qua disputamus. Nam ibi legimus à Domino Moysi dictum fuisse, se loco primogenitorũ tulisse Leuitas, eósque sibi peculiari quodam titulo deberi ab eo tempore, quo Ægyptiorum primogenitos exterminatoris angeli ministerio prostrauit in Ægypto, filios autem Israëlitarum seruauit incolumes. *Ego tuli Leuitas*, inquit, *à filijs Israël pro omni primogenito, eruntque Leuitæ mei. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti.* & alibi. *Statuésque Leuitas in conspectu Aaron, & filiorum eius, & consecrabis oblatos Domino, ac separabis de medio filiorum Israël, vt sint mei, quoniam dono dati sunt mihi à filijs Israël pro primogenitis accepi eos. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israël tam ex hominibus quàm ex iumentis.* Ex his autem locis sic argumentari licet: si voluisset Dominus ipsa primogenita accipere, quæ sibi debebantur, proculdubio postquam illa accepisset, transissent in dominium Dei, nec vllus in ea, tanquam in rem alienam, ius habuisset, potestatem, aut iurisdictionem. At Dominus pro primogenitis Leuitas accepit, hi ergo Domini ita facti sunt, vt nullus in eos præter Dominum qui sibi illos seposuit, ius habere possit. Et sanè poterat Dominus hos

Leuitas olim in republica Hebræorũ à Iudicum sæcularium potestate exemptos fuisse.

Num. 3. 12.

Num. 8. 13.

Leuitas, quos voluit funiculum esse hæreditatis suæ, tanquam rem suam, aut Regi, aut alij subiicere, vt ab illo in Politicis regeretur. Noluit autem subiicere potestati Regis, sed Pontificis
Num. 8. 18. vt loco proximè citato habetur. *Tuli*, inquit, *Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël, tradidique eos dono Aaron & filijs eius de medio populi.* Pontifici ergo cui donati fuerant, non Regi debebant obsequium. Quod etiã constat ex alio eius-
Num. 18. 1. dem libri testimonio cum dicitur, *dixitq; Dominus ad Aaron: Exultabunt Leuitæ ad præcepta tua.* Plenum itaque ius in tribum illam summo sacerdoti tributum est, dicundi iuris, causasque eorum cuiuscúmque generis essent, cognoscendi. Rursus Principibus familiarum Leuiticarum postulantibus, & Iosuë populi duce Eleazaróque sacerdote tribuentibus octo supra quadraginta oppida ex omni terra promissionis consecuti sunt
Iosue 21. 3. Leuitæ, *Nam dederunt filij Israël de possessionibus suis iuxta Imperium Domini ciuitates, & suburbana earum de tribu Iuda, & Simeon, & Benjamin ciuitates tredecim de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manasse in Basan ciuitates numero tredecim; De tribubus Ruben, & Gad, & Zabulon vrbes duodecim.* Cum ergo ciuitates istæ Leuitarum essent propriæ, illísque ad inhabitandum tributæ, singulísque ciuitatibus Iudices præessent, vt ratio ipsa bene constitutę gubernationis persuadet, dubitari non potest quin ex vrbium illarum inquilinis iudices dati sint populo, potius quàm ex aliis tribubus accersiti peregrini, aut à Principibus missi. Imo probabile esse crediderim alios Leuitas sparsim in Israëliticis tribubus habitantes, eadẽ ratione à Leuitici generis iudicibus fuisse iudicatos,

dicatos, quod probabile dixi, nam adhuc testimonium ex scriptura desidero, aut certiorem aliquam coniecturam. Tandē ex amplissima summi sacerdotis potestate colligitur Leuitarū omnium causas ad illius tribunal, aut iudicum ab ipso constitutorum, pertinuisse. Nam si ciuiles, aut criminales omnes cognitiones, quæ paulo intricatiorem haberent expeditionem, adeo vt iudicum variantibus sententiis non facile esset dispicere, quid faciendum esset, ad summum spectabant sacerdotem, nec alia poterant ratione finiri, quàm illius expectatá sententia, eâ scilicet de causâ, quod cum omnia apud populum illum legis Mosaicæ sanctionibus gubernanda essent, nulli melius intelligentia assecuti credendi essent, quàm sacerdotes de quibus dixit Malachias, *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est*, probabiliter admodum colligitur, Leuitas à Leuitis tantum iudicatos, ne qui omnes alios iudicarent, ab aliis ipsi iudicarentur. Hoc verò summi sacerdotis ius, de quo dixi, habetur in Deuteronomij libro vbi legimus. *Si difcile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem*, (quod ad crimina vindicanda, fontésque puniendos spectat) *causam & causam*, (quod pertinet ad componendas dirimendásque inter litigantes controuersias) *lepram & lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniésque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quaerésque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco, quem* elegerit

Malach. 2. 7.

Deut. 17. 8.

elegerit Dominus, & docuerit te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo suo, & decreto iudicis, moriatur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctúsque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Hinc Dominus reipublicæ negotia grauiora, & implicatiora, ita per Principem voluit expediri, vt tamen per sacerdotem Domini voluntas exquireretur, Principsque nec bellum suscipere, nec aliud magni momenti negotium aggredi posset, nisi consulto per Pontificem oraculo, vt habemus in libro Numerorum. *Dixit* Num. 27. 18.
Dominus ad Mosen: Tolle Iosuë filium Nun, virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis vidētibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis Synagoga filiorum Israël. Pro hoc (scilicet Principe sæculari) *si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum, ad verbum eius* (Eleazari) *egredietur, & ingredietur ipse* (Iosuë vel quicunque alius Princeps sæcularis) *& omnes filij Israël cum eo, & cætera multitudo.* Atque propterea, quia negotium partitionis terrę promissæ valde arduum erat, multísque septum difficultatibus, idcirco summo adhibito sacerdote, quæ Dominus seruanda præceperat, Iosuë executus est,
Iosue 14. 1. vt in eiusdem libro dicitur. *Hoc*, inquit, *est quod possederunt filij Israël in terra Chanaam, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, & Iosuë filius Nun, & principes familiarum per tribus Israël.* Cum ergo caussæ illæ omnes difficiliores ad sacerdotis tribunal referendæ essent, illiúsque iudicio standum, cuiuscun

iuſcunque tandem tribus eſſent homines inter quos illa verteretur controuerſia; ſequitur plenius aliquid ius illum habuiſſe in homines ſuæ tribus, quos à Domino dono fuerat conſecutus, vt ſupra vidimus; hoc autem illud eſſe videtur vt ad nullũ aliud ſiſterentur tribunal, quàm ſummi ſacerdotis, cuius ſuprema inter Leuitas erat auctoritas. Itaque ſi tantum in veteri lege tributum eſt ordini ſacerdotali, cuius longè minor fuit poteſtas & dignitas, quàm ſacerdotum noui teſtamenti à Chriſto inſtitutorum, facile erit iudicare quàm deceat, nihil à Principibus de hac immunitate, qua gaudent, imminui aut detrahi.

3 Temporibus autem Apoſtolicis reperio ſancti Pauli reſcripto mandatum eſſe Corinthiis, vt lites controuerſiáſque ciuiles, ſi quæ inter ipſos exiſterent, diſceptatoribus Chriſtianis adhibitis, & ad hoc in Eccleſia conſtitutis, componerent, nec ad tribunalia infidelium Chriſtianis iniqua & infeſta eos traherent, quibuſcum litigarent. Nec ſolum Clerici, ſed laici etiam hiſce iudicibus ſuas lites finiebant. Erant porrò hi iudices aut Epiſcopi, aut ex Clero ſelecti viri, grauitate & ſapientia inſignes, aut etiam laici Epiſcoporum voluntate, & nutu ad hoc munus deſtinati. Diu autem tenuit mos iſte in Eccleſia vt ſcilicet fideles in ſuis cauſis adirent Epiſcopos, eorumque ſententiæ acquieſcerent. Nam aliquot poſt ſæculis D. Auguſt. queritur ſe quippe Epiſcopum, *tumultuoſiſſimas perplexitates cauſarum alienarum pati de negotijs ſæcularibus, vel iudicando dirimendis vel interueniendo præcidendis, quibus nos moleſtijs*, inquit, *idem affixit Apoſtolus*. Reſpicit autem

De eadem exêptione ex nouo teſtamento.

Lib. de opere monachorum cap. 20.

tem Augustinus ad verba illa ad Corinth. quæ
1.Cor.6.1. sunt huiusmodi. *Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de mundo iudicabunt? & si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis. Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis sæcularia? sæcularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.* Est autem Apostoli auctoritate sancitum, vt lites & controuersiæ, quæ inter Christi fideles extitissent, arbitrorum sententia dirimerentur, ne forte de christiani nominis existimatione aliquid deperiret, si adeo pauper esse crederetur Ecclesia vt nullos haberet, qui causas eorum disceptare posset: neue inter illos aduersæ voluntates aut lites esse deprehenderentur, quorum lex mutuæ charitatis vinculo potissimùm contineri passim prædicaretur: aut tandem ne vexarentur Christiani ab iniustis iudicibus & Christiani nominis inimicis, qui contemptoribus idolorum quacumque ratione incommodare possent, maximè vellent. Quæ ergo sanctio Apostoli iussu recepta Ecclesiarum praxi vsurpabatur decursu temporis, postquam Christi legem integræ suscepêre prouinciæ translatis ad laicos laicorum iudiciis obsoleuit. Illud tamen semper fixum fuit, vt quæ causæ, aut controuersiæ, res, aut personas Ecclesiasticorum attingerent, harum cognitio ad solos Episcopos, iudicesque Ecclesiasticos pertineret. Itaque Apostolus quodam loco ad Timotheum Episcopum scribens iudicij quidem formam præscribit, si presbytero contingat crimen aliquod impingi, vt scilicet non minus quàm tribus, aut certè duobus

duobus testimoniũ contra reum dicentibus admittatur accusatio. *Aduersus*, inquit, *presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus, aut tribus testibus*: iudicium autem hoc ad Episcopum pertinere non exprimit, quod in re satis explorata dubitationi locus non superesset. Hanc ergo iurisdictionem in Ecclesiasticas personas, de qua disputamus, ne minima quidem ex parte violare tentet religiosus Princeps, sibique persuadeat optimo iure factum esse, vt à iudicum sæcularium potestate eximerentur. Nam cum præcipui actus Ecclesiasticæ potestatis sint doctrinam salutarem proponere, vitia arguere, virtutum officia commendare, & si opus sit imperare; peccantes item corrigere, contumaces plectere, absoluere pœnitentes, obstinatos ac rebelles anathematum reliquarúmque censurarum mucrone ferire: non possent ista ea qua par est dignitate, & auctorite præstari, si qui in spiritualibus negotiis superiores, & iudices futuri sunt, iidem in reliquis laicæ potestati subderentur. Nonnunquam etiam accideret, vt quæ præstanda essent, penitus omitterentur, si aliqua timeretur offensio, aut remissè, & languidè exercerētur: & vt qua par est constantia, & sedulitate præstarentur, contemnerentur nihilominus functiones illæ, earumque administri, ab iis saltem quorum potestati subiecti essent: quod vtinam corrupti hominum mores temporáque quibus viuimus minus frequentibus exemplis rem ita vt dicimus se habere, non ostenderent.

Tim. 5. 1.

Sed iam de immunitate à tributis verba faciamus. Huius autem multa in scriptura reperiuntur exempla, Principum etiam barbarorum, qui licet

De immunitate à tributis.

licet veræ religionis lumine carerent, existimabant nihilominus æquum non esse vt sacerdotes tributi pensitatione, sicut reliqua populi pars oneraretur; imo nonnulli eorum publici ærarij impensis eos alendos putabant: nam cum pro vniuerso populo apud Deum quasi sequestres quidam agerent, publicámque totius Reipublicæ causam apud Deum precibus sacrificiísque iuuarent, publicis etiam expensis sustentandi videbantur. Ita apud Ægyptios sub Pharaone populus bona sua vniuersa distrahere coactus est,
Genes. 47. 20. cum fames ingruisset, *vendentibus singulis* (Ioseph Ægypti gubernatori.) *possessiones suas præ magnitudine famis*, adeo vt omnia Ægyptiorum latifun-
Ibidem. dia pecuniis regiis emerentur *præter terram sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Quanta verò quamque prolixa fuerit Artaxerxis Persarum Regis in Iudæos sacerdotes liberalitas, illius de-
1. Esd. 7. 21. clarat edictum, quod est huiusmodi. *Ego Artaxerxes Rex statui atque decreui omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, vt quodcunque petierit à vobis Esdras scriba legis Dei cœli, absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumẽti coros centum, & vsque ad vini batos centum, sal verò absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne forte irascatur contra regnum Regis, & filiorum eius. Vobis quoque notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & Leuitis & cantoribus, & ianitoribus, Nathinæis, & ministris domus Dei huius, & vectigal, & tributum & annonas, non habeatis potestatem imponendi super eos.* Hæc pietas Ethnicorum Principum in

eos

eos etiam prolixè liberalis à quorum religionibus abhorrebant : quam non frustra sacris litteris consignari voluit Dominus ad eorum damnandam auaritiam, qui quidquid in Clericos, Deóque dicatos homines pia antiquitas liberaliter erogauit, per Reipublicę detrimenta parum consultè effusa decernunt, & cum Rempub. tractant immunitates hasce quantũ possunt accidere tentant, & minuere. Atque hæc, vt diximus, gentilium exempla sunt. Apud Hebræos autem tantum abest, vt sacerdotes, aut Leuitica tribus, Principibus tributa penderent, vt potiùs ipsis primitiæ traderentur, & decimæ frugum, & animaliũ, vt habemus ex libro Numerorum, in quo ista legimus. *Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis* (loquitur de Leuitis) *nec habebitis partem inter eos. Ego pars, & hæreditas tua, in medio filiorum Israël. Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israëlis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fæderis*. Et paulo post. *Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui.* Adde, quod cum præcepisset Dominus in censu populi singula censitorum capita dimidium sicli pendere; tamen Leuitica tribus vniuersa immunis fuit, quia illius numerus per censum initus non est. *Quando tuleris*, inquit Dominus, *summam filiorum Israël, iuxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti. Hec autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli iuxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino. Qui habetur in numero à viginti annis & supra, dabit pretium. Diues non addet ad medium sicli, & pauper*

Num. 18. 20.

Ibid. num. 24.

Exod. 30. 11.

nihil minuet. Cum verò adeo exactè colligi tributum hoc vellet Dominus, vt nec paupertatis quidem haberetur ratio, quominus quis quod imperabatur persolueret; Leuitas tamen exemit. Nam cum populus vniuersus recensendus esset,
Num.1. 48. *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Tribum Leui noli numerare, neque pones summam eorum cum filijs Israël*; ex quo factum est vt etiam ab illius tributi pensitatione seruarentur immunes. Sed dicat fortasse aliquis, mirum non esse si Leuitico generi concessum est, vt à tributorum solutione eximerentur, cum cæteris filiis Israël pauperiores essent, quippe qui nullas habebant possessiones in terra promissionis: quare dicitur in Deuter.
Deut.10. 9. *Non habuit Leui partem, neque possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est.* Et in
Ios.13.14. libro Iosuë legimus, *Tribui autem Leui non dedit possessionem, sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est eius hæreditas, sicut locutus est illi.* Sed non sunt hæc scripturæ testimonia, ita accipienda, quasi nullos agros licuerit Leuitis possidere; sed ita loquitur scriptura, quia in partitione terræ Chanaan, quam Israëlitis Dominus concessit, non erant cum reliquis tribubus vrbes, & agros sortituri. Cæterum & vrbes proprias habuerunt ad habitandum, & suburbana, poterántque agros & vineas emere, aut à Dominis relictas possidere. Clarissimis ex scriptura locis id
Num. 35. 2. euinci potest. In Numeris dicitur: *Præcipe filijs Israël, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur.* De Leuitarum etiam domibus, & possessionibus mentio est in Leuitico, cum dicitur,

dicitur, *Ædes Leuitarum quæ in vrbibus sunt, semper possunt redimi: si redempta nõ fuerint, in Iubilæo reuertentur ad Dominos, quia domus vrbium Leuitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël, suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.* Et domos ergo, & agros possidere poterant. Rursus Leuitici cap. vltimo, de eo qui vouerat Deo agrum dicitur, *Quod si voluerit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum; sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, vltra eum qui vouerat redimere non poterit, quia cum Iubilæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.* Sensus ergo legis est, si quis agrum Domino vouerit, integrum ei sit postquam sacerdos illum æstimauerit, addita quinta parte taxati pretij redimere: quod si redimere noluerit, distractúsque fuerit ager, & illum dato pretio aliquis suum fecerit: cum Iubilæi annus recurrerit, quo tempore possessiones ad antiquos Dominos redeunt, iam pertinebit ager ille ad sacerdotes omni primi possessoris iure in agrum illum extincto. Itaque non ægrè Domini auctario illo pretij res suas recuperabant, ne illas in perpetuum amitterent. Vt autem lege possessio agrorum sacerdotibus & Leuitis concedebatur, ita eosdem possessiones habuisse ex scriptura docere possumus. Nam Abiathar sacerdos, & Ieremias propheta, qui etiam sacerdos fuit, agrum possedisse dicuntur in Anathoth, illi enim legimus in Regum historiæ dictum fuisse à Salomone Rege, *Vade in Anathoth ad agrum tuum:* hic verò se agrum à patruele suo emisse testatur, cum ita scribit, *& emi agrum ab Hanameel filio patrui*

Leuit. 25. 32.
Leuit. 27. 19.
3. Reg. 2. 18.
Ierem. 32. 9.

trui mei, qui est in Anathoth, & appendi ei argentum centum stateres, & decem argenteos, & scripsi in libro, & signaui, & adhibui testes, & appendi argentum in statera; & accepi librum possessionis signatum, & stipulationes, errata & signa forinsecus. Porrò Ieremiam fuisse sacerdotem ex initio propheriæ illius habe-
Ierem. 1. 1. tur, quæ sic incipit. *Verba Ieremiæ filij Heluiæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth in terra Benjamin.* Nec fuit, vt quidam voluerunt, ager ille Ieremiæ hortus olitorius iuxta domum, nam & Hebraica vox agrum significat, qui subigitur aratro, & illa agri emptione propositum erat Domino ostendere quid futurũ esset, vt scilicet agri venderentur, & emerentur, quod non satis commodè intelligi potuisset, si quem emit Ieremias
Act. 4. 36. verus ager non fuisset. Tandem in actis Apostolorum dicitur de Barnaba, *Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.* Ex his autem, quæ attulimus, colligitur adeo non fuisse pauperes Leuitas, vt potius essent multo quàm reliquus populus opulentiores, & ditiores. Nam cum vix essent sexagesima populi totius pars, decimam tamen frugum partem, animaliúmque percipiebant, primitias etiam, plurimásque populi oblationes, quibus largè sustentari possent. Non excessisse autẽ sexagesimam partem populi, constat ex censu, nam cum de reliquis tribu-
Num. 2. 32. bus numeratis sermo est, dicitur, *Hic numerus filiorum Israël per domos cognationum suarum, & turmas diuisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non sunt numerati.* Cum verò Moses in deserto Sinaï iussus est inire Leuita-

rum

rum censum, omnium masculorum numerus infantibus etiam computatis, viginti duorum millium summam non excessit, dicente scriptura: *Omnes Leuitæ, quos numerauerunt Moses, & Aaron* Num. 3. *iuxta præceptũ Domini per familias suas in genere ma-* 39. *sculino à mense vno, & supra fuerũt viginti duo millia,* reliquus verò Israël ita numeratus est, vt eorũ qui vigesimum annum non attigerant, aut expleuerant, nulla haberetur ratio, nec summa iniretur: dicitur enim eodem libro: *Tollite summam* Num. 1. 2. *vniuersæ congregationis filiorum Israël per cognationes, & domos suas, & nomina singularum, quidquid sexus est masculini, à vigesimo anno, & supra omnium virorum fortium ex Israël.* His ergo si addas pueros & senes summam proculdubio efficies duplo maiorem, cuius ferè sexagesimam partem fuisse Leuitas supputanti constabit. Porrò Christianorum clerus (vt cum eo Leuitarum numerum conferamus) maior fortasse est, cum nulla ferè domus quæ paulo amplior sit Ecclesiastico aliquo viro; nullus pagus vno templo careat, aliquando verò alterum etiam habeat & tertium, in quo sæpenumero sacerdotes nonnulli sacris operantur. Adde Cænobitarũ familias sanè frequentes, quæ plurimis Monasteriis, & domibus ingentem religiosorum multitudinem alunt, quorum opera Ecclesiæ Dei vtilissima est, nam partim iratum peccatis nostris numen precibus propitiant, quod sanè cogitaret *vt disperderet nos*, si non sancti hi vi- Psalm. ri, *electi eius starent in confractione*, cum scilicet pœ- 105. 23. narum exercitibus, peccatorum vindicibus admotis labantia & confracta infirmitatis nostræ mænia fatiscerent ac soluerentur, *nisi starent in conspectu eius, vt auerterent iram eius ne disperderet*

 nos.

nos. Partim rudes, litteras christianæque doctrinæ rudimenta docent, contra hæresum monstra pugnant, concionibus adhortationibúsque populum ad pietatem officiúmque faciendum excitant, confessionibus peccatorum audiendis animas expiant, aliisque christianæ charitatis, & pietatis operibus se exercent, quibus mirum quantum reipublicæ vniuersæ cōmodant. Quàm multi verò quod debent Ecclesiasticis viris siue decimæ sint, siue quid aliud, malignè soluunt, quàm multa detrahunt, interuertunt, quàm frequenter Principibus concedunt Pontifices, vt Ecclesiæ redditum bonam aliquam partem in suos vel Reipublicæ vsus conuertere possint? Quæ omnia si prudenter suis momentis expendere voluerimus; percipiemus quam iniustè faciant ij, qui Ecclesiam diuitiarum nomine vocant in inuidiam, quorumvoces illius vocibus consentiunt, qui dicebat: *Vt quid perditio hæc? potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus.* Vt enim hic pretiosum illud vnguentum in Christi caput effusum, quasi pauperes illi cordi essent, ægrè ferebat, ita his dolent oculi, quod christiani populi pietate, virorúmque principum munificentia liberali, mysticum Christi corpus, quod est Ecclesia, aliquas opes nactum sit, quas tamen ipsemet Christus sequentibus se pollicitus est cum dixit? *Omnis qui reliquerit domum vel fratres, aut sorores, aut patrem aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* quod centuplum de bonis etiam in hac vita accipi debet, cum expresse dicat D. Marcus: *Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro vitam æternam.* Quod autem

Matth. 26.8.

Matth. 19.29.

Marc. 10. 30.

tem Dominus ipſe per ſe promiſit Eccleſiæ, multo ante prædictum eſt à Prophetis, præſertim ab Iſaia, cuius illud eſt vaticinium; *Erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demiſſo adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.* Iſai. 49. 23.
Qui verò Regum gazis aluntur, & nutriuntur, pauperes, & malè habiti eſſe nō poſſunt. Sed rurſus Iſaias populorum multitudinem ad chriſtiana ſacra conuolanté deſcribens, diuitiarum etiam meminit, quibus Eccleſiam locupletabunt. *Tunc,* Iſa. 60. 6.
inquit, *videbis & afflues & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio camelorū operiet te, dromadarij Madian, & Epha, omnes de Saba venient aurum & thus deferentes: & laudem Domino annuntiantes.* Et paulo poſt. *Me enim inſulæ expe-* Ibid. n. 9.
ctant, & naues maris in principio, & adducam filios tuos de longè, argentum eorum, & aurū eorum cum eis offerendum ſcilicet, *nomini Domini Dei tui, & ſancto Iſraël, quia glorificauit te.* De diuitiis etiam Eccleſiæ illud accipiendum eſt, quod apud eundem Iſaiam legimus: *Et ſtabunt alieni & paſcent pecora* Iſa. 61. 5.
veſtra, & filij peregrinorum agricolæ & vinitores veſtri erunt. Vos autem ſacerdotes Domini vocabimini, Miniſtri Dei noſtri, dicetur vobis. Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria eorum ſuperbietis, id eſt vt vertentes explicant Septuaginta, *eritis admirabiles.* Et paulo poſt. *Propter hoc in terra ſua duplicia poſſide-* Ibid. n. 7.
bunt, lætitia ſempiterna erit eis. Hactenus ex ſcripturis veteris teſtamenti probauimus non modò apud Hebræos, ſed etiam apud Principes, & Reges aliquos, quorum mentio in Sacris litteris habetur, à tributorum penſitatione exemptum fuiſſe ſacerdotale genus. Nunc antequam ad alia

transseamus, ex dicto Christi, quod habemus apud S.Matthæum, quomodo idem probetur, videamus. *Cum venisset*, inquit, *Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt ei. Magister vester non soluit didrachma? At, etiã. Et cum intrasset domũ, prævenit eum Iesus dicens Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum. A filijs suis, an ab alienis? & ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me, & te.* Ex hoc ergo testimonio satis apertè colligitur Clericos, qui sunt filij, & domestici Dei, à solutione tributorum immunes esse debere, nam Christus soluit quidem didrachma, sed tamen addidit, *ne scandalizemus eos*, non soluturus si collectorum illorum scandalum abfuisset. Deinde si ipse, & eius discipuli Ecclesiæ, Clerique primitiæ, ad tributi pensionem tenebantur, cur non pro omnibus soluit, sed tantùm pro se, & Petro? Adde quod Christus asseruit filios Regum esse liberos à tributo, aut hoc nomine cunctos significans Apostolos, aut se ipsum tanquam æterni Regis Dei filium? quomodocumque autem id intellexerit, semper sequitur immunes à tributis esse debere Apostolos, eorúmque successores, Clericos. Nam si filij sunt Regis, propterea liberi sunt, quia filij: si verò Christus Regis filius est; adhuc Apostoli liberi, quia in bene cõstituta republica Regũ familiares ac domestici, à tributis soluendis eximuntur. Adde Dominum non ex loculis ad suorũ victum destinatis didrachma solui voluisse, sed aliunde pecuniam

Matth. 17.23.

cuniam parauiſſe, vt indicaret Eccleſiæ bona in Principum tributa conuertenda non eſſe.

Sequitur vt de iure Aſyli dicamus aliquid. Aſylus autem dicitur locus à quo quis abſtrahi ſalua religione non poteſt, etiam ſi criminis alicuius reus ſit. Apud Hebræos, vt habemus in libro Ioſue, ſex ciuitates diuino iuſſu conſtitutæ ſunt, ad quas ij ſe reciperent; qui per imprudentiam aliquem interfeciſſent. Hi enim ſi ſenioribus ciuitatis illius innocentiam ſuam approbaſſent, legis eius beneficio aduerſus ſanguinis vindices, & inſectatores protegebantur, quorum dolori indulgebatur, vt ſi homicidam illum extra Aſyli Ciuitatem nacti eſſent, impunè poſſent occidere. Sunt autem diuina lege refugij ciuitates inſtitutæ, vt innocentiæ eorum qui inuoluntariam cædem patraſſent, præſidium aliquod præſtaretur. Deinde vt rixarum, cædiumque, quibus Reſpubl. turbatur, materia, dolore eius qui propinquum aliquem amiſiſſet ſubtraheretur, ſuperſtite propinquo, & homicida in diuerſa loca diductis. Vt autem facilius ad iſtas ciuitates aditus pateret; tres ex illis vltra, reliquæ verò tres citra Iordanem, conſtitutæ ſunt, æqualibus inter ſe ſpatiis diſtantes, ſiue quæ cis Iordanem erant, inter ſe comparentur, ſiuè cum illis, quæ vltra Iordanem erant. Quamuis enim pars illa terræ promiſſionis, quæ trans fluuium erat, anguſtioribus finibus coërceretur, ita tamen diſpoſitæ erant vrbes, vt reſpectu prouinciæ totius, quam Iordanis interfluebat, æquè diſtarent inter ſe ſe, eſſetque homicidiis vtriuſque regionis integrũ, ad quam voluiſſent, opportunioremque ſibi crediſiſſent, ciuitatem confugere. Ita enim locus Deuteronomij acci-

De iure Aſyli.

Ioſue 20. 1.

Deut. 19. 7.

piendus est, in quo dicitur: *Pracipio tibi, vt tres ciuitates aqualis inter se spatij diuidas:* quod clarius
Ibid.n.3. paulo ante dictum fuerat eodem libro, *In tres aqualiter partes totam terra tua prouinciam diuides, vt habeat è vicino, qui propter homicidium profugus est, quo possit euadere.* Si enim peccatis Israëlitarum non impedientibus vniuersam promissam terram suæ ditionis fecissent, iam nouem, non sex tantùm futuræ erant ciuitates refugij, plures pro ampliori Prouinciæ spatio, ternæ scilicet in qualibet tripartitæ illius regionis portione. Erant porro editis ferè, & conspicuis in locis sitæ, vt vel ignaris viarum, facilius ad illas liceret adspi-
Iosͤ.20.7. rare. Nam vt dicitur indicato Iosue loco; *Decreuerunt Cedes in Galilaa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est Hebron in monte Iuda. Et trans Iordanem contra orientalem plagam Iericho, statuerunt Bosor, qua sita est in campestri solitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaubon in Basan de tribu Manasse.* Sola
Deut.19.3. autem Bosor in planitie sita erat, patente tamen loco, ita eminens vt conspici facilè posset. Viæ autem quæ ad vrbes istas ducebant, commodè stratæ, complanatæque erant, iussu Domini: imo iuxtà quorumdam auctorum sententiam, subinde in biuiis, aut triuiis fixi erant stipites, aut columellæ, vt itinerum erroribus occurreretur, illorumque indicio dirigerentur, & quasi manu ducerétur, qui ad eas confugere opus habuissent. Nec ciuibus tantum, & Hebræi sanguinis hominibus, sed quibuscumque etiam peregrinis concedebatur, vt cum se post cædem ad illas reducerent, salui esse possent, vt in Numerorum libro apertè dicitur. Tandem sex istæ Ciuitates inter quadra

quadraginta octo oppida numerantur, quæ Leuitis ad habitandum obtigerunt, vt Iosue caput vigesimum primum percurrenti constare poterit, vt non omnino profanum, & ciuili tantum lege constitutum, sed Sacerdotum etiam, & Leuitarum, qui illic habitabant, præsentia verendum asylum illud redderetur. Erat autem proscriptio hæc & exilium homicidarum, aliquando diuturnius, aliquando contractius, pro summi Pontificis vitæ breuitate, aut prolixitate. Statutum enim erat vt cum ipse è viuis excessisset, fas cuilibet profugo esset, patrios lares impunè repetere. Id autem datum vel publicæ hilaritati, vt nouo summo Sacerdote Pontificatum ineunte, exules denuo in cómuni gratulatione suis pœnatibus redderentur: vel ita institutũ, vt ab homicidio quàm maxime Israelitæ absterrerentur, si cogerentur ij, qui humano sanguine manus imbuissent, tamdiu extra patriam agere, dum superstes is esset, quem in terris, Dei primarium interpretem, & diuinæ maiestatis personam quodam modo sustinentem agnoscerent: quasi sceleris sui diritate ab eius conspectu, interim dum temporis longinquitate noxam abstergerent, arcerentur. Quod si alicui lex ista parum æquitati consentanea videtur, quod fieri posset, vt quis in pari crimine, breue toleraret exilium, alius verò multo diuturnius, prout tempus patratæ cædis, à tempore mortis summi Sacerdotis, parum aut multum recederet: animaduertat oportet, hanc esse conditionem earum pœnatum, quæ sortem aliquam habent ad mixtam, vt vno aut altero, pluribúsve; pœnalem illam legem patientibus, aliqui, aut multi sortis beneficio impunitatem consequantur,

tur, vt accidit in militari pœna apud Romanos olim vsurpata, qua cum in commune aliquid ab aliqua legione aut exercitu peccatum esset, decimus quisque capite truncabatur, cæteris impunè dimissis. Atque hæc de sex Ciuitatum Asylo dicta sint. Sequitur vt videamus, an iis, qui se ad cornu altaris applicuissent; illúdque tenuissent, impunitas Asyli iure concederetur. Sunt qui negant. Et sanè in scripturis nusquam disertè lex ponitur, qua hoc statuatur. Coniecturis tamen veterem morem vestiganti, nonnulla occurrunt, quibus probabiliter confici posse videtur, certis quibusdam sontibus exceptis, aliis ius ex recepta saltem consuetudine fuisse, vt inde auelli, & ad supplicium rapi non possent, Id primò indicat exceptio illa quæ est in Exodo. *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euelles eum vt moriatur:* quasi dicat, voluntaria cæde polluto nihil prosit loci sanctitas, quæ alios tueri solet. Deinde idem confirmat factum Ioab sub Salomone Rege, qui cum cædis duorum insignium virorum reus esset, ingressus tabernaculum, altare Domini, apud quod reliqui sontes salui esse consueuerant, eo consilio tenuit, vt sibi pararet impunitatem. Sed eum Salomon de medio tolli iussit, quod meditatæ cædis reus, religione loci, iuxta Exodi recitatam legem, tutus esse non posset. Tandem Demetrius Rex in Machabæorum historia, cum sibi Iudæorum voluntates conciliare studeret, illud inter cætera, in loci, & gentis illius gratiam concessit, *vt quicumque confugerent in templum quod est Ierosolymis, & in omnibus finibus eius obnoxij regi in omni negotio dimitterentur.* Id autem propterea à Rege videtur indultum,

Exod. 21. 14.

3. Reg. 2. 28.

1. Mach. 10. 43.

dultum, vt hac ratione Iudæis ostenderet se illorum religionibus fauere velle, quas sartas tectas conseruaret, aut etiam suo priuilegio, eorum causa amplificaret. Cur autem æquum fuerit in ædibus sacris, locísque diuino obsequio destinatis asyla constituere, haud sanè difficile occurret ratio animum adiicienti. Nam si apud Gentiles, ij, qui deposcebantur ad mortem ob scelus aliquod, si aram, si Dei simulacrum tenuissent, si denique ipsas aquilas signáque castrensia amplexi fuissent, se religione tutabantur; eosque inde abstrahere per vim piaculum erat: nonne æquum fuit vero numini nihil minus venerationis impendi à Christianis, quàm à gentilibus vanissimis illis commentitiisque diis tribueretur? Adde hoc esse diuinæ maiestatis documentum, dum eius ædes & templa in quibus Deum veneramur, illique sacra facimus apud nos sacrosancta adeò habentur, vt illa violari credamus, si qui ad ea confugerint, vt tuti esse possint, in loci sanctitate præsidium, nostro vitio non inuenerint. Tandem pertinere potest ad rectam Reipubl. gubernationem, vt post patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum interest, prius resideant, & componantur, vt consilio potius quàm impetu res peragatur. Hæc verò quæ diximus non de confugientibus dumtaxat ad templum, & loca sacra vt asyli iure gaudere possint, intelligenda sunt, sed de iis etiam, quæ in templis aliquando deponuntur, aut religiosis locis, vt pecuniis, & huiusmodi, quæ proinde omnino tuta sacrarum ædium reuerentia esse debent, nec per iniuriam inde abstrahi possunt absque sacrilegio: ita apud Hebræos nefas esse putabant

quid

quidquam attingere eorum quæ templi custodiæ credita fuissent, quare cum Heliodorus pecunias in templo depositas asportare vellet, ita respondit
2. Mach. 3.12. summus Sacerdos. *Recipi eos qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate omnino impossibile esse*, vel vt ex Græco verti potest, *Iniuria affici eos, qui credidissent loci sanctitati, & honorati per vniuersum mundum templi venerationi, & integritati omnino difficile esse.* Et sensus est, magnam omnino templo irrogari iniuriam, iisque qui pecunias in eo deposuissent, si iis asportatis intelligerent homines se deceptos, cum crediderunt nullum adeò futurum impium, qui auderet in pecuniam illam sanctissimo loco creditam inuolare. Quod si templum Ierosolymitanum ita Principes sacrorum, Reges, vniuersúsque populus venerabatur: videant Principes nostri quanto maiorem Ecclesiis nostris debeant reuerentiam; quæ longè sanctiores sunt; caueántque ne similes fiant superbo illi Nembrot, qui turrim illam ingentem excitans iuris sui fines ad cœlum vsque protendere velle visus est, cuius tamen Dominus consilium disiecit, operarum voces confudit, molitionémque operis interrupit, & ad perpetuam tantæ temeritatis infa-
Genes. 11. 9. miam locum illum *Babel*, id est, confusionem appellari voluit, vt intelligant Principes debere se intra rationis gyrum suas coërcere cupiditates, nec vlla affulgente lucri spe, alteriúsve commoditatis, quæ Ecclesiastici iuris sunt, sibi per iniuriam vindicare. Verum enim est quod dicitur in
Prou. 20. 25. in Prouerbiis, *Ruina est homini deuorare sanctos*, vel vt ex Hebræo verti potest, *laqueus est homini deglutire sanctum*: quod tunc Principibus accidit, cum

aurum

aurum Ecclesiæ auidè sitiunt, à quo si non abstinent fit illis *mensa*, quæ talibus cibis instruitur, *coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & scandalum.* Quamuis enim fortasse dum occupantur, *ingrediantur blandè, & dulce sit in ore eorum malum*, tamen non multo post, *Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. Diuitias quas deuorauerat euomet, & de ventre illius extrahet illas Deus. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ. Non videbit riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur, iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebit: quoniam confringens nudauit pauperes, domum rapuit, & non ædificauit eam. Nec est satiatus venter eius, & cum habuerit, quæ concupierat, possidere non poterit. Non remansit de cibo eius, & propterea nihil permanebit de bonis eius, cum satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.* Hæc enim multáque alia mala, quæ capite illo enumerantur, impios manent, & Ecclesiasticorum bonorum voratores, qui quoniam pauperibus, Ecclesiisque benignè facere noluerunt, *diligentes militiam super benignitatē omniaque verba præcipitationis*, velut ex Hebræo verti potest, *Deuorationis, propterea Deus destruet eos in finem, euellet & emigrabit eos de tabernaculo suo, & radicem eorum de terra viuentium.* Quod vtinā intelligant impij vt corrigantur, videant etiam iusti, & timeant, vt in officio contineantur! Tandémque meminerint Principes Pontificiis legibus munita esse iura sacerdotum, additis etiam in violatores grauibus censuris: quas diras execrationesque Sacerdotales qui parum formidant, aut etiam, quod deterius est, penitus aspernantur, videant ne sibi graue aliquod malum diuinitus

Psal. 68. 23.
Iob 20.12.
Ibid. n. 14.
Psal. 5

accer

accersant : quod Hieli de Bethel in simili causa videtur accidisse, nam cum Iosue Ierichuntina mœnia solo æquasset,& imprecatus esset,dicens,
Ios.6.26. *Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit, & ædificauerit Ciuitatem Iericho, in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius :* aggressus tamen est ausu planè temerario muros illos moliri, & portas aperire, & vrbem instaurare, quo facto minas à Iosue, quanquam non Pontifice, viro tamen sancto, & numine pleno pridem intentatas,conuertit in caput
3.Reg.16.34. suum, dicitur enim in Regum historia. *In diebus illis ædificauit Hiel de Bethel Iericho, & in Abiram primogenito suo fundauit eam,& in Segub nouissimo suo posuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.*

De liberalitate, & munificentia Principis in Ecclesias, & res sacras.

CAPVT VI.

Exemplis ostenditur quãta esse debeat Christiani Principis in Ecclesiã liberalitas.

1 MAximè decet Principem in rebus, quæ ad Diuinum cultum pertinent, cuiusmodi sunt templa, vestes Sacerdotales,vasa sacra, cænobitarum domicilia, liberalem esse, ac munificum : cum enim hæc omnia ad Dei honorem referantur, per quem Reges regnant, ratio gratitudinis exigit, vt cui omnia debent, aliqua saltem in illius cultum liberaliter erogando, rependant.

Prou.8.15.

dant. Huius liberalitatis occaſionem Iſraëlitarum Reipubl. Principes, populuſque nacti ſunt, cum Dominus per Moyſen populi ducem, velle ſe apud eos figere tabernaculum ſignificauit, ac propterea cupere, vt ſibi iuxta modulum præſcribendum, de populi oblationibus voluntariis ſanctuarium excitaretur. *Locutus eſt enim Dominus ad Moyſen dicens: Loquere filijs Iſraël, vt tollant mihi primitias ab omni homine qui offert vltroneus, acciepitis eas. Hæc ſunt autem quæ accipere debetis. Aurum & argentum, & æs, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum, pilos caprarum, & pelles arietum rubricatas, pelléſque ianthinas, & ligna ſethim, oleum ad luminaria concinnanda, aromata in vnguentum, & thymiamata boni odoris, lapides onychinos, & gemmas ad ornandum ephod, ac rationale, facientque mihi ſanctuarium, & habitabo in medio eorum.* Igitur Moſes Domini placitum populo in vnum coacto enuntiat, cuius tantum fuit in conferendis quæ requirebantur, ardor & ſtudium, vt cum nullus eſſet modus donorum voluntariorum (quæ, vt ſcriptura loquitur, *Obtulerunt mente puriſſima atque deuota*) præconis voce populo edicendum fuit, vt à congerendis oblationibus abſtinerent, *Iuſſit ergo Moyſes*, inquit, *præconis voce cantari. Nec vir nec mulier quidquam offerat vltra in opere ſanctuarij. Sicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eo quod oblata ſufficerent, & ſuperabundarent.* Eximiam hanc Reipubl. vniuerſæ Hebræorum liberalitatem, multis poſt annis ſecuti ſunt Cyrus & Darius Perſarum Reges, Ethnici illi quidem, & à Iudæorum religione abhorrentes, ſed tantæ in eorum ſacra, templumque excitandum, religionis, & pietatis, vt vel hæc Regum iſtorum exempla Principes

Exod. 25. 1.

Exod. 35. 20.

Exod. 36. 6.

omnes qui in Ecclesiam adstrictiores sunt pude-
1.Esdr.1.1. facere possit, & officij sui admonere. Nam Cyrus
populo Iudæorum non solùm potestatem fecit
patrios lares repetendi, templique ruinas instau-
randi, sed etiam ex thesauris suis auream, argen-
teámque suppellectilem, quam Nabuchodonosor
Rex olim abstulerat, depromés, restituit, vasa par-
tim aurea, partim argentea ad quinque millia, Iu-
dæorú verò capita supra quadraginta millia è re-
gno suo dimisit, quibus etiam cōcessit, vt sarcinas
suas diuitiis graues auehere possent, greges & ar-
menta liberè abducere, & vt vrbis mœnia moliri,
domos excitare, terrámque suam, quâ tot annos
caruerant, inter se partiri, eámque possidere lice-
1.Esdr.6.8. ret, edicto regio cauit. Sed Cyro ex humanis
sublato, cum hostium suorum calumniis apud
Persarum Reges traducti ædificationem templi,
quam fuerant aggressi, promouere amplius Iudæi
non possent, tandem Dario rei gestæ veritatem
edocto, non tantum placuit templi inchoati con-
struendi facere potestatem, sed sumptus etiam ex
Regio ærario suppeditare, vt sibi regnóque suo
propitium haberet Deum Iudæorum, vt ipsemet
scripsit ad Satrapas suos, qui regiones illas cum
imperio obtinebant. Imò & vitulos, & agnos, &
hædos, & quidquid opus esset ad stata sacrificia
largè suppeditari iussit, capitali pœna iis proposi-
ta, qui regiæ voluntati resistere ausi fuissent. Legi
possunt locis indicatis Regum edicta, quæ nullus
dubitare possit diuinæ prouidentiæ consilio sa-
crarum litterarum monumentis consignata ad
nos peruenisse, vt tam prolixa barbarorum Prin-
cipum, & à Iudæorum sacris alienorum, liberali-
tas eorum argueret impietatem, qui cum Chri-
stum

ſtum induerint per baptiſmum, illiúſque fidem, ac legem profeſſi ſint, adeo tamen liberales vt barbari illi non ſunt in Eccleſiam, eiuſque Sacerdotes, ac miniſtros, vt potiùs ægrè ferant aliquibus acceſſionibus illorum augeri bona, quantumque illis tribuitur, tantum ſibi detrahi putent, quaſi Dominus, in cuius manu *diuitiæ, & gloria,* longè amplioribus diuitiis Principes locupletare non poſſit. Quamuis enim pſeudopolitici non intelligant, quippe *cæci ſunt, & duces cæcorum,* fit tamen frequenter vt pij Principes, qui ſumptibus non parcunt, vt foueant miniſtros Eccleſiarum, templaque diuino cultui dicata ſuis donariis ornẽt, quique nihil habent vera religione antiquius, occultis augeantur incrementis, floreant diuitiis, regna regnis addant, Prouincias Prouinciis, cum interim ſapientes illi, qui iacturam ſe ingentem facere putant, ſi quid ad Eccleſiaſticos homines populorum pietate deriuetur, aut bellis continentibus vexati, aut aliis malis diuinitus immiſſis attriti, æraria exhaurire, & longo tempore collectas opes effundere cogantur, auaritia in Deum paupertatem illis ſummam conciliante. Sed iam aliquid de Dauide dicamus, eiuſque filio Salomone, quorum alter ſumptus ad templum excitandum neceſſarios præparauit, alter congeſtas diuitias liberaliſſimè effundens, templum amplitudine maximum, deſcriptione elegantiſſimum, ſacra ſuppellectile aurea, argenteaque inſtructiſſimum fabricatus eſt, de quo quia plurimi plurima ſcripſerunt, paucula ego quædam delibabo, quæ ad rem noſtram faciant, ad oſtendendam ſcilicet ingentem Regum iſtorum magnificentiam, quæ ſanè tanta fuit, vt omnem admi-

Prou. 3. 16.

rationem superet. Illi enim magnitudinem expensarum non ex ærarij tenuitate pensabant, sed ex Dei summa dignitate, cui templum parabatur, ex quo fiebat, vt maximis etiam aggestis diuitiis, se tamen tanto muneri, quale mente præceperant, impares esse sentirent. Hinc sanctus Dauid de templo à Salomone ædificando verba faciens,

1. Paral. 29.1. *Opus grande est*, inquit, *neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo. Ego autem totis viribus meis præparaui impensas domus Dei mei.* Et Salomon, *Domus*, inquit, *quam ædificare cupio, magna est, magnus est enim Deus noster super omnes Deos: quis ergo poterit praualere, vt ædificet ei dignam domum?* Præparandæ verò materiæ studium quantum fuerit in

2. Paral. 2. 5.

1. Paral. 22.2. Dauide, patet ex libris Paralipomenon, *nam præcepit vt congregarentur omnes proselyti de terra Israël, & constituit eis latomos ad cædendos lapides, & poliendos, vt ædificaretur domus Dei, ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commissuras, atque iuncturas præparauit Dauid, & æris pondus innumerabile, ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sydonij, & Tyrij deportauerant ad Dauid.* Salomonem itaque filium suum compellans, ita loquitur.

Ibid. n. 14. *Ecce ego in paupertate mea præparaui impensas domus Domini auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum, æris verò & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine, ligna, & lapides præparaui ad vniuersa impendia.* Et alibi. *Ego autem*, inquit idem Dauid, *totis viribus meis præparaui impensas domus Dei mei, aurum & vasa aurea, & argentum in argentea, æs in ærea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea, & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diuersorum colorum, omnémque pretiosum lapidem, & marmor Parium abundantissimè, & super hæc quæ obtuli in*

1. Paral. 29.2.

domum

domum Dei mei de peculio meo aurum, & argentum do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparaui in ædem sanctam. Tria millia talenta auri de Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi. & vbicumque opus est aurum de auro, & vbicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum, & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit Domino. Polliciti sunt itaque Principes familiarum, & proceres tribuum Israël, tribuni quoque & centuriones & Principes possessionum Regis, dederúntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & solidos decem millia, argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia, ferri quoque centum millia talentorum, & apud quemcumque inuenti sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini per manum Ahiel Gersonitis. Hanc autem collectæ pecuniæ summam perdiligens harum rerum indagator Villalpandus, in suis ad Ezechielem commentariis redactam ad summam ducatorum Hispanicorum docet, Auream quidem effecisse mille sexcentos tres, vt vocat milliones, & octingenta millia ducatorum: Argenteam verò mille ducentos, & octo milliones, & centum nonaginta sex millia ducatorum. Quis autem Princeps vnquam tantam auri argentique vim in thesauris suis congestam habuit, ne post repertas quidẽ noui orbis ditissimas aurifodinas, ex quibus superiore, nostróque sæculo tantum auri in Europam inuectum est, quantum nusquam (Israëliticis istis exceptis opibus) vidit antiquitas? Vt ostendere voluisse videatur Dominus, cum regibus istis populoque quodammodo certasse, & quo ipsi plura, alacrioreque animo parabant offerre, tanto maioribus eos incremen-

tis auxisse, vt quod animo destinauerant, effectum
dare possent. Offerentum autem alacritatem tum
ex pecuniæ oblatæ quantitate licet æstimare, tum
1. Paral. 29.9. ex scripturæ verbis, dicentis. *Lætatusque est populus cum vota sponte promitterent, quia corde toto offerebant ea Domino*; nec cum tam multa dedissent placebant sibi, quasi de Domino bene meriti essent, sed potius cogitabant se Domino reddisse quæ illius erant: ita enim loquitur Dauid cum ingenti lætitia perfusus, pronam populi sui voluntatem ad
1. Paral. 29.13. offerendum Deo animaduertisset. *Nunc igitur,* inquit, *Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. quis ego, & quis populus meus, vt possimus hæc tibi vniuersa promittere? tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Peregrini enim sumus coram te, & aduenæ sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora. Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam parauimus vt ædificaretur domus nomini sancto tuo, de*
Marc. 12. 43. *manu tua est, & tua sunt omnia.* Ex quo discant illi, qui cum duo minuta inferant in Ecclesiæ gazophylacium, non aliquid ex necessariis sibi detrahentes, vt vidua illa pauper, quæ Christi ipsius
Matth. 6. 2. ore commendata est, *sed ex eo quod abundant illis,* sibi tamen placent, *& tuba canunt ante se*, cum etiam aliquando ex malè partis, & per iniuriam pauperum quæsitis pecuniis Deo munus inuisum offerre non dubitent, quibus dicit Dominus per
Malach. 1. 1.3. Malachiam: *Intulistis de rapinis claudum & languidum, & intulistis munus, nunquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus?* Discant inquam, cum
2. Cor. 9. 7. Domino largius agendum esse, & alacrius, *nam hilarem datorem diligit Deus.* qualis sanè Dauid, qui
1. Paral. 29.17. verè dicebat: *Ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli*

vniuersa

vniuersa hæc, & populum tuum qui repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

2 Porrò quamuis ex multis quæ de magnitudine templi, & structura dici possent, impensæ etiam pecuniæ quantitatem æstimare possemus, quia tamen hoc nimis operosum esset, ac longum, vnum caput dumtaxat breuissimè persequar, ex quo aliquam huius rei de qua agimus coniecturam capere possimus: aurum enim quod in templo fuisse scriptura commemorat, recensebimus, nulla argenti, aliorumve metallorum, aut lapidum magni pretij facta mentione. Ac primò oraculum totum, quæ pars erat templi sanctior, totum auro purissimo conuestitum fuit, sic enim legimus in Regum historia. *Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, & operuit illud atque vestiuit auro purissimo.* Immò scriptura docente discimus, domum etiam ante oraculum, immò quæcunque erant in templo, aureis laminis contecta; ipsas verò laminas aureis clauis cum parietibus, fuisse confixas. *Domum quoque*, inquit, *ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis, nihilque erat in templo quod non auro tegeretur.* Rursus altare thymiamatis, mensam cui panes propositionis imponebantur, seu potius mensas (fuisse enim duas colligitur ex Paralipomenon libris) aliáque sacra vasa, & instrumenta templi ex auro purissimo fabrefecit, dicente scriptura: *Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis auream; & candelabra aurea quinque ad dextram,*

Ex auro templi de cæteris expensis capitur coniectura, ex quo eadem liberalitas Principi commēdetur.

3.Reg.6.19.

Ibid.n.22.

2.Paralip.4.19.

3.Reg.7.48.

tram, & quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro, & quasi lily flores, & lucernas desuper aureas & forcipes aureos, & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula de auro purissimo, & cardines ostiorum templi ex auro erant. Quot verò fuerint aurea vasa scripturam docere non memini, sed possumus ex duplici coniectura, Iosephique testimonio existimare fuisse quamplurima. Prima coniectura sumitur ex multitudine vasorum æris,
2.Paral.4. 18. de quibus ita scribitur. *Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, itaut ignoraretur pondus æris.* nam si innumerabilia ærea vasa; aurea sanè vt multo pauciora essent, plurima tamen fuisse credibile admodum est. Altera coniectura ducitur ex numero vasorum quæ post captiuitatem Babylonicam in templũ reportata sunt. nam post Septuaginta annorum decursum, adhuc sanè multa vasa, quæ de templi suppellectili essent, reperta sunt, cum tamen par sit credere multa furto sublata periisse, multa in vsus prophanos auro conflato fuisse conuersa. Numerus autem vasorum templi quæ Cyrus restituit, recensetur in Esdræ libro.
1.Esdræ 1. 9. *Phialæ,* inquit, *aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti nouem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi quadringenti decem, vasa alia mille. Omnia vasa aurea, & argentea quinque millia quadringenta,* quibus si addas Roboami tempore à Sesac Ægypti Rege thesauros domus Domini fuisse direptos,
2.Paralip. 12.9. *nam Recessit Sesac Rex Ægypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini, & domus Regis, omniáque secum tulit.* Quod non de thesauris tantum repositæ pecuniæ, sed forte etiam de sacris vasis intelligi potest: sanè probabile fiet, quod de vasorum multitudine, quæ in vsum templi

Salomon

Salomon fecit, Iosephus scribit in Iudaicis antiquitatibus, dum illa his verbis enumerat. *Phialæ & pateræ aureæ vigesies mille, candelabrorum decem millia, cantharorum vinariorum octoginta millia, & phialarum aurearum decem millia. Lancium aurearum ad offerendum in eis similam maceratam octoginta millia, craterarum in quibus similam oleo subigebant aurearum sexaginta millia. Mensurarum quales Mosi Sin vocantur, & Assaron viginti millia. Acerræ quibus odoramenta in templum inferri solent vigesies mille, & aliæ quibus defertur ignis à magno altari ad paruum intra templum situm quinquagies mille.* Ex his ergo quæ de auro diximus possumus cogitatione percipere quàm fuerint cætera omnia magnifica, quàm amplum, excelsum, ornamentis instructum templum illud, cui tam diues supellex debebatur, vt merito Ezechiel cum sibi in visione templum ostensum est, de illo quasi de ciuitate aliqua loquatur; ait enim: *Facta est super me manus Domini, & in visionibus adduxit me in terram Israël, & dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis vergentis ad austrum.* Habent ergo Principes in Salomone, & Dauid eximiæ magnificentiæ admirabile prorsus exemplar, quod pro modulo studeant æmulari; quamuis quantumlibet conentur, non nisi longo proximi interuallo illud consequi possint.

Lib. 8. c. 3.

Ezech. 40. 1.

Qualem Confessarium, Concionatorem, aut Theologum sibi deligere debeat Princeps, & quo modo se cum illo gerere.

CAPVT VII.

1 QVoniam ab aulis quorundam Principum, eorum vel infortunio, vel vitio veritas exulat, omnibus ferè qui in illis viuunt, ad turpem quandam adulationem adeò proiectis, vt licet de rebus bene sentiant, eloqui tamen quod senserint pertimescant, magno etiam animarum, reipublicæque detrimento: facturum me operæ pretium existimo, si, quando agimus de religione, aliquid breuiter dixero de Concionatoris Principum officio, rursusque de officio Principis aduersus ipsum Concionatorem, Theologum, aut Confessarium. Placet enim hæc munera cum valde sint affinia inter se, saltem quod ad rem nostram attinet, non separare. Cum enim multa incidant tempora, in quibus inquiritur possit ne hoc aut illud tuta conscientia saluóque officio à Principe imperari, aut à subditis exigi; aduerseturne consilium aliquod diuinæ legi, an potius sit illi consentaneum. Rursus cum Principes aliquid audire velint spectans ad mores componendos, vel cum priuatim peccata enuntiant, vel cum palam concionibus publicis intersunt, plurimum reipu

reipublicæ intereſt quales Theologi, Confeſſarij, aut Concionatores adhibeantur. Nam ſi doctrina, pietate, dicendi opportuna libertate fuerint instructi, optimè etiam de Principe negotiorúmque de quibus agitur ſucceſſu ſperare poterimus; ſi verò doctrinæ, & virtutis expertes, ſi compoſiti ad adulationem ſuis commodis velificantes, blandiri, & aures ſcalpere maluerint, nullum incommodum per huiuſmodi homines in rempub. non importabitur.

1 Ac primò quidem illud ſtatuendum eſt Chriſtiani Principis munus eſſe, nihil prius aggredi quod maioris alicuius momenti ſit, cuiuſmodi eſt bellum aliquod ſuſcipere, noua ſubiectis populis onera imponere, cum Principibus fœdera, aut matrimonia conciliare, de ſontibus vltimum ſupplicium ſumere, diuino numine inconſulto, ne forte iuſti ſpecie deceptus, ſui potius animi perturbationibus obſequatur, quàm, quod ſemper præ oculis habere debet, publico bono commodet. Exigit autem ab omnibus prudentia, & amor officij faciendi, vt in rebus ſuſcipiendis, aut gerendis, ſi ambiguitatis aliquid habeant, conſilio noſtro ita non adhæreamus, vt aſpernemur alienum, ſed eorum potius ſententias exquiramus, quos in rebus de quibus agitur, bene peritos eſſe cognouerimus, cuiuſmodi in nodis qui ad ius cóſcientiæ pertinēt expediendis Concionatores, & Confeſſarios, vt pote Theologos, fore credendum eſt, quos qui conſulunt, Deum ipſum conſulere mihi videntur, cum ipſi non tam ſuæ prudentiæ ſenſa in dicenda ſententia ſequi debeant, quàm diuina ſacra ſcripturæ oracula, Eccleſiæque doctorum placita, ad quorum normam

Debere Principes in rebus dubijs doctores conſulere & de veteri Hebræorũ ritu in cõſulẽdo Dominum.

normam, & amussim, qui suas actiones exigunt; ij à diuina voluntate non aberrant. Est autem vetus iste mos Dominum consulendi, & à Principibus viris, quorum mentio est in scriptura, frequenter vsurpatus: Nam Saül & Dauid, primi Hebræorum Reges, Dominum consuluerunt an contra Philistæos pugnare deberent, hic etiam cum Amalechitis latrunculis, qui Siceleg succenderant, congressurus, & Saule iam è viuis erepto, aliquam sibi Iudæ ciuitatem in qua Philistæis relictis habitaret, electurus. Quorum exempla alij quoque Principes postea sunt secuti. Hanc autem diuinæ voluntatis indagandę curam sibi cordi fuisse Dominus ostendit, nam variis modus edebantur oracula siscitantibus, vt facile colligi potest ex scriptura cum dicitur Saulem nullum ab irato numine responsum tulisse: quo loco tres modi exprimuntur, quibus cum Dominum consulerent, responsa reportabant. *Et non respondit ei*, inquit, *neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas. Per somnia* igitur aliquando, & vt loquitur S. Iob *in visione nocturna quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperiebat aures virorum, & erudiens eos instruebat disciplina.* Sic Abimelech prohibuit ne Saram Abrahami, quam sororem illius ipse crediderat, vitiaret: nam *Venit Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi. En morieris propter mulierem quam tulisti, habet enim virum.* Sic S. Ioseph Christi Domini nutritium, rationem in somnis per angelum docuit, qua sæuientis Herodis furorem declinaret, præcipiens vt collectis nocte sarcinulis in Ægyptum clam iter intenderet. Sic Pharao pinguedine distentas boues septem, & rursus alias

1.Reg.14. 3. & 28.6. & 23. 2. & 2. Reg. 5. 19.
1.Reg.30. 8.
2.Reg.2.1.
1.Reg.28. 6.
Iob 33. 15.
Genes.20. 3.
Matth.2. 13.

alias totidem macras; ſpicas etiam ſeptem plenas, & granorum pondere curueſcentes, rurſúſque alias ſeptem inanibus ariſtis leues in ſomnis vidit, quibus per ænigmatum inuolucra velata veritas oſtendebatur, quam alius Ioſeph diuinitus infuſa coniectandi ſcientia, ſapienter, & magno Pharaonis, totiúſque Ægypti compendio retexit. Per prophetas verò frequentiſſimè cognoſcebant Principes, quid in propoſitis negotiis eſſet agendum, nam ſancti illi viri Deo pleni quid facto opus eſſet, vel nulla interpoſita mora reſpõdebant in promptu, vt reſpondit Eliſæus qui tribus Regibus ſe conſulentibus, adducti pſaltis modulatione concitatus, ſtatim erupit in prophetiam, vel capto ad conſulendum numen ſpatio temporis, tamdiu precibus Dominum fatigabant, donec reſponſum aliquid extunderent. *Sic cum completi eſſent decem dies, factum eſt verbum Domini ad Ieremiam*, & de ſe ita ſcriptum reliquit S. Daniel: *In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vigeſima & quarta menſis primi, eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris, & leuaui oculos meos, & vidi, &c.* pergítque oſtenſi ſibi viri admirabilẽ ſpeciem deſcribere, quam vt ipſe poſſet intueri, afflictatione corporis, & lachrymarum profuſione conſecutus fuerat, alijs qui aderant, viſionis illius penitus expertibus. Sed tertius oraculorum modus cum ſcilicet applicato à ſacerdote Ephod, diuinæ voluntatis ſignificatio quædam, ſignis aſpectabilibus edebatur, illuſtriorem habet numinis

Ierem. 42. 7.

Dan. 10. 2.

minis testificationem, pium consulentiũ studium approbantis. Id autem qua ratione fieret, non eodem modo explicatur ab auctoribus. Nã conuenit quidem inter eos summi sacerdotis ephod applicantis, id est superhumerale cum rationali, ministerio fieri solitum, ita enim illud interpretantur, quod non semel dicitur in scriptura
1.Reg.23.9. *Applica ephod.* Signa verò, quæ applicato ephod consequebantur, alij alia fuisse contendunt, aliqui enim syngraphæ cuidam quæstionem inscribi solitam fuisse volunt, cui diuinum responsum expresè & disertè exaratum diuino miraculo in eadem charta protinus appareret. Alij Angelorum ministerio vocem quandam aëris percussione formata; ad sacerdotis aures accidere solitam, qua propositæ quæstionis nodus euolueretur. Alij tandem, inter quos est Iosephus vetus auctor, & gente Iudæus, in sardoniche, qui erat in superhumerali ad humerum dextrum, tantum, támque insolitum fulgorem repente emicare solitum, vt coruscantis lapidis splendor numinis præsentiam indicaret, prosperíque euentus certissimam significationem daret. Id verò beneficium perpetuum non fuisse docet idem auctor, nam ducentis circiter annis antequam illa scriberet, senescente iam apud Dominum populi illius gratia, à quo multis magníſque criminibus fuerat irritatus, splendorem illum desiisse affirmat, quod etiam probabili coniectura ex scripturis colligi potest. Nam nusquam legimus Machabæos viros alioqui, vt fortitudine bellica, ita pietate in Deum insignes, Dominũ per sacerdotem consuluisse, cum tamen ipsi sacerdotale genus essent, sed cum altare holocaustorum, sacrilegorum

legorum hominum ſcelere pollutũ purgare vellent aliquando, animíſque penderent quid conſilij caperent, *Incidit illis*, vt ſcriptura loquitur, *conſilium bonum, vt deſtruerent illud, ne forte illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti ſunt illud, & repoſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadúſque veniret propheta, & reſponderet de eis.* Nam ſi oraculorum vſus per lapides rationalis eo tempore viguiſſet, procliuè ſanè illis fuiſſet à Domino ſciſcitari quid facto opus eſſet, nec ſolutio quæſtionis ad prophetam olim excitandum fuiſſet reiicienda. Quocunque modo ſe res habeat, inſignis profectò temporibus illis fuit Domini facilitas, probantis populi ſui ſtudium, ad ſe tanquam ad patrem accurrentis editíſque ſignis pietatem illius religionémque fouentis & confirmantis. Sed nec minus ſibi propitium Dominum affuturum, ſi parem cum veteribus illis afferrent cum pietate fiduciam, Principes poſſent polliceri, non quidem patratis miraculis, quæ in confirmata iam Eccleſia vt minus neceſſaria, ita minus crebra ſunt, ſed illuſtratione mentis, qua rei bene gerendæ rationes, rectáque cõſilia Dominus ſuggereret, doctrinæque illius quam Eccleſiæ ſuæ reliquit ſingulari beneficio: quam qui ſequitur, viris doctis, ſi rem ipſe per ſe expedire non poſſit, in conſilium adhibitis, non eſt quod timeat, ne errore aliquo à recto tramite depulſus ab aſſequenda excidat veritate.

1.Machab. 4.45.

2 Eum igitur Princeps ſibi Confeſſarium, aut Concionatorem optet, qui recti tenax, veritatis rigidus ſatelles ſit, nec audire ab illo velit noua, curioſa, auribus blandientia, ſed potius ſolida, vera,

Contra eos Principes, qui tãtum auribus blandiẽtia

à cöcionatoribus audire volũt, differitur ex scripturis. vera, & quibus ad virtutem constanter capessendam excitetur. Est enim sanè misera eorum conditio, qui voce Concionatoris, hoc est Dei verbo, omni gladio ancipiti penetrabiliori, adeo nihil conturbari, aut commoueri se patiuntur, vt potius tanquam citharædum aliquem fidibus ludentem audire velint, rem omnium dicere ausim, quæ in Ecclesia geruntur, maximè seriam, in ludibrium vertentes, in quos bene conueniat il-

Ezech. 33. 32. lud Ezechielis, *In canticum oris sui verterunt sermones tuos, & tu es eis quasi carmen musicum, quod suaui dulcique sermone canitur, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.* Et illud S. Pauli vaticinium, qui magno doloris sensu futuram aliquando in Ecclesia Dei huiusmodi corruptelam, multo ante prædi-

2. Tim. 4. 3. xit, ad Timotheum secundo scribens, cum ita loquitur: *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Quanquam non facile quis dixerit Principúmne vitio, an Concionatorum factum sit, vt quibus pro officij sui ratione cum verba faciunt instandũ est, obsecrandum, arguendum, increpandum, quibúsque

Isa. 58. 1. Ezech. 13. 18. dictum est. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum, consuant potius puluillos sub omni cubito manus, & faciant ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis,* vt in stratis peccatorum suorum molliter cubent, nullísque quibus ad surgendum excitari possint aculeis compungãtur. Ego sanè ad vtrosque crediderim culpam pertinere, ad Principes quidem, qui veritatis impatientes illius præcones auersantur; ad concionatores verò, qui ab

ea

ea qua eos vti par eſt conſtantia; aut offendendi timore, aut ſpe commodi alicuius quod aucupantur, ſe patiuntur abduci. Sed de Concionatorum vitio, paulo poſt erit dicendi locus. Principes ergo Theologis ſuis, aut Concionatoribus, cum eos conſuluerint, ita aures & animum accommodent, vt ſi quæ ſalutaria ſuggerunt, aut à noxijs, & culpæ alicui affinibus deterrent, dicto audientes ſint, nec ad ſuam ſententiam eos, etiam reluctante conſcientia, trahere ſatagant. In quo vehementer aliqui errant; qui ſi Theologis, aut Confeſſariis ſuis perſuadere potuerint, vt prodita veritate vitij alicuius aut abſurdæ opinionis, quæ ſuis faueat cupiditatibus, patrocinium ſuſcipiant, omnia ſibi tuta exiſtimant: ideóque nullum non mouent lapidem, vt Concionatores deſerta veritatis tutela, ad vitij partes deficientes, ſua auctoritate viam ſternant ad ea, quæ ipſi impotenter optauerint. Illuſtria habemus huius rei exẽpla in ſacris litteris. Nam Balac Rex Moabitarum imminentem ſibi, regnóque ſuo Iſraëlitarum exercitum animaduertens, fieríque poſſe putans, vt ſi Balaam ariolus populum diris imprecationibus deuoueret, cladem quam timebat auerteret, miſſis ad eum legatis & muneribus; eius ſibi voluntatem conciliare ſtuduit, dicens: *Noui quod benedictus ſit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congeſſeris.* Num. 22. 6. Quos cum Balaam diuina voce deterritus, dimiſiſſet irritos, & Iſraëli maledicendi munus detrectaſſet, non dubitauit tamen Balaac conſtantiam illius rurſus tentare, honeſtiore legatione, & maiorum pollicitatione donorum; nam, vt ait ſcriptura; *Multo plures, & nobiliores quàm an-* Ibid. n. 15.

tea miserat, misit: qui cum venissent ad Balaam dixerunt, sic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me, paratus sum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi, veni & maledic populo huic. Cúmque sæpius Moabitarum Principi obsequi voluisset Balaam, nec tamen aliud eloqui potuisset, quàm quæ à Domino agitante suggerebantur,
Num. 24. 10. *Iratus Balac contra Balaam, complosis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertiò benedixisti, reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnificè honorare te, sed Dominus priuauit te honore disposito;* Infelicibus nimium, & planè miserandis honoribus, ad quos abiuratæ veritatis contumelia cum certissimo salutis æternæ periculo aditum patefecisset. Quorum splendore vtinam nostris temporibus nulli dementarentur, dum perituræ dignitatis fulgore lactati, nec infamiam metuunt, quam apud sapientes incurrunt, nec æternos cruciatus, quibus se obnoxios reddunt, reformidant. Similis Achabi impij Regis amentia, cuius inanem spem cum quadringenti idolorum sacerdotes vanis promissis inflarent, præsertim Sedecias, qui factis sibi
2. Paral. 18. 10. cornibus ferreis dicebat, *Hæc dicit Dominus. His ventilabis Syriam, donec conteras eam*, quem omnis pseudo prophetarum caterua mendax mendacem secuta est; *nam omnes prophetæ similitèr prophetabant, atque dicebant: Accende in Ramoth Galaad, & prosperaberis, & tradet eos Dominus in manu Regis.* Vnus tantùm Micheas inuentus est, qui Regi Israëlitarum, ingrata quidem, sed si crederet salutaria, etiam cum vitæ periculo dicere non dubitauit: nam Iosaphat Rege Iuda postulante,
Ibid. n. 8. atque dicente ad Achab, *Nunquid non est hic pro-*
phetes

phetes Domini vt ab illo etiam requiramus? Ait Rex Iſraël ad Ioſaphat, eſt vir vnus, à quo poſſumus quærere Domini voluntatem, ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum omni tempore. Eſt autem Micheas filius Iemla. Hunc autem cum ad Regem Eunuchus adduceret, intempeſtiua fortaſſis prophetæ commiſeratione motus, aut Regi ſuo gratificandi ſtudio, vt à cæteris prophetis non diſſentiret hortabatur, dicebat enim: *En verba omnium prophetarum vno ore bona Regi annunciant, quæſo ergo te vt & ſermo tuus ab eis non diſſentiat, loquariſq́; proſpera.* Sed Micheas qui frontem fingere, & ad alienam voluntatem ſermonem componere neſciebat, ita reſpondit. *Viuit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* Quæ dicendi libertas carceris ſqualore, faméque tentata, vinci tamen potuit nunquam, ſed clarior multo ex ærumnis illis emicuit, nã clades exercitus, & Regis ipſius Achabi iaculo confixi cædes, qua illius reditus, vt propheta prædixerat, interceptus eſt; ingentem illi conciliauit auctoritatem: contra verò pſeudo prophetarum illorum grex vniuerſus, vt potè mendax, quique Principem ſuum cum vniuerſa republica falſis pollicitationibus perdiderat, omnibus deſpectui eſſe cœpit, & odio. Ita enim fermè fit, vt initio cum veritati reſiſtitur, multis illam obruere conantibus, quibuſdam obſcuretur quaſi nebulis mendaciorum; quæ tamen paulo poſt eiuſdem radiis afflatæ ita diſiiciuntur, vt inde fulgorẽ illa ſuum multo lætiorem exerat & hilariorem. Porrò de iis qui ad veritatis ſplendorem hunc oculos claudunt, nec illum admittunt, ita Dominus loquitur per prophetam: *Nunc ergo ingreſſus ſcribe ei ſu-*

Ibid. n. 12.

Iſa. 30. 8.

per buxum & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouissimo in testimonium vsque in æternum, populus enim ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus nolite videre, & aspicientibus nolite aspicere, ea quæ recta sunt, loquimeni nobis placentia, videte nobis errores. Magna profecto malitia, cognitæ veritati pugnaciter velle resistere, & intelligentiæ, quæ cum aliquid euidenti cognitione assecuta est, voluntati parere non potest, ita vim afferre velle, vt quæ videt non videat, & quæ in oculos incurrunt, ita transmittat, ac si omnino non apparerent; nec suo tantum errore contentum esse, sed aliis etiam velle fucum facere, & cum feceris, aut vt faceres fueris annisus, ita te iactare, quasi pietatis susceperis patrocinium, quæ meo quidem animo extremę impietatis vltima linea censenda est. Quare Dominus grauissimas tanto sceleri minas intentās. *Propterea,* inquit, *erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subito dum non speratur, veniet contritio eius, & comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione præualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.* Vel vt vertunt 70. quorum verba affero, vt cum Vulgatæ contextu coniuncta clariùs tota sententia percipiatur: *Propterea erit vobis peccatum hoc sicut murus decidens subito ciuitatis munitæ captæ, cuius repente adest ruina, & ruina eius erit sicut contritio vasis testacei ex figuli officina comminuta, ita ut non inueniatur in eis testa in qua ignem tollas, & in qua extrahas aquam pusillam.* Nam quemadmodum si murus ciuitatis alicuius subita ruina procumbens adeo conteratur

Ibid. n. 13.

tur, vt nulla in frusta diremptorum lapidum pars tantæ magnitudinis inueniatur, vt vel vna de incendio pruna possit in illa circumferri, nulla proculdubio spes superesse possit ex illa materia mænia restaurandi: ita Deus, quia percussione præualida se illos percussurum minatur, qui non vera sed placentia sibi à prophetis nuntiari volunt, omnem post inflictam plagam spem salutis excludit. Quod etiam lagenæ figuli similitudo ponit ob oculos, vasa enim quæ ex luto ducuntur, possunt quidem cum adhuc recentia sunt in varias partes flecti, vt libuerit fingenti, & si casu aliquo in terram deferantur, & frangantur, rursus aqua macerata formari: at postquam flammis in fornace durata sunt, si in plures partes comminuãtur, priorem quam habuerãt formam, aut aliam amplius accipere non possunt: Ita quos Dominus *virga ferrea* furoris sui percutiendos censuerit, *tamquam vas figuli confringet eos*, vt dicitur in psalmis, nec vllus erit qui vas hac ratione percussum cum in varias dissilüerit partes, instaurare possit. Psal. 2. 9.

3 Sed iam de ipsorum Concionatorum officio dicamus, quibus in primis commendanda est animi constantia, & fortitudo, vt scilicet potentium purpuram & sceptra nõ formidare condiscat, quæque pro veritate Principibus dicenda censuerint, ea qua par est libertate proloquantur. *Ne timeas*, inquit Dominus ad Ieremiam, *à facie eorum; quia tecum ego sum, vt eruam te dicit Dominus. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Et post aliqua. *Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge,*

Quanta cũ libertate cõcionator aut confessarius cum Principe agere debeat

Ierem. 1. 8.

Ibid. v. 27.

surge, & loquere ad eos omnia, quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream & in murum æreum, super omnem terram, Regibus Iuda, Principibus eius, & sacerdotibus, & populo terræ, & bellabunt aduersum te, & non præualebunt, quia ego tecum sum, ait Dominus, vt liberem te. Quibus sanè verbis propheta contra exilia, carceres, verbera, mortem denique ipsam subornatus, tyrannorum minas securus audiuit. Nec verò cum constantiam Concionatoribus commendo, id ago, vt Reges ac Principes reuerentiæ honore fraudari velim, quos Apostoli præcepto, naturæque lege honorificandos scio; sed illud tantum contendo, pompam illam stipatorum, & satellitum, purpuræ vestiúmque pretiosarum, reliquumque supremæ potentiæ apparatum, quæ imbecillas quorumdam mentes timore percellere solent, adeò Concionatoris aut Confessarij mentem obstupefacere non debere, vt sui muneris partes nõ agnoscat, aut exequatur. Si enim rebus externa ista species, quæ multorum perstringit oculos, quasi persona quædam dematur, illísque sua facies reddatur, se adeo Principé inferiorem non esse intelliget, vt si quâ Concionator est, & præco veritatis spectetur, sit ipsomet Rege longè superior. Quod enim à Domino dictum est Ieremiæ, *Constitui te super gentes, & super regna*, non ad Ieremiam dumtaxat pertinet, sed ad omnes qui vsquam sunt Concionatores, qui idem in Ecclesia Dei cum Ieremia munus exercent, qui propterea diuo Gregorio teste illud Mosis dictum ad Pharaonem vsurpare possunt, *Vsquequo non vis subijci mihi?*

D. Greg. lib. 7. moral. c. 22.
Exod. 10. 3.

hi? Nam vt idem Gregorius ait. *In electorum oraculis quidquid temporaliter eminet, altum non est, nam veluti in magni vertice montis siti, præsentis vita plana despiciunt: Vnde & nullis contra veritatem potestatibus parcunt, sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt.* Ita Gregorius. Si ergo status sui conditionem Concionator agnoscat, confirmabit animum, timorémque minuet, maioris præsertim Principis metu sibi proposito, & Dei nimirum ipsius, cuius imperio concionatoribus magna necessitas imposita est enuntiandæ veritatis. Quis enim potius timendam putauerit faciem potentium præsentissimum etiam periculum denuntiantem, quàm Deum? cuius illa sunt verba apud Ezechielem. *Si dicente me ad impium, morte morieris, non annuntiaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annutiaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.* An vllus adeò demens inueniri potest, vt aliena crimina multa, & grauia, qualia potestate Regia abutentiũ esse solent, tanquam sua velit arcessere, & alienum peccatum, quod cupiebat Saül, dissimulando portare sustineat, cum nullus inueniri possit, qui tam diligẽter conscientiæ sordes eluerit, tam castè vixerit, & sanctè, vt nulla in extremo illo iudicio, cui sistẽdi sumus omnes, formidãdi materia supersit? Quanto facilius est, & melius contra inanes istos timores obfirmare frõtem, & Nathan Domini prophetam imitari, qui Dauidi dicere non dubitauit: *Tu es ille vir qui fecisti hanc rem:* & quando Domini

Ezech. 3. 18.

2. Reg. 15. 25.

2. Reg. 12. 7.

gladio, hoc est verbo Dei femur accincti sunt,
Exod. 32. Leuitarum illorum more, qui per Israelis castra,
Vide D. Greg. 3. Pastor. c. 28. de porta ad portã idololatras obtruncando Moyse præcipiente discurrerunt, ita æqualiter in omnes, pauperes, & diuites, nobiles, & obscuros aciem veritatis exerere, vt nemini parcatur, quàm animo timore contracto, grauissimis pœnis obnoxios fieri. Ex his autem satis intelligitur quanto in periculo versentur Cõcionatores aliqui, aut Confessarij, qui potentibus, & principibus viris securitatem quandam, & impunitatẽ pollicentur, cum tamẽ mortiferis criminibus obstringantur: contra verò tenuioris fortunæ homũculos, à quibus nihil sperant, aut timent, quos benignè tractari christiana charitas suadet, seuero vultu, & verbis asperioribus accipiunt, istos æternæ mortis denuntiatione terrent intempestiuè, illis cum
Genes. 3. 1. serpente dicunt. *Nequaquam moriemini.* Hoc enim est diuersis ponderibus eadem peccata appendere, contra quam faciendũ præcipitur in scriptura, cum dicit, *Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis, & verus erit tibi, vt multo viuas tempore super terram, abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc.* Cum enim qui peccatis mortiferis tenentur, graues cum Deo, qui omne genus iniquitatis detestatur, gerãt inimicitias, pacẽ tamen iam conciliatam esse pronuntiant, eósque securos reddũt, quos maximè trepidos esse conueniret, & de expiando crimine, numinéq; propitiando, solicitos.
Ezech. 13. 7. *Nunquid non visionem cassam vidistis*, ait Dominus apud Ezechielem, *& diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, Ait Dominus, cum ego non sim locutus.*

Pro

Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana,& vidistis mendaciũ,ideo ecce ego ad vos dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana,& diuinãt mandacium, in consilio populi mei nõ erunt,& in scriptura domus Israel non scribentur,nec in terrã Israël ingredientur;& scietis quia ego Dominus, Deus. Eo quod deceperint populum meũ dicentes: Pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniunt absque temperatura,quod casurus sit,erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantẽ. Si quidem ecce cecidit paries,nunquid non dicetur vobis: Vbi est litura quã linistis? Hæc propheta. Israëlitarum enim populus inclinati muri,& multas rimas agentis instar habebat, multis enim grauibusque sceleribus vetus illa sanctitas, & pura vnius Dei Religio labem fecerat, cumque tam malè habitus paries omni ex parte ruinam minaretur, Dei præsertim vindicta illum subruente, & euertente, hoc etiam malum omnium maximum addebatur, quod quo statu res essent, populus ipse non intelligebat, & prophetæ qui periculum retegere debuissent, confirmabant potius populi securitatem, falsis, infirmisque rationibus, quas Dominus lutum appellat absque paleis. Quod vt intelligatur, sciendum est, consuetudinem esse in quibusdam regionibus, vt paleæ comminutæ, & contritæ luto permisceantur, vt quod tenue est ac solutum, spissius fiat, & coactius; quam consuetudinem vsurpatam fuisse in Ægypto à coctilium laterculorum formatoribus filiis Israël discimus ex libro Exodi. In hos igitur inuehitur Dominus, qui ne Exod. 5 8.
molestiam populis in suis sceleribus conquie-

scentibus afferrent, eos à periculorum suspicione auertebant, quibus tamen paulo post repentinus superuenturus erat interitus ad eum planè modum, quo male materiatus paries, ventis, aut imbribus, aut incumbentis machinæ impetu ruinam trahit, etiamsi bene læuigato tectorio, rem externa superficie tantum æstimantibus, procul à periculo positus crederetur. Nullius ergo tanta potentia esse debet, vt à recto tramite gratificandi studio, aut offendendi metu Concionatorem abducat. Sed nec vllius quantumuis docti viri tam grauis auctoritas, vt bene perspectam ac penitus cognitam veritatem, prodere persuadeat. Fieri enim potest aliquando vt non tam Confessarium commoueat turba satellitum circa se fremẽtium, quàm auctoritas conturbet docti alicuius viri, scientia sua abutentis, & in communione sceleris alios attrahere satagentis. Sic prophetæ simplicitati alius illusit propheta, persuasitque vt interrupto itinere quod diuino iussu susceperat, & priusquam cibum caperet, conficere debuerat, ad
3.Reg.13. 18. se diuerteret & pranderet. *Et ego,* inquit, *propheta sum similis tui, & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens, reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam, fefellitque eum, & reduxit secum, & comedit.* Qui tamen culpæ affinis fuit, cum statim omni spiritui credendum non sit, quod præsertim tunc habet locum, cum quis diuina reuelatione aliquid est edoctus, cui contrarium aliquid temerè credere, aut moliri absque peccati labe esse non potest; vt suo malo propheta hic de quo loquimur expertus est. Nam abeunti leo occurrit, à quo interfectus est, nec cadauer illius in patrum suorum sepulchrum illatum est
vt

vt seductor propheta prædixerat. *Quia*, inquit, *non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulchrum Patrum tuorum. Cúmque comedisset, & bibisset strauit asinum suum propheta quem reduxerat, quia cum abiisset inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere, asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer.* Est autem in hac historia egregiè expressum exemplar eorum, quæ à Principibus viris cum Confessariis, aut Theologis geruntur. Quemadmodum enim hospitem suum propheta, qui habitabat in Bethel, omnibus artibus in fraudem inducere conatus est, & postea cum eum fefellisset, peccatum quod ille susceperat exprobrauit, & mala etiam pronuntiauit, quæ illum essent exceptura: ita Principes cum à Doctoribus extorserunt, vt pro mendacio stent contra veritatem, quam perturbatione aliqua oppugnatum iuerant, postquam tumor ille tandem resedit, contemptui habent, nec eos vt causæ suæ propugnatores fouent, sed vt veritatis desertores auersantur, vilesque animas esse deputant, pro tantula pecunia salutem æternam licitantes: contra verò eos quos erectos viderint, & excelsos, quibus veritatis tutelam nulla vis potuit excutere, quique intrepidi, & inconcussi etiam telis nocentissimis, exilij, carceris, plagarum petiti, se commoueri passi non sunt, virtutis miraculo admirationi esse incipiunt, illisque tandem Principes æquiores facti, maiori quàm vnquam fuerint, sunt in pretio, eósque prolixioris beneuolentiæ Ibid. n. 21.

signifi

significationibus complectuntur. Quoniam verò non semel hoc capite Concionatoribus animi constantiam, dicendique libertatem commendaui, eos monitos volo (quod etiam supra me dixisse memini, cum de Principis magistro sermo esset) fortitudinem hanc ita temperandam esse, vt cum increpatione, si quando adhibenda sit, lenitatem admisceat; eósque, vt S. Paulus docet, *instruat in spiritu lenitatis, increpétque in omni patientia,* vel vt in Græco est μακροθυμίᾳ *longanimitate:* vt enim D. Augustinus ait in locum illũ ad Galatas scribens, *quidquid lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigentis.* Quare sermoni suo ita debent moderari Confessarij, & Concionatores, vt in vitia inuehi eos voluisse omnes intelligant, nullo verò modo peccantis personam acerbiore reprehensione perstringere: quod mihi mirum quãtum sapienter præstitisse videtur propheta à Domino missus ad Ieroboam filij Nabath castigandam impietatem. Nam *Ieroboam stante super altare, & thus iaciente, exclamauit contra altare in sermone Domini, & ait. Altare, Altare, hæc dicit Dominus. Ecce filius nascetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit super te Sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt; & ossa hominum super te incendet. Deditque in illa die signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus. Ecce altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est.* Cur enim propheta ad altare potius sermonẽ conuertit quàm ad Regem, qui vtpote peccati auctor appellandus potius videretur? Ob eam nimirum causam, vt ipse Rex omnésque intelligerent increpatione illa peccatum potius ipsum peti, quàm sceleris auctorem Ieroboamũ; quem alioqui nec odisset Dominus, nec

Galat.6.1. 2.Tim.4.2. 3.Reg.13.1.

nec propheta reprehenderet, nisi nefario idololatriæ piaculo, se populúmque suum contaminasset. Sed quia, vt dixi, de hac dexteritate agendi, nonnulla diximus alibi, quæ huc commodè transferri possunt, in præsentia ista sufficiant.

4 Porro antequam caput istud claudamus, aliud præceptum tanquam laciniam attexamus oppido quam necessarium, vt nimirum fines sui muneris; quod est spiritualia tractare, Concionator nulla ratione transiliat, nec operam suam polliceatur, aut impendat iis, quæ à sacrarum tractatione litterarum auocare possunt. Nam si sui immemor se negotiis sæcularibus tradere sustinuerit, nec ab illis se vindicare poterit cum voluerit, vt sibi vacet, & studiis; nec inuidiam effugiet obtrectationesque multorum, qui cum Sacerdotes aulam terentes aspiciũt, stomachantur, remque indignam putant, si qui negotiis secularibus vale dixerunt, iterum in aula se illis implicare non dubitent, contra Apostoli præscriptum, dicentis, *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Quemadmodum enim qui viuunt in Castris seuera militiæ disciplina continentur, nec suis aut familiæ commodis seruire possunt, in id tantum intenti, vt strennuè depugnando victoriam contra Principis hostes consequantur; ita qui Deo mancipatus sub illius vexillis militauerit, non matrimonia in aula conciliantibus, non persequentibus, aut periclitantibus in iudiciis, non ad ampliores dignitates promoueri cupientibus adesse debet, falsa quadam deceptus specie charitatis, sed in continenti illa fluctuum aulicorum volutatione se sibi asserere, & quasi *à terra* cum Christo Domino *pusillum reducere*, ne circumstantium negotiorum turba

Concionatorem suo tantũ muneri operã dare debere, nec se aulæ negotiis immiscere.

2. Tim. 2. 4.

Luc. 5. 3.

turba adeo prematur, quin orationi, aut sacrarum litterarum studiis operam dare queat; síque aliquis ex aulicis, spiritualibus auxiliis iuuare velit, ex proximo à concionatore petere possit, illud tantum spectans vt peccatorum pestes quantum potuerit profliget, & verbi gladio iugulet monstra vitiorum, sic enim fiet vt plurimis sit vtilis, nullis molestus, omnibus verò iucundus, & gratus, ampliorem que sibi in dies campum diuinæ gloriæ promouendæ, cui tantum seruire debet, patefaciat. Qui verò iniquiùs ferunt religiosos viros à Principibus adhiberi, ac propterea eos ab aulis omnino submotos vellent, parum æqui rerum æstimatores censendi sunt; cum Christianæ philosophiæ professores Principum animos ad virtutem erudiendo, & concionibus, spiritualibusque monitis iuuando, rem faciant honestatis, Reipublicæ, humanitatisque studioso homini conuenientem, non vt quidam falsò opinantur, ambitioso. Ac quemadmodum Sacerdotes, qui inter Deum, & homines, quasi interpres quidam
Hebr. 5. 1. sunt, *pro hominibus constitui in iis, quæ sunt ad Deum*, propterea honore colendos existimamus, quòd bona à Deo non sibi tantùm suisque amicis, aut familiaribus, sed in commune ciuibus omnibus vniuersæque Reipubl. precantur, cum tamen Deum suapte natura ad benefaciendum propensum, & beneficum, & largitorem non faciant, sed tantum precibus, & sacrificiorũ oblatione, placare, & ad benefaciendum inclinare studeant, quidni Sacerdotes, Confessarios, & Concionatores existimemus esse Reipubl. vtiles, honoréque dignos, cum Principes, qui Deorum quorundam instar habent in terris, non vt liberaliter

liter agant, aut iustè iudicent cum se obtulerit occasio has virtutes exercendi, precibus obtinēt; sed vt habitu virtutis contracto moderati sint, liberales, iusti, monendo, instituendo, à vitiis reuocando, efficiunt? Nam ad hunc modum Elias, Elisæus, & vt alios præteream, Ioann. Baptista, Regum aulas frequenter adiuerunt, nec sibi religioni duxerunt solitariæ, & ab hominum frequentia reductæ vitæ quietem quam adamarant, cum actuosæ laboribus coniungere, sed è suis spelæis, in quibus sibi & Deo vacabant, cum res postulabat, ad Regum palatia ciliciis paludati, & paupere pellium amictu intecti veniebant, nec à suis consiliis vitæque ratione alienum existimabant, si aberrantes reuocarent ad virtutis semitam, morum corruptelas tollerent, contumacium etiam superbiam diuini spiritus efficacitate comprimerent. Itaque qui eodem spiritu ducti, aut è monasteriis à Principibus euocati, aut à moderatoribus suis emissi Christianos mores inter aulicos serere conantur, rem sanè honestam faciunt, & veterum illorum prophetarum gesta, quos sanctitatis miraculo omnis antiquitas admirata est, cum laude æmulantur.

Principes Virtutis, ac præsertim Religionis cultores diutius ferè viuere.

CAPVT VIII.

1 NOtius est quàm vt probandum sit, Principes strenuos virtutis cultores, religioséque *Sanctos Viros vt Da-*

uid & Iob ex impiorũ prosperitate quasi scandalum passos esse; eosdem tamẽ eorumdem infortunia descripsisse, ac præsertim immaturã mortem, ex quo diuina asseritur prouidẽtia.

séque *inquirentes Dominum, non minui omni bono*, potentiam, victorias, gloriam, pacem denique conciliante pietate. Nulla tamen re magis delectantur homines quàm diuturnioris vitæ expectatione; hanc enim si Dominus pacatam à iactationibus, quæ Respubl. nonnunquam perturbant, Principibus concesserit; putant se bonorum omnium quæ in hac vita haberi possunt, cumulum complexionémque consecutos. Itaque Dominus in Deuter. cum futuri olim in suo populo regis institutionem traderet, ea præsertim commendans, quæ ad religionis ceremoniarumque præscriptarum obseruationem pertinent, tandem addit: *Neque declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filius eius super terram.* Dominus enim qui sua prouidentia rebus humanis interest, nec, vt impij fabulantur, *Nubes latibulum* quoddam in eis sibi constituit, *nostra non considerans, & circa cardines cœli* otiosus *perambulans*, quos videt eorum vestigiis insistere, *qui dicebant Deo: Recede à nobis, & quasi nihil posset facere omnipotens, æstimabant eum*, coërcet eos pari pœna; nam vt illi *sublati sunt ante tempus suum, & fluuius subuertit fundamentum eorum*, cataclysmi aquis vitam ante tempus ab ipsis fundamentis subruente, & euertente, ita hos *disrumpit inflatos sine voce, & commouet eos à fundamentis, adeo vt vsque ad supremum desolentur.* Hoc enim ad diuinæ prouidentiæ rationem pertinet, vt eos principes, qui nullos habent in terris à quibus coërceantur, nec se tamen à praua malè agendi consuetudine abduci patiuntur, more sapientis medici, qui membrum abscindit priusquam totũ corpus lues importuna peruaserit, quasi funestam Reipubl. pestem,

Psal. 33. 11.
Deut. 17. 20.
Iob 22.14.
Iob 22.17.
Ibid. n. 18.
Sap. 4.19.

pestem, dum se morbo gliscente latiùs diffundere parat, præcidat in tempore. Id autem præstare Dominum discimus ex libro Ecclesiastici, in quo hæc legimus: *Omnis potentatus breuis vita, languor prolixior grauat medicum; breuem languorem præcidit medicus, sic & Rex hodie est, & cras morietur.* Ecclef.10. 11.
Quorum verborum ea sententia est quam dixi. Principibus nimirum, qui impotenti dominatione populos premunt, suntque in homines parum iusti, in Deum verò parum religiosi, multo citeriorem vitæ terminum à Deo constitui, quàm iis, qui in populos subiectos æqui sunt, & diuini numinis reuerentes; imitarique Deum medicos, qui breuem languorem præcidunt, hoc est recenti, & nondum confirmatæ medentur ægritudini, ne si ægrotus in prolixiorem incidat languorem, fiat morbus omni arte validior; atque propterea inde fieri, vt Rex aliquis hodie sit inter viuos, sed repente è vita eripiatur, cum tamen annos, non scelera computanti morti immaturus videri possit. Sed nimirum Dominus, qui rebus publicis consultum vult, *Non relinquit virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas*; quia licet ad virgam sceptrúmque tractandum veniant in altum sublati, suo tamen malo ad istos dignitatū gradus attolluntur, nam casu grauiore ruunt: Dominus enim *deiicit eos dum alleuantur.* Id autem eo consilio à Domino fieri docet Dauid, ne forte qui virtutis cultores fuerant, ab ea deficiant, impiorum prosperis successibus commoti, qui cum ista vident, solicitantur *ad extendendas ad iniquitatem manus suas.* Nam non vulgus tantum imperitum immeriti prauorum hominum honores, resque prosperè fluentes Psal.124. 3. Psal.72. 18.

perturbant, sed etiam candidatos interioris sapientiæ, quales erant sanctus Dauid, & Iob, qui pluribus verbis scelestorũ fœlicitatem describentes, diuinam quodammodo prouidentiã requirere videbantur, quasi rem indignã faceret Deus, qui cum nullo negotio zizania hæc inter triticũ succrescentia posset euellere, ad ea tamen demetenda potentiæ suæ falcẽ non moliretur. *Quare ergo impij*
Iob 21. 7. *viuunt*, inquit Iob, *subleuati sunt, confortatique diuitiis, semen eorũ permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotũ in conspectu eorum? Domus eorum securæ sunt, & pacatæ, & non est virga Dei super illos. Bos eorum concepit, & nõ abortiuit, vacca peperit, & non est priuata fætu suo. Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus Tenent tympanum, & cithara, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Nec his dissimiles querelas, similis Dauidis dolor euocauit, *Zelaui*, inquit, *super iniquos pacem peccatorũ videns, quia non*
Psal 72. 3. *est respectus morti eorũ* (quia scilicet mortẽ, non respuendã nanciscuntur, est enim in Gręco ἀνάνευσις renutus, despectus, repulsa) *& firmamentũ in plaga eorum*: si enim aliquando morbis, aut aliis huius vitæ malis tentantur, illico conualescunt, nec admodum diuturna est illa vexatio. *In labore hominũ non sunt, & cum hominibus non flagellantur*, eæ enim molestiæ quibuscũ cæteri homines conflictantur, illos non attingunt, *Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua, prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*, magna scilicet abundantia se effundens: transierunt in affectum cordis, cum essent ea quæ in hac vita suis affectibus optauerant, consecuti; *Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt, posuerunt in*

cœlo os suum, ausi cœlestia, & diuina scelerata lingua incessere, *& lingua eorum transiuit in terra*, minus enim hominibus parcebant, qui Deum ipsum blasphemis verbis impetere non dubitabant. *Ideo conuertetur populus meus hic*, ad hæc scilicet considerenda, & quomodo se habeant perpendenda, *& dies pleni*, calicis scilicet, vt Hebræi interpretantur, *inuenientur in eis*, plenæ nimirum afflictionis. *Et dixerunt, quomodo scit Deus, & si est scientia in Excelso?* Habet ne rerum humanarum procurationem Deus? Agnoscit ne ista, & si agnoscit vt sanè agnoscit, cur impunè abire permittit? *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæcula obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.* Frustra igitur cultor pietatis fui, & innocentiæ, ab omni scelerum contagione abstinens, cum mihi modo malè sit, & nulla vitæ pars ab infortuniis vacet; quæ domum meam quodammodo videntur obsidere, & cum primum euigilo, in me impetum faciunt. Hæc sancti viri Iob, & Dauid, quorum *pene moti pedes, & gressus effusi sunt*, quasi dubitare cæperint, an Deus rebus humanis sua prouidentia prospiceret. Sed tandem re meliùs interiúsque perspecta, abstulit Deus hunc turbatarum mentium tumultum, nam si sanctus Dauid cum illa omnia quæ recitauimus pronuntiasset, subdit; *Si dicebam, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.* hoc est. Si ita de tota ista re statuo, prouidentiamque diuinā tollo, iam omnes filios Dei, qui illam agnoscunt, & fatentur damno, quod tamen vt faciam animus refugit. *Existimabam*, & mecum ipse diligenter reputabam, *vt cognoscerem*

Ibid. n. 2.

Ibid. n. 15.

hoc, sed quia difficilis admodum, & implicata quæstio est, *labor est ante me*, nec illam euoluere potero, *donec intrem in sanctuarium Dei*, & ad illius secreta intelligenda admittar, *& intelligam in nouissimis eorum*, diligenter cōsiderando, quem finem tandem impij nanciscantur. nec enim ista certior vlla ratio iniri potest, qua diuinam prouidentiam humana ista moderari intelligamus: *Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarētur.* Quia enim pauperes, ac innocentes circumuenire, & dolos in eorum perniciem nectere studuerunt, tu, vt diuinæ tuæ prouidentiæ specimen dares, effecisti, vt doli impiorum in eorum capita reciderent, eosque dum honoribus, diuitiisque sublati superbirent, accisis eorum viribus deiecisti, & ad terram afflixisti: quíque felicitatis miraculo ab aliis suspiciebantur, nunc è conuerso instar ciuitatis bellicis machinis disturbatæ, & euersæ, cuius nihil superest præter ruinas antiquæ testes magnitudinis, & potentiæ, eos bonis omnibus, quibus florebant euertisti: nam, *quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt; perierunt propter iniquitatem suam, velut somnium surgentium Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Adeo enim cito fœlicitas eorum euanescet, vt somnij cuiusdam instar habitura sit, quo nihil inanius esse potest, cum huius mundi figura non prætereat modo, sed præteruolet, & illi fidentes deludantur, & transuersi agantur, tu verò Domine imaginum istarum quas sibi homines fingunt, inanitatem reteges, & quantopere falsi fuerint, qui ludicra ista, & leuia sectabantur, Psal. 54. 26. ostendes. Nam *Tu Deus deduces eos in puteum interitus, virique sanguinum, & dolosi non dimidiabunt*

dies

dies suos, neque permanebit spiritus tuus, vitæ scilicet, *in homine* huiusmodi, quia caro est, cum tantum carnalia sapiat, Deumque & spiritualia nihili pendat. Contra verò religiosos, & sanctos in hac vita *replebis longitudine dierum*, & in alia, *ostendes salutare tuum quo* plenam habeant, & cumulatam bonorum omnium complexione felicitatem. Sanctus etiam Iob post eorum bonorum enumerationem, quibus iniquos abundare dixerat, adeo illis non esse inuidendum docet, vt etiam sit eorum conditio deprecanda. nam & cum multis ærumnis in hac vita conflictantur, & immatura morte rapiuntur è viuis, & tandem ad æternos inferorum cruciatus destinantur. *Veruntamen*, inquit, *quia non sunt in manibus eorum bona*, sed vicissitudines etiam ipsi experiuntur, malis & ærumnis prosperitates, & res secundas excipientibus, *consilium impiorum longè sit à me. quoties lucerna impiorum extinguetur, & superueniet eis inundatio*, vt iis similes sint, qui in mari deprehensi, cum diem nubes eripiunt & salum ventis impellentibus commouetur, quid consilij capiant, timore perculsi penitus ignorant, illis enim Dominus *dolores diuidet furoris sui, erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. Deus seruabit filiis illius dolorem patris*, vt non in se ipsis tantum, sed in prole etiam quam susceperint, impij puniantur, *& cum reddiderit, tunc sciet:* cum enim grauissimas pœnas dederint, tunc tandem quam graues sint, & atroces intelligent, neque enim ij satis quid sint assequi possunt, qui experientia monstrante non didicerunt. *Videbunt oculi eius interfectionem suam, & de furore omnipotentis bibent*: nam ante tempus, cum adhuc sensus

Genes. 6. 3.

Psal. 90. 16.

Iob 21. 16.

vigent senectute nondum hebetati, & retusi, cum adhuc melior sanguis in venis turget, quasi bruta quædam animalia ad macellum trahentur, & ipsi suæ interfectionis spectatores erunt, quod iis non accidit, qui morte minus violenta in senectute bona moriuntur, sensibus, ac viribus paulatim deficientibus, & languentibus. *Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se, & si numerus mensium eius dimidietur?* Quamuis enim filiorum pœna ad parentes, qui cum illis magno amoris nexu coniuncti sunt, aliquo modo pertineat, tamen in se ipsis puniendi sunt, & de medio tollendi, violenta morte immissa, dum annis florent, & rebus; vt illis planè accidat quod in eodem

Iob 15.32. libro Iob legitur, *Antequam dies eius impleantur peribit, & manus eius arescent, lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proiiciens florem suum,* à qua nimirum prius decidunt flores, quàm debitum capiant incrementum, & suam maturitatem assequantur. Hæc S. Iob, cui concinit Salomon, qui mortem malis ante tempus imminentem, eosque de medio tollentem peruidens, ab impietate, & à stultitia, quibus vocibus in scriptura omne genus peccati significatur, sed præsertim illud quo in religionem contra Deum pec-

Eccles.7.18. catur, de quo propriè dicitur quod *Impij sint multum* qui illud admittunt, auertere satagens, *Ne impiè agas multum,* inquit, *& noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.* Quem locum aliqui ita interpretantur, vt mori tempore nõ suo, idem sit ac tunc extingui, cum minus putaueras. Improbi enim quamuis longissimam vitam duxerint, in mortis tamen expectatione nunquam sunt, quam adhuc plurimum distare putant, atque ita mors

semper

ſemper illis præcox eſſe videtur, & immatura, certe inopinata, & ingrata, quippe quæ tempore non ſuo, id eſt non eo quod ipſi mente, & cogitatione præceperant, ſed alio vt ipſis videtur importuno aduenerit. Vt cuidam ex hoc ſtultorum numero accidiſſe dicitur apud Lucam, cui cum Luc.12.20. vberes fructus ager attuliſſet, cogitabat intra ſe dicens: *Quid faciam quia non habeo quo congregem fructus meos? & dixit: Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus. Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem paraſti cuius erunt?* Quamquam autem hoc veriſſimum eſt, ſenſus tamen ſapientis eſſe videtur, vt alij plures explicant, vt nimirum impij tempore non ſuo extingui dicantur, quia plerique eorum moriuntur morte intempeſtiua, violenta, & anticipata, & ante naturalem vitæ terminum quem attingere potuiſſent. Id autem veriſſimum eſſe filiorum Heli Sacerdotis probat hiſtoria, qui cum eo deueniſſent impudentiæ, & impietatis, vt ritum ſacrificiorum, ſanctiſſimaſque religiones perturbarent, idque vi etiam ſacrificia oblaturis intentata; ita vt *eſſet peccatum* 1.Reg.2. *puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines à ſacrificio Domini*, vt ſcriptura ipſa 17. teſtatur; ita Samuelem alloquens comminatus eſt Dominus, Helique Sacerdoti ſacrilegorum illorum parenti ſuis verbis renuntiari iuſſit, *Ecce* Ibid.n.31. *dies venient. & præcidam brachium tuum & brachium domus patris tui, vt non ſit ſenex in domo tua: & videbis æmulum tuum in templo, in vniuerſis proſperis*

Israël, & non erit senex in domo tua omnibus diebus. Et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi signum quod venturũ est duobus filiis tuis Ophni, & Phinees: In die vno morientur ambo. quod accidit cum arca capta à Philistæis, vterque ab hostibus cæsus est, vt quæ euentura prædixerat Dominus, ipso adhuc superstite patre adimplerentur, omnesque intelligerent verissimum esse quod ab Ezechiele dictum

Ezech.22.4. est contra Ciuitatem idolis seruientem: *In idolis tuis quæ fecisti polluta es, & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum*: quia enim religione conculcata, diuinique numinis legitimo cultu posthabito, ad idola conuersa es, eaque pro diis habuisti, propterea tuo hoc scelere vitæ tempus tibi breuius, & contractius fecisti, ita impietatem tuam Domino vindicante. Hoc enim genus hominũ iusto Dei iudicio non infre-

Psal.128.6. quenter *sicut fœnum tectorum priusquam euellatur exarescit*: contra verò iusti & pij homines, quibus

Psal.1.3. religio cordi est, *tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum*, esse solent, quod non modo amœnissima foliorum viriditate conuestitur, sed etiam *fructum suum dat in tempore suo,*

Iob 15.32. nec sunt vt oliua illa quam dicebat Iob *proiicere florem suum*, illum scilicet amittere, sed ad debitam maturitatem, hoc est ad bonam, & fructibus iustitiæ plenam senectutem perueniunt, de qua paucula quædam ex scripturis more nostro excerpta subiiciemus.

In scriptura de quibusdã sanctis dici quod mul-

2 Sacra ergo Scriptura de aliquorum virorum sanctitatis laude insignium morte verba faciens, hoc de senectute quam attigerunt adiunctũ non prætermisit, nam de Abraham dicitur in Genesi,

&

& deficiens mortuus est in senectute bona, prouectaq; ætatis, & plenus dierum. De Isaac etiam eius filio dicitur eod. libro, *& completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum, consumptúsque ætate mortuus est, & appositus est populo suo senex, & plenus dierum.* Dauid etiam senex dicitur in libris Paralipomenon, & de Iob ita scribitur in extrema illius historia: *Vixit autem Iob post flagella hæc centum quadraginta annis, & vidit filios suos, & filios filiorum suorum vsque ad quartam generationem, & mortuus est senex, & plenus dierum.* De vtroque etiam Tobia idem notatur in scriptura. De seniore quidem cum dicitur, *& postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum suorum. Completis itaque annis centum duobus sepultus est honorificè in Niniue.* De iuniore autem eodem capite ita legimus, *Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit à Niniue, cum vxore sua, & filijs, & filiorum filijs, & reuersus est ad socios suos, inuenitque eos incolumes in senectute bona; & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum, & omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit, viditq; quintam generationem, filios filiorum suorum, & completis annis nonaginta nouem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum.* Agnoscit ergo scriptura, & prædicat tanquam Dei beneficium insigne vt reuera est, vitæ diuturnitatem, cum præsertim vegeto corpore, & sensibus integris spatium illud totum decurritur, vt iis accidit quos enumeraui, & peculiariter exprimitur de Moyse in libro Deuteronomij cum dicitur, *Moyses centum & viginti annorum erat, quando mortuus est, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt.* Septuaginta verterunt, *neque corrupta*

tum vixerint, & tādē mortui sint in senectute bona, & pleni dierū, quod pietati, & in Deū religioni acceptum referendum ostēditur.

Genes. 25. 8.

Genes. 35. 29.

1. Paralip. 23.

Iob. 42. 16.

Tob. 14. 1.

Ibid. n. 14.

Deut. 34. 7.

sunt libro eius, Chaldæus, *neque mutatus est splendor gloriæ vultus eius.* Vatablus, & Caietanus, Maxillæ eius nihil defecerant, vel, *Nec emarcuerat viror eius*, vt scilicet Moysi grandæuo viridis & cruda senectus esset, corpus validum, vires integræ facies non exsucca, & arida, vt senibus esse solet, sed succulenta, & florida. Hoc autem in omnibus his quos recensui pietatis præmium fuisse quis dubitet? Genus quoddam sacrificij instituerat Abraham, vaccis, arietibus, auibúsque iuxta Domini præceptum mactatis, & quia suas hasce victimas volucres inuolabant, in illis abigendis adeo fatigatus est, donec illum labore maceratum somnus complexus est, *cúmque sol occumberet*, inquit scriptura, *sopor irruit super Abraham, & horror magnus, & tenebrosus inuasit eum, dictúmque est ad eum, scito prænoscens, &c.* Et paulo post, *Tu autem ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona.* Tunc ergo potissimùm Abrahamo vitæ longioris facta per somnium, aut vt vertunt Septuaginta, *Ecstasim*, promissio est, cum sacrificij laborem somnus excepisset, vt intelligeremus frequenter pietatem hoc ferre præmium, vt in hac etiam vita diuturna fœlicitate perfruatur. Idem verò de cæteris iudicium esse debet. Quis enim Isaac pietatem in Deum ignorat, cuius ea fuit consuetudo, vt ad diuina animo pertractanda prodiret in agrum: de eo enim scribitur in Genesi, *& egressus fuerat ad meditandum*, Kaldæus, *ad orandum in agro inclinata iam die.* Cui eximia Dauidis in Deum religio, & pietas, vel ex Regum historia, vel ex libro psalmorum perspecta non est? qui verè prædicat de se ipso *septies in die se Deo laudem dixisse*, idque non interdiu tantum,

Genes. 15. 12.

Genes. 24. 63.

Psal. 118, 164.

aut matutino tempore (nam etiam hoc tempus ad orandum valde idoneum oratione vacare non permittebat) ſed etiam nocte concubia, cum reliqui homines diurno labore fracta mẽbra componunt ad quietem, vigilabat ipſe, *nam media nocte ſurgebat ad confitendum nomini Domini.* Quàm decantata ſancti Iob patientia, & in Deum religio, qui ſacrificiis non ſemel repetitis filiorum peccata expiare ſatagebat, qui tam multarum, tam grauium ærumnarum tolerantia, quas Deo ſciebat auctore ad explorandam mentis conſtantiam immiſſas, ſui, vel ex ipſo fimeto ſuauiſſimum holocauſti odorem exhalabat? Cui verò nota non ſunt Tobiæ in proximos eleemoſynæ, & in Deum pietas per orandi ſtudium diligenter exculta, cui vni accepta referenda ſunt, quotquot beneficia diuinitus accepit? Nam ſi Angelus filium eius in peregrinatione longinqua, & periculoſa incolumem, & abſque errore duxit, & reduxit, ſi creditam Gabelo pecuniam recepit, ſi vxori diuiti, piæque adiunxit, ſi dæmonium ne ſponſis noceret, compeſcuit, ſi longam ipſe ſenex vitam traduxit, horum bonorum omnium tunc ſemina iaciebat, *Quando orabat cum lacrymis, & ſepeliebat mortuos, & derelinquabat prandium ſuum, & mortuos abſcondebat per diem in domo ſua, & nocte ſepeliebat eos.* Alterius verò Tobiæ mors, quia ſeni accidit, & bonorum omnium diuturna vſura perfuncto, quia doloribus illis, & cruciatibus caruit, quibus torquentur ij qui nondum ætate confecti moriuntur, quia plures vt bonorum ſuorũ hæredes, ita etiam virtutum, ac pietatis imitatores reliquit, *nã omnis cognatio eius in bona vita, & in ſancta conuerſatione permanſit, ita* vt

Pſal. 118. 62.

Tob. 12. 12.

Tob. 14. 17.

vt accepti essent tam Deo quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terra, luctum filiorum non elicuit, sed potius cum gaudio elatus est, vt scriptura docet, cum ait, *cum gaudio sepelierunt eum*, quia nimirum dierum plenum ita tempestiuè mortuum intelligebant, vt si diutius viueret, commodatitia hæc, & desertura corporis bona deuexa senectus iam non augeret, sed corrumperet, ingressúsque est, vt dicitur in libro Iob, *in abundantia*
Iob 5.26. *sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo.*

Ad prolixã vitã in sanctis ipsis multũ contulisse pacẽ animi internam, ex bona consciẽtia prouenientem.

3 Huius autem longæ fælicísque senectutis vt diximus, auctor est Deus, qui ea remouet impedimenta, quibus vitæ cursus solet intercipi, morbos, angores animi, curarum mordaces solicitudines, quibus pectus foditur, & lancinatur; animi verò & conscientiæ tranquillitatem impertit, qua qui curis vacuus sub Domini latens tutela perfruitur, dicere potest cum sancto
Psalm. 27. 7. Dauid, *Dominus adiutor meus, in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum, & refloruit caro mea.* Vel vt vertit D. Hieronymus & Kaldæus. *Et gauisum est cor meum, itaque refloruit caro mea*, quia vt docet sapiens, *animus gaudens ætatem floridam facit*, & lætitia mentis redundat in corpus, illúdque vegetum, florens & viuax reddit; contra verò qui curarum & sollicitudinum fluctibus æstuant, corpus
Genes. 42. 38. & 44. 29. & alibi. attenuatum, & macilentum circumferunt, *nam spiritus tristis exsiccat ossa, deducuntúrque cum mœrore ad inferos*, vt de iis loquitur scriptura, qui dolore confecti & curis tabescunt ante tẽpus. Hanc igitur tranquillitatem animi, quæ iustis familiaris est, ab impiis autem longissimè abest, bonam illis conciliare senectutem crediderim. Nam cum

impij

impij ſint quaſi mare feruens, vt ait Iſaias, *Quod quieſcere non poteſt, cuius fluctus redundant in conculcationem, & in lutum, nec ſit illis pax*, contra iuſtitiæ ſectatores in pace nutriuntur, vt Abrahamo promiſſum eſt in Geneſi, cum ei à Domino dictum eſt, vt legunt 70. & ſequuntur Patres Auguſtinus & Ambroſius. *Tu autem ibis ad patres tuos, in pace nutritus, ſepultus in ſenectute bona.* Quæ verba de pace potius, & tranquillitate animi, quàm externa ab armis quiete accipienda ſunt, nam & bella ſuſcepit aliquando Abraham, vt legimus in Geneſi, & patria caruit, & ſuæ fælicitatis aduerſarios, & oppugnatores nactus eſt, quorum tamen violentia ſtatum mentis, animique conſtantiam commouere nulla ratione potuit, quo minus ſedatis perturbationibus, æqualitatem quam diuino munere, & virtutis exercitatione fuerat adeptus retineret. Magnam enim conciliat tranquillitatem, Nihil conſcire ſibi, nulláque admiſſæ culpæ formidine pelleſcere, nam *cum fugiat impius nemine perſequente*, conſcientiæ ſtimulis pectus fodientibus, contra *iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* Cui ſapientis effato conſentit ſanctus Iob, apud quem legimus. *Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit*, vel vt ex Hebræo verti poteſt, *Omnis impij vita in cura verſatur, & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius.* quod 70. vertunt, *Anni verò numerabiles potenti tributi ſunt*, menſura breuiore, & contractiore tempus vitæ illis admetiente Deo: ſubditur autẽ huius rei cauſa cum dicitur, *Sonitus terroris ſemper in auribus illius, & cũ pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur, non credit quod reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium, cum ſe mouerit ad quærendum panem,* nouit

Iſa. 57. 20.
Geneſ. 15. 15.
Aug. 16. de ciuit. c. 24.
Ambroſ. l. 2. de Abraham c. 9.
Prou. 28. 1.
Iob 15. 20.

nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies, propinati veneni suspicionibus perturbatus, *terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eũ, sicut regem qui præparatur ad bellum.* Harũ autem solicitudinũ ac molestiarum causam statim subdit, *Tetendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentẽ roboratus est, cucurrit aduersus eum erecto collo & pingui ceruice armatus est.* Quàm verò sit *timida nequitia,* &
Sap. 17. 10. quomodo, *semper præsumat sæua perturbata cõscientia,* elegantissimè describitur in libro sapientiæ, his
Ibid. n. 17. verbis. *Siue spiritus sibilans inter spissos arborum ramos, auiũ sonus suauis, aut vis aquæ decurrentis nimium, aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animaliũ cursus inuisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo, deficientes faciebat illos præ timore.* Magna sanè animi consternatio, qua ea etiã formidantur quibus cæteri mirũ quantum delectantur. Nam tenues ventorum susurri arborum comis leniter vẽtilatis, & auium in syluis garritus, aut Echo in cauernis vallibúsque resultans, quos non oblectet? Et tamen ista fiunt impiis terriculamẽta, quibus obstrepente conscientia, nihil tutum, aut pacatum esse potest. Manus suas Cain fraterna cæde maculauerat, ideoque tanti sceleris sibi cõscius dicebat, *Omnis*
Genes. 4. 14. *qui inuenerit me, occidet ne.* Euidens, inquit D. Ambros. *generalisque ratio, quia omni impio mala adsunt, & adfutura sunt; quæ adsunt tristitiam operantur, quæ futura, formidinem.* Et post nonnulla, *sed à quo,* inquit,
D. Ambr. l. 2. de Cain & Abel. *timebit occidit, qui solos parentes habebat in terris?* Sed nimirum per conscientiam quieto illi esse non licebat; quæ cum peccati sui faciem ante oculos illi frequenter obiiceret, totum pectus grauissimo timore percellebat. At verò iustorum etiam in præ-
sentissi

ſentiſſimis periculis illæ ſunt voces, *ſi conſiſtant ad-*
uerſum me caſtra, non timebit cor meum. Dominus illu- Pſal. 26. 3.
minatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Deus noſter Pſal. 26. 1.
refugium & virtus, &c: *propterea non timebimus.* Ecce
Deus. *Saluator meus, fiducialiter agam, & non time-* Pſal. 46. 1.
bo. Non enim contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit, Iſa. 12. 2.
nam qui pacis ſequuntur conſilia, ſequitur eos gaudium. Prou. 12. 20. 21.

4 Sed hic forte dicat aliquid *dies hominis deſide-* *Longitudinem vitæ Dei beneficiũ eſſe & ſanctos etiã viros mortẽ timuiſſe.*
randos non eſſe quorum vnumquemque ſua malitia comitetur, *dies* potius *antiquos cogitandos, & annos æternos in mente habendos*, cum *cunctis diebus pſalmos cantabimus in domo Domini.* Sanè non inficior æternarum illarum manſionum, quæ in domo cæleſtis Patris ſunt, pulchritudinem conſideranti, omnia iſta bona aſpectabilia vileſcere, Ierem. 17. 16.
magnæque ſanctitatis viros aliquando depoſita Matth. 6. 34.
mortalitatis ſarcina, in meliorem beatorum ſortem optauiſſe trãſcribi, cum præſertim huius vi- Pſal. 76. 6.
tæ malis iactarentur. Ideo S. Dauid, partim manifeſtæ inimicorum violentiæ, partim dubiorum amicorũ inconſtantię pertæſus, clamabat ad Dominũ: *Libera me à perſequentibus me. Educ de cuſto-* Pſal. 141. 6.
dia animã meam. Qui igitur tantam adeptus fuerit vitæ ſanctioris perfectionem noſtræque mortalitatis conditionem, ſę ſupra cõmũnẽ hominum modum extollendo tranſilierit, vitæ huius commoda negligat & per *paucitatẽ dierũ* præſentis vi- Iob 10. 20.
tæ, qui *breui finientur*, ad æternam illã aſpirare cõtendat: ſed quotus quiſque eſt, qui iuxta D. Pauli ſententiam non gaudeat, *pietatem promiſſionem ha-* 1. Tim. 4. 8.
bere vitæ eius, quæ nunc eſt pariterq́ue futuræ? imò qui
iuxta eiuſdẽ dictũ, *expoliari non timeat*, malítque ſi 2. Cor. 5. 4.
fieri aliqua ratione poſſit, veſtibus illis gloriæ ſuperueſtiri? Equidẽ animaduerto ſanctiſſimos etiã

viros

viros mortis faciem exhorruisse, illámque fuisse
Isa.38.10. deprecatos. Nam Ezechias ægritudine inualescente contabescens flebiliter lamentatur, *quod in dimidio dierũ vadat ad portas inferi,* quod *præcisa esset velut à texente vita sua, dúmque adhuc ordiretur, succideret eum Dominus,* hoc verò timore conturbatũ se *sicut pullum hirundinis clamasse, & sicut columbam meditatum fuisse, testatur.* Quid? nónne ab ipso Da-
Psal.101. 25. uid vocem illam expressit mortis formido, *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum?* Quid de Abraham, Iacob, Helia dicemus, quos etiam vt ex scripturis discimus, mortem timuisse comperimus? Eleganter tractat locum hunc sanctus Chrysostomus, cuius verba, quia in exemplis ex scriptura depromptis explicandis, & amplificandis
Serm. de SS. Bernice, & Prosdoce. versatur, describam. *Patriarcha,* inquit, *Abraham iustus Dei amicus, qui patriam reliquerat, qui domum, cognatos, amicos & præsentes res omnes ob Dei mandatum contempserat, ita timebat, ac reformidabat mortem, vt in Ægyptum ingressurus hæc vxori suæ dice-*
Genes. 12. 11. *ret. Noui quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Ægyptij, te vendicabunt, me autem interficient. Quid igitur? Dic, soror illius sum, vt bene sit mihi propter te, & viuet anima mea. Quid hoc rei est, ô sancte, & Patriarcha? Pro nihilo habes vt vxori stuprum afferatur, vt thorus lædatur, & coniugium violetur? ita ne tandem mortem reformidas? neque verò tantum pro nihilo habes, sed etiam cum vxore dolum nectis, ac stupri fabulam cum ea simulas, omnémque das operam, vt Rex dum adulterium inceptat, latere possit, & ablato coniugis nomine, personam illi sororis adaptasti, &c.* Et paulo post. *Videamus ergo quam intolerabilẽ, ac molestam rem passus sit,* vt scilicet mortem effugeret: *nam vxorem cernere constupratam, & adulterio pollutam*

tam intueri, ſexcentis mortibus eſt intolerabilius. Quid dico adulterio pollutam? ſi vel tenuis de ipſa ſuſpicionis cogitatio mentẽ occupet, acerba illi vita omnis & minimè vitalis videtur. Eſt enim ignis illi quidam, & indomita flamma zelotypiæ morbus, cuius tyrannicam, & ineuitabilem vim declarans quiſpiam dicebat, Plenus enim zelo animus viri eius, non commutabit vlla redemptione odium, neque parcet in die iudicij, neque diſſoluetur multis donis. & alibi. Durus vt infernus eſt zelus. Sicut enim non poteſt infernus, inquit, pecuniis flecti, ſic neque is qui zelotypiæ laborat leniri atque placari. Multi vtique ſæpe vita ſua libenter redemiſſent vt adulterum inuenirent, ſanguinem ipſum viri eius qui vxorem conſtuprarat, perlubenter deguſtaſſent, & quæuis aut agere, aut pati eius rei cauſa contenti fuiſſent. Sed nunc nihilominus intolerandum morbum, hunc violentum, & implacabilem, iuſtus patientiſſimè tolerauit, & ſtuprum vxoris, præ nimio mortis, & interitus timore contempſit. Poſt hæc S. Chryſoſt. ingenioſè & ſolidè Abrahamum in hoc facto ab omni peccati ſuſpicione liberat, quæ qui volet, apud ipſum legat. Tranſit deinde ad Iacobi exemplum, de quo ita ſcribit. *Reſtat vt ad eius nepotem Iacob orationem traducamus, vt illum quoque necem metuentem, & trementem, videas, hominem, qui à prima iam ætate Philoſophiam Apoſtolicam præſetulerat. Paulus enim diſcipulis in hæc verba præcipiebat. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus, hoc & ipſe poſtulabat à Deo dicens. Si dederit mihi Dominus panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, ſufficit nobis. Sed & iſte tamen, qui nihil præter neceſſaria quærebat, qui domum neglexerat, qui benedictiones acceperat, qui matri paruerat, qui Deo amicus erat, qui ſapientia naturæ vim attulerat, poſterior*

Prou. 6. 34. Cant. 8. 6. 1. Tim. 6. 8. Geneſ. 28. 20.

quippe natura cum esset, benedictionibus prior euasit, qui tam multa potuerat, qui tantam philosophiam, tantámque pietatem præ se tulerat, post sexcenta certamina, post sexcentos agones, post sexcentas luctas, & plurimas illas coronas, cum in patriam reuerteretur, & occursurus fratri esset, quasi belluam conspecturus,
Genes. 32. 11. *eiúsque memoriam iniuriarum pertimescens, supplex Deo fit, & orat. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo ego, ne forte veniens percutiat me, & matrem super filios. Vides vt hic quoque mortem pertimescat? vt tremat, Deúmque illius causa precetur? Visne ostendam & alterum virum magnum hoc eodem modo rursus affectũ? Pone tibi ante oculos Eliam, animam ad cœlum pertingentem, ac diuinam; ille enim qui cœlum clausit, rursúsq; reserauit, qui desuper ignem deiecit, qui mirabile illud sacrificium obtulit, qui pro Deo zelo exarsit, ille qui in corpore humano angelico vitam exhibuit, qui præter ouinam pellem nihil habuit, qui rebus omnibus humanis superior euasit, adeo mortem metuit ac reformidat, vt post illa cuncta, post cœlum & sacrificium, post desertum, & philosophiam, tantámque*
3. Reg. 19. 2. *fiduciam, vilem mulierculam pertimescat, & idcirco fugiat. Nam quia dixerat Iezabel. Hæc faciant mihi Dij, & hæc addant, nisi cras animam tuam ponam sicut animam vnius ex illis, qui mortui sunt, timuit Elias, in-*
Psalm. 33. 13. *quit, & fugit itinere dierum quadraginta. Vides vt mors sit terribilis?* Hactenus D. Chrysost. *Quis igi-*
Ibid. n. 14. *tur est homo, qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Prohibeat,* qui hoc habet in optatis, *linguam à dolo,* nec manus suas extendat ad iniustitiam, præsertim verò numen diuinum sanctè & religiosè colat; sic enim fieri poterit vt diuturna, & felix vita contingat, nec tamen ab illa excidat hæreditate quam Deo iuuante expectamus in patria.

De

De Principis Iustitia: ac primò de ea qua est in commutationibus.

CAPVT IX.

1 IVstitiam philosophi in duas præcipuas diducunt formas, commutatiuam, & distributiuam. Hæc in munerum, honorum, præmiorúmque distributionibus, & inter Rempub. aut ipsius Principes, & capita, & priuatos versatur: illa semper versatur inter priuatos, aut certè eos, qui priuatorum more se habent, etiamsi Principes alioqui sint, æqualitatémque constituit inter ipsas res nullo habito respectu conditionis personarum, cum distributiua in eo potissimùm laboret, vt æqualitatem constituat personarum pro meritis, ac conditione spectata. Nunc ergo de cōmutatiua breuiter dicendum. Accidit enim nonnunquam vt Principes emant, vendant, aut cum subditis suis alia ratione contractus ineant, in quibus ne aliquis potentiæ abusus interueniat, Principi curādum est, vt priuatis, quibuscū agit, ita ius suū tribuat, & cum æquitas postulauerit, prosequi permittat, ac si ipse non princeps esset, sed priuatus: vt iustitiæ huius, de qua nunc agimus, rationem postulare dictum est. Hanc ergo iustitiam vt cum ciuibus seruarent solicitos olim fuisse Iudæos magistratus inuenio apud Isaiam, nam cum murorum munitionem vrgerent, vt hostium impetum sustinere possent, si forte ingruerent

Exemplis scripturæ commēdatur Principi iustitia commutatiua.

rent, domos priuatorum quas diruerant, aut quarum aream occupauerant diligenter numerarunt, vt illorum ratio haberi possit qui damni aliquid demolitione illa passi essent, caueretúrque ne Reipublicæ causa detrimentum aliquod priuatorũ fortunis irrogaretur, hoc enim significat id

Isa.22.10. quod legimus apud prophetã, *Domos Ierusalẽ numerastis & destruxistis domos ad muniendũ murum:* quod factum proculdubio laude dignũ est, cum à iustia, quæ vnicuique ius suum reddit, proficiscatur. Nec eos propheta propterea reprehendit eo loco, sed tantùm eo nomine in eos inuehitur, quod spem omnem in humanis consiliis, auxilíisque collocassent, ad Deum verò non *leuassent*

Psalm. 120.1. *vnde auxilium illis venire poterat.* Quod ex ipso Isaiæ contextu apertè constat, nam cum dixisset in extruendis muris, fossisque ducendis eos fuisse occupatos; addit, *& non suspexistis ad eum qui fecerat* eam, (Ierusalem scilicet) *& operatorem eius de longè non vidistis.* Maior etiam Dauidis exactiórque iustitia, qui aream ad excitandum altare coëmpturus ab Areuna Iebusæo, vltro ipse ad Areunam accessit, aream oblato pretio postulauit, nec pecuniam repudianti acquieuit, sed *illi*

1.Paral. 21.25. *dedit Dauid pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos*, & cur ita fieri deberet addidit rationem,

Prou.3.9. *Neque enim tibi*, inquit, *auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita.* Nam cum iuxta sapientis dictum *honorare Deum* vnusquisque debeat *de sua substantia*, id præsertim Dauidi faciendum eo tempore videbatur; nam cum sacrificium illud pro expiando Dauidis peccato instituueretur non ab Areuna, quæ ad sacrificium necessaria erant, suppeditari, sed ab ipso Dauid ex bonis suis proferri

ferri par erat. Et quamuis liberali animo, vt credibile est, dixisset Areuna, *Tolle, & faciat Dominus meus Rex quodcunque ei placet. Omnia libens præbebo*: donum tamen admittendum non existimauit. Cum enim *beatius sit magis dare quàm accipere*, iuxta verbum Domini, honestius dant Principes priuatæ fortunæ hominibus, quàm ab illis quidquã accipiunt. Est autem vox ista Dauidis Areunæ donum reiicientis illi persimilis, qua vsum aliquando Abrahamum legimus in libro Genesis: *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem cœli, & terræ, quod à filo subtegminis, vsque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas. Ego ditaui Abraham.* Id verò in iis præsertim locum habet, quæ tunc demum absque pretio offeruntur, cum ea Princeps vt sibi venderentur postulauit. Maior enim suspicio subesse potest ne officiosiùs ista dicantur quàm veriùs, si præsertim alia accedant adiuncta, ex quibus constet Principem rei illius potiundæ cupiditate flagrare, vt si non per internuntium, sed per se ipsum vltro Dominum adiens postulauerit, vt Dauid; istis enim externis significationibus màgis commouentur priuati, turpéque putant Principum suorum voluntati etiam cum aliqua rerum suarum iactura, non obsecũdare. Quando verò Abrahami incidit mentio, egregium illius factum huc spectans commemoremus, cum scilicet agrum, & duplicem speluncam, ad vxorem suam Saram speliendam ab Ephron Hebræo mercatus est. Quanquam enim cum subditis non agebat Abraham, quippe *aduena, & peregrinus apud eos*, tanta tamen erat apud barbaros illos viri reuerentia, virtutis, & verò etiam potentiæ opinione

1. Paral. 21. 23.

Act. 20. 35.

Genes. 14. 22.

Genes. 23. 4.

excitata, vt magni cuiusdam Principis loco apud eos esset. Ipso enim sepulchri ius postulante, responsum hoc ab Hethæis tulit, *Audi nos Domine, Princeps Dei es apud nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum, nullúsque te prohibere poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum.* Nec populi tantum placitum sed ipsius Ephronis, speluncæ Domini, hæc fuit in Abrahamum voluntas, vt scilicet nulla erogata pecunia, tibi agrũ quem postulauerat haberet, & in dublici spelunca, quæ in eo sita erat, extinctæ vxoris cadauer inferret. Nam cum pretij mentio ab Abrahamo
Ibid.n.11. fuisset illata, ita locutus est Ephron. *Nequaquam ita fiat Domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor. Agrum trado tibi, & speluncam quæ in eo est præsentibus filijs populi mei, sepeli mortuum tuum.* Sed Abraham donum admittere nulla ratione sustinuit, *sed adorauit coram populo terræ*, eis scilicet gratias agens, quod tam liberalem, ac beneficam aduersus hominem peregrinum gererent voluntatem, *& locutus est ad Ephron circonstante plebe: Quæso vt audias me. Dabo pecuniam pro agro, suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in eo.* Quam Abrahami constantiam cum vidisset Ephron, diutius repugnandum non existimauit, sed agro
Ibid.n.14. suo pretium dixit siclos quadringentos, *Respondítq́ Ephron*, inquit scriptura, *Domine mi, audi me. Terra quam postulas quadringentis siclis argenti valet, istud est pretium inter me, & te. Sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum.* Quasi diceret, eo me adigis, vt pretiũ agri postulem, quod sanè feci, quando ita voluisti: sed quia tam modicæ pecuniæ facilis est iactura, agenti præsertim cum tanto viro, rogo te vt ne pecuniam numeres, sed quod iam
non

non ſemel ego populúſque animo libenti obtulimus, ſpelunca tanquam tua vtaris, de eius enim iure libenter decedo. Sed nihilominus Abraham pretium perſoluit, *appendit enim pecuniam, quam Ephron poſtulauerat, audientibus filijs Heth, quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ*, vel vt habet Græcus contextus Septuaginta interpretum, ἀργυρίȣ δοκίμȣ ἐμπόροις *argenti probati à mercatoribus.* Italicè diceremus, *Moneta corrente fra mercanti.* quæ probatiſſima eſſe debet, vt multis in regionibus in quibus ipſi negotiantur, facilè poſſit expendi. Idemque vox Hebræa עובר *Hober*, tranſeuntis ſignificat: quod enim probatiſſimum eſt, adeo vt à nullo reiici poſſit tanquam adulterinum, id ab Hebræis dicitur עובר *tranſiens*, Italicè diceremus *Corrente.* Sic enim habemus in Canticis, *digiti mei pleni myrrha probatiſſima.* Τὸ *Probatiſſima*, in Hebræo eſt עובר non adulterina, ſed maximè vendibili, ac propterea à venditore ad emptorem facilè tranſeũte. Nec minùs Ioſephi in Ægyptiorum ſubleuandis neceſſitatibus apparuit ſtudium commutatiuæ iuſtitiæ. Nam primum iuſtum à populis pretium accipiens, frumentum quantum opus habebant ſuppeditauit, deinde cum annonæ charitate nihilominus premerentur, *Venit cuncta Ægyptus ad Ioſeph dicens. Da nobis panes, quare morimur coram te deficiente pecunia? Quibus ille reſpondit: Adducite pecora veſtra, & dabo vobis pro eis cibos, ſi pretium non habetis. Quæ cum adduxiſſent, dedit eis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & aſinis, ſuſtentauitq́; eos illo anno pro commutatione pecorum. Venerunt quoque anno ſecundo, & dixerunt ei: Non celabimus Dominum noſtrum, quod deficiente pecunia, pecora ſimul defecerunt, nec clam te eſt quod ab-*

Cant. 5.5.

Geneſ. 14. 15.

sque corporibus, & terra nihil habemus. Cur ergo moriemur te vidente? Et nos & terra nostra tui erimus, eme nos in seruitutem regiam, & prabe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem. Emit igitur Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas pra magnitudine famis, subiecitq; eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouissimis terminis Ægypti, vsque ad extremos fines eius. Cum itaque illos haberet in potestate, iustóque emptionis titulo agros Ægypti vniuersos Reges fecisset, atque propterea cum Ægyptiis imponere posset tributorum pendendorum conditionem, quam maluisset instar pastoris greges suos amàntis, tondere satis habuit, deglubere non sustinuit, Ibid. n. 23. cósque ad hunc modum allocutus est: *En vt cernitis, & vos, & terram vestram Pharao possidet, accipite semina, & serite agros vt fruges habere possitis. Quintam partem Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in sementem & in cibum familijs, & liberis vestris. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est, respiciat nos tantum Dominus noster, & lati seruiemus Regi. Ex eo tempore vsque in præsentem diem in vniuersa terra Ægypti Regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem absque terra sacerdotali, qua libera ab hac conditione fuit.* In hoc autem Iosephi facto æquitatis, & liberalitatis plenissimum consilium subit admirari, qui non tantum quintam ab Ægyptiis partem frugum exegit, quam illis quatuor reliquas remisit, quarum Rex ex inito contractu dominus erat, idque ipsis maximè volentibus, & probantibus; quod ex eo patet, qaod non mœrentes, & inuiti, sed hilares, alacrésque conditionem oblatam admiserunt, diuturnóque seruauerunt tempore, non tanquã onus

graue

graue conantes excutere, ſed vt vectigal iuſtè, & ad rationis præſcriptum conſentaneè imperatum, perſoluentes. Ipſe verò iuxta Sapientis præceptum, dicentis, *Non lædas ſeruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam ſuam, ſeruus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum:* ita ſubditorum inopiam ſubleuauit, vt ſimul Regis negotium vtiliter gereret, iuſtitiámque, vt bonum Principem erga ſuos decet, liberalitate temperaret. Eccleſ. 7. 22.

Rationes duæ explicātur, quibus ſe permoueri dixit Iob ad iuſtitiam in commutationibus ſeruādam.

2 Putet ergo Princeps hanc ex præcipuis ſuis laudibus vnam eſſe, ſi cum poteſtate omnibus ſit ſuperior, voluntate tamen ſua in contractibus, & aliis huiuſmodi ad commutatiuam iuſtitiam ſpectantibus, priuatis quibuſcumque infimæ etiam conditionis hominibus parem ſe faciat, adeo vt nemo inueniri poſſit adeo tenuis fortunæ, qui cum ipſo Rege contrahens ius ſuum tueri non poſſit, non ſecus ac ſi cum aliquo priuato agendum eſſet. Hoc ſe cumulatiſſimè præſtitiſſe commemorat S. Iob, cum ait quodam loco: *Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo, & ancilla mea, cum diſceptarent aduerſus me.* Cuius loci ſententia hæc eſt: Quamuis ſeruus abiectiſſimæ ſit conditionis, atque ideo cum Rege comparatus contemnendus, premenduſque videatur; humanæ tamen naturæ, conditioniſque, cuius particeps eſt æqualitate ſpectata, diuinique iudicij, cui magnus ac paruus, diues ac pauper, Princeps, ac ſeruus ſiſtendi ſunt, ſerueritate penſata, diſco ſuperbè non ſapere, ſed me ad æqualia cum ſubditis iudicia demittere, eorumque ius ſartum, tectumque in omnibus conſeruare. Hanc enim Iob 31. 13.

S. Iob rationem affert, cur cum seruis suis ita
Ibid.n.14. agendum existimaret. *Quid enim,* inquit, *faciam, cum surrexerit ad iudicandum Dominus, & cum quæsierit quid respondebo illi?* Cuius iudicij seueritatem si crebrò, & seriò cogitent Principes, intel-
Apoc.15.16. ligantque sibi ab eo *qui Rex Regum est, & Dominus Dominantium,* factorum omnium reposcendam esse rationem, facile in officio continebuntur, nec per alienam iniuriam rem suam priuatam ampliorem facere audebunt. Propterea frequenter in sacris Scripturis hæc vrgetur ratio, quæ ad frænandam potentiorum cupiditatem momenti
Sap.6.2. plurimum habere potest. *Audite Reges terræ, & intelligite* (dicitur in libro Sapientiæ) *discite iudices finium terræ, quoniam data est à Domino potestas vobis,*
Isai.10.1. *qui interrogabit opera vestra.* Et Isaias, *Væ,* inquit, *qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei, vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis? ad cuius confugietis auxilium?* & D. Paulus ad Colossenses
Coloss.4.1. scribens, *Domini,* inquit, *quod iustum est, & æquum, præstate, scientes quod & vos Dominum habetis in*
Ephes.6.9. *cœlo.* Et ad Ephesios, *& vos Domini,* inquit, *eadem facite illis remittentes minas, scientes quia illorum & vester Dominus est in cœlis, & personarum acceptio non est apud Deum.* Aliam deinde rationem subdit S. Iob, cur ita humaniter se gereret cum seruis suis, ex eo petitam, quod eandem cum iis naturam
Iob 31.15. nactus esset. *Nunquid,* inquit, *non in vero fecit me qui & illum operatus est, & formauit me in vulua vnus?* Optimè enim illud intelligebat, quod postea
Sap. 7.1. sensit, & docuit Sapiens cum ait, *Sum quidem &*
ego

ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore, coagulatus ſum in ſanguine, ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conueniente. Et ego natus accepi communem aërem, & in ſimiliter factam decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans, in inuolumentis nutritus ſum, & curis magnis, nemo enim ex Regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus eſt omnibus ad vitam, & ſimilis exitus, vt fruſtra ſint qui in tumorem propter regnum elati, putant ſe tranſcendere mortalitatem, ſibíque quæ habent tribuentes, ita ſe gerunt, quaſi à Deo omnium bonorum largitore profecta non eſſent, ſed *Dominus conſtituit ſuper eos legiſlatorem, vt ſciant, quia homines ſunt*, & quidem miſeriis & laboribus obnoxij vt cæterorum hominum vulgus, id enim ſignificat vox Hebraica אנוש *Enoſch*. Magna profectò laus Regis Tyri apud Ezechielem habetur, cum illum compellat his verbis, *Tu ſignaculum ſimilitudinis, & plenus ſapientia, & perfectus decore in deliciis paradiſi Dei fuiſti, omnis lapis pretioſus operimentum tuum, ſardius, topazius, & iaſpis, chryſolithus, & onyx, & berillus, ſapphirus, & carbunculus, & ſmaragdus, aurum opus decoris tui.* Sed ſtatim ſubditur. *Et foramina tua in die qua conditus es præparata ſunt*, quod Chaldæus in hanc ſententiam interpretatur. Adeo elatus fuiſti, vt conditionis tuæ oblitus, vt non conſideraueris te hominem eſſe, tibique quo die natus es, tanquam homini mortali foramina oris, & narium ad ſpirandum data eſſe. Vt hinc Tyri Rex diſcere poſſet, quod ſuo malo edoctus tandem intellexit Nabuchodonoſor, quia ſcilicet, *poteſtas Domini poteſtas ſempiterna*, &

Pſal. 9. 21.
Ezech. 28. 13.
Dan. 4. 31.

& regnum eius in generationem, & omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt, iuxta voluntatem enim suam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui eius, & dicat ei, Quare fecisti? Hanc autem æquitatem didicisse videtur S. Iob ab omnium virtutum perfectissimo exemplari Deo, qui vt quodam loco docet idem propheta, adeo detestatur iniquitatem in iudiciis, vt si fieri posset aliqua ratione vt pro iniustitia staret ipse Deus, ignorans v.g. se iustam oppugnare causam, contra se mallet, quàm pro se à iudice pronuntiari, adeóque offenderetur si iudex Dei personam reueritus, illi causam adiudicare niteretur, vt scelus hoc grauissimis

Iob 13.8. pœnis vindicandum censeret. *Nunquid*, inquit

Ibid.n. 11. Iob, *faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini? statim vt se commouerit, turbabit vos & terror eius irruet super vos. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices vestræ.* Æquo igitur animo ferre debent Principes, si priuatus aliquis contra regium fiscum v. g. aliquid euicerit, hoc enim maximum decus Principis est, cum ius suum hoc pacto obtinere priuati non possint, nisi sub optimo Principe.

Proponitur exemplum Achabi qui vinea sua spoliauit Naboth.

3 Vidimus in allatis exemplis quæ imitari Principes velint, iustitiæ documenta, nunc quando vitiis, contentione, & oppositu, virtutis splendor clarius elucescit, vnum dumtaxat Achabi Regis, tyrannicum factum afferamus in medium; ex quo facile intelligere poterimus, quo tandem euadat, ardens alienæ rei cupiditas, potentia armata, & quam non pertimescat diuina omnia, humanaque iura peruertere. Rei gestæ narrationem habemus in historia Regum libro tertio. *Post verba*

3.Reg.21. 1.

autem

autem hæc, inquit, *tempore illo vinea erat Naboth Iezrahelitæ qui erat in Iezrahel. iuxta palatium Achab Regis Samariæ. Locutus est ergo Achab ad Naboth dicens. Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, & prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem, aut si commodius tibi putas, argenti pretium quanto digna est. Cui respondit Naboth. Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem Patrum meorum tibi. Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens non dabo tibi hæreditatem patrum meorum, & proiiciens se in lectulum suum. auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem. Ingressa est autem ad eum Iezabel vxor sua, dixitque ei. Quid est hoc vnde anima tua contristata est, & quare non comedis panem?* Quæ cum à Rege mœroris causam tandem elicuisset, simplicitatem illius amarè irridens, ait, *Grandis authoritatis es, & bene regis Regnum Israël: surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezraelitæ, scripsit itaque literas ex nomine Achab, & signauit eas annulo eius, & misit ad maiores natu, & optimates qui erant in Ciuitate eius, & habitabant cum Naboth. Litterarum autem hæc erat sententia. Prædicate ieiunium, & sedere facite Naboth inter primos populi, & submittite duos viros filios Belial contra eum, & falsum testimonium dicant. Benedixit Deum, & Regem, & educite eum, & lapidate, sicque moriatur.* Ita autem factum est sicut Regina præceperat. *Miserúntque ad Iezabel dicentes, lapidatus est Naboth, & mortuus est. Quod cum audisset Achab surrexit, & descendebat in vineam Naboth, vt possideret eam.* Sed obuium habuit Eliam Thesbiten prophetam, qui Domini iussu, quæ illum pœnæ pro

tanto

tanto scelere manerent, denuntiaret, fore nimirum vt quo loco linxerant canes sanguinem Naboth, Achabi etiam sanguinem lamberent, nullusque de illius domo superstes esset, germina omnia tam atrociter iniusti Principis extirpante Domino. Iezabeli verò, quem vitæ exitum esset habitura, prænuntiauit, dicens. *Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel:* quæ omnia vt à propheta sunt Regi prædicta, ita prorsus euenerunt; nam Achab sagitta ad mortem sauciato, & mox extincto, cadauer perlatum est in Samariam, cúmque regium currum sanguine imbutum lauissent

3.Reg.22. 38. in piscina Samariæ, *linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.* Ioram verò Achabi filium, regnique post Ochoziam, qui duobus tantú annis regnum

4.Reg.9. 24. tenuerat, successorem, Iehu sagitta *percussit inter scapulas, & egressa est sagitta per cor eius, statimque corruit in curru suo. Dixitque Iehu ad Badecer ducem. Tolle, proiice eum in agro Naboth Iezrahelitæ. Memini enim quando ego, & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem huius, quod Dominus onus hoc leuauerit super eum, dicens. Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & proiice eum in agrum iuxta verbum Domini.* Vltima restabat Iezabel, quæ technas illas, exitiúmque in innocentem Naboth fuerat architectata,

Ibid.n.30. cuius mortem ita narrat Regum historia. *Porrò Iezabel introitu eius audito* (Iehu scilicet qui Ioram interfecto regnum inuadebat) *depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram ingredientem Iehu per portam, & ait, Numquid pax potest esse Zambri, qui interfecit Dominum suum? Le-*

uauitque Iehu faciem suam ad fenestram, & ait, quæ est ista? & inclinauerunt se ad eum duo, vel tres Eunuchi. At ille dixit eis. Præcipitate eam deorsum, & præcipitauerunt eam, aspersusque est sanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam. Cumque introgressus esset vt comederet, biberetque, ait. Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam, quia filia Regis est. Cumque issent vt sepelirent eam, non inuenerunt nisi caluariam, & pedes, & summas manus. reuersique nuntiarunt ei, & ait Iehu. Sermo Domini est, quem locutus est per seruum suum Eliam Thesbiten, dicens. In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, & erunt carnes Iezabel sicut stercus ante faciem terræ in agro Iezrahel, ita vt prætereuntes dicant, Haccine est illa Iezabel? Habemus historiam agri per Nabothi cædem iniustè occupati, diuinitúsque in sceleris auctores immissam vindictam. Nunc quanta fuerit facti huius atrocitas, ex adiunctis quæ in sacra exprimuntur historia, perpendamus.

Ac primò quidem quam impotentem fuisse oportet cupiditatem illam Achabi, qui cum amplas & planè regias domos, ac villas possideret, tanto tamen vineæ illius æstuaret desiderio, vt nisi vicinum submoueret, ac paternis, auitisque agris spoliaret, vitam sibi acerbam duceret? Amano illi persimilis, qui amicis, & vxore conuocatis, *exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorúmque turbam, & quanta cum gloria super omnes Principes, & seruos suos Rex eleuasset*, &c. addiditque, *& cum hæc omnia habeam nihil me habere puto, quandiu videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias.* Ita planè Achab Regium palatium ædificauerat, quod *Eburneam domum*, propterea scriptura nuncupauit, quod multo ebore omni

Expĕduntur quædã adiuncta superioris historiæ.

Esther 5. 11.

3. Reg. 22. 39.

ex

ex parte conuestita niteret; nec aliæ deerant domus, aut villæ, non horti, non piscinæ, non syluæ, & cum omnia ista haberet in potestate, nihil tamen, quo oculos, & animum pasceret, habere se existimabat, nisi reuulsis hortorum suorum terminis, in vicinam Nabothi vineam irrumperet, quam iure, etiam ipso Naboht concedente, possidere non poterat. Nam vetuerat Dominus in Leuitico, ne agri in perpetuum venderentur, sed ita dumtaxat, vt cum annus quinquagesimus recurreret, ad Dominum etiam suum vetus posses-
Leuit. 25. 23. sio reuerteretur. *Terra quoque*, inquit, *non vendetur in perpetuum, quia mea est & vos aduenæ, & coloni mei estis, vnde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.* Quemadmodũ enim qui alienum agrum vt colonus obtinet, fructus quidem percipere potest, & vt libuerit vendere, vel conficere, fundum verò non potest, quod illius Dominus non sit, ita eo tempore in Hebræorum Republ. seruabatur, vt nullus agrum nisi ad certũ tempus diuenderet, nec priusquam attenuatus esset vt scriptura loquitur, hoc est cum ne-
Ibid. n. 25. cessitate premente coactus esset; at verò Achab qui domus suæ pomaria, & hortos laxiores facere volebat, cum animo destinauerat vineas extirpare, sulcósque complanare, elegantique descriptione areolis campum distinguere, oleribus floribusque conserere, aliamque planè faciem, vt Principes solent, toti agro inducere: id vt faceret libero iure coemere satagebat à Naboth primario viro, & locuplete, etsi Iudæorum traditioni credimus patruo suo. Hoc autem nihil aliud erat quàm diuini iuris præcepta conuellere, & in alienam possessionem inuolare, non tantum Naboth

inuito,

inuito, ſed etiam Domino, legis auctore repugnante. Excogitata verò à Iezabele ratio agri potiundi, quàm plena iniquitatis fuit? Quid enim magis à iuſtitia alienum eſſe poteſt, quàm vt aliquem fortunis euertas, in famæ etiam, ac vitæ diſcrimen adducere, grauiſſimi criminis impacta calumnia, immerentemque ita falſis teſtibus iactare, ac circumuenire, vt extremo tandem ſupplicio lapidibus obrutus quæ pœna atrocium delictorum compertis ſtatuta erat, afficiatur? Idque dum agitur pietatem prætendere, quaſi diuini numinis iniurias perſequaris, non tuis obtemperes cupiditatibus, & vt videaris omnia conſilio, ac prudenter gerere, populo ieiunium, ac preces indicere, quaſi, vt propitiato Domino, quid faciendum ſit diſpicere poſſis? Quæ ſanè ſi vt excogitata fuerant proceſſiſſent, nec vt ſolet veritas tandem emerſiſſet, Naboth blaſphemum, ac perdullionis reum, in Deum ac Regem grauiſſimè peccaſſe, tamque grauibus ſceleribus obnoxium re vera fuiſſe, omnis crediſſet antiquitas. Nec verò Achabi diſſimulatio vllam apud prudentes rerum æſtimatores excuſationem meretur, nam vt concedamus conſilio cum Rege minimè communicato Iezabelem ad optimates litteras dediſſe, & ad mortem innocenti inferendam impuliſſe, non tamen propterea culpa vacare credendus eſt Achab, qui vt vxoris nouerat ingenium, ita agri poſſeſſionem pollicentem debuit habere ſuſpectam, diligentérque cauere, ne quid fortè contra Naboth æquitati minus conſentaneum moliretur: nec illi annulus, quo epiſtolæ obſignantur à Rege concedendus erat, ne fortè tanta poteſtate ad Nabothi perniciem mu-

liercula abuteretur. Iniustæ verò cædis consultationem & culpam, ad Regem etiam pertinuisse videtur illud in primis ostendere, quod allato mortis Naboth nuntio, tanquam fausto, mirum in modum Rex lætatus est, & ad incundam possessionem confestim se conuertit, quare meritò

3. Reg. 21. 19. illum Dei iussu obiurgans Elias, *Occidisti*, inquit, *& possedisti*. Multo verò minùs à culpa liberandi sunt ciuitatis principes, qui falsis conquisitis testibus in Naboth sententiam mortis dixerunt; cum nemo nesciat Deo potiùs quàm hominibus parendum esse, nec vlla ratione siue commodi alicuius percipiendi spe; siue damni incurrendi timore prauis, & à rationis præscripto repugnantibus Regũ iussionibus esse obtemperãdum. Quàm verò breuis Achabi lætitia fuit, & verè, vt alicubi

Iob 20. 5. scriptura lóquitur, *ad instar puncti*. Nam cum gaudio ad visendum ac possidendum Nabothi agrum progredienti Elias occurrit, qui pœnarum tanto scelere commeritarum grauissimis intentatis minis, cõceptam lætitiam vehementer conturbauit, vt vel hoc vno exemplo discere possimus quàm inania sint somnia illa, quæ cum aliquid vehementer optamus, nobis fingimus, quæ tunc demum malè sanorum capitum deliramenta fuisse cognoscimus, cum iis potiti, experientia ipsa docente, deprehendimus, nihil nos fuisse adeptos, quo tanquam solidæ voluptatis fructu possimus expleri.

De

De æqualitate & iustitia in ponderibus, mensuris ac numismatibus à Principe constituenda.

CAPVT X.

1 QVod præceptum non semel in scriptura reperitur vt scilicet statera dolosa tollatur & modius maior & minor, illud non ad priuatos tantum deterrendos ne in contractibus proximos suos circumueniant dictum est, sed etiam ad Principes erudiendos spectat, quorum munus est curare, & quantum consequi possunt efficere, vt in commutationibus, ac contractibus iustitia seruetur, & æqualitas. *Statera dolosa* (inquit Salomon) *abominatio est apud Dominum, & pondus æquum voluntas eius.* Et in Deuternomio. *Non habebis*, inquit Moses, *in sacculo diuersa pondera maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor, pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis, & verus, erit tibi, vt multo viuas tempore super terram, quam Dominus Deus dederit tibi. abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.* Et in Leuitico. *Nolite*, inquit, *facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modius, æquusque sextarius, ego Dominus.* Mirum enim quantum augeantur illæ Ciuitates & emporia, in quibus bona fide, qui res

Afferuntur quadã testimonia quibus ostenditur quantopere Deo cordi sit iustitia in mensuris ac ponderibus.

Prou. 11. 1.

Deut. 25.

Leuit. 19. 35.

distrahunt, quique illas mereantur, agunt inter se se, & à Principe cuius est omnia moderari, fraudibus, malisque dolis, aditus omnis intercluditur.

Varietas in ponderibus & mensuris vitāda. 2 Quoniam verò facilè fraus irrepit si in ponderibus & mensuris, & pecuniis, quæ publica cuduntur auctoritate, constantia, idémque tenor non seruetur, censeo curandum Principi, vt numismata eiusdem semper sint ponderis ac metalli, nec patiatur compendij alicuius faciendi auiditate numismatum materiæ adulterinū aliquid admisceri, nec pondera aut veterum mensurarum capacitatem immutari, sic enim infinita propemodum seges præcidetur iurgiorum, ac litium, quas aliqqui difficillimum sit tollere vel componere. Et sanè in Hebræorum Republ. quantum ex sacris litteris colligere fas est, ponderum, mensurarū, numismatum ratio egregiè constituta reperitur; nam vt mensuræ constantes essent, miniméque incertæ ex iis rebus petitæ fuerunt, quæ naturales sunt, ac proinde semper eædem sunt, nam ad digiti vnius constituendam mensuram (quæ aliarum minima est) hordei adhibuerunt grana, eámque tandem vnius digiti latitudinem esse statuebant, quæ senis hordei granis iuxta se, qua parte crassiora sunt, collocatis est æqualis. Porrò digiti vnius indiuisibili, certáque mensura semel constituta procliue illis fuit alias maiores constituere, cuiusmodi ea erat, quæ Hebraico vocabulo אצבע *estbagh* appellatur, quæ quatuor digitos continet, cuius in Exodo, & alibi mentio reperitur. Hinc etiam cubiti quantitas, quæ digitos continet quatuor & viginti, cuius frequentior est mentio in sacris litteris, quàm vt exempla afferre, sit necesse. Idem iudicium de aliis aridorum,

Exod. 25. 24. Exod. 37. 12. 3. Reg. 7. 16.

dorum, liquidorúmve menſuris, quas qui huiuſmodi res attigerunt, ad naturalem menſuram reuocant, oui nimirum gallinacei capacitatem, vt v.g. Satum (cuius mentio eſt in ſacra Geneſi & apud D.Mattheum) tantum contineat quantum centum quadraginta quatuor oui gallinacei, putaminibus contineri poteſt. Ephi autem ſata tria continet, Gomer autem eſt Ephi pars decima, vt expreſsè dicitur in Exodi libro, & idem iudicium de reliquis menſuris cuiuſmodi ſunt Corus, Cadus, Batus, Hin, &c. quorum mentio frequenter occurrit in ſacris Bibliorum litteris. Rurſus in agris metandis ac diuidendis ſuas eos menſuras, & quidem exactas habuiſſe conſtat, nam certæ eiuſdem longitudinis reſticulis longitudinem, latitudinemque fundorum metiebantur, vt ex eo colligitur, quod legimus apud S.Dauid, *Funes ceciderunt mihi in præclaris*. Cuius loci ſenſus eſt, præclaram ſe nactum poſſeſſionem. Cui phraſi illa perſimilis eſt, vel potius eadem, cum in eiſdem Pſalmis alicubi dicitur. *Sorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis*, & in Deuteronomio cum canit Moyſes. *Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius*.

2.Paralip. 4.5. Ezech.40.5. Geneſ.18.6. Matth.13.33. Pſal.15.6. Pſal.77.54. Deut.32.9.

Quod verò ad pecunias attinet antiquiſſima omnium monetarum, quas ſcriptura commemorat ſiclus eſt, cuius in omnibus ferè veteris inſtrumenti libris occurrit mentio etiam antiquiſſimis, vt in Geneſi, in qua legimus Abraham pro ſepulchro, quod ab Ephron coëmerat, appendiſſe *quadringentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ*. Huius autem monetæ quantitas & valor habetur in Exodi libro cum dicitur. *Siclus viginti obolos habet*. in obolis autem minutis admodum mone-

De generib. monetarũ apud veteres Hebraos. Geneſ.23.16. Exod.30.13.

tis non facilè mutatio poterat incidere, nam tanti erat oboli vnius argentei pondus, quantum est grani vnius fructus illius, quem siliquam scri-

Luc.16. 16. pturæ interpres appellauit apud S. Lucam in historia prodigi, quod in Græco est κεράτιον, quòd oblongus sit fructus ille & κέρατος, id est, cornu similitudinem quandam præ se ferat. Rursus siclus in partes etiam minores diuidebatur, nam &

Exod.30. 13.15. 2.Esdr.10. 32. 1.Reg.9. 8. dimidij sicli mentio est in Exodo,& tertiæ partis in libro Esdræ, & quartæ illius partis in historia Regum, quibus respondisse creduntur pecuniæ illæ, quæ Græco vocabulo dicuntur drachma, didrachmum, stater, nam hic siclo fuit pondere, & valore æqualis, didrachmum autem dimidio siclo, drachma verò idem fuit cum quarta sicli parte. Sed ista diligentius discutere nostri non est instituti, quibus satis est ostendisse in bene constituta Republ. rem istam nummariam constantem ordinem habere debere, ne turbæ exoriantur inter ciues, & iustitia in contractibus, & æqualitas detrimentum aliquod patiatur.

Publico aliquo signo seu charactere insignia numismata esse debere.

4 Est autem receptissima apud omnes gentes consuetudo, vt pecuniis, quæ publica Principis auctoritate procuduntur, signum etiam publicæ potestatis apponatur, exempli gratia, imago ipsius Principis & inscriptio, quæ cuius auctoritate & imperio nummus ille cusus sit significetur, nec facile sit alios huiusmodi suppositirios tamen,& adulterinos efformare.Fuit ista Romano-

Matth.22. 15. rum consuetudo, quod ex S. Matthæi Euangelio colligimus. Nam cum Pharisæi consilium iniuissent, vt Christum Dominum in sermone caperent, proposita quæstione de censu Cæsari persoluendo, iussit eos Dominus numisma census osten

ostendere. *At illi obtulerunt denarium, & ait illis* IESVS. *Cuius est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris*, &c. In Hebræorum autem vetere Republ. siclo reliquisque numismatibus symbolum aliquod impressum fuisse probabile admodum est. Imo Moses Gerundensis & post ipsum Arias Montanus in siclo effectum fuisse affirmant vasculum illud, quod manna plenum in arca, ad memoriam tam insignis beneficij apud posteros propagandam Dei iussu seruabatur, præterea admirabilem illam Aaronis virgam, quæ cum aliis in vnum fasciculum collectis in amygdalinios se se flores explicuit, vt habemus in Numeris. Vnius verò partis hanc fuisse inscriptionem SEKEL ISRAEL, id est, *siclus Israël*. Alterius IERVSALEM KEDESSAH, id est, *Ierusalem sanctā*. Imo Arias argenteos siclos, cum huiusmodi vetustissima inscriptione non vidisse se tantum, sed vnum etiam ex illis numismatibus apud se habere confirmat opusculo indicato.

Arias in suo Tubalcain.

Num. 17. 8.

De Principis iustitia distributiua.

CAPVT XI.

1 QVemadmodum in humano corpore principem locum obtinet caput, in quo sensus maximè vigent, quodque reliquorum membrorum functiones omnes moderatur, & dirigit, ita tamen vt reliquæ etiam partes, & membra *suos actus habeant*, vt quodam loco dicit D. Paulus, adeo vt sine illis, nec caput ipsum, nec

In Reipub. gubernatione Principē administris inferioribus indigere: cauēdumque ne ex

istis aliquẽ nimis attolat. reliquum corpus consistere possit, ita in Republ. Principis, qui est instar capitis, munus est cæteris præsidere magistratibus, illisque prouincias, & munera quæ obeant demandare, & quomodo in illis administrandis se gerant cognoscere; omnino autem magistratibus minoribus, aut administris carere non magis potest, quàm possit caput sine pedibus aut manibus, reliquorúmve membrorum adminiculis, vniuersis corporis necessitatibus prouidere. Quod si quærat aliquis an quemadmodum ad Rempubl. bene gerendam Princeps inferioribus magistratibus opus habet, quorum ministerio ius dicat; ipse etiam Princeps per sese suorum causas, & controuersias cognoscere debeat, & disceptare. Respondendum censeo, nullam aliam difficultatem à iure dicendo Principem auocare debere, quàm eam, quæ in hoc munere exercendo vires superat: nam Principi laboriosum munus impositum esse, omnes qui sapiunt, satis intelligunt, cui conueniat illud Ieremiæ, *Constitui te super gentes, & regna*, non vt otio indulgeas, & voluptatibus, sed *vt euellas & plantes, vt ædifices, & disperdas.* Quæ duæ Agricolarum cæmentariorumque metaphoræ, assiduum bonorum principum laborem in Republ. excolenda, & in melius attollenda ponunt ob oculos; ea autem difficultas tunc accidit, cum latè admodum patet principis iurisdictio & litium, controuersiarumque immensa quædam moles existit, cui salua valetudine, ne remissionibus quidẽ certis temporibus admissis, par esse possit. Nam si exiguus sit principatus modus, paucósque numeret subditos, qui & ad Principem adire propter modicam locorum distantiã non grauentur,

Rom.12.4.

Ierem.1.10.

&

& quos ipse per se ipsum audire possit, eum affirmo, & rem officio suo consentaneam, & populis gratam, suæ dignitati non indecoram facturum, si per seipsum illos audiuerit, & lites controuersiásque aut composuerit, aut iudicando diremerit. Cum Iethro Mosis socer genero suo auctor fiebat, vt inferiores iudices constitueret, non alia ratione vsus legitur, quàm ea, quæ ex rei immensa difficultate petebatur, dicebat enim. *Vltra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere*; quod & Moses ipse vidit, qui populum ita alloquebatur, *Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellæ cœli plurimi, non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus, & iurgia.* Nec tamen aut Iethro, aut Moses putauerunt à iudiciis penitus abstinendum supremo reipublicæ moderatori, sed partito in inferiores iudices labore onus dumtaxat humanæ imbecillitati tolerabilius reddendum. Ipse Salomon quo nullus principum in orbe sapientior fuit, an non ipse suis ius dicebat, etiam meretriculis, quæ res adeo eius auctoritati nihil detraxit, vt potius multum existimationis addiderit, *Nam audiuit omnis Israël iudicium quod iudicasset Rex, & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium*, idque eo tẽpore contigit, cum iam in Rempublicam Hebræorum regia dignitas, & maiestas erat inducta: nam qui ante Reges summam rerũ moderabantur, & iudices appellabantur, & erant: nam Samuël vnus ex eorum numero quandiu vixit, populum iudicauit in Ramatha, & cum senuisset, filios qui eodem munere fungerentur sibi ipse substituit. Et cum Israëlitas Regis haben-

Exod. 18. 18.

Deut. 1. 10.

3. Reg. 3. 28.

1.Reg.8. di cupido incessit iuxta morem aliarum gentium
1. dixerunt Samuëli, *Constitue nobis regem vt iudicet*
1.Reg.8. *nos, sicut & vniuersæ habent nationes*, & duæ illæ
5. mulieres, quæ ingentis illius famis tempore, quæ Samariam inuasit, de infantulo in cibũ tradendo, & absumendo litigabant super hac con-
4.Reg.6. trouersia, se Regi stiterunt in muro deambulan-
28. ti;& Salomon in prouerbiis bene ominatur principibus, qui pauperum etiam causas iudicant,
Prou.29. cum ait, *Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus*
14. *eius in æternum firmabitur.* Dominus autẽ per pro-
Ierem.22. phetam vt etiam ita fiat præcipit cum ait, *Audi*
2. *verbum Domini Rex Iuda, qui sedes super solium David, tu & serui tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas. Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iustitiam. Et liberate vi oppressum de manu calumniatoris, & aduenam, & pupillum & viduam nolite contristare, &c.* Multum verò refert ad fouẽdam subditorum in Principem beneuolentiam, si eos ipse audiat per se se, nam & communicatio illa per se iucunda est, & sic intelligunt non contemni se, quo nihil ægrius ferunt, facilius enim & animo æquiore à Principe auditi causa cadant, quàm si saluis rebus suis ad eius conspectum non admittantur, & si audiri postulent, submoueantur. Rursus nihil esse potest quod tantam iustitiæ auctoritatem conciliet, quàm si Princeps idem sit & iudex, qui nec violentiam potentium refor-
Prou.20. midat, *sed in solio suo sedens*, vt ait sapiens, *dissipet*
8. *omne malum*; nec legum apicibus ad eum modum astrictus sit, quo iudices minorum gentium obligantur. Optandum ergo est, vt ipsi Principes ius subditis quantum fieri potest dicant, vt verè de illis vaticinium illud Isaiæ prædicari possit, *fa-*

ctus

ctus est Principatus super humerum eius, aut certè in tribunalia inferiorum iudicum aliquando, aut etiam frequenter descendant. Sic enim fiet, vt si non iustitiæ, certè principis reuerentiæ, exactiúsque fideliúsque ius suum ad se accedentibus tribuant. Hactenus quæstioni propositæ satisfactum est. Verùm quia omnium Principatuum ea est conditio, vt sine minoribus Magistratibus consistere nulla ratione possit, cumque nihil magis optent Regni proceres, aliique primarij viri, qui vel à nobilitate, vel à doctrinarum cognitione, vel à rebus præclarè gestis commendationem habent, quàm publica munera & eorum insignia, honorésque adipisci, diligentissimè Principi curandum est, ne aliquis error, aut perturbatio in illis distribuendis interueniat, quæ vel ipsi reipublicæ vel honorum istorum candidatis fraudi esse possit. Nam vt honorum titulos dignitatúmque fastigium ciues refugiant, & se publicis muneribus impares putent, & verò etiam subducere conentur, optandum potius est, quàm sperandum, quamquam fuit, vt obiter hoc dicamus, demissio hæc & modestia in magnis viris, qui quo conatu alij ad magistratus grassantur, eodem illi declinarent, ac deprecarentur. Prophetabant in Hebræorum castris Eldad, & Medad: commouit ea res Iosuë, qui statim ad Moysen accurrens, *Domine mi Moyses*, inquit, *prohibe eos*, vel vt ex Hebræo verti potest, *Mitte illos in carcerem:* quæ causa tantum virum in prophetantes, & diuino Spiritu afflatos incitauit, vt eos prohiberi, & in carcerem dari voluerit? Sunt qui dicant, penes quos tamen fides sit, id curasse, propterea quod vaticinantes, & futura prædicentes, cum post

Isa. 9.6.

Num. 11. 28.

post Mosis obitum reipublicæ præfuturum diceret: cuius diuinationis ipsa etiã verba sunt apud Thargum Ierosolymitanum. *En Moses propheta, scriba Israëlitarum congregatus est de medio mundi, & Iosuë filius Nun eius discipulus post eum administrabit res exercitus.* Hæc Thargum. Nimirum quo studio quis prophetas istos sibi conciliare studuisset, vt apud populum eorum testimonio non idoneus tantùm, sed diuinitus etiam destinatus ad reipublicæ gubernationem videretur; tanto vir sanctus easdem voces, quibus sibi imperium polliceri sentiebat, qua erat modestia, & animi demissione, coërcere conabatur. Sed ad institutum nostrum redeamus. Est sanè admodum procliue in magistratibus demandandis impingere, vel quia Principes subditorũ ingenia moresque cognoscere non ita facilè possunt, vel quia iis quos satis cognitos habent, alios quos magis amant, anteponunt. *Est malum*, inquit Salomon, *quod vidi sub sole, quasi per errorem ingrediens à facie Principis positum stultum in dignitate sublimi, & diuites* (virtutum scilicet & doctrinarum opibus abundantes) *sedere deorsum. Vidi seruos in equis, & Principes ambulantes super terram quasi seruos.* In nullum aptius conuenit iustissima hæc conquestio Salomonis, quàm in Aman Agagiten, quem *Rex Assuerus* exaltauit, vt scriptura loquitur, *& posuit solium eius super omnes Principes quos habebat, cunctiq; serui Regis, qui in foribus palatij versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman, sic enim præceperat eis Imperator*, qui cum omnia videret ex se vno pendentia, ita iubente Assuero, hominibúsque ac gentibus fortunam se dare posse existimaret, omnium ab ipso vno ambitione suspensa: adeò

Eccles. 10. 5.

Esther 3. 1.

ægrè

ægrè tulit ſibi à Mardochæo cultum illum denegari, quem reliqui omnes exhibere conſueuerant, vt ſuæ iniuriæ vindicandæ ſatis eſſe non putaret, ſi illum de medio tolleret; ſed de vniuerſa Iudæorum gente penitus abolenda cogitarit. Tam verò ſupinus, & negligens in Amani moribus, & ſtudiis explorãdis fuit Aſſuerus, vt quidquid ipſe ſuggereret oraculi cuiuſdã loco haberet, ipsíque quantum vellet in ſubiectos populos concederet poteſtatem, tradito etiam annulo ſignatorio, quo ipſe ad Iudæorum perniciem vteretur. *Tulit ergo Rex annulum*, inquit ſcriptura, *quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag hoſti Iudæorum, dixítque ad eum. Argentum quod tu polliceris tuum ſit, de populo age quod tibi placet.* Hunc autem ſtultum merito dicere poſſimus non tantum eo nomine, quod ſcripturarum phraſi improbi omnes ſtultitiæ cuiuſdam notentur ignominia, ſed etiam propterea quod fortunam ſuam reuerenter habere neſciuerit, non ſatis intelligens quàm in lubrico ſit eorum potentia, qui ab humili loco, malis etiam artibus progreſſi ad ſummos magiſtratus prorepſerunt; quibus ſi moderatione animi, comitate in omnes, morúmque facilitate locũ quem ſunt adepti non tueantur, ferè accidit, vt & ſe ipſos perdant, & alios etiam multos in idem exitium trahant. Hoc quàm verum ſit Amani exitus ſatis ſuperque declarauit, nam collectam multo tempore gratiam vna duntaxat effudit offenſio, & quam inimico ſuo parari iuſſerat crucem, aſcendit ipſe, Dominóque illi pro malo iuſtam rependente vindictam, cum ſuis funditus euerſus, & extinctus eſt. Mardochæus verò cuius eximia

Ibid. n. 10.

fue

fuerant in Regem promerita, à cuius iugulo coniuratorum Eunuchorum gladios auerterat, ab Amano prius despectui habitus, & odio; postea ab inuito etiam triumphantis habitu circumductus, non iam amplius vt loquitur Ecclesiastes *super terram ambulauit quasi seruus*, sed equo Regio insidens, honoribus auctus & potentia, populum suum à cæde liberauit, multísque auxit beneficiis, vt quemadmodum prosperitas Amanum perdidit (nam iuxta sapientem *Prosperitas stultorum perdet illos:*) ita Mardochæi prudens moderatio, in proposito constantia, religio denique, & populi sui veri Dei cultoris amor, ad ea omnia bona quæ consecutus est, Dei potissimum dextera opitulante, prouexerit.

Prou. 1. 32.

Aliquibus Scripturæ locis probatur absurde facere Principem, qui immerenti honorem tribuit.

Prou. 26. 8.

2 Illud igitur in primis intelligat Princeps, nihil absurdius, & verò etiam periculosius esse, quàm si Magistratus, Præfecturæ, aliáque honorifica munera, ineptis, aut minus idoneis demandentur. *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij*, inquit Salomon, *ita qui tribuit insipienti honorem*: cuius dicti eum sensum esse volunt aliqui, vt doceat sapiens rem absurdissimam eum facere, qui immerentem dignitatum titulis, & muneribus publicis ornat, non minus quàm faceret ille qui adamantem, aut carbunculum, aut lapidem alium pretiosum in aceruum communium lapidũ proiiceret, quales cumuli ad statuas Mercurij in biuiis aut triuiis, iuxta veterum consuetudinem, passim cernebantur. Paulo diuersam sententiam, sed eodem planè spectantem exhibet 70. virorum interpretatio, qui legunt, *sicut qui ligat lapidem in funda*, vel vt est in Græco ἐν σφενδόνῃ, *ita &c.* cuius versionis sententia, quidquid alij dicant, meo quidem

quidem animo ea eſt, vt doceat ſapiens, non minus abſurdum eſſe in ſtultum hominem honoris aliquid, aut dignitatis conferre, quàm lapidem aliquem nullius pretij, aureâ annuli palâ includere, hoc eſt latiori annuli, turgidioréque parte: quam enim Latini palam vocant, eam Græci σφενδόνην dicunt, vt Græcè vel mediocriter eruditis notum eſt. Sunt etiam qui vocem Hebraicam Margema, purpuram ſignificare contendant, ſenſumque hunc ex Hebræo elici velint. Quemadmodum ſtultum eſt, lapidem aliquem rudem purpura inuoluere, & in curuli aliqua ſella quaſi ius dicturum collocare, ita planè ſtultum eſt ſtolidum aliquem hominem & bardum, aut prauis moribus imbutum, muneri alicui, iurique dicundo præficere, periculum enim eſt ne vel per inſcitiam dum lites ad ſe venientium controuerſiáſque diſceptat, à recto veritatis tramite deflectat: vel animi perturbationibus tranſuerſus agatur, volenſque ac prudens eis noceat, quos ab iniuria inimicorum incolumes ſeruare debuiſſet. Sed fortè Septuaginta Hebræam vocem Margema σφενδόνην id eſt *palam* verterunt, quod duplicem ſignificationẽ haberet, & purpuram, aut annuli palam ſignificare poſſet. Fauet autem huic coniecturæ, quod aurifices ſolent palam annuli, cui gemma aliqua inſerenda eſt, bracteola aliqua purpurea, vel alterius coloris ab interiori parte munire, ne gemmæ vſque ad aurum viſum tranſmittant, neue fulgor ex lapillis exiſtens flaccidus, & iners ſit, ſed viuidus & vibrans: quare qui Hebræum contextum de purpura illa palæ intellexerit & ſenſum commodiſſimum eliciet, & Septuaginta interpretes cũ Hebraica lectione conciliabit

ciliabit. Huiusmodi autem homines, qui iis carent dotibus, quibus par est præditum esse eum, qui aliis gubernandis præficitur, idola vocat Zacharias, pulcherrima sanè similitudine, & cum Salomonis similitudine, quam hactenus explicauimus, optimè consentiente. *O pastor*, inquit, *& idolum.* Quemadmodum enim saxum aliquod ex aliqua rupe excisum, & in humanam formam edolatum speciem quidem exhibet hominis, homo tamen non est, cum nec audire possit quæ dicuntur, nec quæ in eorum conspectum perpetrantur intueri, *Os enim habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt: aures habent & non dient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt*, vt de mutis simulacris canit sanctus Dauid: ita homines isti lapidibus nihilo sapientiores, licet ad instar statuarum sericis, aut purpureis vestibus amiciantur, licet magistratuum insignia, & ornamenta circumferant, lapides tamen sunt ad omnia muti, & sensibus carentes, ad ea tantùm vigilantes, erecti, maiorémque in modum imminentes, & intenti, quæ lucri alicuius aut honoris spem aliquam patefaciunt. *Nam licet derelicta non visitent, dispersa non quærant, & contrita non sanent, & id quod stat non enutriant, carnes tamen pinguium comedunt, & vngulas eorum dissoluunt*, vt quod falso de suo Idolo Bel iactabant illius sacerdotes nocte scilicet eum comedere, & idcirco inter viuentes Deos esse censendum, vt propterea Regi persuaserint, *vt ei per singulos dies similæ artabæ duodecim*, & oues quadraginta, vinique amphoræ sex apponerentur, quas ipsi fideles scilicet tanti dei cultores in suos & filiorum vsus conuertebant, de

Zachar. 11.17.

Psal. 113. 15.

Zachar. 11.16.

de illis veriſſimè prædicari poſſit. Eum verò eſſe loci illius Zachariæ ſenſum vox Hebræa אליל *Elil* ſatis oſtendit, quæ nihil, vanum, inutile ſignificat, atque propterea pro idolo frequenter ponitur in ſcriptura, *idolum enim nihil eſt*, vt ait D. Paulus alicubi, quia nullum verum numen illi reſpondet ſimulacro, quod diuinitatem inanem, & hominum errore vel vitio inductam repræſentat. Idem igitur eſt apud prophetam dicere, *O paſtor, & Idolum*, ac ſi diceret, O paſtor nihili, ô paſtor qui præter figuram, & ſpeciem paſtoris nihil habes. Qui ergo huiuſmodi paſtores eligunt, id agere videntur, vt rem ſimul indecoram faciant, & gregi quem hac ratione perdunt, pernicioſam. *Nam quo modo nix in æſtate, & pluuia in meſſe, ſic indecens eſt ſtulto gloria*, inquit Sapiens. Nam quemadmodum ſi æſtiuis caloribus cum fętus arborum erumpunt, aut matureſcunt, cum fruges ſolibus excoctæ colligendæ ſunt, & in horrea condendæ, magna vis niuium effunderetur, proculdubio & ſegetes quæ falcem expectarent, & arborum baccæ, ac poma corrumperentur, magna campis vaſtitas, ciuitatibus annonæ caritas induceretur; ita qui ineptis iſtis, ſtolidiſque magiſtratibus, idoneis ac ſapientibus præteritis, ciuitates populóſque regendos credit, rem facit non modo intempeſtiuam, & inutilem, ſed mirum quantum noxiam, & pernicioſam.

1. Cor. 8. 3.

Prou. 26. 1.

3 Et quamuis viros nauos, & ſtrenuos, boni publici amantes, quique publicis potius commodis malint deſeruire, quàm propriis, & quod caput eſt, qui fidelem Principi operam nauent, difficile admodum ſit nanciſci, dicente Salomone, *Virum autem fidelem quis inueniet?* Cordato tamen

Peculiaria quadam pracepta huc facietia, vt de conſanguineorum

Principum potentia in officio con tinēda est. Prou. 20. 6.

Principi & in hanc rem non oscitanter intento, multi deesse non poterunt, qui cum suam industriam, & virtutem in minoribus magistratibus Principi egregiè probauerint, sensim ac per gradus ad maiores attollantur; sic enim illi rerum gestarum præmium aliquod consecuti animos erigunt, & ad rem in posterum optimè gerendam reddūtur alacriores & in ampliorem educti campum, clariora exhibent suæ documenta virtutis. Sic Alexander Macedonum Rex, postquam toto Oriente arma circūmtulit, plurimásque gentes Macedonico subiecit imperio, cum plurimis tam diuturno bello cómissis pugnis, suorum virtutem cognitam haberet, atque perspectam, Prouincias inter præcipuos suos duces, viuens ipse, sed morti tamen proximus, partitus est, vt ex sacra

1.Machab. 1.1.

Machabæorū historia discimus, vt scilicet quemadmodū eos in adeundis periculis alacres, in laboribus tolerandis fortes, in cósiliis deliberationibúsque prudentes esse compererat, ita præmiū quàm posset amplissimum eorū virtuti decerneret; illísque constitutis Principibus; prouinciarum suarum incolumitati, quam optimè fieri posset, cósultum esset. Sed non omnibus Principibus ea est solertia, vt quid cuique debeatur, cui quisque muneri à natura factus sit, quæue doctrinarum, aut experientiæ sibi comparauerit adiumenta, dispicere possint, & vt possint, periculum tamen est, ne alia omnia interdum spectent, aut ærarium locupletius reddere studentes, aut animi propensione in adulatores nescio quos, ne quid grauius dicam, inclinantes; eósque in vltimis hærere sinentes, qui cum malis artibus ad magistratus consequendos grassari indignum putent, à virtu-

te

te duntaxat, quæ minimum in aliquorum Principum aulis poteſt, commendationem habent. *In duobus*, inquit Eccleſiaſticus, *contriſtatum eſt cor meum. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir ſenſatus contemptus*, qui etiamſi cum difficilia reipublicæ tempora incidunt, adhibeatur in conſilium, vel rebus gerendis præficiatur. tamen poſtquam periculoſa tẽpeſtate defuncti ſunt Principes, nullam, vt par eſſet, ſtrenui, & de republica benemeriti viri rationem habent, ſed deſpectum, contemptum, omnibúſque poſthabitum eſſe patiuntur. *Hanc quoque* (inquit Salomon) *ſub ſole vidi ſapientiam, & probaui maximam: Ciuitas parua, & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam, extruxitq́; munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Inuentúſque eſt in ea vir pauper, & ſapiens, & liberauit vrbem per ſapientiam ſuam, & nullus deinceps recordatus eſt hominis illius pauperis.* Vt ergo Princeps bonorum Magiſtratuum delectum ſapienter habere poſſit, omnes animi perturbationes exuere ſtudeat, reipublicæque dumtaxat commodo ob oculos poſito, eos apud ſe conſtituat ad præfecturas, & magiſtratus euehere, quos ad veram laudem ſolida virtus & aliquibus probata experimentis, erexit. Et quamuis nobilibus viris fauere æquum ſit, & diuitibus etiam, quos ab auaritiæ ſordibus longius abeſſe meritò credendum eſt, quibus etiam generis, & opulentiæ fama exiſtimationem conciliat, quæ in negotiis tractandis, plerunque magno vſui eſſe ſolet: non tamen tenuioris fortunæ homines propterea conſentaneum eſt eum aſpernari, cum ſub ſordido palliolo ſapiẽtia latere poſſit: nam quemadmodum inſanum eſſet equum aliquem ad curſum

Eccleſ. 16. 25.

Eccleſ. 9. 13.

sum expeditissimum existimare, quod pretiosis phaleris, aureóque fræno esset ornatus; ita non mediocriter errant illi, qui cum aliquem sericis indutum vestibus, aureo torque de collo suspenso ornatum cernunt, magna etiam clientum, famulorúmque caterua stipatum, continuo sapientem hominem suspicantur, quasi cultus hic sapientiæ debitus stulos etiam homines frequenter nō circumsistat. Reddenda ergo est vnicuique natiua sua facies, phalerísque cogitatione detractis, ad exactum vocanda sunt examen vitia quæ lateant, virtutésque si quæ forte sunt; hoc si facere

Iacob 2.2. nescimus, stulti sumus rerum æstimatores. *Etenim*, inquit D. Iacobus, *si introierit in conuentum vestrum vir anulū aureum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei. Tu sede hic bene, pauperi autem dicatis. Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum, nonne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum?* Sed à Principum consanguineis, & propinquis tanto fortasse magis sibi distributiua iustitia timere potest, quanto facilius beneuolentia, qua propinquos complectimur, fucum nobis facere potest, quam externa illa diuitiarum species, & apparatus, quem licet tenuioris fortunæ homines admirentur, viri tamen principes quorum census tanto ampliores sunt, & frequentior stipantium numerus, adeo non suspiciunt, vt opulentissimos quosque præ se, etiam contemnere nonnunquam consueuerint. At coniunctio illa sanguinis ita veritati nonnunquam velum obtēdit, vt ignauissimus quisque ad summos etiam Reipublicæ honores non alia de causa admoueatur,

tur, quàm quia eiusdem gentis est, & familiæ, tantaque indulgentia corruptissimi eorum mores tolerentur, ac si virtutes essent. Nimirum *oculi carnei* aliquibus Principibus esse solent, *& sicut videt homo & ipsi vident, sensumque suum euertunt, oculósque suos declinant vt non videant cœlum, neque recordentur iudiciorum iustorum.* Sed illud tantum quantum possunt modis omnibus vrgent, vt diuitiis & honoribus augeantur: si verò ad munera reipub. inepti sunt, si in subditos acerbi, si fastu superbiáque turgidi, hoc scilicet pro minimo habent, illos ne verbis quidem leuiter increpare sustinentes. Sicut de Dauide legimus in tertio Reg. qui Adoniam eleuantem se, & regnum affectantem. *Non corripuit aliquando dicens, quare hoc fecisti?* Cuius negligentiæ (nam ab aliquo, licet forte non ita graui negligentiæ crimine Dauidem plerique Sacræ scripturæ interpretes non liberant) causam in nimium amorem, quo Adoniam secundo loco genitum post Absalon, illíque pulchritudine planè geminum prosequebatur, conferre possumus. Nam paterna in filium charitas, & Absalonis extincti imago in Adonia fratre superstite elucens, ætásque in senium iam inclinata, quæ homines ad audendum timidiores facit, impedimento fuerunt, quominus asperiore aliquo verbo filium ea mouentem quibus publica pax, & quies turbabatur, increpare non auderet. Vt ex hoc vno exemplo colligere possimus quid de de Principibus qui sine delectu cósanguineos suos ad summos honores euehunt, quorũ virtus cum Dauidis sanctitate conferenda nó est, sperare possimus. Huc etiam facit Heli summi sacerdotis in filios grauissimè pec-

Iob 10.4.

3.Reg.1. 6.

cantes remissio, de qua alibi diximus, quæ à Domino per prophetam acriter reprehensa est; & grauissimis pœnis, ad posterorum exemplũ vindicata. Affectum hunc egregiè vicerat S. Moyses, qui cum diuinitus se proximè à morte abesse cognouisset, mentéque reputaret fieri posse, vt in successore designando, quæ est humanorum iudiciorum imbecillitas, falleretur; non filios, non consanguineos nominauit, sed quia multi sunt in hominum animis recessus, totum hoc iudicium Deo cordium scrutatori relinquendum putauit, vt ipse quem vellet, atque idoneum esse sciret, siue propinquus esset, siue alienus, ad Reipublicæ

Num. 27. 15.

illius gubernacula admoueret. *Prouideat*, inquit, *Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante eos, & educere eos vel introducere, ne sit populus Domini sicut oues absque pastore.* Huius facti adiũcta elegantissimè, vt solet, & grauissimè persequitur Philo libro de charitate, cuius verba quia ad rem nostram mirum in modum faciunt, adscribere erit

Philo lib. de charitate.

operæpretium. *Cum*, inquit, *mortalis huius vitæ finis instaret, oraculo aperto de hoc præmonitus, nullum vel Regem, vel priuatum imitatus est, quorum vnicum votum habetur, ac studium, hæredes liberos relinquere; sed quamuis pater esset duorum filiorum, neutrum successorem sibi optauit, victor affectuum erga cognatos, & domesticos, & poterat si filios suspicabatur parum idoneos, certe fratris filios extollere, iam virtute meritos sacerdotium: sed fortasse aut non placebat eos à diuinis rebus distrahi, aut potius cogitabat impossibile esse eundem hominem rectè curare simul regnum, & sacerdotium, quandoquidem alterum religionis, alterum subditorum curam profitetur: aut fortasse non putauit rem tam magnam*

gnam pertinere ad suum iudicium, maluitq́; iudicandam Deo committere qui pro sua potentia perspicit etiam intima pectorum. Hæc vera esse vel hinc colligitur. Erat ei amicus, & familiaris pene à puero Iesus nomine, non vulgaribus conciliatus artibus, sed amore integro cœlestique, ex quo omnes virtutes proueniunt. Is etiam conuictor, contubernalisque propheta fuit, nisi si quando illè secessum quæsiuit propter diuina colloquia. Idem administrationis Reipubl. particeps, & tantum non Principis vicarius, multa pro potestate solitus erat gerere. Attamen quamuis sciret hunc esse diu spectatæ probitatis hominem, dictisque factisq́; honestatem eius expertus, & quæ maximè requirebatur ad beneuolentiam erga populum, nec sic quidem ausus est ei principatum committere, ne forte opinione falleretur, non satis fidens humano iudicio, itaque ne sibi ipsi quidem credens supplex inuocauit Deum, qui solus inuisibilem animam introspicit, & mentium arcana penetrat, vt ex optimatibus eligeret vnum aliquem idoneum Principem, qui paternam curam subditorum gereret: subleuatisque ad cœlum puris, & virgineæ (vt ita loquar) castitatis manibus sic precatus est. Prospiciat Dominus Deus spirituum, & vniuersæ carnis de homine, qui plebem hanc curet, pascatq; sine crimine, ne corrumpatur, sicut grex dispersus carens Magistri cura & diligentia. Quis non miretur has preces, dicátque. Here quid ais? Ita ne tibi fratrique desunt germani filij, successoréſque à natura dati? aut his aut illis principatum relinquito. Quod si neutros existimas idoneos, & potior est tibi Reipublicæ quam necessitudinis domesticæ ratio; habes certè amicum irreprehensibilem, ac probatæ virtutis, vel tuo iudicio sapientissimo. Quin igitur hunc, si probitas non genus spectatur, eligis? Verum respondebit, cum in omnibus rebus non esse præcipitandum iudicium, tum

in his potissimum, quæ rectè aut secus administratæ, plurimis felicitatem, aut calamitatem afferunt. Nihil autem principatu maius, cui belli, pacisque arbitrium committitur à ciuibus. quemadmodum enim ad prosperam nauigationem opus est bono peritóque gubernatore, sic etiam sapiente Principe ad tuendam tranquillitatem bene constitutæ Reipublicæ. Cæterum de sapientia, quæ non me tantum, sed & toto mundo est antiquior, non est fas quemquam iudicare nisi Deum, aut aliquem & sincerum, purum, germanúmque amatorem ipsius sapientiæ. Et iam ante exemplo meo didici, ne alijs quidem vtcumque idoneis in speciem, principatum decernere. Nam Reipublicæ curam inuitus suscepi, non humanis suffragijs Princeps designatus, sed manifestis oraculis, diuina voce iubente, quantumlibet deprecarer, molem rerum veritus, donec iterum atque iterum iubenti parere, metu coactus sum. An non igitur absurdum fuerit nunc non per eadem incedere vestigia, & cum ipse noluerim principatum nisi ex Dei sententia sumere, nunc arbitratu meo successorem eligere, ne hominum quidem expectatis suffragijs? præsertim cum agatur de regimine gentis non vulgaris, sed primùm populosissimæ omnium quotquot vsquam sunt, deinde professæ rem maximam, cultum eius qui est pater conditórque rerum omnium. Quidquid enim alijs contigit ex optimæ cuiusque philosophiæ studio, id Iudæis ex suis legibus, ac moribus, videlicet summi Dei notitia, repudiato errore Deorum, ex creaturis consecratorum. Nullus enim creatus verè Deus est, quantumuis habeatur pro Deo, cum æternitate, sine qua non est numen, careat. Hoc vnum euidens argumentum est eximiæ erga suam gentem charitatis, ac fidei. Hactenus Philo. Quibus planè consentiunt quæ quodam loco habet Origenes, siue sen

ſententiam ſpectes, ſiue vtilitatem; quæ ex iis percipi poteſt. *Receſſurus*, inquit, *Moſes de ſæculo orat Deum, vt prouideat ducem populo. Quid agis Moſes? nunquid filij tibi non ſunt Gerſon & Eleazar? aut ſi aliquid de illis dubitas, non ſunt filij fratris magni, & egregij viri? quomodo non oras Deum pro ipſis, vt eos conſtituat populo duces? Sed diſcant Eccleſiarum Principes, ſucceſſores ſibi non eos qui conſanguinitate generis iuncti ſunt, nec qui carnis propinquitate ſociantur, teſtamento ſignare, neque hæreditarium tradere Eccleſiæ principatum, ſed referre ad iudicium Dei, & non eligere illum quem humanus commendat affectus, ſed Dei iudicio totum de ſucceſſoris electione permittere. Nunquid non poterat Moyſes eligere principem populo, & vero iudicio eligere, & recta iuſtaque ſententia? ad quem dixerat Deus, Elige presbyteros populo, quos tu ipſe ſcis presbyteros eſſe, & elegit tales in quibus continuo Dei ſpiritus requieſceret, & prophetarent omnes. Quis ergo ita potuit eligere principem populi, vt Moyſes poterat? Sed hoc non facit, non eligit, non audet. Cur non audet? Ne poſteris præſumptionis relinquat exemplum. Sed auſculta quid dicit. Prouideat, inquit, Dominus Deus ſpirituum & omnis carnis, hominem ſuper Synagogam hanc, qui egrediatur ante faciem eorum & qui ingrediatur, & qui producat eos, & qui reducat. Si ergo tantus ille ac talis Moyſes, non permittit iudicio ſuo de eligendo Principe populi, de conſtituendo ſucceſſore; quis erit qui audeat vel ex plebe, quæ ſæpe clamoribus ad gratiam, aut ad pretium fortaſſe excitatis, moueri ſolet; vel ex ipſis etiam Sacerdotibus quis erit, qui ſe idoneum ad hoc iudicet, niſi ſi cui oranti, & petenti à Domino reueletur?* Hæc Origenes. Illud tandem obſeruatione dignum videtur quod alicubi S. Auguſt. notauit, quamo-

Hom. 22. in Numer.

Serm. 81. de tempore, tom. 10.

brem scilicet Iosephus postquam fratrum scelere in Ægyptum delatus est,& è carcere eductus toti regno cum summa potestate præpositus, parentem tamen quem vehementer diligebat, quemque mœrore & lacrymis confici non ignorabat, status sui certiorem non fecerit. Nam nec obliuisci potuit parentis indulgentissimi, qui fratres tanto post agnouit cum primum eos aspexit in Ægypto, nec qui omnia cum potestate moderabatur, à rege prohibitus est nuntios destinare,nec longè dissitarum regionum intercapedo prohibuisse credenda est, cum minus quàm trecenta millia passuum inter Ægyptum, & Chananitidem, in qua Iacob agebat, numerentur, nec deessent mercatores, aliíque viatores, qui vltro citroque frequenter commearent, cuiusmodi illi
Genes. 37. 25. erant Ismaëlitæ, qui de Galaad portabant aromata, & resinam, & stacten in Ægyptum, quibus, accepto pretio, Ioseph à fratribus venditus fuerat. Quæstioni respondet Augustinus, diuino id accidisse consilio, ne tribulationis, & doloris illius fructu sanctus senex fraudaretur; cui responsioni non repugno, sed illud addi posse puto, consultum esse putauisse Iosephum, si parentem, fratres, consanguineósque suos, donec diuinæ prouidentiæ consilio aliud statueretur, procul haberet, ne forte eorum gratia in Reipubl. administratione impingeret ipse, aut aliquâ eius famæ labes aspergeretur, si eos apud se honorificè habere, & potestatis suæ participes facere voluisset. Quam etiam constantiam tenuit postquàm in Ægyptum omnes descenderunt, nam nec in Regia eos degere, nec à pastorali vita cui assueuerant, ad aulicam transire passus est. Sed iam ad

tec

tertiam iustitiæ partem, quæ Vindicatiua dicitur, veniamus.

De Iustitia vindicatiua Principis.

CAPVT XII.

1 AD sanciendam salutarem legum disciplinam, scelerum quæ perpetrantur vindicta in primis necessaria est in quacumque bene constituta Republ. quamuis enim amore virtutis, & honestatis ab iniuria, violandisque legibus abstineant boni; nunquam tamen mali desunt, qui formidine dumtaxat pœnæ in officio contineri possunt. Illud autem in primis statuendum est, vt boni ciues recti amantes, & honesti habendi sunt in pretio, fouendi, & modis omnibus ornandi; ita contumaces, & turbulentos, iugumque legum excutere molientes, seueritate pœnarum in officio contineri debere. Ac quemadmodum de Deo dicitur in psalmo, *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris*. Et in Prouerbiis iuxta 70. *Peruersis peruersas vias immittit Dominus*. ita Princeps bonos & innocentes benignè complecti debet, & tractare, malos autem terrore pœnarum à scelere, atque flagitio reuocare, sic enim si peccantibus ipsis sanitatem afferre non poterit, certè cæteros à suscipiendis criminibus deterrebit. *Pestilente flagellato*, inquit sapiens, *stultus sapientior erit*. Et alibi, *Mulctato pestilente sapientior erit paruulus*. Et Isaias, *Cum feceris* (inquit) *iudicia*

Pœnis inflictis malos à peccando deterreri.

Psal. 17. 26.

Prou. 21. 8.

Prou. 19. 25.

Prou. 21. 11.

Isai. 26. 9. *dicia tua in terra iustitiam discent habitatores orbis.*
3. Reg. 20. Hinc grauiter in Regũ historia castigatur Achab
23. Rex Israel, quod Regem Assyriæ Benadad, quem habebat in potestate, ac pro eo quod multis malis Israëlem vexauerat, Deo volente interficiendus erat, non solum liberum dimisisset, sed in currum
Ibid. n. 42. suum sustulisset, fratremque nominasset. *Quia dimisisti* (inquit propheta) *virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius.* Quod vaticinium tunc impletum est, cum in pugna aduer-
3. Reg. 22. sus eundem Benadad commissa, sagitta in incer-
37. tum à milite excussa, grauiter sauciatus Achab, post aliquot tandem horas extinctus est. Illud verò multo magis vitandum est, ne qui morti omnino debentur aut alio supplicij genere ad aliorum terrorem puniendi sunt, pecunia, aut muneribus sibi parent impunitatem, eámque in ciuibus opinionem ingenerent, scelus quodlibet, quantumuis graue, oblata pecunia redimi posse. Quamuis enim pecuniaria mulcta leuiora aliqua peccata vindicari rationi consentaneum sit; atrociora tamen, & quæ magis exempli prauitate Reipubl. bono incommodant, pari pœnarum seueritate punienda sunt. nec si quando visum fuerit crimen aliquod pecunia compensandum, eam decet in proprios vsus Principes conuertere, ne studio potius auaritię, quàm facilitatis, aut clemétiæ ductos, eam quam infligere iure potuissent,
Isai. 5. 23. pœnam condonasse videantur. *Væ qui iustificatis*
Isai. 1. 21. *impium pro muneribus*, inquit Isaias, & alibi. *Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis plena iudicij, iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ?* Quemadmodum enim meretrices accepto pretio vulgant corpora, ita iudices iniqui, & Principes pecuniæ

potius,

potius, quàm æquitatis amatores, iuſtitiam, cuius integritatis tanquam virginis cuiuſdam regiæ ſatellites acerrimi, ſolertiſſimíque eſſe debuiſſent, tanquam meretricem paſſim proſtituunt, id enim propheta querebatur. Nam cum prius iuri dicundo præpoſiti incorruptè iudicando ſuam fidem ita populis probarent, vt nullus expoſtulationibus locus ſupereſſet, factum poſtea erat, vt plerique eorum auri ſplendore cæcati, omnem iudiciorum rectitudinem, auaritia animos corrumpente, confunderent. Pauci enim erant, aut fortaſſe nulli, qui cum Samuele gloriari poſſent, *Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius, vtrum bouem cuiuſquam tulerim, aut aſinum, ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi, & contemnam illud hodie, reſtituamque vobis*; vel vt ex Hebræo vertit Pagninus, *De manu cuius acceperim propitiationem, & occultauerim oculos meos.* vel vt alij. *Et ſuper eo diſſimulaui.* Kaldæus, *& inclinaui ab eo oculos meos in iudicio.* Semper autem eadem ſententia eſt aſſerentis ſe nunquam à ſontibus accepiſſe pecuniam, aut munus aliquod, vt ad eorum crimina conniueret, aut oculos auerteret, ſed in rectè iudicando conſtantiam perpetuò ita tenuiſſe, vt ſibi nullus poſſet, quantumuis maleuolus obtrectator, deſtitutæ, aut proſtitutæ iuſtitiæ crimen impingere.

1.Reg.12.3.

Sontibus parcendum non eſſe quia non fiunt meliores: & quia ſanguis ab ipſis fuſus clamat ad Principem.

2 Quod ſi cauſam queramus, cur pœnæ ſontibus remittendæ facile non ſint, eam affert Iſaias, *Miſereamur,* inquit, *impio & non diſcet iuſtitiam:* nam vt docet Salomon in Eccleſ. *Peruerſi difficilè corriguntur.* contracti enim longa conſuetudine habitus, in naturam quodammodo tranſeunt, ac quemadmodum, quæ naturalia ſunt, natura ipſa repugna

Iſai.26.10. Eccleſ.1.15.

repugnante tollere non possumus, aut mutare, sed eadem semper in omnibus sunt, ita qui sceleribus diuturno tempore insueuerunt, vitiosi illius coloris quem imbiberunt adeo tenaces sunt, vt
Ierem. 2. 22. etiamsi *se lauerint nitro, & multiplicauerint sibi herbam borith, maculati tamen sint in iniquitate sua*: ac quemadmodum atrum colorem Æthiopis qui tentauerit eluere, operã ludet, cum naturalis ille color tali debeatur corporis temperamento, ita qui longa assuetudine malè facere didicerunt, vitio peruersæ voluntatis virtutis coloris quodammodo incapaces esse videntur, vt quodam loco
Ierem. 13. 23. queritur Ieremias cum ait: *Si mutare*, inquit, *potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere cum didiceritis malè.* Ergo quemadmodum prudentes medici membra illa à reliquo præcidunt corpore, quæ ita corrupta sunt, vt etiam communicato morbo reliqua tabefaciant; ita sapientes Reipubl. moderatores à Reipubl. corpore sceleratos homines, quos pestilentes scriptura frequenter appellat, ita præcidere debent, vt nullum periculum sit, ne partes illæ quæ infectæ nondum sunt, morbo correptæ
Eccles. 10. 12. putrescant, ac pereant. *Breuem enim languorẽ præcidit medicus*, inquit Sapiens, id est cum in primordiis adhuc versatur, nec adeo gliscit, vt corpus omne peruadendo morbi contagio populetur. Altera causa est, quod cum priuati homines suas ipsi iniurias persequi prohibeantur, publicæ potestatis, quæ omnium nomine gladium portat, munus est ita illos vindicare, vt Reipubl. consulatur, & priuatis etiam qui violati sunt, fiat satis.
3. Reg. 2. 31. Idcirco Salomon Banaiæ imperans, vt Ioab iam pridem mortis reum interficeret: *Interfice*, inquit, *eum*,

eum, & sepeli, & amouebis sanguinem innocentem, qui effusus est à Ioab, à me, & à domo patris mei. Nihil autem aliud est amouere sanguinem innocentem effusum, quàm contra iustitiam perpetratam cædem, debitam pœnam rependendo, expiare. Phrasi enim scripturæ satis frequenti sanguis cæsorum clamare dicitur, & vindictam postulare, & donec sontibus, qui illum iniustè effuderunt, ea pœna inflicta sit, quam meruerunt. Sic de Abelis sanguine dixit Deus: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Et apud D. Lucam Deus dicitur *facturus vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte.* & in Apocalysi legimus, *Vindica sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est.* Et de Christo sanguine in Epistola ad Hebræos habemus, *sanguinis effusionem melius loquentem quàm Abel.* Vt ergo muneri suo Princeps satisfaciat in re tam graui, apud se planè constituat sontes impunè non dimittere, accepto præsertim pretio, & sibi legem illam, quam Dominus in Hebræorum Republ. seruari volebat, penitus indicat, ita enim legimus in libro Numerorum. *Hæc sempiterna erũt, & legitima, in cunctis habitationibus vestris. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur:* sic enim fiet vt *Rex sapiens impios dissipet,* vt est in Prouerbiis, vel vt est apud 70. illorum sit *Ventilator.* quemadmodum enim paleæ & frumenti retrimenta ab ipso tritico ventilando separantur, & vt est in Christi parabola, flammis destinantur; ita Ciuitatem ab istis hominum noxiis quisquiliis sapiens moderator vindicatiuæ iustitiæ ventilabro purgare debet, ne totum sinceri integríque frumenti cumulum inficiant, & corrumpant.

Genes. 40. 10.
Luc. 18. 7.
Apoc. 6. 10.
Hebr. 11. 4.
Num. 35. 29.
Prou. 20. 26.
Matth. 3. 12.

3 Quod

Formã iudiciorum diligenter seruãdam. 3 Quod verò attinet ad iudiciorum formam, diligenter ea omnia seruanda sunt, quæ à iure in iudiciis seruanda præscribuntur, sic enim fiet vt Princeps hanc secutus normam, non impingat, & quæ fecerit toti Reipubl. magis probet, minúsque pateat obtrectatorum calumniis. Cum ergo crimen aliquod patratum audiuerit, illius auctores diligenter inuestiget, certóque cognoscat, ne forte innocentes aliqui pro nocentibus puniantur. Ita Gedeon cum Principes Soccoth nescio quid in ipsum eiusque exercitum peccassent, eos

Iud. 8. 14. punitutus, vt fuerat comminatus. *Apprehendit puerum de viris Soccoth, interrogauitque eum nomina Principum, & seniorum Soccoth, & descripsit Septuaginta septem viros.* Et sanctus Iob de se ipso testa-

Iob 29. 16. tur: *Causam quam nesciebam diligentissimè inuestigabam.* & vniuersè de omnibus timentibus Deum testatur sapiens, eos omnia in iudicando circum-

Prou. 28. 5. spicere, & inuestigare, ne forte fallantur. *Viri mali*, inquit, *non cogitant iudicium, qui autem inquirunt Dominum, animaduertunt omnia.* Et quia vulgus imperitum ex leuibus coniecturis temerè aliquando de rebus iudicat, scriptura monet, vt imperitæ turbæ sententiam non sequatur, qui iudi-

Exod. 23. 2. caturus est: *Non sequeris*, inquit, *turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimum acquiesces sententia, vt à vero deuies.* Et Iosaphat Rex Iuda sanctè instituens iudices suos, inter cætera hoc etiam

2. Paral. 19. 7. dat in mandatis, *Vt cum diligentia cuncta faciant.* Propter hanc causam sapienter à Daniele Susannam innocentem condemnans reprehensus est populus, quod non diligenter causam sanctæ il-

Dan. 13. 48. lius mulieris cognouissent, sed, sed nimium ad credendum faciles eam morti adiudicassent. *Sic*

fatui

fatui, inquit, *filij Iſraël non iudicantes, neque quod verum eſt cognoſcentes condemnatis filiam Iſraël?* Hæc tandem illa veritas eſſe videtur, quam rationali ſummi Sacerdotis inſeri iuſſit Dominus, quæque iudicium comitari debet, iuxta illud quod habemus in Pſalmo, *Opera manuum eius Veritas, & Iudicium.* Imò quandoque Dominus ſceleris alicuius reos, ne falli quemquam contingeret, miraculo prodidiſſe conſtat ex ſcripturis, vt in adulteris mulieribus, quarum fœmur vno dumtaxat aquæ illius hauſtu, quam amariſſimam ſcriptura appellat, ſtatim putreſcebat, in violati maritalis thori vindictam, vt in libro Numerorum legimus. Nec graues auctores deſunt, qui putent comminuti vituli; quem impiè Iſraëlitæ adorauerant, pulueres, cum aqua Moyſen populo propinaſſe, quod ſignum aliquod vnde agnoſci poſſent, in iis qui idololatriæ crimen admiſiſſent, poſt potum illum diuinitus exiſteret. Porrò denuntiatione, aut indiciis, criminis auctores deprehenſi, citãdi ſunt, aut ſi detrectent, cogendi vt iudicio ſiſtant ſe, & ſi quid habeant quod afferre poſſint ad crimen diluendum proferant. Abſconderat ſe Adam peccati admiſſi ſibi conſcius, diuinúmque declinans aſpectum ſe dederat in latebras. At Dominus auſpicaturus iudicium, *Vocauit Adam, & dixit ei. Vbi es?* Et multis poſtea ſæculis lege iam per Moſen à Domino tradita, ita ſeruatum eſt in omnibus iudiciis, vt reus vocaretur, & audiretur. Itaque Nicodemus Iudæos aliquid contra ius in Chriſtum, cui infenſi erant, molientes officij admonuit, dicens: *Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audiuerit ab ipſo, & cognouerit quid faciat?* Nec verò apud Hebræos tantum ita lege

Exod. 28. 30. Pſal. 110. 7. Numer. 5. 18. Exod 32. 20. Geneſ. 3. 9. Ioan. 7. 51.

ſancitum erat, ſed naturali lumine dictante apud alias etiam nationes vſus obtinuerat, vt nullus inauditus, aut ſaltem non appellatus damnaretur: quod de Romanis ex ſcriptura diſcimus, ita

Act. 25. 16. enim loquitur Feſtus in actis Apoſtolorum, *Non eſt Romanis conſuetudo donare aliquem hominem, priuſquam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat, ad abluenda crimina.*

Ibid. n. 15. Dicit, *donare*, quia Paulum Principes Sacerdotum & ſeniores Iudæorum poſtulauerant, vt damnaretur, etiam inauditus; hoc autem fuiſſet reum illis donare, vt ipſi prout collibitum fuiſſet, interficerent. Ex Græco autem contextu noſtra verſio lumen accipere poteſt, in quo habemus χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν, *donare aliquem hominem ad perditionem.* Ad eandem etiam iudiciorum formam ſpectant teſtes, qui ad reuincendum reum, & rei geſtæ veritatem certius cognoſcendam faciunt; hos autem adhiberi iuſſit Dominus in veteri lege. Sic enim præcipitur in Deu-

Deut. 17. 6. teronomio. *In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur.* & alibi. *Non ſtabit teſtis vnus con-*

Deut. 19. 15. *tra aliquem, quidquid illud peccati, & facinoris fuerit, ſed in ore duorum, aut trium teſtium ſtabit omne verbum.* quæ verò ex teſtium dictis contra reum conſtiterint, ea mos eſt ſcriptis excipere, & in acta referre, vt cum opus fuerit, oſtendi poſſit quibus cauſis adducti iudices morti aliquem addixerint, aut aliis pœnis in eum animaduerterint. Hinc S. Iob, qui ſe quodammodo iudicio contendere cum Deo intelligebat, modum hunc agendi ſatis indicare videtur: nam de teſtibus quidem ita lo-

Iob 10. 17. quitur, *Inſtauras teſtes tuos contra me, & multiplicas iram tuam aduerſum me:* alibi verò de delictis in

commen

commentarium relatis, ait, *scribis enim contra me* Iob 13
amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. De iudicio autem quo delicta ad puniendum inquiruntur, ista dici satis patet vel ex ipsis verbis, vel ex proximè antecedentibus, ac consequentibus. Nam capite illo decimo dixerat, *Di-* Iob 10.2.
cam Deo: Noli me condemnare, indica mihi cur ita me iudices: nunquid tibi bonum videtur si calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adiuues? Capite autem decimo tertio, se, dum iudicium hoc exercetur, compedibus quibusdam constrictum fuisse confirmat, ad eum modum quo capitis rei carceribus ne fuga elabantur concludi solent, ita enim loquitur, *Po-* Iob 13.27.
suisti in neruo pedem meum. Quamuis autem possit Princeps in testibus conuictum reum, mortis sententiam pronuntiare, ab eo tamen semper tentet commissi delicti confessionem elicere. Ita Gedeoni interroganti, Zebee, & Salamana cædem quam patrauerant, confessi sunt. *Dixitque Gedeon,* Iud.8.18.
inquit scriptura, *quales fuerunt viri quos occidistis in Thabor? qui responderunt, similes tui, & vnus ex eis quasi filius Regis. Quibus ille respondit, Fratres mei fuerunt, filij matris meæ. Viuit Dominus, quia si seruassetis eos, non vos occiderem.* Similem ex Acham violati anathematis reo confessionem expressit Iosue; quamuis enim diuino testimonio per sortes edito confixus planè esset, nullusque pateret effugio locus, illum tamen ita interrogat. *Fili mi,* Iof.7.19.
da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Responditque Acham Iosue, & dixit ei. Verè ego peccaui Domino Deo Israël, & sic, & sic feci, vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti,

regulamque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei argentumque fossa humo operui. Qua confessione audita ad vallem Achor seductus est, *lapidauitque eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt, filij nimirum & filiæ, boues & asini, & oues, eiusque tabernaculum, & cuncta supellex,* vt ibidem sacra narrat historia. Huius autem facti occasione dubitari potest liceat ne aliquando Principibus, in criminibus præsertim quibusdam atrocioribus, cuiusmodi proditio est, aut noxa læsæ maiestatis, eadem cum parente pœna filios culpæ eius minime affines inuoluere. Cui dubitationi respondendum est breuiter, posse filios innoxios in grauioribus patrum criminibus, honoribus, facultatibusque licitè spoliari: vitam verò adimi nulli licere, qui peccato suo id commeritus non sit, id enim nemini Principum summus vitæ arbiter Deus concedit. Expresserat id olim in veteri lege Dominus, nam in

Deut.24. 16. Deuteronomio ita Iudicibus præcipiebatur. *Non occidentur patres pro filiis, nec filij pro patribus, sed vnusquisque pro peccato suo morietur.* Cui consonat illud

Ezech.18. 20. Ezechielis, *Anima quæ peccauerit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij, iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum*; & illud Ieremiæ, *In die-*

Ierem.31. 29. *bus illis non dicetur vltra, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed vnusquisque in iniquitate sua morietur, omnis homo qui comederit vuam acerbam, obstupescent dentes eius.* Quod si quæ scripturæ testimonia, aut sanctorum veteris legis principum facta repugnare videntur, atque adeo parentum culpam ad filios pertinere ex iis locis

locis probari posse, multiplex responsio è sanctis Patribus, Scripturæque sacræ interpretibus afferri potest, quamuis fortasse non vna quælibet cuique loco; sed aliis alia accommodari possit. Dici enim potest primò, tunc demum parentis improbitatem filiis nocere, cum filij parentum scelera, quod plerùmque vsu venire solet, imitantur. Secundò, tunc filios innoxios à Domino puniri, cum eorum pœna in superstites parentes vindictæ conscios, aut spectatores redundare potest. Tertiò, pœnas quidem temporales aliquando, spirituales nunquam à parentibus ad filios innocentes transmitti posse. Quod autem spectat ad filios Achan, non desunt qui putent eos aliqua ratione paterni sceleris participes fuisse, importatæque in domum vestis pretiosæ, ac pecuniæ aspectu delectatos esse, atque ita parem fuisse à Domino pœnam irrogatam iis, quorum dispar culpa non erat. Quod si forte aliqui ex iis infantes propter rudes annos, & consilij imbecillitatem culpæ penitus expertes fuerunt, id diuinæ sapientiæ, & voluntatis decreto absque occisorum culpa, sed non absque causa factum fuisse, asserendum est. Nam de potestate nullus ambigat cum Dominus vitæ & necis arbiter sit, quam ob causam cum in quinque Ciuitates incendium, & in vniuersum orbem cataclysmum immisit, infinitam propemodum infantium multitudinem, qui nullam adhuc culpam contrahere poterant, aquis, aut ignibus aboleuit.

Sed quæri posset an foret è Republ. si ius vitæ, & necis parentibus in filios concederetur à lege, qua illis potestas fieret natorum delicta, morte etiam vindicandi, si peccati grauitas id postulare

videretur. Respondeo videri noxium hoc Reipubl. futurum, nam filij quidem seruilem potius in modum parentes timerent, quàm diligerent vt liberos decet, &, contra quàm optabat Apostolus, *pusillo animo* fierent & deiecto: parentes verò vel in sceleribus puniendis remissi nimium essent, vt Dauid & Heli Sacerdos, quorum primus Absalonem perduellionis reum, & pessimè de vniuersa Republ. meritum seruatum cupiebat, alter adeo molliter grauissimè peccantes increpuit, vt non propterea à scelere sint deterriti, vel forte potestate abuterentur, & exigui criminis reos destinarent ad necem subita & impotenti aliqua animi perturbatione prouecti. Dicat aliquis lege Deuteronomij datam fuisse parentibus necis potestatem in filios cõtumaces, eosque, qui pietatem in parentes contumelia violare veriti non fuissent. Præterea Ioseph ad parentem Iacob fratrum crimen detulisse admodum graue, & morte fortassis expiandum. Tandem Iudas nurum suam ad incendium damnasse, vt legimus in Geneseos historia, quæ omnia hanc illo æuo in patribusfamilias potestatem fuisse, videntur ostendere. Sed facile responderi potest parentes in delictis filiorum contumacium, aut eorum qui eis maledicere ausi fuissent, testes tantum, sed præcipuæ cuiusdam auctoritatis fuisse apud populi Iudices, Iosephi verò delatio ad correptionem potius fratrum, quàm ad iudiciariam criminis cognitionem spectare videtur, nec Iudas alia ratione, quam vt populi princeps parabat in nurum suam sceleris compertam, vt ipse arbitrabatur, animaduertere.

Coloss. 3. 21. 1. Reg. 2. 22. Deut. 21. 18. Exod. 21. 17. Leuit. 20. 9. Genes. 37. 2. Genes. 38. 24.

Quid faciendum

4 Quia verò fieri nonnunquam potest vt criminis

minis alicuius plurimi participes fuerint, aut etiam populus vniuersus, tunc sanè ipsi parcendum est vniuersitati, aliquibus dumtaxat in vindictam sceleris, contumaciumque terrorem de medio sublatis. Viguit olim apud aliquos populos ea consuetudo, vt si legio aliqua, aut exercitus vniuersus aliquid peccasset, quod grauiorem pœnã mereretur, decimus quisque interficeretur, aliis impunè abire permissis, ea pœna decimatio dicebatur. Hac Dominus pœna se vsurum comminari quodãmodo videtur, cum ait apud Isaiam, *Et adhuc in ea decimatio, & erit in ostensionem.* Cuius loci sententia esse potest. licet iam multis plagis populum hunc meum attriuerim, manus tamen mea adhuc extenta est ad feriendum, ex omni populi numero decimam partem in scelerum pœnam interire permittam, aut quod grauius est, tam multos, vt decima tantum pars, reliqua fiat. Ita etiam Moses in Exodo à porta ad portam districtis gladis discurrere iussit Leuitas & obuium quemque demetere, & quamuis populum vniuersum sceleris illius contagio peruasisset, pars tamen dumtaxat, in sceleris detestationem, expiationemque obtruncata est, cæteræ verò parcitum multitudini. Hinc etiam Israel vniuersus cum filios Benjamin, pro eo, quod peccauerant, ita vno prælio afflixisset, vt viginti quinque hominum millia caderent, seque iuramento astrinxisset, vt sexcentis illis viris, qui soli ex vniuersa illa tribu superstites erant, filias aut sorores in matrimonium minimè daret, se postea inconsultè fecisse animaduertit. *Venerunt itaque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu eius sedentes leuauerunt vocem, & magno vlulatu, cœperunt flere, dicentes.*

Principi cum populus vniuersus peccauit.

Isai. 6. 13.

Exod. 32.

Iud. 21. 2.

tes. Quare Domine Deus Israël factum est hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? Moxque victimis mactatis, & propitiato numine rursus ad consultandum conuenit. Quod ita in sacra narratur historia. *Ductique pœnitentia filij*
Ibid.n.16. *Israël super fratre suo Benjamin cœperũt dicere. Ablata est tribus vna de Israel, vnde vxores accipient? Omnes enim in cõmune iurauimus non daturos nos his filias nostras.* Sed tandem cum habitatores Iabes Galaad contra Benjamitas arma nõ sumpsissent, nec se illo obligassent sacramento, quadringentas Virgines ex eo oppido selectas, tribui ad interitum vergenti tribuerunt vxores, atque ita & iurisiurandi religioni satisfactum est, & tribus illa ab interitu vindicata. Est igitur toti multitudini si quando peccauerit parcendum, capitibus dumtaxat, aut certè aliquibus ex populo in admissi sceleris vindictam, è medio sublatis: si secus faciat Princeps, & notam sæuitiæ non euadet, & suas vires populo deleto, penitus accidet.

Ne sit princeps nimium minutus in delictis inquirendis. Iudith.8.3.

5 Nec verò minutim cuncta scrutari & explorare princeps velit, & subditis importunè in omnibus instare, vt maritus ille Iudithæ, *qui dum instabat super alligantes manipulos in campo mortuus est,* imo consulto ad quædam conniueat, ne subditos nimium premat, sed illis, vt sic loquar, permittat respirandi facultatem iuxta S. Iob querimoniam, aut votum cum precabatur Dominum verbis il-
Iob 14.6. lis, *Recede ergo paululum ab eo vt quiescat, donec opta-*
Ibid.n.7.19. *ta veniat, & sicut mercenarij dies eius,* & alibi, *Vsquequo non parcis mihi, nec dimittis me vt glutiam saliuam meam?* Quanquam enim optandum est, vt toto nisu in hoc moderatores Reipubl. incumbant, vt corruptos mores aut emendent, aut exscindant,

quædam tamen vitia radices adeo altas egerunt, vt quicunque illa extirpare tentauerint, non solum frustra sint, sed etiam illud, quod minime vellent consequantur, vt cùm in irritum conatus euaserit, minuatur existimatio illorum potestatis, quæ amoliendis prauis moribus par esse non potuerit. Hæc cum incidunt tempora, prudens consilium est dissimulando transmittere quæ corrigi non possunt, & audiendus Ecclesiastes cum ait, *Pretiosior est sapientia, & gloria parua, & ad tempus stultitia.* & Booz imitandus, qui messores iussit spicas aliquas de industria inter metendum prætermittere.

Ecclef. 10. 1.
Ruth 2. 16.

6 Illud præterea monendus est Princeps, vt quemadmodum Dominus, vt est in libro sapientiæ, *cum tranquillitate iudicat*, ita ipse cum tempora incidunt, quibus puniendi necessitas incumbit, zelum ita exerceat, vt omnem iracundię remoueat suspicionem, potiusque ad irascendum lentus credatur, quàm procliuis. Nam si, vt est apud Salomonē, *spiritum ad irascendum facilem, non est, qui possit sustinere*, quanto grauior Principis ira, quam idem sapiens non semel Leonis iræ similem esse docet? *sicut fremitus Leonis, ita & Regis ira.* & alibi. *sicut rugitus Leonis, ita & terror Regis, qui prouocat eum, peccat in animam suam.* Quare quemadmodum, qui in Libyæ arenis verbi gratia deprehensi sunt, aut in sylua Leonibus infesta, rugitum eorum quasi nuncios mortis auribus excipiunt: ita qui Regem sibi iratum esse animaduertunt, certam expectant perniciem, nisi blanda sapientis hominis oratione placatus furor ille resederit, *Indignatio Regis*, inquit Salomō, *nuncij mortis, & vir sapiens placabit eam.* Sapienter

Iră Principi cauĕdam dum punit.
Sap. 12. 18.
Prou. 13. 14.
Prou. 19. 12.
Prou. 20. 2.
Prou. 16. 14.

itaque Assuerus, qui à Regina Vasthi vxore contemptui habitus, quod ad Regem accersita, Imperium detrectasset, licet vt scriptura loquitur
Esther 1. 12. *nimio furore succensus esset*, nihil tamen durius in eam statuendum putauit priusquam Regni Pro-
Ibid.n.13. ceres adhibuisset in consilium, itaque *Interrogauit sapientes, qui ex more Regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum (erant autem primi & proximi Charsena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Mares, & Marsana, & Mamuchan, septem duces Persarum, atque Medorum, qui videbant faciem Regis, & primi post eum residere soliti erant) cui sententiæ Vasthi Regina subiaceret, quæ Assueri Regis Imperium, quod per Eunuchos mandauerat, facere noluisset.* Nec prius Regi visum est pœnam aliquam decernere, quàm à consiliario quodam excogitatum consilium, non sibi tantùm sed Principibus etiam probatũ fuis-
Ibid.n.21. set. Alius etiam quidam Rex in parabola Euangelica à Domino inductus, cum nuptias filio suo fecisset, & qui inuitati fuerant, varias prætexentes excusationes, venire noluissent, ex compitis & triuiis obuios quosque ad nuptiale cõuiuium introduxit, quos cum inspecturus intrasset, quendam deprehendit nuptiali veste non amictum, quod crimẽ grande fuisse ex eo intelligitur, quod
Matth.22. 13. qui id facere ausus fuerat, *ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores missus est, vbi erat fletus, & stridor gentium*, non tamen sententiam pronunciauit iratus, sed placidè illum compellans *Amice,*
Ibid.n.12. inquit, *quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Cum verò ille suum crimen agnoscens obmutuisset, tunc demum lictores iussit manus illi iniicere, & ad pœnarum locum abripere.

Quan

7 Quanquam verò arduum est seueritati misce- re mansuetudinem, cum pugnare quodammodo inter se ista videantur, sanctorum tamen virorum, sapientissimorúmque Principum exemplis docemur, ista sapienter copulari posse, ita vt seueritas quædam existat clemētiæ dulcedine temperata, quæ nec nocentibus pareat, nec exasperet animos populorum. *Iustitia & pax*, inquit Psaltes, *osculatæ sunt*, nec pax placidis gaudens iustitiæ auersata est auctoritatem, nec iustitia pacem, & Dominus qui inflexam amat rectitudinē, dulcis nihilominus æquè appellatur ac rectus à S. Dauid: *Dulcis*, inquit, *ac rectus Dominus*: quibus dotibus, quæ ad populos gubernandos mirificè prosunt, quia absolutissimè erat ornatus, propterea subiicitur. *Propter hoc legem dabit delinquentibus in via.* Mitissimus etiam Dauid, cuius est illa vox ad Dominum, *Memento Domino Dauid & omnis mansuetudinis eius*: plurimum tamen sanguinis effudit hostium, ac nocentium: quam ob causam ab ædificatione templi, quod excitare moliebatur, à Domino prohibitus est: *Non poteris*, inquit, *ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me.* De eo autem legimus in historia Regum. *Mensus est autem duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum*, hoc est duplicem cum Moabitis agendi rationem instituit, alios è medio tollendo, rebelles, scilicet contumaces, seditiosos, & eos, qui cum aliorum essent capita, publicam quietem conturbabant; aliis quidquid suo scelere meruerant condonando, minutiori nimirum plebi, & iis, quos obsequij legumque patientes, futuros animaduertebat, atque ita hos duos temperabat funiculos, vt illos modò adduce

Iustitia vindicatiua clemētiā copulari posse.

Psalm. 84. 11.

Psal. 24. 8.

Psal. 131. 1.

1. Paral. 22. 8.

2. Reg. 8. 2.

duceret, modò remitteret, vt varia Reipublicæ tépora postulabant. Quare Moses Aaronem cum filiis sacro ritu sanctificās, vt sacerdotes essent coram Domino, quibus de multis iudicādi potestas
Leuit. 8. 30. erat committenda, *Assumens vnguentum* (vel vt alij legunt, *oleum*) *& sanguinem qui erat in altari aspersit super Aaron, & vestimenta eius, & super filios illius, ac vestes eorum*; forte vt intelligerent sanguini iustitiæ seuerioris, oleum clementiæ semper esse miscendum. Itaque Salomon in Ecclesiaste, *Noli*, inquit, *esse iustus multum*, non summum ius
Eccles. 7. 17. summam continere videtur iniuriam, illíque meritò reprehenduntur, qui festucam educere volunt, *aut culicem excolare*. Nec aliter se gessit S.
Matth. 7. 4. Matt. 23. 24. Iob 29. 15. Iob, qui de se ipso prædicat, *Cum sederem quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen mærentiũ consolator.* quem locũ S. Gregor. ad rem nostram accõmodatissimè explicat in suis moralibus cõmentariis ad eum locum; & aliis etiam illustrat locis ex Sacra scriptura depromptis. *Sciendum nobis est*, inquit, *quod valde lectorem ædificare etiam iuxta historiam potẽst, si perpendat quomodo bonis rectoribus mixta sit, & regendi auctoritas, & benignitas consolandi. Ait enim. Cúmque sederem quasi Rex circũstante exercitu, ecce auctoritas regiminis. Eram tamen mærentium consolator; Ecce ministerium pietatis. Disciplina enim vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet, & iustè consolans misericordia, & piè sæuiens disciplina.*
Luc. 10. 34. *Hinc est, quod semiuiui illius vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur & oleum, vt per vinum mordeantur vulnera, per oleum foueantur, quatenus vnusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat,*

in oleo millitiem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foueantur. Miscenda est ergo lenitas cum seueritate, faciendúmque quoddam ex vtroque temperamentum, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul, ac manna est, quia cum scripturæ sacræ scientia est in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit est manna dulcedinis. Hinc etiam Dauid ait, Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt: Psalm. 22.
virga etenim percutimur, & baculo sustentamur. Si 4.
ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderatè sæuiens; sit pietas, sed non plusquam expediat parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum seueritate sociatam. Videamus amantem piè & districtè sæuientem. Certè cum Israëliticus populus ante Dei oculos penè ineuitabilem contraxisset offensam; ita vt eius rector audiret: Descende, peccauit populus tuus: Exod. 32.
ac si diuina vox diceret; qui in tali peccato lapsus est, 7.
iam meus non est; atque subiungeret: Dimitte me vt Ibid. n. 10.
irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciámque te in gentem magnam, ille semel & iterum pro populo cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens ait. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Pensemus ergo quibus visceribus eundem populum amauit, pro cuius vita de libro vitæ deleri se petiit, sed tamen iste, qui tanto eius populi amore constringitur, contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox Ibid. n. 27.
enim vt petitione prima ne delerentur, culpæ veniam obtinuit, ad eundem populum veniens ait, Ponat vir gladium suum super femur suum, ite & redite de porta

ta vsque ad portam, per medium Castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Ceciderúntque in die illo, quasi viginti tria millia hominum. Ecce qui vitam omnium, etiam cum sua morte petijt, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arsit ignibus amoris, foris accensus est zelo seueritatis. Tanta fuit pietas, vt se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret; tanta seueritas, vt eos quos diuinitus feriri timuerat, ipse iudicij gladio feriret. Sic amauit eos, quibus præfuit, vt pro eis nec sibi parceret, & tamen delinquentes sic persecutus est quos amauit, vt eos etiam Domino parcente prosterneret. Vtrobique legatus fortis, vtrobique mediator admirabilis causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladijs allegauit. Intus amans diuinæ iræ supplicando obstitit, foris sæuiens culpam feriendo consumpsit. Succurrit citius omnibus, ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citius exaudiuit agentem pro populo, quia vidit quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine ergo populi vtrumque Moyses miscuit, vt nec disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ. Hactenus Gregorius. Hunc autem agendi modum S. Moyses à Domino, quem sibi magistrum proposuerat, didicerat, cuius iustitia clementiæ dulcedine mitigatur, & misericordiæ suauitas, iustitiæ fortitudine ac rigore, cum est opus, armatur: *Animaduertis*, inquit D. Basilius, *quanta cum discretione misericordia Dominus vtatur? si quidem neque citra iudicij discretionem clemens est, neque inclementer iudicat. Misericors enim & iustus est Dominus. Hæc igitur cum ita sint, nolimus quæso nos Deum ex dimidia tantum parte cognoscere, neque eius erga nos bonitatem ad ignauiæ occasionem arripiamus. Propterea tonitrua, pro*

S. Basil. in procem. regularum fusius explicat versus finem.

Psal. 114. 5.

propterea fulminum terrores, vt ne bonitas contemnatur. Qui Solem oriri facit, is cæcitate etiam mulctat. Qui imbrem dat, etiam ignem pluit. Illa clementiæ, hæc seueritatis. Aut enim per illa ad amandum alliciamur, vel per hæc ad metum assueſcamus, ne nobis quoque dicatur. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Hactenus Baſilius. Fieri ergo poteſt vt nihil remittat Princeps de ſeueritate pœnarum, ſceleribus debita; ita tamen ſe gerat in ferendis ſententiis, mortéque imperanda, vt quilibet intelligat inuitum illum ad iſta deſcendere, nec alia de cauſa, quàm vt Rempub. ſeruet incolumem, irati hominis perſonam ad tempus aſſumere: quod qui faciunt iuxta Dauidis præceptum dicentis. *Iraſcimini & nolite peccare*, iracundiam quandam præ ſe ferunt, cum tamen animo ſedato ſint & tranquillo. Hoc autem iracundiæ genus eſt maximè probabile, quia non è cæco quodam impetu naſcitur perturbatæ mentis, & vindictæ libidine concitatæ, ſed ab animo quieto, nullíſque motibus commoto proficiſcitur, ac propterea comperimus iis adfuiſſe Dominum, qui voluntariam hanc iram ſuſcepiſſent. *An non in iracundia eius*, dicitur de Ioſuë in Eccleſiaſtico, *impeditus eſt ſol, & vna dies facta eſt quaſi duo? Inuocauit Altiſſimum potentem in oppugnando inimicos vndique, & audiuit illum magnus, & ſanctus Deus in ſaxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gentem hoſtilem, & in deſcenſu perdidit contrarios.* Fuiſſe autem mitem Ioſuë ex eo diſcimus ex ſcriptura, quod Acham capitali ſententia damnaturus, verbis tamen appellauit humaniſſimis. *Fili mi, inquit, da gloriam Domino Deo Iſraël.* Samuël etiam cuius manſuetudo

Matth. 5. 45.
4 Reg. 6. 18.
Zach. 10. 1.
Rom. 2. 4.
Pſal. 4. 5.
Eccl. 46. 5.
Ioſue 7. 19.

com

cōmendari potest, quod totius populi testimonio non calumniatus esset, nec oppressisset aliquem, sed ita se gessisset in tāti populi gubernatione, vt nullus auderet conqueri: non tamen propterea, cum opus fuit, zelo, & iracundia, accensus non est, non modo contra Amalechitas, de quibus
1.Reg.15.3. ita ad Saül Domino dictante locutus est. *Vade & percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice à viro vsque ad mulierē, & paruulum atque lactētem, bouem, & ouem, camelum & asinum*; sed contra ipsum Saül Regem, qui Samuëlis imo Dei ipsius
1.Reg.15.23.& 29. præcepta seruare neglexerat, *Pro eo*, inquit, *quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis Rex. Porrò triumphator in Israël non parcet, & pœnitudine non flectetur, neque enim homo est vt agat pœnitentiam.* Ita ergo Princeps cum fuerit opus, irascatur, vt facile possit animaduerti, quæ geruntur, aut imperantur, non perturbato animo fieri, aut præcipi sed sedato & tranquillo; geri tamen quia Reipub. rationes, quibus id debetur postulant, vt sontibus punitis, toti ciuitati quies, & securitas paucorum periculo paretur.

De Clementia Principis.

CAPVT XIII.

Clementiā Principem Deo similē facere.

1 NVlla virtus Principem adeo facit Deo similem, Principis nomine, & munere dignum, subditis gratum, regnandique securum, ac Clementia, de qua nunc dicendum est, cum extre

extremo ſuperiori capite docuerimus à iuſtitia ſeparandam non eſſe.

Facit ergo Clementia Principem Deo maximè ſimilem, in quo omnes perfectiones æquales ſint, ſi tamen effectus ſpectemus, qui ab illis prodeũt, altera alteri præſtare videtur: & in his quidem diuina clementia primum locum obtinet, quare S. Iacobus ait, *Superexaltat autem miſericordia iudiciũ*, vel vt in Græco eſt *κατακαυχᾶται exultat, gloriatur*, aduerſus iudicium, quaſi de illo victoriam reportauerit. Nam cum Dominus in nefarios homines pœnarum fulmina molitur, id inuitus facere videtur, repugnantéque natura, & quaſi laborans, & neceſſitati cuidam id ab inuito extorquenti ſeruiens, quod Iſaias videtur illis verbis expreſſiſſe. *Verumtamen ſeruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* ſenſus enim eſſe poteſt. Et me peccatis tuis adegiſti, vt correctoris cuiuſdam munus mihi inuiſum, & quod cum labore quaſi ſeruiens ſuſtineo, ſubirem. Hinc Deus dicitur à Moſe *Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis*, vbi pro *patiens* in Hebræo eſt *lõgis naribus*, hoc eſt iris, eadem enim vox quæ naſum propriè ſignificat, frequenter in ſcriptura adhibetur ad ſignificandum iram, quod iræ quædam indicia in naſo conſpiciantur. Ita in lamentationibus Ieremiæ: *In die furoris Domini*. & in Prouerb. *Munus abſconditum extinguit iras*, vtrobique pro *furore*, & *Ira* eſt אף *Naſus*, quod alibi admodum ſæpe occurrit. Dicitur ergo Deus à Moſe *longis naribus* enallage quantitatis, pro latis naribus, qui enim anguſtis naribus ſunt, citius iraſcuntur, fumos enim & vapores bilioſos ex ſtomacho aſcendentes citius

Iacob 2. 23.

Iſa. 43. 24.

Exod. 34. 6.

Ierem. 2. 22.

Prou. 28. 14.

concipiunt, & tardius efflant, ob meatuum angustias in naribus: qui vero iisdem sunt latioribus, placidiores sunt, nam bilem facilius efflant, multúmque frigidi aëris extrinsecus attrahunt, quo bilis æstus temperetur. Tanta verò est Dei clementia (vt plurima alia, quæ de illa dici possent, & quæ passim in scriptura obuia sunt, taciti prætereamus) vt in ipsis etiam minis, quas hominibus aliquando intentat, vt à peccando deterreat, frequentissimè clementiæ cuiusdam altè impressa vestigia possimus intueri: quod etiãsi fusius quã soleo persequar, lectori tamen, vt arbitror, minimè iniucundã fore excursiunculã istam existimo. Sanè S. Dauid in virga diuinæ punitionis multũ se consolationis nactum affirmat, cum

Psal. 22. 4. ait, *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt*, nam in minis & seueritate correptionis amoris

Genes. 6. 3. Domini magnitudinem agnoscebat. Huc facit quod legimus in Genesi, *Non permanebit spiritus meus in homine quia caro est.* Quibus verbis in corruptum hominum genus, grauis quædam comminatio continetur, quam tamen variis modis explicare possumus, cum vox ista spiritus multiplicem in sacris litteris habeat significationem. Primò enim *spiritus meus* significare potest ipsum

Ioan. 4. 24. Deum, qui Spiritus est iuxta illud Ioannis, *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in spiritu, & veritate oportet adorare.* & sensus erit: *Deliciæ quidem meæ esse cum filijs hominum.* Sed quia humanum genus vitiis omnis generis nunc implicatum est, & coopertum, ita vt carnis desideriis & voluptatibus seruiat, illud deseram. Secundò significare solet spiritus in scriptura, Dei curam, & prouidentiam: sic videtur accipi hæc vox in psalmo

cum

cum dicitur, *Emittes spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Psal. 103. 30. Si ergo in propositis ex Genesi verbis Prouidentiam accipi dicamus, hæc erit sententia. Non pergã amplius peculiari prouidentia fouere, & complecti perditum hoc hominum genus, imo perdam aquarum immisso cataclysmo. Tertiò spiritus animam rationis participem significat, ita apud Ecclesiast. legimus, *Donec puluis reuertatur in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.* Eccles. 12. 7. Et sensus erit, non permanebit anima in homine (hanc vocat Deus spiritum suum, quia illam creat, & infundit in corpus) quia caro est, vt hæc comminatio sit similis illi, quæ habetur in psalmo, *Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur.* Psal. 103. 29. Quartò significat spiritus sanctum illum Spiritum, qui est tertia persona Trinitatis adorandæ, quæ significatio notissima est. De hoc autem spiritu hunc locum interpretatur Ambrosius. Datur, inquit, Spiritus sanctus hominibus, sed in eis non permanet, quia caro sunt, carnis enim natura disciplinæ repugnat, quia voluptati obtemperat. Lib. de Arca & Noë cap. 3. Cum tamen tam multiplicem cõminationis modum hæc verba contineant, clementiam tamen admirabilem in his verbis, altius ea considerantibus agnoscere fortè possimus. Spiritus ergo in scriptura nonnunquam pro indignatione, & ira accipitur, vt apud Isaiam, *Quiescite*, inquit, *ab homine cuius spiritus in naribus eius*, Isa. 2. 22. id est cuius ira in promptu, & vehemens est, & eodem sensu accipitur illud eiusdem, *spiritus eius velut torrens inundans ad perdendas gentes in nihilum.* Isa. 30. 28. Et Zachariæ: *Ecce*, inquit, *qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in* Zachar. 6. 8.

terra Aquilonis. Hãc ergo acceptionem,& significationẽ spiritus secutus D. Hieron. in quæstionibus Hebraicis sic loquitur. *In Hebræo*, inquit, *scriptũ est, non iudicabit spiritus meus homines illos in æternum, quia carnes sunt; hoc est quia fragilis est in homine conditio, non eos ad æternos seruabo cruciatus, sed hic illis restituam, quod merentur. Ergo non seueritatem vt in nostris codicibus legitur, sed clementiam Dei sonat, dum peccator hic pro suo scelere visitatur. Vnde & iratus Deus*
Oseę 4.14. *loquitur ad quosdam; Non visitabo filias eorum cum fuerint fornicatæ, & sponsas eorum cum adulterauerint. Et*
Psalm. 88. 33. *in alio loco. Visitabo in virga iniquitates eorum & in flagellis peccata eorum, verumtamen misericordiam non dispergam ab eis*. Hactenus D. Hieron. Sed mihi alia quædam ab hac non dissimilis,& fortasse non repudianda explicatio venit in mentem, quæ clementiam hanc Dei, de qua nunc ágimus præclarè ostendat. Vt scilicet verbis illis polliceatur Dominus se cum hominibus mitius acturum imo in gratiam rediturum, quia scilicet caro sunt, quam ipse aliquando assumpturus sit, & sibi arctissimo matrimonij cuiusdã iure sit adiuncturus, quasi dicat; Par est me condonare hominibus omnem iniuriam, meúmque furorem aliquando desidere, quia cum homine aliquando affinitatem contraham. Porrò incarnationem Dominicam matrimonium quoddam esse ex illis verbis Canticorum colligi posse videtur, *Egredimini, & videte*
Cant. 3. 11. *filiæ Sion Regem Salomonẽ in diademate, quo coronauit illum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius*. Quæ verba ad Christi incarnationem referunt, D. Gregor. Cassiodor. Beda, Haymo, Alcuinus, Bernardus & alij. Nec verò istæ interpretationes, quæ ad bonum trahuntur sensum,

ſuum, communi interpretationi, quæ minas illis verbis contineri affirmat, ita repugnant, vt cum illa conſiſtere minimè poſſint. Nam nihil impedit, quo minus vnus, & idem ſcripturæ locus, quæ illius fœcunditas eſt, diuerſos ſenſus nanciſcatur. Peculiariter verò comminationibus hoc conuenire poſſe crediderim, cum à Iudice quidẽ iuſtiſſimo proficiſcantur, qui tamen ſimul mortaliũ ſit Pater amantiſſimus. Dicitur in pſalmo: *Deficiant peccatores à terra, ita vt nõ ſint.* Senſus eſt, ita pereant, Pſal.103.
vt non appareant amplius ſuper terrã, ad eum ferè 35.
modum, quo ventus puluerem à facie terræ diſſipare ſolet, vt habemus in 1. Pſalmo. *Non ſic impij, non ſic, ſed tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie* Pſalm.1.4.
terræ. Sanctus tamen Auguſt. locum illum ita explicat, vt iniquis bene precatum velit. *Quid ergo,* inquit, *eſt quod dicit, deficiant peccatores à terra? planè deficiant, auferatur ſpiritus eorum, & deficiant, vt emittat ſpiritum ſuum, & recreentur, deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita vt non ſint, quid non ſint niſi iniqui? ergo iuſtificentur, & non ſint iniqui.* Hæc Auguſt. Simili planè modo explicat D. Gregor. illud Prouerbiorũ. *Verte impios, & non erunt: Conuerſi,* inquit, *impij non erunt, non quia non erunt omnino in eſſentia,* Prou.12.7.
ſed non erunt in impietatis culpa, &c. Ad hunc eundem modum duplicem explicationem admittet illud, quod eſt in pſalmo, *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit.* Quibus ſanè verbis minæ Pſal 7.13.
ſceleſtis non pœnitentibus intentantur, iuxta litteræ ſenſum per gladium intelligendo inſtrumentorum genus omne, quo Deus ad homines puniendos vtitur. Diuus tamen Auguſt. de Chriſto explicat, qui gladius dicitur, quod humanitatẽ tanquam vagina circumſeptus venerit in hunc

mundum. Hic ergo sensus esse potest, nisi conuersi fueritis, vel quia nó conuertemini, Filium suum mittet in mundum, cuius gladij acie vitiorum omnium spinæ præcidantur. Ad hunc etiam modum non incommodè explicauerit aliquis locum
Deut. 31. 42. illum Deuteronomij, in cantico Mosis, *Et gladius meus deuorabit carnes*, vt sensus sit, Christus Dominus vitia carnis absumet, quod in Sacramento præsertim Eucharistiæ fieri experiuntur, qui illud frequentant. Illud etiam, quod habetur eo-
Deut. 32. 39. dem Cantico, *Ego occidam, & ego viuere faciam.* quibus verbis Dominus in manu sua vitam & mortem esse docet, ad sensum trahemus, si interpretemur. Ego occidam vitia, & viuere vos
Psal. 105. 26. faciam vita gratiæ. Legimus in Psalmo. *Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto, & vt deijceret semen eorum in nationibus, & dispderderet eos in regionibus*, sensus est. Eleuauit manum suam ad percutiendum, grauémque de illis sumere vindictam decreuerat, ita vt illos prosterneret in deserto, & vt posteros eorum corruere faceret inter impias gentes, & dispergeret eos per regiones varias. Similis comminatio habe-
Ezech. 36. 7. tur apud Ezechielem. *Ego leuaui manum meam, vt gentes, quæ in circuitu vestro sunt; ipsæ confusionem*
Zachar. 2. 9. *suam portent.* Et apud Zachariam, *quia ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui ser-*
Isai. 9. 12. *uiebant sibi.* Et apud Isaiam. *In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.* Dixi has omnes comminationes esse, nam manus Domini extenta, & eleuata ferientis habitum præ se ferre videtur, sed tamen in his etiam minis misericordiæ & clementiæ vestigium quoddam possumus deprehendere: nam manus in al-

tum

tum ſublata, pacis & amicitiæ ſymbolum eſt. Cum ergo Dominus manum attollit non tam ferientis, ac percutientis ſeueritatem, quàm ad amicitiam & fædus prouocantis geſtum agnoſcere debemus. Hinc forte illa conqueſtio quam in Prouerbiis legimus, *Extendi manum meam & non fuit, qui aſpiceret.* Queritur enim quod cum multos ad ſe ſe ſpe veniæ inuitaſſet, illi tamen venire recuſaſſent. Prouerb. 1. 24.

2 Iam verò Clementiam Principis nomine & munere digniſſimam eſſe oſtendamus. Princeps in ſcriptura medicus appellatur, quod quemadmodum ſapiens medicus ita ſuas adhibet curationes, vt diuerſis ac contrariis morbis, diuerſa etiam ac inter ſe contraria medicamenta accommodet, lenia quædam, & ſuauia, aſpera alia, & iniucunda, cibos aliquando aut potiones ad hauriendum gratiſſimas propinet, aliquando ſectionibus & vſtionibus vexet, ſalutaribus illis quidem, ſed à quibus vt à rebus moleſtiſſimis, plerique omnes ægroti refugiant. Imò vnum & eumdem morbum & ægrotum vtroque medicamentorum genere reuocat ad ſanitatem, quemadmodum pius ille Samaritanus vulneribus illius, qui in latrones inciderat, vinum, & oleum infudiſſe ex Euangelica diſcimus parabola, quorum illud auſterioris cuiuſdam naturæ eſt, hoc lenioris & mitioris. Principem autem eſſe medicum habemus ex Iſaia, apud quem dicitur cuidam, *Princeps noſter eſto*; ille verò munus hoc deprecatur, & detractat dicens: *Non ſum medicus, nolite me conſtituere Principem*: Kaldæus *non ſum ſufficiens vt ſim Princeps*: Septuaginta, *Non ero tuus Princeps.* Quid ita? quia nimirum artem iſtam medicandi non calleo, nec Reipub. vulneribus medicinam

Clementiã Principis munere, qui quaſi Medicus, ac Pater eſſe debet, digniſſimã eſſe.

Luc. 10. 34.

Iſa. 3. 7.

dicinam facere ſcio, modò auſteris medicamentis vtendo per iuſtitiæ rigorem, modo ſuauibus,
Pſalm. 87. & lenibus, per Clementiam. Rurſus in Pſalmo.
11. *Nunquid Medici ſuſcitabunt, aut confitebuntur tibi?* in Hebræo, vt etiam D. Auguſtinus confirmat. *Nunquid Gigantes?* eadem enim vox Hebræa, pun-
Iob. 26. 5. ctis detractis, vtrumque ſignificat. Cum ergo Gigantes, vt alibi me dixiſſe memini, Principes ſint, Gigantes inquam illi *qui gemunt ſub aquis* populorũ, qui aquarum nomine deſignantur grauiſſimam ſarcinam ſuſtinentes, ſatis apparet eoſdem dici medicos propter eam potiſſimum rationem, quam attigi, quod nimirum languenti Reipublicæ facere debeant medicinam, in idque ſtudium ſuum omne conferre: ac quemadmodum Medici non ſemper ſanguinem mittunt, aut putreſcentes carnes reſecant, ſed interdum imbecillitati decumbentiũ conſulentes, vires ſuaui cibo, ac potione reficiunt: ita Princeps non ſemper rigorem illum ſeueritatémque iuſtitiæ ſectari debet, ſed mitius interdum agere, ſi ſaluam velit eſſe Rempublicã. Hinc Iſaias de eodem Reipubl. ſtatu, cum Principem ſub Medici nomine, popu-
Iſai. 1. 5. li quærebant, verba faciens, *Omne, inquit, caput languidum, & omne cor mærens à planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas, vulnus, & liuor, & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.* Sed alio etiam nomine, quo Principes appellari cupiunt cum Patres Patriæ audire volunt, Clementia illis commendatur in primis; quemadmodum enim parentes omnia tentant, vt dubiam filiorum indolem ad ſaniora reuocent conſilia, nec ſtatim ad primam offenſam illos exhæredant, aut exturbant domo,

ſed

ſed tum demum, cum perditi mores, & iniuriæ iniuriis additæ patientiam euicerunt: ita Princeps intelligat oportet datam eſſe ſibi patriam poteſtatem, quæ eſt omnium temperatiſſima, ac proinde tunc tantum ad extrema deueniendum eſſe remedia, (quod faciunt Patres) cum alia defuerint, aut ea minus vtilia eſſe cognouerit. Id à ſe videbat exigi Moyſes, cuius erat vox illa ad Dominum. *Cur afflixiſti ſeruum tuum, & cur impo-* Num. 11.
ſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? nunquid 11.
ego concepi vniuerſam multitudinem hanc, vel genui eam, vt dicas mihi porta eos in ſinu tuo, vt portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iuraui Patribus eorum. Præcipiebat enim Moyſi Dominus vt ea cura & ſedulitate populi commodis ſeruiret, qua Parentes infantulis, quos genuerunt, ac quemadmodum illis blandiri ſolent nutritij, matreſque, quæ infantulos *ad vbera portant, &* Iſai. 66. 12.
ſuper genua illis blandiuntur: ita ipſe populum ſuæ commiſſum curæ, tanquam datos à Deo filios imperandi ſuauitate mulceret potius, quàm odioſa ſeueritate exaſperaret. Nec mirum hanc agendi rationem à Moyſe Dominum exegiſſe, cum Apoc. 19.
ipſe ſummus omnium Princeps Rex regum & 16.
Dominus dominantium, eundem clementiæ modum ſequatur, vt Dauid teſtatur cum ait, *Quo-* Pſal. 102.
modo miſeretur Pater filiorum, miſertus eſt Dominus 13.
timentibus ſe. Imo ipſa natura docente Principes, & eos, qui in alios dominatum exercere poſſunt honeſtiſſima & humaniſſima Patris appellatione vocare ſolita fuit antiquitas. Hinc Eccleſiaſticus populi Iudaici Principes aliquot inſigniores, Moſen, Ioſue, Dauidem, Salomonem, Ezechiam, & alios huiuſmodi laudaturus, *Laudemus*, inquit, Eccleſ 44.
 viros 1.

4.Reg. 5. 13. *viros gloriosos Patres nostros*, & serui Naamam Principis militiæ Regis Syriæ, Dominum suum Patrem appellabant, quod quemadmodum potestate, illorum erat Dominus, *ita pro affectu* (vt Razias ille, qui *pater Iudæorum appellabatur*) quo illos prosequebatur, Parentis apud illos mereretur nomenclaturam. Sanctus etiam Iob, quem Principem fuisse ex scriptura colligi posse videtur se Patrem fuisse pauperum, confirmat, cum ait:

2.Machab. 14.37.

Iob 29.16. *Pater eram Pauperum.* Et Ecclesiasticus Iudicibus præcipiens, quo modo se in munere suo rectè possint gerere. *In indicando*, inquit, *esto pupillis misericors vt Pater, & eris tu velut filius Altissimi.*

Eccles.4. 10.

Quemadmodum enim Deus miseretur hominibus, eosque tanquam filios amore singulari complectitur, & eorum delicta, cum illa incurrunt, benignè condonat; ita Rex si subditis suis, pupillis præsertim, qui parentibus orbati sunt, benignum se exhibuerit, & clementem, Altissimi filius, quem imitatur, merebitur appellari. Hinc sapienter illi fecisse mihi videntur, qui Principibus quibusdam nomen indiderunt, *Abimelech.* huius enim nominis Regem habemus in Genesi & in libro Iudicum filius Ierobaal, qui aliquo tempore Israëlem iudicauit, hoc nomine appellatus est, ipso enim nomine officij admonebātur, cum *Abimelech* nihil aliud significet quàm Pater meus Rex, vt scilicet quotiescumque nominis veniret in mentem, humanitas etiam & clementia parentis in filios versaretur ob oculos.

Clementiā Principes populis gratos efficere.

3 Sed populis sanè gratissima est Principis sui clementia, nam *sicut fremitus leonis ira Regis, ita ros super herbam hilaritas eius:* nam quemadmodum ad Leonis fremitum cætera omnia animalia imbe-

Prou.19. 12.

cilliora

cilliora contremiſcunt, quippe quæ illius violentiæ reſiſtere non poſſunt, ita Rege irato, & ſua abutente potentia in ſubditos, quis non pertimeſcat, cum illius voluntati citra periculum reſiſtere nemo poſſit? Rurſus quemadmodum æſtiuo tempore cum campos diurni ſolis vapor, non calefacit modo, ſed etiam adurit, nocturno rore recreantur herbæ, & inclinata ac languentia capita rurſus attollunt, quaſi ad vitam rurſus reuocata; ita quieto moderatóque imperio, populi recreantur, & florent, & qui ſub aſpero Principe, & ad immanitatem propenſo languere viſi fuerant, & ad interitum quodammodo vergere, ſi ſæuum hunc, & truculentum benignus excipiat, alia repente facies eſt Reipubl. læta, hilaris, iucunda, omnibus ordinibus noua parta ſecuritate gaudentibus. Hinc Principes regnãdi initio, cum Imperij habenas capeſſunt, hanc Clementiæ aucupantur opinionem, vt Reipubl. veniant gratiores. Propterea Salomon Adoniæ fratri Regni affectati reo, tanti criminis pœnas condonauit, nam cum iubente Dauid Salomon ad Regni gubernacula eſſet admotus, rei geſtæ fama conturbatus Adonias, *Timens Salomonem ſurrexit & abiit, tenuitque cornu altaris. Et nunciauerunt*, inquit ſcriptura, *Salomoni dicentes. Ecce Adonias timens Regem Salomonem tenuit cornu altaris dicens. Iuret mihi Rex Salomon hodie, quod non interficiet ſeruum ſuum gladio. Dixitque Salomon. Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram: ſin autem malum inuentum fuerit, in eo morietur. Miſit ergo Rex Salomon, & eduxit eum ab altari, & ingreſſus adorauit Regem Salomonem, dixitque ei Salomon. Vade in domum tuam.* Quid de Dauidis clementia dicam?

3. Reg. 1. 50.

nam

2.Reg.3.1. nam cum *facta esset*, vt loquitur scriptura, *longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid*, eo tamen cum discrimine vt esset *Dauid proficiscens, & semper se ipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie*; tandem cum omnes tribus Dauidem sequerentur, adeo Saulis filios, aut nepotes non quæsiuit ad cædem, vt potius diligenter inuestigauerit aliquis ne esset ex illa familia superstes, vt cum illo clementer ageret, amore præsertim Ionathæ, quem dum vixerat, singulari quadam beneuolentia fuerat prosequutus. Et dixit

2.Reg.9.1. Dauid: *Putasne est aliquis, qui remanserit de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiam propter Ionatham? Erat autem de domo Saul seruus nomine Siba, quem cum vocasset Rex ad se, dixit ei. Tu ne es Siba? Et ille respondit. Ego sum seruus tuus: & ait Rex. Nunquid superest aliquis de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiã Dei? Dixitque Siba Regi. Superest filius Ionathæ, debilis pedibus. Vbi, inquit, est? Et Siba ad Regem; Ecce ait in domo est Machir filij Ammiel in Lodabar. Misit ergo Rex Dauid, & tulit eum de domo Machir filij Ammiel de Lodabar. Cum autem venisset Miphiboseth filius Ionathæ, filij Saul ad Dauid, corruit in faciem suam, & adorauit, dixitque Dauid, Miphiboseth? qui respondit. Adsum seruus tuus. Et ait ei Dauid. Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Ionatham patrem tuum, & restituam tibi omnes agros Saul Patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper. Qui adorans eum dixit, quis ego sum seruus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei? Vocauit itaque Rex Sibam puerum Saul, & dixit ei. Omnia quæcumque fuerunt Saul, & vniuersam domum eius, dedi filio Domini tui. Operare igitur ei terram tu, & filij tui, & serui tui, & inferes filio Domini tui cibos*

vt alatur: Miphiboseth autem filius Domini tui comedet semper panem super mensam meam, &c. Quid hic pseudopolitici ganniant, quibus ad stabiliendum Regnum consultius forte videretur, omnes Regij sanguinis stirpes exscindere, ne si forte aliqua existeret inter Principem, populúmque offensio, adolescentis illius in purpura nati spiritus aduersæ fortunæ iniuria non extinctos, sed tantùm sopitos suscitaret, & aura populari inflante magno Rempubl. inflammaret incendio? Sed nimirum Dauid illud penitus hauserat, quod Salomon postea scriptum rèliquit in Prouerbiis, *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur; Clementia, thronus eius.* Secesserat Saul in speluncam ad deiiciendum aluum, delitescebat in ea Dauid cum armata militum manu. Erat in procliui manus iniicere, perpetuique hostis se molestia, & periculo liberare, nec deerant, qui vt hoc faceret stimularent. Sed Dauid *dixit ad viros suos: Propitius sit mihi Dominus ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, vt mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est. Et confregit Dauid viros suos sermonibus & non permisit eos vt consurgerent in Saul:* ipse tantum clamydis Saulis oram præcidit, vt Saul intelligeret, quo in periculo fuisset versatus, & cuius beneficio præsentissimam mortem euasisset. *Porrò Dauid*, inquit scriptura, *Exurgens de spelunca clamauit post tergum Saul dicens. Domine mi Rex, & respexit Saul post se, & inclinans se Dauid pronus in terram adorauit, dixitque ad Saul. Quare audis verba hominum loquentium, Dauid quærit malum aduersum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, & cogitaui, vt occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim*

Prou. 20. 28.

1. Reg. 24. 7.

Ibid. n. 8.

enim: Non extendam manum meam in Dominũ meum, quia Christus Domini est. quin potius pater mi vide & cognosce oram clamydis tuæ, in manu mea, qui cum præscinderem summitatem clamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. Hæc & alia locutus Dauid, quibus ostenderet Saulem nullo suo merito in se exasperatum esse, animumque eius leniret & ad saniora, mitioraque consilia reuocaret: ita sui sceleris conscium præsentis beneficij magnitudine commouit, vt ab vberibus lacrymis non temperauerit, placatique animi signa dederit, quod ita

Ibid.n.17. narrat scriptura. *Cum autem complesset Dauid loquens sermones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul. Nunquid vox hæc tua est fili mi Dauid? & eleuauit Saul vocem suam, & fleuit: dixitque ad Dauid. Iustior tu es, quàm ego, tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala, & tu indicasti hodie, quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia scio quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in tua manu Regnum Israel, iura mihi in Domino ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo Patris mei, & iurauit Dauid Sauli.* Sed Dauid meliore fide Sauli vitam dedit, quàm ille accepto beneficio sit vsus, nam ad ingenium reuersus Dauidi insidias struere, non destitit, quamuis non meliore successu: nam rursus venit in Dauidis potestatem, qui suæ in infestissimum inimicum voluntatis & mansuetudinis non oblitus, violentas ab eo manus abstinuit, lanceam tantum, & aquæ scyphum abstulit, & quo in periculo fuisset versatus,

ſatus, Regem, è proximo vociferatus, admonuit, cui Saul. *Peccaui, reuertere fili mi Dauid: ne-* 1.Reg.26.
quam enim vltra tibi malefaciam, eo quod pretioſa 21.
fuerit anima mea in occulis tuis hodie: apparet enim quod ſtultè egerim, & ignorauerim multa nimis. Non tamen propterea Dauid ſe placatum Saulem habiturum ſperauit, nam poſtquam illum à ſpelunca miſſum fecit, & *Abiit Saul in domum ſuam Dauid* 1.Reg.24.
& viri eius aſcenderunt ad tutiora loca; & altera vice 23.
poſt redditam lanceam, & ſcyphum, *ait Dauid in* 1.Reg.27.
corde ſuo: Aliquando incidam vna die in manus Saul, 1.
atque propterea ſe ſe ad Achis Regem Seth recepit, vt Saulis declinaret inſidias: cuius conſilium prudens admodum fuit, nam cum prauis hominibus, & qui non bona fide & ex animo amicitiam ſarciunt, ſed externa tantum ſpecie ficté ac ſimulatè, quæ pax eſſe poteſt? Clementiæ igitur famam, veritate ſubnixam, plurimi facere debent Principes, eámque diligenter colligere, initio præſertim cum ineunt Principatum; ſic enim fiet vt à ſubditis populis ferantur in oculis, imò ſint illis non minus grati, charique quàm oculi, ac propterea *Oculi populorum* merito dici poſſint, vt Iſai.29.10.
quodam loco illos appellauit Iſaias. Hanc vt iniret viam Roboamum ſenes docebant conſiliarij, vtque ſibi clementia omnium ſubditorum animos deuinciret, auctores erant; nam dixerunt ei: *Si hodie obedieris populo huic, & ſeruieris, & petitioni* 3.Reg.12.
eorum ceſſeris, locutuſque fueris ad eos verba lenia, erunt 7.
tibi ſerui cunctis diebus. Sed ille iuniorum ſecutus ſententiã, quippe iuuenis præferuido ingenio, & nondum experientia magiſtra bene doctus, populum ita eſt allocutus. *Pater meus aggrauauit iugum* Ibid.n.14.
veſtrũ, ego autem addam iugo veſtro. Pater meus cecidit

vos

vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Quæ responsio non seditionem modò concitauit, sed Regni maiorem partem à Roboamo abstraxit. Quanto melius Assuerus, qui ad conciliandam sibi Clementiæ opinione beneuolentiam, in edicto quod publicè proponebatur legendum, ita

Esther 13. 2. locutus est: *Cum plurimis gentibus imperarem, & vniuersum orbem meæ ditioni subiugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, se Clementia & lenitate gubernare subiectos, vt absque vllo terrore, vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.*

Clementia Principibus securitatem parari.

4 Ex hac verò populorum erga Principes beneuolentia magna eisdem securitas paratur, adeo enim illius vitæ non insidiantur, vt laterum suorum obiectu paratissimi sint hostium mucrones excipere, vt Reipubl. Principem seruent incolumem. Hic erat sensus eorum, qui pro Dauide pugnabant contra Absolonem: nam cum Rex di-

2.Reg.18. 2. xisset, *Egrediar & ego Vobiscum. Respondit Populus. Non exibis: siue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit, siue media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt; quia tu vnus pro decem millibus computaris, melius est igitur vt sis nobis in vrbe præsidio. Ad quos Rex ait, quod vobis videtur, rectum hoc faciam.* Huic planè gemina pro Rege suo Dauid ducum fuit solicitudo. Nam cum factum esset

2.Reg. 21. 16. *rursum prælium Philistinorum aduersum Israël, descendit Dauid, & serui eius cum eo, & pugnabant contra Philistiim. Deficiente autem Dauid Iesbibenob, qui fuit de genere Arapha, cuius ferrum hastæ, trecentas vncias appendebat, & accinctus erat ense nouo, visus est percutere Dauid, præsidióque ei fuit Abisai filius Saruiæ, & percussum Philistæum interfecit. Tunc iurauerunt viri*

viri Dauid, dicentes: Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israël. Tanta enim erat populorum, ducumque in Dauidem beneuolentia, vt suo periculo ac sanguine vitam illius redimere optarent, præclaréque secum agi arbitrarentur, si suo capite Israëlis vniuersi caput ab interitu vindicarent, quo extincto se planè in tenebris ac luctu, non secus ac si clarissimum solis sidus tolleretur è mundo, se perpetuò futuros putabant. Cum ergo beneuolentiam in primis conciliet Clementia, mirum non est, si de hac vt superius dicebamus Salomon pronuntiauit: *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Et alibi: *Clementia præparat vitam.* Nam admirabilis quidem est populorum vrbiumque consensus, & amica conspiratio in defendenda Principis vita, nec vllum firmius, validiusque satellitium inueniri potest quàm populorum amor, quem qui nactus est, non excubitoribus, non stipatoribus, aut arcium eget munimentis, sed fide populorum tutus, beata quadam securitate perfruitur.

Prou. 20. 28.

Prou. 11. 19.

In gratulationibus publicis, aut cum beneficia insignia diuinitus accipiũtur, Clementia largiùs vtendum.

5 Illud verò obseruandum est antequam caput istud claudamus, incidere aliquando tempora, cum largiores quasdam Clementiæ significationes, aut beneficium aliquod diuinitus acceptum, à Principe videtur exigere, aut recepta, rationique consentanea consuetudo. Vtriusque exemplum scriptura suppeditat. Luculentam de Ammonitarum exercitu victoriã reportauerat Saul: *Nam constituit Saul populum in tres partes, & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon vsque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita vt non relinquerentur in eis duo pariter.*

1.Reg.11. 11.

ter. Cum ergo tantæ victoriæ magna fuisset pars Saul, cui ad Regnum venienti multi obtrectatores fuerant aduersati, victoria elatus populus, eos postulauit ad necem, quos de nouo Rege oblocutos esse sciebant. *Quis est iste*, inquiunt, *qui*
Ibid.n.12. *dixit: Saul non regnabit super nos? Date viros & interficiemus eos.* Sed Saul faustum illum diem tanto consignatum beneficio, ciuium cæde adeo non putauit funestandum, vt publicam lætitiam Clementiæ suæ significatione duxerit cumulandam. *Et ait Saul, non occidetur quisquam in die hac, quia*
Ibid.n.13. *hodie fecit Dominus salutem in Israel.* Consuetudini etiam debita clementia populus fraudandus non est, quasique de suo iure deiiciendus. Hinc quia apud antiquos ea obtinuerat consuetudo, vt ingrediente Principe Ciuitatem carcerum portæ recluderentur, vinctisque fieret potestas exeundi, ne tota Ciuitate in occursum Regis effusa vllus esset expers publicæ gratulationis; apud Isaiam, dum tyrannici cuiusdam mores describuntur, illud etiam additur, quod vinctis custodias non patefecisset, *Nunquid, inquit, iste est vir, qui contur-*
Isai.14.16. *bauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit, vinctis eius non aperuit carcerem?* nec vetus illa consuetudo damnanda, qua Pilatus abusus est, cum *Per diem solemnem con-*
Matth 27.15. *sueuerat Præses populo, dimittere vnum vinctum, quem voluissent*; quam consuetudinē in Iudaico populo antiquam fuisse, & ab eo tempore in mores eius populi inuectā, quo Ionathas parentis Saulis decreto tradendus neci, populi repugnantis fauore ereptus est, idque concessum eorum promerito in Remp. aliqui putauerunt. Multū verò auget publicam totius populi lętitiam, si se ad modicum illud

tem

tẽpus vitæ ſenſerint, neciſque arbitros fuiſſe, plurimumque lætantur ſi eum à faucibus mortis eripuerint, quem vindicibus iugulatũ legibus intelligebant, tandiuque beneficij illius lætitia perſeuerat, quandiu reus ille ciuibus verſatur ob oculos. Nec timendum eſt, ne ſi vnus aut alter ciuitatis beneficio ſeruatus eſt, cæteri fiant proiectiores ad audendum; nam cum ad paucos perueniat impunitas, illius ſpe nullus ſe in eas coniiciet anguſtias, à quibus ſe expedire non poſſit niſi populi, quo nihil magis incertum eſt, conciliata voluntate. Cum præſertim poſſit Princeps, quoties ita expedire publicæ quieti iudicauerit, populi poſtulationẽ anteuertere, priuſquã de patibulo ſuſpendere, aut capite truncare, quam populi beneficio commeritis ſuppliciis ſubtrahatur.

De affabilitate, & facilitate Principis.

CAPVT XIV.

1 CLementiæ affinis eſt affabilitas, quæ in eo potiſſimùm conſiſtit, vt ad ſe negotiorum cauſa adeuntes, comiter & cum quadam beneuolentiæ ſignificatione excipiat Princeps, pauperibus etiam aurem facilè accommodando, querimonias audiendo, æquis deſideriis, ſe propenſum, nec tamen iniquis acerbum exhibendo. Iudicibus quos conſtituerat ita præcepit Moſes: *Audite illos* (populos ſcilicet quibus præerant) *& quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus.* Deut. 1. 16.

Explicatur in quo ſita ſit affabilitas.

Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Hanc fortassis ob causam Salo-
3. Reg. 3. 8. mon Deo gratias agens ait, *Et seruus tuus in medio est populi,* quod scilicet Dei beneficio intelligeret se Principem à Domino constitutum crebro cum populo agere, eorum lites componere, controuersiasque disceptare debere, ac proinde nó in cubiculis regij palatij abditum, & retrusum, sed in omnium oculis ac conspectu debere versari, itaut facilis esset aditus tenuissimo cuique, satellitum, ac stipatorum multitudine neminem submouente, parique aduersus omnes æquitate, & æqualitate, vt non huic magis, quàm illi faueret: sed quemadmodum, qui à plurimis circumsistitur, si in medio situs est, æquè ab omnibus distat, æquè etiam vicinus est, ita omnibus adesset, aures præberet, negotiisque quamprimum expeditis benignè dimitteret. Nec aliam sanctus Dauid in sua domo administranda rationem se tenuisse for-
Psal. 100. 3. tasse significat, cum ait: *Parambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Quasi dicat, ita vniuersæ familiæ præeram, vt omnibus me præberem æqualem, ac facilem, cunctisque si possem prodessem, satagerem certè nemini nocere.

Affabilitatem maiestati non officere, si prudentia regatur, esse autem Barbarorũ & abiectioris conditionis ho-

2 Illud autem in primis sibi Princeps persuadeat, affabilitatem istam, & facilitatem, quam requirimus, si prudentia regatur, nihil officere maiestati. Certe Moses suam apud populum auctoritatem tuebatur, nec vsquam legimus propterea à populo minus habitum in honore, quod, vt scriptura testatur, esset *vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra.* Nec quisquam sapiens Ecclesiastici dictum culpauerit ita præcipientis;

pientis; *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Et alibi, *Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex ipsis.* Barbaros sapit mores, vel solo aspectu, cupere congredientibus esse terrori, vt quondam Assuerus; ad quem aliquando non vocata Esther Regina, cum esset ingressa, *stetit contra Regẽ, vbi ille residebat, super solium Regni sui indutus vestibus Regiis, auroque fulgẽs, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu. Cumque eleuasset faciẽ, & ardentibus,* oculis, *furorem pectoris indicasset* (putabat enim Rex ad suæ maiestatis contemptionem spectare si vel ipsa Regina ad illũ iniussa auderet accedere) *regina corruit, & in pallorẽ colore mutato lassum super ancillulam reclinauit caput. Conuertitque Deus, inquit scriptura, spiritũ Regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens, exiliuit de solio, & sustentãs eam vlnis suis donec rediret ad se, suis verbis blandiebatur, quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. Non morieris* (quasi aliquid peccasset in legẽ, quæ innocatos ad Rege accedere prohibebat) *non enim pro te sed pro omnibus, hæc lex constituta est* (quasi diceret, pertinet hæc lex ad cõmunes homines, te autem Reginã non adstringit) *Accede ergo, & tange sceptrũ. Cumque illa reticeret, tulit auream virgã, & posuit super collum eius, & osculatus est eam, & ait. Cur mihi non loqueris? quæ respondit, vidi te Domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum. Cumque loqueretur rursus corruit, & pene exanimata est. Rex autẽ turbabatur, & omnes ministri eius consolabãtur eam.* Hactenus scriptura. placuit enim integram histotiam recitare, vt barbaricam gentis illius consuetudinem, quæ à communium hominum conspectu Regem subino-

minũ immodicam quandam affectare maiestatẽ.

Num. 12. 3.

Eccles. 3. 20.

Eccles. 32. 1.

Eccles. 15. 9.

uendo, ita maiestatem illius exasperabat, vt ad illius aspectum homines conturbari cuperet, melius intelligeremus. Sed non tantum Barbarorum est ista consuetudo, est etiam infirmiorum & abiectioris conditionis hominum: cum enim sibi optimè conscij timeant ne ab aliis contemnantur, non ex virtutis opinione, sed ex truculentia quadam oris, asperitatéque verborum, ac minis ascitam induunt maiestatem, qua nihil aliud consequuntur, quàm vt grauius odium incurrant subditorum. Horum ingenium graphicè descriptum habemus in Apologo Ioatham in libro Iudicum. Nam cùm Arbores sibi Regem vellent deligere, Oleæque primò Principatum detulissent, tum ficui, tandem viti, omnesque imperium deprecarentur, quod fructibus suis, & liquoribus, operam dare mallent, quàm in Principatu fructuum suorum, & quietis iacturam facere, hac
Iud. 9. 14. spe deiecta *Dixerunt omnia ligna ad rhamnum: Veni & impera super nos, quæ respondit eis: Si verè me Regem vobis constituistis, venite, & sub vmbra mea requiescite; si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros Libani.* Quantum enim olea, quantum ficus, & vitis fructiferæ in primis arbores sterili rhamno, & spinarum dumtaxat feraci præstant; tantum rhamnus & rhamno similes Principes, qui arborum infructuosarum instar habent, timentes, ne contemptui habeantur à viris primariis & virtutum commendatione præstantibus, ab iis humilioris demissionis obsequium exigunt, ne placido quidem illos dignantes aspectu, se maiestate illa magis verendos subditis apparituros credentes. Quod si quid subditi fortè peccauerint, quo suam minui existimationem

tionem putent, in eos ſtatim impotenter exardeſcunt. Sed nimirum ſua eos fallit opinio, veriſſimè enim dictum eſt à ſapiente: *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligeris.* Cuius dicti ſententia eſt, manſuetudinem in agendo magis conciliare beneuolentiam, quàm quoſuis honorum gradus, aut quamuis maieſtatem, hæc enim metum potius incutit, illa verò animos hominum, ſibi adeô deuincit, vt in quamcunque voluerit partem, qui ita ſe gerit, illos poſſit inflectere. Aut quod ad rem noſtram etiam magis facit, ſenſus eſt, *In manſuetudine opera tua perfice.* Nam ſi comiter & humaniter cum ſubditis egeris, adeò non facies tuæ dignitatis iacturam, vt potius ſuper, id eſt præter gloriam, quam habes à potentia & Principatu beneuolentiam etiam omnium, & amorem conſequaris. Huius artis bene gnarus Abſalom, cum ad Regnum graſſaretur, voluntateſque populorum & ſtudia ſibi conaretur adiungere, non eos alia magis ratione ſibi deuinxit, quàm benignitatis & affabilitatis opinione; nam *manè conſurgens Abſalom, ſtabat iuxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium vt veniret ad Regis iudicium, vocabat Abſalom ad ſe, & dicebat: Ex vna Tribu Iſraël ego ſum ſeruus tuus. reſpondebatque ei Abſalom. Videntur mihi ſermones tui boni, & iuſti, ſed non eſt, qui te audiat conſtitutus à Rege. Dicebatque Abſalom, quis me conſtituat Iudicem ſuper teram, vt ad me veniant omnes, qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cum accederet ad eum homo, vt ſalutaret illum, extendebat manum ſuam, & apprehendens oſculabatur eum. Faciebatque hoc omni Iſraël venienti ad iudicium vt audiretur à Rege, & ſolicitabat corda virorum Iſraël.* vel vt

Eccleſ. 3. 19.

2. Reg. 15. 2.

Ose.11.4. est in Hebræo, & Kaldæo, *furabatur corda*: nulla enim re magis homines trahuntur, quàm humanitate, hi sunt enim *funiculi illi Adam,* quos Oseas commemorat; hæc vincula charitatis, quibus ita vinciuntur animi, vt quos ita constrinxeris in id, quod velis, facile ducere possis, non repugnantes, aut reluctantes, aut se ab illis nexibus expedire molientes, sed lætos, & alacres, nihilque magis optantes, quàm vt ei, à quo capti tenentur, in omnibus quantum possunt obsequantur.

Principem cum pauperibus præsertim affabilem esse debere.

3 Remoueatur ergo à Principe typhus ille Persicus, mos ille superbiæ aboleatur, quo, si non vt olim lege prohibetur, certè multorum Principum, consuetudine dicam, an abusu? seruatur, *ne licitum sit indutum sacco aulam Regis intrare:* Esther 4. 2. sed potius audiant Reges Ecclesiastici consilium ita præcipientis. *Congregationi pauperum affabilem te facito*, seque ita gerant, vt quantum fieri potest nemini necessitas incumbat molles aditus captandi, sed suæ benignitatis fores recludant omnibus pauperibus æquè ac diuitibus. Nec forte mysterio vacat, quod in Deuteronomij loco huius capitis initio indicato, dicitur: *Imo paruum audietis vt magnum,* Deut. 1.17. non è conuerso, ita magnum vt paruum: neque enim hoc præcipere voluit Dominus, vt nobiles viri, aut magistratuum insignibus illustres, contemnantur, aut minus honestè tractentur, quàm eorum dignitas postulat: sed vt pauperes ita comiter, & cum amoris significatione excipiantur, benignas eorum necessitatibus aures accommodando, vt se præ viris nobilibus, aut diuitibus despectui haberi, iure conqueri non possint. Hanc sanè ob causam olim apud

apud Hebræos iudicia in ciuitatum portis exercebantur, vt ex multis Sacræ ſcripturæ locis cognoſci poteſt: cur autem id fieret, ea fuit cauſa, ſi diuo Hieronymo credimus, vt publicis tenuiorum præſertim hominum commodis ſeruiretur. *Ne agricola*, inquit D. Hieronymus, *litis cauſa veniens ciuitatis frequentia, & nouo terreretur conſpectu, nec vrbis habitator longè ab vrbe properaret.* Hæc ille. Ex quo cognoſcere facile poſſimus quantum à boni iudicis officio deflectant illi, qui ne ſe nimium, vt ipſi loquuntur deiiciant, non facile litigatores admittunt, ſed diutiſſimè in aulis, aut atriis præſtolari cogunt, & cum in præſentia poſſint negotia de quibus agitur expedire, in alium tamen diem reiiciunt, magnum ſcilicet inde ſuæ auctoritatis, & maieſtatis incrementum aucupantes. Præclarè Salomon. *Noli*, inquit, *prohibere benefacere eum, qui poteſt, ſi vales, & ipſe benefac. Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, cras tibi dabo, cum ſtatim poſſis dare.* Primā huius effati partem ex Hebræo ita licet conuertere: *Ne prohibeas bonum ab eo, qui Dominus eius eſt, cum eſt in fortitudine manus vt facias.* Sententia verò hæc eſſe ad rem noſtram poteſt. Cum adſunt ciues & audiri volunt, (cuius rei Domini ſunt, id enim iure à Principe repetunt) vt eos hoc bono commodóque priuatos velis, ſi ferendo labori ſufficis, ſed illis faciles aures præbe, nihilque procraſtinatus quàm primum lite diſceptata, aut re, quam poſtulant conceſſa, aut ſi fuerit opus negata, dimitte; vt enim quod poſtulant non concedas, habent tamen vel eo nomine gratias, quod ſtatim dimiſſi ad ſua negotia potuerint reuerti, expenſiſque ſuperuacaneis parcere, quas ſæpenumero

Thren. 5. 24. Prou. 22. 22. & alibi.

D. Hier. in c. 5. Annos.

Prou. 3. 27.

mero peregrini magno rei familiaris dispendio facere coguntur.

Etiã cum ijs affabilẽ esse debere Principẽ à quibus aliquando læsus fuit, sed ijs noxas cõdonauit.

4 Illud tandem addiderim, affabilitatem hanc etiam ad eos à Principe porrigendam esse, à quibus fuerit aliquando violatus, ne scilicet ij, quos admissi criminis fodit conscientia, suspicari possint, non bona fide noxam à Principe fuisse condonatam, sed illius adhuc hærere memoriam, aliquando fortassis magno cum subditi incommodo foras erupturam. Id verò facilius Princeps consequetur si recolat, id quod, cum de Clementia ageremus, dictum est, Patrem scilicet patriæ ciuiumque esse debere, ac quemadmodum Ioseph tantum non ad Regnum in Ægypto elatus, cum illatas à fratribus iniurias posset vlcisci, eos tamen humanissimè complecti voluit, & praua illorum consilia diuinæ prouidentiæ prætextu mitigare, eósque quos sceleris conscientia videbat conturbatos, amantissimis verbis ad spem erexit, ita eos affatus. *Nolite pauere, neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra, misit me Deus ante vos in Ægyptum. Non vestro consilio, sed Dei voluntate, huc missus sum: qui fecit me quasi Patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, ac Principem in omni terra Ægypti. Osculatusque est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos. Post quæ ausi sunt loqui ad eum.* Item Princeps omnem ex animo memoriam detergat iniuriarum, verbis compellet blandis, exporrecta excipiat fronte: ita enim consequetur, vt qui prius de illo fuerant malè meriti, pro malefactis obsequia rependere satagant, iniuriasque Principi fidelissimè seruiendo, compensare nitantur.

Genes. 45. 5. 8. 15.

De

De fide, ac veritate Principis.

CAPVT XV.

HActenus diſputauimus de iuſtitia & clementia, cui affabilitatem propter quandam argumenti cognationem adiunximus, nunc de veritate, ac fide dicere ingredimur: inſigni virtute, & viro Principe digna: quam qui cum ſuperioribus hiſce coniunxerit, proſpera ſibi cuncta poterit polliceri. Sic enim affatur Dauid Regem illum ſuum, quem miris laudibus ornat in Pſalmo. *Intende*, inquit, *proſperè procede, & regna* Pſal. 44.5.
vel vt eſt in Hebræo, *vehere, inequita, inſide*, qui habitus quia eorũ eſt, qui rerum potiuntur, propterea hac metaphora ad gubernacula Reipublicæ ſuum Principem vocaſſe videtur, quem iis videbat inſtructum ornamentis, quæ abſolutiſſimum regni alicuius præſidem maximè decent. Hæc autem, quæ ſint, ſubiicit, cum ait; *Propter veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam, deducet te mirabiliter dextera tua.* His enim tribus virtutibus, quæ cæterarum Principe dignarum chorum ducunt, modo quodam mirabili, ad eum finem aſpirabis, ad quem contendis.

1 In hoc autem potiſſimùm veritas hæc, & fides ſita eſt, vt animo ſincero, & candido ſenſa mentis enuntiet oratio, nec aliud verbis, & ore prætendamus, aliud premamus pectore: in promiſſis verò atque conuentis conſtantia ſeruetur. Talem nobis virum exhibet Iobi hiſtoria, qui fuit *ſimplex & rectus*; talis ille, quem S. Dauid in Domi- Iob 1.1.

In quo fides hæc veritaſq; ſita eſt.

ni tabernaculis habitaturum dixit, qui nimirum
Psal. 14.3. *loquitur veritatem in corde suo*, quod statim explicat
cum ait, *qui non egit dolum in lingua sua*; qui non vt
ille vafer, ac subdolus, *in corde & corde loquutus est*,
Psal. 11.3. corde nimirum duplici, *sed viam prauam, & os bi-*
Prou. 13. 8. *lingue detestatus*, moresque eorum, *qui terram in-*
grediuntur duabus viis, nullum mendaciis, fraudi-
búsque circunueniendum putauit. Is planè, quem
alio loco describit Dauid, cum eum appellet
Eccl. 2.14. *mundo corde, qui non iurauit in dolo proximo suo*, nec
Psal. 23.4. *molitus est amico suo malum, qui in illo habebat fidu-*
Prou. 3. 29. *ciam*, vel vt est in Hebræo, *non arauit malum*. Qua
metaphora etiam alibi vsi sunt sacrorum codi-
Eccl. 7.13. cum auctores, vt cum ait Ecclesiasticus. *Noli ara-*
re mendacium aduersus fratrem tuum, neque in amicum
similiter facias: Quæque rem de qua agimus pla-
nè nobis ob oculos constituit. Quemadmodum
enim aratores terram aratro proscindunt, & hu-
mo sabacta quædam spargunt semina, quæ ar-
uorum gremio concepta paulatim existunt, &
adolescunt, donec solibus excocta maturescant;
ita qui proximo suo calumnias machinantur,
materiam ad excipiendos insidiarum satus dili-
genter præparant, tum occulta quædam semi-
na iaciunt, eorum, quæ ipsi moliuntur, eáque
diligenter dissimulatione obducunt, donec suo
tempore technæ, quas struxerunt maturitatem
Oseæ 10. 13. adeptę, præclari artifices, *qui arauerunt impietatem*,
iniquitatem metant, & comedant frugem mendacij. Nec
dissimilis Iobi Metaphora, qui genus hoc homi-
Iob 13.14. num, *Fabricatores mendacij* appellauit, id arbitror
exprimens, quod dolos & mendacia concinna-
Prou. 12. 19. re dixerunt Dauid, & Salomon. Hic enim in Pro-
uerbiis. *Testis*, inquit, *repentinus concinnat linguam*
menda

mendacij : illę verò in Pſalmis. *Os tuum*, inquit, Pſalm.49.
abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. 19.
Quemadmodum igitur, qui telis, verbi gratia, tomento fartis perſona, veſtibúſque intectis, ita aliquem aſſimulare ſtudent, vt intuentium fallat oculos, ita corporis molem, & habitum oris, & capillamenti colorem imitari ſatagunt, vt omnia aptiſſimè ſint compoſita ad decipiendum, nihílque omnino appareat, quod eius ſpeciem non exhibeat : ita qui mendacia adornant, ita illa veriſimilium narrationum velamentis obducunt, atque conueſtiunt, ita oculos faciémque conformant dum mentiuntur, vt ſimplicioribus nullo negotio fucum faciant. Huiuſmodi fraudum mirus fuit architectus Ioab, Dauidis exercitus Præfectus: nam Abner, & Amaſam, quamuis cordatos viros, fraudibus circumuentos interfecit.
Egreſſus, inquit Regum hiſtoria, *Ioab à Dauid mi-* 2. Reg.3.
ſit nuntios poſt Abner, & reduxit eum à ciſterna Sira, 26.
ignorante Dauid. Cúmque rediſſet Abner in Hebron, ſeorſum adduxit eum Ioab ad medium portæ vt loqueretur in dolo, & percuſſit illum ibi, in inguine & mortuus eſt. Amaſæ verò cædem, eadem hiſtoria ita
exequitur. *Porro Ioab*, inquit, *veſtitus erat tunica* 2.Reg.20.
ſtricta ad menſuram habitus ſui, & deſuper accinctus 8.
gladio dependente vſque ad ilia in vagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percutere. Dixit itaque Ioab ad Amaſam. Salue mi frater, & tenuit manu dextera mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum. Porrò Amaſa non obſeruauit gladium, quem habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram, nec ſecundum vulnus appoſuit, & mortuus eſt.
Ioab planè geminus Tryphon, qui cum Aſiæ 1.Mach.
Regno ad quod oculos adiecerat, immineret, 12 40.
Timens

Timens ne forte non permitteret eum Ionathas, sed pugnaret aduersus eum, quærebat comprehendere eum, & occidere. Et exurgens abyt in Bethsan, & exiuit Ionathas obuiam illi, cum quadraginta millibus virorum electorum, in prælium, & venit Bethsan, & vidit Tryphon, quia venit Ionathas, cum exercitu multo, vt extenderet in eum manus, timuit. Et excepit eum cum honore, & commendauit eum omnibus amicis suis, & dedit ei munera, & præcepit exercitibus suis vt obedirent ei sicut sibi. Et dixit Ionathæ. Vt quid vexasti vniuersum populum cùm bellum nobis non sit? Et nunc remitte eos in domos suas, elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præsidia, & exercitum, & vniuersos præpositos negotij, & conuersus abibo, propterea enim veni. Et credidit ei, & fecit sicut dixit, & dimisit exercitum, & abierunt in terram Iudā. Retinuit autem secum tria millia virorum, ex quibus remisit in Galilæam duo millia, mille autem venerunt cum eo. Vt autem intrauit Ptolemaidam Ionathas, clauserunt portas ciuitatis Ptolemenses, & comprehenderunt eum, & omnes qui cum eo intrauerant, gladio interfecerunt. Cúmque Ionatham haberet in custodia insidias sibi bellè processisse animaduertens, porro

1.Mach. 13. 14. fraudibus fraudes nectere perrexit. *Vt enim cognouit Tryphon quia surrexit Simon loco fratris sui Ionathæ, & quia commissurus esset cum eo prælium, misit ad eum legatos, dicens. Pro argento quod debebat frater tuus Ionathas in ratione Regis, propter negotia, quæ habuit, detinuimus eum. Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios eius obsides, vt non dimissus fugiat à nobis, & remittemus eum. Et cognouit Simon, quia cum dolo loqueretur secum, iussit tamen dari argentum, & pueros, ne inimicitiam magnam sumeret*

ad

ad populum Israël dicentem, qiua non misit ei argentum & pueros, propterea perijt. Et misit pueros & centum talenta, & mentitus est, & non dimisit Ionatham. Tale Tryphonis ingenium, tales alij, quos commemorare piget, vt Ptolomæus, qui Ionathæ huius fratrem Simonem amicitiæ specie deceptum cum sociis obtruncauit in conuiuio. Tales Iacobi filij, qui Sorori Dinæ illatum stuprum vlturi, per fœderis pangendi simulationem, vt susciperent Hebræorum sacra, Religionémque, Regi Hemor, & filio eius Sichem, vniuersæque Ciuitati persuaserunt, sacrilegè sanctis illis ceremoniis ad sternendam vltioni viam abutentes, eo enim consilio vt circumcisionis ritu initiarentur, illis auctores fuerunt, vt cum dolor suscepti vulneris esset acerbissimus, ac propterea ipsi ad arma tractanda, resistendúmque minus idonei, stupratorem cum parente necarent, vrbemque vniuersam masculis interfectis popularentur. Sed non est necesse plura perfidiæ exempla conquirere, cum multo sit difficilius aliquem inuenire, qui in promissis seruet constantiam, quàm qui datam fidem, aut aliqua ductus cupiditate, aut odia persecutus, violare non dubitet. Quare, Sapiens inquit, *Virum fidelem quis inueniet? quasi procul, & de vltimis finibus sit pretium eius*; ac proinde dicere possimus: *Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.*

1. Mach. 16.11. & seqq.

Prou. 26. 6.

Prou. 31. 10.

Ecclef. 31. 10.

2 Hæc igitur in oratione simplicitas & veritas; hæc in seruandis promissis constantia Principi maximè cordi esse debet, vt nimirum iuxta sapientis præceptum, *sit firmus in sententia sua certa, & vnus sit sermo eius*, vt est apud Septuaginta, id quod in vulgata nostra editione legimus, *Esto*

Vniuersim Principi hæc virtus commẽdatur.

Ecclef. 5. 12.

firmus,

firmus, in via Domini & in veritate sensus tui, & scientia, & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ. Quam etiam constantiam præcedentibus verbis
Ibid.n.15. commendauerat, cum in *omni vento ventilandum esse negauerat*, iuxta Septuaginta. Quæ metaphora ab agricolis desumpta est, qui ventilabris cum aliquid aspirat auræ, triticum à paleis secernunt, tritico vtpotè grauiore subsidente, paleis ventorum flabris alio temere abreptis. Id verò significari videtur non cùm primum aliqua compendij aut commoditatis spes affulserit, continuo eam veteri mutato cõsilio prosequendam, sed quemadmodum Agricolæ non omni aspirante vento triticum ventilando purgant (neque enim verbi gratia, si turbinibus area perfletur, paleæque agantur in gyrum, & rursus tritico admisceantur, ventilationi locus erit) sed opportuniorem ventum expectant; ita in iis negotiis, quę se offerunt, non facile viro cordato aliquid esse aggrediendum, aut repudiandum, sed prius diligenter animaduertendum non modò an vtile & quæstuosum, sed multo magis an virtuti, ac honestati consentaneum sit, huncque ita agendi tenorem, perpetuo ac constanter retinendum. Vulgatæ verò editionis lectio, *non ventiles te in omnem ventum*, eandem continet constantiæ commendationem; suadet enim vt grauitatem induámus, cuius beneficio non facilè omni vento circũferamur, tanquam arundines, quas vel tenuissimæ auræ flatus in quamlibet inclinat partem, sed in dictis factísq; omnibus constantiá perpetuo teneamus. Quod cum in omnibus verum sit, in Principe tamen præcipuè locum habet, vt enim docet Salomon: *Non decet stultum verba composita, nec Principem*
Prou.16.7.

cipem labium mendax; vel vt eſt in Hebræo. *Non decet ſtultum labium excellentiæ vel auctoritatis, nec Principem labium mendacij vel falſitatis.* Et ſententia eſſe videtur, non minus Principem, imo multo magis dedecere mendacium, quàm ineptum aliquem hominem, & de triuio petitum, dedeceant verba auctoritatis, ſi nimirum nulla perſonæ, decorique habita ratione, loquatur vt Princeps Regna, & Imperia, bella & exercitus, conſilia, & magiſtratus crepet, quasíque nutritus in purpura, de rebus magnis arduíſque Reipubl. negotiis, quæ nimirum non intelligit, ſermones miſceat. Quemadmodùm enim qui ſic ageret, meritò ſtultus haberetur, magnúmque ſibi dedecus compararet; ita Princeps ſi mentiatur, rem facit perſona, quam ſuſtinet, maximè indignam, nec ignominiæ turpiſſimam notam effugere poteſt. Vt verò hæc mendacij turpitudo magis appareat, paucula quædam delibabimus ex ſcripturis, quibus bene perceptis *Vanitatem, & verba mendacij longè faciat* à ſe noſter Princeps, candidámque ſimplicitatem adamet, & veritatem. Prou. 30. 8.

3 Primò igitur mendax Princeps, à Dei optimi maximíque Principis ſimilitudine, qui prima veritas eſt, cum mentitur, abſcedit. Iſaias enim cum Dominum nobis exhibet in ſua prophetia, vt Principem, eiuſque mores, ac geſta deſcribit, *& erit*, inquit, *fides cinctorium renum eius*. quo loco vox, *Fides*, conſtantiam in dictis & factis, certitudinem veritatémque deſignat. *Non enim eſt Deus quaſi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur*, ſed ſunt *cogitationes eius antiquæ fideles, Amen*. Sanè antiquæ, quia quibus olim in ſua æternitate conſtituit nos bonis gloriæ, aut gratiæ ornare, nulla ló-

Fidelem Principẽ, & veracẽ, Deũ ſummũ Principẽ imitari.

Iſa. 11. 5.
Num. 23. 29.
Iſa. 25. 1.

gissimi temporis tractu, facta mutatione, cum constitutum tempus aduenerit decorat, illáque priuilegia, quæ per Prophetas suos pollicitus est Ecclesiæ, illi manent immutata, nec vllis, adeo
Psalm.88. irritatur offensionibus nostris, *vt quæ processerunt*
35. *de ore suo faciat irrita; sed in æternum verbum illius*
Psal.118. 89. *permanet & in generationem & generationem veritas eius.* Pollicitus fuerat Dauidi seruo suo nonnulla, quæ commemorantur in psalmo, tum subdit,
Psalm.89. *in æternum seruabo illi misericordiam meam, & testa-*
29. *mentum meum fidele ipsi*, hoc est, quod Dauid pro-
Ibid.n.36. misi, & iurisiurandi sacramento confirmaui. *Nam semel iurauit Dominus in sancto suo si Dauid mentiar*, summa fidelitate seruabo, testamentum enim meum, pactum scilicet, quod cum illo inij, fidele erit, stabile scilicet & firmum, quod nulla vnquam temporis longinquitate labefactari poterit. Hebraica enim phrasi, quod stabile est & diuturnum, fidele dicitur: ita Abigail Dauidem al-
1.Reg.25. loquens. *Faciet*, inquit, *Dominus tibi Domino meo*
28. *domum fidelem, quia prælia Domini, Domine mi, tu præliaris:* Et Isaias, aquas perennes *Fideles* appel-
Isa.33.16. lat, eodem sermonis schemate. *Iste*, inquit, *in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt.* Et Moyses in Deuteronomio. *Augebit*, inquit, *Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas, & per-*
Deut. 28. *seuerantes.* Tò *Perseuerantes* in Hebræo est *fideles*.
59. Sunt ergo Dei promissiones ratæ, firmæ, stabiles, nullo vnquam tempore mutabiles, quippe qui ipsa veritas est, nam vt est in Cantico Moy-
Deut.32. sis *Deus fidelis*, vel vt est in Hebræo, *Deus veritas*,
4. vt tanto ante Moses à Domino illustratus ceciNerit, quod postea de se ipso Christus prædicauit,

uit, *Ego sum via, veritas, & vita.* Domini igitur mores,ac fidelitatem Princeps imitetur, vt quam habet cum Deo potestatis similitudinem, dictorum & conuentorum constantia tueatur. Ioan. 14. 6.

4 Nec verò potest Princeps,eam quam cum Domino habet similitudinem exuere, quin eadem opera,antiquum illum mendacij parentem æmuletur, illiúsque se affectatorem, & discipulum profiteatur. Quis enim quæso primus fuit mendaciorum artifex? & magister sanè diabolus, de quo S. Ioannes ita loquitur: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium,ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius.* Dicitur autem ex propriis loqui cum mentitur,quia mendacium, Dæmonis inuentum est,primus enim omnium mentitus est, cum Parentibus humani generis in horto voluptatis est pollicitus, *Eritis sicut Dij scientes bonum & malum.* Homines verò cum mentiuntur, non loquuntur ex propriis, quia re aliena, alienóque inuento vtuntur. Et propter eamdem causam, idem dicitur mendacij Pater, illius scilicet inuentor, & architectus: scripturæ enim phrasi, qui primi aliquod artificium excogitarunt, illius parentes dicuntur, vt alibi docuimus. Nullum est autem mendacij genus, quod aut ipse non inuenerit, aut nobis non commendet,vt illud amplectamur. Reperio enim in scripturis mendacij nomine censeri actiones illas, quæ ita ab aliquo proficiscuntur, vt personæ illi ita non conueniant, vt si illas exerceat, recedat ab officio, alioque planè modo se gerat, quàm illius status conditio videtur polliceri. Vt si quis munus aliquod in Republica exerceat, quod exi-

Mendacem Dæmoni similẽ esse.

Ioan. 8. 44.

Genes. 3. 5.

imiam requirat sanctitatem, vt verbi gratia, sacerdotis, si sacerdos hic sui gradus, & dignitatis oblitus, aut turpi lucro, aut corporis obsænis voluptatibus seruiat, mentitur, aliud enim quotidianæ illius actiones clamant, aliud promittit gradus, in quo constitutus est, & munus, quod
Ierem. 8. 10. obeundum suscepit. Sic Ieremias, *A propheta*, inquit, *vsque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium.*
Ibid.n.5. & eodem capite: *Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti.* Et D. Paulus suadens vt mendacium hoc fugiamus, quod in actionibus consi-
Ad Ephes. 4.15. stit, ita scribit in epistola ad Ephesios, *Veritatem autem facientes per omnia crescamus in ipso.* Rursus mendacium Idola significat in scriptura, cum enim in templis verbi gratia, aut aris quasi numen aliquid verum repræsentantia statuãtur, fallunt & mentiuntur, nam vt ait alicubi S. Paulus,
1.Cor.8.4. *Idolum nihil est*, Id est Idolo, quod simulacrum quoddam est, nihil veri numinis correspondet, quod illo significetur: & ita D. Hieronymus illud Oseæ accipit, cum populum reprehendit,
Oseæ 7.1. quod *operati sint mendacium*, quod scilicet Idolis seruierint, eorúmque simulacra pro verorũ Deorum imaginibus coluerint. Tandem mendacium inanes hominum spes significat, cum scilicet diuitiis plus nimium fidunt, honores & voluptates tanquam solida bona consectantur, quos mẽ-
Psalm.4.3. dacij redarguit Dauid, cum ait in Psalmo, *Fili hominum vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Et Oseas cum ait,
Osee 12.1. *Ephraim pascit ventum, & sequitur æstum, tota die mendacium, & vastitatem multiplicat.* Dicitur pascere ventum, id est vento nutriri, pariterque cum mendacio interitus sibi causas vestitatísque conquirere.

quirere. Nec dissimilis Isaiæ querela, cum falsas quasdam, & nomine tantum telas, peccatores sibi texuisse commemorat, quas ipsi fortasse, vt præclarum opus, & ingeniosum admirabantur, re tamen vera, plenum erat inanitatis, & nullis plane vsibus profuturum. *Telas*, inquit, *aranea texuerunt, telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis.* Isa. 59. 6. Horum ergo mendaciorum, quis versutior architectus, quàm humani generis hostis Diabolus? Quis enim cuiusuis conditionis hominibus suadet, vt muneris sui obliti, ea consectentur, quæ ad illos non pertinent, officiíque desertores Pastorem, Ducem, Doctorem, Concionatorem, Consiliarium, Magistratúmue probum mentiantur? Quis credulas mortalium mentes superstitione impleuit, & ad muta simulacra colenda, quà vi tyrannorum, quà impiorum hominũ astu impulit? Quis falsa bona pro veris obtrusit, & rerum inanium admiratione cæcas stultorum mentes adeo defixit, vt pro illis consequendis nullos non labores sponte subirent, eósque qui ea fuissent, etiam malis artibus consecuti, beatos crederent, ac prædicarent? sanè id Dæmonis calliditati atque versutiæ acceptum referre debemus, qui nullum non mouit lapidem, vt à veri Dei cultu ad superstitionem, à veritate ad errorẽ, à virtutis castris ad vitia, quam plurimos posset mortales suis irretitos fallaciis deceptionibúsque traducere. Est ergo Principi turpissimum mentiri, & spiritus illius veteratoris, quasi discipulum fieri, à quo mendaciorum, calumniarúmque genus omne profluxit, vnde & Diaboli nomen apud Græcos inuenit.

5 Sed alia etiam turpitudo mendaces comita- *Seruile esse mentiri ac*

proinde Principem maximè dedecere. tur, nam mentiri seruilis, & abiecti animi certissimum est argumentum, qui enim forti, & erecto sunt animo, cum sibi à nullo metuant, quod sentiunt, liberè proloqui non verentur; qui verò timidiores sunt & animo deiectiore, consutis mendaciis, quæ celata cupiunt, prætexere conantur, vt quod virtute consequi se posse diffidunt, ad ea saltem aspirent calliditate mentiendi. Quare Dauid Regnum Christi describens sub eximij cuiusdam Principis allegoria, tantam illius fore virtutem commemorans, vt illius nostris hostes illi vel inuitì subiiciantur. *In multitudine,* inquit, *virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.* (Psal. 65.3.) quod vt melius intelligatur, aduertendũ est schemate quodam sermonis non infrequenti alias in scriptura voces pro aliis poni, cum scilicet res significantur vel affines, vel coniunctæ, vel quarum vna ex alia sequi solet: sic fuga ponitur pro cursu concitatissimo, quod ij, qui fuga sibi consulere satagunt, timore pedibus alas addente quam citissimè currant: ita aliqui accipiunt illud Canticorum: *Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnulóque ceruorum.* (Cantic. 8. 14.) Sic consolatio pro dolore sumitur, quòd dolentiũ animas consolatione lenire soleamus, qua ratione explicant aliqui illud Isaiæ: *Heu consolabor super hostibus meis.* (Isa. 1.24.) Quia ergo seruis, & seruili animo præditis hominibus mentiri est ad modum familiare, hinc fit vt locutione scripturæ pro eodem capiantur seruire, & mẽtiri, atque propterea testimonij illius dauidici sensus est maximè litteralis. *In multitudine virtutis tuæ seruient tibi inimici tui*, séque etiam non volentes subiicient, seruorúmque more qui inuiti seruitutem seruiunt, mentientur. Idémque fortasse signifi

ſignificatur, alio Pſalmo cum dicitur. *Inimici Domini mentiti ſunt ei.* & quod legimus in Deuteronomio : *Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.* nam illud, *Negabunt te inimici tui*, eſt apud 70. ψεύσονταί σε οἱ ἐχθροί σου quod vertere poſſis, *Mentientur tibi inimici tui.* Principes ergo quorum conditio à ſeruorum ſtatu longiſſimè diſtat, quàm ſe abiiciant, conſiderent cum mentiuntur; nam quicquid præclarum & illuſtre ſecum affert eximia illa poteſtas quam habent in Rempub. mendaciorum dehoneſtamento planè corrumpunt, ipſíque ſibi turpiſſimam infamiæ notam, loquendi iſta vanitate conciliant, quod docuit olim ſapiens; *Mores*, inquit, *hominum mendacium ſine honore & confuſio illorum cum ipſis ſine intermiſſione*, vel vt alij interpretantur : *Familiaris homini mendaci eſt ignominia, ſuumque dedecus comitatur eum aſſiduè.* Sed vulgata noſtra editio aliquid amplius videtur innuere, ſcilicet tam eſſe turpem, ac prauam iſtam mentiendi peruerſitatem, vt etiamſi temperans alioqui ſit aliquis, aut liberalis, aut aliis virtutum ornamentis conſpicuus, tamen mores illi, quantumuis laude digni, penitus iaceant, & debito honore careant, ſi qui illis præditus eſt, mendax appellari merito poſſit: veriſſimè enim eodem capite dixit Eccleſiaſticus. *Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indiſciplinatorum aſſiduè erit.*

Pſalm. 80. 14.

Deut. 33. 29.

Eccleſ. 20. 27.

Eccleſ. 20. 25.

6 Nec verò ſibi ſatis conſulunt, qui ſe à mentiendi conſuetudine abduci non timent, quod ſe tam multis mendaciorum inuolucris veritatem obducere poſſe confidant, vt nullo vnquam tempore fraudum appareat, mendaciorúmque turpitudo: ea enim veritatis vis eſt, vt ſi non ſtatim, cer-

Mendaciū vix latere poſſe.

tè temporis longinquitate aliquibus sę prodat indiciis, nonnunquam etiã omnibus perruptis impedimentis in lucem clarissimã emergat. Vendiderãt Iosephum fratres, illum in Ægyptum peregrini mercatores abduxerant, vestéque sanguine imbuta seni parenti filij mortẽ probauerant, quis tam bellè concinnatum mendacium retegendum aliquando credidisset? Retectum tamen est, tantique sceleris auctoribus perniciem peperisset, nisi Iosephus fraternæ charitatis non oblitus maluisset beneficiorum magnitudine fratrum immanitatẽ superare, quàm illatas iniurias in memoriam reuocando de sontibus, vt facile potuisset, vindictam sumere. *Qui deprauat vias suas, manifestus erit,* inquit Salomon, *& nihil opertum est, quod non reueletur, neque absconditũ, quod non sciatur.* Hoc sanè pręclarè Moysis nobis ostendit historia, qui cum omnia circum oculis lustrasset, priusquã manus Ægyptio inferret, se tamen deprehensum sentit. Hoc verò cum in omnibus locum habet, tum pręcipuè in principibus, in quos omnium oculi, atque ora conuersa sunt, quorum omniũ dicta, factáque diligentissimè obseruantur, ab aulicis pręsertim, qui eos perpetuò circumsistunt, fitque frequenter, vt quæ ipsi arbitris semotis occultè patrata crediderunt, in vulgus tamẽ miris quibusdã modis emanent, à domesticis prius animaduersa, *Oculi enim seruorum in manibus dominorum suorum,* qui diligẽter explorant, quid faciat, quid loquatur, nec infrequenter quid moliatur facturúsque sit, aut expiscãtur à consciis, aut ipsi probabilibus ducti coniecturis, Principísque naturæ cognitione diuinant.

Genes. 27. 28. | Prou. 10. 9. | Luc. 12. 2. | Exod. 2. 11. | Psal. 122. 2.

Mendaciũ Reip. plurimũ nocere.

7 Sed si mendacium hoc duntaxat afferret incommodi, quod opus mendacibus conciliaret turpi

turpitudinem, esset sanè tolerabilius malum, nam ei tantum noceret, qui illius auctor esset, & culpam peccantis pœna comitaretur. Nunc verò adeò Rebuspubl. incommodat, vt si veritas à Ciuitatibus exulet, omnia publica priuataque negotia perturbentur necesse sit, eóque res deducatur, vt communis vita amplius retineri non possit. Quid enim aliud sunt Respubl. quàm corpora quædam inter se ita compacta, atque connexa, vt mutuis membrorum officiis, sibi inuicem singuli seruiant, atque ita non solum vitam tueantur ea parando, quæ ad victum sunt necessaria, sed ea etiam quæ ad ornatum cultumque corporis, sensuúmque oblectamenta ingeniosa voluptas excogitauit? Quemadmodum autem si in humano corpore, cum stomachus cibum appetit, illi mentiretur manus, & panem postulanti porrigeret lapidem, aut petenti piscem, serpentem daret, aut ouo indigenti offerret scorpionem, veneno in visceribus concepto totius humani corporis structura corrumperetur: ita in qualibet Republ. *Cum frater fratrem circumuenit in negotio,* illéque decipitur, qui simpliciter gradiebatur Reipubl. partes, quæ prius mutuis inter se officiis nexæ erant, & aptæ, dissociantur, totáque Reipub. ratio prorsus euertitur. Vidit hoc D. Paulus, qui ad Ephesios scribens: *Deponentes*, inquit, *mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo.* statimque cur ita faciendum sit, rationem subdit, *quoniam sumus inuicem membra.* Ecclesiastici vero auctor adeo magna importare incommoda mendacium existimauit, vt illud cum furto composuerit, imò etiam deterius esse pronuntiauerit, si fuerit frequens. *Potior*, inquit, *fur quam*

Luc. 11. 11.

1. Thes. 4. 6.

Ephes. 4. 25.

Eccles. 20. 27.

assiduitas viri mendacis, perditionem autem ambo hæreditabunt. Bene ista inter se vitia copulauit, nam ferè se mutuo comitantur, concordiam vtraque tollunt, ignominiámque auctoribus suis conciliant, omniaque confundunt, ipsumque mendacium, furtum quoddam esse videtur, dum ei veritas subtrahitur, cum patefacienda fuisset. Cur autem deterius furto mendacium sit, ea fortassis causa afferri potest, quod nobiliora bona mendaces subducant, quàm fures; nam quantula tandem iactura videbitur rectè rem æstimanti, si mihi è re familiari, aliquid quis furto sublegerit? si verò inuadat in famam, meque apud alios traducat, proscindatque mendaciis, aut si mihi falsam aliquam perniciosamque opinioné quis obtrudat pro vera, quàm grande hoc malum est, si modo veritatis pretium scimus, de qua illud merito
Iob 28.15. dici possit, quod habemus apud Iob; *Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius, non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi Sardonycho pretiosissimo vel sapphiro. Nō adæquabitur ei aurum, vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione eius, non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tincturæ mundissimæ componetur.* Tandem illud addi potest, eos qui furantur, eo frequenter adigi, vt sibi ad victum parent necessaria: quo etiam nomine Salomon illorum
Prou. 6. 30. culpam extenuat, cum ait: *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit, furatur enim vt esurientem impleat animam, deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet:* damnúmque quod intulerunt, pecuniam refundendo reparari potest; qui vero mentitur assiduè proxi-
misque

misque damnum infert, aut famam illorum violando, aut prauis dogmatibus decipiendo, aut promissa,quæ illi rata putauerant,non adimplendo, linguæ furit intemperantia, itaque frequenter loquitur, vt damnum, quod suis obtrectationibus infert, nulla sit arte reparabile. *Quis est homo, qui vult vitam*,inquit Dauid,*& dies videre bonos?* Psal.33. 13.
Quasi dicat, est ne aliquis, qui vitam in pace velit traducere, & absque molestiis? Nihil enim, vt arbitror impedit, quo minus locũ hunc, quem de æterna vita alij interpretantur, etiam ad dies, vitamque quam in hoc mundo viuimus extendamus: *Prohibe*, inquit, *linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.* Hoc enim si diligenter præstiteritis, & omnia rixarum fomenta facile abstuleritis, & vitam poteritis in pace propagare, proximorúmque vestrorum amantes, omnibusque amabiles. Quod si priuatorum hominum mendacia, & infidelitas ita Rempubl. perturbant, ac pessundant,quid de Principe sentiendum erit, cuius negotia plura sunt, & grauiora, & ad commune Ciuitatis,aut Regni bonum pertinentia? *corruat in platea veritas*(in curia nimirum, subselliisque magistratuum) *& æquitas non possit ingredi, fiat veritas in obliuionem*, vt de ea alicubi loquitur Isaias, vel vt Daniel, *In terram prostrata sit*, perditus planè erit Reipub. vniuersæ status,quod & Isaias indicauit, qui euersam Rempub. illa debilitate veritatis metaphora nobis ob oculos ponere studuit. Isai.59. 14. Dan.8.12.

8 Sed nullum nos damnum, aut incommodum quantumuis grande magis à perfidia, & mendacio deterrere debet, quàm numinis offensio. Frustra enim sunt, qui mendacium necessitatis cu- *In mendacio culpam esse, grauiterque à Dei puniri.*

iusdam

iusdam prætextu honestare conantur, eius esse commodum, ac bonum vsum nonnunquam affirmantes non minus quàm medicamentorum, quibus bene valentes minimè vtuntur, sed ea cum ęgritudine corporis tentantur, coguntur admittere. Sed hunc errorem apertissima testimonia scripturarum iugulant, ea etiam, quæ ab illis prima facie stare videntur. Vt cum ait Ecclesia-
Eccles. 7. 14. sticus, *Noli velle mentiri omne mendacium, assiduitas enim illius non est bona.* non enim monet sapiens ab aliquibus dumtaxat mendaciis abstinendum, aliis, leuioribus, v.g. permissis, sed idem est ac si dixisset. Ne prorsus mentiaris, quemadmodum in Leuitico dicitur, iuxta Hæbraicum contextum,
Leuit. 3. 17. *Omnem adipem, & omnem sanguinem non comedetis.* Sensus is est; quem vulgatus expressit, *Nec sanguinem nec adipem omnino comedetis*: quod verò additur, *assiduitas enim illius non est bona*, idem est ac si dictum esset, est valde mala; ita enim loquitur interdum scriptura, vt cum dicitur in Prouerbiis
Prou. 24. 23. *Cognoscere personam in iudicio non est bonum*; hoc est valde malum; omnem verò dubitandi ansam planè præcidunt Salomon & Zacharias: ille enim
Sap. 1. 11. ita loquitur in libro Sapientiæ, *Os, quod mentitur, occidit animam*; hic in sua prophetia, *Vnusquisque*,
Zachar. 8. 17. ait, *malum contra amicum suum, ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax ne diligatis, omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.* Rursus ex grauitate pœnarum, quibus mendacia perniciosa vindicantur, præsertim cum iuramenti religio violata est, de culpæ magnitudine licet capere
Apoc. 21. 8. coniecturam. *Omnibus mendacibus* dicitur in Apocal. *pars est in stagno ardenti igne, & sulphure, quod*
Psal. 11. 4. *est mors secunda*; & Dauid in Psalmo, *Disperdet*, inquit,

inquit, *Dominus vniuersa labia dolosa.* Et auctor Ecclesiastici, *Si frustrauerit,* inquit, *fratrem,* illum scilicet decipiendo, *delictum illius super ipsum erit, & si dissimulauerit,* errorem scilicet suum corrigere, *delinquit dupliciter: & si in vacuum iurauerit, non iustificabitur: replebitur enim retributione domus illius.* Expertus hoc est Pharao, & Ægyptiorum exercitus vniuersus, nam postquam *Conuersum est cor eorum vt odirent populum eius, & dolos facerent in seruos eius, posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras, & obscurauit, conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Edidit terra eorum ranas in penetralibus Regum ipsorum. Dixit & venit cœnomyia & cinifes in omnibus finibus eorum, posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum, & percussit vineas eorum & ficulneas eorum & contriuit lignum finium eorum. Dixit & venit locusta, & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum in terra eorũ, & comedit omnẽ fructum terræ eorum. Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.* Expertus etiam est Sedechias Rex Iuda is, qui à Nabuchodonosor Regno donatus est, quod ita narratur in historia Regum: *Et constituit Matthaniam patruum eius pro eo, imposuitque nomen ei Sedechiam*; additur verò in libris Paralipomenon, eum fidem Regi Nabuchodonosor datam, iuramentóque firmatam fefellisse. ita enim dicitur. *A Rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per Deum.* Vt autem huius iurisiurandi semper memor esset, illiusque religione contineretur in officio, eum Sedechiam voluerat appellari, quasi vindicem Dei iustitiam scelus illius puniturum indicaret, si fidem datam irritam facere,

Ecclef. 23. 13.

4 Reg. 24. 17.

2. Paral. 36. 13.

Loco citato. cere, non dubitasset, sed cum ille à Nabuchodonosor defecisset (quæ defectio inter Sedechiæ crimina numeratur in Paralipomenis) ab eo victus, & captus est, qui in perfidiæ pœnam *Filios eius occidit coram eo, & oculos eius effodit vinxitque cum catenis, & adduxit in Babylonem:* quam pœnam de perfido, ac periuro Rege captam scriptura probat, cum ait de Nabuchodonosor, *Locutus est cum eo iudicium,* quod etiam repetitur à Ieremia; loqui autem iudicium, idem esse crediderim, quod simili dicendi formula scriptura appellat *Facere iudicium,* hoc est à Iustitiæ, æquitatis, virtutisque præscripto non discedere, vt cum à Domino dicitur Abrahamo: *Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ, post se, vt custodiant viam Domini, vt faciant iudicium, & iustitiam.* & filiis Israël præcipitur in Leuitico: *facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester.* Hoc ergo merito in perfidiæ vltionem Sedechias passus est. Nec verò deessent alia exempla, ex scriptura petita, quibus quod contendimus probaretur, sed pro nostri instituti ratione ista sufficiunt.

[Margin: 4 Reg. 24. 7. — 4. Reg. 25. 6. — Genes. 18. 19. — Leuit. 18. 4.]

Cōsideratè Principem loqui & promittere debere.

9. Quomodo igitur Princeps in promissis, obstringendaque fide se gerere debeat, videamus. In primis autem suadeo, vt non temerè quidquam polliceatur, sed tunc demum, cum rem etiam atque etiam considerauerit, & quid fieri expediat probè intellexerit; quod enim de Fideiussore dixit Salomon ad sponsores omnes, quacunque tandem ratione nomine promissi teneantur, extendi potest: *Fili mi, inquit, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.*

[Margin: Prou 6. 1.]

Fac

Fac ergo, quod dico, fili mi, & temetipſum libera, quia incidiſti in manum proximi tui. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis. Sanè aptiſſimè Sapiens ſuſceptæ obligationis vinculum nobis ponit ob oculos, cum illud laqueum appellat, quo ſe qui promiſit conſtringi paſſus eſt, manumque qua fidem dedit, quaſi clauo apud extraneum defigi paſſus eſt, ſuadetque vt nullum non moueat lapidem, vt ſe expedire quacunque poſſit ratione contendat, idque vt intelligatur melius, feſtinationis, curſus, curæ peruigilis, & ferarum, laqueis aucupum, ac venatorum implicatarum, appoſitiſſimis metaphoris explicat. Quare ſapienter etiam Eccleſiaſticus admonet, *Aurum tuum & argentum tuum conſla, & verbis tuis facito ſtateram, & frænos ori tuo rectos.* Quibus verbis, vt nobis ſtateram paremus docet, ne ſcilicet temerè verba effutiamus, ſed antequam proloquamur aliquid, illud ad ſtateræ examen vocemus, accuratéque pendamus, quid eloquendum ſit, quid ſilentio premendum, quid vtile poſſit eſſe, quid noxium; quia verò vt ſuadet alicubi Salomon cum ait, *Veritatem eme,* nullis parcendum eſt ſumptibus vt illam tandem nanciſci poſſimus, aurum, argentúmque conflandum dixit, vt ex illo ſtateram iſtam veri examinatricem, prudentiæque certiſſimam normam, aut conficiamus ipſi, aut ab aliis dato quantumuis grandi pretio comparemus; eſt enim omnibus ſanè neceſſaria prouiſio diligens, ne in verbis, aut promiſſis concipiendis aliquid inconſulte proloquantur, ſed multo etiam diligentior cautio adhibenda Principibus viris, iiſque

Eccleſ. 18. 29.

Prou. 23. 23.

que omnibus, quorum apud alios magna est au-
ctoritas; quorum singula verba, non vt notantur
diligenter, ita fideliter referuntur. Dixerat Chri-
Ioan. 21. 22. stus de Ioanne, *Sic eum volo manere donec veniam,*
quid ad te? tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fra-
tres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei
Iesus, non moritur, sed sic eum volo manere donec ve-
Ioan. 2. 19. *niam, quid ad te?* Rursus dixerat Dominus, *Soluite*
templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: Sed
testes, quos merito falsos Euangelista appellat,
Matth. 26. 61. eum dixisse affirmarunt, *Possum destruere templum*
Dei, & in triduo reædificare illud. Quare merito re-
Prou. 17. 9. prehendit Salomon eum, *qui altero sermone repetit,*
aliam enim huiusmodi homines rebus faciem
inducunt, & cum inter loquendi formulas, latum
sit discrimen, omnia confundentes, bene sapien-
terque locuto, dum falsum affingunt, infamiæ
alicuius nota, quæ illi fraudi esse possit, impuden-
ter aspergunt. Nec tantum stateræ illius vsus ne-
cessarius est, vt satisfiat iis, quibuscum agit Prin-
ceps, sed etiam vt suæ consulat conscientiæ, ne
postquam suam pollicitatione aliqua fidem ob-
strinxerit, si inconsultò se longius prouectum in-
tellexerit, quàm esset opus, conscientiæ stimulis
fodiatur. docet hoc Salomon cuius est illa moni-
tio, *Est qui promittit & quasi gladio pungitur conscien-*
Prou. 12. 18. *tiæ.* quod alij vertunt, *Temere effutire perinde est at-*
que gladio perfodere. conscientiam scilicet, quod in
idem recidit: est enim sensus. est qui temerè ali-
quid promittit, & postquam promisit pœniten-
tia ductus, conscientia promissionis pungitur,
quasi gladio. Huiusmodi Herodis promissio, qui
cum temere promisisset saltatrici puellæ, vel di-
midium Regni sui, si illud postulare voluisset,
con

contriſtatus eſt, cum Ioannis Baptiſtæ caput in diſco poſtulatum eſt, nam virum ſanctitate clariſſimum magnifaciebat, *& libenter illum audiebat, & audito eo multa faciebat.* Quanquam omnia iſta poſthabuit, vitamque ſanctiſſimo Prophetæ truncato capite eripere, vt promiſſi fidem liberaret, adulteræque filiæ poſtulatum impleret, non dubitauit. Inconſultè etiam Dauid, vir alioqui ſanctiſſimus, & Deo in primis carus, qui ſe vitam Nabali Abigaîlis marito erepturum, minatus eſt, minaſque iuriſiurandi religione firmauit, ita enim locutus eſt: *Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus, quæ ad ipſum pertinent vſque mane, mingentem ad parietem.* Inconſultè inquam, nam nec alia ſuberat cauſa propter quam Nabali violentas manus iniiceret, quàm propter iniurias, quibus fuerat laceſſitus; eas autem illata morte priuata auhoritate vindicare iure non poterat. Nec ſi in Regem fuerat inunctus à Samuele, continuò etiam Regni adminiſtrationem acceperat, ſed tantùm erat ſacra illa ceremonia ad Regnum deſtinatus, vt tunc eius gubernacula capeſſeret, cum Saul è viuis exceſſiſſet; quod verò Nabal, pro acceptis beneficiis ingratitudinem rependerat, non eum capitis reum conſtituebat, imo nec tam atrociter vitium illud fuiſſet vindicandum, ſi pactum aliquod aut contractus, qui tum inter eos nullus erat, interceſſiſſet: iam verò domum illius exſcindere, qui iuſtitiæ titulo nihil deberet, omnibus etiam, qui ad illum pertinerent ad vnum extinctis, ad nimiam ſanè vindictæ libidinem ſpectare videtur. Prudenter verò Abigail, quæ cum mariti ſui mortem aptiſſimis verbis deprecaretur, peccati religionem Dauidi

Marc. 6. 20.

1. Reg. 25. 22.

viro Deum timenti iniiciendam putauit, ita enim
Ibid.n.30. post multa locuta est: *Cum ergo fecerit Dominus tibi Domino meo omnia, quæ locutus est bona de te, & constituerit te Ducem super Israël, non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis Domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris, & cum benefecerit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.* Hanc verò Dauidis temeritatem præter alios agnoscit D. Augustinus, cuius illa sunt
Sermo 1. de sanctis. verba. *Quod Dauid iuramentum per sanguinis effusionem non impleuit, maior pietas fuit. Video Dauid pium hominem & sanctum, in temerariam iurationem cecidisse, & maluisse non facere, quod iurauerat, quàm iurationem suam fuso hominis sanguine implere,&c. & iurauit Dauid temere, sed non impleuit iurationẽ maiori pietate.* Et infra; *Ecce sanctus Dauid, non quidem iratus sanguinem hominis fudit, sed eum falsum iurasse negare, quis poterit?* Hæc August. Ex quibus etiam obiter illud animaduerti potest non facile iuramenti religione interposita, quidquam affirmandum esse, aut promittendum, ne labes aliqua te-
Ecclesi.23. 11. merè iurantibus adhærescat. *Sicut enim seruus,* inquit Ecclesiasticus, *interrogatus assiduè à liuore non minuitur, sic omnis iurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur*; cuius loci sententia est, quemadmodum seruus, qui frequenter torquetur à Domino, quæstionique subiicitur, ad eliciendam veritatem vibicibus, verberúmque vestigiis exarata cute plagarum signa circumfert, ita qui frequenter iurat (est autem iuramentum quoddam quæstionis genus, quo numinis violandi timore verum extorquetur) si quid peccet, quod in tanta frequentia est procliue, labem non facile abstergendam contrahet.

10 Illud

10 Illud tandem addendum est promissa etiam inimicis facta, præstanda esse, vt *quod semel egressum est de labiis nostris, obseruetur*, vt iubetur in Deuteronomio. Probat hoc egregiè Gabaonitarum impunitas, quibus fides à Iosue data saluti fuit, quamuis illis post retectam fraudem parcere non teneretur, cùm Gabaonitarum dolus promisso causam dedisset, nec iusiurandum illud iniquitatis vinculum esse posset, fuisset autem si eos impunitos dimittere coëgisset, quos delendos penitus Dominus imperasset. nisi dicamus potuisse Iosue illos absque noxa seruare, id concedente Domino, ad commendandam apud Gentes Hebræorum fidem. Sed D. Ambrosium, ita in libris de officiis disserentem audiamus. *Veterem autem istam, inquit, de dolo non iurisperitorum formulam, sed Patriarcharum sententiam, scriptura diuina euidenter expressit, in libro testamenti veteris, qui Iesu Naue inscribitur. Nam cum exisset fama per populos, siccatum esse mare, in Hebræorum transitu, fluxisse aquam de petra, de cœlo diurnam ministrari alimoniam tot populi millibus abundantem, corruisse muros Hierico, sacro tubarum sono ictos, & vlulatu plebis arietatos, Getheorum quoque Regem vinctum, & suspensum in ligno vsque ad vesperam Gabaonitæ metuentes validam manum, venerunt cum versutia, simulantes se de terra longinqua esse, diúque peregrinatos dirupisse calceamenta, detriuisse amictus vestium, quarum veterascentium indicia monstrarent. Causam autem tanti laboris emerendæ pacis, & ineundæ cum Hebræis esse amicitiæ cupiditatem, & cæperunt ab Iesu Naue poscere, vt secum firmaret societatem. Et quia adhuc erat ignarus locorum, atque incolarum inscius, non cognouit fraudes eorum, neque Dominum interrogauit, sed cito credidit.*

Etiam inimicis seruandam fidem.

Deut. 23. 23.

3. de offic. c. 10.

Iosue 3.

Iosue 6.

Adeo sancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos posse non crederetur. Quis hoc reprehendat in sanctis, qui cæteros de suo affectu existimant? & quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant, fallere quid sit ignorant, libenter credunt, quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere, quod non sunt. Prou. 14. 15. *Hinc Salomon ait: Innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas. Hoc est innocentem esse, ignorare, quod noceat, etsi circumscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis suæ deuotione inclinatus, vt crederet, testamentum disposuit, pacem dedit, confirmauit societatem, sed vbi in terras eorum ventum est deprehensa fraude, quod cum essent finitimi, aduenas se esse simulauerant, circumscriptum se se populus Patrum indignari cœpit. Iesus tamen pacem, quam dederat reuocandam non censuit, quia firmata erat, sacramenti religione, ne dum alienam perfidiam arguit, suam fidem solueret. Mulctauit tamen eos vilioris obsequio ministerij, clementior sententia, sed diuturnior. Manet enim in in officiis pœna veteris astutiæ hæreditario in hunc diem ministerio deputata.* Hactenus Ambrosius. Itaque Iosue fidem Gabaonitis semel obligatam, quia iurisiurandi intercesserat religio, sanctè seruauit. qua in re sanctus Imperator barbaris idolorum cultoribus similis esse non sustinuit, quibus fides pendet ex fortuna, quique religionem iuramenti qua se obstrinxerant, nihili pendunt, parum aut nihil sibi metuẽtes à Diis suis quamtumuis pacta violauerint, vt enim dicitur in libro Sapientiæ. Sap. 14. 29. *Dum confidunt in idolis, quæ sine anima sunt, malè iurantes nocere se non sperant.* Hanc autem fidem à Iosue Gabaonitis datam, adeo ratam voluit esse Dominus, vt famem Dauide regnante in vniuer-

sum

ſum populum immiſerit, quæ tres continentes annos tenuit, propter fœdus à Saule violatum: id autem quomodo acciderit, & qua ratione Gabaonitis à Dauide ſatisfactum ex hiſtoria Regum diſcamus, quæ ſic ait. *Facta eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter, & conſuluit Dauid Oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum eius ſanguinum, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis Rex dixit ad eos (Porro Gabaonitæ non erant de filiis Iſraël, ſed reliquiæ Amorrhæorum, filij quippe Iſraël, iurauerant eis, & voluit Saul peruetere eos zelo quaſi pro filiis Iſraël & Iuda.) Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas: quid faciam vobis? & quod erit veſtri piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntque ei Gabaonitæ. Non eſt nobis ſuper argento, & auro quæſtio, ſed contra Saul, & contra domum eius, neque volumus vt interficiatur homo de Iſraël. Ad quos Rex ait, Quid ergo vultis vt faciam vobis? qui dixerunt Regi. Virum qui attriuit nos, & oppreſſit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem reſiduus ſit de ſtirpe eius, in cunctis finibus Iſraël. Dentur nobis ſeptē viri de filiis eius vt crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait Rex: Ego dabo. Pepercitque Rex Miphiboſeth filio Ionathæ filij Saul, propter iuſiurandum Domini quod fuerat inter Dauid, & inter Ionatham filium Saul. Tulit itaque Rex duos filios Reſpha filiæ Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphiboſeth, & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, & dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino, & ceciderunt hi ſeptem ſimul occiſi in diebus meſſis primis, incipiente meſſione hordei, &c.* Ex his ergo, quæ diximus ſatis patet etiam hoſtibus fidem datam ſeruandam eſſe. Qua-

2.Reg. 21. 1.

re si constitutus sit cum hoste, aut locus aut dies prælio, magnæ perfidiæ sit, aut loco præuenire, aut tempore, aut si tu bellica virtute superatus tributum pendere, aut obsides dare coactus; aut contra victor hostes tuos liberos dimissurum te fueris pollicitus, si fecerint imperata, grande sit piaculum fallere fidem, & honestate contempta, solius vtilitatis habere rationem, hoc enim non solum est turpe apud omnes gentes, sed à Deo perfidiæ vindice, admissi sceleris pœnas accersit. Tandem ex dictis etiam colligitur quatenus verum sit vulgare illud dictum quod multorum sermonibus frequenter iactari solet, nimirum frangenti fidem, eam vicissim esse frangendam. Neque enim sententia est licere fallere fidem hæreticis verbi gratia, idolorum cultoribus, aut alioqui facinorosis hominibus, qui obligatam Deo fidem, cum baptismo abluti sunt, & Christi militiæ nomen dederunt, non seruant; sed sic accipiendum esse commune illud effatum, vt liceat non præstare promissum, si vicissim qui tibi aliquid pollicitus fuerit, ipse non præstiterit, tunc enim illius perfidia fidem tuam liberat. Moses exempli causa postulabat ab Amorrhæo, vt per eius fines exercitum traducere liceret: *Transibimus*, inquiebat, *per terram tuam, publica gradiemur via, non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram, alimenta pretio vende nobis vt vescamur, aquam pecunia tribue, & sic bibemus, tantum est vt concedas nobis transitum.* Si annuisset Amorrhæus, & Moses promissis non stetisset, sed milites tractus illius incolis violentas manus intulissent, aut cibariis acceptis debitis pecuniis fraudassent, si agros vastassent, vineas diripuissent, concussissent

Deut. 2. 27.

ſent agricolas, ferocitérque tractaſſent, quis dubitet Amorrhæum pacti obligatione ſolutum vim illatam prohibere, & ſuis finibus Iſraëlitas arcere potuiſſe conditione ab illis non impleta? Sed rem de qua agimus aptius etiam & expreſſius ponunt ob oculos exploratores ab Ioſue miſſi in Iericho, qui cum in meretricis Raab domo latebras quæſiuiſſent, *Anima noſtra*, aiebant, *ſit pro nobis in mortem. ſi tamen non prodideris nos, cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te miſericordiam ac veritatem.* expreſſius autem conditionis vim paulo poſt explicantes: *Quod ſi nos prodere volueris*, inquiebant, *& ſermonem iſtum proferre in medium, erimus mundi ab hoc iuramento, quo adiuraſti nos.* Niſi ergo aliquid tale inciderit, quo ſoluti promiſſis cenſeri poſſimus, etiam cum hæreticis, aut infidelibus conuentorum conſtantiam ſeruare debemus. Alij, quod eodem recidit, ita docent promiſſum ſeruandum, ſi poſſit abſque noxa, & niſi quid inciderit quod rei faciem planè aliam inducat, vt cum D. Paulus, qui ſe Corinthum iturum receperat eo tamen non iuit, quod interuenientibus nouis cauſis, conſilium mutare iure potuiſſet.

Ioſue 2. 14.

Ibid n. 20.

2. Cor. 1. 15.

De liberalitate Principis.

CAPVT XVI.

Quomodo hic accipiatur liberalitas & de eius affinitate cũ iuſtitia.

ANtequam de liberalitate dicere ingrediamur, illud aduertendum eſt, non ita nos preſsè de illa loqui vt diſtinguitur à miſericordia,

aut amicitia, sed ita illam accipere, vt siue ex contemptione pecuniæ affectuque aduersus illam moderato quis largiatur; siue alienæ calamitatis paupertatisue miseratione commotus; siue, vt amicitiam colat, ac tueatur, id totum liberalitati tribuamus. Hic autem est de virtute ista dicendi locus, cum de virtutibus agimus, quæ ad alios referuntur, & cum Iustitia affinitatem habent, nam in scripturis erogatio ista pecuniæ, Iustitiæ nomine appellatur, vt cum dicitur in Psalmo: *Dispersit, dedit pauperibus. Iustitia eius manet in sæculum sæculi*: & apud S. Matthæum præcipit Dominus; *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* Quo loco Græcus cõtextus ἐλεημοσύνην habet, vt etiam legit D. Chrysostomus loco Psalmi proximè citato. Huc etiam referri potest, quod habemus in Prouerbiis, *Qui negligit damnum propter amicum, iustus est.* Prior enim huius versiculi pars periphrasim quamdam liberalis hominis cõtinere videtur, qui suarum pecuniarum non habet rationem, sed cum aliqua amici necessitas inciderit, illas animo liberali profundere non veretur. Quem etiam loci huius sensum ex versione Pagnini confirmare possumus, qui particulam illam, *qui negligit damnum*, vnico expressit verbo, *Abundans.* quod ad rem nostram valde facit. Quis enim alius abundantis nomine propter amicum censeri melius potest, quàm liberalis, cui licet angusta res sit, si tamen necessitas exigat, abundanter depromit, quod amico tribuat, amoréque honestatis, quæ in virtute latet, pecuniæ parcendum non existimat?

Psal. 111. 9.

Matth. 6. 1.

Prou. 21. 26.

De liberalitatis vti-

2 Porrò de liberalitate illud in vniuersum dici posse videtur radicem illam esse bonorum omniũ, nam

nam si de auaritia verissimè dictum est ab Apostolo, *radix omnium malorum est cupiditas*, sanè liberalitas, quæ cum illa aduersa fronte pugnat, omnium radix bonorum merito poterit appellari. Ac sanè de honestatis & gloriæ bono nó multum fortasse repugnauerint ij ipsi, qui astrictiores sunt in expendendis pecuniis; vtilitatem verò adeò à liberalitate separabunt, vt potius per eam multa fortunarum damna Principibus, & priuatis importari contendant. Quem errorem vt eximamus, primò hoc de vtilitate caput breuiter exequemur, tum etiam de honestate paucula quædam, quæ ad rem nostram faciunt ex scripturis nostro more delibabimus. Ac primò quidem Principis præcipua cura in eo esse debet, vt regnum, quod à maioribus suis accepit, aut virtute propriâ comparauit, omnibus, quibus iure potest artibus stabiliat, eáque ómnia amoliatur, quæ minus firmam illius possessionem, minúsque aut à domesticis turbis, aut ab externis bellis securã reddit. Hoc autem liberalitas præstat inprimis, de qua ita loquitur Salomon in Prouerbiis. *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur Clementia thronus eius:* vel, vt vertit Vatablus, *Beneficientia, & Fides seruant Regem; Beneficentia suffulcitur solium eius.* Illius enim Principis magnitudo stabilis & fundata est, qui ita à subiectis populis diligitur, vt nihil aliud publica omnium vota expetant, quàm eum incolumem esse. Non enim corporis stipatores, armatíque satellites, non munitarum arcium muri odio prosequentium ciuium vim satis arcere possunt, quæ aut sibi facilem aditum inuenire non nescit, aut si omnia clausa repererit, & obsepta, perrumpere

litate quã redũdat in Principes.

Prou. 20. 29.

tamen quidquid obstat potest, iisque quos odit parare perniciem. At verò Ciuium beneuolentia certissimæ securitatis parens est, quæ nullis artibus facilius conciliatur quàm beneficentia ac liberalitate: multi enim, vt Principis ope indigent, ita ad illius amicitiam obrepere satagunt, illíque bene esse desiderant, vt illius liberalitate, quàm diutissimè frui possint: *Multi colunt personam potentis*, inquit Sapiens, *& amici sunt dona tribuentis*, vel vt ex Hebræo verti potest; *Multi colunt personam liberalis, & omnes amici sunt dona tribuentis.* Nec verò fucatam semper hanc amicitiam dixeris, tamdiu duraturam apud homines iustos, quamdiu ex Principis fontibus aliquid se haurire posse sperabunt, qui si repente exaruerint, etiam amicitia perenni ad eum diem liberalitate irrigata, penitus exarescet. Vt enim concedam initio, non Principis magis virtutem istos suspicere & amare, quàm propria commoda consectari, non tamen adeò dura sunt hominum pectora, vt beneficiis continentibus, aut repetitis non molliantur, eósque quos prius vtilitatis tantum aucupandæ causa colebant, etiam ex animo beneuolentia complecti non incipiant, cupiántque si se dederit occasio in eos, à quibus beneficiis ornati sunt, non tantum beneuolam mentem ostendere, sed etiã regerere beneficia, nam vt ait Sapiens in Prouerbiis, *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera, animam autem aufert accipientium.* Cuius loci sententiam eam esse putat Iansenius, vt dicatur munera accipientes adeo dantibus obstringi, vt quæ est humana fragilitas fermè ad quodlibet agendum sint parati, vt donatoribus gratificentur, quod quamquam pessimè

Prou. 19. 6.

Prou. 22. 9.

mè fit, cùm nullus cum æternæ salutis periculo aliis placere, aut seruire debeat; ostendit tamen id de quo agimus, verissimum esse, maximã scilicet esse vim liberalitatis, quæ accipientes, ita de se suspensos habet, vt quicquid libuerit, possit de illis sibi polliceri. Sed alius fortasse non incommodus sensus, & ad rem nostram accommodatissimus dici potest, vt nimirum dicantur donantes animas accipientium auferre, quia summæ illas sibi astringunt beneuolentiæ vinculis, iuxta id quod in Hebræo contextu de Absalone dicitur cum populis blandiebatur eósque sollicitabat. *Furabatur corda virorum Israël*: ita ergo liberales 2.Reg.15. furantur animas eorum, in quos benefici sunt, 16. dum eos sibi humanitatis & liberalitatis significationibus raptos adiungunt. *Inuenerat Ioseph gra-* Genes. 39. *tiam coram Domino suo*, & licet fratrum suorum 4. iniuria seruitutem seruiret, adeo tamen Domini animam furatus est, vt totius domus administratorem illum, ac tantum non Dominum constitueret. Hoc ergo beneficium, prolixaque ista in seruum liberalitas, Iosephi animam maximè ingenuam adeò abstulit, vt adolescens id ætatis domina vltro inuitante *non acquieuerit operi nefario* eamque reddiderit rationem, quam his verbis scriptura expressit. *Ecce Dominus meus omnibus mi-* Ibid.n.8. *hi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua, nec quidquam est, quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ eius vxor es, quomodo ergo possum hoc malũ facere, & peccare in Deum?* Quasi diceret, qui possum ego tantum scelus admittere, quod diuinis mandatis aduersatur, in eũ præsertim à quo tam multis sum ornatus beneficiis, qui cum me inter mediástinos, ad abiectissima quæ-

uis

uis domus munia destinare potuisset, mihi tamen domum suã, pecunias, prouentúsque omnes credidit, neque quasi alterum vniuersæ familiæ harum constituit? Possum equidem tam benigni, & liberalis heri causa multos exantlare labores, & quælibet, quantumuis dura perpeti; eam verò quam de mea in eum fide opinionem concepit, fallere sanè non possum.

Liberalitatẽ honestam esse, quia pecuniæ in eos conferũtur vsus ad quos facta sunt.

3 Sed iam de honestate liberalitatis aliquid dicamus quæ satis ex eo perspicitur, quod qui in expendendis tractandísue pecuniis tenax non est, is non vt seruus ille euangelicus defodit pecuniam, vnde inertiæ nomine reprehensus, & infamia notatus, in tenebrásque exteriores eiectus est; sed thesauris suis ita vtitur, vt recta præscribit ratio, quare omnium ore celebratur.

Matth.25.24.

Non enim ignorat illud Ecclesiastici, *Sapientia abscondita, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque?*

Eccles.41.17.

Quemadmodum enim vir aliquis omnium laudandarum artium scientia absolutissimus, *si non deriuet foras doctrinæ suæ fontes*, eósque ita recludat, vt qui indigent haurire possint, quantum satis sit ad restinguendam sitim, frustra in doctrinis comparandis, quarum nullus sit vsus, laborauerit: ita qui pecuniarum vsum ignorat, & in auro congesto pauper est, sanè frustra thesaurum illum comparauit: quo enim diuitiæ, si iis vti cum opus fuerit, nõ conceditur? In quo etiam aliud est stultitiæ genus, quod dum pecuniarum tenaces, illis omnino parcunt, quasi illas perpetuo sibi habere possint, grauiter falluntur; nam vel vtiliter & honestè in amicos, aliósque humanæ vitæ necessarios vsus erogantur, vel certè relinquuntur ab inuitis, qui nihil cum ex hac vita

Psal.5.16.

est excedendum, auferre possunt, aut etiam quod frequenter accidit, furto sublatæ, aut aliquo alio casu, repente pereunt, vt eas quodammodo putes auolasse. Vidit hoc Salomon, qui docuit in Prouerbiis diuitias facere *sibi pennas vt aquilæ, & volare in cœlum.* Quasi nimirum indignantes, quod arcis inclusæ, seruitutem indignam seruiant, ad ea non adhibitæ ad quæ factæ sunt, ac propterea hominum istorum *vanitati non volentes subiecta, & quasi parturientes, & ingemiscentes, in libertatem se conantur asserere*, ac propterea sibi pennas aptant, quibus à custodia euolantes, libertatem optatam nanciscantur.

Prou. 23. 5.

Rom. 8. 20.

5 Sed ex eo etiam liberalitatis honestas intelligi potest, quod qui ad dandum sunt procliues, Deum imitantur, qui diuitiarum suarum thesauros largè effundit, adeo vt non hominibus tantum, sed brutis etiam animantibus ratione carentibus, & ad pastum abiectis, ea omnia suppeditet, quæ necessaria sunt, & eorum naturæ consentanea. *Oculi enim omnium*, vt inquit Psaltes, *in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione.* Ipse enim ille est, *qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam, qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum, qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.* Id verò liberali prorsus animo facit, vt consentaneas naturæ suæ operationes exerceat, non quasi hominibus aut alijs indigens creaturis, verissimè enim dixit de se in Psalmis, *Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi, meus est*

Liberales Deũ imitari. Principesq; liberalis titulum affectare.

Psal. 144. 15.

Psal. 146. 8.

Psalm. 49. 10.

est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Verùm ita agit,
Act. 20. 35. quia iuxta Christi Domini verbum, *Beatius est magis dare, quàm accipere:* qui enim aliquid accipit, actum exercet vtilem, séque quodammodo illis rebus, quas accipit, egenum profitetur; qui verò aliis tribuit, nec ab alio cui dat, quidquam expectat, honestum exercet actum & quasi non indigens ea quibus abundat, cum egentibus communicat. Quare Christus Dominus veræ ac solidæ gloriæ parandæ in largiendo rationem cum vellet ostendere, eis docet esse benefaciendum, à quibus nihil propter paupertatem rependi pos-
Luc. 14. 12. sit: *Cum facis*, inquit, *prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne forte te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi.* Quam etiam agendi rationem, seruandam docuerat in mutuo dando,
Luc. 6. 35. quod genus est quoddam beneficij, *Mutuum,* inquit, *date, nihil inde sperantes.* Diuinum ergo quiddam esse videtur, cum res fert omnibus ita tribuere, vt non cauponum more, aut fæneratorum ponantur beneficia, quid redditVri sint, qui acceperunt supputando, datámque pecuniam expensam ferendo, sed animo liberali, virtutis, honestatísque amore illis largiendo, apud quos largitionis beneficium bene collocetur. Id senserunt Principes qui benefici appellari cupiebãt, vt Chri-
Luc. 22. 25. stus docuit, cum ait ad Discipulos. *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.* Videtur autẽ Dominus cum hoc diceret, Hebraica vsus voce, aut certè ad eam respexisse qua Principes נְדִיבִים appellantur, cuius

ius vocis primaria radix eſt, נדב. Quod verbum largum, & munificum eſſe ſignificat, ſpontéque & liberaliter aliquid largiri, idque nomen Principes inuenerunt apud Hebræos, quod Principem liberalem atque munificum eſſe conueniat. Quare Dauid *ſpiritu principali*, poſtulat à Domino confirmari, vel vt Kaldæus interpretatur *ſpiritu munificentiæ*, vt nimirum adeò in poſterum alicui non noceat, vt fecerat Vriæ, vt potius cum omnibus ſit liberalis, & largus, vt bonum decet Principem. Eſt autem eo loco Pſalmi vox נְדִיבָה quæ ab eadem radice deducta, munificentiam ſignificat, aut quod idem eſt, ſpiritu Principe dignum, liberalem ſcilicet & munificum; *Homo indigens* (inquit Salomon) *miſericors eſt & melior eſt pauper, quàm vir mendax*, in textu verò Hebræo, huius dicti pars prior, ſic habet: *Deſiderium hominis beneficentia eius*. & ſenſus eſt, eſſe in hominum animis, quoddam inſitum deſiderium quo benefici, largi, liberaléſque haberi velint, & prædicari. Verùm quia aliqui hanc laudem affectant, qui eam minimè merentur, propterea ſubditur, *Et melior eſt pauper, quàm vir mendax*, quaſi dicat: Præſtat autem pauperem eſſe, ac propterea aliis largiendi facultate deſtitutum, quàm diuitiis abundare, & cum auarus ſis, velle tamen tuam beneficentiam, quam nõ exerces, ab omnibus prædicari. Nec ab hoc loco Prouerbiorum abludit alius locus eodem libro, vbi dicitur: *Multi homines miſericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet?* quorum verborum ſententia duobus præcipuè modis accipi poteſt. Alius eſt proximè explicatæ ſententiæ perſimilis, multos ſcilicet eſſe, qui ſuam frequenter prædicent libe

Pſalm. 50. 14.

Prou. 19. 22.

Prou. 20. 6.

liberalitatem, & beneficentiam, quam exercent in alios, difficile tamen esse fidelem virum inuenire, qui scilicet in hoc ipso, in quo se laudat non mentiatur, aut qui iis adiunctis circumstantiis largiatur, vt norma virtutis exigit. Vel etiam sensus esse potest, multos esse, qui laudent, & prædicent eum, qui in ipsos est beneficus, sed laude ista cōtentos, cum se offert occasio, beneficium non rependere, nec par pari referre, vt postulat fidelitas, æquitas, ratióque gratitudinis. Ita enim se res habet, multi vitio laborant ingratitudinis, postquam acceperunt, multi verò cum dant, inani gloriæ velificantur, dumque liberales, & munifici, largi audire volunt, adeo *in sinum eorum quibus benefaciunt, beneficia non abscondunt*, vt potius quantulumcumque tribuerint, *tuba canant ante se*, omniúmque per ora cupiant volitare, qui in eo quidem non falluntur, quod beneficentiæ comitem esse intelligunt gloriam, in eo autem non mediocriter peccant, quod quæ Dei amore, aut studio virtutis largiri debuissent, ea de causa tantum tribuunt, vt hominum laudem consequantur, quod totum ad insignem quandam pertinet inanitatem.

Matth. 6. 2.

In dando, sed maximè in reddendo beneficio liberalitatē requiri.

5 Cum verò in dando beneficio, laudabilis sit liberalitas, in reddendo tamen est necessaria, nec mensura pari, sed vberiore reddendum est. *Etenim*, inquit D. Ambrosius, *superiorem non esse in referendo beneficio, hoc est minorem esse; quoniã qui prior cōtulit, tempore superior est, humanitate prior. Vnde imitanda nobis est in hoc quoque natura terrarum, quæ susceptum semen multiplicatiori solet numero reddere, quàm accepit. Ideo est tibi scriptum, sicut agricultura est homo insipiens, & tanquam vinea homo egens sensus, si reliqueris*

1. Offic. cap. 31.
Prou. 24. 30.
Iuxta Septuaginta.

reliqueris eum desolabitur: sicut agricultura ergo etiam sapiens, vt tanquam fænerata sibi maiore mensura semina suscepta restituat. Terra ergo non spontaneos fructus germinat, aut creditos vberiore cumulo refundit, ac reddit. Vtrumque debes quodam hæreditario vsu parentis, ne relinquaris sicut infœcundus ager. Esto tamen vt aliquis excusare possit, quod non dederit, quomodo excusare potest, quod non reddiderit? Non dare cuiquam vix licet, non reddere verò non licet. Ideo pulchrè Salomon ait, si sederis cœnare ad mensam potentis, sapienter intellige ea, quæ apponuntur tibi, & mitte manum tuam sciens, quod oportet te talia præparare. Hæc Ambrosius. Huius vitij reum agebat Salomonem, quamuis amicè & amanter, Hiram Rex Tyri, cuius singularia in Salomonem promerita recensentur in Regum historia. Nam cùm Salomon in templi structuram ligna cedrina succidi optasset in Syluis Libani, quæ in Tyriorum Regis erant ditione, & in Latomiis lapides cædi. *Cum audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait. Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit Dauid filium sapientissimum, super populum hunc plurimum, & misit Hiram ad Salomonem dicens. Audiui quæcumque mandasti mihi, ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. Serui mei deponent ea de Libano ad mare, & ego componam ea in ratibus in mari, vsque ad locum, quem significaueris mihi, & applicabo, ea ibi, & tu tolles ea, præbebísque necessaria mihi, vt detur cibus domui meæ. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta omnem voluntatem eius. Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia in cibum domui eius, & viginti coros purissimi olei. Hæc tribuebat Salomon Hiram per singulos annos.* Quanta

Prou. 23. 1.

3. Reg. 5. 7.

verò fuerit operarum multitudo, ligna cedentium & onera côuehentium, ex quo etiam lignorum, lapidúmque multitudo quanta fuerit, coniicere possumus, ita narratur: *Elegitque Rex Salomon operarios de omni Israël, & erat indictio triginta millia virorum. Mittebátque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, itaut duobus mensibus essent in domibus suis, & Adoniram erat super*
3. Reg. 9. 19. *huiusmodi indictione. Fuerúntque Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte, absque præpositis, qui præerant singulis operibus numero trium millium, & trecentorum præcipientium populo & his, qui faciebant opus. Præcepitq; Rex, vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum templi, & quadrarent eos, quos dolauerunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hiram.* Salomonem ergo Rex Hiram amanter, vt dixi, accusauit, quod tam multis beneficiis non satis dignam vicem rependisset, quod eodem libro ita narratur. *Expletis autem annis viginti, postquam ædificauerat Salomon duas domos, id est domum Domini, & domum Regis (Hiram Rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurũ iuxta omne, quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ, & egressus est Hiram de Tyro vt videret oppida, quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, & ait: Hæcine sunt ciuitates, quas dedisti mihi frater? & appellauit eas, terram Chabul, vsque in diem hanc.* Non est autem existimandum vt obiter hoc dicamus oppida illa fuisse, ita Tyriorum Regi donata, vt in illius possessionem planè transirent, in iisque ipse ius diceret, sed tantum oppidorum eorum ad certum aliquod tempus assignatos fuisse prouentus, qui ex vecti-

galibus

galibus, & tributis colliguntur, vt lignorum, lapidum, operarúmque pretium, quibus Salomoni opem tulerat, compensarentur. Nam si Hebræi agros suos, alterius tribus hominibus vendere non poterant, *ne commisceretur possessio filiorum Israël, de tribu in tribum*, vt dicitur in libro Numerorum, nec nisi vsque ad Iubilæi annum; sanè multominus in alienigenarum possessionem transire poterant, eius præsertim, qui cum esset cultor Idolorum, à vera religione subditos ad impietatem traducere potuisset. An verò iure conquestus sit Hiram qui regionem illam *terram Chabul* appellauit (id est terram displicentiæ, seu vt alij interpretantur, terram tenacitatis, quod lutosa esset, aut arenosa, ita vt per eam ingredientium retineret vestigia) non facile dixerim, nam sapientiæ Salomonis id parum consentaneum esse videtur: contra verò prolixa constánsque Tyrij liberalitas, mutuis continentibúsque cum Dauid & Salomone officiis confirmata, iniustæ querelæ locum relinquere non videtur.

Num. 36. 7.
Leuit. 25. 15.

6 Illud verò in primis seruandum censeo in liberalitate, vt hilari vultu tribuamus, & explicata fronte, verbis etiam non malignis, & vix exeuntibus, sed in quibus volentis animi & liberalis emineant notæ. Corrumpit enim beneficij gratiam, qui cum aliquid petitur, adducit frontem, vultum auertit, occupationes simulat, longis sermonibus, & de industria non inuenientibus exitum occasionem aufert postulandi, & variis artibus properantes necessitates eludit. *Ne dicas*, inquit Sapiens, *amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis*. Nam non sponte tributa, sed extorta ista sunt beneficia, plúsque dilatio

Dandum hilariter.

Prou. 3. 28.

cruciat, quàm res tandem accepta delectet. Verissime enim dictum est à Salomone, *Spes quæ differtur, affligit animam:* ac quemadmodum teste D. Paulo, *Hilarem datorem diligit Deus*, ita homines, quibus cordium intima penetrare non licet, comitate sermonis, & vultus hilaritate, ex quibus de animis faciunt coniecturam, maximè capiuntur; quare monet Ecclesiasticus, *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* duplo enim gratius hilaritatis commendatione beneficium venit, quod si ab expugnato per vim animo exprimitur, non habemus illi gratiam, quod tandem voluerit, sed quod tamdiu noluerit stomachamur. Hoc planè Pharaonis ingenium, qui postulatam à Moyse facultatem, cum populo in desertum abeundi, vt Deo suo sacra operarentur, tamdiu rem traxit, donec *Misit Dominus tenebras & obscurauit, conuertitque aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum, edidit terra eorum ranas in penetralibus Regum ipsorum, dixit, & venit cynomya, & ciniphes in omnibus finibus eorum, posuit pluuias eorum, grandinem, ignem comburentem in terra eorum*, cæterísque plagis, quæ in Exodi libro, & psalmo indicato commemorantur, attrita est Ægyptus vniuersa, quæ tandem mala vel ab inuito, & reluctante profectionis instituendæ facultatem extundere potuerunt. Eos verò, qui ita dant, nullus dixerit liberales, quamuis enim postulantium precibus fatigati tandem tribuant, animus tamen inuitus est, atque ideo non liberalis, cum non ex ipsis rebus, quæ conceduntur, sed ex voluntate benefaciendi, spectanda sit liberalitas, quæ parua etiam munuscula extollere potest, sordida illustrare, & rebus omnibus, quæ

Prou. 13. 12.

2. Cor. 9. 7.

Ecclef. 35. 11.

Psal. 104. 28.

quæ tribuuntur qualeſcumque tandem illæ ſint, pretij modum imponere. *Si enim*, inquit Diuus Paulus, *voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet accepta eſt, non ſecundum id quod non habet.* Sic Dominus *reſpiciens eos, qui mittebant munera ſua in Gazophylacium diuites, vidit & quandam viduam pauperculam mittentem æra, minuta duo, & dixit. Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper pluſquam omnes miſit:* nam alij opibus abundantes, quamuis largè tribuerent, non tamen propterea, aut de victu aliquid, aut de cultu corporis detrahere cogebantur; illa verò pauper tanto ad tribuendum affectu ducebatur, vt duobus illis minutis in arcam iniectis, nihil ſibi reliquum faceret, quo vitam propagare poſſet, præter ſpem, quam in eo fixam, locatámque habebat, cui ſe cum munera offerret, largiri intelligebat.

2.Cor.8.12.

Marc. 12.4.

7 Eſt autem diligenter videndum, cui & quantum detur, vt liberalitatis modus ratione regatur, ſine qua perit omnis honeſti ratio, & licet Deum imitari glorioſum ſit, qui omnibus tribuit, cum etiam piratis maria pateant, & ſceleratis ſol non minus oriatur, quàm probis, vt dicitur à Chriſto Domino, *qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos:* quia tamen vera illa bona, quæ ſepoſuit amicis ſuis, non omnibus tribuit Dominus, ſed iis duntaxat, qui probatis moribus, & diuinæ legis obedientia ad ea capeſſenda viam ſibi muniuerint, iiſque digni fuerint, facile poterit intelligere Princeps, *vt omnia honeſtè & ſecundum ordinem fiant*, rationi conſentaneum eſſe; vt perſonarum ratio habeatur, & dignitatum, & promeritorum in Rempub. Nec minus ſpectandum eſt

Videndum cui, & quantum detur.

Matth.5.45.

1.Cor.14.40.

quantum detur, in quo præclarè mihi senior To-
bias filio suo præcepisse videtur. *Quomodo potueris*,
Iob 4. 8. inquit, *ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abun-
danter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum
Leuit. 2. 13. libenter impertiri stude.* Nam in Leuitici lege præ-
scribitur. *In omni oblatione tua offeres sal*, vt nimi-
rum intelligamus quidquid tribuimus condien-
dum sole prudentiæ, quæ largitionum modum
ita moderatur, vt non minus ab auaritia, quàm
à prodigalitatis extremo recedatur. *Nam Regis
Psal. 98. 4. honor*, qui plurimum in largitate consistit, *iudi-
cium diligit.* Ita Artaxerxes Persarum Rex pecu-
niæ modum præscribit, quem Iudæis in Patriam
1. Esdr. 7. 21. redeuntibus tribui voluerat. *Ego*, inquit, *Arta-
xerxes Rex, statui atque decreui omnibus custodibus
arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, vt quodcumque
petierit à vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cœli,
absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum,
& vsque ad frumenti coros centum, & vsque ad vini
cados centum, & vsque ad batos olei centum, sal verò
absque mensura.* Cur autem ita sit agendum, in
promptu ratio est. Nam licet multi sint prouen-
tus Regij, diuésque sit ærarium multis in eo the-
Eccl. 5. 10. sauris repositis, tamen quia, *vbi multæ sunt opes,
multi sunt, qui comedunt eas*, vt ait Sapiens; idcirco
prudenter tantum depromẽdum est, quantũ præ-
scripserit ratio, cuius munus erit prospicere, ne
tantum exhauriantur regij thesauri, vt si bellum
ingruerit, aut alia Reipub. necessitas, adeo pecu-
niarum, quæ nerui belli sunt, inopia laboretur, vt
Respub. detrimentum aliquod graue patiatur,
aut illius incurrẽdi adducatur in discrimen. Stul-
ta enim prodigorum illorum vox est, qui nihil
aliud spectantes quàm quod præsens est, ventri
indul

indulgent, & voluptatibus, quæ multis prodigendarum pecuniarum causa sunt, & iis consectandis & aucupandis intenti. *Comedamus*, inquiunt, *& bibamus, cras enim moriemur*. & illa vsurpant verba quæ sunt apud Salomonem, *Venite & fruamur bonis, quæ sunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis; coronemus nos rosis antequam marcescant, nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ, quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors.* Qui autem hoc vitæ genus instituunt, nullámque voluptatem oculorum, aut ventris non consectantur, quia in sumptus ad ista necessarios, multæ sunt parandæ pecuniæ, statim inde consequitur, vt nulla ab iis iustitiæ ratio habeatur, sed dicant, *Opprimamus pauperem iustum, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo nostra, lex iustitiæ, quod enim infirmum est, inutile inuenitur.* Qui loquendi modus tyrannorum proprius est, *qui sceptrum exactoris* præ manibus habentes, id agunt, vt non *cesset exactor, nec quiescat tributum, sed virga dominantium, baculoque impiorum cædunt populos in indignatione, plaga insanabili, subijcientes in furore gentes, & persequentes crudeliter.* Sed de inexplebili auaritia, eorum qui deglubunt potius, quàm tondent, & emungendi finem non faciunt, donec eliciant sanguinem, paulo post erit dicendi locus.

Isa 22.13. Sap. 2.6. Ibid. n. 10. Isa. 9.4. Isa. 14.4. Prou. 30. 33.

8 Illud tandem admonendi sunt Principes, vt quando eos Deo similes diximus fieri, cum largiuntur, ita illius morem imitentur, *qui cum det omnibus affluenter, non tamen improperat*, vt ait D.

Cum dederit Princeps, ne improperet ei, cui dedit.

Iacob.1.5. Iacobus. Quemadmodũ enim in accipientis memoria perpetua accepti beneficij recordatio hærere debet, adeo fixa, vt illius obliuio nunquã subeat, ita qui tribuit, ita se cum accipiente gerere debet, ac si nunquã tribuisset. Lacerat enim animũ, ac premit frequens meritorum cõmemoratio, & quodammodo etiam, eum, qui accepit, ingratum pronuntiare videtur, quasi non satis apud alios acceptum prædicet beneficium. Quare Ecclesiasticus, cum nonnulla erubescenda commemorasset, & hoc subdit. *Erubescite ab amicis de sermonibus improperij, & cum dederis non improperes.* Honestius enim de beneficiis quæ in alios contulimus ipsi tacemus, quæ nimium prædicare eorum est, qui acceperunt: & monet Sapiens, *Laudet te alienus & non os tuum, extraneus, & non labia tua.*

Eccles.41.26.

Prou. 27.2.

An Principi liceat diuitijs augendis studere, & quibus artibus augeri possint.

CAPVT XVII.

Licere Principibus thesauros colligere, & quæ rationes suadeãt, vt id fiat.

1 PRiusquam de auaritia, quæ liberalitati opponitur, dicere aggrediar, quærendum est, liceátne Prin cipibus ad rem faciendam, thesauróque coaceruandos attentis esse: cum verò probatum fuerit licere, artes quædam proponendæ erunt, quibus citra noxam, pecuniarum magnam vim, sibi parare facile possint. Tandem

dem proximis capitibus de auaritia nonnulla disputabuntur, quibus nimiam pecuniarum colligendarum cupiditatem detestandam, ac proinde compescendam esse demonstremus. Principio igitur possit aliquis ambigere, liceatne Principi thesauros colligere, cum Dominus Deuteronomij lege olim futurum in suo populo Principem instituens, id facere vetuerit, *Non habebit,* Deut. 17.
inquit, *argenti & auri immensa pondera.* Sed quid 17.
loci huius sensus sit, ex ipsis verbis, satis intelligitur: nam nimia cogendæ pecuniæ cura reprehenditur, præsertim cum quis *facit diuitias, & non in* Ierem. 17.
iudicio, non autem moderatum, & rationis præ- 11.
scripto consentaneum thesauri colligendi studium. Vt enim ingentes diuitiæ Principum animos sui confidentia inflant, & in alios parum æquos reddunt, ita paupertas despicabiles facit, & accipiendæ à potentioribus iniuriæ opportunos, quare Salomonis, qui *Coacervauerat sibi argen-* Eccles. 2.
tum & aurum, & substantias Regum ac Prouinciarum, 8.
sapientissimum votum legimus in Prouerbiis: *Mendicitatem,* inquit, *& diuitias ne dederis mihi.* Prou. 30.
Cur autem pecuniæ parandæ sint à Principibus, 8.
in promptu ratio est, nam præclarum sunt, quietem agenti, tranquillæque Reipubl. ornamẽtum, perturbatæ verò aut bellis externis implicatæ, subsidium necessarium. Parum enim est sapere, ac consilio, ac prudentia bonum esse, nisi quæ acutè videris, etiam exequi, eásque omnes difficultates & impedimenta, quæ obiiciuntur expugnare possis, quod fermè pecunia præstare solet. Quare Sapiens *Corona,* inquit, *sapientium diuitiæ eorum;* Prou. 14.
nec corona tantum, qua illorum frontes hone- 24.
stiores reddantur, sed præsidium etiam, muni-

mentum, & murus, *substantia* enim *diuitis, vrbs fortitudinis eius*, teste Salamone, quod ipsum alio etiam loco, totidem ferè verbis repetiit cum ait;
Prou. 18. 11. *Substantia diuitis vrbs roboris eius, & quasi murus validus circumdans eum.* nam cum *pecuniæ obediant*
Eccles. 3. 19. *omnia*, necesse est eum, qui illis abundet, omnia etiam habere præsidia, rerum bene gerendarum; eum verò, qui à pecunia malignè sit instructus, iis omnibus destitui adiumentis, quibus Reipub. difficilibus temporibus, incommodis omnibus obuiam ire potuisset. Quare ille apud Isaiam, cui Principatus deferebatur, illum, paupertatem ex-
Isai. 3. 7. cusando, ita deprecatur: *In domo mea*, inquit, *non est panis, neque vestimentum, nolite constituere me Principem populi.* Quemadmodum igitur prudens Paterfamilias, ea parat æstatis tempore, quæ mensibus hibernis vniuersæ familiæ vsui esse possint,
Prou. 10. 5. iuxta sapientis consilium dicentis; *Qui congregat in messe filius sapiens est, qui autem stertit in æstate, filius confusionis.* & alio loco pigrum ad formicam, sedulum & industrium animal mittentis, quæ ore trahit, quodcumque potest, & aceruo addens, in-
Prou. 6. 6. genti labore, victui necessaria congerit: *Vade*, inquit, *ad formicam, ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* ita Princeps, qui sibi Reipublicæque consultum esse cupit, colligendæ pecuniæ studium nullo vnquam tempore negligere debet, vt parata semper habeat opportuna Reipubl. præsidia, largitérque cùm fuerit opus, ea possit depromere, quæ sapienter, & prouidè reposuerat, cum nulla necessitas vrgebat.

Posse

2 Posse auté sapientes sibi pecunias bonis artibus parare, docet sapientum primus Salomon, qui illustri quadam Prosopœia sapientiam inducens de se ipso magnificè prædicentem, ita loquentem facit, *Mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia.* Et eodem libro de Sapientia disserens, *In sinistra*, inquit, *illius diuitiæ & gloria.* Et in libro Sapientiæ, *si diuitiæ*, inquit, *appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia?* Hi autem ferè fontes sunt, ex quibus thesauros sibi Principes comparant, propria latifundia; mercatura classibus in longinquas regiones missis; auri, argentique fodinæ; tributa & vectigalia, quæ Principi penduntur à Republ. De istis autem singulis breuiter aliquid dicendum est.

Industria diuitias à sapienti Principe augeri posse.

Prou. 8. 18.

Prou. 3. 16.

Sap. 8. 5.

3 Ac de agris quidem propriis, gregibus, & armentis à se possessis, ita scribit Salomon in libro Ecclesiastæ: *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & & conseui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium, possedi seruos, & ancillas, multámque familiam habui, armenta quoque & magnos ouium greges vltra omnes, qui fuerunt ante me in Ierusalem.* Similes Iobi diuitiæ, de quibus in eius historia ita scribitur. *Et fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis.* Nulla hic agrorum mentio, vel quod illis temporibus, propter infrequétes habitatores terræ possessio nullo fermè esset in pretio; vel quod ex iugis boum, ingentique famulitio de terræ à Iob possessæ amplitudine capere liceat cóiecturam, quod vtrumque verum esse crediderim, alterum quidem, quia anti-

Primus modus augendi diuitias latifundiis parendis.

Eccles. 2. 4.

Iob 1. 3.

antiquis illis temporibus multos fuisse, eosque amplissimos terræ tractus, qui cum à quoquam occupati non essent, in nullius venerant possessionem. Alterum verò, quia consuetudine etiam Latinę linguę iugum pro iugero promiscuè accipitur, vt iugum sit terræ spatium illud, quod iuncti boues vno die exarare possunt, & fauet Septuaginta interpretatio, qui vertunt ex Hebræo. *Et opera magna erant ei super terram.* Amplissimas autem fuisse Iobi diuitias facilè apparebit supputanti, quantum telluris inuertere possint boues mille, præsertim si non restibiles illos agros fuisse dicamus, qui nimirum quotannis seruntur, sed nouales, & requietes, qui alternis tantum annis subiguntur. Et adhuc ampliorem Iobi possessionem fuisse iudicabimus, si in agris proscindendis asinarum illarum quadringentarum vsus erat, quod probabile fit, ex loco quodam Isaiæ, vbi
Isai. 30. 24. huic operi addicuntur. *Tauri*, inquit, *tui, & pulli asinarum, qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area ventilatum est.* Quod autem dicitur de Iob, *Et familia multa nimis*, eodem re-
Iob 1. 3. ferri potest, & fauet Hebraica vox עֲבֻדָּה *ghauda*, cuius radix עבד quæ ad vtrumque significandum, & seruitutem, quæ hominibus, & culturam, quæ agris impenditur, traduci potest, sicut apud Latinos bene dicimus Parentes, Magistratus, Principes, & agros etiam, & vineas colere: quare agricolæ ab Hebræis עֹבְדִים *ghonedim* dicuntur, עֲבָדִים *ghanadim* autem serui, voce ab eadem radice deducta, exiguo sanè vocis sono distincta, nec maiore discrimine, quod attinet ad significationem, quàm sint hæ duæ voces Latinæ *seruus*, & *seruiens*, cum ex illis etiam duabus vocibus Hæ-
braicis,

braicis, quas adduxi, prima participium ſit, ſecunda nomen, vtrumque ab eadem radice profectum. Hinc in Geneſi, quod habemus, *Fuit autem Abel paſtor ouium, & Cain agricola,* in Hebræo eſt *ſeruiens terræ,* vel *colens terram.* Sed quamuis nullus eſſet vſus bouin, aſinarúmve in terræ ſolo vertendo, maximus tamen ex iis, cæteriſque armentis prouentus percipi poterat, capitibus, quæ ſubinde naſcebantur diſtrahendis. nam camelis v.g. veteres illi Arabes, apud quos agitabat Iob, vtebantur ad pugnandum, & tempore etiam pacis ad onera ſarcinaſque conuehendas, nec illorum carnes in cibis auerſabantur. Ex ouium etiam gregibus non modica vtilitas capi poterat, quæ multis modis hominibus commodant, lacte, carne, velleribus, nam de bobus & aſinis dictum eſt. Faciléque crediderim Salomonem in cuius equilibus, tam multa equorum millia ſtabulabantur, eos non in vſum tantum belli paratos habuiſſe, ſed ex tam copioſo armento pullos etiam expetiuiſſe, quibus venditis pecuniæ plurimum inferret in ærarium. Ac Iobi quidem hunc fuiſſe prouentum facile ſibi perſuadebit, qui animaduerterit aſinarum pullis inſidere ſolitos fuiſſe viros etiam Principes, habitaque in deliciis iumenta illa in Palæſtina, orientiſque ſolis regionibus, ea forte de cauſa, quod corporis mole ſatis procera, viribus ad ferendum validis, molliſſimo etiam greſſu incedentia ſeſſores non ſuccuterent. De filiis Iair, qui Hebræi populi iudex fuit, ita narratur in ſcriptura, *Iair Galaadites iudicauit Iſraëlem per viginti & duos annos, habens triginta filios ſedentes ſuper triginta filios aſinarum.* Et de Abdon filiis ita habemus eodem libro, *Abdon habuit quadraginta*

Geneſ. 4. 2.

3. Reg. 4. 26.

Iud. 10. 1.

Iud. 12. 14.

ginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super triginta pullos asinarum. Ex quibus colligere possumus Principe viro dignissimũ studium esse, equorum armenta generosissima possidere, quibus instruendo equitatui, cum postulauerit necessitas, vti possit, foréque studium illud quæstuosum, dum generosa soboles, subinde succrescens, aut pretio, aut aliis rebus commutatur. Sed redeamus ad agros, quos sibi plurimos, imò omnes emisse Pharaonem habemus in sacra Geneseos
Genes. 47. 18. historia, quod ita narratur. *Venerunt quoque anno secundo, & dixerunt ei. Non celabimus Dominum nostrum, quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt, nec clam te est, quod absque corporibus & terra nihil habeamus. Cur ergo moriemur te vidente? Et nos & terra nostra tui erimus, eme nos in seruitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem. Emit igitur Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni, & cunctos populos eius, à nouissimis terminis Ægypti, vsque ad extremos fines eius, præter terram sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis.* Ad hunc modum Pharao omnia latifundia, escis, quibus vitam propagare possent, suppeditatis, sui iuris fecit, quamuis ea postea propriis dominis remisit, vt ea colerent, ac possiderent, quinta dumtaxat fructuum parte sibi reseruata: quam conditionem læti, & alacres Ægy-
Genes. 47. 2. ptij admiserunt, nam cum dixisset Ioseph, *Quintam partem Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est, respiciat nos tantum Dominus noster, & læti seruiemus Regi. Ex eo tempore, vsque in præsentem diem in vniuersa terra*

terra Ægypti, Regibus quinta pars soluitur, & factum est, quasi in legem, absque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Ex quo prouentuum magnitudo, quos regio ærario Iosephus addidit, facile apparet, cum animo reputanti cultissimi regni frugumque feracissimi amplitudinem, fidem Ægyptiorum, qui non sua tantũ, sed se ipsos Regi propter accepta beneficia obnoxios esse sentientes, quod promiserant, integrè persoluebant, tanquam legi nulla ratione violandæ, aut labefactandæ ad amussim obsequentes.

4 Altera censûs regij, augendique ratio, ex auri, argenti metallorumque fodinis petitur, idemque iudicium de salinis, lapicidinis, aut syluis expetitorum lapidum aut lignorum feracibus: solent enim huiusmodi possessiones Principum esse, ex quibus mirum quantum prouentuum possit existere, si diligenter sepositos à natura, intimisque terræ visceribus abstrusos thesauros inuestigare quis sciuerit, & in lucem producere. Ideo in sacris litteris, cùm Palæstinæ feracitas commendatur inter cæteras eximias laudes, quibus ornatur à Mose, metallorum mentio non præteritur. *Cuius,* inquit, *lapides ferrum sunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur.* Et in Machabeorum historia vbi Romanorum potentia, quæ vulgante fama ad Iudæ Hebræorum ducis aures peruenerat, describitur, ita de Fodinis habetur: *Et audierunt quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quod in potestatem redegerunt metalla argenti, & auri, quæ illic sunt,* &c. Maxima verò cura operi huic Romanos instititisse, vt pote quæstuosissimo, discimus ex Polybio, qui in fodinis ad Carthaginem nouam in Hispania testatur, *non minus quadragin-*

Alter modus augendi regij cẽsus ex fodinis, lapicidinis, syluis, salinis, &c.

Deut. 8. 9.

1. Machab. 8. 3.

ta hominum millia assiduè in opere versari. Et sanè iure optimo tanto studio negotium hoc vrgebant, nam qui metallis eruendis operam dant, sine furto diuitias rapiunt, & absque vlla nundinatione, citra bellorum, marísve pericula, citra iniustam aliorum criminationem, aut oppressionem, eas quas in suo sinu tellus reconditas habet opes, quæ inertes alioqui iacuissent, depromunt, & ad Reipubl. vsus, commodumque conuertunt. Reperio etiam in scriptura, lapidibus, lignisque ex syluis quæstum fecisse Hiram Tyri Regem; nam vt ha-
3.Reg. 9. bemus in Regum historia, *Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, iuxta omnem voluntatem eius, Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia in cibum domui eius, & viginti coros purissimi olei. Hæc tribuebat Salomon Hiram per singulos annos.* Præter hunc autem annuum prouentum, quid post annorum viginti decursum Tyrio Hiram tribuerit Salomō, narrat Scriptura in Regum historia, quæ superiore capite descripsimus. Ex salinis etiam siue salis fossilis sint, siue eius, qui in locis, ad id destinatis, effuso mari, & in illud aquæ dulcis riuis deductis paratur, reliquisque adhibitis, quæ illius rei artifices præscribunt, vtilitas non modica Principibus existere poterit, nam cum scri-
Iob 6.6. ptura teste, *non possit comedi insulsum, quod non est sale conditum,* nulli non homines etiam tenuissimi, salis expetunt condituram; eæ verò res, quæ humanis vsibus magis accommodatæ sunt, imò necessariæ cum à plurimís expetantur, pluris etiam æstimantur, pretióque maiore à propolis venduntur, ex quo amplior ad Principes vtilitas manat. Quare Demetrius Iudæorum gentem eximij alicuius beneficij significatione ornaturus il-
lis

lis remittit *arcas salinarum*, velut habent Septuaginta τὰς τοῦ ἁλὸς λίμνας *salis stagna*; quod tamen idem est, nam stagna ista, quæ vocant Septuaginta, nihil aliud sunt; quàm areæ quædam, ad vsum salis conficiendi comparatæ, in quas cum aqua, quæ in salem concrescit, immissa est, stagni cuiusdam speciem exhibet: cum verò has remittit areas, omnem eum prouentum remittit, quem ex salinis illis capiebat, quem non exiguum fuisse ex eo coniicere licet, quod, vt dixi, magni alicuius beneficij loco vna cum tributorum, ac decimarum, coronarúmque pensitatione, quæ Regi tribuebantur, remittuntur. 1. Machab. 11.25.

5 Sequitur vt de mercatura dicamus, quam modis omnibus in suis ciuibus fouere, & augere Princeps debet: quamuis enim artificia multa sint, quæ iis sordida sunt à quibus exercentur, Principi tamen maximè honorificum est, si tenuiorum etiam opificum studia, & ingenia artibus omnibus excitet ad rem mercatoriam, quantum potuerit promouendam; mirum enim est, quàm beatæ sint, & opulentæ ciuitates illæ, quæ ab institoribus frequentantur, præsertim si adiacentis maris beneficio, cum exteris, longéque sepositis nationibus communicare possint. Satis hoc indicat elegantissima Tyri descriptio, quæ est apud Ezechielem. *O Tyre tu dixisti. Perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum: abietibus de Sanir extruxerunt te*, & cætera, quæ per maris allegoriam subiiciuntur; mox verò quæ tantæ opulentiæ ac fœlicitatis esset causa explicatur, *Carthaginenses*, inquit, *negotiatores tui, à multitudine cunctarum diuitiarum, argento, ferro, stanno, &*

Tertius modus ex mercatura.

Ezech. 27. 3.

Ibid. n. 12.

plumbóque repleuerunt nundinas tuas, Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui, mancipia, & vasa ærea aduexerunt populo tuo. De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos aduexerunt ad forum tuum: filij Dedan, negotiatores tui, insulæ multæ, negotiatio manus tuæ, dentes eburneos, & hebenninos commutauerunt in pretio tuo. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum, gemmā, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod (genus est pretiosi lapidis) *proposuerunt in mercatu tuo. Iuda & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo balsamum, & mel & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuersarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi. Dan, & Græcia, & Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte, & calamus in negotiatione tua. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum, Arabia & vniuersi Principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ cum agnis, & arietibus, & hædis venerunt ad te negotiatores tui. Venditores Saba & Reema ipsi negotiatores tui, cum vniuersis primis aromatibus, & lapide pretioso, & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo. Haram & Chene, & Edem negotiatores tui: Saba, Assur, & Chelmad venditores tui. Ipsi venditores tui multifariam inuolucris hyacinthi, & polymitorum gazarumque pretiosarum, quæ obuolutæ & astrictæ erant funibus. Cedros quoque habebant in negotiationibus tuis. Naues maris, principes tui in negotiatione tua.* Quare mirum non est, quod statim subditur à Propheta, *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris*, nam ipsi institores, qui permutandis mercibus operam dant, ad amplas ferè opes, pecuniásque perueniunt, ex quibus, cum multi sunt, totius ciuitatis conflatur opulen

opulentia, ex qua dum vectigalia soluuntur & portoria, aut dum pro censu Principi aliquid erogatur, mirificis auctibus ærarium amplius fit, & locupletius. Suas verò opes, sanè amplissimas, Salomon classibus acceptas referre debuit, quæ in Ophir aliasque regiones profectæ cùm alias pretiosas merces multas, tum præcipuè ingentia auri pondera referebant, id verò ita narrat scriptura. *Classem quoque fecit Rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumeæ. Misitque Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos, & gnaros maris, cum seruis Salomonis, qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad Regem Salomonem.* Et eodē libro dicit: *Sed & omnia vasa quibus potabat Rex Salomon erant aurea, & vniuersa supellex domus saltus Libani de auro purissimo nō erat argentum, nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis.* Ratio autem tantarum diuitiarum statim subditur, *quia classis Regis per mare, cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pauos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terræ diuitiis, & sapientia.* De classe etiam Regis Hiram dicitur, *sed, & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas. Fecitque Rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & citharas lyrasque cantoribus, non sunt allata huiuscemodi ligna thyina, neque visa vsque in præsentem diem.* Itaque Zabuloni benedicēs Moyses & Isacar ait, *qui inundationem maris, quasi lac sugent.* Hebraicus textus habet, *Affluentiam maris*, Septuaginta, *Diuitias maris*, opes nimirum per mare aduectas &

3 Reg. 9. 26.

3 Reg. 10. 21.

3. Reg. 10. 11.

Deut. 33. 19.

thesauros absconditos arenarum fodinarum scilicet. Septuaginta *habitantium prope mare*. Quas enim diuitias habent populi, mari circumcincti, eas cum aliis prouinciis per institores communicare solent. Hoc autem diuitiarum fluctu vix credi potest quantum ciuitates virium capiant & incrementi: quare Ezechiel Regem alloquens Tyriorum ait, *In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem.* ex Hebræo, cum Pagnino in Lexico vertere possis *Multiplicare fecisti opes tuas.* & de Babylone idem Propheta alibi loquens, *In vrbe*, inquit, *negotiatorum posuit illam*, Septuaginta habent, *In vrbe murata.* Quæ enim ciuitas mercatorum opibus abundat, iis quasi mœnium sepimento munita est. Quo etiam sermonis schemate alibi vtitur scriptura, cum de priuatorum diuitiis loquitur, iis enim, cum amplæ sunt, & ingentes, vim quandam tribuunt, & robur, ita apud Iob legimus, *Diuites confortatos diuitiis*. Et apud Micheam dicitur, *Interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino vniuersæ terræ.* Tò *Fortitudinem*, Chaldæus vertit *pretiosam pecuniam.* & Salomon *Substantia*, inquit, *diuitis vrbs fortitudinis eius, pauor pauperum, egestas eorum.* Quod autem in magnis vrbibus passim factitari videmus, vt celebriores aliqui vici, qui propius distant à foro, & prætorio, ac propterea frequentiores sunt, ita ab opificibus incolantur, vt non promiscuè habitent, sed vicus vnus aurificibus v.g. alter fabris ferrariis, aut lignariis, tertius sutoribus tribuatur, etiam in scriptura reperio seruatum ab Esdra, cum Ierusalem ciuitatum Palæstinæ frequentissimam instauraret: nam vici, in quo aurifices, negotiatores, scruta etiam venden

Ezech. 28. 5.
Ezech. 17. 4.
Iob 21. 7.
Mich. 4. 13.
Prou. 10. 15.

vendentes ſedes ſuas haberent, mentio eſt: ita enim legimus in ſecundo eius libro. *Poſt eum ædificauit Melchias filius aurificis vſque ad domũ Nathinæorum & ſeruta vendentium, contra portam iudicialem & vſque ad cænaculum anguli, & inter cænaculum anguli in porta gregis ædificauerunt aurifices & negotiatores.* Facit autem huiuſmodi vicorum diſtributio non ſolum ad ciuitatis ſpeciem, quæ ex ordine exiſtit, ſed emptoribus etiam non parum commodat, cum variarum rerum propolas, non paſſim tota vrbe diſſipatos quærere coguntur, ſed eos in vnum collectos habeant; vt ſi minus apud vnum aliquem, quod optauerant, nanciſci poſſint, idem apud alium, nulla temporis facta iactura reperiant. Quod in vulgata editione habemus apud Ezechielem, *Mater tua quaſi vinea in ſanguine ſuo ſuper aquam plantata eſt*, Septuaginta paulo aliter legerunt: nam Tò *in ſanguine tuo*, ὡς ἄνθος ῥοᾶς, *ſicut flos malogranati* interpretati ſunt; non enim legiſſe videntur in textu Hebræo vt nunc habemus בְּדָמְךָ bedammecha, in ſanguine tuo, ſed ſimilibus litteris כְּרִימּוֹן cherimmon, *ſicut malum granatum.* Aptiſſimè autem ad rem noſtram Ieruſalem, de qua hic ſermo eſt, opulenta ciuitas, maximéque frequens, malo granato comparatur. Vt enim in hoc malo ſub vno corticis complexu plurima grana inter ſe vniuntur, eaque ſuis quæque loculis ordinatè inſerta, folliculiſque, & membranulis diſcreta continentur: ita in bene inſtituta ciuitate, ciues omnes, qui quà ciues ſunt, eiuſdem quaſi coloris participes ſunt, variis tamen locis tribuuntur, vt vel liberalibus, & nobili viro dignis muneribus ſe impendant; vel mechanicis, ſellulariiſque opificiis, vt

2.Eſdr.3. 30.

Ezech.19. 10.

cuiusque status, ac fortunæ exiguunt, suis quique locis, foris, vicisque contributi.

Quartus modus ex tributis, vbi etiam docetur ea moderata esse debere.

6 Sed iam aliquid de tributis dicamus: quod ex propositis capitibus, ex quibus pecunia iure confici potest à Principe, quartum erat. Possunt ergo Principes tributa imponere Reipubl. siue rebus venalibus, quæ importantur, aut exportantur ex vrbibus, siue singulis capitibus, pro census cuiusque ratione, obligatio imponatur aliquid soluendi, quod in Principis ærarium inferatur, vnde pro necessitatis ratione depromi possit, quantum satis fuerit, vt illi cum inciderit occurratur. Cum enim Principes publicæ tranquillitatis custodes sint, ea omnia imperandi facultatem habuerunt à Republica, quæ ad illam parandam, ac tuendam necessaria sunt. Quia verò multi sumptus in hanc rem necessariò fieri debent, qui in Reipublicæ commodum redundant, æquum est pecunias à Republ. suppeditari, quæ huiusmodi erogationibus satis esse possint. Quare Christus Dominus cauillandi, & calumniandi occasionem quęrentibus Pharisæis respondit, *Reddite ergo*

Matth. 22. 21. *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* & D. Paulus ad Romanos scribens, *Ideo,* inquit, *& tri-*

Rom. 13. 6. *buta præstatis, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Redditte ergo omnibus debita: cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal.* Ea autẽ moderatione Principes exigere debent, vt nihil amplius quàm necessitas imperat repetatur. Acriter Micheas in eos Principes inuehitur, qui cum Pastores populorum esse debuissent, non lanas tantum detondent, sed pelles etiam detrahunt, & carnes im-

Mich 3. 1. mani crudelitate deuorare non dubitant. *Audite,* inquit, *Principes Iacob, & duces domus Israël. Nunquid*

quid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum? Qui comederunt carnem populi mei, & pelles eorum desuper excoriauerunt, & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ? Et Salomon ab eadem Pastoris allegoria non discedens, *sufficiat*, inquit, *tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ*: & alibi, *qui nimis emungit, elicit sanguinem.* Similis Ezechielis conquestio, & increpatio, *sufficiat*, inquit, *vobis Principes Israël: iniquitatem, & rapinas intermittite, & iudicium, & iustitiam facite, separate confinia vestra à populo meo, ait Dominus.* Tò *confinia* ex Hebræo verti potest *tributa*, vel vt vulgari sermone dicimus. *Angarias.* quare Dominus iam dudum miseratus populi sui calamitatem, qui Principum quorumdam iniquitate bonis fuerat spoliatus, continentibus pecuniarum exactionibus, vt per Isaiam conqueritur cum ait, *Populum meum exactores sui spoliauerunt*, ita graue iugum leuius se facturum pollicetur, ait enim apud eundem Prophetam, *Et ponam visitationem tuam, Pacem*, vel vt ex Hebræo conuerti potest, *Tributum tuum.* Ponam inquit pacem, quia pecuniarias exactiones, quibus non minus populus meus atteritur quàm bello, ita cessare faciam, vt in magna pace ac tranquillitate vitam traducant. Principum autem interest humaniter se gerere, in tributis exigendis, nam nulla populis grauior seruitus videtur, quàm si perpetuis exactionibus se videant exhauriri, támque atrociter hanc calamitatem ferunt, vt in apertas etiam seditiones, interdum inclusus dolor erumpat. Cum Imperij gubernacula capes-

Prou. 27. 27.
Prou. 30. 33.
Ezech. 45. 9.
Isai. 3. 12.
Isai. 60. 17.

3.Reg.12. 3. seret Roboamus, *multitudo Israël locuta est ad eum dicens. Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis, tu itaque nunc imminue paululum de Imperio Patris tui durissimo, & de iugo grauissimo, quod imposuit nobis, & seruiemus tibi.* Sed Roboam capto ad deliberandum tempore senioribus qui consilia saniora suggerebant non auditis, adolescentium secutus sententiam, ferociter respondit; atque ita qui exigui prouentus iacturam facere noluit, quam subditorum beneuolentia abundè compensasset, maiore parte regni spoliatus est, támque grauiter verborum asperitate animos suorum offendit, vt nec ipse, nec in regno successores, regni scissuram potuerint vnquam resarcire. Paucula hæc ad cupiditatem frænendam in exigendis tributis addere placuit, quia in hoc procliuius multo est, vt Principes iustitiæ limites transiliant, quàm in aliis augendi ærarij modis, quos hoc capite numerauimus.

An ars chimica diuitiis parandis vtilis esse possit.

7 Tandem potest inquiri quid de arte chimica sentiendum sit, vtrum scilicet digna videatur cui studeant Principes vt ærarium locupletent, aut certè faueant hanc scientiam professis, iis nimirum, qui in peruestigatione desudant rationis alicuius, qua viliora metalla in pretiosiora & nobiliora transmutent, cuiusmodi sunt aurum, & argentum. Non desunt qui artificium hoc vtile esse credant, & vero etiam aliis vt ita sentiant persuadere conentur, illique ab inuentoribus auctoritatem conciliare contendant: illius enim vt generis humani, parentem constituunt Adamum, propterea quod sapientissimus fuerit, aut Mosen, quem ex sacris litteris in omni Ægyptiorum Act.7.22. sapientia eruditum fuisse scimus, aut Salomonem propter

propter eandem rationem, quod ſcilicet in Regum libris dicatur præceſſiſſe ſapiẽtia orientales omnes, ac nominatim Ægyptios, quos iſti artis chimicæ peritos faciũt in primis, à quibus etiam chemia ars ipſa dicatur, quaſi chamia, deducto vocabulo à Cham filio Noë, quem toti illi tractui nomen dediſſe conſtat; Ægyptum enim terram Cham vocari patet ex Sacris litteris, vt cum dicitur in Pſalmo, *qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham*, & alibi, *Percuſſit omne primogenitum in tabernaculis Cham.* Adde libellum circumferri nomine Salomonis inſcriptum, qui huius artis præcepta contineat. Et vero ſimile eſſe putant hoc artificium Salomonem non latuiſſe, qui cum eſſet mortalium omnium ſapientiſſimus, in naturæ ſe penetrabat arcana, occulta veſtigando, quamobrem etiam botanicem ſcriptis ſuis illuſtrauit, ſtirpiúmque omnium ſcientiam, *diſputans à cedro, quæ eſt in libano, vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete*, perſequens etiam *volucrum naturas, iumentorum, piſcium reptiliúmque*, vt credibile videatur eam partem interioris amæniorísque philoſophię, quę auro faciendo inſiſtit, ab eo minimè neglectã fuiſſe. Quod etiam confirmari poteſt ex eo quòd artificium hoc ſapientiæ tribui videtur in Sacris litteris, cum de ea prædicant his verbis, *Quid ſapientia locupletius, quæ operatur omnia*, &, *quis horum quæ ſunt magis quàm illa eſt artifex?* Ex quo colligi poſſe videtur, ſapientiũ ſolertia rationem excogitatam fuiſſe qua verũ aurum conficiatur, quandoquidem Sapientia eorum quæ ſunt generatim architecta, & opifex pronuntiatur. Tandem ex immenſis Salomonis diuitiis argumentum etiam ducitur, eum

3. Reg. 4. 30.

Pſal. 105. 22.

Pſalm. 77. 51.

3. Reg. 4. 33.

Sap. 8. 5. 6.

Chrysopæũ calluisse: quomodo enim tanta pretiosorum metallorũ vis Ierosolymis esse potuisset, vt argentum & aurum quasi lapides haberentur, vt dicitur in Paralipomenis, nisi ex viliori materia, arte fusoria, impurioribus metallis liquatis, excoctis, defæcatis, & ad superiorem speciẽ adductis magna illa diuitiarum vis parta fuisset? Hæc Chimici, qui, vt ego quidẽ sentio, frustra sibi Salomonem patronum ascisc unt, nam in primis chemiæ nomen à chamo deductum non est, alioqui chamia dicenda fuisset, potius quàm chemia, nec loca, quæ ex libro sapientiæ afferuntur, quidquam probant, cum ibi præcipuè de diuina sapientia rerum omnium creatrice sermo sit, aut si de humana ea accipere velimus, dicere possimus sapientiam metaphoricis mentis diuitiis esse locupletem, aut etiam externis sed non chimico vt isti volunt artificio comparatis. Liber ille de chemia pseudepigraphus est, nec illum vt Salomonis agnoscunt sapientes. Ingentes verò Regis huius thesauri, donis, vectigalibus, tributis, classéque in Tharsis, & in Ophir destinata, comportati & congesti sunt, vt scriptura non vno loco testatur. Nec si Salomon sapientissimus fuit, etiam chimicæ operam dedisse credendus est, simul enim nouerat fallacibus eã niti experimentis, difficillimúmque esse ita omnia quæ cõspirare debent miscere, & attẽperare, & materiæ operatrices effectricésque causas admouere & applicare, vt optata illa metallorũ conuersio consequatur. Et sanè ita passim vsu venire solet. Vt enim concedamus aliquando contigisse vt post multa tentata semel aut iterũ Chrysopæo alicui conatus succederet, aliis tamen propemodũ infinitis aberrare

2. Paralip. 1.15.

rare contigit, adeo vt prudentium non ſit fallacis artificij illecebra duci, & verum, ac ſolidum aurum quod tenent profundere, vt inanes quaſdam ſpes conſectentur, & captent. Sentio ergo huic malo, ſi gliſcat in rempublicā, legibus occurrendum, ſtatuendúmque quod alicubi ſeruari audio, vt nemini liceat chimicem exercere, aut profiteri, niſi Principis permiſſu; ſic enim fiet vt ſeges ſubducatur multarum fraudum, quibus metallis adulteratis fucus fieri ſimplicioribus facile poſſit: ſuperſtitioſis etiam obſeruationibus, quæ in res huiuſmodi facile irrepunt, aditus præcludetur, & tandem bene merebuntur Principes de priuatis familiis, quarum bona curioſitate & ſpe noxia prouecti aliqui fornaculis fuſoriis intabeſcentes dilapidant. Qui vtinam Sapienti auſcultarent cum ait, *In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari, multipliciter, & in pluribus operibus eius* (Dei ſcilicet) *non eris curioſus, multos enim ſupplantauit ſuſpicio eorum* (vana ſcilicet ſpes, qua lactantur dum meliores ſemper artificij toties ludificantis ſucceſſus expectāt) *& in vanitate detinuit ſenſus eorum.* Eccleſ. 3. 24.

De Auaritiæ turpitudine, damnis, eiuſdémque remedijs.

CAPVT XVIII.

1 NVllum ferè in Principe viro tetrius vitium inueniri poteſt quàm auaritia, ſi præſertim imperij poteſtate ad ſuam explendam cupiditatem abutatur: nam quæſtui habere Rempub. *Auarus in ſacris literis ferarū quarundā beſtiarum*

nominibus appellari, & quæ huius rei sit causa. Vbi etiam de auaritia insatiabilitate.

pub. non modo turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium. quare nonnunquam sacrarum litterarum oracula cum sermo incidit de auaris, tanquam de teterrimis, ferocissimísque belluis loquuntur, aut certè hominibus ipsis belluis deterioribus, cuiusmodi latrones sunt, qui publicas obsidentes vias peregrinos intercipiunt, pecunia spoliant, & vitam etiam immani crudelitate eripiunt. *Leo rugiens*, inquit Salomon, *& Vrsus esuriens, Princeps impius super populum pauperem.* (Prou. 28. 15.) Qua etiã metaphora Dauid vsus est, quod enim habemus in Psalmo *Diuites eguerunt, & esurierunt*, ex Hebræo verti potest *Leones esurierunt.* (Prou. 33. 13.) Quemadmodũ enim Leones venatu sibi victum parant, & cum cibi naturale desiderium ad quærendam prædam eos euocauit, in animalia, quæ habent obuia, violentissimè sæuiunt, ea discerpunt, dilacerant, deuorant, & si prædam facile nancisci non possint, saltus montésque discurrunt, vt aliquid sibi parent; quo famem, qua stimulantur exsaturent: ita auarus latentis lucri solertissimus indagator est, & vbi prædam inuenerit, feræ belluæ instar habet, quæ expleri non potest, nam licet cupiditati, quæ semper augetur, pabulum suggerat, adeo tamen non extinguitur habendi fames, vt potius pecuniarum incremento, tanquam nouo habendi irritamento vehementius excitetur. Hi enim sunt, de quibus ait Psaltes, *Dilexisti omnia verba præcipitationis* vel *deuorationis*, vt verti potest ex Hebræo. (Psal. 51.5.) Hinc opulentorum vota describens Dauid, *Ne dicant*, inquit, *deuorauimus eum*, nimirum de quo eodem Psalmo dicitur; *Eripiens inopem de manu fortiorum eius, egenum, & pauperem* (Psal. 34.5. Ibid. n. 10.)

rem à diripientibus eum. Metum verò pauperum alio Psalmo, *Cum exurgerent*, inquit, *homines in nos, fortè viuos deglutissent nos*, &, *Benedictus Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum*: & Iob eadem deuorandi vsus metaphora, *Diuitias*, inquit, *quas deuorauerat, euomet.* Et idem significare videtur illa Domini per Isaiam pollicitatio, *Longè fugabuntur, qui absorbebant te.* Sed Prædones etiam, vt dixi, appellantur, ita enim accipio illud apud Iob, *Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum,* Quæ vltima verba Principis periphrasim continent, qui Dei voluntate, aut permissione, ita Rempub. administrat, vt omnia in manu, hoc est in potestate, habere dicatur. Aptissimè autem deuorandi metaphora inexplebilem auarorum cupiditatem ponit ob oculos: quemadmodum enim voraces bestiæ, vt Leones aut lupi non facile carnibus occisorum animalium explentur, ita auari quantumuis crescat pecunia, habendi tamen desiderium non minuitur, sed dum ad maiores diuitias aspirare perpetuò contendit, augetur etiam libido colligendi vt verissimè pronuntiauerit Salomon, *Auarum non impleri pecunia.* Itaque Isaias diuites reprehendens, qui vicinorum agrorum dominis summotis, possessiones suas, aut domos amplificare student, eorúmque ingenium, eadem opera describens, *Væ*, inquit, *qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci, nunquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Quemadmodum ignis si materiam, quæ flammis possit absumi corripuerit, nó prius comburédi finem facit quàm pabulum ac fomentum omne

Psal. 123. 2.
Ibid. n. 6.
Iob 20. 5.
Isa. 49. 19.
Iob 12. 6.
Eccles. 5 1. 9.
Isa. 5. 8.

omne deficiat, ita diues quasi ignis cuncta populatur, nec vnquam habendi desiderio modum facit, donec cuncta deuorauerit. Quare Salomon

Prou. 30. 14. de auaris ita scribit in Prouerbijs, *Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* statímque subdit: *sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, Affer Affer.* Insaturabilis nimirum cupiditas in duobus spectatur, imò verò in quatuor, quæ numerantur à sapiente eodem loco

Ibid. n. 15. cum dicit. *Tria sunt insaturabilia, & quartum quod nunquam dicit sufficit. Infernus & os vulua, & terra quæ non saturatur aqua. Ignis verò nunquam dicit sufficit.* Hisce metaphoris significari videtur vlciscendi cupiditas, quæ multos per mutuas cædes ante tempus demittit ad infernũ, ad sepulchrum scilicet, quod scripturę vulgata phrasi inferni fere nomine designatur. Libido etiam, tactúsque voluptates quæ maximè vigent in fœminis, tádémque diuitiarum, honorúmque cupiditas, quibus se in altum homines conantur attollere, ad ignis modum, cuius natura est in sublime semper emitti. Tale ergo auarorum ingenium, qui talia nomina in Sacris litteris meritò nacti sunt. Sed aliqua subiiciamus ex quibus intelligi possit, quantopere vitium hoc, cum omnibus, tum Principibus potissimum detestandum sit.

Auaritiã detestandã quia seruitus est Idolorum.

2 Ac primò quidem illud omnes commouere debet, me quidem iudice, quod qui auaritiæ student, durissimam seruitutem seruiunt, nunquam excutiendàm, nisi ipsi cupiditati modus aliquis imponatur. Id sanè D. Paulus nos docuit, cum

Coloss. 3. 5. ad Colossenses scribens ita præcipit, *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem,*

tionem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus. Nec aliud ſenſit Iſaias cum ita ſcripſit, *Abſtuli terminos populorum, & Principes eorum deprædatus ſum:* quod enim vulgatus dicit, *Principes*, ex Hebræo *theſauros* verti poteſt, quos auari tanquam Principes ſuos colunt, & quodammodo adorant, ac frequenter inuiſunt ſeruorum more, qui ſubinde ſiſtunt ſe Dominis ſuis, vt videant ſi in aliquo opera illorum vti velint. Quare Hebræis diuitiæ, viſitatio dicuntur nonnunquam, vt apud Iſaiam, cum dicitur *ſecundum magnitudinem operis, & viſitatio eorum, ad torrentem ſalicum ducent eos:* ſententia autem eſt, iuxta peccatorum magnitudinem, futurum etiam eſſe punitionis modum, eóſque qui peccauerunt, ducendos eſſe ad torrentem ſalicum, quem aliqui Euphratem interpretãtur, coniecturam eo capientes, quod qui in captiuitate ſedebant ad Euphratem, In ſalicibus dicuntur organa ſuſpendiſſe. Sed tamen ex Hebræo verti poteſt, *Et opes ſuas ad torrentem ſalicum deferent*; ac ſi dicat, inquit, Rabbi Abraham, ad locum alium ſuas diuitias deferent, nec diſſimilis Rabbi Dauid interpretatio, qui ſenſum hunc eſſe putat: Diuitias eorum hoſtes ad torrentem ſalicum, qui erat prope vrbem Moab, deferent, vt eas inter ſe partiantur. Eadem igitur vox & viſitationem ſignificat, & diuitias, quod diuitias ſuas auari frequenter viſitare conſueuerint. Ac quemadmodum Idola adeò reuerentur eorum cultores, vt propius manus admouere non audeant, ne fortè temeritatis pœnas ferant, qui res ſanctas communibus manibus attrectare non dubitauerint: ita auari pecuniis ſuis, quaſi ſacris par

Iſa. 10. 13.
Iſa. 15. 7.
Pſal. 136.

parcunt, nec audent eas conuertere in vsus suos ac suorum, vt verè dixerit Ecclesiasticus: *Viro cupido, & tenaci sine ratione est substantia, & homini liuido* (qui scilicet sibi aliisque pecuniæ vsum inuidet) *ad quid aurum?* in quo magnam animaduertere licet humani cordis deceptionem, nam vt ibidem dicitur *qui aceruat ex animo suo* (id est toto suo conatu) *iniustè alijs congregat, & in bonis illius, alius luxuriabitur. Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit?* Quasi dicat, qui totus in eo positus est, vt pecunias, quâ iustè, quâ iniustè congreget, eas non sibi sed aliis parat, qui auari diuitiarum istarum collectoris immemores, iis ad voluptates captandas abutantur prodigè: nec est, quod quisquam se putet ab auaro quidquam accepturum, nam si sibi ipsi, cum opus habet, non prouidet, vt idolo pecuniarum suarum parcat, proculdubio consequens est, vt credamus neque erogaturum pecuniam, vt aliorum necessitatibus prospiciat: *& non iucundabitur in bonis suis; qui sibi inuidet, nihil est ipso nequius, & hæc redditio est malitiæ eius:* dum enim genium suum sordidus homo defraudat, vt pecunias multas colligat; dat peccati sui iustas pœnas, nam multa sibi subtrahendo, quæ natura desiderat, se ipsum macerat, & tandem cum pecuniis pepercerit, hæredem plerumque accipit, qui, quod minimè vellet, eas, omne voluptatis genus sectando, largè profundit. Quanquam etiam videmus fieri nonnunquam, vt pecuniæ possessionesque auarorum bonos hæredes nanciscantur, & in vsum cedant Ecclesiarum, aut piorum virorum, Deo ipsas ad meliores vsus conuertente, iuxta ea, quæ legimus in libro S. Iob: *Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum*

Marginal notes: Eccles. 14. 3. — Ibidem. — Iob 27.16.

litum præparauerit vestimenta, præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet. Quod ita vsu venisse discimus ex scriptura, nam opes multæ Laban datæ sunt Iacob, quod ipse testatus est, cum ait, *Tulit Deus substantiam Patris vestri, & dedit mihi.* Regna etiam eorum, qui Palæstinam tenuerant, filiis Israël data sunt, & regnum ad quod Saül fuerat euectus, postquam illo excidit, Dauid collatum est, qui propterea experimento edoctus ita canit in Psalmo. *Expecta Dominum, & custodi viam eius, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram: cum perierint peccatores, videbis.* Hanc autem auarorum stultitiam de qua sermo nobis erat, cognouerat Salomon, qui ita in Ecclesiaste scriptum reliquit. *Rursum detestatus sum omnem industriam meam, qua sub Sole studiosissimè laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudaui, & solicitus fui, & est quid tam vanum? Vnde cessaui, renuntiauitq; cor meum vltra laborare sub Sole*, coaceruandis nimirum pecuniis, sapientiorique cõsilio me ad fruendum iis quæ parauerâm conuerti. Nam *hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo:* hic enim finis diuitiarum est, vsus earum; quare D. Paulus ad Timotheum scribens, ait, *Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarũ, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum.* In quibus verbis duo notãda sunt, quæ ad rem nostram faciunt. Alterum est, quod diuitias à Domino docet suppeditari, non vt arcis recondantur, sed vt cum opus est ad nostros, aliorúmque vsus liberaliter depromãtur. Alterum est, quod sperare iubet non in incerto diuitiarum,

Genes. 31. 9.

Psalm. 36. 34.

Eccl. 2. 18.

1. Tim. 6. 17.

ſed in Deo viuo, quoniam ſcilicet diuitiæ, quæ pro Deo habentur ab auaris, numen quoddam mortuum ſunt, quod eos audire non poteſt, nec illis prodeſſe, niſi ipſum Idolum, cui prius ſeruierant, vice mutata ſeruire coegerint, illud ſcilicet comminuendo, vt olim Moſes aureum vitulũ, quem Iſraelitæ pro Deo coluerant, & egentibus propinando, cauendóque ne id accidat, quod apud Iſaiam legimus, *Repleta eſt terra argento & auro, & repleta eſt idolis*. Et apud Oſeam cum ait: *Hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal:* hoc autem accidit, cum diuitiis congeſtis ita ſeruitur à poſſeſſoribus, vt illas quodammodo pro Deo colant.

Exod. 32. 20. — Iſa. 2. 7. — Oſe. 2. 8.

Hanc ſeruitutẽ turpem eſſe, quod Dei ſeruituti repugnet.

3 Hæc autem ſeruitus, cùm multis modis homine eſt indigna, tùm præſertim, quod cum ea ſeruitute, quam Deo cõditori noſtro multis ex capitibus debemus, conſiſtere non poteſt: veriſſimum enim eſt Chriſti Domini pronuntiatũ, *Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ:* quem locum explicans Chryſoſt. *Hoc loco*, inquit, *& animo prorſus toto perhorreſcamus, & corpore, intelligentes iſtud, quod Chriſtũ dixiſſe memorauimus, ex aduerſo ſcilicet Deum aurumq́; conſiſtere, & componi: ſi igitur iſtud ſono quoque ſermonis horribile eſt quãto eſt horribilius, cum ipſis operibus tyrannis auri, Dei timori præfertur?* Et rurſus eadem homilia. *Non hoc ſolo vobis*, inquit, *diuitiæ nocent modo, ſed contra vos latrocinantiũ armant manus, nec quia magno cum cumulo intellectum veſtræ mentis obtenebrant; verum etiam, quod vos à ſeruitute Dei diuellunt, & rei mortuæ pecuniarum ſcilicet captiuos efficiunt, ſatis proculdubio ex vtroque lædentes dum & earum vos ſeruitio ſubiugant in quas oportuerat*

Matth 6, 24. — Hom. 22. in Matth.

exer

exercere dominatum, & à Dei vos obsequio excludunt, cui supra omnes profectò seruire, & necessarium est vobis pariter & commodum. Hæc Chrysostomus, qui quod paulo supra notauimus, ex diuo Paulo diuitias scilicet idolum esse mortuum, cui seruire turpe sit, expressius ipse pronuntiauit eodem spiritu imbutus, quem ex Apostoli scriptis hauserat, cuius erat studiosissimus. Porrò diuitiarum seruitutem, quam auari seruiunt, Christi Domini repugnare seruituti, satis explicauit Apostolus cum eorum texens catalogum, qui à Dei regno excludendi sunt, auaros etiam numerat: *An nescitis*, inquit, *quia iniqui Regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Et huius rei causam indicat, ad Timotheum scribens, quia humanæ cupiditatis propensionem odoratus hostis humani generis, diuitias, quasi escam illicem nobis ostentat, vt illa per oculos animo blandiente in eius laqueos nos inducere nó dubitemus. *Qui volunt*, inquit, *diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Quod ipsum affirmat Ecclesiasticus cum ait; *Si diues fueris, non eris immunis à delicto.* Itaque Dauid potentes auaros, qui pauperes iniustis modis opprimunt, descripturus commune peccatorum nomen, quod aliis etiam conuenit, tanquam proprium acccommodauit, indicans auaritiam à scelere nunquam dissociatam inueniri, cunctorúmque malorum radicem, ita peccatores eos facere in quibus reperitur, vt absque vllo addito peccatores per antonomasiam nuncupentur: in

1. Cor. 6. 9.

1. Tim. 6. 9.

Eccles. 11. 10.

Psalmo enim quodam Iudices increpans, qui peruertunt iustitiam, & diuitum pecuniis corrupti, aut potentiã veriti, causas illis contra inopes adjudicant: *Vsquequo*, inquit, *iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis? Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*, eos peccatores appellans, qui pauperes, viduas & pupillos, de sua possessione iniustè deiiciunt; hi autem auari sunt, qui propriis quibus abundant diuitiis non contenti, aliorum agellis, aut domibus imminent, in eásque per summam iniuriam inuadunt. Meritò etiam peccatoris nomenclaturam meretur auarus, si criminis grauitatem spectemus; nam cum quædam peccata sint, quæ adeò diuinam prouocant iustitiam, vt in cœlum dicantur clamare, quasi vindicem, numinis dexteram ad percutiendum excitent; in his illud auarorum genus continetur, quod à Dauide describitur; nam D. Iacobus ait, *Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* Ecclesiastici verò auctor hos pares ijs facit, qui sanguinem fundunt innoxium, quod peccatum (vt de homicidio Cain scriptura testatur) in cœlum clamat. *Qui effundit*, inquit, *sanguinem, & qui facit fraudem mercenario fratres sunt.* Est autem admodum procliue diuitibus, tenuioribus hominibus iniuriam in aliquo facere, nam cum paria propter humilitatem status reponere nō possint, nec audeant fortibus verbis, si in aliquo violati fuerint, exerere libertatē, diuitum violentiæ sunt magis opportuni; quare monet sapiens tenuioris fortunæ homines, ne se ditioribus socios adjungant, aut vlla ratione, quantum fieri potest, com

Psal. 81. 2.

Iacob 5. 4.

Genes. 4. 10.

Ecclesi. 34. 27.

communicent, ne ex hac consuetudine multiplicia incommoda reportent. *Pondus*, inquit, *super se tollit, qui honestiori se communicat; & ditiori te, ne socius fueris: quid cōmunicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur. Diues iniustè egit, & fremet; pauper autem læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te, & si non habueris, derelinquet te: si habes, conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipse non dolebit super te. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit, narrans tibi bona, & dicet quid opus est tibi? & confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis, & ter, & in nouissimo deridebit te, & postea videns derelinquet te, & caput suum mouebit ad te.* Hoc ferè potentiorum ingenium; quo diligentius Principi cauendum est, ne quando ampliorem, quàm vllus alius in Republica potestatem nactus est, ita cum tenuioribus hominibus agat, vt clamor eorum, quos iniustè vexauerit, numen irritet ad vindictam, sed vt supra dictum est Patrem se populi esse meminerit, qui adeo subditos expilare, & fortunis euertere non debet, vt potius hoc illi diligentissimè curandum sit, vt vnicuique sua possessio tuta, & ab iis, qui in aliena inuolant bona, sarta & tecta sit, verùm hanc rationem à parentis munere, quo Princeps in Republica fungitur, vrgebimus infra, locis ex scriptura iuxta nostrum morem allatis.

Eccles. 13. 2.

4 Sed alia etiam est huius seruitutis conditio, quæ illam valde laboriosam reddit. Hæc autem in eo posita est, quod auaris plurimi sunt exantlandi labores, & exhauriendæ molestiæ, vt ad eas peruenire possint diuitias, quas cogitatione, & cupiditate præceperunt. Ac quemadmodum Israëliticus populus dum Pharaonis impe-

Hanc seruitutē duram esse, ac laboriosā, ideoq; defugiēdam.

rio pressus, lutum totos dies tractare cogebatur,
Exod.1.13. paleásque colligere. Nam *Ægyptij, qui oderant filios Israël, eos affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum, operibus duris luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terræ operibus premebantur:* ita qui aurum tractantes cumulos illius aggerare student, plusquam credi possit à non expertis fatigãtur. Et quãuis ad Principes labor iste pertinere non videatur, qui more mercatorum maria, ac terras compendia sectantes non discurrunt, sed solo imperio censum augent; tamen si nimia rem faciendi cupiditate tenentur, ea cura proculdubio coquuntur, quæ omnibus auaris est communis, nec laborare, & affligi animo non possunt, cum se populorum obtrectationibus lacerari sciunt, ac diris in vulgus deuoueri. Quare in libro Iob argentum dicitur lassitudinum, quod nimirum dum illud colligũt mortales, vehementer & vsque ad lassitudinẽ fatigentur: quod enim
Iob 22.25. quodã capite legimus: *Erit Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coacervabitur tibi:* ex Hebræo verti potest, *Argentũ lassitudinum tibi,* nam vox תּוֹעָפוֹת à radice יעף deducitur, quæ fatigare, lassaréque significat, & sensus esse potest, idem cum eo, quem Vulgatus expressit, magna tibi coaceruabitur argenti copia, in quo conquirendo, computandóque multorum industriæ, & vero etiam corpora fatigentur: verè enim diuitias colligentibus vsu venit, vt multis modis laboribus sint obnoxij: quod sibi accidisse testatur Iacob, qui in domo Laban soceri sui, ad amplas pecoris armentorúmque diuitias, in quibus sita erat æui illius opulentia, aliquot annorum decursu peruenerat. Nam abitus sui afferens causas, excussíque

síque seruitutis iugi, quod ad illum diem tolerauerat; *Die noctúque*, inquit, *astu vrebar & gelu, fugiebátque somnus ab oculis meis, sicq; per viginti annos in domo tua seruiui tibi: nisi Deus Patris mei Abraham & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modò nudum me dimisisses: afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri.* Multa enim talia pati necesse est non eos solum, qui cum paupertate luctantur, sed etiam eos, qui cum diuites sint, ad vlteriorem, pinguiorémque fortunam aspirare contendunt, quod iugum Principibus etiam viris, suo modo, vt supradiximus, ferendum est. Genes. 31. 40.

5 Sed nimirum stultus est labor istorum, plerumque enim accidit, vt quæ diuitiæ malis artibus sunt partæ, eædem malè dilabantur, & quasi aceres aut glumæ, aut modicus vapor, vento rapiente, dispereant, iusto Dei iudicio auarorum cupiditatem, in eo ipso in quo peccarunt, puniente. *Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis*, vel vt ex Hebræo verti potest, *Operatio thesaurorum in lingua mendacij, vanitas impulsa quærentium mortem. Vanitatem impulsam* intelligit Sapiẽs aliquid valde leue aut tenue, quod facile abstrahitur, dissipatur, & euanescit, idcirco Theodotio vertit ἀτμὸς φερόμενος *vapor, aura tenuis, halitus* qui fertur, aut rapitur. Eadem verò similitudo vocibus aliquantulum diuersis, sed idem significantibus, eo spectat, vt intelligant omnes, malis artibus quæsitas pecunias (idem enim est quod ad propositum nostrum attinet, siue mendaciis decipiendo, siue per violentiam rapiẽndo, aut extorquẽdo in alienas res inuadas) non esse diuturnas: quare alibi

Labor ẽ qui ferẽdus est in hac seruitute, malè colli rari, quod scilicet malè parta malè dilabãtur.

Prou. 21. 6.

Prou. 11. 24. idem Salomon; *Alij*, inquit, *diuidunt propria, & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.* Et S. Iob, eorum, qui multos thesauros
Iob 28.18. colligunt, inanem laborem arguens: *Ædificauit*, inquit, *sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbraculum.* Quemadmodum enim qui autumni tempore vineas custodiunt, temporariam quandam casam ex ramalibus excitant, & stramine, statim post absolutam vindemiam dissipandam: & quemadmodum tinea lignum excauando sibi domunculam quandam, aut cauernulam construere videtur, quæ tamen ad breuissimum tempus durat, nam ligno arrosione illa labefactato, & confracto etiã tineæ domus perit, imo sibi perniciem illam comparat, & conciliat, dum sibi domum ædificare videbatur; ita qui iniustè aliena rodendo, rem suam amplificare studet, perniciem sibi certissimam struit. Græcus interpres eãdem similitudinis vim retinuit, voce mutata, nam vertit, *Euasit domus eius sicut tinea, & sicut aranea,* nullus enim nescit aranearum telas multo labore diligentiáque contextas tenuissimis filis artificio prorsus mirabili ita ductis, vt ratione carentis animalis solertiam omnino superare videantur, aut vento dissipari, aut incidente lapillo, aut folio perforari, totúmque laborem in eis contexendis impensum momento temporis interire. Hanc autem similitudinem etiam vsurpauit Bal-
Iob 8. 14. dad eodem libro cum ait. *Sicut tela aranearum fiducia eius: innitetur super domum suam, & non stabit, fulciet eam, & non consurget. Humectus videtur antequam veniat Sol, & in ortu suo germen eius egredietur super aceruum petrarum, radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur.* Et Isaias,

qui

qui cum violatam iustitiam fuisset lamentatus, iniustos hos homines aranearum telas ait texuisse, quas tamen eum vsum non esse habituras confirmat, quem ipsi voluissent, ac sperauissent: *Telas*, inquit, *aranearum texuerunt, tela* Isai. 59.6.
eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis, opera eorum opera inutilia. Et Ieremias Sellum Iosiæ Regis Iuda filium acriter reprehendens, quod auarè regnasset & iniustè, quòd scilicet vt ipse loquitur, *Eius oculi, & cor ad auaritiam,* Ierem. 22.
& ad sanguinem innocentium fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis intenti fuissent, 17.
ac propterea (quod nos diuitibus ferme contingere affirmamus) breuem, imo nullam ex raptarum diuitiarum possessione lætitiam percepturum, frustráque mercedes eorum, qui eas fuissent promeriti per iniustitiam retenturum: *Væ*, inquit, Ibid. n. 13.
qui ædificat domum suam in iniustitia, & cænacula sua non in iudicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius non reddet ei. Quod etiam confirmat Iob, qui potentes istos potentia impotenter abutentes, eas diuitias quas congesserunt prius docet esse relicturos, quàm frui possint: *Diuitias*, inquit, Iob 20.15.
quas deuorauit euomet, & de ventre illius extrahet illas Deus, prius scilicet quàm in succum eius, qui eas deuorauerat, sanguinémque transeant; cui simile illud Ezechielis, *Argentum eorum foras proiicietur,* Ezech. 2.
& aurum eorum in sterquilinium erit. Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, & vestes eorum non implebuntur, quia scandalum iniquitatis eorum factum est. Quod idem alia metaphora eleganter expressit Salomon cum ait, *Non roborabitur* Prou. 14.
homo ex impietate, contra quam accidit iustis, de 3.

quibus subdit, *& radix iustorum non commouebitur,*
Iob 15.29. quod etiam Iobi pronuntiatum est, qui ait; *Non ditabitur, neque perseuerabit substantia eius, neque mittet in terram radicem suam.* Vt quod Ezechiæ Regi dictum est, qui in diuitiis inaniter fuerat gloriatus, multo magis in eos quadret, qui non peccato dumtaxat iactantiæ peccant, sed etiam iniusti-
4 Reg.20. 15. tiæ, dum aliena per iniuriam rapiunt, *Ecce,* inquit, *dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt Patres tui, vsque in diem hanc, in Babylonem.* Nam quemadmodum *substantia,*
Prou. 13. 11. *quæ paulatim colligitur manu, multiplicabitur,* ita *festinata* ea nimirum, quæ malis artibus ab auaro,
Prou. 28. 20. qui ditari festinat, collecta est, *minuetur; qui enim festinat ditari, non erit innocens,* & *Hæreditas ad quam*
Prou. 20. 21. *festinatur, in principio benedictione carebit.*

6 Parum ergo prudenter, parúmque consultè faciunt, qui in diuitiis spes suas omnes collocant: quod sanè vitium adeo latè patet, vt propterea scriptura satis frequenter cum de diuitiis incidit sermo, eas appellet robur aut fiduciã, quod scilicet in earum possessione robur situm esse, plerique hominum sibi persuadeant, & qui illis abundant, se firmissimo præsidio munitos esse falsa persuasione confidant; quasi in illis tantum omnia posita sint, parum interim iustitiam curantes, aut Dei bonorum omnium largitoris iussa, legesque, qui regnum Dei prius quærendũ præcipit & iustitiã eius, tuncque hæc alia omnia vitæ, rerumque publicarũ, seu præsidia, seu ornamenta abundè suppeditanda. Quare Baldad Suhites apud Iob

Colligitur ex dictis, diuitiis nõ esse fidendum.

Iob 18.12. potentibus iniustis malè precatur his verbis: *At-*
Ibid. n. 14. *tenuetur fame robur eius:* & paulo post, *Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius.* & eodem libro sanctus

Pro

Propheta, se ab horum eximens consortio, omnéque auaritiæ crimen amoliens, quippe qui non sperasset in pecuniæ thesauris; *Si putaui*, inquit, *aurum robur meum, si obrizo dixi, fiducia mea.* Eodem etiam spectat illud Salomonis, *Substantia diuitis vrbs roboris eius, & quasi murus validus circumstans eum.* Et illud Baruc, *Vbi sunt Principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines?* Idem enim est, ac si dixisset, quod est hominum fiducia, & robur, eorum opinione.

Iob 31.24.
Prou. 18. 11.
Baruch 3. 16.

7 Sed aliud etiam incommodum secum affert auaritia. Nam populo, auarorum quorumcunque capita execrabilia facit, & innumeris diris frequentissimè deuouenda. Id de quodam auarorum genere docet sapiens cum ait, *Qui abscondit frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium.* has autem vulgi deuotiones, & populi dolentis vota, non vt inania verba, & in irritum iactata contemnenda esse sapienter monet Ecclesiasticus cum ait: *Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopia sua, cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abiicias, & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram, & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius, exaudiet enim eum, qui fecit illum.* Maledictionis auté istius quam Dominus exaudit, effectus quis sit, exprimitur à Mose in Leuitico, & Deuteronomio. *Frustra*, inquit, *seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen,*

Principem auarũ esse non debere, quia auaritia odiosum facit populo, & periculum amittendi Principatus creare potest.

Prou. 11. 26.
Ecclesf. 4. 2.
Leuit. 26. 17. & 20.

germen, nec arbores poma præbebunt, immittámque in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertaque fiant viæ
Deut.28. 16. *vestræ.* Et in Deuteronomio: *Maledictus, inquit, eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Mittet Dominus super te famem, & esuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies, donec conterat te, & perdat ve-*
Ibid.n.30. *lociter.* Et post nonnulla, *Domum ædifices, & non habites in ea. Plantes vineam, & non vindemies eam. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oues tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adiuuet. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus, quem ignoras, & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus, & stupens ad terrorem eorum, quæ videbunt oculi tui. Sementem multam iacies in terram, & modicum congregabis, quia locustæ*
Ibid.n.38. *deuorabunt omnia. Vineam plantabis, & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam, quoniam vastabitur vermibus. Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngeris oleo, quia defluent, & peribunt. Omnes arbores tuas, & fruges terræ tuæ rubigo consu-*
3.Reg. 12. *met.* Huius maledictionis vim expertus est Roboam, qui vt sæpius memorauimus, afflicti nimiis exactionibus populi preces non admittens, decem integras Regni sui partes, duabus dumtaxat retentis amisit, & non multo post anno ni-
3.Reg.14. 25. mirum quinto Regni eius *Ascendit Sesac Rex Ægypti in Ierusalem, & tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & vniuersa diripuit; scuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon,* Regisque opulentissimi

ſimi filius, anguſta admodum ditione circumſcriptus, theſauriſque plurimis ſpoliatus, tantùm Regis nomen, poteſtatémque non amiſit.

8 Vt autem faciliùs poſſit Princeps gliſcentes auaritiæ impetus comprimere, quædam illi frequenter, mente voluenda proponam, quibus affectus ſuos componat, & amplius habendi cupiditatem minuat. Ac primò quidem illud recolendum eſt, quod ſupra poſuimus reges ac Principes inſtar habere Patrum in Republ. ac propterea eorum curas eo ſpectare debere, non vt filios ſuos exhauriant tributis, ac vectigalibus grauioribus impoſitis, ſed potius vt eos, ſi qua ratione poſſint locupletent. quare par eſſet Principẽ eum inducere affectum, quem ſe habuiſſe S. Paulus oſtendit cum ait; *Non quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos; non enim debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis.* Quod idem probat Chriſti Domini dictum, nam cum Dominus diſcipulis comitantibus veniſſet Capharnaum, acceſſerunt, *qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei. Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait, etiam: & cum intraſſet in domum, præuenit eum* IESVS, *dicens, quid tibi videtur Simon? Reges terræ, à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit ab alienis. Dixit illi* IESVS. *Ergo liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos,* &c. Si enim Princeps non ſua tantùm compendia ſpectare velit, ſed ſubditorum, quaſi filiorum, ea dumtaxat exiget, quæ ad Reipubl. neceſſitates ſubleuandas, neceſſaria ſunt, ac proinde in populorum commodum redundant, quod non tam ſibi, quàm ſubditis theſaurizare eſt; eas verò exactiones omnes, tanquam ſuperuacaneas, & ab auaritia profe

Principem non debere auarũ eſſe, quia populorum eſt pater.

2. Cor. 12. 14.

Matth. 17. 23.

profectas resecabit, quæ explendis Principis cupiditabus potius deseruire videbuntur, quàm opportunitati publicæ cõmodare. Non enim amantis parentis, aut domini est eum filium, aut seruum, quem se totum videt impendere in parentis obsequiũ, grauioribus etiam quàm ferre possit oneribus velle vexare. *Non lædas*, inquit Ecclesiasticus, *seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam, seruus sensatus sit tibi dilectus, quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas eum.*

Ecclef. 7. 22.

9 Pastoris etiam nomen, quod Principi conuenit, & munus, quod in Republ. sustinet, auaritiam suadent detestari. Idcirco Salomon à re pastoritia metaphoram mutuatus, *Qui fortiter*, inquit, *premit vbera, ad eliciendum lac, exprimit butyrum, & qui vehementer emungit, elicit sanguinem.* eandem verò sequutus metaphoram Ezechiel, luculentè & copiosè in eos pastores inuehitur, qui gregis bonum posthabentes, pascebant potius semetipsos, suis cupiditatibus magis seruientes, quàm necessitatibus gregum, quos variis modis vexabant, non tantum lac emulgendo, detondendo lanam, sed etiam deuorando, & vulneribus aut morbis, si quos incurrebant, medicinam non faciendo. Est autem locus planè insigins & qui multorum aliorum instar esse possit. *Væ*, inquit, *Pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos, nonne greges à Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis: quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate*

Idem probatur, quia est Pastor populorum.
Prou. 30. 32.

Ezech. 34. 2.

tate imperabatis eis & cum potentia, & dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri & dispersæ sunt. Errauerunt greges mei, in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelso, & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam qui requireret. Propterea Pastores audite verbum Domini. Viuo ego dicit Dominus Deus, quia pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor. Neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant. Propterea Pastores audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego ipse super Pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos vt vltra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos, & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in escam. Hoc ingenium Principum eorum, qui Tyrannico more populos gubernantes nihil minus propositum habent, quàm subditorum suorum bonum. Quanto sapientior pastor Iacob, qui fratris sui Esau societatem defugiens, necessitatem gregum armentorumque prætendit, quibus cum seruire deberet, nimis in ambulando vigere non posset? *Nosti*, inquit, *quòd paruulos habeam teneros & oues & boues fœtas mecum, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur in vna die cuncti greges.* Et propter hanc fortasse causam, quædam in sacris scripturis reperiuntur, quæ ita præcepta sunt, vt iis Dominus, cuius spiritus mirum quantum suauis est, etiam ipsis brutis animantibus rationéque carentibus prospicere voluisse videatur, vt nimirum intelligerent ij, qui populorum pastores sunt, quam

Genes. 33. 13.

quam humaniter ratione præditos homines tractare debeant, si etiam bestiis in quibusdam, legis veteris præscripto, parcendum erat. Nam in libro Exodi, vbi hebdomadaria Sabbathi quies
Exod. 23. 12. præscribitur, dicitur, *sex diebus operaberis, septimo die cessabis.* Huius autem præcepti ratio cum affertur, non solum dicitur *Vt refrigeretur filius ancillæ tuæ & aduena*, sed dicitur etiam, *vt requiescat bos, & asinus tuus.* & in Deuteronomio legimus,
Deut. 20. 10. *Non arabis in boue simul, & asino*, ne videlicet totum iugi pondus in asinum mole corporis minorem recumbat, & plus iusto fatigetur. & eodem
Deut. 25. 4. libro præcipitur, *Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas:* nimis enim durum videtur si iumentum quod magno labore, in gyrum actum, spicas terit, & grana ex aristis excutit, pauculas peleas in cibum carpere non possit, quibus inter laborandum reficiatur. Sed quod legibus hisce diuinis præceptum est, sponte sua à iustis ac piis
Prou. 12. 19. hominibus fieri affirmat Sapiens cum ait: *Nouit iustus iumentorum suorum animas, viscera autem impiorum crudelia.* Cuius dicti sententia. Iustus non hominum tantùm sibi commissorum rationem, sed & iumentorum suorum curam gerit, prouidetque solicitè, ne plus æquo in laborando exigatur ab eis, & ne quid eis desit eorum, quæ necessaria sunt: ex quo facile quilibet intelligat iustos multo id præstare diligentius erga familiares ac subditos. Imo Dominus ipse, de quo dici-
Sap. 11. 25. tur in Sapientiæ libro, *Diligis Domine omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Niniuem sicut fuerat comminatus, pepercit euertere, non hominum tantum misertus sed etiam iumentorum, quæ nimirum nihil peccauerunt, & quodammodo

modo iam pœnitentiam egerant saccis instrata, & ieiunio macerata, ita enim legimus in Ionæ prophetia, qui cum doleret hederam vermis arrosione exaruisse, audiuit à Domino: *Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret, quæ sub vna nocte periit, & ego non parcam Niniuæ ciuitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt, quid sit inter dexteram, & sinistram suam & iumenta multa.* Quemadmodum ergo, & diuinæ legis mandato, & recta etiam ratione dictante ab ipsis iumentis, plus exigendum non est, quàm eorum vires patiantur, ne dum ipsa nimio labore atterimus, etiam nobis, quibus seruiunt noceamus: ita multo magis cum hominibus agendum est, quibus maior debetur reuerentia, & à quibus vberiores in Principem vtilitates redundant. *Homo*, inquit Iob, *cum mortuus fuerit & nudatus, atque consumptus, vbi quæso est?* Ita si perpetuis exactionibus semper aliquid à subditis extundatur, migrationem cogitant, alioque fortunis translatis, in regno in quo vixerant solitudinem faciunt, apparetque tandem verissimum esse, quod Salomon dixit in Prouerbiis, *Rex iustus erigit terram, vir auarus destruit eam, & qui tributa extorquet, euertit eam.* Et Ecclesiasticus, *Rex insipiens*, inquit, *perdet populum suum, & ciuitates inhabitabuntur per sensum prudentium*, imo se ipsum euertit, nam *cum omne opus corruptibile in fine deficiat*, vt ait idem Ecclesiasticus, *& qui illud operatur abit cum illo*, abeuntibus enim incolis, ciuitateque ad infrequentiam redacta, stultitiæ suæ pœnas Princeps in primis dabit. Huius autem nimiæ in populis exhauriendis auaritiæ exemplum habemus in Pharaone, qui cum populum indigno

Ionæ 4.10.
Iob 14 10.
Prou. 29. 4.
Eccles. 10. 3.
Eccles. 14. 20.

premeret seruitio, paleasque, quæ prius suppeditabantur, subtraheret, & nihilominus imperatum laterum numerum exigeret, rem eò deduxit, vt miserante Domino, populi sui calamitatem, ex Ægypto sexcenta hominum millia armis ferendis idonea proficiscerentur*, regnumque tam multis capitibus imminueretur, ex quibus antea multa ad Regem manare commoda necesse erat. Vt interim taceamus de ea clade, quam accepit, cum rubri maris vorticibus haustus est, vnà cum exercitu vniuerso.

Remedium præcipuum auaritiæ proponitur, vt scilicet Princeps cupiditates suas intra modū suarum viriū moderetur.

Eccles. 2. 10.

Ibid. n. 4.

10 Sed facilius fortassis huic malo remedium facerent Principes, si suis moderarentur affectibus, suasque cupiditates intra potentiæ & opulentiæ suæ modum continerent. Nam si Princeps non admodum diues Salomonem imitari velit, qui de se ita scribit: *Omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaueram*; ea nimirum, quæ eodem capite describit his verbis, *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos & pomaria, & conseui cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium.* &c. Quæ prosequitur in eandem sententiam, suas delicias atque opes enumerans, quas congesserat. Si inquam Princeps tantos concipiat spiritus, vt se plus æquo velit attollere, atque ita se in profundendis pecuniis, cum se dant occasiones, gerere, ac si largissimi, & vberrimi prouentus essent, illisque oneribus, quæ subit, ferendis idonei, proculdubio multa iniustè patret necesse est, dum pecuniam omni studio corradere satagit, & modò ærarium fiat locupletius, iura

omnia,

omnia, siue humana, siue diuina pro nihilo habet. Talis Moabitarum superbia, quam per Ieremiam reprehendit Dominus cum ait, *Audiuimus superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem eius, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis eius, & quod non sit iuxta eam virtus eius.* Quod ipsum de Ægypto dixit Isaias cum ait, *Superbia tantum est, quiesce.* Quod autem de Moab dixerat Ieremias, ab Isaia etiam totidem fere verbis repetitur. *Audiuimus*, inquit, *superbiam Moab, superbus est valde, superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius plusquam fortitudo eius.* Huiusmodi Principem describit Eliphaz apud Iob, cum ait inter cætera, *Tetendit aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est,* &c. & paulo post. *Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redacta.* Quæ verba non impiorum miseriam, sed potius felicitatem, qua in hac vita fruuntur, diuitias & potentiam ostendunt: nam sensus est, tantum fore superbi hominis typhum & superbiam, vt quod aliqui Reges, & Imperatores fecerunt, ciuitates alioqui infrequentes, & ab incolis desertas excitare rursus nitantur propemodum à fundamentis, instauratis mœnibus, templis, prætoriis, arcibus: qua in re pecuniarum vim prope infinitam consumi necesse est. Hunc autem esse sensum, ex eo confirmari potest, quod eiusdem libri capite tertio describens Iob eum, cui omnia ad voluntatem fluunt, ait. *Cum Regibus, & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines.* Cuius dicti eadem est sententia vt exposuimus. Cum ergo Principem talis aliqua incesserit cupiditas, ab exigendis per omne nefas pecuniis vix temperare poterit. Quod autem de

Ierem. 48. 29. | Isai. 30. 7. | Isai. 16. 6. | Iob 15. 23. | Ibid. n. 28. | Iob. 3. 14.

insanis fabricis dictum est., ad alia omnia transferri potest, in quibus pecuniarum plurimum insumitur, ita Antiochus, cum pecuniam ad immoderatos sumptus & munera deficere animaduertisset, ad rapinas sacrilegas est conuersus. *Et vidit* (inquit scriptura) *quod defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica, propter dissensionem, & plagam quam fecit in terra, vt tolleret legitima, quæ erant à primis diebus, & timuit, ne non haberet vt semel, & bis in sumptus, & donaria, quæ dederat ante larga manu, & abundauerat ante Reges, qui ante eum fuerant, & consternatus erat animo valde, & cogitauit ire in Persidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum. Et Rex Antiochus perambulat superiores regiones; & audiuit esse ciuitatem Elymaidem in Perside nobilissimam & copiosam in argento, & auro, templumque in ea locuples valde, & illic velamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi Rex Macedo, qui regnauit primus in Græcia, & venit & quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam, & non potuit, quoniam innotuit sermo his, qui erant in Ciuitate, & insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna & reuersus est in Babyloniam.* Cum ergo potiundæ Ciuitatis, thesaurorúmque diripiendorum spe excidisset, tristíque insuper nuntio rei à suis ducibus in Iudæa infæliciter gestæ fuisset perculsus, *Expauit & commotus est valde, & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei sicut cogitarat, & erat illic per dies multos, quia renouata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori. Et vocauit omnes amicos suos, & dixit illis. Decessit somnus ab oculis meis, & concedi, & corrui corde præ solicitudine, & dixi in corde meo. In quantã tribulationem deueni, & in quos fluctus*

1 Machab. 3.29.

Ibid. n. 8.

fluctus tristitiæ, in qua nunc sum, qui iucundus eram, & dilectus in potestate mea? Nunc verò reminiscor malorum, quæ feci in Ierusalem, vnde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam sine causa. Cognoui ergo, quia propterea inuenerunt me mala ista. & ecce pereo tristitia magna in terra in aliena. Hoc Tyrannorum ingenium, qui cum proximorum regnorum dominatum cogitatione, cupiditateque præceperint, omnésque thesauros spe deuorauerint, si in irritum conatus ceciderint, nec factum sit eis sicut cogitauerant; perinde commouentur & dolent, ac si iniustè aliquid passi essent, cum ij sint, qui alios inuadentes iniustè violant. Ita Nabuchodonosor Rex Assiriorum cum Medorum Rege Arphaxad superato, *misisset ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, & ad gentes, quæ sunt in Carmelo & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelo, & ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Iordanem, vsque ad Ierusalem & omnem Terram Iesse, quousque perueniatur ad terminos Æthiopiæ;* conatusque fuisset, vt gentes istæ omnes iugum seruitutis acciperent, séque suæ adiungerent ditioni, idque facere detrectassent, & quos ipse legauerat nuntios, nullo honore prosequuti essent, sed repulsam passos irritos remisissent, quasi iniuria aliqua vltro ab eis prouocatus esset adeo exarsit, vt belli aduersus eos gerendi cogitationem susciperet, quasi illatam iniuriam vindicaturus. *Tunc indignatus Nabuchodonosor Rex aduersus omnem terram illam, iurauit per thronum, & regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.* Quanto melius Reges isti suas frænantes cupiditates, & intra modum fortunarum suarum

Iudith 1.7.

Ibid. n. 11

coërcentes, bonis quibus affluebant fruerentur, *iucundique essent & dilecti in potestate sua*, vt dicebat Antiochus, tantisque sumptibus, quos colligendis exercitibus fecerant pepercissent, imo sibi ipsis, quos multas curas continenter exercuisse & exedisse necesse est (vt de Antiocho videmus) quem etiam fluctibus illis tristitiæ, quos memorauit, scriptura ibidem docente, haustum fuisse

Eccles. 14. 9. scimus. Sed nimium *insatiabilis est oculus cupidi, in parte iniquitatis*, id est non expletur auarus, etiamsi partem quam iniquè optauit, fuerit consecutus, *Non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.* cupidus enim aliis inuidet, inuidiáque tabescit, & macrescit, & vniuersim quicumque cupiditatibus suis tradunt se, in quamcumque partem ipsæ incubuerint, rapiendos, nusquam quietem animi tranquillitatemque consequentur: nam hydropicis similes sunt, qui quo plus aqua-

Eccles. 1. 8. rum hauserint, plus sitiunt, *nec enim saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur*; cumque multa pretiosa, oculisque aut aliis sensibus blandientia comparauerint, alia præterea exoptant, nec vllus modus est, aut finis, quia radix omnium malo-

1. Timot. 6. 10. rum non præciditur, quam cupiditatem esse discimus ex Apostolo. Sapienter igitur monet Eccles.

Eccles. 10. 4. cum ait: *Si spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuũ ne dimiseris, quia curatio faciet cessare peccata maxima.* Quem locum iuxta litteralẽ sensum interpretationem hanc recipere posse puto. Si te inuaserit cupiditas aliqua, quales frequenter in iis excitantur, qui potestatem in alios habent, quia Principes sunt, caue ne de statu illo deiiciaris, quem recta præscribit ratio: nam si perturbationem illam sedaueris, eique medicinã feceris, multas

multas euitaueris culpas, quibus illi implicantur, qui oculos cupiditatis ad ea, quæ aliena sunt adiicientes, omnem lapidem mouent, vt id quod optauerunt, malis etiam artibus consequantur.

11 Illud etiam sibi persuadeat Princeps plus sapientiæ ac consilio fidendum esse, quàm thesauris: nam sine ingentibus pecuniis ac diuitiis Princeps sapientia res suas moderatur & tractat, vt sibi & populis paret incolumitatem. Princeps verò insipiens, quamuis Salomonis diuitias habeat, vt contigit Roboamo, omnia tamen prudentiæ, ac consilij inopia perdit, vt ex eiusdem Roboami historia, de qua sæpius diximus, clarissimè patet. *Hanc quoque sub sole vidi sapientiam,* inquit Ecclesiastes, *& probaui maximam. Ciuitas parua, & pauci in ea viri: venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam, extruxitque munitionem per gyrum, & perfecta est obsidio. Inuentusque est in ea vir pauper & sapiēs, & liberauit vrbē per sapientiam suam.* Et Christus Dominus ait, *Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia, cuiusquam vita est ex his, quæ possidet.* Quemadmodum enim hominis vnius salus non ex eo pendet, quod multas diuitias parauerit, quibus ea sibi possit coëmere, quæ ad victum, & cultum necessaria sunt; ita totius Reipubl. incolumitàs non in eo vertitur, quod pecuniarum abundet copia (quamquam non sit negandum plurimum hoc prodesse, vt supra dictum est) sed potiùs illius securitas, Principis, ciuiumque virtuti accepta ferenda est, quæ si adsit, & pericula amoliri, & commoda omnia importare in Rempubl. potest: ideo Dauid in Doëg Idumæum inuehitur, *quod sperauerit in multitudine diuitiarum suarum, & præualuerit in vanitate sua,*

Posse etiam Principem non admodum diuitē sibi Reipublicæq; prospicere.

Ezech. 9. 13.

Luc. 12. 15.

Psal. 51. 9.

vel vt vertit Kaldæus, *Fortis factus sit in pecunia sua.* quæ reprehensio in omnes eos conuenit, qui Deo virtutéque posthabita, diuitiarum tantum subsidia, cura intentiore conquirunt.

De fortitudine Principis, & animi magnitudine.

CAPVT XIX.

Quid sit fortitudo de qua hic disputādū: & quatenus corporis fortitudo requiratur in Principe.

1 FOrtitudo, de qua in hoc capite disputamus, est moralis virtus, per quā animus erga ea, quæ sunt acerba, & terribilia, ita rectè se habet, vt neque prauè timendo, neque temerè audendo desciscat propter illa ab officio rectæ rationi consentaneo. Cum igitur hoc sit virtutis huius officium, satis intelligitur corporis imbecillitatem viriumque tenuitatē impedimento esse non posse, quo minus fortitudinis laudem consequi, & tueri possimus. Quanquam autem in Principe viro, bonum corporis habitum, firmasque vires, & laboris patientes omnino necessarias esse non dicimus, cum illius munus vigore potius mentis indigeat, quàm firmitate membrorum; tamē quia labores aliqui, in bellis præsertim, Principibus subeundi sunt; qui viribus firmis sunt à natura instructi, eas diligenter tueri; qui paulo sunt imbecilliores, eas quantum industria consequi possunt, augere debent, vt necessitate ingruente ferendis laboribus pares esse possint. Id verò vt Principi contingat etiam magis optandum est, quod frequenter accidit, vt qui valido sunt corpore

pôre, periculis etiam repellendis, aut excipiendis animo ſint præſentiore, minúſque frangantur aduerſis: quanquam etiam, vt dixi, fieri poteſt vt imbecilla corpora ingentes animos verſent in pectore, quod ſapiens docuit cum ait; *Spiritus viri ſuſtentat imbecillitatem ſuam.* Porrò in Sacris litteris nonnullos reperio viros in Republica Principes, magnis fuiſſe viribus inſtructos. Nam Caleb vir primarius, ita de ſe prædicat in libro Ioſue: *Hodie octoginta quinque annorum ſum ſic valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum, illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum quàm ad gradiendum;* Multo verò mirabilius Samſonis robur, qui Leones tamquam hædos lacertorum violentia lacerauit, funes iniectos, quibus conſtrictus erat, ita diſrupit, *ſicut ſolent ad odorem ignis ligna conſumi*, aſinique arrepta mandibula *interfecit in ea mille viros,* tandémque cum in hoſtium ſuorum poteſtatem veniſſet, columnas domus, quibus innitebatur, ita concuſſit, vt ingenti ruina procumberet, Philiſtæorúmque ingentem ederet ſtragẽ, *multóque plures interficeret moriens,* (nam ipſe domus ruina oppreſſus eſt) *quàm ante viuus occiderat.* nec diſſimilis Dauidis fortitudo, qui de ſe ipſo, Saüle audiente, ita commemorat in Regum hiſtoria. *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, eruebámque de ore eorum, & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamque eos, nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus tuus.* Porrò victus, corporiſque voluptatum temperantia, corporis valetudo ſuſtentatur, & vires augentur,

Prou. 18. 14.

Ioſue 14. 10.

Iudic. 14. 6.

Iudic. 15. 24.

Iudic. 16. 30.

1. Reg. 17. 34.

de qua virtute paucula quædam, quæ in hanc sententiam disputari possent, tunc perstringemus, cum de ea paulo post disseremus.

De fortitudine quæ spectatur in faciẽdis & sustinẽdis aduersis.

2 Quoniam autem, vt ex allata definitione colligitur, fortitudinis est mediocritatem quandam inter timorem, audaciámque constituere, timor autem non solùm segnes efficit ad aggrediendum ea, quæ videntur ardua, sed etiam molles in eis perpetiendis, quæ dura sunt, vt in angoribus animi tolerandis, cum res aduersæ incidunt, de vtráque parte disputandum erit. Est autem sapientis viri ac fortis, cum difficilia tempora incidunt, curas graues, quas mente versat, ita premere, vt quantum fieri potest, nullũ tristis aut deiecti animi signum deprehẽdi possit; sed quemadmodum rebus prosperis non exultat, ita duris & malè cedentibus, tristitiæ ac timoris motus comprimat.

Ecclesi. 27. 12.

Homo sanctus, inquit Ecclesiasticus, *in sapientia manet sicut sol, nam stultus vt luna mutatur*: qui enim sanctus est, suásque animi perturbationes ita cõpressit vt rationi pareant, eundem semper tenorem seruat, sempérque sibi similis est: qui verò sunt animo pusillo, & angusto, vel nimis efferuntur rebus secundis, vel deprimuntur aduersis; illúdque cernitur discrimen, in duplici hoc hominum genere, quod in solis lunæque syderibus; nam sol masculum quodammodo sydus, non ex altero suum lumen mutuatur, nec modò clarum est, modò obscurum, sed eodem semper tenore clarissimum; luna verò fœmineum sydus ac molle nunquàm eundem retinet statum, sed cum à sole, cuius radiis incenditur, lumen mutuetur, quantum ad solem accedit, vel ab eo recedit, crescit pariter vel senescit, interdũ etiam luminis

luminis defectum patitur, cum scilicet terræ obiectu lumen solis intercipitur; ita qui masculo animi vigore destituuntur variam pro temporum vicissitudine, ac varietate faciem induunt, quique se *in aeternum mouendos* non putarant, ingruentibus curis, ac solicitudinibus, vel etiam periculis repentè conturbantur, & franguntur. Huius rei præclarũ exemplũ habemus in Roboamo, qui tumoris & iactantiæ plenissimus iuxta iuniorum consilium populo respondit duriter, ac planè vt ipsi suggesserant, cum dixerant; *Sic loqueris populo qui dixit tibi, Pater tuus aggrauauit iugum nostrum, tu subleua, & sic respondebis eis. Minimus digitus meus grossior est lumbis Patris mei. Pater meus imposuit vobis graue iugum, & ego maius pondus apponam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos scorpionibus.* Sed quanta esset Roboami fortitudo paulo post euentus ostendit, nam *surrexit Ieroboam filius Nabat seruus Salomonis filij Dauid, & rebellauit contra Dominum suum, congregatique sunt viri vanissimi & filij Belial, & praualuerunt contra Roboam filium Salomonis: Porrò Roboam erat rudis, & corde pauido, nec potuit resistere eis.* Ex quo apparuit ita frequenter accidere, vt qui se magnificè iactant, & gloriosè, cum se se obtulerit occasio fortiter faciendi, ignauia, & pauore torpere, contra verò fortes, nec suas res laudare intemperanter solitos esse, & cum in discrimen veniendum est, animo esse præsenti & erecto, vt Salomon monuit sapienter, cum ait: *Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit*, &, *sicut leo ad nullius pauebit occursum.* Vix autem credi potest, quantopere Principis metus ac perturbatio cæteris omnibus, qui ab illius nutu pendent, nocere soleat. Nam priuati

Psal. 29.7.

2. Paralip. 10. 10.

2. Paral. 13. 6.

Prou. 12. 21.

Prou. 30. 30.

ti etiam vnius timor, ne dum Principis, cum aliis etiam communicatur, faciléque quasi vulgato morbo, cunctos inuadit: quare in Deuteronomio præcipitur, vt cum ad bellum cum hostibus gerendum produendum erit, *duces per singulas turmas audiente exercitu proclament, quis est homo formidolosus & corde pauido? vadat & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est.* Quod accidisse videmus Israëli cum reuersi exploratores, qui iussu Mosis promissam à Domino regionem perambulauerant, laudauerunt quidem soli vbertatem ac pinguedinem; sed omnia in maius attollentes, incolarum fortitudinem, corporúmque vastitatem, vrbium munitiones ciuiumque frequentiam ita commemorarunt, vt populi animis perculsi de terra illa occupanda penitus desperarent. Nam illius cultores fortissimos esse dixerunt, vrbes verò grandes atque muratas, gigantum stirpem alere, ac tandem terram esse huiusmodi vt habitatores deuoraret, incolas verò tantæ proceritatis, vt ipsi exploratores cum illis comparati quasi locustæ viderentur. Ita quidem ipsi locuti sunt, quantum verò metum populus omnis conceperit, & quam obdurato animo constituerint in Ægyptum potius reuerti ad veterem illam, durissimámque seruitutem; quàm Mosè duce, ad certissimum, vt ipsi existimabant, interitum ruere, scriptura narrat his verbis. *Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron cuncti filij Israël, dicentes: Vtinam mortui essemus in Ægypto, & in hac vasta solitudine; vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores*

[Margin notes: Deut.20. 5.& 8. — Num.14. 1.]

res ac liberi nostri ducantur captiui. Nonne melius est reuerti in Ægyptum? Dixerúntque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum. Qua verò ratione seditio compressa sit, & quæ pœna rebelles, & seditiosos, consecuta sit, legat, qui volet loco indicato. Hoc autem vulgi ingenium exploratum habuit Iudas Machabæus dux fortissimus, qui cum Antiocho Rege pugnaturus, Deuteronomij legi parens; *Cum constituisset duces populi, tribunos & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones, dixit his, qui ædificabant domos, & sponsabant vxores, & plantabant vineas, & formidolosis, vt redirent vnusquisque in domum suam secundum legem.* Si igitur vel vnus meticulosus, metum suum cum reliquis facile communicat, quamuis ab illius arbitrio non pendeant: quanto magis populum, aut exercitũ metus Principis conturbabit, cuius vnius imperium expectant omnes, quemque sapientia, & animi magnitudine cæteris præstantiorem adeò arbitrantur, vt eo timente, timere, aut fugam capessere, iam non turpe, sed necessarium esse videatur. Prouocabat Golias in valle Terebinthi ad singulare certamẽ fortissimos quosque Israëlitarũ, nec vllus in tanta multitudine reperiebatur, qui cum illo congredi auderet, imo pauore marcebant in tabernaculis, & attonitis similes stupebant: *Audiens autem Saül*, inquit Regum historia, *& omnes Israëlitæ sermones Philisthæi huiuscemodi stupebant & metuebant nimis*; facile crediderim, tanto metui causam non magis attulisse proceri illius gigantis immania membra, aut cassidem æream, squamatamque loricam, quàm pauorem Principis; quem animo consternato, consilij inopem

[Margin: 1. Mach. 3.55.]

[Margin: 1.Reg.17. 11.]

pem intuebantur. Nihil enim aliud quàm ingentem aliquam cladem expectare potest, qui timore prostratos viderit bellatorum animos, ac præsertim ducis. Propterea sapienter meretrix illa Ierichuntina certissimam se dicebat capere coniecturam victoriæ, quam Israelitæ consecuturi erant, quod ciues sui ingentem aduenientis exer-
Iosue 2.9. citus metum concepissent. *Noui*, inquit, *quod Dominus tradiderit vobis terram, etenim irruit in nos terror vester.* Huius autem fortitudinis in aduersis præclarum specimen edidit S. Dauid, nam cum Absalonem magna regni pars sequeretur, illúmque ad regni gubernacula conaretur admouere, repentini mali violentiæ resistere quidem non potuit, sed impetum, quem sustinere non valebat, sapienter declinauit: nam cum ei nuntiatum
2.Reg.15. fuisset. *Toto corde vniuersus Israël sequitur Absalon*;
13. nó tamen propterea animo consternato se mœro-
Ibid.n.23. ri dedit, sed cum *flerent voce magna*, quicumque illũ comitabuntur, & abeuntem è ciuitate deducebant, ipse tamen in diuinæ prouidentiæ consilio acquiescens, nihílque perturbatus, calamitatis
Ibid.n.25. magnitudine, & atrocitate, *Si inuenero*, inquit, *gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam* (Arcam scilicet fœderis) *& tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi, non places, præsto sum, faciat, quod bonum est coram se.* Cúmque tanto in discrimine versaretur, de suorum potius salute, quàm de suo periculo solicitus, Ethai Gethæum, qui se Regi comitem volebat adiungere, Sadoc quoque & Abiathar Sacerdotes in vrbem reuerti iussit, ne, si profugum sequi pergerent, eodem periculo inuoluerentur. Quoniam autẽ timor mentem perturbat, ne quid facto opus sit dispicere possint

possint ij qui periclitātur, se eo vacuum satis probauit Dauid, cum Chusai Arachitem *scissa veste & terra pleno capite* obuiam habuit, qui cum Regem suum sequi vellet, optimo sane consilio à Rege dimissus est, vt cum Sadoc, & Abiathar Sacerdotibus ab Absalone stare se simularet, occultè tamen Regi faueret, & Achitophelis astuta cōsilia disturbaret. *Si veneris mecum* (inquit Dauid Chusai alloquens) *eris mihi oneri; si autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Absalon: Seruus tuus sum Rex: sicut fui seruus patris tui, sic ero seruus tuus, dissipabis consilium Achitophel. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar sacerdotes, & omne verbum quod audieris de domo Regis indicabis Sadoc, & Abiathar sacerdotibus: sunt autem cum eis duo filij eorum Achimaas filius Sadoc, & Ionathas filius Abiathar, & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.* Eandem verò animi cōstantiam perpetuo tenuit, donec Absalone extincto, & regno & suis restitutus est. Nihil attinet hoc loco dicere de Iobi in aduersis tolerandis patientia & animi æquitate, cuius vox *Dominus dedit, Dominus abstulit*, omnium ore celebratur, cum non Regibus tantum, qualem & ipsum fuisse non leuibus probatur coniecturis, sed omnibus planè hominibus patientiæ exemplar propositus sit, vt discant, qui ærumnis, doloribúsque conflictantur quomodo se in illis perferendis gerere debeant: quod ipsum de Tobia affirmare possumus: nā de vtriusque ita scribitur in historia Tobiæ: *Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus peruenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob.* Hanc ergo fortitudinis partem, quæ in malis constanti animo perpetiendis consistit, ad

Ibid. n. 32.

Ibid. n. 33.

Iob 1.21.

Tob. 2.17.

se etiam pertinere Principes putent, nam frequenter accidit potentissimis etiam Regibus, vt ad voluntatem res, quæ geruntur minimè fluant, multæque existant, perturbationis, timoris, aut certè mæroris causæ, quibus cedendum non est, sed contra potius obsistendum, animúsque vincendus; quod qui faciunt non minorem merentur laudem, quàm qui admotis machinis, & exercitibus arces munitissimas quatiunt, & in potestatem redigunt, iuxta sapientis dictum, ita pronuntiantis, *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium.* Quem locum explicans D. Gregorius homilia quadam, *Minor est ergo victoria*, inquit, *vrbes expugnare, quia extra sunt, quæ vincuntur. Maius autem est, quod per patientiam vincitur, quia ipse à se animus separatur, & semetipsum sibimetipsi subiicit, quando cum patientia in humilitate tolerantiæ sternit.*

Prou. 16. 32.

Homil. 35. in Euang.

An fortitudini repugnet edere signa doloris.

3 Fortitudini autem non repugnat in priuatis, aut publicis calamitatibus signa quædam doloris edere, quemadmodum scripturis frequenter legimus fortissimos sapientissimósque viros, iuxta æui illius morem vestimenta scidisse, cùm primùm tristi aliquo nuntio aures eorum perculsæ sunt. Sic Iacob ad conspectum cruentæ illius tunicę, quam Ioseph nati sui sanguine infectam putauit: sic Iob, & Dauid; ille, cùm in caput filiorum suorum domum procubuisse, & sub ea oppressos iacuisse; hic verò, cum fusis Hebræorum copiis Saulem Ionathámque in bello cecidisse cognouit, vestes in argumentum, significationémque doloris scidisse leguntur. Quod etiam fecit Iosuë cum ad Hai infeliciter ab Israële pugnatum esset, Domino propter vnius dumtaxat

Genes. 37. 34.

Iob 1. 20.

2. Reg. 1. 11.

xat ſcelus in multorum capita ſæuiente. Huc etiã ſpectat lapidearum confractio tabularum, quas Moſes cum de Monte deſcenderet, & populum in religionem, conflato adoratóque vitulo, peccaſſe comperiſſet, comploſas colliſáſque comminuit. Neque enim ad conſtantiam pertinet ad mala, quæ nobis diuinitus intentantur, non commoueri, vt egregiè docuit D.Gregor. explicãs illud Iob, ſcidit veſtimenta ſua. *Nonnulli*, inquit, *magnæ constantiæ philoſophiam putant, ſi diſciplinæ aſperitate correpti, ictus verberum doloréſque non ſentiant. Nonnulli verò tam nimis percuſſionum flagella ſentiunt, vt immoderato dolore commoti, etiam in exceſſu linguæ dilabantur. Sed quiſquis veram philoſophiam nititur tenere, neceſſe eſt vt inter vtraque gradiatur. Nõ eſt enim pondus veræ virtutis inſenſibilitas cordis, quia & valde inſana per ſtuporem membra ſunt, quæ & inciſa ſentire dolorem nequaquam poſſunt. Rurſus virtutis custodiam deſerit, qui dolorem verberum vltra quam neceſſe eſt ſentit, quia dum nimia afflictione cor tangitur, vſque ad impatientiæ contumelias excitatur, & qui per flagella corrigere male facta debuerat, agit vt nequitia per flagellum creſcat. Contra inſenſibilitatem quippe percuſſorum per prophetam dicitur, Percuſſisti eos, nec doluerunt, attriuisti eos, & renuerunt accipere diſciplinam. Contra puſillanimitatem verò percuſſorum per pſalmistam dicitur. In miſeriys non ſubſiſtent, in miſerijs namque ſubſisterent, ſi æquanimiter aduerſa tolerarent. At poſtquam mente inter flagella corruunt, quaſi inter illatas miſerias ſubſistendi constantiam perdunt.* Hæc aliáque S. Doctor in eandem ſententiam. Princeps ergo in publicis præſertim calamitatibus, quibus Rempublicam affligi contigerit, ſenſum doloris oſtendat: hac enim ſignificatione

Ioſue 7.6.
Exod. 32. 19.
D.Greg.l. 2. moral. cap. 16.
Ierem. 5. 3.
Pſal. 139. 11.

exhibita, pietatem in patriam, charitatem in suos ostendet, dum ea quibus ipsi premuntur infortunia ad se etiam pertinere profitetur; quare sibi apud omnes beneuolentiam conciliabit, tandémque summi Principis Christi exemplum imitabitur, qui Ierosolymæ impendens excidium animo præcipiens solutus est in vberes lacrymas, suæ gentis miseratione commotus.

Luc.15. 41.

Magnitudinis animi esse minus secundos rumores qui sparguntur, negligere.

4 Fortitudinis etiam & magnitudinis animi est, minus secundos rumores, qui de Principibus viris aliquãdo sparguntur, magno animo ferre, nec statim aut lubricum linguæ ad pœnam trahere, aut eorum, quæ iactantur, impatientia officium prodere. Exemplo sit Moses, qui cum populum Ægypto eduxisset, iamque suorũ ceruicibus barbarorum gladios, qui proximè aberant, impendere videret, ipse verò cum vniuerso exercitu, quà maris planitie, quâ immanium mõtium dorso interclusus cogeretur in angustum, nec arma aut tela muniendis corporibus, aut hostibus propulsandis suppeditarent, imminentísque mali expectatio vulgi linguas in ductorem acueret, inuidiam tamen erecto animo passus est, & ipsis vt confiderent, diuini auxilij spe proposita, auctor factus est. *Cúmque appropinquasset Pharao, leuantes filij Israël oculos, viderunt Ægyptios post se, & timuerunt valde, clamauerúntq; ad Dominũ, & dixerunt ad Moysen. Forsitan nõ erant sepulchra in Ægypto, ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine, quid hoc facere voluisti, vt educeres nos ex Ægypto dicentes. Recede à nobis, vt seruiamus Ægyptijs? Multo enim melius erat seruire eis, quàm mori in solitudine. Et ait Moyses ad populum. Nolite timere, state & videte magnalia Dei, quæ facturus est hodie. Ægyptios enim quos nunc*

Exod.14. 10.

nunc videtis, nequaquam vltra videbitis, vſque in ſempiternum. Quod Moſi, id Principibus omnibus vſu venire ſolet, vt etiam cum moderatè ſubditis præſunt, malè audiant, quibuſdam rerũ ignoratione, aliis perturbatione aliqua animi, pleriſque intemperantia linguæ obloquentibus. Quãquam verò latere Principes iſta nõ poſſunt, quando maximè etiam arcana, & quæ in cubiculorum penetralibus quis loquutus eſt, aut cum animo ſuo meditatus, per delatores, regiis auribus accidunt, vt docet ſapiens, *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti, quia aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annuntiabit ſententiam:* nihilominus Principibus propterea iraſcendum ferè non eſt, ne forte vitia, quæ obiiciuntur, videantur agnoſcere, ſed potius fortiter ferendum: ſic enim fiet vt quæ obiiciuntur ſpreta citius exoleſcant. iuſtitia potius, cæteríſque virtutibus, quibus Principes de ſubditis bene mereri conſueuerunt, curandum vt populorum voluntates ſibi adiungant, quamquam ne tum quidem cum his artibus vſi fuerint, auſim polliceri ab obtrectatoribus fore ſecuros, *Iniquos,* vt ait Dauid, *odio habent:* ſcelera vindicant? inclementes audient, aut crudeles: ſontibus ratione ducti condonant? pœna aut legis aliqua obligatione bene de republ. meritos ſoluunt? iam remiſſi, languidi, & in legum cuſtodia, negligentes appellantur. *Sæpe aliquid,* inquit D. Greg. *à maioribus diſpenſatoriè agitur, aut præcipitur, quod à minoribus error putatur, quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa teſtamenti arca ſignauit, quam quia caſuram credens leuiter erigere voluit,*

Eccl. 10. 20.

Pſal. 118. 113.

D. Greg. 5. moral. cap. 10.

2. Reg. 6.

 luit,

luit, mox sententiam mortis accepit. Quid est enim mens iusti, nisi arca testamenti, quæ gestata à bobus calcitrantibus inclinatur, quia nonnunquam etiam, qui bene præest, dum subiectorū populorum confusione concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione promouetur: sed in hoc, quod dispensatoriè agitur, inclinatio ipsa fortitudinis casus putatur imperitis. Unde & nonnulli subditi contra hanc, manum reprehensionis mittunt, sed à vita protinus ipsa sua temeritate deficiunt; Leuites verò quasi adiuuans manum extendit, cum delinquens vitam perdidit, quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipsa viuentium sorte reprobantur. Et paulo post. Vnde rectè Leuites idem Oza dicitur, quod videlicet, robustus Domini interpretatur, quia præsumptores quique, nisi audaci mente robustos, se in domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta, velut infirma indicarent. Hactenus Gregorius. Satius itaque est, cum animo reputare Regium esse, cum bene feceris male audire, eóque impensius curare vt Deo, cui omnis nostra militāre debet industria, reliquis omnibus spretis, placeamus, & cum Apostolo dicere; *Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.*

1. Cor. 4. 3.

De fortitudine quæ cernitur in aggrediendo.

5 Altera fortitudinis pars in audendo posita est, vt nimirum nulla arduarum, terribiliúmue rerum formidine deterriti, ea aggrediamur, quæ recta præscribit ratio: in quo temeritas in primis vitanda est, quod illi non faciunt, qui nulla spe bonæ frugis se dant in pericula, ex quibus incolumes euadere nulla ratione possunt. Cuius rei exemplum illustrius in Sacris historiis non reperio, quàm Pharaonis, & Ægyptiorum

ptiorum, qui cum Hebræos insecuti fuissent, vt illos reuocarent in seruitutem, cúmque Israëlitæ in vlteriorem ripam superato mari rubro, quod illis patuerat Diuino miraculo, traiecissent, ausi sunt cum vniuerso exercitu per eandem viam hostes insequi: cuius tamen temeritatis pœnas statim dederunt, aquis, quæ vtrinque in aggeris modum steterant refluentibus, & vorticibus ita multitudinem illam absorbentibus, vt ne vnus quidem superstes relinqueretur, qui tantæ cladis nuntium ferret in Ægyptum. Nec temeritatis effugerunt notam *Iosephus Zachariæ filius, & Azarias Princeps virtutis,* qui dixerunt. *Faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare aduersus gentes, quæ in circuitu nostro sunt.* Verùm, quia temerarius fuit eorum conatus, *quia non audierunt Iudam, & fratres eius existimantes fortiter se facturos; fugati sunt vsque in fines Iudææ, & ceciderunt illo die de populo Israël ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo.* Et subditur paulo post, *In die illa ceciderunt Sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.* Par Azaëlis temeritas; quam etiam par exitus est consecutus; nam cum Abner Princeps exercitus Isbosethi Saülis filij cum exercitu Dauidis infeliciter pugnasset, fugáque sibi consuleret, Asaël Saruiæ Dauidis sororis filius, qui *cursor velocissimus fuit, quasi vnus de capreis, quæ morantur in syluis persequebatur Abner, & non declinauit ad dexteram neque ad sinistram, omittens persequi Abner. Respexit itaque Abner post tergum suum, & ait: Tu ne es Asaël? Qui respondit, ego sum. Dixitque ei Abner. Vade ad dexteram, siue ad sinistram, & apprehende vnum ex adolescentibus, &*

Exod. cap. 14.

1. Machab. 5. 56.

Ibid. n. 61.

Ibid. n. 67.

2. Reg. 2. 18.

tolle tibi spolia eius. Noluit autem Asael omittere, quin vrgeret eum. Rursumq́; locutus est Abner ad Asaël; Recede, noli me sequi ne compellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. Qui audire contempsit, & noluit declinare. Percussit ergo eum Abner auersa hasta in inguine, & transfodit, & mortuus est in eodem loco. Absit ergo à viro Principe temeritas, quæ tanto est in illo periculosior, quãto aditis temere periculis, rebus infeliciter gestis, maius Reipublicæ detrimentum creatur, quàm si priuatus aliquis homũcio in aliquod se vitæ discrimen coniiciat, à quo Reipub. status, & tranquillitas non dependet. Ea verò adsit fortitudinis pars, quæ spectatur in periculis, arduisque negotiis aggrediendis, difficultatibus, quæ iter impeditum, ac difficile reddunt, superatis. Huius fortitudinis exemplum habemus in Caleb in libro Numerorum, qui cum animaduertisset populum, non audere Palæstinorum terram inuadere, quam illis promiserat Dominus, territum inani quadam monstrorum specie, quæ exploratores se vidisse iactabant, murmur subortum dictis compescere conatus est, metúque perculsis animos addere, vt sperarent se proculdubio eas omnes perrũpere difficultates posse, quibus promissionis terram putabant obseptam, sibíque persuaderent, se ad illius possessionem, modo auderent, non ita multo post peruenturos esse. *Ascendamus*, inquit, *& possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.* Et quamuis alij, qui terram illam lustrauerant, contra niterentur, dicerentque, *Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est*; vrgere tamen non desinebat, animósque addere quantum poterat conabatur,

Num. 13. 31.

batur, dicens: *Ne timeatis populum terræ huius, quia* Num. 14.
sicut panem, ita eos possumus deuorare. Nec silentio 19.
inuoluenda Abrahami fortitudo, qui cum Loth consanguineum suum à quatuor Regum exercitu captum audiuisset, *numerauit expeditos vernacu-* Genes. 14.
los suos trecentos decem & octo, & persecutus est vsque 14.
Dan, & diuisis socijs irruit super eos nocte, percussitque eos: & persecutus est eos vsque ad Hoba, quæ est ad læuam Damasci, reduxitque omnem substantiam, & Loth fratrem suum, cum substantia illius, mulieres quoque & populum. Quamuis autem non dicatur in scriptura copiarum Regum illorum quatuor, quanta fuerit multitudo, par tamen est credere, multo plures milites habuisse in castris quatuor Reges, quàm potuerit Abraham in tanta celeritatis necessitate contrahere. Atque propter hanc causam crediderim numerum militum Abrahami, in sacra historia expressum fuisse, vt quicumque factum illud legeret, intelligeret, egregiæ fortitudinis facinus ab eo patratum fuisse, qui cum tumultuaria illa paucorum vernaculorum manu, copiosum Regum nonnullorũ exercitum aggredi nõ dubitauit. Aliud sanè eximium fortitudinis exemplum, imo nõ vnicum tantum, sed multiplex spectare licet in Machabæis, qui Mathathiam filium Ioannis, qui sicut Phinees, zelatus est legem Domini, audacter secuti, Mathathia proclamante, *Omnis qui zelum habet legis* 1. Machab.
statuens testamentum, exeat post me, ausi sunt post 2. 27.
sacrilegè nefarium hominem, auitæ religionis violatorem, trucidatum, bellum aduersus Antiochum Regem potentissimum, eiusque duces suscipere, & fortiter gerere; & quamuis numero essent haud paulo inferiores, acie tamen decerne-

re veriti non sunt, secundis etiam euentibus hoste non semel cæso, & in fugam acto, assertáque genti suæ libertate, ex quo magnam sibi bellicæ
Ad Hebr. 11.32. fortitudinis gloriam pepererunt. *Sed deficiat me tempus enarrantem, de Gedeon, Barac, Samson, Iephthe, Dauid*, & reliquis quamplurimis, qui *fortes*
Ibid.n.34. *facti sunt in bello, castraque verterunt exterorum.* Nam vel ex vno Machabæorum libro plurima afferri possent, quæ ad absolutissimam fortitudinis speciem ob oculos ponendam mirificè facere possent.

Primum adiumentũ ad fortitunem consequendã, de ea scilicet à Deo postulanda, Prou.8.14.

6 Aliquot ergo proponamus adiumenta, quæ ad fortitudinis vim exercendam, cum opus fuerit, non parum prodesse poterunt. Ac primò quidem, quod est cum aliis virtutibus ac Dei donis commune, meminerimus eam esse à Domino postulandam, nam vt dicitur in Prouerbiis, *Mea est fortitudo & spiritus* ille *fortitudinis*, cuius inter cætera dona meminit Isaias; dicitur *spiritus Domini*, à quo nimirum largiente proficiscitur: & in Deu-
Isa. 11.2. teronomio admonentur Israëlitæ, *ne dicant in corde*
Deuter. 8. 17. *suo, Fortitudo mea, & robur manus mea, hæc mihi omnia præstiterũt*; sed recordentur Domini Dei sui, quod ipse vires præbuerit. Quod egregiè præstitit S.
Psal. 17.1. Dauid, cuius illa verba sunt in Psalmo, *Diligam te*
Ibid.n.33. *Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum. & Deus qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam, qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum, & super excelsa statuens me. Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti vt arcum æreum brachia mea, dilatasti gressus meos subtus te, & non sunt infirmata vestigia mea. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Confringam illos, nec poterunt*

runt stare: cadent subtus pedes meos, & præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me, & inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti, clamauerunt, nec erat, qui saluos faceret ad Dominum, nec exaudiuit eos, & comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti & lutum platearum delebo eos: quibus addit S. Vates alia nonnulla in eandem sententiam ex quibus, quod ipse probè intelligebat, omnibus conatur persuadere, se quicquid nactus erat fortitudinis, & potentiæ, qua hostium suorum sustinebat impetum, eosque cladibus atterebat, diuinum esse munus à Domino concessum, à quo bona omnia nobis proueniunt, ac proinde in eo dumtaxat esse gloriandum, cuius beneficio fieret, vt ea perficere possemus, ad quæ manus admoueremus. Quare hanc S. Dauidis fortitudinem extollens D. Ambrosius de illo ita scribit, sanè eleganter. *Nunquam (Dauid) nisi consulto Domino bellum adorsus est, ideo in omnibus victor præliis, vsque ad summam senectam manu promptus, bello aduersus Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis.* Propter hanc eandem causam S. Iob hostes suos ad certamen prouocare, aut de illis sibi victoriam polliceri non prius audet, quàm sibi Numen adsit, cuius fretus potentia, nullius declinat congressum, nullúmque defugit aduersarium, quantumuis virium confidentia ferocientem, sed victorem se in pugna futurum certissimè statuit, deque eo pollicetur triumphum. *Pone*, inquit, *me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.*

Lib. 1. de off. c. 35.

Iob 17. 3.

7 Alterum fortitudinis adiumentum à Prudentia petendum est, neque enim robore tantum corporum, ac violentia lacertorū depugnandum

Secundum adiumentum, de iuuanda for-

titudine industria adminiculis. est, sed vires consilio regendæ sunt, quæ licet longè inferiores videantur, frequenter tamen accidit, vt aduersarios suos deiiciant, victoriamque consequantur. Quæ bellua leone sæuior aut fortior, de quo dicitur in Prouerbiis : *Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum :* & nihilominus hominum longè imbecilliorum industria, ita domantur leones, vt etiam sub iugum missi legantur aliquando. Quod etiam in aliis belluis ferocissimis locum habet, quare S. Iacob. *Omnis,* inquit, *natura bestiarum, & volucrum & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana.* Cum igitur venitur in certamen fortitudinis compositis v. g. exercitibus, non tantùm stolidè de fortitudine corporum decertandum est, quod belluarum proprium est, sed quod humanam decet solertiam, ingenij etiam vires exercendæ sunt, & exerendæ, quod adeo à fortitudine alienum non est, vt multorum fortissimorum ducum exemplis probari possit id, quod asserimus. Nam Abraham cuius paulò superius mentionem fecimus, cum quatuor Regum exercitus superare se posse diffideret, si illos interdiu explicata acie prouocasset ad pugnam, nocturnis vsus tenebris nihil minus opinantes aggressus est; tantúmque abest, vt hoc aliquid, de fortitudinis gloria detrahat, vt addat quasi cumulum, singularis cuiusdam solertiæ militaris eximiam laudem, stulti enim ac furentis est in pugnam ruere, & totius corporis nisu in id quod semel inuaseris incumbere, cum fieri videamus frequenter, vt qui hunc pugnandi modum sectantur, se ipsos hostium telis induant imprudenter, cum interim qui consilio rem gerunt, vel leui corporis declinatione

Prou. 30. 30.

Iacob. 3. 7.

Genes. 14. 15.

natione maxima pericula euadere possint. Hinc varius in bellis stratagematum vsus, vt cum Gedeon pauculis militibus, nam trecentos tantum ad eam expeditionem eduxit, facibus, testaccis lagenis inclusis instructos, de nocte ad Madianitarum hostium castra admouit, ad quæ cum peruentum esset, lagenis repente complosis, micantium ignium ludibrio, in speciem terribili, perculsi hostes clangentibus Gedeonis tubis, ita conturbati sunt, vt *vociferantes, vlulantesque fugerent*, luculentamque victoriam Gedeon nulla sanguinis effusione reportaret. Res autem quam tractamus de coniungenda nimirum cum viribus industria, non malè fortassis nobis exprimitur in Prouerbiis, cum fortis illius mulieris facinora describuntur, quam cum dixisset Salomon, *manum suam misisse ad fortia*, statim subiungit, & *digiti eius apprehenderunt fusum*, quod artificij genus exercetur industria, vt nimirum intelligeremus hæc duo non tantum in œconomicis officiis, sed in aliis etiam publicis muneribus, siue pacis tempore, siue belli, semper coniungenda esse, vt scilicet fortitudini comes esset industria, sine qua nihil præclarum perfici potest. Nec mysterio vacare videtur, quod apud Hebræos eadem vox חריץ fortem significat, & solicitum. Quare quod S. Hieronymus Prou. cap. 21. vertit *cogitationes robusti semper in abundantia*, ex Hebr. Pagninus & alij verti posse putant *cogitationes soliciti*, quod & alibi locum habet, cum eadem occurrit vox, vt in eodem libro Prou. cap. 12. & 13. videtur enim indicari solicitudinem istam ad virum fortem ita pertinere, vt ad perficienda, quæ fuerit aggressus, plerumque necessaria sit. Neque fortitudini repugnat

Iud. 7. 21.

Prou. 31. 19.

Prou. 21. 5.

Prou. 12. 24.

Prou. 13. 4.

pugnat cum metus aut discrimen mortis inciderit, ad quædam se demittere, quæ alioquin vilia videantur, si tamen absit noxa, nec diuinæ legi aduersentur: nec enim mentiri licet, aut peierare, aut dolis grassari. Quæ omnia repugnant rationi, & sine peccato admitti non possunt. Sic Israëlitarum exploratores cum Ierico venissent, apud meretricem delituerunt; sic Dauid apud Achis Getheorum regem stultitiam in loco simulauit; sic Ionathas, & Achimaas Absalonis arma fugientes, in puteum descenderunt, cuius os mulier velo quodam obduxit ne videri possent; sic tandem D.Paulus sporta per murum demissus est ab amicis, vt ab inimicorum violentia se seruaret incolumem.

Iosue 2. 1. 1.Reg.21. 13.& 22.1. 2.Reg.17. 19. Act.9.25. 2. Cor.11. 13.

8 Tertium adiumentum est, vt inanibus terroribus remotis, res quas aggressuri sumus, vt reuera sunt, consideremus, non vt se nobis ostendunt. Nam plerumque fit, vt metu perturbatis, quædam magna videantur aut terribilia, quæ si sedato animo, detractaque persona quæ sensibus nostris illudit, suæ veræ faciei reddantur, satis appareat inanem illum fuisse metum; quo perculsi pueriliter formidauimus, vt scilicet nobis illud acciderit, quod alicubi dicit Regius Psaltes. *Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.* Talē sed falso Zebul putauit esse Gaal, qui cum militum cuneos aduentantes vidisset è specula, Zebul hostilis exercitus aduenientis admonebat, qui illū timidorum more, sine causa trepidare credens, *Vmbras*, inquit, *montium vides quasi capita hominum & hoc errore deciperis.* & quidem opinio speculatorem non fefellit, increpatio tamen Zebul nobis eleganter timidorum expressit ingenium, qui nihil non

De inanibus terroribus non formidandis.

Psal.13.5. Iud.9.36.

non timent, & si de nocte somniarint, sibi mali aliquid accidisse, quasi futuri euentus omen sit, solicitè sibi cauent, nec ad ea, quæ facienda sunt aggredi audent, metu infausti exitus retardati. Egregium huic rei probandæ testimonium suppeditaretur ex eodem libro Iudicum, si somnium, de quo ibi agitur, diuinitus ad Gedeonem confirmandum immissum non fuisset: quamuis autem ita sit, tamen illa narratione satis ostenditur quàm facile terriculamentis quibusdam nullius momenti, mentes hominum quorumdam meticulosorum percellantur. *Cúmque venisset Gedeon,* Iud. 7. 13. inquit (ad castra scilicet Madianitarum) *narrabat aliquis somnium proximo suo, & in hunc modum referebat, quod viderat. Vidi somnium & videbatur mihi, quasi subcinericius panis ex ordeo volui, & in Castra Madiam descendere, cumque peruenissent ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit, & terræ funditus coæquauit. Respondit is cui loquebatur. Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israëlitæ,* &c. Ita duo illi differebant Madianitæ, qui fortassis cum aliis communicato somnio ita exercitus illius milites affecerunt, vt cum primum increpuit Gedeonis tuba, in effusissimam fugam verterentur. Sic Israëlitæ exploratoribus, quæ viderant in terra, quam lustrauerant, in maius attollentibus, ac dicentibus: *Terra quam lustrauimus, deuorat* Num. 13. 13. *habitatores suos, populus, quem aspeximus proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra, quædam de genere gigantæo, quibus comparati quasi locustæ videbamur:* adeo commoti sunt & consternati, vt sibi esse putarent vtilius Ægyptum repetere, vbi durissimam seruiuerant seruitutem, quàm terram illam inuadere, quam vel ipsorũ exploratorum testimonio vberrimam

rimam esse didicerant, melléque & lacte fluentem, qui si populi aggredientis multitudinem ac vires, quodque caput erat, præsentissimum, quod ad eam diem experti fuerant, numinis auxilium perpendissent, fierique posse putassent, vt quæ dicebantur ab exploratoribus, non omnino certa essent, tanto suo malo, Domini eos ducentis Imperium non detrectassent.

9 Quartum adiumentum est, in mentem reuocare malorum & incommodorum magnitudinem, quæ eos sequuntur, qui remissiores sunt, & languidiores in agendo, contra verò bona plurima quæ fortitudinem, & strenuitatem comitantur. Multus est Salomòn in hoc loco tractando, idemque monitum frequenter inculcat, vt excussa pigritia nogotiis fortiter manum admouendam esse persuadeat. *Egestatem*, inquit, *operata est, manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Et manus fortium dominabitur, quæ autem remissa est, tributis seruiet. Et Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet.* Re enim vera ita est, qui magno animo imperium, aut negotium aliud quodcumque capessit, difficultates, quæ existunt examinat, quæ adhiberi possint remedia solerter inuestigat, & cum inuestigauerit adhibet, & *quodcumque facere potest manus sua, instanter operatur*, omnes difficultates discutit, omnes salebras complanat, gressusque suòs dilatat, vt scriptura loquitur, vt confidenter possit incedere, & res ad publicum ciuitatis statum pertinentes feliciter administrare, & promouere. Contra verò piger, & remissus omnia ita formidans, ac si ab illis extremum aliquod malum metuere deberet, dicit, vt est apud Salomon: *Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.*

De incommodorum, quæ timidos & remissos in aggrediendo consequuntur, consideratione.

Prou. 10. 4.
Prou. 12. 24.
Prou. 19. 15.
Eccles. 9. 10.
Prou. 22. 13.

sum. Ex quo fit, vt cum per huiusmodi difficultates, quas aggredi reformidat, muneri suo desit, omnia pessum eant, vt de eodem inerte sapiens testatur, cum ait: *Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat: quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. Parum inquam dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres vt quiescas, & veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.* Prou.24. 30.

10 Quintum adiumentum est, vt fortissimorum virorum exempla nobis ponamus ob oculos, vt eorum excitati exemplo nos etiam fortiter facere condiscamus. Quamuis autem nónnulla hoc capite dicta sunt, ex quibus de fortitudine virorum quorumdam eximiorum, quorum scriptura res præclarè gestas cum laude commemorat, capere possumus coniecturam; placet tamen S. Ambrosij verba hic inserere, quibus probat bellicam fortitudinem veræ fidei sectatoribus non esse inusitatam: quæ verba propterea affero, quià exempla dumtaxat ex scripturis petita continent, ac proinde sunt instituto nostro accommodatissima, qui nullis aliis vtimur in hoc opere firmamentis, ad ea, quæ dicimus stabilienda, quàm iis, quæ ex sacris Scripturis depromi possunt. *Quam fortis,* inquit Ambros. *Iesus Naue, vt vno prælio quinque Reges captos sterneret, cum populis suis? deinde cum aduersum Gabaonitas surgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit. Stet sol, & stetit, donec victoria consummaretur. Gedeon in trecentis viris de ingenti populo, & acerbo hoste reuexit triumphum. Ionathas adolescens virtutem*

De fortiū virorum exemplis & imitatione.

Lib. 1. off. c. 40.

Iof. 10.

Iudic. 7.

1.Reg.14. *tem magnam fecit in prælio. Quid de Machabæis loquar? Sed prius de populi dicam Patribus, qui cum essent parati ad repugnandum pro templo Dei, & pro legitimis suis, dolo hostium die lacessiti Sabbathi, maluerunt vulneribus offerre nuda corpora, quàm repugnare, ne violarent Sabbathum, itaque omnes læti se obtulerunt morti. Sed Machabæi considerantes, quod hoc exemplo gens omnis posset perire, Sabbato etiam cum ipsi in bellum prouocarentur, vlti sunt innocentium necem fratrum suorum. Vnde postea stimulatus Rex Antiochus, cum bellum accenderet per duces suos Lysiam, Nicanorem, Gorgiam, ita cum Orientalibus suis, & Assyriis attritus est copiis, vt quadraginta, & octo millia in medio campi, à tribus millibus prosternerentur. Virtutem ducis Iudæ Machabæi de vno eius milite considerate.*

1.Machab. 6. *Namque Eleazarus cum supereminentem cæteris elephantem lorica vestitum regia aduerteret, arbitratus quod in eo esset Rex, cursu concito in medium legionis se proripuit, & abiecto clypeo, vtraque manu interficiebat donec perueniret ad bestiam, atque intrauit sub eam, & subiecto gladio interemit eam, itaque cadens bestia oppressit Eleazarum, atque ita mortuus est. Quanta igitur virtus animi primò vt mortem non timeret, deinde vt circumfusus legionibus inimicorum in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, & contempta morte ferocior, abiecto clypeo, vtraque manu vulnerata, molem bestiæ subiret, ac sustineret, post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu, cuius ruina inclusus magis quàm oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fefellit opinio virum, quamuis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis spectaculo defixi hostes inermem occupatum incursare non ausi, post casum ruentis bestiæ sic trepidauerunt, vt impares se omnes vnius virtuti arbitrarentur. Denique Rex Antiochus,*

qui

qui cum centum viginti millibus hominum armatus venerat, & cum triginta duobus elephantis, itaut ad ortum solis per singulas bestias velut montes quidam armorum corusco tamquam lampadibus ardentibus refulgerent, vnius territus fortitudine, pacem rogare. Itaque Eleazarus haredem virtutis sua pacem reliquit. Hactenus Ambrosius.

De perseuerantia & constantia Principis.

CAPVT XX.

1 AD fortitudinem perseuerantia pertinet, cuius pars potentialis est, vt morales Philosophi loquuntur. Eius enim munus est animum perficere, & obdurare, vt licet diuturnitas operis molestiam afferat, in opere tamen inchoato perficiendo persistatur, quamdiu recta ratio præscripserit. Nec multum differt constantia, cuius officium est efficere, vt firmiter persistatur in bono contra difficultates ex quibuscumque aliis circumstantiis proueniant. De vtraque accipi potest illud D. Iacobi, *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* Quem enim S. Apostolus *duplicem animo* dixit, is in Græco textu δίψυχος, appellatur, qua voce interpretes eum significari volunt, qui in diuersa rapitur, ac distrahitur, nec institutum tenet, sed subinde ad alia mentem & studium applicat. Syrus in sua paraphrasi hunc eundem sensum exhibuit, ait enim *dubius seu diuisus mente sua, & commotus in omnibus viis suis.* Has

Explicatur quid sit perseuerãtia & constantia, vt hic accipitur, & Mosis & aliorũ exemplo illustratur.

Iacob. 1. 8.

ergo virtutes, quæ tam modico discrimine separantur hoc capite coniungemus, nam quæ de vna afferri possunt ad aliam etiam facile accommodabuntur. Occurrit autem inter alios omnes S. Moses, quem perseuerantiæ & constantiæ singularis absolutissimum exemplar Principi ponamus ob oculos, qui diuturno tempore plurimas exhausit molestias in opere complendo, quod Deo mandante susceperat, populi nimirum ex Ægypto educendi, & in promissionis terram inducendi, quod tamen decus Iosue Mosis successori reseruatum est. Primum enim quot repulsas à Pharaone passus est, abeundi facultatem Israëlitis denegante, & rem in longum trahente, vt non dierum tantum, aut mensium, sed annorum etiam aliquot spatium, non improbabilibus argumentis, putent aliqui intercessisse, ab eo tempore, quo primum abeundi in desertum facultas postulata est, vsque ad illud, quo tandem malis fatigatus & fractus Pharao, expressam tot cladibus discedendi potestatem concessit. Quas verò difficultates expertus non est cum populo illo duræ ceruicis & refractario, is *cui* vt inquit S. Ste-
Act. 7. 30. phanus, *noluerunt obedire Patres nostri sed repulerunt,*
Exod. 32. 2. *& auersi sunt cordibus suis in Ægyptum dicentes ad Aaron. Fac nobis Deos, qui præcedant nos. Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit ei, & vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulacro, & lætabantur in operibus manuum suarum.* Quæ scelera quantum mœroris Moysi afferrent, facilè quis æstimare potest, & ex illius etiam facto cognoscere, cum in tanti vindictam sacrilegij multa ciuium suorum millia in castris cædi iussit. Adde molestissimam iuris
dicendi

dicendi ſolicitudinem, quam aliquamdiu, in tanta populi multitudine, tamque multis controuerſiis, quantas in ea extitiſſe par eſt credere, ſolus ſuſtinuit. Nam *ſedebat Moyſes vt iudicaret populum, qui aſſiſtebat Moyſi à manè vſque ad veſperam*, quamquam laborem cum aliis minoribus iudicibus poſtmodum partitus eſt, Iethro illius ſocero modum illum agendi reprehendente, dicebat enim: *Non bonam rem facis, ſtulto labore conſumeris tu, & populus iſte, qui tecum eſt: vltra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.* Nec verò paucis aliquot diebus, aut menſibus, ſed ſolidis quadraginta annis tantæ gubernationis tædium deuorauit. Hoc ego ſanè præſtantiſſimum perſeuerantiæ paradigma eſſe exiſtimo. Nam ſi multi reperiuntur; qui onera iſta gubernationum libenter ſubeant, magiſtratuſque ambiant, non eſt ſanè mirum, ſua enim commoda, ſuos honores, ſuos quæſtús, & compendia quærunt: at eum qui inanibus honorum titulis nihil moueatur, qui auaritiæ non ſeruiat, ſed diuinæ tantum vocationi parendi ſtudio tantos, tam diuturnos labores ſuſtineat, cum præſertim pro beneficiis in Rempublicam collatis obtrectationes rependuntur, & conuitia, hunc ego excellenti perſeuerantia & conſtantia præditum affirmo. Hoc autem paſſus eſt Moſes, de quo S. Dauid canit in Pſalmo: *Et irritauerunt Moyſen in Caſtris Aaron ſanctum Domini.* Nec tamen cum iſta pateretur, quidquam de ea beneuolētia remiſit, qua populum illum complectebatur, ſed peccantem, ſceleribuſque diuinam prouocantem vindictam, ita apud Dominum imminentia, & debita ipſis mala deprecando tuebatur, vt ſe pro illis aut mactandum, aut de libro

Exod. 18. 14.

Ibid. n. 17.

Pſal. 105. 16.

vitæ, in quo se scriptum nouerat, delendum offerret, tantùm vt à suorum ciuium ceruicibus im-
Exod.32. 32. pendentem perniciem auerteret. *Obsecro,* dicebat, *aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis dele me de libro tuo, quem scripsisti*; tamdiuque Dominum precibus fatigando institit, donec quod volebat impetrauit, in quo etiam illud obseruatione dignum est, non sua Moysen commoda, aut honorem spectasse, cum tanto nisu imminentem populo calamitatem conabatur amoliri, quippe qui si voluisset, magnæ ipse gentis Parens ac Princeps esse po-
Ibid.n.19. tuisset Domino illi pollicente, *Faciam te in gentem magnam:* sed suum ipse vrgere propositum maluit, suisque posthabitis commodis populum sibi creditum esse optauit incolumem, quod etiam diu oratione luctando consecutus est. Hoc igitur Princeps constitutum habeat apud se, cum semel re bene per se ipsum perpensa, aut in consilium adducta, sententia steterit, in ea permanendum esse, nec vllis difficultatibus, blanditiis, precibus cedendum, sed omnia perseuerantia, ac constantia perrumpenda. Talem in arrepto proposito constantiam & perseuerantiam in SS. Ioseph, & Iob agnoscit & prædicat D. Hieronym.
Lib. 3. in epist. ad Ephes.c.4. cuius illa sunt verba: *Ioseph vnum habebat propositum placere Deo, hoc nulla varietate temporis immutatum est, nec fratrum inuidia, nec conditione seruitutis, nec ætatis illecebris, nec Dominæ repromissis, nec squallore carceris, nec postea tumore Ægyptiæ potestatis, sed semper vnus fuit, & varietatem temporum redimens, malos dies vertit in bonos. Hoc idem est de Iob sentiendum, quod per varia tentamenta vexatus, nec diuitiis nec damnis, nec orbitate, nec vulnere, nec exprobratione amicorum, nec solitudine, nec postea bonorum omnium*

restitu

restitutione mutatus est. Hæc D. Hieronymus. Quare D. Paulus cum vereretur, ne forte veniret in suspicionem apud Corinthios leuitatis cuiusdam quod propositum Corinthum veniendi, vt pollicitus fuerat, mutasset, hanc suspicionem, abstergere conatur diligenter. *Cum ergo hoc voluissem,* inquit vt scilicet venirem ad vos, *nunquid leuitate vsus sum? aut quæ cogito, secundum carnem cogito.* Græc. βουλεύομαι, id est, delibero, & statuo, vt nimirum leuitate quadam, mobilitateque naturæ, ac mutabilitate, aut (quod ij facere solent, qui carnis sectantur prudentiam) mea dumtaxat commoda, aut lucra secutus, ita mutaui sententiam *vt sit apud me, est, aut non.* Se autem ab isto agendi modo vehementer abhorrere propterea probat, quod in docendo vanus nunquam fuerit aut fallax, sed semper idem ac sibi constans, *Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, est, aut non.* Par igitur non est credere eum, qui nunquam in docendo fefellerit, quamuis tam multos habuerit aduersarios, támque grauibus periculis propterea caput suum obiecerit, deinde in tantula re voluisse cuiquam fucum facere. 2.Cor.1. 17.

2 Porrò ad constantiam Principi commendandam illud opportunum esse crediderim quod Deus, cuius viuum quoddam simulacrum in terris Princeps est, voluntatis suæ propositum non mutat, vt de se ipse testatur apud Malachiam cum dicit, *Ego Dominus, & non mutor.* & sententia est. Nullus existimet me nunc malos hominum mores probare quos antea solebam detestari, & auersari, nam idem semper sum, nec placitum meum in diuersa distrahitur, ita vt modò in hanc partem propendeam, modò in illam, sed semper eodem

Commendatur Principi constantia, quod cum Deo simile faciat.

Malach 3. 6.

tenore constantiam seruo, eadem probans, eadémque improbans. Vbi notandum in Hebræo vocem illam, mutor, esse שניתי, quod verbum inconstantiam quamdam significat, cum scilicet quis nunc hoc vult, nunc illud: cui opinor apud Græcos optimè respondere id, quod ipsi dicunt ἐνδοιάζειν siue ἐνδυάζειν, quorum verborum radix, est vox δύο, duo. Illi autem dicuntur ἐνδυάζειν, qui nó vnum volunt sed duo, nunc scilicet hoc, postmodum illud. Quod inconstantium est, & in eodem mentis proposito minimè perseuerantium. Idem verò significat vox Hebræa, quæ est in contextu Malachiæ, nam est à radice שנה à qua deducitur שֵׁנִי & שְׁנַיִם duo. nec sine mysterio dixit ego יהוה scilicet Dominus, eo vocabulo vtens, quod ab esse deriuatur vt significaret se eum esse, cui conuenit semper eodem modo esse, & à quo omnis mutatio alienissima est. Hanc eandem Dei immutabilitatem humanæ mobilitatis contentione commendat etiam Balaam in libro Nume-
Num.23. 19. rorum. *Non est*, inquit, *Deus quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Dixit ergo & non faciet, locutus est & non implebitur.* & D. Iacobus in
Iacob.1. 17. sua Canonica epistola de Deo dixit. *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.* Hanc autem constantiæ laudem magnam, & humano fastigio celsiorem esse putauit sapientissima illa mulier Thecuitis, quæ Absaloni reditum in Patriam impetrauit. quæ Dauidem laudans & in promissione stabilem reddere cupiens cum
2.Reg.14. 17. Angelo compararat verbis illis: *Fiat verbum Domini mei Regis sicut sacrificiũ: sicut enim Angelus Dei, sic est Dominus meus Rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur, vnde & Dominus Deus tuus est tecũ.*

3 Nec

3 Nec verò, qui facile mutatur, à diuinæ tantum perfectionis imitatione, aut Angelorum longe abest, sed inter homines etiam effugere non potest leuitatis, & stultitiæ cuiusdam notam. Itaque omnes, qui honoratiorem aliquem locum occupauerint in Republ. hanc constantiæ laudem affectare solent. Quare Pilatus vrgentibus Iudæis, quibus gratificari studebat, & in quorum gratiam scelus omnium grauissimum susceperat vt scilicet innocentem Christum cruci adiudicaret innoxium, se tamen è sententia dimoueri non est passus, vt aliis verbis crucis inscriptionem conciperet, sed eam quam semel dictauerat retineri voluit, petentesque vt eam mutaret, reiecit dicens, *Quod scripsi scripsi.* Et Christus Dominus Ioan. Baptistam publicum veritatis præconem, egregiè laudare volens, eo nomine præsertim commendat, quod non instar arundinis, auræ cedens in quamlibet partem inclinaretur, sed quod fortis esset, constans, rigidusque satelles iustitiæ. *Quid*, inquit, *existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam?* & tandem Ecclesiastici auctor de inconstantibus, & constantibus hoc iudicium profert. *Homo sanctus in patientia manet, sicut sol: Stultus autem sicut luna mutatur.*

Inconstãtes etiã inter homines leuitatis infamia laborare.

Ioan. 19. 22.

Matth. 11. 7.

Eccles. 27. 12.

4 Sed alia etiam ratio afferri potest, propter quam par est, eum qui ad opus aliquod manum admouit, in eoque non nihil progressus est, inchoatum bonum prosequi debere, & vrgere, donec illud omni ex parte perfecerit, quia nimirum labor omnis, qui in promouendo illo opere vtiliter, & laudabiliter positus est perit, & in irritum cadit, si opus imperfectum relinquatur. Præclarè vt omnia, hoc docuit S. Gregor. & testimo-

Aliud incommodum proponitur, quod incurrunt ij, qui in bene captis non perseuerãt, quod eorũ quæ iam facta sunt iacturam faciunt.

niis ex sacra Scriptura depromptis confirmauit.

Pastor.p.3. admonit. 35. *Si inchoata*, inquit, *bona fortis operantis manus ad perfectionem non subleuat, ipsa operandi remissio contra hoc quod operatum est, pugnat. Hinc est enim, quod per*

Prou.18. 9. *Salomonem dicitur, qui mollis & dissolutus in opere suo fuerit, frater est sua opera dissipantis, quia videlicet qui cœpta bona districtè non exequitur, dissolutione negligentia manum destruentis imitatur. Hinc Sardis Ecclesia*

Apoc. 3.2. *ab Angelo dicitur. Esto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant, non enim inuenio opera tua coram Deo meo. Quia ergo plena coram Deo eius opera inuenta non fuerunt, moritura, reliqua etiam, quæ erant gesta prædicebat.* Hactenus D.Gregorius.

Laudabilē esse constātiā in ministris, & magistratibus non facile à suis muneribus amouendis.

5. Sed his, quæ hactenus generatim disputauimus, paucula quædam monita subiicienda sunt, quæ huc spectant, & Principes magis peculiariter instruunt, qua ratione se gerere debeant. Primum est, valde laudabilem esse constantiam in administris aut ducibus, quos semel vt gubernationis suæ instrumenta adhibendos censuerit, retinendis, fouendis, & quatenus ratio recta præscripserit, amplificandis. Quamuis enim si in aliquo prauitas reperiatur loco mouendus sit, & debitis mulctandus pœnis, alio in eius vicem subrogato, nec tunc turpe censeatur, imo valde honorificum, si ab omnibus dicatur illud, quod

Iob 4 18. est in libro Iob, *Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles:* id tamen passim factitare & quælibet offensiuncula ita commoueri, vt quem omnibus honorum titulis cumulaueras, statim deiicias, & inconstantiæ nota non vacat, & prudentes ac cordatos homines ab illorum Principum aulis, qui huiusmodi sunt, deterret, & reuocat, vel si adhuc in illis hæreant, segniores reddit & timidiores in iis

vrgen

vrgendis, quæ Principis commoda, aut vtilitates promouere possent; illud enim tantum student, vt offensionibus euitatis, res suas collocent in tuto. In quo sanè optimam conditionem (vt in reliquis etiã omnibus) ij nacti sunt, qui se ab illis aularum fluctibus subducentes., & arridentem pelagi malaciam suspectam habẽtes, Dauidem audierunt monentem: *Nolite confidere in Principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus.* Psal.145. 3. atque propterea eam vitæ rationem instituerunt, vt cum gaudio dicere possent, *Mihi adhærere Deo bonum est*, qui exhibita sibi obsequia, & agnoscit, & largè muneratur, nec ita nostris culpis irritatur, vt irreconciliabiles cum seruis suis inimicitias gerat. Psalm. 72. 28.

6 Alterum monitum est, vt constantiam suam contra muliebres assultus bene muniat: fit enim frequenter vt Princeps recti tenax, & virorum in aula Principum precibus inuictus, vxoris aut filiæ, aut quod peius est scorti alicuius aulici frãgatur mellitis verbis, aut lacrymis, eaque concedat, quæ neganda fuerant; aut etiam ad ea designanda moueatur, quæ sine aliorum iniuria fieri non possunt. Sunt enim mulieres quâ blãdiendo, quâ irascendo, & minando, quâ dolos nectendo, in iis, quæ obtinere volunt eblandiendis, admirabili arte instructæ, vt se ab illis iustitia & officio incolumi expedire facile non sit. *Blandiebatur Sampsoni Dalida, quæ fundebat apud Sampson lachrymas, & querebatur dicens. Odisti me, & non diligis, idcirco problema, quod proposuisti filijs populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo, & Matri nolui dicere, & tibi indicare potero? Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum. tandémque*

Cauẽdum Principibus ne eorũ constantia mulierum precibus infringatur.

Iud.14.6.

démque die septimo, cum ei esset molesta exposuit, quæ statim indicauit ciuibus suis. Irascebatur Iobi coniux marito suo, quem tot ærumnis circumuentum putabat, quod nimis constanter, iustitiam simplicitatémque coluisset, & quasi vnguis in vlcere illius dolorem reddebat acerbiorem: nam
Tob.2.9. *dixit illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.* vel vt est in aliquibus Genesis codicibus ita illum alloquebatur. *Quousque perseueras dicens, ecce adhuc paulisper permaneam sperans salutem meam? Ecce enim extincta est memoria tua, vteri mei labores atque dolores, quos cum angore tuli. Tu autem in vermium sterquilinio consides, sub dio pernoctans, & ego errabunda, & ancilla locum ex loco peragrans, domúmque ex domo, spectans dum sol occidat, & à laboribus acquiescam, à doloribúsque qui me opprimunt. Loquere verbum aliquod aduersus Deũ, & morere.* Persimili modo exercitus est Tobias, nam cum ipse domui suæ bene præpositus cauendum admonuisset, ne aliquid inferretur, quod furto sublatum esset, vehemẽter vxor illius commota pietatem illius amarè irridere cœpit, vt eas, quas fecisset eleemosynas quasi penitus inutiles exprobrare: dicebat enim. *Manifestè vana facta est fides tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt.* atque his, & aliis huiuscemodi verbis exprobrabat ei. Sed nec Anna Tobiæ vxor, nec Iobi cõiux molles viros, & qui duris rebus frãgi possent, nactæ sunt. Imbecilliorem Iezabel, quæ virum suum Achab
3.Reg.21. 7. his verbis irridebat. *Grandis auctoritatis es, & bene Regis Regnum Israël. Surge & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ.* Quibus verbis adeo fractum est prius illud Achabi propositum, iustíque tenacitas, (quanquam

quam illud recti ſtudium non fuit, ſed potius abiectio quædam degeneris animi), vt qui prius vineæ cupiditatem ita comprimebat, vt triſtitia ac mærore propemodum contabeſceret, vxoris animatus verbis, conſenſerit audaciæ, eamque facinus impium ac deteſtandum patrantem non prohibuerit. Nec fortior Herodes, qui Ioannẽ Baptiſtam, quem ſanctitatis nomine venerabatur, quem libenter audiebat, quóque audito multa faciebat, impuræ tamen mulierculæ poſtulationi reſiſtere non ſuſtinuit, ſed annuit poſtulatis, magnaque iuſtitiæ peruerſione reus adulter in inſontem monitorem, capitalis ſupplicij pœnam ſtatuit, & quia Herodiadem *noluit contriſtare, miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput eius in diſco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.* Quanto ſapientius Salomon, ad quem cum Mater Bethſabee veniſſet, *vt loqueretur ei pro Adonia* (vxorem poſtulabat Adonias Abiſag Sunamitidem) eam quidem perhonorificè, vt matrem excepit, nam *ſurrexit Rex in occurſum eius, adorauitque eam, & ſedit ſuper thronum ſuum, poſitúſque eſt thronus matri Regis, quæ ſedit ad dexteram eius. Dixitque ei, Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam, & dixit ei Rex. Pete mater mea, neque enim fas eſt vt auertam faciem tuã. Quæ ait, detur Abiſag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor.* Sed cum Salomon, cauſis quibuſdam ductus, id omnino publicæ paci noxium iudicaret, adeo matri poſtulanti quod volebat non conceſſit, vt etiam Adoniam, quem his artibus ad regnum graſſari ſentiebat, iuſſerit interfici. Quam vtinam conſtantiam ad exitum vſque vitæ ſemper ſeruaſſet, ſic enim mulierum blanditiis & precibus ſuperatus,

Marc. 6. 26.

3. Reg. 2. 19.

tus, idololatriæ scelus grauissimum non susce-
3.Reg.11. 4. pisset. *Nam cum iam esset senex deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo. sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astharthē Deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon, quod non placuerat coram Domino, & non adimpleuit vt sequeretur Dominum sicut Dauid Pater eius. Tunc ædificauit Salomō fanum Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Ierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant dijs suis.* Hic igitur tantus vir, quem vniuerso Hebræorum Regno imo cæteris etiam nationibus admirationi fuisse scimus, propter ingenij, sapientiæ, opulentiæ propemodum infinitæ magnitudinem, de constantiæ statū mulierculis trahentibus miserè deiectus & à veri Dei cultu ad Idolorum profanitates fœdè traductus est, vt vel hoc vno exemplo liquidissimo appareat, verissimum fuisse quod Dominus tanto ante prædixerat, cum populo suo vetuit ne gentilium idololatrarum filias sibi vxores adiun-
3.Reg.11. 2. gerent, dicens: *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras. certissimè enim auertent corda vestra. vt sequamini Deos earum.* Quod si in grauissimo religionis nogotio, in quo etiam aliis sceleribus maculati homines constanter omnem labeculam auersantur, euincunt tamen mulieres vt eiurata veteri religione muta simulacra Dæmonum colantur pro numinibus, Deo ipso contempto cui grauissima infertur iniuria; quàm procliues fore putamus ad alia minora peccata, quæ cum Dei cultu non ita aduersa fronte pugnant,

gnant, cuiusmodi sunt iniuriæ, rapinæ, cædes, quæ tamen, qui committere sustinent, cum constantia, æternæ salutis iacturam faciunt, nulla humana ope reparabilem.

7 Illud tandem aduertendum est dum constantiam aut perseuerantiam sectamur, vt caueamus pertinaciam, quæ tunc potissimùm incurritur cũ post captum consilium de aliqua re perficienda, aut etiã post eam inchoatam, nouæ aliquæ rationes apparent, quæ prius latuerant, quibus suadetur vt desistamus ab incepto, nam rationi cedendum est, consiliaque in melius mutanda. Nec verò huius rei pudere nos debet, nam cum sint *incertæ prouidentiæ nostræ*, vt dixit Salomon, debent etiam esse *cogitationes mortalium timidæ*, vt ibidem dicitur, vt scilicet, nunquam sententiæ nostræ ita adhæreamus, quin suspicio aliqua nos subeat fieri posse, vt nostra nos fallat opinio, ac proinde melius sit rem illam contra quam aggressi fueramus, diuersa omnino ratione, instituere, ac prosequi. Propterea dicitur in Ecclesiastico. *Homo sapiens in omnibus metuet*, quippe qui experientia didicit, nonnunquam accidere, vt quæ nobis optima videbantur consilia, appareant deinde deterrima, & maximè noxia. Est autem maximè vitandum genus illud pertinaciæ, quod omnium pessimum iudico, cum scilicet, non solùm consilia, quæ ab amicis, aut prudentibus consiliariis suggeruntur, reiiciuntur, sed nec ad aures admittuntur, sunt enim aliqui *Sapientes apud semetipsos, prudentiæque suæ adeo innitentes*, contra quam præcipit Salomon, vt aliorum cogitata fastidiant quasi inutilia, aut minus bona, eaque etiam audire contemnant. Imo fieri potest vt eo

Ita amplectendã cõstantiã, vt vitiũ Pertinacia nõ incurratur.

Sap. 9. 14.

Eccles. 18. 27.

Prou. 3. 5.

deue

deueniatur interdum vt respuantur, aut non audiantur, quæ salutariter admonent alij, quia libidine v. g. vindictæ, aut alicuius alterius perturbationis clauduntur aures, ne si forte meliora consilia suggerantur, pudeat in ea sententia, quæ stetit, pertinacius hærere. In os optimè quadrat
Psal. 57.5. mea quidem sententia illud Dauidicum. *Furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ non exaudit vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Quemadmodum enim vulgari Philosophorum placito traditum est, surdas aspides cum à veneficis incantationibus vrgentur, aurem alteram terræ applicare, in alteram extremam caudam immittere, ne magico illo carmine ad illud adigãtur quod facere recusant; ita pertinaces isti *nolunt intelligere vt bene agant*, consiliáque salutaria audire recusant, quia veram salutem auersantur, hi planè sunt ij, de quibus dicitur apud Zachariam:
Zachar. 7.9. *Hæc ait Dominus exercituum dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo; & viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari.* Quæ sanè capita hypothesis quædam sunt, & thema earum adhortationum, quibus viros Principes consiliarij fideles & sapientes admonere solent, vt ad virtutis normam actiones suas exigant, quæ si audire refugiant vt liberiùs peccẽt, iam in eos con-
Ibid.n.11. uenit quod Propheta subdit. *Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentem, & aures suas aggrauauerunt ne audirent.* Sed de consiliariis audiendis alius erit dicendi locus.

De magnificentia Principis.

CAPVT XXI.

1 PRincipem, qui in Republica maxima est, parua non decent, sed vt potestate gradúque inter cæteros omnes excellit, ita par est in pecuniis expendendis cum opus aliquod faciendum est, sordidum non esse, sed ita largum, vt status sui magnitudinis operi etiam amplitudo, & dignitas proportione respondeat, appareátque cogitationem illam, & administrationem rerum magnarum & excelsarum, ex ampla quadam & splendida animi propositione proficisci quæ pecuniis non seruit, vt auari homines faciunt, & illiberales. Non desunt autem in Scripturis sanctis eximiæ cuiusdam magnificētiæ exempla maximè illustria: ex quibus duo illustriora seligo, alterum Salomonis, alterum Assueri. Ac de Salomonis quidem magnificentia in Ierosolymitano templo ornando dictum est, cum de religione disputaremus; quare satis nunc fuerit Regiarum domorum, quas sibi Rex sapientissimus & opulentissimus ædificauit, vt in sacris litteris proponantur, magnificentiam describere: ita autem legimus in tertio libro Regum. *Domum autē suam ædificauit Salomon tredecim annis & ad perfectum vsque perduxit. Ædificauit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis; & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas, ligna quippe cedrina exciderat in columnas; & tabulatis cedrinis*

Explicatur quid sit magnificētia, & Salomonis exemplum proponitur.

3. Reg. 7. 1.

drinis vestituit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis sustentabatur. Vnus autem ordo habebat columnas quindecim contra se inuicem positas, & è regione se respicientes, æquali spatio inter columnas, & super columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis & alteram porticum in facie maioris porticus, & columnas, & epistylia super columnas. Porticum quoque solij, in qua tribunal est, fecit, & texit lignis cedrinis à pauimento vsque ad summitatem, & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu simili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam vxorem duxerat Salomon) tali opere quali & hanc porticum. Omnia lapidibus pretiosis qui ad normam quandam, atque mensuram, tam intrinsecus quàm extrinsecus serrati erant, à fundamento vsque ad summitatem parietum, & extrinsecus vsque ad atrium maius. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem siue octo cubitorum. Et desuper lapides pretiosi æqualis mensuræ secti erant, similitérque de cedro. Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus sectis & vnius ordinis de dolata cedro. Porrò regiæ domui Libani magnificentissimæ luculentissima conueniebat supellex, qua illam Salomon instruxit, nam vasa plurima aurea, thronúsque ex elephanto elegantissimo opere perfectus, in ea collocatus est, adeo vt omnia eboris candore, auríque flammea claritate splenderent. Quare eodẽ Regum libro dicitur. *Fecit quoque Rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti vnius; & trecentas peltas ex auro probato, trecentæ minæ auri vnam peltam vestiebant, posuitque eas Rex in domo saltus Libani. Fecit etiã Rex Salomon*

lomon thronum de ebore grandem, & vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus, & summitas throni rotunda erat in parte posteriori, & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, & duo leones stabant iuxta manus singulas, & duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde. non est factum tale opus in vniuersis regnis. Sed & omnia vasa quibus potabat Rex Salomon, erant aurea, & vniuersa supellex domus saltus Libani de auro purissimo. Ex quo satis intelligi potest quantam vim pecuniarum in tam egregio perficiendo opere effuderit Rex opulentissimus.

2 Alterum regiæ planè magnificentiæ exemplum habemus in Assuero Rege, quod accuratè & minutim describitur statim initio libri Hester, in hæc verba. *In diebus Assueri, qui regnauit ab India vsque in Æthiopiam super centum viginti septem prouincias, quando sedit in solio regni sui. Susan Ciuitas regni eius exordium fuit. Tertio igitur anno Imperij sui fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris suis, fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis Prouinciarum coram se, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem atque iactantiam potentiæ suæ multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus. Cúmque implerentur dies conuiuij, inuitauit omnẽ populum, qui inuentus est in Susan, à maximo vsque ad minimum, & iussit septem diebus conuiuium præparari in vestibulo horti & nemoris quod regio cultu & manu consitum erat, & pendebant ex omni parte tentoria aërij coloris, & carbasini, ac hyacinthini, sustentata funibus bissinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei, & argentei super pauimentum smaragdino, & pario stratum lapide dispositi*

Aliud magnificentiæ exemplum proponitur in Conuiuio Assueri.

siti erant, quod mira varietate pictura decorabat. Bibebant autem, qui inuitati erant aureis poculis, & alijs atque alijs vasis cibi inferebantur. Vinum quoque vt magnificentia regia dignum erat abundans, & præcipuum apponebatur. Nec erat qui nolentes bibere cogeret ad bibendum, sed sicut Rex statuerat præponens mensis singulos de Principibus suis, vt sumeret vnusquisque quod vellet. Hæc ibi, ex quibus quamuis statim appareat quàm amplum, quámque Regio splendore ac magnificentia dignum fuerit hoc conuiuium, sunt nihilominus singula illius adiuncta, vt res meliùs percipiatur seorsim consideranda. Nam cum duplex epulum datum fuerit, alterum Principibus Regni, alterum populo ciuitatis, conuiuium Principum centum octoginta dies tenuit, hoc est menses sex, in quod tempus sanè nescio an vllum vnquam conuiuium productum sit. Populi verò conuiuium breuiori quidem temporis spatio absolutum est, septem nimirum diebus, sed populi frequentissimæ ciuitatis maxima multitudine quod temporis spatio deerat, abundè compensatum est. Iam verò quantus fuerit conuiuarum numerus, cum vocati sint non aulici tantùm, qui Regi perpetuo aderant, quorum maximam fuisse multitudinem par est credere, sed centum viginti septem Prouinciarum Præfecti, & proceres omnes, quos vicariis suo loco relictis adfuisse par est credere, vt res maiorem in tanta frequentia admirationem & ex mutuo conspectu hilaritatem haberet; rursus quanta exquisitissimorũ ciborũ copia, Regis iussu parata fuerit, qui tam multis, támque egregiis viris tamdiu regio more epulum dare constituit, facilius cogitari potest, quàm dici. Accessit

etiam

etiam conuiuio magnificentia ex loci ornatu, in quo celebratum est, nam præterquam quod ad exhibendum conuiuium delectum est vestibulum horti & nemoris, quod regio cultu, & manu consitum erat, tentoria etiam quibus inumbrabantur mensæ & materiæ pretio, & artificij subtilitate, visenda erant. Quod verò in vulgata nostra editione habemus; tentoria columnis marmoreis fuisse suffulta, distinctius explicant Septuaginta, nam ita describunt, *super cubos aureos, & argenteos, & super columnas parias, & lapideas.* Sũt autem cubi taxilli qui columnis, pilis aut pyramidibus, molibúsque eiusmodi substruuntur, vt firmius insistãt. Quod verò de smaragdino lapide, quo ex parte pauimentum dicitur instratum, quamuis propter lapidis pretium & raritatem fidem superare videatur, tamen non in vulgata tantùm habetur, sed etiam apud Septuaginta, qui verterunt smaragditem lapidem, apud quos etiam quædam de veste stragula, & lectorum ornamentis adduntur, quæ vulgata non expressit. Sic enim habent. *Et strata pellucida variè ornata floribus, in circuitu rosæ sparsæ. Pocula aurea & argentea, & gemmatus calix propositus è talentis triginta millibus, vinum multum, & suaue quod ipse Rex bibebat.* Ita habet latina interpretatio Romæ edita, quæ tamen minus exprimere mihi videtur, quid sit, quod dicunt Septuaginta ἀνθράκινον κυλίκιον, significant enim calicem paruulum quidem fuisse, quare & voce diminutiua κυλίκιον vsi sunt, sed quia ἀνθράκινον id est ex carbunculo excauato, vt puto, propterea pretio immani, quod expresserunt Septuaginta, non indignum, triginta enim talentorũ millibus æstimabatur, quæ

talentorum summa aureorum nostrorum milliones, vt vocant, decem & octo efficit, si singula talenta Iudaica sexcentos habere aureos, cum recepta opinione dicamus, par enim est credere Iudæorum scriptorem, Iudaicorum talentorum rationem secutum esse. Quod autem de vino dicitur in editione vulgata quæ habet; *Vinum vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.* & Kaldæus interpretatur, *dignum quod à Rege biberetur.* Dixerunt Septuaginta, *quod ipse Rex bibebat.* Quod tandem attinet ad ministros, latinus noster interpres Principes appellat mensis Præpositos, quos Septuaginta œconomos, Kaldæus voce Græca ἐπιτρόπους curatores habet, textus autem Hebræus appellat Magistros, seu Præfectos domus Regiæ. Constat ergo omnium sententia viros fuisse primarios, & principes, quales ij esse solent in aulis magnorum Regum, qui domus Magistri vocitantur; qui aderant ipsi mensis vt conuiuas blandè exciperent, suis locis collocarent, & quasi quidam symposiarchæ, & modiperatores, ita conuiuio præessent, vt curarent omnia ordine fieri, & honestè, ne fortè aliquæ existerent turbæ, quales inter homines, mero calentes, super mensis nasci solent.

An peccauerit Assuerus tam sumptuoso diuturnoq; conuiuio instruẽdo, & de cõuiuijs quæ

3 Quod si quærat aliquis, peccaueritne Assuerus, tam diuturno, tam sumptuoso epulo tam multis conuiuis exhibito? Respondeo id ex caussis, quibus motus est ad illud instruendum & celebrandum, iudicandum esse, & etiam ex einsdem adiunctis quibusdam. Ac primò aliqui colligunt ex profanis scriptoribus celebrati con-

uiuij

uſuij cauſam fuiſſe reportatas ex hoſtibus victo- *in Principis*
rias, quod ſcilicet Babylonios, Ægyptióſque re- *inaugura-*
bellantes & Perſarum iugum excutere conantes, *tione cele-*
armis domuiſſet, & ſanè huiuſmodi victorias iu- *brata legi-*
ſtiſſimam publicæ lætitiæ cauſam afferre, exem- *mus in*
plis ex ſacra Scriptura depromptis, & communi *Scripturis.*
gentium more, quem nullus iure poſſit repre-
hendere, probari poteſt. Sic Philiſtæorum Prin-
cipes Sampſone, à quo multis cladibus fuerant
attriti, tandem in poteſtatem redacto, *conuene-* Iud. 16.
runt in vnum, vt immolarent hoſtias magnificas, ma- 23.
gno Deo ſuo, & epularentur dicentes. Tradidit Deus
noſter inimicum noſtrum Sampſon in manus noſtras.
Sic Amalecitæ capta Siceleg, *diſcumbebant ſuper* 1.Reg.30.
faciem vniuerſæ terræ, comedentes & bibentes, & qua- 16.
ſi feſtum celebrantes diem pro cuncta præda, & ſpo-
liis, quæ ceperant de terra Philiſtijm, & de terra Iu-
da. Nam, vt ait Iſaias, lætabantur, ſicut qui lætantur
in meſſe, ſicut exultant victores capta præda quando
diuidunt ſpolia. Altera epuli dandi cauſa non mi- Iſai. 9. 3.
nus laudabilis ea fuit, quod regnandi tunc cape-
ret initium. Nam Suſis præcipuus erat Regni
thronus, in quo Reges ſedere conſueuerant, non
quaſi ea cæremonia regni poſſeſſionem adirent,
pridem enim regnare cœperat Aſſuerus, ſed quod
ea adhibita tunc demum crederetur Rex omnibus
numeris abſoluta inauguratione, in regni poſſeſ-
ſione collocatus. Huic autem epulo cauſam de-
diſſe ſolemnem hanc inaugurationem ſatis indi-
cat Scriptura. Nam Septuaginta habent ὅτε ἐνε-
θρονίσθη, *cum in throno collocatus eſt.* Hebræus verò
textus. *In diebus*, inquit, *iſtis cum ſederat* (id eſt ſede-
re inciperet) *Rex ſuper throno regni ſui, qui Suſis eſt, in*

anno Regni sui tertio fecit conuiuiũ,&c. Kaldæus, *quãdo quæsiuit sedere super solio regni sui, quod in Susan.* Cum igitur celeberrimo apparatu concursúque frequentissimo, huiusmodi inaugurationes celebrari soleant, mirum non est, si tam celebre conuium Assuerus instituit. Sic cum Dauid in Hebron Rex constitutus est, plurimi ex variis tribubus confluxere, quorum catalogum habemus libro primo Paralipomen. superátque trecentorũ quadraginta millium numerum, hísque omni-
1. Paralip. 12.38. bus triduo epulum largè tributum dicitur. *Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum corde perfecto venerunt in Hebron vt constituerent Regẽ Dauid super vniuersum Israël, sed & omnes reliqui ex Israël, vno corde erant, vt Rex fieret Dauid. Fuerúntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & bibentes, præparauerant enim eis fratres sui. Sed & qui iuxta eos erant vsque ad Isachar, & Zabulon, & Nephthali, afferebant panes in asinis & camelis, & mulis & bobus ad vescendum, farinam, palathas, vuam passam, vinum, oleum, boues, arietes ad omnem copiam, gaudium quippe erat in Israël.* Sic Adonias cum regnum affectaret, iámque illi immineret, Regis filiis omnibus, excepto Salomone, vocatis, epulare sacrificium instituit, in quo faustis omnium acclamationibus ad regnum admoueretur, Rex-
3. Reg 1. 5. que recepta illa formula, *Viuat Rex*, salutaretur, *Adonias autem filius Haggith*, inquit scriptura, *ele-*
Ibid. n. 9. *uabatur, dicens: Ego regnabo.* Et post nonnulla. *Immolatis ergo Adonias arietibus & vitulis, & vniuersis pinguibus iuxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocauit vniuersos fratres suos, filios Regis & omnes viros Iuda seruos eius.* Et rursus post aliqua cómemorans, quibus verbis Nathan propheta

pheta, qui partes Salomonis sequebatur, cum Rege Dauid expostulauerit, ita legimus. *Domine mi Rex, tu dixisti: Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum? quia descendit hodie, & immolauit boues, & pinguia, & arietes plurimos, & vocauit vniuersos filios Regis & Principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem, illisq́; vescentibus, & bibentibus corã eo, & dicentibus, Viuat Rex Adonias, &c.* Ibid. n. 24. Poterat ergo Assuerus iure optimo Principes suos, & populum ciuitatis excipere conuiuio, vt illi largioribus epulis, mutuáque symposij hilaritate recreati eius lætitiæ essent participes, qua nouus Rex ipsa inauguratione perfundebatur, eósque sibi ea magnificentiæ significatione deuinciret, vt conciliatis beneuolentia animis, promptiores eos haberet, & paratiores ad ea obsequia præstanda, quæ subditi Principibus debent. Postrema causa conuiuij quam scriptura expressit, fuit, *Vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ suæ, multo tempore, centum videlicet, & octoginta diebus.* Esther 1. 4. Propterea autem conuiuia, aut solénes instituere apparatus, vt inde capiatur superbiæ fomentũ, & arrogantiæ, piaculum esse nemo non intelligit, dicente Apostolo. *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* 1. Cor. 4. 7. Quare Ezechias quod Chaldęis thesauros suos per iactantiã ostentasset, graues pœnas, Deo iubente, cõminatus est Isaias propheta, vt quarto Regum libro narratur, & 4. Reg 20. 13. alio fortasse loco fusius dicetur. Rursus, qua ratione à peccato excusari possit, tam diuturnum conuiuium non satis video: nam honestæ cuiusdam hilaritatis causa amicos conuenire ad conuiuium laudabile sanè est, & amicitiæ tuendæ of-

Luc.18. 19. ficium consentaneum. *Epulari autem quotidie splendidè*, sympoſiáque multum frequentare, multa importat incommoda, quorũ aliqua à sapiente tanguntur in Prouerbiis, cum ait. *Cui va? cuius patri va? cui rixa? cui fouea? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino & student calicibus epotandis?* Cum verò omnes dedeceat ebrietas, tum maximè Reges, quibus Salomon præceptum illud tanquam à matre auditum præscribit: *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas, ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam afflictorum.* Effectus autem, qui consequi solent, etiam hoc Assueri conuiuium consecuti sunt, nam ipse potando hilarior factus est, vt si ebrius non esset, proximè tamen abesset à temulentia, parúmque prudenter vxorem Vasthi iussit adduci, vt illius pulchritudinem omnibus spectandam, & admirandam proponeret, cui cum regina parere noluisset, Rex ira exarsit, eámque repudiauit, sícque iuxta Sapientem. *Extrema gaudij luctus occupauit.* quamuis omnibus istis incommodis pro sua sapientia Dominus ad gloriam suam amplificãdam, nósque salutaribus monitis imbuendos vsus est. Quamuis ergo regia magnificentia, qua Principibus & populo datum est epulum, sit laudabilis, finis tamen iactantiæ, quem sibi Rex proposuit, temporísque tam diuturni circũstantia facti illius gratiam corrumpunt, faciuntque vt exemplum hoc Principibus proponi non possit, nisi moneantur simul, quid in eo peccatum sit, ne ad easdem ipsi metas luxuriæ, & profusionis immodicæ adhærescant.

Prou. 23. 29. — Prou. 31. 4. — Prou. 14. 13.

De Principis magni-

4 Quoniam autem exemplis propositis Salomonis

monis & Assueri quales Reges deceant fabricæ, & conuiuia docuimus, facile erit, ex iis, quæ diximus coniicere, quomodo in reliquis expensis, quæ occurrunt, vt in itineribus suscipiendis, tribuendísque muneribus munificus Princeps se gerere debeat. Huius autem rei si quis exemplum requirit, habet luculentissimum in Regina Saba, quæ cum Salomonis fama excita venisset ad Salomonem, eum regiis planè muneribus donauit, nam vt ait scriptura. *Dedit Regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas. Non sunt allata vltra aromata tam multa, quàm ea, quæ dedit Regina Saba Regi Salomoni.* Quia verò munera, quæ Principibus tribuuntur non ad eorum subleuandam inopiam, sed (quemadmodum ea, quæ Deo offeruntur) ad testificandam eam, quam de eorum magnitudine & excellentia concepimus opinionem instituuntur, ideo ampla esse debent, & magnifica, & ad istam opinionem exprimendam idonea. Quare Dominus apud Prophetam holocaustorum victimarúmque oblationes reiicit, si forte quasi indigenti tribuantur, adeo enim tali animo factis sacrificiis non placaretur Deus, vt potius tanquam insigni contumelia, vt reuera esset, commoueretur in offerentem. *Non accipiam,* inquit, *de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est, si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Sed iis tantum se sacrificiis delectari affirmat, quibus eius apud populos crescit existimatio, quibusque debitam

ficentia in largitionibus.

3.Reg.10. 10.

Psal. 49. 9.

multis ex capitibus laudem tribuimus. *Immola,* inquit, *Deo sacrificium laudis.* Ita Principes iis capiuntur muneribus, quæ eorum magnitudinem & excellentiam ostendunt.

De Principis magnificentia in ædificando.

CAPVT XXII.

Studium ædificandi decere Principem: & de variis ædificiorum generibus, necessariis, vtilibus, aut ad voluptatem cōparatis.

1 ÆDificandi studium Principes decet in primis, quo sibi sapientum, ac magnificorum nomen parant, & honestæ relaxationis cum à negotiis fessi sunt, iucundissimum leuamentum. Mirum enim quantum delectat moliri arces, muris vrbes circumdare, portus effodere, templa excitare, aut ædes regias, & cum operibus extremam manum artifices imposuerint, ea tanquam fœtus ac partus à se in lucem eductos contemplari. Est autem triplex ædificiorum genus, quædam enim necessaria sunt, quædam vtilia, quædam ad voluptatem dumtaxat comparata. De singulis breuiter paucula quædam attingemus. Atque in primis necessaria illa duco, sine quibus securitas ciuibus non constat, nec commercia tuta sunt, nec vno verbo politica munera functionesque exerceri commodè possunt. Huiusmodi proculdubio fuit murorũ Hierosolymitanorum instauratio sub Nehemia, quam frustra Sanaballat prohibere conatus est, nam milites submouere se passi non sunt, sed *media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum,*

2.Esdr.4.6.

bellum, & lanceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & Principes post eos in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium, vna manu sua faciebant opus, & altera tenebant gladium, ædificantium enim vnusquisque gladio erat accinctus ad renes. Sentiebant enim nihil magis communiter in ciuitate viuentibus necessarium esse, quàm munitum aliquem locum habere vnde ad pugnam exirent, & quo iactati ab hostibus, quibus vndique premebantur, receptum haberent. Idem studium ædificandi ciuitatum munitiones in aliis eiusdem populi principibus fuit, nam de Salomone legimus in Paralipomenis, *Ædificauit Palmiram in* 2.Paral. 8.
deserto, & alias ciuitates munitissimas ædificauit in 3.
Emath. Extruxitque Bethoron superiorem, & Bethoron inferiorem, ciuitates muratas habentes portas, & vectes, & seras, Balaath etiam, & omnes vrbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque Vrbes quadrigarum & vrbes equitum, &c. De Roboam verò eodem libro: *Habitauit autem Roboam in Ierusalem, & ædi-* 2.Paral.11.
ficauit ciuitates muratas in Iuda, extruxitque Bethle- 5.
hem, & Atam, & Thecue, Bethsur quoque, & Socho, & Odollam, nec non & Geth, & Mareta & Tiph, sed & Aduram, & Sachis, & Azeca, Saraa quoque & Aialon, & Hebron, quæ erant in Iuda, & Benjamin, ciuitates munitissimas. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis Principes, ciborumque horrea, hoc est olei, & vini: sed & in singulis vrbibus fecit armamentarium scutorum, & hastarum, firmauitque eas summa diligentia, & imperauit super Iudam, & Benjamin. Porrò ad voluptatem illa spectant ædificia, quæ numerat Salomon in Ecclesiaste, & quamquam à se constructa, tamen quod in eo genere nimius fuisset, ea damnat longo nimirum vsu sapientior factus, tandém

tandémque intelligens se in illis frustra desudasse, cum omnia ad vanitatem, & afflictionem spiritus pertinerent. *Magnificaui*, inquit, *opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium*, &c. *Omnia, quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis, nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram.* Tandem vtilia sunt quibus carere quidem Respublica potest, si tamen ea habeat, aut iis abundet, commoditatis alicuius non mediocris fructum percipit. Huius generis sunt fontes aquarúmque deriuationes, portus, ampliores viæ, porticus, & explicatiores plateæ aut areæ, apothecæ laxiores ad publicam annonam condendam, triticum, vinum, sal, aliaque huiusmodi, qualia fecisse Roboamum paulo ante memorauimus, qualia etiam parauit Pharao, vt hoc eodem capite infra paucis attingemus.

Eccles. 2. 4. 10.

2 Cæterum ædificationis vrgendæ tempus illud aptissimum esse videtur, cum pacato Regno quies domi est ab externis tumultibus, & bellis, quod vidit Asa Rex Iudæ de quo legimus in Paralipomenis; *Ædificauit quoque vrbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella surrexerant. Dixit autem Iuda, ædificemus ciuitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis & seris, donec à bellis quieta sunt omnia.* Quibus in verbis facile quilibet animaduerterit propterea Regem consilium suum Iudæ communicasse, & ad muniendas ciuitates inuitasse, vt libentius populi eam stipem erogarent, quæ ad ædificationis impensas necessaria censebatur, quod forte regium

Quo tempore ædificatio vrgenda & quorũ expensis ædificandum. 2. Paral. 14. 6.

ærarium à pecuniis non bene iuſtructum, tanto operi faciendo par eſſe non poſſet. Porrò Principibus cauendum diligenter, ne immenſis, & intolerabilibus ædificationibus populos atterant, & exhauriant, à quo genere iniuriæ Nabuchodonoſor non abſtinuit, cui Habacuc propheta minas intentat illis verbis; *Væ qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate.* Cuius loci ſententia eſt, Væ Nabuchodonoſor impio, qui Babylonem magnificis ædificiorum ſtructuris anguſtiorem facit in ſanguinibus, hoc eſt opibus per iniquitatem, & rapinam, & iniuriam in pauperes, comparatis. Quæ loquendi formula vernaculæ noſtræ ſimilis eſt, eorum enim qui anguſtas res domi habent, ſupellectilem, peculiolas, & reliqua bona, ſanguinem pauperum appellare cõſueuimus. Quò ſpectat etiam illud Eccleſiaſtici. *Panis egentium vita pauperum eſt; qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt:* & illud Micheæ: *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Ieruſalem in iniquitate.* Sed Nabuchodonoſore etiam durius egit Pharao cum Iſraëlitis, quos ſeruilem in modum, ad opus faciendum, intentatis etiam verberibus adigebat. *Propoſuit itaque eis*, vt dicitur in Exodo, *magiſtros operũ, vt affligerent eos oneribus, ædificaueruntque vrbes tabernaculorum Pharaoni Phithom & Rameſſes.* Tò *Vrbes tabernaculorum*, 70. vertunt πόλεις ὀχυράς, *Vrbes munitas*, alij ex Hebræo *vrbes concluſas*, alij *granaria, apothecas*, ſeu *repoſitoria* interpretantur, in quibus publica frumenta, oleum vinúmve reconderetur. Quæcumque tandem eſſent fabricæ illæ, certum eſt Iſraëlitas indignis modis habitos, & vexatos fuiſſe, quæ agendi ratio cauenda Principibus eſt, ne in ſe ciuium odia, aut etiam arma conuer

Habac. 2. 12.
Eccleſ. 34. 25.
Mich. 3. 10.
Exod. 1. 11.

conuertant. Passus est hoc Salomon in ea seditione, quæ duce Ieroboam contra illum exarsit, de qua hæc legimus in Regum historia. *Ieroboam quoque filius Nabath Ephratæus de Sareda, seruus Salomonis, cuius mater erat Sarua, mulier vidua, leuauit manum contra Regem, & hæc est causa rebellionis aduersus eum, quia Salomon ædificauit Mello, & coëquauit voraginem ciuitatis Dauid patris sui.* Quod vt clarius intelligatur, sciendum est inter ciuitatem Dauid, & templum à Salomone excitatum, mediam fuisse ingentem quandam inter duos montes voraginem quæ Mello dicebatur. Quia ergo à ciuitate Dauid ad templum adire cupienti, aditus non patebat propter interiectam illam voraginem, aggressus est Salomon duos montes ponte vno, vel vt aliis placet, duobus iungere, quorum ædificationem sumptuosissimam fuisse necesse est, dum pilæ immensæ cuiusdam altitudinis quæ pontem fulcirent excitantur, quæ res populos offendit, quorum communibus cum Rege sumptibus opus promouebatur, & ad seditionem incitauit. Si ergo Salomon cuius sapientia miraculo erat, ac proinde maxima apud suos auctoritate pollebat, tamen ædificiorum magnis, continentibusque expensis commotos & ad arma spectantes populos expertus est, videant nostri æui Principes quid à suis timere possint, si nimium illos premere, & pecuniis in ædificia collatis exhaurire non dubitauerint.

3.Reg.11. 26.

3 Porrò quia magnificum Principem esse decet, meminerit quæcumque ædificare instituerit celsitatem, & magnitudinem animi, pecuniarum suarum minimè tenacem exhibendam, ac proinde templa, portus, fora, curias, basilicas, vias publi

De ædificiorum regiorũ magnificẽtia.

publicas, aquæ ductus, porticus & similia, quæ molitus fuerit; amplitudine, maiestate, descriptionis elegantia spectabilia esse debere. Præstitit hoc Salomon in templi structura, & ædium illarum, quas sibi vxorique parauisse cognoscimus ex Regum historia. Eas tres fuisse nonnulli existimant, ac propterea asserunt alteram sibi à Rege ædificatam, alteram filiæ Pharaonis quam duxerat in matrimonium, tertiam ad animi remissionem, & voluptatem instructam, quam domum saltus Libani indigitauerit. Colligi hoc videtur ex scriptura. Nam de prima dicitur: *Domum autem suam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum vsque perduxit.* De secunda: *Domum quoque fecit filiæ Pharaonis.* De tertia: *Ædificauit quoque domum saltus Libani.* Accedit ipsius Salomonis testimonium in Ecclesiaste, vbi ait: *Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos.* Verius tamen est, vnicam tantùm domum à Salomone ædificatam fuisse, sed amplissimam vt magnum opulentissimúmque Principem decebat, eamque tribus partibus, quasi totidem domibus distinctam, quæ aperta est scripturæ sententia. Nam dicitur in tertio Regum: *Expletis annis viginti postquam ædificauerat Salomon duas domos, id est, domum Domini & domum Regis,* &c. Itaque quemadmodum nomine domus Domini plura comprehendebantur ædificia, plurimùm à se forma & magnitudine distincta, & diuersorũ habitationi destinata, ita regias ædes domum appellauit, quanquam diuersæ illarum partes essent Regis, aut Reginæ habitationi attributæ, quibus illa pars accedebat, quæ saltus Libani dicebatur. Par igitur est, domos Principum adeo amplas esse, vt non familiam tantùm regiam

3. Reg. 7. 1.
Ibid. n. 8.
Ibid. n. 2.
Eccles. 2. 4.
3. Reg. 9. 10.

regiam capiant, sed etiam illarum pars magna habitatore vacua principibus viris si forte in Republ. nostra peregrinentur, aut eorum legatis, vt cuiusque eorum conditio postulauerit, lautè, liberaliterque excipiendis relinquatur.

Nec tamen cum hæc dico, auctor Principibus fieri volo vt difficillima quædam, & quibus natura contumaciter resistit aggrediantur, cuiusmodi esset isthmi alicuius fossio, aut perfossio montium, vallium ingentium complanatio, fluuiorum ex suo in alium alueum deriuatio, ne forte pro gloria quam aucupantur, stultitiæ notam incurrant, & offensionem etiam populorum, qui in tam difficili opere cum naturæ pertinacia, Reipublicæ priuatoque incommodo luctari compellantur: quæ forte causa fuit inuidiæ in Salomonem excitatæ cum Mello ædificare instituit, de quo paulo supra dicebamus. Aquarum certè ductus, & excauationes fossarum, quæ nauigiorum patientes sint, quos scriptura *fluuios diorygas* appellat in libro Ecclesiastici, aut aquæ tramites, vtiles esse ciuitatibus nemo nescit, in quibus si operam suorum collocauerit, & expensas ex ærario publico suppeditauerit, rem sanè commodam princeps faciet & commendatione dignam.

Eccles. 24. 41.

4 His addendum videtur non exiguam mereri laudem eos Principes qui ædificia vetera iam fatiscentia, & ad ruinam vergentia, vel ea quæ hostium iniuria disturbata sunt, fulciunt, instaurant, reficiunt. Sic legimus Iosiam Iudæorum Regem curasse, vt pecunia quam à populo Sacerdotes collegerant, curatoribus operis reficiendi & sarciendi templi tribueretur. Scribæ enim templi in hæc verba mandauit. *Vade ad Helciam Sacerdotem magnum,*

De veteribus ædificiis instaurandis.

4. Reg. 22. 4.

magnum, vt confletur pecunia quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt ianitores templi à populo, deturque fabris per præpositos domus Domini, qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini ad instauranda sarta tecta templi, tignariis videlicet, & cæmentariis, & iis qui interrupta componunt, vt emantur ligna, & lapides de lapicidinis, ad instaurandum templum Domini. Nec impari causa dispar studium Iudæ Machabæi, qui deuicto Lysia Antiochi Epiphanis duce, Ierosolymitanum templum gentilium profanitatum contaminatione pollutum purgauit, & vbi opus erat instaurauit. Qua de re in primo Machab. libro hæc legimus. *Et ædificauerunt altare nouum secundum illud quod fuit prius, & ædificauerunt sancta, & quæ intra domum erant intrinsecus, & ædem & atria sanctificauerunt.* 1. Machab. 4. 47.

De Maiestate Principis.

CAPVT XXIIII.

MAgnificentiæ Maiestatem placet subnectere, quod hæc sine illa ægrè consistere possit; quodque eæ artes quibus paratur maiestas, eiusmodi sunt corporis augustior cultus, ædium, palatiorum, hortorum amplitudo, frequens corporis stipatorum, satellitum, aulicorum, magistratuum, regnique procerum corona, domus luculenta, supellex, auro, argentoque renidens, curruum, equorumque multitudo, & varietas & alia, quæ sunt generis eiusdem, largiores sumptus desiderent, quos Princeps ad rem fa-

ciendam attentior, miniméque magnificus facere non sustinet. Quamuis autem solidæ maiestatis fundamentum est excellens virtus Principis, quæ nullis etiam externis ornamentorum apparatuumque adminiculis grato & iucundo introitu animis hominum illabitur, admirationémque ciet; quia tamen gradus ille virtutis ad paucos pertinet, extrinseca quædam adiumenta contemnenda non censeo, de quibus deinceps dicendum est.

De Principis maiestate in vestibus & corporis cultu.

1 Et quidem quod ad vestes attinet, eam semper obtinuisse consuetudinem reperio, vt qui dignitatis excellentioris prærogatiua inter cęteros eminerent, cultu corporis honestiore vterentur, non tantùm vt faciliùs ab aliis dignosci possent, sed etiam vt externa illa species auctoritatem illis, & maiestatem conciliaret. Cum Rebecca filium suum dolis subornauit, vt ad Patrem accedens, Esau benedictionem acciperet, cauit etiam ne senex, cuius oculi caligauerant, attrectando, fraudem posset deprehēdere; quare non tantum pelliculis hædorum, manuum, collique nuda protexit, *sed vestibus etiam Esau valde bonis*, vt loquitur scriptura, *quas apud se habebat domi, induit eum.* Tò *valde bonis*, alij teste Hieronymo legunt, *vestimenta desiderabilia*, Kaldæus *vestes mundas* interpretatus est, Septuaginta *Pulchras*. Hæ autem omnes interpretationes eodem spectant, vt scilicet explicent vestes illas pretiosas fuisse, mundas, vsu non detritas, quas fortasse in Sacerdotij vsum domi conditas haberet. Vt enim loco indicato docet D. Hieronym. tradunt Hebræi primogenitos Sacerdotum officio esse functos, & habuisse vestimentum Sacerdotale, quo induti

Genes. 27. 15.

In trad. Hebr. in Genes.

Deo

Deo victimas offerebant, antequam Aaron in Sacerdotem eligeretur. Ex quo colligimus stolam illam Esau pulchram, ac desiderabilem, insigne fuisse Primogenitorum, & Sacerdotij, ita postulante dignitatis illius ratione, vt cultu illo honestiore à cæteris fratribus, qui Sacerdotes non erant, distingueretur. Eamdem consuetudinem cultioris ornatus corporis in viris primariis indicat S. Iacobus cum ait. *Si introierit in conuentum vestrum vir annulum aureum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara,* &c. Cum autem vestis candida dicitur à Iacobo, non tam de colore albo videtur intelligendum, quàm de splendore ac nitore, qui in vestibus etiam alterius coloris esse solet: & fauet vox Græca, non enim dicitur ἐσθῆτι λευκῇ sed λαμπρᾷ, λαμπρὸς autem splendidum, niténsque significat. Significat ergo vestes pretiosiores, nitidiores, molliores, vno verbo, eiusmodi vestes quales ferre ij solent, qui in Principum aulis versantur, de quibus Dominus dixit: *Qui mollibus vestiuntur in domibus Regum sunt.* Porrò viris primariis regum amicis, cuiusmodi forte sunt Megistanes quidam, qui frequenter in aulis magnorum Principum versantur, vsum purpuræ fuisse concessum legimus in scriptura. Ita Ionathæ Alexander cuius exemplar epistolæ habemus in Machab. historia. *Rex*, inquit, *Alexander, fratri Ionathæ salutem. Audiuimus de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es, vt sis amicus noster, & nunc constituimus te hodie summum Sacerdotem gentis tuæ, & vt amicus voceris Regis (& misit ei purpuram, & coronam auream) & quæ nostra sunt sentias,* &c. Et eodem libro rursus dicitur.

Iacob. 2. 2.

Matth. 11. 8.

1. Machab. 10. 20.

1.Machab. 11.58. tur. *Et scripsit Antiochus adolescens Ionathæ dicens, Constituo tibi Sacerdotium, & constituo te super quatuor ciuitates, vt sis de amicis Regis: & misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro & esse in purpura, & habere fibulam auream, &c.* Similibus honoris insignibus Simonem honestauit Demetrius,

1.Machab. 14.38. *& Rex Demetrius*, inquit scriptura, *statuit illi summum Sacerdotium. Secundum hæc fecit eum amicum suum & glorificauit eum gloria magna,*

Ibid.n.43. 44. & populo post concessisse commemorat *vt operiatur purpura & auro, & vtatur fibula aurea.* Primarij ergo viri, qui amicorum Regis nomine censebantur, hoc illis regio priuilegio indulgente, purpura indui poterant, aureisque quibusdam ornamentis vti, quæ alioqui Regum propria esse videbantur. Ipsorum verò Regum ornamenta fuisse pretiosissima, facile sibi quilibet persuadebit, & scripturæ testimoniis pluribus probari poterit. Certè Regina illa, quam celebrans Dauid à

Psal.44. 10. dextris Regis astitisse ait *in vestitu deaurato*, vel vt est in Hebræo, *in auro Ophir*, quamquam vox Hebr. כֶּתֶם non tantùm aurum significat, sed illud cui artifices accesserunt manus, fundendo, poliendo, maculisque variorum colorum exactè pingendo & variando, nam & aliquādo pro colore accipitur in scriptura, vt cum dicitur in Thre-

Thren.4. 1. Iob 28.16. nis, *Mutatus est color optimus*, & apud Iob, *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus*, vtrobique est vox כֶּתֶם. nec abludit Aquilæ interpretatio, qui vertit ἐν βάμματι ὠφείρ *in tinctura Ophir.* Nisi forte vestes peregrinis coloribus imbutas intelligat, cuiusmodi illæ erant, quæ de Ophir, quæ Regio in India fuisse putatur, aduehebantur, quæ colore florido, vegeto, rutiloque magis oculis spectantium

tium blandiebantur: celebrantur enim Scripturæ sacræ testimonio colores Indici, vt cum dicitur apud Iob, loco citato. *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus.* vbi etiam in Hebræo, & Græco est *chetem Ophir.* Talis Reginæ Estheris, atque adeo Assueri regius ornatus, de quo ita legimus in scriptura, *Die autem tertio* (Esther) *deposuit vestimenta ornatus sui, & circundata est gloria sua, cumque regio fulgeret habitu,* &c. Paulò verò post de Assuero loquens ita dicit. *Ingressa igitur* (eadem Esther) *cuncta per ordinem ostia, stetit contra Regem, vbi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.* Quibus in verbis notandum vestimenta, quæ ornatus dicuntur, esse ferales vestes, & ad mœrorem indicandum appositas, eas scilicet de quibus scriptura ita narrat. *Cumque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit,* Septuaginta ἱμάτια στενοχωρίας καὶ πένθους, *vestimenta angustiæ & luctus.* Quod autem dicitur *circumdata gloria sua,* de regio ornatu intelligendum est, quo eam indui oportebat, cum in publicum erat prodeundum, aut cum apparendum coram Rege, quod tempus ipsamet appellat, *Dies ostentationis.* Græc. ὀπτασίας diceremus Italicum. *Ne i giorni che bisogna, che si lassi vedere.* Qui dies opponebatur diebus, vt ipsa vocat, *silentij.* Græc. ἡσυχίας, *quietis.* quibus scilicet domi aut in conclaui sui gynæcæi priuatim desidere licet. Vestes autem quibus induebatur in diebus ostentationis, Gloriæ nomine significantur; hoc enim nomen, nonnumquam in scriptura, ad ornatum vestium explicandum, ex quo gloria existit, & maiestas, adhibetur. Sic de Nicanore dicitur in Machabæorum historia.

Iob 28. 16.

Esther. 15. 14.

Ibid. n. 9.

Esther. 14. 2.

Cap. 14. 16.

2.Mach. 8.35. *Deposita veste gloriæ per mediterranea fugiens, &c.* Græcè τὴν δοξικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα, *Deposita veste gloriosa.* & eiusdem historiæ libro priore, describens auctor, quàm fœliciter cuncta Israëlitis cederent, Remp. gubernante Simone Machabæo,
1. Mach. 14.9. post nonnulla alia commemorata. *Seniores*, inquit, *in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & iuuenes induebant se gloriam.* Græcè καὶ νεανίσκοι ἐνεδύσαντο δόξας. Vocat δόξας, & gloriam ornatiorem corporis cultum, qui gloriam quamdam maiestatemque conciliat. Quare loco indicato Estheris historiæ Assueri maiestas, quæ ex pretiosis vestibus throno Regio, vultu etiam ad grauitaté, seueritatémque composito existebat, describitur, eadémque vox δόξα apponitur ad maiestatem exprimendam: quod enim habemus in vul-
Esther 14. 9. gata editione. *Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia stetit contra Regem, vbi ille residebat super solium Regni sui indutus vestibus Regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu. Cumque eleuasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, &c. Et ingressa omnes ianuas stetit in conspectu Regis, & ipse sedebat super thronum Regni sui, & omnem stolam splendoris sui induerat, totus in auro, & lapidibus pretiosis, & erat terribilis valde, & eleuans faciem suam inflammatã gloria, in vigore furoris aspexit,* &c. Quare Moses summi Sacerdotis vestes, quæ ad augendam muneris illius auctoritatem, & maiestatem, Dominus voluit esse ex pretiosa materia, gemmis etiã appositis ornatas, dicit esse factas in gloriam & decorem. *Fácies que*, inquit, *vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem.* Cæterum quod ad rem attinet de qua agimus, non est necesse pluribus ostendere, cultum corporis in primariis viris,

ac

ac præsertim Principibus laudabilem esse, & ad maiestatem muneri illi necessariam, accõmodatum; nam præter allata loca idẽ aliis ex scriptura productis testimoniis confirmari posset, vt Abrahami, Iosephi, Dauidis, Danielis, Mardochæi, atque Iudithæ, & Iob, apud quem disertè dicitur. *Si habes brachium sicut Deus & simili voce tonas, circumda tibi decorem, & in sublime erigere, esto gloriosus, & speciosis induere vestimentis.* Quasi dicat, si te cum Deo summo Principe confers, quod consequens est, ornamenta etiam quæ Principatum decent, assume, gloriam scilicet pretiosarũ vestium; nam & ipse Deus huiusmodi vestibus induitur, vt canit Dauid, *Domine Deus meus magnificatus es vehementer, confessionem & decorem induisti amictus lumine sicut vestimento.* Sed de Dei maiestate paulo infra. Nunc videamus, nam quemadmodum vestium pretium & ornatum laudabilem esse ostendimus in viro Principe, ita etiã gratus aliquis eorumdem vestimentorum odor arte quæsitus probari possit.

Genes. 24. 22. 30. 47. 53. Genes. 41. 42. 2. Reg. 12. 20. Dan. 5. 29. Esther. 9. 15. Iudith. 10. 3. Iob 40. 4. Psal. 103. 1.

An odorũ vsu in vestibus Principis laudabilis sit.

2 Sanè crediderim moderatum vsum odorum in Principe laudari posse, non tantùm quia ad corporis incolumitatem prodesse potest, cum suauitate odoramentorum hominis cor delectetur, vt dicitur in Prouerbiis. *Vnguento & variis odoribus delectatur cor*; sed etiam quia illorum vsum in scriptura reperio, non in molliori tantùm mulierum sexu, sed etiam in viris præsertim primariis. Itaque S. Dauid cum Principem illum laudasset à multis egregiis dotibus, quæ Regem ornant, quod scilicet esset *speciosus forma præ filiis hominum, quod diffusa esset gratia in labiis illius, quod propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam, quam dilexisset*, esset fœliciter in iis ad quæ ma-

Prou. 27. 9.

Psal. 44. 3.

nus admouisset deducendus, aliquid etiam addidit ad externum corporis cultum, de adoratis vestibus mentionem inducens, *Myrrha*, inquit, *& gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis*, &c. nemo autem nescit ex huiusmodi aromatis suauissimũ odorem efflari. Bonus etiam senex Isaac mirificè scribitur delectatus odore vestimentorum filij sui, quem Esau esse putauit; nam statim vt sentit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi ait. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Quam benedictionem sic extulit Kaldæus. *Sicut odor incensi, ex optimis aromatibus, quæ tandem offerentur in monte, vbi erit domus sanctuarij, siue templum cui benedixit, qui viuit in æternum.* Metaphora ergo agri pleni ad flores vel fructus referenda est: nam verè cum tellus omnis noua florum pube vestitur, tunc prata variis colorum picturis in certamen vsque luxuriant & campos omnes longè latéque violaria reddunt purpureos, ac suaueolentes. Imo ipsa tellus à cultoribus altius versata halitum quendam gratissimum emittit, ex sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Sponsæ verò in Canticis vestimentorum suaueolentia his verbis commendatur. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*: quod in vulgata dicitur thuris, in Hebr. est לבנן *Leuanon*, quam vocem Septuaginta retinuerunt, nam verterunt λίβανον. Quemadmodum autem apud Hebræos לבנן & thus significat, & montem etiam Libanum; ita apud Græcos λίβανον, eandem duplicem habet significationem. Nemini autem mirum videri debet, si vestimentorum fragrantia cum odore Libani montis comparatur; nam par est credere, montem illum in quo

Ibid. n. 9. Genes. 27. 27. Cantic. 4. 11.

quo plurimæ arbuſculæ & frutices optimi odoris naſcebantur, longè latéque gratiſſimum ſparſiſſe odorem : quare eodē loco indicato ſubditur non poſt multa. *Nardus, & crocus, fiſtula & cinamomum cum vniuerſis lignis Libani.* Ad odorem etiā referri Ibid.n.14. poſſe videtur quod Saluator Dominus Salomonis veſtimenta cum liliis comparauit, non enim tantum eximius candor cōmendatur in liliis aut decens, ad modum calathi figura reſupinis ſe per ambitum labris pandens, ſed etiam odor planè admirabilis, qui ex illis efflatur, omnem poſt ſe æmulatricis artis conatum longo ſpatio relinquit. *Conſiderate*, inquit, *lilia agri, quomodo creſcunt : non laborant, neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis.* Quanquam illud monuerim cauen- Matth.6.28. dum eſſe in huiuſmodi abuſum, qui tunc accidit cum aut voluptas ſenſuum captatur, aut quod deterius eſt, cum ad luxum libidinéſque refertur : quo nomine filiarum Sion curioſa licentia reprehenditur in cultu corporis & odoramentis, quibus minatur Iſaias cum ait, *Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium.* Eum Iſa. 3.24. verò qui corporis cultum ſtatui decorum quæſiuerit, aut odores adhibuerit, culpa vocare crediderim, imo rem honeſtam, & perſonæ quam ſuſtinet conſentaneam. In quo non ſatis laudari poteſt Reginæ Eſtheris, rerum humanarum, honorum, Regiíque ſplendoris, qui in externo elucet cultu, deſpicientia, quæ licet ſumptuoſiſſimis veſtibus auro gemmíſque illuminatis veſtiretur, adeo tamen hoc vniuerſo cultu non abutebatur ad ſuperbiā, vt potius illud magna deteſta-

tione auersaretur. Quare Dominum alloquens.
Esther.14.15. *Nosti*, inquit, *quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ, & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud, quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.* Cui tantæ mulieris modestiæ si libet superbi alicuius typhum opponere, nõ alius mihi quærendus est, quàm Herodes, de quo ita
Act.12.21. dicitur in actis Apostolorum. *Statuto autem die Herodes vestitus veste regia sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat Dei voces & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit.* Quamuis autem pręcipua tam atrocis mortis diuinitus illatæ caussa ea sit, quam D. Lucas expressit, quod scilicet assentatorum voces tanquam Deum salutantium, illique gratulantium non repulisset, sed potius libens admisisset, eisque fuisset gauisus; simul tamen punitam crediderim cedonoxiam illam, quam ex regiarum vestium cultu captare studebat apud vulgus: quod sacer historicus videtur innuere, cum regiæ illius vestis mentionem facit, & expressiùs Iosephus eandem narrans historiam, cuius hæc sunt verba. *Amictus veste, tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radijs exorientis solis percussa & diuinum quendam fulgorē emittens venerationem cum honore incutiebat spectantibus.* Hæc Iosephus.

3 Cæsaries etiam, & copiosior coma quibusdam

dam gentibus fuit in vsu, vel vt pulchritudinem oris hilariorem redderent, vel vt augustiorem facerent. Ea etiam Principibus viris vsurpata. De Absalon Dauidis filio, munditiarum, & cultioris capilli studiosissimo, ita habemus in Regum historia. *Quando tondebat capillum* (*semel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæsaries*) *ponderebat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.* Hos crines puellæ Ierosolymitanæ expetebant, vt ascititiis comis, vel deformitatem tegerent, vel meliore quàm essent forma spectantibus apparerent. Adde quod apud Nahum comatus, aut cæsarie promissa spectandus, Principis periphrasis est, quod fortasse eo tempore cæsaries insigne Principum esset apud Assyrios (de quibus est sermo) vt putat Ribera, vbi enim legimus *Custodes sui quasi locustæ*, quod Pagninus vertit, Maiores, Rabbi Dauid Principes interpretatus est in librum radicum, alij verò *coronati*, versio alia Hebraicæ proprietati insistens, ita reddidit: *Comati tui locustas referunt.* Nec parum ad rem nostram aptè cum locustis facta videretur à propheta comparatio, si de eo genere locustarum sermo esset, quæ in Apocalypsi Regia quadam specie describuntur cum dicitur. *Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium, & super capita earum tanquam coronæ similes auro, & facies earum tanquam facies hominum, & habebant capillos sicut capillos mulierum.* Dauid etiam cum sibi & Christo Domino prospera cuncta, diuinitus afflatus, ominatur, *Inimicos eius*, inquit, *induam confusione* (capite nimirum raso) qui habitus est captiuorum, atque mœrentium: contra verò, *super ipsum efflorebit*, germinabit, *sanctificatio mea.*

De cæsarie promissa & capillo.

2.Reg.14. 26.

Nahum 3. 17.

Apoc.9.7.

Psal.131. 18.

mea. D. Hieronymus ex Hebræo, & Chaldæo, *Corona*, aut *Cæsaries*, hæc enim in vertice germinat, & in humeros diffluit, dicitúrque sanctificatio, quia qui Nazaræorum ritu sancti erant, diuinóque cultui per eam ceremoniam sepositi, cæsariem nutriebant. Hic ergo mos fuisse videtur æui illius, quem postea sæpius intermissum, & repetitum, nostris temporibus, vt est rerum consuetudinúmque vicissitudo, iterum à quibusdam reuocatur. Sanè si rem ipsam spectemus, parum refert siue alat capillum Princeps noster, siue detonso capite malit incedere. Itaque vel eã quæ obtinet apud suos sequetur consuetudinem, vel si ea minus placuerit, nouam ipse faciet: nam quod ab illo probari senserint, alij etiam vsurpabunt, quandoquidem Principis ad exemplum, & aulæ proceres, & reliqui ciues ferè componi solent.

De stipatoribus, & cohorte militum corporis custodum.

4 Ad Principis etiam maiestatem pertinet cohortes habere corporis stipatorum, qui cum prodeundum est circumfusi latera tegant, & incurrentibus periculis si fuerit opus se opponant, & & somnum etiam nocturnis excubiis muniant. Munus hoc apud Hebræorum Reges olim explesse legiones Cerethi & Pheleti colligitur ex scriptura. Quemadmodum autem videmus nunc Principes peregrino militi, ex Heluetia plerumque aut Germania accersito, corporis custodiam credere, ita olim factitatum coniectura satis probabili, ex eadem scriptura deducitur. Nam Cerethi vel Cretenses fuerunt in Creta orti & educati, vel certè in Palæstina nati ex aduenis Cretensibus: nam quod apud Sophoniam legitur, *Væ qui habitatis funiculum maris gens perditorum*, in (Sophon. 2. 5.)

Hebr.

Hebr. est *Gens Cerethim,* & Septuaginta verterunt *Cretenses.* Facile autem creditu est, Cretenses nonnullos in Palæstina vixisse, & regiones præsertim incoluisse oræ maritimæ, cum ex Insula Creta in Palæstinę continentem non admodum longa sit nauigatio. Appellantur autem *interfectores* & *gens perditorum,* quod ipsi Regi essent pro lictoribus, & ad Principis iussa ad interficiendum, & ad perdendum prompti. Et hi forte sunt de quibus dicitur in Canticis. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, omnes tenentes gladios, vniuscuiusque ensis super femur suum.* Quanquam quod ad genus armorum spectat, quo vsi sunt, eos Kaldæus interpres, arcu, sagittis & funda instruit, nam pro Cerethi & Pheleti, vertit *sagittarios,* & *fundibularios.* Eos verò lictores fuisse, videtur etiam ex eo capi posse coniectura, quod eorum dux Banaias Ioab & Adoniam iussu Salomonis interfecerit, vt in Regum historia narratur; & hi etiam forte sunt, quos Saül legitur misisse, *vt custodirent Dauid, & interficerent manè.* Hæ verò militum legiones, quia fidæ admodum Principi suo erant, Dauidē secutæ dicuntur, cum fugeret Absalonem. *Egressúsque Rex & omnis Israël pedibus suis stetit procul à domo, & vniuersi serui eius ambulabant iuxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi, & Gethæi, pugnatores validi, sexcenti viri, qui secuti fuerant eum de Geth pedites, præcedebant Regem.* Quamuis autem plerique existiment Gethęos istos nō fuisse ex gente Philistinorum sed ex filiis Israël, sic autem appellatos, quod Dauid apud Regē Achis commorantem, & postea inde abeuntem prosecuti essent: id tamen non admodum exploratum esse mihi videtur, nec coniecturæ quibus nitun-tur

Cant. 3.7.
3.Reg.2.
1.Reg.19. 11.
2.Reg.15. 17.
Abulens. 2.Reg.15. quæst. 26.

Theodor. q.29. in 2. Regum. tur adeò firmæ, vt cótrarium defendi cum Theodoreto,& scholasticæ historiæ authore, aliqua ratione non possit. Eius ergo opinionis duo sunt fundamenta. Alterum, quod Dauid vrbem Geth non habitaret, sed Siceleg, quod oppidum Gentiles non incolebant, sed Dauid tantùm cum suis: quare nec inde petere poterat Gethæos quos sibi adiungeret, nec verò si potuisset eos sibi adiungere sustinuisset, ne forte aliquis Regis sui damnis commotus, Dauid ad Regem Achis deferret, quod alterum est sententiæ huius firmamentum: solertissima enim animi prouisione cauebat Dauid, ne cum prædas è regno Achis egisset, incursionum illarum, damnorúmque auctor haberetur, vt in historia Regum legimus libro

1.Reg.27. 9. primo. *Et percutiebat*, inquit, *Dauid omnem terram, nec relinquebat viuentem virum & mulierem, tolléns- que oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes reuertebatur. & veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat Dauid: Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameal, & contra meridiem Ceni. Virum & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens: ne forte loquantur aduersum nos.* Cæterum pro Theodoreto, quis diceret, Gethæos illos fuisse quidem de gente Philistinorum, secutósque Ethai Gethæum, qui aliqua fortassè offensione, exilio causam dante, patrium verterat solum, operámque suam Dauidi ad bellũ locauerat, aut corporis custodiam, secutúsque fuerat Dauid abeuntem, nam primò ipsum Ethai Gethæum fuisse ex scriptura apertè

2. Reg.15. 19. constat, nam *dixit Rex ad Ethai Gethæum, reuertere, & habita cum Rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo.* Quemadmodũ ergo Ethai natione Gethæus

thæus non in exercitu tantum Dauid, sed inter amicos etiam censebatur, ita probabiliter credi posse alios etiam sexcentos Gethæos sub Ethai meruisse, illiusque auctoritatẽ secutos, cum illo sub Dauid militasse. Quãuis autem Dauid Siceleg incoleret frequenter, tamen in aula Regis Achis versatũ fuisse, credibiléque esse, habuisse eum ibi aliquos amicos, & factores, quamuis plures haberet aduersarios, quos etiã ibi iniquos experiebatur, & gloriæ suæ obtrectatores, quorum tandem cessit inuidiæ, vt lib. 1. Regum historiæ cómemorat scriptura, fieríque potuisse, vt tanta haberet Ethai fidelitatis pignora, vt ei, totique Gethæorũ cohorti, corporis sui custodiã credere prudenter posset, quemadmodum Achis Dauidi se credere constituerat, cui dixit: *Ego custodẽ capitis mei ponam te cunctis diebus.* Quam etiam alienigenarum in se fidem in Psalmo videtur Dauid celebrasse, cũ ait: *Populus quem non cognoui seruiuit mihi. in auditu oris obediuit mihi.* Quę verba de Gethæis Bellarmin. intelligit in eum locũ. Quidquid hac de re sentiendum sit, ratio suadet prudenter peregrino militi potius, quam ex indigenis collecto Regium credi satellitium. Nam indigenarum fidelitas magis suspecta esse potest quàm peregrinorum, hi enim præter sua stipendia, quæ merentur in aliena patria occasioné rerum nouandarũ non habent, nec plus huic ex Regni Principibus fauent, quàm illi, cum omnibus sint æquè peregrini, & ignoti. Indigenæ verò, qui ex ciuibus suis alij ex aliis pẽdent, iisque aut animi propensione suapte sponte, aut beneficiis deuincti adhærent, facilius in suspicioné venire possunt, ne fortè salutem capútque Regis alicui prodant, quem regnum affectare vidẽt,

1. Reg. cap. 29.

5. Reg. 28. 2.

Psalm. 17. 45.

aut

aut alioqui Reipublicæ alia aliqua ratione incõmodare molientem. Quod verò diximus de Cerethi & Getheis, dicendum etiam est de Phelethi; cùm enim Phelethi legio cum legione Cerethi coniungatur, idem etiam illius munus fuisse credibile est, & nominis fauet etymologia: nam פלח siue פלא est *seligere, segregare* ex quo fit Phelethi inde nomen nactos fuisse, quod selectorum militum manus essent ad Regis custodiam deputatæ.

De Maiestate in alijs quibusdã quæ Principem circumsistunt, vt throno regis, &c.

3. Reg. 10. 18.

5 Spectatur etiam maiestas Principis in externis quibusdam rebus, quæ illum circumsistunt, cuiusmodi est thronus Regius, aut lectica, qua vehatur, & alia generis eiusdem; & Rex quidem Salomon thronum mirabili artificio perfectum ex auro, eboréque elaboratum fieri iussit, cuius descriptio est in historia Regum. *Fecit etiã,* inquit, *Rex Salomon thronum de ebore grandem, & vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus, & summitas throni rotunda erat in parte posteriori, & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, & duo leones stabant iuxta manus singulas, & duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde. Non est factum tale opus in vniuersis regnis.* Aptè autem ad maiestatem Leones additi, quod animal propter prærogatiuam fortitudinis inter cætera facile obtinet principatum, ipsóque corporis habitu, licet arte tantum picturæ, aut sculpturæ assimulatum sit, terrorem quendam incutit, quod facit ad maiestatem. De ferculo verò Salomonis magnificentissimo ita scribitur in Canticis. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constrauit, propter filias Ierusalem.* Hebraicam

Cantic. 3. 9.

braicam vocem, quam *Ferculum* noster interpres, & cum illo cōsentientes Septuaginta φορεῖον verterunt, cum semel tantum in scriptura occurrat, hoc nimirum loco: alij aliter interpretati sunt à vulgata editione, sine idonea causa recedentes. Erat igitur *Ferculum* sella quædam, aut lectica Salomonis, qua ipse Rex cum Maiestate circumferretur. Eius ferculi partes minutim scriptura describit, vt operis artificium, materiæque ex qua fuerat elaboratum, pretium ostendat, nam columellæ apsidi sustinendæ, & fulciendæ, ex argento fuerunt. Reclinatorium, siue acclinatorium, cui scilicet humeri, brachiáque inniterentur fecit ex auro, ascensum, hoc est ipsum sedile ex purpura, vel, vt alij volunt, ipsum integumentum, ac lecticæ testudo, media autem charitate constrauit, rebus scilicet, quæ multū amantur, & magni pretij sunt, lapidibus nimirum pretiosis, mira arte dispositis; nam Septuaginta habēt ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτε ἀγάπην, *in interiore ipsius opus lapidibus constratum ipsam dilectionem*: nam τὸ ἀγάπην positum est appositiuè, hoc sensu, quod ipsam dilectionem dixeris, adeo est amabile, pulchrum, pretiosum. Quinta autem edito ex lectis lapillis pretiosis scilicet opus coagmentatum significat, ita enim habet τὸ μέσον αὐτοῦ ἐψηφολόγησε *medium eius electis calculis ornauit.* Adeo verò præclarum hoc fuit Salomonis ferculum, vt cum eo Salomon circumferretur regio insignis diademate, ad eum spectandum filiæ Sion euocarentur. Nam statim subditur: *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Videtur enim spectaculum admirabile Ibid.n.11.

ſimul & iucundum, Regem illum, auro purpuráque nitentem, tam eleganti & pretioſo ferculo circumferri.

Ad maieſtatem facere ſi ſe Princeps in loco à vulgi conſpectu ſubducat.

6 Sed facit etiam ad maieſtatem ac reuerentiam, ſi ſe ſe in loco & tempore Principes ab hominum vulgarium præſertim conſpectu, & conſuetudine ſubducant, ne ſcilicet continuus aſpectus minus verendos ipſa ſatietate faciat, neue aliqua forte notent vitia, quibus ſine viuit nemo, quæ ſi frequenter in eorum oculis verſentur, nullo negotio deprehendant, ac propterea minoris faciant. Maior enim ſummæ poteſtati ex longinquo venit reuerentia. Fuit quorũdam mos iſte Perſarũ, vt ne ad interius quidẽ Regis atrium inuocatis penetrare liceret, ne dum ad eius cõclauia, aut conſpectũ, propoſita etiam capitis pœna, iis qui legẽ violaſſent. Quare Eſther Regina vel in ſummo populi eius periculo ad Aſſuerũ ingredi formidabat. *Omnes ſerui Regis* (inquit ipſa ad Mardochæum) *& cunctæ, quæ ſub ditione eius ſunt, norunt prouinciæ, quod ſiue vir, ſiue mulier, non vocatus, interius atrium Regis intrauerit, abſque vlla cunctatione ſtatim interficiatur, niſi forte Rex aureã virgam ad eum tetenderit, pro ſigno clementiæ, atque ita poſſit viuere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta iam diebus non ſum vocata ad eum?* Hæc Regina Eſther, quæ tamen cũ vrgente Mardochæo, vt imminens toti Hebræorum genti periculum ab eorum ceruicibus depellere curaret, auſa eſt, Regi ſe ſiſtere, ſed magnitudine periculi, quod ſubibat, adeo commota eſt, vt repente *corruerit, & in pallorem colore mutato laſſum ſuper ancillulam reclinaret caput.* Sed non immerito videri poſſit alicui ſeuerior iuſto lex iſta, vt Abbati Ruperto viſa eſt, cuius

Eſther 4. 11.

Eſther 15. 10.

Lib. 8. de vict. verbi cap. 10.

ius iſta ſunt verba. Cur, inquit, tanta erat difficul- ,,
tas adeũdi Regem? Nimirũ hoc venerat ex nimia ,,
vẽtoſitate miſerę vanitatis, vt Rex magni Imperij ,,
plus homine putaretur habere aliquid, nec vilior ,,
fieret ex vſu publicæ viſionis; maximéque apud ,,
Perſas mos iſte ſancitus fuit, vt perſona Regis ,,
occultaretur ſub ſpecie maieſtatis. Ita Rupertus.

7 Ad Principis etiam maieſtatem, ſi vlla res alia maximè facit, aulicorũ, miniſtrorúmque lectiſſimorum numerus, qui illi aſtent; illum comitentur, prodeuntem, redeuntemque deducant. Sic Daniel cum diuinam maieſtatem, de Antichriſto iudicantem deſcribit, cum adiuncta nõnulla expreſſit, quæ ad Maieſtatem faciunt, tum hoc de miniſtrantium, aſſiſtentiúmque multitudine non prætermiſit; *Aſpiciebam*, inquit, *donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flamma ignis, rota eius ignis accenſus. Fluuius igneus, rapidúſque egrediebatur à facie eius. Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies cẽtena millia adſiſtebãt ei.* Throni poſiti ſunt, maior enim auctoritas eſt, ſanctiórque Maieſtas; ſi Rex plures Principes circum ſe habeat ſedentes, quàm ſi ſolus ipſe ſedeat. Quare in Apocalypſi præter thronũ ſummi Iudices viginti quatuor ſedilia totidẽ ſenioribus poſita dicuntur, & Chriſtus Diſcipulis ſuis pollicitus eſt, fore vt & ipſi *ſederent ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Candor etiam veſtium ad maieſtatem facit, Deus enim lucis candore quodammodo veſtitur, vt non ſemel expreſſit ſcriptura, nam à Moſe dicitur Deus eſſe ignis conſumens, & à S. Dauid *amictus lumine, ſicut veſtimento*; & rurſus verbum

De miniſtrorũ numero & aula frequentia.

Dan. 7.9.

Apoc. 4.4.

Matth. 19. 28.

Deut. 4. 24.

Psal. 103. *in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum ge-*
2. *nitus.* Tandémque in transfiguratione Christi
Psal. 109. vestimenta *alba* fuisse dicuntur *sicut nix.* Candor
3. Matth. 17. verò capillorum præter æternitatem, quæ cani-
2. tie significatur; maiestatem etiam sanè verendam
repræsentat. Porro thronus igneus, & rotæ igneæ
curruli throno subiectæ, ad eandem pertinent
maiestatem augendam, vt etiam ignis ille à Dei
throno, quasi fluuius erumpens, quod etiam le-
Psal. 96.1. gimus apud Dauid, apud quem cum Dominus
quasi Rex describitur præcedentis istius ignis
Ibid. n. 3. mentio fit. *Dominus*, inquit, *regnauit, exultet ter-
ra, &c.* Et paulò post, *ignis ante ipsum præcedet, &
inflammabit in circuitu inimicos eius*, tandémque ad-
ditur id, de quo nunc agimus, numerum prope-
modum infinitum Angelorũ Regio summi Prin-
cipis throno astitisse, paratorum ad illius iussa
capessenda, quod ad diuinam maiestatem ampli-
ficandam non mediocriter facit. Quare frequens
in scripturis multitudinis istius incidit mentio,
Iob 25.3. vt cum legimus apud Iob *Nunquid est numerus mi-
litum eius, & super quem non surgat lumen eius?* (dis-
seritur autem eo loco de diuina maiestate, quare
Ibid. n. 2. & statim ante præmiserat, *Potestas, & terror, apud
eum est*, quæ maximè ad maiestatem faciunt) &
Hebr. 12. apud D. Paulum cum ait: *Accessistis ad Sion mon-
22. tem, & ciuitatem Dei viuentis Ierusalem cælestem, &
multorum millium Angelorum frequentiam*; & in S.
Apoc. 5. Ioan. Apocalypsi, *Et audiui vocem Angelorum mul-
11. torum in circuitu throni, & animalium, & seniorum,
Psalm. 67. *& erat numerus eorum millia millium.* Et in Psalmo,
18. *Currus Dei decem millibus multiplex millia lætantium,*
Angelorum scilicet, qui tanquam auxiliares co-
piæ ad Elisæum tuendum missi sunt, ne veniret
in

in manus Regis Syriæ. Nam cum *Minister viri Dei egressus vidisset exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus, Elisæo nunciauit, dicens. Heu, heu, heu! Domine mi, quid faciemus? At ille respondit: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. Cúmque orasset Elisæus, ait. Domine, aperi oculos huius vt videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Elisæi.* Sed vt à Diuinis ad humana descendamus, hanc Principum virorum Regi adstandi consuetudinem reperio apud Persas, nam in libro Esther legimus Reginam Vasthi Principum virorum consilio, qui Regi adstabant, exauctoratam, regno excidisse. *Iratus*, inquit, *Rex*, *& nimio furore succensus, interrogauit sapientes, qui ex more Regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum, erant autem primi & proximi Charsena*, & cæteri, qui recensentur, *qui videbant faciem Regis, & primi post eum residere soliti erant.* Quibus nimirum alij minoris potestatis & auctoritatis in Regis aula versabantur, qui licet non semper, frequenter tamen Regi adesse consuessent, vt eius facerent imperata, & Maiestatem augerent, tales illi erant, qui tempore conuiuij ab Assuero instructi præsidebant mensis vt omnia decorè fierent, & citra tumultum, qui in sacra historia Principes appellantur. Memorat etiam scriptura in Dauidis aula complures fuisse, vt potè sub Rege bellatore viros fortissimos, qui Regi & Regno non minus essent ornamento, quàm præsidio. Horum verò catalogus texitur in historia Regum, vbi etiam aliquorum egregia facinora commemorantur Eleazari, qui tam pertinaci spiritu, tantáque fortitudine

4. Reg 6. 15.

Esther 1. 13.

Esther 1. 8.

2.Reg.23. 9. contra Philisthæos pugnauit, *donec deficeret manus eius, & obrigesceret cum gladio Semmæ,* qui Philisthæos à campi lente pleni ingressu per vim pro-
Ibid.n.10. hibuit, *campúmque tuitus est, percussitque Philisthæos, & fecit Dominus salutem magnam*; trium fortium, qui cupienti Dauid haustum aquę de cisterna, quę erat in Bethleem, irruperunt in castra Philistinorum, & hauserunt aquam, & attulerunt ad
Ibid.n.18. Dauid. *Abisai, qui leuauit hastam suam contra trecen-*
Ibid.n.20. *tos, quos interfecit: Baiané, filij Ioiadæ magnorum operum de Cabseel, qui percussit duos Leones Moab, & ipse descendit, & percussit Leonem in media cisterna in diebus niuis, ipse quoque interfecit virum Ægyptium virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam. Itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptij, & interfecit eum hasta sua.* Cæterorúmque fortium, quorũ nomina pergit commemorare scriptura, quæ qui volet legat loco indicato: quæ igitur Dauidis maiestas cum tam fortibus, támque multis bellatoribus stipa-
Ibid n.39. tus incederet? sunt enim quos historia Regum nominatim recenset, *omnes triginta septem.* Nec minus florens aulæ regiæ status Salomone regnante, quare diligenter scriptura plures commemorat nominatim ex Principibus viris, eorumque
3.Reg.4. 1. munera quibus præpositi fuerant à Salomone. *Erat autem*, inquit, *Rex Salomon regnans super omnem Israël, & si Principes, quos habebat Azarias filius Sadoc sacerdotis, Elioreph, & Abia filij Sisa scribæ.* Crediderim scribas Regi à secretis fuisse epistolis expediendis præpositos, Regiis decretis ac diplomatis. *Iosaphat filius Abilud à cõmentarijs.* Kaldæus interpretatur *Præpositum super monimenta.* 70. *Commonefacientem.* Pagninus in thesauro linguæ

sanctæ

ſanctæ, commone factorem, vel à ſecretis, eum ſcilicet qui Regi reuocat in memoriam negotia, quæ gerenda ſunt, aut qui ſupplices porrigit libellos. Banaias filius Ioiadæ ſuper Exercitum, *Sadoc autem, & Abiathar ſacerdotes. Azarias filius Nathan, ſuper eos, qui exiſtebant Regi.* Qui verò fuerint hi, qui aſſiſtebant Salomoni, qualéque eorum munus ſcriptura non exprimit. Forte fuerint Regij Conſiliarij de quibus alicubi mentionem faciens ſcriptura aſſiſtendi vocabulum vſurpat. *Iniʒt*, inquit, *Conſilium Rex Roboam cum ſenioribus, qui aſſiſtebant corā Salomone patre eius, cum adhuc viueret.* 3.Reg.12. 16. Pergit Catalogus miniſtrorum Salomonis. *Zabud filius Nathan ſacerdos, amicus Regis. Amicus Regis*, dignitatem quandam importat, peculiarémque nomenclaturam, vt ij quos Rex eo honore dignatus eſſet, Amici Regis dicerentur, vt ex productis hoc eodem capite teſtimoniis colligi apertè poteſt. *Et Abiſar præpoſitus domus, Adoniam filius Abdor ſuper tributa. Habebat autē Salomon duodecim præfectos ſuper omnem Iſraël, qui præbebat annonam Regi, & domui eius, &c.* Num. 1. Machab. 10.20. & 11. 58. & 14.38. Ex his ergo, quæ hactenus diximus ſatis patet, ad maieſtatem & decus Principis maximè facere, ſi ſelectiſſimos quoſque generis nobilitate, ac præcipuè virtute apud ſe habeat in aula, quorū opera vtatur, cum ſe ſe offert occaſio, cuiuſmodi miniſtros & aulicos deſcribere videtur Sapiens cum ait. *Vidiſti virum velocem in opere ſuo? corā Regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.* Prou. 22. 29. Sapientis enim Principis eſt diligenter, ſolerterque inueſtigare ſintne aliqui, quorum eximia ſit laus in bellicis, vrbaniſue rebus tractandis, eúmque aulæ ſuæ tanquam præcipuum quoddam decus adiungere.

De titulis Principũ. 8 Sed tituli etiam Principum aliquid conferunt ad maiestatem, ideóque aut à populis suis Principibus pro virtutis modo impositi, aut ab ipsis ambitiosius etiã, quàm par fuisset, affectati. In sacris literis Antiochus Syriȩ Rex appellatur *Illustris* & *Nobilis*, Græcè ἐπιφανὴς *Epiphanes*, quod idẽ significat; qui tamen ob insanũ in veros Dei cultores furorẽ, sordidissimásque cum quibuslibet helluationes & scortationem ἐπιμανὴς, hoc est *furens*, seu *insanus* veriùs appellatus est. Sic alij Syriæ Reges à titulis cõmendationem quæsiuêre, nam & νικάνορες & σωτῆρες, & καλλίνικοι, & κεραυνοὶ, atque adeo θεοὶ nuncupati sunt. *Victores* scilicet, *hominum seruatores*, *illustrium victoriarum reportatores*, *Fulmina*, *Dij*. Sed Antiochum illum Epiphanem optimè in eum conueniente epitheto sacra Machabæorum historia decorauit; quia enim plurimorum peccatorum fuerat causa, quæ ab illo auctore, quasi à radice exorta sunt, propterea eum *Radicem peccatricẽ* indigitauit, vt vel hinc appareat, quàm diuersa inter se sint hominum, Deíque iudicia; nam quos homines honorificentissimis cumulant titulis & laudibus attollunt ad sydera, eos Deus tanquam ignobiles despicit, abiicítque iuxta id, quod Samueli dixit Dominus; *Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnent me, erunt ignobiles.* Faciunt ergo tituli ad maiestatem, si verè Principi conueniant, non adulatoria assentatione sint inditi, ad scalpendas Principis aures. Quare magnus ille Princeps, qui cum in forma Dei esset, *paruulus tamen nasci dignatus est, cuius Principatus super humerum eius*, tanto ante ab Isaia titulorum præconio, quibus olim esset ornandus, celebrari voluit,

Marginal notes: 1.Machab. 1:11. 2. Mach. 4.7. — 1.Machab. 11. — 1. Reg. 2. 30. — Isa. 9.6.

luit, *Vocabitur*, inquit, *nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.* Et inter mortales rerum gestarum magnitudine & claritate Principes aliqui Magni nomẽ sibi pepererunt, vt Alexander Macedo, cuius mentio est in ipso statim limine Machabæorum historiæ, in qua licet magnus non dicatur, ita tamen à bellica fortitudine, reportatisque victoriis cõmendatur, vt hoc nomine non indignus, ipsius sacræ Scripturæ testimonio censeri possit. *Et factum est*, inquit, *postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnauit in Græcia, egressus de terra Cethim, Darium Regem Persarum, & Medorum constituit prælia multa & obtinuit omnium munitiones, & interfecit Reges terræ, & pertransiit vsque ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis gentium, & siluit terra in conspectu eius, & congregauit virtutem, & exercitum fortem nimis, & exaltatum, & eleuatum est cor eius, & obtinuit regiones gentium, & Tyrannos, & facti sunt illi in tributum*, &c. in sacris etiam litteris ex Principibus aliqui Magni dicti sunt vt Iob. *Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.* vt etiam Salomon, quem Regum historia docet *Magnificatum fuisse super omnes Reges terræ, diuitiis, & sapientia, & vniuersam terram desiderasse vultum eius.* imo in libro Ecclesiastæ, prædicat Salomon de se ipso, *Magnus effectus sum.* Et Dauidi exprobrat Nathan propheta, ita Deo iubente. *Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra.* Et Moyses etiam valde magnus dicitur in Exodo. *Fuit, inquit, Moyses vir magnus valde in terra Ægypti coram seruis Pharaonis, & omni populo.* Quod etiam testatur Ecclesiasticus, cum ait: *Dilectus Deo & hominibus Moyses, cuius memoria in benedictione est.*

[Marginal notes: Ibidem. — 1. Machab. 1. 1. — Iob 1. 3. — 3. Reg. 10. 23. — Ecclef. 1. 16. — 2. Reg. 7. 5. — Exod. 11. 3. — Ecclef 45. 1.]

 simili

similem illum fecit in gloria sanctorum, & magnificauit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placauit. Glorificauit eum in conspectu Regum, &c.

Ibid.n.7. Aaron etiam Mosis frater Excelsus dicitur. *Excelsum,* inquit, *fecit Aaron fratrem eius,*&c. Sed ista ad virtutem potius & promerita, quàm ad cognomina spectare quis dixerit. Illud sine dubio à re in Ægypto fœliciter & salutariter gesta Iosepho Iacobi filio à Pharaone cognomentum, siue nomen impositum est,quod in Genesi legimus, *Vertitque nomen eius, & vocauit illum lingua Ægyptiaca, Saluatorem mundi,* quod nimirum imminens toti Ægypto à fame exitium prouidentia sua,anteuertens depulisset, tótque hominum Myriadas saluas fecisset. Voluit enim Pharao ad cætera ornamenta,& insignia quibus Iosephum magnificè ornauerat (*nam tulit annulum de manu sua, & dedit illum in manu eius, vestiuitque illum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit, fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent & præpositum esse scirent vniuersæ terræ Ægypti*) hoc etiam addere, ne quid ad viro Principi, & in aula Regia post Pharaonem secundo, maiestatem conciliandam desideraretur.

Genes. 41. 45.

Genes. 41. 42.

9 Sed priusquam huic de maiestate dissertationi finem imponam, dispiciamus, quid Sauli venerit in mentem, vt postea quam publica populi totius electione ad Regni gubernacula admotus, faustisque acclamationibus salutatus, ritúque solemni inauguratus fuerat Rex à Samuele, deposito regali sceptro agrestem aratri stiuam repeteret, rusticoque operi intentus terram versare, regiámque maiestatem ad tam vilia ministeria abiicere

Cur Saul iam Rex Israëlis creatus, cōtra quam postulat sūmi Magistratus maiestas, boues secutus fuerit.

iicere non erubesceret, aut Religioni duceret. Historiæ seriem habemus in libris Regum, nam cum Naas Ammonites duris admodum conditionibus Israëlitis pacis ineundæ spem fecisset, si nimirum singuli dextro lumine se paterentur orbari, *Venerunt nuntij in Gabaa Saulis, & locuti sunt* 1.Reg.11.
verba hæc, audiente populo, & leuauit omnis populus 4.
vocem suam, & flenit, & Ecce Saul veniebat sequens boues de agro. Crediderim Saulem multis è populo repugnantibus illiusque imperium detrectantibus, in priuatæ fortunæ officiis adhuc aliquantisper hærere, consultum esse putauisse. *Filij enim* 1. Reg.10.
Besial dixerant. Num saluare nos poterit iste? Et despe- 27.
xerunt eum, & non attulerunt ei munera, ille verò dissimulabat se audire. Prudenter nimirum expectans donec inuidiæ desideret feruor, quo eorum coquebantur pectora, qui hominem ex abiecta contemptaque conditione ad Regni claritatem repente emersisse, æquo animo ferre non poterant, nisi forte populo regiam purpuram, lictorum secures aut gladios, aulicorumque frequentiam spectare nondum assueto, non fuerunt ista repentè oculis inuidiosè ingerenda, præsertim post tam insignem modestiam Iudicum, qui Rempublicam ad id vsque temporis clementi admodum imperio, nulloque potentiæ ostentandæ apparatu, Israëli vniuerso iura dederant. Tales cum alij fuerunt, tum Sangar filius Anath, qui vt erat ad ruris opera succinctus vomere in teli vsum conuerso sexcentos obtriuit Philistæos, vt dicitur in historia Iudicum, *Post hunc*, inquit, *fuit* Iud.3.31.
Sangar filius Anath, qui percussit de Philistiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israël. Postea verò quam Saul rustico opere attritis manibus, sibi

sibi pariter regnum, Reipublicæque salutem stabiliuit, ingentibus hostiũ copiis pessumdatis, illustrique victoria reportata, maiori auctus apud
1.Reg.11.2. populum existimatione, *nam dixit Populus ad Samuelem, quis est iste, qui dixit, Saul non regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos,* ad regni tractanda gubernacula quietus assedit, populóque quem malis fessum ad certam salutis spem erexerat, ius dicere pro officio ita instituit, vt ad ruris opera non amplius reuertisse memoretur.

De temperantia Principis in cibo, potu, & somno.

CAPVT XXIV.

DE temperantia in capiendo cibo, potúque aliquid Principibus præscribere ita necessarium puto, vt frequens in eorum aulis est mensarum abusus conquisitissimis epulis, regio sumptu instructarum, à quibus vtinam semper abesset luxuria, quæ immanibus paratas sumptibus escas, conchilia, pisces, auiculas peregrino aliquo gustu commendabiles, ex longinquo etiam accersere adeo non veretur, vt huiusmodi gulæ irritamenta, Principe dignas, ac tantùm non necessarias lautitias esse putet: in quo si pecuniarum tantùm esset profusio, ferendum esset fortasse malum in hominibus abundantibus, celsiorisque fortunæ; sed cùm etiam corpora hisce corrupta deliciis, morbis tententur, sitque in Principe viro sanitatis aut vitæ iactura, non ipsi duntaxat, sed toti etiam Reipubl. perniciosa,

quæ

quædam ex ſacris litteris more noſtro delibanda ſunt, quibus ſi fieri poſſit, peruerſitas iſta corrigatur.

1 Ac primò illud ſtatuendum eſt, naturam paucis, parabilibuſque cibis eſſe contentam, nam vt ait Eccleſiaſticus, *Initium vitæ hominis aqua, & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem.* Quod idem docuit D. Paulus cum ait, *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Quod ſi cui videtur hæc diſciplina aſtrictior, quàm vt homini elegantiori præſcribi debeat, aliquid amplius cum eodem Eccleſiaſtico indulgeamus. *Initium*, inquit, *neceſſariæ rei vitæ hominum, aqua, ſal, lac & panis ſimilagineus, & mel & botrus vuæ & oleum,* &c. Illud tamen meminerimus Parabile & expoſitum eſſe, quod natura deſiderat, nec vt id aſſequamur quod ſat eſt, neceſſe eſſe tentare maria, aut tanto labore ac periculo ſaltus, ſyluaſque peruadere. Ac primis quidem illis verè aureis ſæculis naſcẽtis mũdi homines ſaltem pietatis ſectatores à carne abſtinuiſſe ſcimus, frugibúſque dumtaxat & pomis victitaſſe, quæ vel ſponte, vel cultu prouocata gignebat tellus, vel quod, vt aliqui putant, Dominus in vniuerſum carnium vſum vetuiſſet, vel, quod veriſimilius eſt, quia ſua ipſi ſponte carnes non attingerent. Quare Dominus poſt cataclyſmum cum herbarum, frugumque virtus aquarum eluuione facta eſſet hebetior, & ad corpora enutrienda minus idonea, ſibi non ingratum fore ſignificauit, ſi carnibus deinceps æquè ac oleribus paſcerentur. *Et omne*, inquit, *quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* Quamuis autem facta ſibi poteſtate homines non inui-

Naturam paucis parabilibuſq; cibis contentã eſſe.

Eccleſ. 29. 28.

1. ad Tim. 6. 8.

Eccleſ. 39. 31.

Geneſ. 9. 3.

ti vsi sint, exiguo tamen gustu rerum parabilium, famem sitimque sedare soliti fuerunt; ex quo factum est, vt cum alicui etiam lautiores epulæ appararentur, recepta tamen sacrarum litterarum phrasi panem comedisse, & aquam bibisse dicatur, vt antiquæ frugalitatis vestigia, si non in mensis, saltem in loquendi formulis resideret, vt
Genes. 43. 35. cum dicitur in Genesi de filiis Iacob. *Illi verò parabant munera, donec ingrederetur Ioseph meridie, audierant enim, quod ibi comesturi essent panem.* Fuisse autem illud conuiuium satis ex eo apparet, quod
Ibid. n. 34. Ioseph Benjamin fratrem suum melioribus missibus honorauit, & ex aliis eius historiæ adiunctis apparet. Sed res in scripturis vel mediocriter versatis clarior est, quàm vt pluribus exemplis explicanda sit. In ipsis porrò conuiuiis etiam procerum & Megistanum, cuiusmodi proculdubio erat Abrahamus, nullæ cupediæ, aut scitamenta, nullæ ganeatorum ciborum delicię, quæ in tam opulenta domo, si ita obtinuisset vsus, non defuissent, sed omnia simplicia describuntur, ita enim
Genes. 18. 6. legimus in Genesi. *Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei. Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes; ipse verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum, deditque puero, qui festinauit, & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis.* Paucis ergo, quod initio dicebamus natura contenta est, nec est creditor molestus, paruóque dimittitur, si modò illi quod debemus tantùm dare inducamus in animum, non quod possumus, aut impotens voluptas suaserit, cui dum homines intemperantius parent, plurima sibi accersunt incommoda.

2 Ac primò quidem sanitas euertitur, quam simplicium ciborum vsus tuetur, saporum autem aceruatio, & varia cōdimenta corrumpunt. Conuiuio omnibus rebus apparatissimo, instructissimóque Assuerum, & Aman exceperat Regina Esther, vt in illius historia legimus. Nam cum se Assuero Regina stitisset. *Quid vis*, inquit Assuerus, *Esther Regina? At illa respondit: Si Regi placet, obsecro, vt venias ad me hodie, & Aman tecum, ad conuiuium quod paraui. Statimque Rex, Vocate citò Aman, vt Esther obediat voluntati. Venerunt itaque Rex & Aman ad conuiuium, quod eis Regina parauerat. Dixitque ei Rex postquam vinum biberat abundanter, Quid petis vt detur tibi*, &c. Non igitur mirum si Rex vino languidus, ciboque confectus, *Noctem illam duxit insomnem:* nam cum assis elixa miscentur, turdis pisces, & conchylia, cum dulcibus tragematis, quæ in bilem versantur, stomachus oneratur, mirum non est si tanta dapium varietate distentum corpus, partem vllam quietis capere non potest; ideo Salomon, *dulcis*, inquit, *est somnus operanti siue parum siue multum comedat, saturitas autem diuitis non sinit eum dormire.* Ita enim experientia docet eum, qui diuino labore corpus exercuit, vbi cibo fessas restituit vires, lectuloque fatigata membra composuit, arcto illum teneri somno, moxque sopore curato corpore, surgere vegetum, vt intermissa repetat munia: qui verò temperantiæ modum excedunt eos, vinolentia, & cruditate quiete prohiberi, & cum mane consurgunt, ventriculi, aluique conuulsione lancinari, nec priusquam edormierint crapulam, rebus agendis aptos esse posse. Idem docet Ecclesiasticus, *Vigilia*, inquit, *cholera & tortura viro infrunito:* *somnus*

Ciborum multitudinem valetudini incōmodare.

Esther 5. 3.

Esther 6. 1.

Ecclef. 5. 11.

Eccles. 31. 23.

somnus sanitatis in homine parco. dormiet vsque mane, & anima illius cum ipso delectabitur. Virum infrunitum Ecclesiasticus eum appellat, qui insaturabili ingluuie plus ingerit cibi quàm possit concoquere. Quare in Græco est ἀπλήστῳ *inexplebili.* Quod verò dicitur anima illius cum ipso delectabitur, in Græc. est, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετ᾽ αὐτοῦ. *Anima eius cum ipso.* Nam ij quorum ars ventris sagina est, nec viuere possunt diu, nec sani esse, animusque eorum nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutus, vt vigilans nihil tenue, nihil celeste, sed semper de ventris cogitat ingluuie, ita cum somno sopitus est, immoderato pastu, potúque obstupefactus, absurdis iactatur insomniis, vt meritò mentis humanæ sit expers; cum è contra hominis parcè, continenter, seuerè, sobriéque viuentis somnia iucunda esse soleant, vt cum experrectus illorum meminerit, & inter dormiendum etiam,

Luc. 8 43. quod dicit Sapiens; *anima illius cum ipso delectetur.* Hinc opulentis etiam viris, aliquando accidit quod mulieri hæmoroissæ euenisse ex Euangelica discimus historia, quæ *erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, & in medicos erogauerat omnem substan-*

Eccles. 37. 32. *tiam suam, nec ab vllo potuerat curari,* sed citius multi breuiore tempore cum morbo colluctati illius violentia absumũtur. Quare Ecclesiasticus. *Noli,* inquit, *auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adiiciet vitam.*

Periculosiorem esse intemperãtiã in viro Principe. quia ex illius vita plerumque pendet publica quies.

3 Cum ergo, vt idem Ecclesiasticus tradit, *Nulla diuitia meliores sint sanitate corporis,* & vita, pro qua tuenda, vt dicitur in libro Iob *Pellem pro pelle,*

le, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua, id est, artum pro artu (vt habet Kaldæus) exponendo scilicet vt natura docet brachium v.g. pro capite, vt cum partis iactura totum corpus & vita conseruetur (nam de pecuniis dubium esse non potest, quin morbis tentati eas largè effundere parati sint, cum *melior sit pauper sanus, & fortis viribus, quàm diues imbecillus, & flagellatus malitia, &* Ecclef. 30. 14. *melius sit corpus validum quàm census immensus.*) Prudentia docet omni ope nitendum esse, vt sanitas Ibid.n. 15. conseruetur, Principibus præsertim viris, in quorum vita totius Reipubl. salus interdum periclitatur, vt v.g. cum nulla mascula prole suscepta in ipso iuuentutis flore Princeps extinguitur, quod Alexandro Macedoni accidit, qui cum Macedonum arma tota Asia circumtulisset, æternúmque bellica virtute decus sibi suisque peperisset, *Decidit in lectum, & cognouit quia moreretur, & vocauit* 1. Machab. 1. 6. *pueros suos nobiles qui secum erant nutriti à iuuentute, & diuisit illis Regnum suum cum adhuc viueret, & regnauit Alexander annis duodecim & mortuus est, & obtinuerant pueri eius Regnum vnusquisque in loco suo, & imposuerunt omnes sibi diademata post mortem eius, & filij eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra.* Nam incitati cupiditate regnandi mutuis se se bellis impetiuerunt, mutuisque attriti cladibus regnum in multas distraxerunt, aut verius lacerauerunt partes, cum multis hominum myriadibus concisis totam Asiam funestassent. Quod si Alexandro diutius vitam prorogare licuisset, legitimique iure thori sibi adiunxisset vxorem, & ex ea liberos suscepisset, regia stirps iure hæreditario venisset ad Regnum, ciuiliúmque bellorum inter Alexandri duces causa subla-

ta fuisset, quod inter ipsos sæuum sanè ac diuturnum exarsit, inque morem flagrantissimi incendij Asiam vniuersam populatum est. Quare prudenter Israelis duces cum Dauid proximè abfuisset à mortis periculo, vetuerút illum amplius in aciem descendere, ne si forte in bello caderet, clades illa non tam Regem ipsum, quàm Regnum

2 Reg 21. 17. vniuersum affligeret. *Tunc iurauerunt,* inquit scriptura, *viri Dauid, dicentes: Iam non egredieris nobiscum in bellum ne extinguas lucernam Israël.* Cum igitur Princeps non sibi tantum sed Reipubl. viuat, ne suo vitio detrimenti aliquid capiat, diligenter cauere debet.

Vitam eorum qui voluptatẽ in cibis quærunt, nõ esse voluptuosam. In tract. primo quod nemo læditur nisi à se ipso.

4 Nec verò existimandum est, quod falsò putant aliqui, vitam eos viuere iniucundam, qui intempestiuis abstinent conuiuiis, seuerioreque victus disciplina cupiditates regentes & vbi opus sit coërcentes, multa sibi negant, cum potius iucundior multo sit & hilarior. In quo argumento tractando aurea sua illa eloquentia egregiè versatur D. Chrysostomus, quibusdam ex sacra Scriptura productis testimoniis vel exemplis: cuius verba, quia ad rem nostram faciunt & ex iisdem fontibus argumenta deriuat, vnde & nos nostra depromimus, darè non pigebit. Ac primùm si
„ placet, inquit, diuitum mensas, inopumque per-
„ pendamus, & conuiuas percontemur, vtri maxi-
„ mè liquidam ac germanam percipiant volupta-
„ tem, an qui ad inclinatum iam in occasum diem
„ in stratis decumbunt, prandia cum cœnis iun-
„ gunt, ventrem distendunt, sensus hàbetant, in-
„ genti epularum pondere nauigium obruunt ac
„ deprimunt, illúdque tanquam in naufragio cor-
„ poris demergunt; compedes, manicas, linguæ

im

impedimenta moliuntur, totúmque corpus ebrie- ,,
tatis illo deliciarum vinculo constringunt catena ,,
ferrea grauiore? qui non sincerum capiunt, non ,,
verum somnum, non horribilibus liberãtur som- ,,
niis & furentibus miseriores? qui dæmonem vl- ,,
tro quemdam in animum admittunt, famulorum ,,
turbæ risum mouent, vel tragædiam potius exci- ,,
tant, lacrymarumque causam modestioribus præ- ,,
bent? qui nihil intelligunt rerum humanarum, ,,
non dicere quidpiam valent, non audire sed ra- ,,
ptim ad cubile ex mensa feruntur? An non vera ,,
voluptate perfunduntur, qui animo semper ex- ,,
cubant, languore omni abiecto, atque desidia, ,,
qui modum necessitate metiuntur, secundis ,,
ventis vtuntur in cursu, cibi, potionisque con- ,,
dimentum & voluptatem in fame ac siti sibi ma- ,,
ximam ponunt? nihil enim æquè tùm voluptati ,,
tùm valetudini conducit, atque esurientem, ac ,,
sitientem, quæ sint apposita & parata contin- ,,
gere, satietatem in vna necessitate collocare, ne- ,,
cessitatis fines non transilire, neque corpori ma- ,,
ius onus imponere, quàm vires ferant. Quod si ,,
hæc minus mea tibi persuadet oratio, vtrorum- ,,
que corpora, & singulorum animos explorato. ,,
Neque mihi quod raro accidit, ac si qui altera ,,
quapiam de causa minus valent, adducas; sed ex ,,
iis, quæ perpetuo frequenterque contingunt sub- ,,
ducito rationes. Nonne firma sunt illorum cor- ,,
pora, qui moderatum adhibent cibum, & sensus ,,
integri, quique suo facillimè funguntur officio? ,,
aliorum verò eneruata, languida, cera ipsa mol- ,,
liora, & morborum turba circumsessa? Etenim ad ,,
illos podagræ illico volitant, tremor membro- ,,
rum intempestiuus, senectus immatura, capitis ,,

,, dolores, neruorum distensiones, ac dissolutiones,
,, stomachi vitia, cibi fastidium, assidua medicorum
,, opera indigent, assiduis medicamentis, quotidia-
,, na curatione. Istáne sunt obsecro voluptatis? quis
,, hoc tandem dixerit modo norit, quid sit volu-
,, ptas? tunc enim oritur voluptas, cum præeunte
,, cupiditate sequitur illud, vt re concupita fruaris.
,, Quod si fruaris nullo tamen appetitu, voluptas
,, omnis pereat, & euanescat necesse est. Propterea
,, sanè etiam ægroti quàm lautissimos cibos appo-
,, sitos ita degustant vt nauseare, turbarique vi-
,, deantur, quoniam abest desiderium, quo fit vt
,, cum iucunditate potiamur: neque enim cibi,
,, potionisque natura, sed vescentium apparentia,
,, cupiditatem parere, & voluptatem efficere con-
,, sueuit. Quo circa vir ille sapiens, qui ea optimè
,, norat, quæ pertinent ad voluptatem, & de iis
Prou. 27. 7. præclarè disputare poterat, aiebat. *Anima satiata fauis illudit.* Quibus verbis ostendit, voluptatem
,, non natura mensarum, sed eorum, qui comedunt
,, affectione contineri, quapropter etiam vates cum
,, res illas admirabiles, quæ tum in Ægypto tum in
,, solitudine acciderant, recenseret, id quoque in-
,, ter alia commemorauit videlicet *ex petra melle sa-*
Psal 80. 17. *turauit eos.* Atqui petram melle manasse nusquam
,, legitur; quid est igitur, quod ait? Nimirum quo-
,, niam labore confecti fessi de via, siti ingenti ene-
,, cti, aquam gelidam nacti sunt, cum sitim pro
,, magno quodam haberent condimento, cumque
,, aquarum illarum propheta vellet iucunditatem
,, ostendere, mellis nomine aquam vocauit, non
,, quod esset in mel aquæ natura conuersa, sed quod
,, voluptas aquæ, cum dulcedine illa certaret, quod-
,, que illi sitientes aquarum in quas inciderant po-
tiren

tirentur. Cum igitur ita ſe res habeat, nec vllus, ,,
vel ſenſus totius expers quidquam poſſit obiice- ,,
re, nonne perſpicuum eſt liquidam, ſynceram, ,,
ingentem ex pauperum menſis manare volupta- ,,
tem, ex diuitum verò epulis faſtidium, ſatieta- ,,
tem, fœditatem, atque adeo (vt ſapiens ille vir ,,
ait) res etiam iucundas videri faſtidiis adhæreſce- ,,
re? Hactenus Chryſoſtomus.

Sed voluptariorum hominum quantumuis opulentorum propterea etiam minor eſt voluptas, quod minus diuturna; cum morbos conciliet intemperantia, ægrotique medicorum præſcripto iis cibis arceantur, qui licet palato ſapiant, integriſque concedi ſoleant, tamen quia valetudini noxij eſſe cenſentur, decumbentibus concedi minimè ſolent. Rem eleganter expreſſit Eccleſiaſticus, nam cum dixiſſet: *Melior eſt mors, quàm vita amara, & requies æterna, quàm languor perſeuerans;* addit, *Bona abſcondita in ore clauſo, quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulchro.* cuius dicti priorem partem ita habemus in Græcis Codicibus, ἀγαθὰ κεχυμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισμένῳ, id eſt *bona effuſa, ori clauſo,* quod ſcilicet clauſum ægri ſit os, vel propter ſtomachi auerſantis nauſeam, vel quod ſeueriore medicorum diſciplina cibis expleri prohibeatur, ſi ſanitatem recuperare velit. Cum verò dicitur, *quaſi appoſitiones epularum circumpoſitæ ſepulchro,* alluditur ad veterum morem, qui extinctorum hominum ſepulchris apponebant epulas, quibus licet viuentes, qui vt mortuo parentarent, huic ſupremi diei celebritati interant, veſci poſſent, tamen mortui ipſi epularum illarum prorſus eſſent expertes. Porrò veteris illius conſuetudinis, etiam Baruch meminiſſe vi-

Eccleſ. 30. 18.

Baruch.6. 31. detur cum ait, *Rugiunt autem clamantes contra Deos suos, sicut in cœna mortui.* Pergit Ecclesiasticus: *Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabitur.* Alia est elegantissima similitudo eodem pertinens. Quemadmodum enim dapes & libationes idolis appositæ, ab iis non tanguntur, nec ipsa eis ad pastum vti possunt, quippe, quæ vita & sensu carent, ita cibi quantumlibet suaues & exquisiti ægrotantibus frustra apponuntur, cum vis morbi anorexiam fecit, aut medicorum dogmata illis interdicunt. Est autem similitudo hæc vt superior ex veteri libationum, sacrificiorúmquemque ritu; quæ idolis offerebantur consuetudine petita, cuius cum multa sunt in scriptura testimonia tum eximium apud Danielem, cuius

Dan.14.2. hæc verba sunt; *Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel, & impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim* (mensuræ genus est, continentque singulæ artabæ sextarios septuaginta duos) *& oues quadraginta, vinique amphoræ sex.* Cuius idoli Sacerdotes Regis, populorúmque simplicitati imponentes, quasi Bel ea omnia vora-

Ibid. n.6. ret, mendacij coarguit Daniel, quod cum Bel *intrinsecùs luteus esset, & forinsecùs æreus, non come-*

Eccles 30. 20. *disset aliquando.* Pergit Ecclesiasticus. *Sic qui effugatur à Domino & portans mercedes iniquitatis.* Qui effugatur à Domino, in Græco cōtextu est, ὁ ἐκδιωκόμενος ὑπὸ κυρίου, id est, *qui persecutionem patitur à Domino, aut quem Dominus persequitur & infestat.* Aliquorum enim peccata Dominus ægritudinibus immissis vindicat. Quare idem Ecclesiasticus

Eccles.38. 15. ait: *Qui delinquit in conspectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici.* Et Dominus ei, quem sana-

Iob 5 4. uerat ad probaticam piscinam. *Ecce sanus factus*

es,

es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Tandem tertiam similitudinem addit Ecclesiasticus cum ait. *Videns oculis & ingemiscens sicut spado complectens virginem & suspirans*, cui tamen propter concubitus impotentiam optata voluptate frui non licet. Ex quibus liquidissimo apparet eam quam voluptarij homines in epulis venantur voluptatem, minimè diuturnam esse, cum morbis voluptatum cursum intercipientibus, non conquisitis tantum palati irritamentis, sed communibus etiam beneualentium cibis (ita vi morbi postulante, quæ ingestis cibis naturam sæuius depeculatur, atque depascit) carere coguntur. Eccles. 30, 21.

5. Sed nulla est turpitudo, quæ fœdior sit, aut plura importet incommoda, quàm ebrietas, de qua cum multa sint in sacris litteris, tum locus sanè insignis est in Ecclesiastico: *Diligentes*, inquit, *in vino* (id est vinum amantes, potatores) *noli prouocare*, in Græco est, ἐν οἴνῳ μὴ ἀνδρίζου, id est ne coneris in vino epotando tuam ostentare strenuitatem, laudem scilicet ex eo quærendo, quod ingentes calices exhaurire possis, ne in te quadret illud Isaiæ. *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* Pergit Ecclesiasticus: *Multos enim exterminauit vinum.* cum enim largius ventriculo infunditur, nec stomachi robore vincitur & edomatur, cor inuadit & cerebrum, totumque corpus concutit, & rationis vsum adimit, morbisque materiam ac pabulum præbens, sanitatem prorsus euertit: *Ignis probat ferrum durum, sic vinum corda superborum arguit in ebrietate potatum.* Quemadmodum ignis & tinctura, βαφή, ferri aciem, & fortem temperaturam στόμωμα (Italicè dicimus, *la tempera*) & probat

De intemperantia in potu, & ebrietatis malis.

Eccles. 31. 30.

Isai. 5. 22.

& facit; ita qualis sit homo facile cognoscitur cum vino per ebrietatem immaduit. Sententia hæc Græcè ita habet, *κάμινος δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ, οὕτως οἶνος καρδίας ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων*, *Fornax probat aciem siue temperaturam in tinctura, sic vinum cordis scilicet temperaturam probat in pugna superborum:* nam cum mero potatorum animi incaluerunt, feruidius agunt, secreta produnt, operta recludunt, omnes artes, & simulatæ mentis industrias excutiente vino. Qualis autem homo sit, & cuius temperaturæ, apertiùs etiam patet, *ἐν μάχῃ ὑπερηφάνων, in pugna superborum*, cum scilicet quod in conuiuiis intemperantibus frequens est, leui aliqua occasione orta contentio, dum alter alteri superbè resistit, vino madidi conuiuæ, linguæ intemperantia furentes, alios lacessunt, verbáque mortifera proloquuntur, rediturasque per iugulum voces non continent, quibus exasperati illi in quos cõuitia iaciuntur, ad arma prosiliunt, eaque designant, quorum paulò post, ebrietate discussa illos valde pœniteat, *æqua vita hominibus vinum in sobrietate*, vita scilicet æquabilis seu commoda, *Si bibas illud moderatè, eris sobrius. Quæ vita est, quæ minuitur vino?* id est, quis, dixerit eam esse vitam, quam is viuit, cuius dies propter vini crapulam minuuntur? quanquam etiam conuenientissimus sensus esse possit vitam illius, qui vino carere cogitur, infelicem esse, quod vinum sobriè potatum vitam, vt paulo ante dixerat, cõmodam faciat, & æquabilem. *Quid defraudat vitam? mors.* quasi inferat, si vinum dies ebriosorum imminuit, quid aliud erit quàm mors quædam, cuius proprium est vitæ vsura homines defraudare? *Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem*

tem ab initio. Exultatio animæ, & cordis vinum moderatè potatum, sanitas est animæ, & corpori sobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. Exempla cædium in conuiuiis patratarum non desunt in scriptura. Nam Godolias in conuiuio ab Ismahele filio Nathaniæ obtruncatus est, & Amnon Dauidis filius cum temulentus esset, occisus est. Præclaram sanè & elegantem descriptionem instituit S. Ambrosius multis, quæ ex ebrietate proficiscuntur, conglobatis incommodis, illud etiam Ieremiæ dictum suo accommodans instituto. *Bibite & inebriamini & vomite, & cadite, neque surgatis*, &c. *Ebrietas*, inquit, *fomentum libidinis, ebrietas incentiuum insaniæ, ebrietas venenum sapientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, & per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes* (alludit Sanctus Doctor ad illud Ieremiæ. *Equi amatores & emissarij facti sunt, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat*) *si quidem naturali vapore corporis calidi & præter naturam vini calore flammati cohibere se nequeunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus habeant, quod doceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens, semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Mentior nisi eadem Dominus per Ieremiam locutus est dicens: Bibite & inebriamini & vomite & cadetis, & non consurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbras sæpe transiliunt*

Ierem. 41. 2.
2. Reg. 13. 28.
Ierem. 25. 27.
S. Ambr. de Elia. & ieiunio cap. 16.
Ierem. 5. 8.
Ierem. 25. 27.

sicut foueas. Nutat his cum facie terra, subito erigi, & inclinari videtur, & quasi vertatur timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi, murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, Leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mærore deplorant, alij cernunt inconsolabiles pauores, vigilantes somniant, dormientes litigant, vita his somnium est, somnus his mors est, excitari nullis vocibus possunt; quantolibet stimulando impulsu petas; nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vnde bene Ieremias huiusmodi hominem tanquam superfluam creaturam deflendum putat. Quid est homo nisi superflua creatura? Hactenus D. Ambrosius. Mirum igitur non est si Salomon à matre sua eruditum se fuisse ait verissimo illo, vtilissimóque præcepto. *Noli Regibus ô Lamuel, noli Regibus dare virum, quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas, ne forte bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* Nam vt dicit Oseas. *Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.* Ex quo sequitur, vt iudicia peruertant, & iis quibus minimè deberent, causas adiudicent. Quare sacerdotibus etiam, quorũ muneris erat de sacris, & prophanis, de mundis & immundis iudiciũ ferre, vini vsus interdicitur in Leuitico. *Vinum, inquit, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras, & vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatis filios Israël, omnia legitima mea, quæ locutus sum ad eos.*

Prou. 31. 4. — Osee 4. 11. — Leuit. 10. 9.

6 Tandem vt paucis multa complectar, nullum

tam

tam tetrum flagitium est, ad quod ebrietas, nimiáque saturitas homines non adducat, ea enim est mortaliũ vecordia, vt Dei muneribus ad suum malum, imo & ad Dei ipsius contẽptum, in quem erumpunt, abutantur. Populum Israëliticum Dominus *constituit super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, vt sugeret mel de petra, oleúmque de saxo durissimo, butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan, & hircos cum medulla tritici, & sanguinem vuæ biberet meracissimũ. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deũ factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Prouocauerunt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Immolauerunt Dæmonijs, & non Deo, dijs, quos ignorabant: noui recentésque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum, qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui, &c.* Ita planè illi, qui idolo in vituli speciem fabrefacto, & populo ad adorandum proposito dicuntur in Exodo *sedisse manducare, & bibere, & surrexisse ludere*, choreas scilicet ducẽtes more eorum, qui colebant idola. Et Salomon in Prouerbiis quantum sibi hinc timuerit, ostendit, cum ait se à Domino postulasse, vt victui dumtaxat necessaria tribueret, resecatis superfluis. *Tribue*, inquit, *tantum victui meo necessaria, ne forte satiatùs illiciar ad negandum, & dicam quis est Dominus?* Et S. Iob cum viderat filios suos conuiuiis operam dare, nam *Ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, vnusquisque in die suo, & mittentes vocabant tres sorores suas vt comederent, & biberent cum eis.* Non mediocriter timens, ne per licentiam lautioris cibi, potationisque largioris, aliquot graue

Intemperantiam in cibo potuq́ꝫ viam munire grauissimis peccatis.

Deut. 32. 13.

Exod. 32. 6.

Prou. 30. 8.

Iob 1. 4.

Ibid.n.5. ue scelus susciperent *cum in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos, & sanctificabat illos* (præparans scilicet vt futuro sacrificio, quod pro ipsis offerendum erat, ritè expiati interesse possent) *consurgénsque diluculo offerebat holocausta pro singulis, Dicebat enim, ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* Quod dicitur obtulisse holocausta pro singulis, Septuaginta ex Hebræo clarius vertunt, habent enim κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν *iuxta numerum eorum*, pro singulis scilicet singula sacrificia. Immo addunt Septuaginta paucula quædam, quæ in vulgatis latinis editionibus non sunt, καὶ μόσχον ἕνα περὶ ἁμαρτίας ὑπὲρ ψυχῶν αὐτῶν *& vitulum vnum pro peccato, pro animabus illorum*, hoc scilicet vrgens, vt eos ab omnibus quas contraxissent animi sordibus sacrificiis, & precibus expiaret, & propitiato numine subduceret diuinæ vindictæ, quæ intemperantium hominum furiosam licentiam & libidinem, nec semel nec leuiter vlta est.

Dan. 5.1. *Balthassar Rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille, & vnusquisque secundum suam bibebat ætatem. Præcepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor Pater eius de templo, quod fuit in Ierusalem, vt biberent in eis Rex & optimates eius, vxorésque eius, & concubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea & argentea,* &c. *bibebántque vinum, & laudabant Deos suos aureos, & argenteos, æreos, ligneósque & lapideos.* Crapulæ, & ebrietati idololatriam, veríque numinis, cuius vasa profanabant, contemptum adiungentes. Sed illico vindex numinis ma-

Ibid. n.5. nus adfuit, nam *in eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ Regiæ, & Rex aspiciebat arti-*

culos

culos manus scribentis. Tunc facies Regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur. Cúmque post haruspices, & coniectores qui adducti fuerant Daniel propheta Domini aduocatus adfuisset, characteres illos legit, & qua par erat tantum virum loquendi libertate vsus, veram prodigij causam elocutus est, quia, inquit, *non humiliasti cor tuum, sed auersum dominatorem cœli eleuatus es, & vasa domus eius allata sunt coram te, & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis, Deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneósque & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt laudasti: porro Deũ, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, nõ glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaratũ est. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est. Manè, Thecel, Phares. & hæc est interpretatio sermonis. Mane, numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud. Thecel, appensus es in statera & inuentus es minus habens. Phares, diuisum est Regnum tuum, & datum est Medis & Persis.* Quod à Daniele dictum, ita factum est. Nam *eadem nocte interfectus est Balthassar Rex Chaldæus, & Darius Medus successit in regnum.* Sed grauior fuit ea vltio, pluréſque complexa, quàm legimus in Genesi aduersus quinque illas ciuitates, à quibus numinis naturæque legibus debita reuerẽtia prorsus exulabat. Nam ignis & sulphur de cœlo lapsum, nefarios homines, eorúmque tecta, ac ciuitatem vniuersam latè fuso incendio prorsus absumpsit; Nam Dominus, vt loquitur scriptura, *Pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cœlo, & subuertit ciuitates has, & omnem circa regionem*

Ibid. n. 22.

Ibid. n. 30.

Genes. 19. 24.

gionem & vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia: scelerum verò tot, ac tantorum certissima origo ea fuit, quam memorat Ezechiel cum ait: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia & otium ipsius, & filiarum eius.* Ex quo illud consequitur, eum, qui turpitudines flagitiosorum illorum auersetur, inflictásque diuinitus pœnas perhorrescat, tāti mali non radices tantùm, sed fibras etiam euellere debere, ne paulatim dum corpori cibo, potu cæteróque luxu blanditur, ad ea delabatur, quæ atrocioribus pœnis vindicari mereantur. Porrò ventris intemperantia, luxuriam induci, imo virtutum vniuersitatem euerti, egregiè docet diuus Gregorius his verbis. *Quia, inquit, gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui dum aperta narrat, occulta denuntiat, dicens. Princeps coquorum destruxit muros Ierusalem, Princeps namque coquorum venter est, cui magna cura obsequium à coquis impenditur vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Ierusalem virtutes sunt animæ ad desiderium supernæ pacis eleuatæ. Coquorum igitur Princeps muros Ierusalem deijcit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animi, per luxuriam destruuntur.* Ita diuus Gregorius. Alludit S. Gregor. ad historiam, quæ habetur in 4. Regum & ad officium Nabuzardanis, qui licet in vulgata editione dicatur Princeps militiæ, aut exercitus, aut militum, appellatur tamen à Septuaginta ἀρχιμάγειρος. i. *coquorum Princeps.* Nam vox Hebræa ad vtrumque commodè trahi potest, est enim in Hebræo רַב טַבָּחִים, est autem טַבָּח deriuatum à radice טָבַח, quæ mactare significat, iugulare, occidere; quia verò coquorum est, animalia quibus

Ezech. 16. 49.

Pastoral. p. 3. admon. 20.

4. Reg. 25. 10.

bus ad cibos parandos vtuntur, mactare, & in frusta secare, propterea טַבָּחִים appellati sunt, quod nomen milites etiam significat, qui cum hostibus confligentes homines mactant & iugulant.

7 Illud tandem Principi cauendum est, ne plus temporis somno indulgeat, quàm par est eum curando corpori impendere, cui tam multa negotia curæ esse debent, & ex quo tam multi pendent, quibus cum Principe agendum est: quare viros aliquos Principes inuenio in Sacris litteris, somno tempestiuè discusso, publicis negotiis operam dedisse. Oportet Pharaonem membra è strato summo manè corripuisse, nam Dominus Moysi præcipit. *Consurge diluculo, & sta coram Pharaone, egredietur enim ad aquas & dices ad eum, &c.* Abraham etiam dicitur manè consurrexisse. Hebr. בַּבֹּקֶר eo scilicet tempore, quo primùm illucéscente die homines labores & opera repetunt, & vnusquisque nouæ lucis beneficio, artis suæ instrumenta inquirit. Ducitur enim vox בֹּקֶר à radice בקר, quæ significat quærere: locum etiam clarius Septuaginta expresserunt, ita enim habent, ὤρθρισε δὲ Ἀβραὰμ τῷ πρωῒ id est *Manè autem surgens Abraham diluculo*, cum scilicet dies appeteret. Idemque alibi de eodem reperitur eodē loco, vt scilicet intelligamus solemne illi fuisse cum primùm euigilauerat, somno valere iusso, rebus agendis se impēdere. De Iob etiam viro magno inter Orientales, & multorum iudicio Principe, dicitur in eius historia. *Consurgensque diluculo.* Et Absalon, qui se populo probare tanquam regno aptum, dum eorum voluntates sibi conciliare & adiungere studebat, dicitur *ma-*

De intemperantia in somno.

Exod. 8. 20.

Genes. 19. 27.

Genes. 21. 14. & 22. 3.

Iob 1. 5.

nè

nè consurrexisse, & iuxta introitum portæ stetisse, &c. Tandem adeò verum est eos, qui diligenter ea, quæ muneris sui sunt, exequi volunt, bene manè consurgere, vt Sacræ scripturæ phrasi, is qui diligenter aliquid & solicitè facit, ad illud faciendum, manè consurgere dicatur. Certè Dominus,

Psal. 120. 4. qui *neque dormitabit, neque dormiet*, de se ita loquitur apud Ieremiam. *Et nunc*, inquit, *quia fecistis*

Ierem. 7. 13. *omnia opera hæc, dicit Dominus: Et locutus sum ad vos manè consurgens, & loquens, & non audistis, &c.* dicit se manè surrexisse, quia diligenter populi illius salutem ab exordio ipso mundi, missis Prophetis & prædicatoribus procurauerat. Eadé verò phrasis rursus occurrit in Ieremia, nec aliud quàm diligens studium significant formulæ illæ

Ierem. 11. 7. 25. 4. & 29. 19. Prou. 8. 17. dicendi. *Ego diligentes me diligo, & qui manè vigilant ad me* (sapientiæ quærendæ diligenter insistentes) *inuenient me.* Et *tunc inuocabunt me, & non*

Prou. 1. 28. *exaudiam, manè consurgent & non inuenient me.* Ver-

Psal. 126. 2. ba sunt Sapientiæ vt superiora) *Vanum est vobis ante lucem surgere*, quod idem est, ac si diceretur, si diuino auxilio destituti, domum aut ciuitatem ædificare aggrediatur quis, quantumuis connitatur, inanis erit omnis labor, & diligentia. *Et qui*

Prou. 13. 24. *parcit virgæ, odit filium suum; qui autem diligit illum, instanter erudit.* Tò *instanter*, in Hebræo est, *diluculo, quæsiuit ei diluculo correctionem*, vt Pagninus vertit, & alia huiusmodi. Tandem Principibus illa peruersitas vitanda est, quæ ex diuturno somno facilè existit, vt scilicet officia lucis, noctísque peruertant, ac quasi turpe sit, ac minimè regium id facere, quod populus, diem totum stertant, tuncque tandem cum publico omnium incommodo ad se adeuntibus aures præbeant, negotia

quæ

quæ occurrunt, tractent, cum se noctis tenebræ intenderint, noctem facibus, cereis, funalibúsque vincentes: ferinus quodammodo est iste mos, nam de belluis dicitur in Psalmo. *Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ sylua, catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi,* (eam nimirum quam diuina obtulerit prouidentia) *ortus est Sol & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.* Cum enim illucescentem diem viderint, antra sua, & lustra repetunt, & in suis conditi cubilibus rursus noctem præstolantur. Huic verò egendi modo prorsus contraria esse debet agendi ratio, quam sequuntur homines de quibus dicitur. *Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam.* Hoc enim consilio supremus ille rerum opifex solis lampadem hominibus accendit, vt diurno tempore suis insisterent operibus, quemadmodum etiam post solis occasum tenebras effudit, vt per nocturnam quietem se ad somnum componerent, & vires fatigatas repararent. Psal. 103. 20. Ibid. n. 24.

De temperantia Principis in voluptatibus tactus, ac primò de vitij huius occasionibus.

CAPVT XXV.

Quanta sit in paratis occasionibus illecebra ad peccandũ.

1 DIcturus de Intemperantia in voluptatibus tactus, priùs ab iis occasionibus exordiar, à quibus illæ plerumque in viris Prin-

Pp cipibus

cipibus existere solent, vt nimirum qui salui esse volent, prius fomitem ac mali irritamentum excludant, quàm periculum trahant, quod vbi se intulerit, non facilè excuti poterit. Mirum autem quantum honestatem & virtutẽ amantibus prosit prima morbi semina elidere, occasionésq; submouere, in quibus cum tenuis quædam esse videatur vis ad suadendum peccatum, fallit tamen opinionem nostram; nam frequenter paruula scintilla neglecta magnum excitare solet incendium. Quantulus erat lapillus ille, qui per montem deuolutus, & pedibus ingentis illius statua materiæ pretio, structuráque admirabilis illisus, eam tamen euertit, contriuit, & redegit in

Dan.2.34. pulueres? *Abscissus est lapis*, inquit Propheta, *de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta*

Num.6.3. *sunt vento, nullúsque locus inuentus est eis.* Quare Nazaræorum natio, quæ peculiaribus quibusdam ceremoniis consecrabatur Domino, cum à vino, liquoribúsque omnibus qui inebriare possent, Deo ita iubente abstinere deberet, vuarum etiam siue recentium, siue aridarum gustu prohibebatur, ea forte de causa, ne dulcissimo gustato fructu, vini etiam, quod ex vuis exprimitur, gustandi cupiditate incenderetur. Cum ergo tanta sit occasionis vis ad animos etiam fortes, & virtutis cultura diligenter subactos, molliendos, quanto diligentius se ipsos ab occasionibus abducere debent, qui animum suum dubium & in prauum inclinabilẽ esse animaduerterint? Quæ autem in primis occasiones cauendæ sint, ne ad

sco

ſcopulos intemperantiæ impingamus, iam dicendum erit.

2 Ac prima quidem ſit Otiũ,de quo Sapiens ait: *Multam malitiã docuit otioſitas.* Qui enim otio torpent ac marcent, omnibus quidem vitiis ſed carnis potiſſimùm intemperantiæ fiunt opportuni. Quare Ezechiel cauſas enumerãs,per quas Sodomæ ciues ad tam nefaria flagitia delapſi fuerant, otium non præteriit. *Hæc*, inquit, *fuit iniquitas Sodomæ*, &c. *otium ipſius & filiarum eius.* Circumiectorum ſcilicet pagorum, qui phraſi Hebr. filiæ dicuntur. Nec otiosè maléque collocati temporis crimen, aut pericula euitant incontinentiæ, qui voluptatibus, quæ ſenſibus corporis percipiuntur captandis, quaſi honeſta diſtinerentur occupatione, ſemper ſunt intenti,cuiuſmodi hominum ingenium & voces eleganter deſcripſit Salomon. *Venite*, inquiunt, *& fruamur bonis, quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis antequam marceſcant, nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra. Nemo noſtrum exors ſit luxuriæ noſtræ, vbique relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors.* Hæc enim oculorum ſenſuumque voluptates ad libidines præparant, quique illis indulgent, aut intemperantes ſunt, aut ab intemperantibus proximè diſtant, maximámque temporis iacturam facere cenſendi ſunt, quantumuis ſibi occupati, imo multarum rerum actu fatigati videantur. Et quidem voluptates iſtas venari intemperantium eſſe proprium oſtendit Salomon, cum impudentis illius ſcorti malè cautum adoleſcentulum ad

Otium eſſe occaſionem luxuriæ. Eccleſ. 32. 29.

Ezech. 16. 49.

Sap. 2. 6.

peccatum allicientis inuitationes proponit: *Intexui*, inquit, *funibus lectulum meum, straui tapetibus pictis ex Ægypto, aspersi cubile meum myrrha & aloe, & cinnamomo.* Hæc sunt enim quasi condimenta quædam illarum voluptatum quibus ætas illa facile capitur. Quare sapiens alio loco intemperantiæ huic salutare antidotũ præparans dissoluénsque auctoritate sua grauissima, eorum paralogismos, qui quoniã vita hominibus angustis concluditur limitibus, ideo confici putabant, quod ipsi dicebant: *Non prætereat nos flos temporis, coronemus nos rosis, &c.* melius suggerit consilium: *Non defrauderis*, inquit, *à die bono & particula boni doni non te prætereat.* Quasi diceret, vtiliter pone tempus, quod cum angustum sit, & rapidum, eiusque multum somnus & necessariæ occupationes auferant, par non est, vt id, quod vtiliter collocari potest, temere prodigas; imò religiosè admodum illud debes expendere, & quomodo otium tuum disponas diligenter subducere rationem, ne forte particula aliqua tam pretiosæ rei per imprudentiam aut socordiam malè pereat. Tò *particula boni doni, &c.* Græcè est μερὶς ἐπιθυμίας ἀγαθῆς, *particula boni desiderij vel bonæ cupiditatis*, vt sit consilium luxuriosorum illorum consilio, de quibus sapientia loquitur, omni ex parte oppositum. Quemadmodũ enim illi malis obsequuntur cupiditatibus, easque explere conantur, omnémque adhibent diligentiam, ne occasionis voluptuosæ vitam traducendi particula ita elabatur, vt ea frui non possint, ita nos, qui sobriam vitam viuere, & ad virtutis præscriptum mores nostros exigere cupimus, illud curere debemus, ne bonorum illorum cupiditatem, quibus incitamur

Prou. 7. 16.

Sap. loco cit.

Eccles. 14. 14.

tamur ad honestatem capessendam, particulam vllam vitio nostro irritā esse velimus. Hæc enim demum est magna sapientia reputantes vitæ huius, quam viuimus, breuitatem ita viuere, vt numeros omnes impositi muneris expleamus, & vt ventris mancipiorū est vox illa. *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.* Ita sapiētiæ alumnorum sunt illæ: *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Et. *Notum fac mihi Domine finem meū, & numerum annorum meorum, quis est, vt sciam quid desit mihi.* Quod tandem verius esse voluptatum sectatores intelligent cum dicent. *Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus, &c.* nam *Transierunt omnia illa tanquam vmbra & tanquam Nuncius percurrens, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus, &c.* Ac quemadmodum pueri ex luto, fragmentísque testarū, aliisque viarum quisquiliis domunculas concinnant, quas aut ipsi paulo post, aut transeuntes viatores impacto calce disturbent, in quibus licet luto sordidi, & tanquam rem seriam agerent, vehementer occupati videantur, nullus tamen non intelligit eos tempus, & operā perdere: ita otiosi isti homines seriarum vtiliumque rerum exercitatione vacantes, licet multa moliantur & agant, sunt tamen penitus otiosi; quia licet per multa discurrant, nihil tamen agunt, quod solidam aliquam vtilitatem afferre possit, Imò dum occasiones voluptatum indagant, ac persequuntur, certissimam sibi & aliis perniciem parant.

Isa. 22. 13.
1. Cor. 15. 32.
Psal. 38. 5.
Sap. 5. 6.
Ibid. n. 9.

Etiam incustoditos oculos aliosque sensus.

3 Altera intemperantiæ occasio oculi sunt, per quos dulce venenum in præcordia delapsum, plerisque æternæ mortis est causa. *Hæc est enim mors illa, qua ascendens per fenestras ingreditur domos nostras, disperdere paruulos de foris, & iuuenes de plateis.* Hi enim sunt *paruuli illi vecordes iuuenes, qui transeunt per plateas prope angulum.* Quibus Sapiens tam multa suggerit, vt laqueos, quos illi adultera meretricio ornata cultu tetendit, possit euadere. Huc impegerunt Dauid, cum vxorem Vriæ detractis vestibus se lauantem vidit. *Vidit,* inquit scriptura, *mulierem se lauantem, ex aduerso super solarium suum, erat autem mulier pulchra valde.* Senes illi populi Iudices apud Danielem, qui *videbant Susannam, quotidie ingredientem & deambulantem.* Ex quo factum est, quod statim dicitur: *Et exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, erant ergo ambo vulnerati amore eius.* Et Ægyptia illa Putipharis vxor; nam cum esset Ioseph *pulchra facie & decorus aspectu, iniecit Domina sua oculos in Ioseph, & ait: Dormi mecum.* Tandem ne plura, quàm necesse est, exempla congeram, *Videntes filij Dei, filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* Pulchritudine enim vincti contra quam debuerant à miscendis connubiis cum filiabus Cain, quæ filiæ hominum dicuntur, filij Seth, qui Dei filij appellantur (quod præ cæteris illius æui hominibus veteri parentum institutione, pietatem iustitiámque sanctius colerent) magno suo malo non abstinuerant. Quare Sapiens pluribus idem præceptum, de oculorum continentia in mulieribus aspiciendis inculcat in Ecclesiastico. *Ne respicias,* inquit, *mulierem multiuolam,* Grecè μὴ ὑπάν-

Ierem. 9. 21.
Prou. 1. 7.
2. Reg. 11. 2.
Daniel. 13. 8.
Genes. 39. 6.
Genes. 6. 2.
Eccles. 9. 3.

τᾷ γυναικὶ ἑταιριζομένῃ, non obtutum tantum, sed etiam occursum illius vt rem periculo plenam prohibens: *Ne occurras mulieri meretrici.* Et paulo post. *Virginem,* inquit, *ne aspicias ne forte scandalizeris in decore eius.* Hoc enim est Christi Domini doctrinam amplecti, cuius illud dictum est: *si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te.* Sequitur Ecclesiasticus: *Noli circumspicere in vicis ciuitatis, nec aberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt, colloquium enim eius quasi ignis exardescit.* Et Christi Domini Oraculum est. *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eā in corde suo.* Cum ergo culpam contraxerit, pœna etiam huiusmodi manet, adulterij perpetrati, aut certè cupiditate desiderióque concepti. Quare mirum non est, si viri sanctitate præcellentes, arctissimam sibi oculorum custodiam indixerunt, vt Iob, cuius sunt illa verba. *Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, quam enim partem haberet in me Deus desuper & hæreditatem Omnipotens de excelsis?* Nec forte Dauidis votū, cuius illa precatio est. *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Quæ verba cum lego, muliebris pulchritudinis mihi venit in mentem, de qua Salomon pronuntiauit. *Fallax gratia, & vana est pulchritudo,* omnísque ille ascititius ornatus planè fucatus, & ad insipientes inani quadam specie fallendos factus. Huius mundi muliebris meminit Isaias cum ait. *In die illa auferat Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, &*

Ibid. n. 5.

Eccl. 9. 7.

Matth. 5.

Iob 31. 1.

Psal. 118. 37.

Prou. 31. 30.

Isa. 3. 18.

mitras & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones & vittas, & theristra. Mulieris verò hisce ornamentis aut artificiosæ pulchritudinis instrumentis, quantumuis comptæ, *Vana*, inquit Sapiens, *est pulchritudo.* Imo Christus Dominus, cuius vitæ actionibus ad omne virtutis genus instruimur, docuisse nos videtur quid esset agendũ, cum mulieres obuiæ sunt, quæ cultu corporis, ætatísque aut pulchritudinis illecebra periculũ struere possunt; cum enim mulier
Ioan. 8.5. illa in adulterio deprehensa illi sisteretur à Pharisæis, vt quo animaduersionis genere illius adulterum vindicandum censeret, pronuntiaret; non in eam defixit oculos, sed terram potius aspexit, digito in terram scribens, vt intelligeremus multo magis nobis oculos deiiciendos esse, in quibus peccati fomes igne concupiscentię facile corripi
Cantic. 4. 9. potest. *Vulnerasti cor meum*, dicitur in Canticis, *in vno oculorũ tuorum*, in Græco est ἐκαρδίωσας. *cor rapuisti, cor abstulisti*, ictibus scilicet oculorũ quibus tanta vis inest, vt de continentiæ statu viri etiam pręstantissimi deiiciantur. Quare pręceptum Domini, quod Israëlitis olim datum fuisse legimus in libro Numerorum, transferamus ad nos. *Dixit*
Num. 15. 37. *quoque Dominus ad Moysen* (inquit scriptura) *loquere filiis Israël, & dices ad eos vt faciat sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes, sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo.* Quemadmodum enim Hebræi fila quædam non texta in extrema vestis

vestis ora dependentia circumferebant, vt legis à Domino traditæ memores perpetuo essent, imo vt ait S. Hieronymus, soliti fuerunt, acutissimas etiam spinas interserere, quibus & cum ambularent, & cum sederent compungerentur, eoque dolore diuinam legem in mentem reuocarent: ita nos legis Domini memores simus iuxta Salomonis præceptum, qui ait. *Conserua fili mi præcepta patris sui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga ea in corde tuo iugiter, & circumda gutturi tuo. Cum ambulaueris gradiantur tecum, cum dormieris custodiant te, & vigilans loquere cum eis, quia mandatum lucerna est. & lex lux, & via vitæ, increpatio disciplinæ.* Hoc autem si fecerimus id consequemur quod quærimus, statim enim subdit Sapiens: *Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extranea. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nec capiaris nutibus illius.* Prou. 6. 20. Ibid. n. 24.

4 Sunt etiam intemperantiæ occasiones saltationes, & choreæ, aliaque huiusmodi aularum oblectamenta, in quibus viri cum mulieribus versantur, colloquuntur, iocantur, aut eas etiam tangunt. Quare hanc occasionem amoliri satagens Ecclesiasticus, *Cum saltatrice*, inquit, *ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* Et bona illa Sara, quæ postea iuniori Tobiæ nupsit, *Nunquam*, inquit, *cum ludentibus miscui me, neque cum his, qui in leuitate ambulant, participem me præbui.* Hos autem lusus de quibus Sara, Hugo choreas esse interpretatur; hanc enim significationem habet aliquando in scriptura verbum ludere, vt cum dicitur in Exodo. *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Fuisse autem lusum hunc saltationem & tripudium, patet ex

De saltationibus aliisque huiusmodi lusibus. Eccles. 9. 4. Tob. 3. 17. Exod. 32. 7.

voce Græca χοροὺς, quæ aut ipsam saltationem significat, aut saltantium in vnam collectam multitudinem, & ex voce Hæbraica מחלות, quæ est significationis eiusdem. Nec minus Ieremias prophanos istos lusus auersabatur, qui de se ipso

Ierem. 15. 17. prædicat. *Non sedi in consilio ludentium, solus sedebam, quoniam comminatione repleſti me:* tinniebant enim ambæ aures eius, cum graues illæ comminationes, quas Dominus intentat huiusmodi oblectamentorum studiosis auribus eius insonarent. Harum autem minarum specimen, qui vult, pe-

Ezech. 25. 6. tat ab Ezechiele, cuius illa sunt verba. *Pro eo, quod plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu, idcirco extendam manum meam super te, & interficiam te.* Septuaginta ἐκρότησας τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐψόφησας τῷ ποδί σου, id est, *plausisti manu tua, & insonuisti pede tuo.* videtur autem τὸ κροτεῖν τὰς χεῖρας, καὶ ψοφεῖν τοῖς ποσὶ, exprimere actum ipsum saltandi, & ad numerum pedes terram pulsando, & manus certa quadam lege mouendi; sic per prosepopœiam dicuntur flumina plaudere manu &

Psal. 97. 8. exultare montes à S. Dauid. Apud Isaiam etiam grauis comminatio est in filias Israël, quæ choreis & lusibus, & nimis exquisito corporis orna-

Isai. 3. 16. tu delectabantur; *Et dixit Dominus: Pro eo, quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant.* Forerius vertit ex Hebr. *Propterea quia elatæ sunt filiæ Sion & incedebant extentæ gutture, & fallaces oculis ambulando & plaudendo ambulabant, & pedes suos laqueolis vinciebant.* Quid autē aliud sunt saltationes quàm ambulare pedibus plaudendo, & laqueolis pedum, animos spectantium constringere, dum pedum

dum agilitatem ad numerum compositè se mouentium admirantur,& amant?Quod Herodi accidit,qui Herodiadis filiæ saltatione captus,Ioannis Baptistæ caput viri sanctissimi, quem ipse alioqui reuerebatur, & magnifaciebat,inter conuiuij lætitias amputare sustinuit. Pergit autem Esaias pœnas enumerans, quas huiusmodi mulieribus inflicturus erat Dominus: *Decaluabit*, inquit, *Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit.*& paulo post. *Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium, pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio, & mœrebunt, atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.* vt nimirum paria sceleribus supplicia reponantur, *& quantum glorificauerunt se, & in deliciis fuerunt,tantum detur tormenti & luctus*, in eoque ipso plectantur in quo delicias quæsiuerunt:sicut vice versa,qui malis vexati fuerunt & pressi, Deo illis fauente ad lætitiam emergunt, vt experientia doctus testatur Dauid, cum ait:*Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.* Quasi diceret: Ego circumstantium malorum mole obrutus mœrens iacebam sacco amictus vt exterior corporis cultus, cum animi habitu conueniret, sed tu Domine grata vice pro sacco pannósoque indumento lætitiæ, stolā mihi reddidisti, & quia statū meum deplorans, plangebam me, & pulsabam vt in magno luctu fieri solet pro planctu,chorum, tripudiumque reuocasti. Esse autem hanc antithesim in verbis istis Prophetæ expendéris vocem illam *planctum* & *gaudium* clarius apparebit. nam planctus Septuaginta κοπετός, est cum quis inter lamen

Isai.3.17.
Ibid.n.24.
Apoc.18.7.
Psal. 29.12.

mentandum aut pectus aut aliam corporis partem κόπτει, id est, pulsat, pro voce autem gaudium in Hebræo est מָחוֹל, quam vocem recte vertas Chorum. Pulsum igitur, qui luctum comitatur, in lætiæ & alacritatis pulsum, quale est tripudium conuersum dicit. Sed redeamus ad pœnas eorum, qui choreis intemperanter indulgent, inter quas illa maxima censenda est, quam expressit Iob
Iob 21.11. cum ait. *Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus, tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*, quæ tandem est vitæ eorum miserrima catastrophe. Scio interpretes Hebræos, & aliquos Latinos vltimam hanc partem de descensu ad infernum, de morte suaui, & quæ absque longæ ægritudinis molestia contingat interpretari, vt hoc etiam ad fœlicitatem pertineat impiorum, quod illis vacent molestiis quibus multis & miserabilibus modis decumbentes & cum longo luctantes morbo, ægroti vexantur. Sed D. Gregorius, Origenes, Beda & in Catena Philippus, hunc descensum ad pœnam referunt, infernique cruciatus: quorum sententiam ex recen-
par. prima adagiali. 197. tioribus sequitur & confirmat Martinus del Rio in Adagialibus, nec certè alio deducendi videntur isti chorearum agitatores cum habeant Dæmonem præsultorem, huc enim accommodari
Isai.13.31. possunt verba Ieremiæ cum ait: *Pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & Syrenes in delubris voluptatis*. Nam quænam dicamus commodius voluptatis delubra, quàm Principum palatia cum mulierum, virorúmque choris saltationi indulgent, cantibus, lusibus, potationibus.

Quæ

Quæ Syrenes cum videntur, audiuntur, tanguntur, parum cautis serpens in pectore malum relinquunt, tenue primum, & quod vix notari possit, sed postea resurgens, & gliscens, totumque animum depascens. Quid autem aliud sunt Pilosi illi, quàm id quod Kaldæus interpretatus est, qui *Dæmones* vertit? qui igitur sapit, suæque conscius est imbecillitatis, infirmum animum huiusmodi occasionibus blandè trahentibus ne committat, ne qui in sicco vix stat, facilius labatur in lubrico.

5 Sed intemperantia etiam cibi, vinique, luxuriæ frequens occasio est. Quare D. Paulus ad Ephesios scribens ait: *Nolite inebriari vino in quo est luxuria.* admodum enim procliue est, vt venter mero æstuans despumet in libidinē. Itaque idem Apostolus perfectum instituens Episcopum, inter cætera, quæ præcipit (quorum pleraque ad Principes etiam transferri commodè possunt) illud etiam tradit, *opertere episcopum non esse vinolentum.* in quem locum aptè ad rem nostram scribit D. Hieronymus, Prohibet quoque, inquit, Episcopum esse vinolentum de quo ad Timotheum scribitur, non multo vino deditum. Quale est autem Episcopum (Principem) videre vinolentum, vt sensu occupato vel exaltet risum contra grauitatis decorem, & labiis dissolutis cachinnet, vel si paululum tristis cuiusdam rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat, & lacrymas. Longum est ire per singula, & insanias, quas ebrietas suggerit explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, scyphum in faciem iacere conuiuæ: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere, alios clamare, alios dormitare, qui plus bibe

Intemperantiam in cibo, potuque occasionem esse luxuriæ.

Ephes. 5. 18.

Ad Tim. 1. 7

1. Tim. 3. 3.

,, biberit fortior computatur, accusationis occasio
,, est, adiuratum per Regem frequentius non bibis-
,, se. Vomunt vt bibant, bibunt vt vomant. Dige-
,, stio ventris, & guttur vno occupantur officio.
,, Hoc vnum dixisse sufficiat, quod secundùm Apo-
Ephes. 5. stolum *in vino luxuria est*, & vbicumque saturitas
18. atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur.
,, Specta ventrem & genitalia, pro qualitate vitio-
,, rum ordo membrorum. Nunquam ego ebrium
,, castum putabo, qui etsi vino consopitus dor-
,, mierit, tamen potuit peccare per vinum. Mira-
,, mur autem Apostolum in Episcopis, siue presby-
,, teris damnasse vinolentiam, cum in veteri quo-
Leuit. 10. que lege præceptum sit: Sacerdotes cum ingre-
9. diũtur templum ministrare Deo, vinum omnino
Numer. 6. non bibere, & Nazaræum, quam diu sanctam
3. comam nutriat, & nihil contaminatum, nihil
,, mortale conspiciat, & à vino abstinere, & vua
,, passa, & à delicatiori, quæ solet ex vinaceis fieri
,, potione, omnique sicera, quæ mentem ab integra
,, sanitate peruertit. Dicat quisque quod volet, ego
,, loquor conscientiam meam; scio mihi abstinen-
,, tiam & nocuisse intermissam, & profuisse repe-
,, titam. Hactenus Hieronymus. Quibus addi po-
test mulieres Madianitidas filios Israël docuisse,
Apoc. 2. *Edere & fornicari*, vt dicitur in Apocalypsi, & in
14. libro Numerorum, ita suggerente Balaam, vt ni-
Num. 24. mirum populum suum propter peccata iratus
3. & 25. 2. Dominus destitueret, & Madianitis vincendum
& 31. 16. traderet. Suadebant autem mulieres illæ Israëli-
tis vt de Idolothytis manducarent, non alia con-
ditione corporis copiam facturæ, nisi se se pro-
phanas illas carnes manducando, idololatriæ
labe contaminassent, vt etiam colligitur ex initio
vige

vigesimi quinti capitis Numerorum. Sed quærat fortasse aliquis, quomodo Pergami Episcopus reprehendatur in Apocalypsi, quod habeat in sua Ecclesia aliquos *tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere & fornicari*: ita & ipse habeat *tenentes doctrinam Nicolaitarum.* nam vt docerent Nicolaitæ Christianos fornicari, non tamen vsquam legimus eos ad idololatriam pellicere studuisse. Sed nimirum ventris indulgentia & seruitus, qua illum explere intemperantes satagunt, idololatria quædam esse videtur iuxta D. Pauli dictum, *quorum Deus venter est,* ac proinde Nicolaitarum praua dogmata, qui ventri & voluptatibus carnis obsequendum docebant, cum Balaami consilio quod Madianitarum Principi suggessit, optimè conuenit, & inter vtrosque magna similitudo intercedit. Docebant ergo Nicolaitæ non vt Madianitides mulieres de Idolothytis manducare (non enim fuerunt idololatræ, aut ad idololatriam trahere studuerunt, vt dicebamus) sed docebant seruire ventri parandis delicatioribus epulis, & pudendis libidinibus, ac si peccata non essent, operam dare: coniungebant autem cum libidine, gulæ intemperantiam, quia friget venus cum ciborum ac præsertim vini fomenta desiderat, quibus si abundet, gliscit, & feruet. Propter quam fortasse causam Assuerus in Principum, Satraparumque conuiuio, tunc demum Reginæ Vasthi recordatus fuisse dicitur, eamque iussisse vocari, vt illius pulchritudo spectaretur à conuiuis, cum vino intemperantius hausto incaluerat. *Cum Rex*, inquit, *esse hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero, præcepit septem eunuchis, qui in conspectu eius mini*

Apoc. 2. 14.

Philip. 3. 19.

Esther 1. 10.

ministrabant, vt introducerent Reginam Vasthi coram Rege, posito super caput eius diademate, vt ostenderet cunctis populis ac Principibus pulchritudinem illius, erat enim pulchra valde. Sed de intemperantia in cibo non est necesse plura dicere, cum ex supradictis multa peti possint, & ad argumentum præsens accommodari.

6 Ex his autem occasionibus, quas enumerauimus, pleræque in Dauidis adulterio reperiuntur. Nam primò cum Ioab cum exercitu Ammonitas oppugnaret, & Rabba illorum oppidum obsiderent, ipse domi desidebat otiosus, saltem cum pulchritudine Bersabeæ captus est: nam *ambulabat in solario domus Regiæ,* Oculorum etiam captus est illecebra; nam cum oculos circumtulisset, *Vidit Mulierem se lauantem ex aduerso super solarium suum, erat autem mulier pulchra valde,* nec contigit ieiunum Dauidem hac libidinis tentatione pulsari; *nam post meridem* hoc contigisse sacra narrat historia cum *de strato suo surrexisset,* in quo nimirum post sumptum cibum iacuerat ad meridianum. Nec Dauidis cibos deliciis caruisse credibile est, vt potè regis, cuius etiam rei capere possumus coniecturam, ex eo, quod Vriam de domo Regis egredientem *secutus est cibus Regius,* lautus nimirum & opiparus, qualis Dauidis Regis esse solebat, qualemque esse decebat, qui aptè Regis amico pro deliciis ad beneuolentiæ significationem mitti posset, vt minùs mirum videatur si tribus hisce occasionibus in vnum conspirantibus tentationis impressionem Dauid non sustinuit. Nec aliũde quàm ex enumeratis occasionibus extitisse credenda est intemperantia Salomonis, qui septingentas vxores, quasi reginas, trecen

Exemplis Dauidis & Salomonis idem cõfirmatur.

2.Reg.11. 2.

Ibidem.

Ibid.n.8.

3.Reg.11. 3.

centásque concubinas sibi parauit, tanta libidinis impotentia, vt ab alienigenis mulieribus iuxta Domini præceptum non abstinuerit. *Rex autem Salomon*, inquit scriptura, *adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hetthæas, de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israël. Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras, certissimè enim auertent corda vestra vt sequamini Deos earum.* Ac primò quidem abundabat otio, Israëlitici generis hostibus admiratione potentiæ ac sapientiæ Salomonis obstupefactis, nec arma in illum mouere audentibus. De hac autem pace ita scripsit Salomon ipse ad Hiram Regem Tyri. *Nunc requiem dedit Dominus Deus mihi per circuitum, & non est Satan, neque occursus malus.* Hinc ergo factum est, vt diceret apud se Salomon, *Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis.* Quod vt consequeretur. *Feci*, inquit, *mihi cantores & cantatrices & delicias filiorum hominum*, in Græco Septuaginta est, ἐντρυφήματα, Aquila τρυφὰς, Symmachus σπατάλας vertit: sunt autẽ σπατάλαι, deliciæ, voluptates omnis generis, & σπαταλᾶν est in deliciis viuere, voluptariam vitam agere, omnis generis voluptates captando: quod ipsum significat Salomon cum appellat *delicias filiorum hominum*, hoc est voluptates ac delicias quas in libidines & luxum, ingeniosi homines excogitarunt. Itaque & epulæ lautissimæ, vináque pretiosissima non defuerunt, & quod ad modum bibendi attinet, alij atque alij calices variè efformati, & in diuersas figuras cælatorum industria ducti, hoc enim est, quod dicit fecisse sibi *scyphos & vrceos in ministerio ad vina fundenda*, quam vini intemperan-

Ibid.n.1.

3.Reg.4.5.

Eccles.2.1.

Eccles.2.8.

tiam postea sapientior factus damnauit, ait enim:
Ibid. 2. 3. *Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam.* Alia etiam non defuisse oblectamenta sensuum omnium cuiusmodi sunt saltationes, & ludorum varia genera, facilè crediderim. Quid enim aliud otiosus Princeps tam multis in aulam Reginis & concubinis inductis, in vineis, hortis, & pomariis consitis cuncti generis arboribus iuxta piscinas aquarum, in lætissimis syluis aquis irriguis, agitaret, quàm saltationes & tripudia, lusus, & cantus, & conuiuia, ex quibus ea de qua diximus tam sapientis Regis, intemperantia carnis, & luxuria originem traxit?

De malis, quibus propter luxuriam corpora afficiuntur.

CAPVT XXVI.

Luxuriam properatā adducere senectutē, morbosque.

1 CErtissimum est, pluribusque sacræ Scripturæ testimoniis probari potest, multis ægritudinibus corporis esse obnoxios eos, qui turpibus seruiunt voluptatibus, vitæque spatia illis fieri contractiora, quàm pro corporis constitutione, & viribus, quibus à natura fuerant instructi. Exempla non est necesse ex longinquo repetere, nam ille ipse Salomon, de quo paulo ante locuti sumus, cum quinquagesimū primum ætatis annum agens mortuus sit, aliquanto ante mortem sacræ litteræ Senem appellauerunt, ita

3. Reg. 11. 4. enim legimus in Regum historia. *Cumque esset senex*

nex, deprauatum est cor eius per mulieres. hoc autem ei accidisse putant anno ferè 48. aut 49. ætatis, vt qui accuratius ista scrutati sunt ex probabilibus coniecturis, vt in re obscura collegerunt, neque enim quanto tempore vixerit Salomon proditum reperitur in scriptura. Causa pręcocis senectutis non alia commodius afferri potest, quàm in voluptatibus venereis intemperantia, & frequens cum tam multis vxoribus & concubinis congressus, quod cum Samolone, accidit etiam cæteris mulierosis hominibus, quibus accommodari potest, quod dicitur in Deuter. *Sicut dies iuuentutis tua, ita & senectus tua.* Qui autem temperanter viuunt, & continenter, iis contingit etiam longæuitas, viridis, prosperáque senectus; qui verò voluptatibus hisce plus æquo indulgent, iis corpus effætum, morbisque pluribus obnoxium citius consenescit. Quare Astarthe Dea Sidoniorum Venus à nonnullis esse putatur, quæ eadem Dea hominum natalibus, mortique Libitinæ nomine præsidebat. Itaque non ineptè quis dixerit Salomonem Veneris cultorem, (nam *colebat Salomon Astarthem Deam Sidoniorium*) citiùs senectutem contraxisse; sapienter enim & ortum hominis & exitum è vita in huius Deæ tutela esse finxit antiquitas, quod putarent vt illius beneficio in hanc lucem homines emergunt, ita nimis frequenti eiusdem vsu ad senectutē, & mortem properare. Quare dicitur apud Iob: *Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormiēt.* nam intemperantiū ossa, & corpora, quę prius bene valebant, succulenta erant, & valida: postmodū cum veneris ignem conceperunt, arefacta sunt, vt eorum quilibit merito Dauidicum illud vsurpare

Pined. de rebus Salomonis l.8.c.2.

Deut. 33. 25.

3. Reg. 11. 5.

Iob 20. 11.

Psal.101. possit. *Ossa mea sicut cremium aruerunt.* Hanc autem
4. ariditatem ex vitiis adolescentiæ contraxerunt, voluptatibus nimirum carnis, quibus illa ætas feruidior intemperantius indulget. De huiusmodi autem voluptatibus locum hunc capiendum esse, illud suadere videtur, quod pro *vitiis adolescentiæ* in Hebr. est, *occultis*, quæ vox ad concubitum commodè referri potest, cum nulla tam impudens lupa reperiatur, aut perditus amator, qui ista non tegat summotis arbitris omnibus cùm patrantur. Dicuntur autem in puluere dormire cum intemperantibus, quia eos vitia, & vitiorum effectus ad mortem vsque & sepulchrum comitantur, non tantùm propter consuetudinis vim, quæ vix exui potest, sed etiam quia contracti per intemperantiam morbi, nullo artificio delenda corporibus relinquunt impressa vestigia, in eos
Nahum 2. enim quadrat, quod alicubi dixit Nahum. *Cor ta-*
10. *bescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium illorum sicut nigredo ollæ.* Et
Ierem. 51. quod est apud Ieremiam. *Deuoratum est robur eo-*
30. *rum, facti sunt quasi mulieres.* Et in eos recidit in
Genes. 49. Rubem iactata maledictio, de quo dicitur, *Effu-*
4. *sus es sicut aqua, non crescas,* cur hoc? *Quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius.* Nec verò Sephora opportuniore artificio à filio intentatam ab Angelo mortem auertere potuisset, quàm eo quo vsa est, circumcisione videlicet; nam
Exod. 4. *tulit illico Sephora acutissimam petram, & circumcidit*
25. *præputium filij sui.* Quod remedium vt Mosis primogenito peperit incolumitatem, ita per continentiæ virtutem circumcisis voluptatibus, vitam præstare plurimis posset, quam temere prodigunt, Sapientem in Prouerbiis sana consilia suggerentem

tem non audientes, cuius illa sunt verba: *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis.* Quid autem aliud est *Dare annos suos crudeli*, quàm immodico libidinis vsu de annorum dimenso sibi aliquid detrahere? qui propterea crudeli dicuntur tradi, quia meretrices de quibus eo loco dictum est, non prosequuntur amore amasios suos, sed illud tantum agunt, vt pecuniam emungant, eósque exhauriant, eos cum defecerint nummi, ingressu domus prohibituræ. Prou.5 9.

2 Quod si quis causam quærat, propter quam corporibus nocet intemperantia, ea est in promptu. Nam cum semen humanum ex meliori, ac præstantiori sanguine, quo corpora irrigantur, & aluntur conficiatur, illius frequens detractio sanguinem minuit, viresque debilitat. Et fortassis propter hanc causam sanguinis nomine in sacris litteris libido intelligitur, vt cum dicitur apud Oseam: *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.* Et in Psalmo, *Libera me de sanguinibus Deus.* Et apud S. Ioannem. *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis.* Quia verò ex sanguine vita nostra dependet, licet sanguis non sit anima, frequenter tamen in scriptura animæ nomine appellatur, vt cum dicitur in Leuitico: *Anima omnis carnis in sanguine est, vnde dixi filiis Israël, sanguinem vniuersæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est, & quicumque comederit illum, interibit.* Et in Deuteronomio. *Caue ne sanguinem comedas, sanguis enim eorum* (animalium scilicet quæ numerauerat) *pro anima est.* Et in Genesi dicitur, *Excepto quod carnem cum sanguine non comedetis.*

Affertur ratio cur corporibus intemperantia noceat.

Oseæ 4. 2.

Psal.50. 15.

Ioan. 1.13.

Leuit.17. 14.

Deut.12. 23.

Genes.9.4.

detis: in Hebræo expressius hoc etiam loco significatur quod dicitur in proximè citatis locis ex Leuitico, & Deuter. scilicet animam sanguine contineri. ita enim ad verbum. *Excepto quod carnem in anima sua in sanguine suo non comedetis.* Quasi diceret, Excepto quod non comedetis sanguinem in quo residet anima. Ex quo colligitur frequentem cum mulieribus congressum, multum de vitæ spatio detrahere; eos verò, qui ab illis abstinent, longiorem vitam viuere, multisque vacare a gritudinibus, quibus illi conflictantur, qui luxuriosi sunt. Et sanè vera est illa prædicatio, qua Ioachim Summus Pontifex, vniuersusque presbyterorum cætus fortissimæ mulieri Iudith victoriam gratulantes, castitatem illius præ cæteris

Iudith 15. 10. laudibus extulerunt: *Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, & post virum tuum alterum nescieris.* in quibus verbis notandum, fortitudinem sanctæ mulieris castitati tribui, vt forte etiam tribuenda est vitæ prolixitas, nam de ea dicitur in extrema historia.

Iudith 16. 28. *Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque & defuncta est, ac sepulta, &c.*

Agitur de turpitudine intemperantia.

3 Hæc igitur incommoda & multo plura, quæ sciens prætereo, hominum corporibus creat intemperantia, tantam verò si de honestate agatur, conciliat turpitudinem, vt nullum vitium maius secum afferat. Præclarè tractat hunc locū S. Pau-

1. Corinth. 6.15. lus epist. 1. ad Corint. *Nescitis*, inquit, *quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam mēbra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur, erant enim, inquit, duo in carne vna: qui autē adhæret Domino,*

vnus

vnus spiritus est. Fugite fornicationem, omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in nobis est, quem habetis à Deo & non estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quasi dicat. O Corinthij maiorem in modum vobis auctor sum, vt fornicationis turpitudinem fugiatis, qua nullum maius animæ, atque corporis vestri dehonestamentum esse potest. Nam cum sitis membra Ecclesiæ ac Christi, qui Ecclesiæ ipsius caput est, quàm indignum esse putatis hæc Christi membra in lupanar abiicere & scorti vilissimi, per corporum commixtionem membra facere? Scitis enim quid olim dixerit Dominus, Erunt duo in carne vna, quod tam de legitimo thoro verum est, quàm de concubitu fornicario, si actus naturam dumtaxat spectaueritis. Hoc igitur dedecus admittere sustinebitis, vt corpora vestra sancta, quæ Christi membra esse dixi, vnum cum meretrice corpus faciatis? Quanto honestius castissimos Domini amplexus, qui animas nostras singulari beneficio sibi desponsauit, affectaretis? Sanè intelligeretis quàm bonum sit adhærere Deo, & funiculis charitatis cum illo constringi. Fugite ergo fornicationem. Ac cætera quidem peccata, quæ quis admittit, aliam plerumque materiam habent à proprio perpetrantis corpore: qui autem fornicando peccat, non animum tantum peccati labe inficit, sed corpus ipsum fœditatem quandam, turpitudinemque contrahit, vt non immerito iniuriam illi non mediocrem inferri dici possit, cum illius nitorem & pulchritudinem tollat, exhauriat etiam

Genes. 2. 24.

ac debilitet. Illud præterea memineritis corpora vestra Spiritus sancti templum esse, quod libidinis turpitudine polluere ac prophanare grauissimum est. Præterquã quod vobis hoc impunè non licet,cum fornicatio sit rei alienæ abusus, corporis scilicet vestri quod Domini est, qui sanguine suo valoris immensi pretio illud cõparauit. Glorificate ergo Deum in corpore vestro, castum illud, impollutumque seruando. Hæc D.Pauli verborum sententia in quibus. illa potissimùm ratio continetur, quæ ad rem nostram facit, quod qui fornicantur, se ipsos fœdent ac dehonestent,contumeliámque corporibus suis, quibus honos debetur, infligant. Quare de hoc crimine illud dici

Eccles. 10. 32. potest, quod est apud Ecclesiasticum. *Peccantem in animam suam quis iustificabit, & quis honorificabit exhonorantem animam suam?* id est. Quis iustum illum esse pronuntiet,aut honorem aliquem mereri putet, qui in se ipsum peccat, & corpus suum libidinis inquinamento deturpat? Huius autem turpitudinis exemplum habemus in magno Principe Salomone, cuius gloriæ magnitudo etiam

Eccles. 47. 19. Christi Domini ore celebrata est, qui *cum impletus esset, quasi flumen sapientia,diuulgatúmque esset nomen eius ad insulas longè, & in cantilenis, & prouerbiis, & comparationibus mirata essent terra*, ad voluptates tamen se demisit, & quam sapientia, & rerum gestarum magnitudine collegerat gloriam,

Ibid. n. 24. nequitia, & intemperantia penitus effudit, & *inclinasti* (inquit Ecclesiasticus) *fœmora tua mulieribus, potestátem habuisti in corpore tuo,* in illud scilicet nimiam sibi licentiam sumens, eoque plusquam pro potestate abutens: quanquam ex contextu Græco alius sensus elicitur, nam passiuus aoristus,

ſtus ἐνεξουσιάζειν potius ſignificare videtur ſæuam libidinem corporíſq; dominationem paſſum Salomonem, eúmque funibus peccatorum, blandimentíſque corporis circumplicatum, in corporis ſui redactum fuiſſe ſeruitutem: quod quam indignum ſit non ſolùm tanto rege, ſed etiam homine, nemo non intelligit. Quare ſtatim ſubdit Eccleſiaſticus, *Dediſti maculam in gloria tua, & profanaſti ſemen tuum, inducere iracundiam ad liberos tuos, & in cæteris ſtultitiam tuam.* Ibid.n.25. Cuius peccati labem Salomon contraxit, etiam poſteaquam illud pœnitentia diluit (ſi vera eſt eorum ſententia, qui libidines ſuas, idololatriámque deteſtatum volunt antequam vita defungeretur) eius enim pœna ad filium, regníque hæredem tranſiit, imo & cæteri ſtultitiæ illius fuere participes: nam ſciſſo in duas partes regno, mirum quantum toti Iſraëlitarum reipublicæ incommodarit. Itaque Salomoni illud vſu venit, quod quodam loco Synagogæ Dominus exprobret per Ezechielem: *Ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis, ad omne caput viæ, ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum, & diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas.* Ezech.16. 24. Hoc autem quàm turpe ſit, ex eo colligi poteſt, quod in Eccleſiaſtico dicitur de muliere fornicaria. *Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via ab omnibus prætereuntibus conculcabitur,* Eccleſ.9. 10. auerſantibus nimirum illius turpitudinem. Quod quamuis de muliere potiſſimùm dictum eſt, pertinet tamen etiam ad viros, quibus mulieroſis eſſe & cum meretricibus frequenter verſari turpiſſimum eſt: præſertim ſi ſint alioqui, aut ſapientiæ, aut dignitatis laude, ac præſertim Principis aut Regis ma-

iestate, vt fuit Salomon, commendabiles.

Turpitudinem incontinetia parentum redundare in filios. vbi aliqua de nothis tanguntur.

Sap.3.15.

4 Cæterum antequam ab incómodis corporis transeamus ad vitia mentis, doceamus frequenter accidere vt parentũ incõtinentia in filios redundet, quod non solum ab experientia dicere possumus, sed etiam ex sacris litteris, nam in Sapientiæ libro ita legimus. *Bonorũ laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidat radix sapientiæ.* Quorum verborum sensum cum sequentibus cohærentẽ ac commodum hunc esse posse puto. Filius est, quasi fructus quidã, quem ex se parentes gignunt, & multis laboribus educant, qui ergo fuerit fertilis arbor & bona, fructus bonos faciens, cuiusmodi illi sunt, qui prolis tantum amore, non cupiditatis, ac libidinis impetu filiis procreandis dant operam, horum gloriosus erit fructus, & radix nouis pullulans filiorum bonorum germinibus non extinguetur, aut peribit quamuis vetula sit, sed exurgentibus propaginibus in illis viuet. *Filij autem adulterorum in inconsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur.* Græcè sic habet prima pars, τέκνα δὲ μοιχῶν ἀτέλεστα, *Filij autem Mœchorum non perfecti:* nam propter frequentem coitum vis seminis hebetior, filios viribus infirmioribus procreat, si tamen procreat, quare dicitur, *& ab iniquo thoro semen exterminabitur,* id est, qui damnatũ concubitum, aut fornicationẽ frequentant, ij prolem non suscipient, aut ita Domino in sceleris vindictam statuente, aut naturalibus causis id postulantibus: sed quia Græca vox ἀτέλεστος sacris non initiatum significat, aliqui sapientis dictum eò referunt, vt scilicet significet nothos à sacris arceri, quod notati sint infamia, benéque cum sequentibus sensus congruit: nam subditur: *Et si quidem*

Ibid.n.16.

quidem longa vita erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus eorum. Quasi dicat. Sed fac ex damnato concubitu natum hominem bonis esse validísque viribus, & longęuum, tamen tanquam vilissimum caput ab omnibus contemnetur, & vt ad vltimam senectutem perueniat, tamen propter natalium vitium adeò non afficietur honoribus, vt etiam passim despiciatur. Quod si ἀτέλεςος sacris non initiatum, aut ab illis prohibitum significare dicamus, illud addere possumus probabile esse sapientem ad Deuteronomij locum respexisse, in quo statuitur, vt qui seorsum matrem habuissent, nec ipsi, nec ex ipsis progeniti, vsque ad decimam generationem Ecclesiam Domini possent introire, sic enim habet lex. *Non ingredietur Mamzer, hoc est de scorto natus in Ecclesiam Domini, vsque ad decimam generationem.* retinuit interpres hebraicam vocem מַמְזֵר addita interpretatione Septuaginta virorum, qui verterunt ἐκ πόρνης, ex scorto. Quid autem sit non ingredi Ecclesiam vsque ad decimam generationem, non eodem modo ab omnibus explicatur. Nam aliqui, Hebręi præsertim interpres, de connubiorum communicatione intelligunt, vt scilicet vetitum esset scortorum filiis vxores ducere ex Ecclesia Dei, hoc est ex filiabus Israel, sed daretur vt ex proselytis acciperent, qui cum non essent ex Hebræorum gente, se se tamen populo illi adiunxerãt, eorum susceptis sacris. Alij de loco sancto intelligunt, quem ingredi poterant etiam sacris non initiati, vt scilicet aliqui offerrent, comederéntque hostias pacificas, à quo tamen excluderentur Mamzeres, vt non minus immundi reputarentur, quàm tactu rei alicuius immundæ contaminati, leprosi,

Deut. 23. 2.

leprosi, vel gonorrhæam patientes, mulieréſque menſtruatæ, quæ eiuſdem loci ingreſſu prohibebantur. Tandem aliqui putant publicis tantum muneribus hac lege caruiſſe, nihilque aliud eſſe volunt non ingredi in Eccleſiam Domini, quàm à politicis reipub. dignitatibus arceri, quod minus vtiles ſint illis adminiſtrandis, vel quod parentum vitia imitentur, vel quod vitiorum, prauorúmque morum ſuſpicione, ab iis homines abhorreant, eóſque contemnant. Quęcumque ſit loci interpretatio, nobis ſatis eſt fuiſſe in ea repub. notatos infamia, parentúmque intemperantiam, quod dicebamus ſupra, filiis minimè nocentibus nocuiſſe, & parentibus voluptatem captantibus
Ierem. 31. in *vuis acerbis comedendis dentes filiorum obſtupeſcere*, quamuis filiorum culpa nonnunquam etiam intercedat, de quibus illud dici poteſt, quod de Ido-
4. Reg. 17. 41. lolatris quodam loco dicit ſcriptura. *Filij eorum, & nepotes, ſicut fecerunt Patres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diem.*

De malis animi, quæ ex intẽperãtia proficiſcũtur.

5 Veniamus nunc ad damna, quæ animis hominum carnis infert intemperantia. In quibus non vltimo loco numerandum eſt, quod mentis lumen, quod in animis noſtris diuino beneficio ſignatum eſt, obſcuret, dum de limoſa carnis concupiſcentia, nebulæ teterrimæ exhalantur, quibus, quaſi velum obtenditur, quo impediente intemperantiæ fœditatem, pulchritudinémque virtutis ægrè admodum poſſint aſpicere, qui huiuſmodi voluptatibus implicantur. Nam vt eſt apud
Oſeę 4. 11. Oſeam, *Fornicatio, vinum & ebrietas auferunt cor.* & cùm illorum pectoribus ac mentibus ignis ille ſe ſe implicat, qui ad turpes voluptates inflammat, cœcitas conſequitur interiorum luminum, vt quę

meri

meridiana luce clariora sunt, videre non possint. *Supercecidit ignis*, inquit Dauid, *& non viderunt solem.* Psal. 57.9.
Hoc igne cum prius correpti fuissent Sodomitæ, cæcitate corporum percussi sunt diuinitus, *à minimo vsque ad maximum, ita vt ostium inuenire non possent*, & non multo post igne & sulphure de cælo delapso funditus deleti. Genes. 19. 11.
Nec aliunde profecta Sampsonis cæcitas, quàm ex cœco Dalilæ amore quo eò redactus est, vt in iumenti morem ad versandam in pistrino molam concluderetur. Iud. 15.21.
Ea verò cæcitas maximè deploranda est, quod sua mala non sentiunt, adeoque turpibus hisce voluptatibus teneri, turpe aut noxium esse non putant, vt arbitrentur nihil libidinibus istis in quibus volutantur honestius esse, aut magis appetendum. De adolescentulo illo, quem meretrix *irretiuit multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit*, dixit Sapiens: *Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciuiens, & ignorans, quod ad vincula stultus trahitur, donec transfigat sagitta iecur eius, veluti si auis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animæ eius agitur.* Prouer. 7. 21.
itaque sana consilia suggerens *à via inferi* eum reuocare conatur, ne si pergat eam, quam instituit viam insistere, barathro aliquo exceptus deuoluatur in præceps, nam *via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi & tenebræ & pœna.* Ibid. n. 27. Eccles. 21. 11.
Milites legimus visa Iudith dixisse, *Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decòras mulieres habent, vt non pro his merito pugnare cõtra eos debeamus?* Iudith 10. 18.
insignis planè cæcitas, tanquam præcipuum populi alicuius decus prædicare pulchritudinem, itáque illa capi, vt pro turpi voluptate, militię labores, ac pericula meritò suscipi potuisse constituant. Denique eo deuenit

nit libidinis impotentia & cæcitas, vt nec homines timeat, nec Deum reuereatur, sed quò rapit impetus, reuulsis diuinarum humanarúmque legum repagulis, irrumpere non reformidet. Quid filiis magis reuerendum est, cubili paterno, eáque quam sibi parens iure matrimonij adiunxit vxorem? de qua dicitur in Leuitico, *Turpitudinem vxoris patris tui non discooperies, turpitudo enim patris tui est.* Quasi dicat, cum coniuges duo sint in carne vna, parentis tui reuerentia ductus, in cuius dedecus tam coniunctæ personæ violati pudoris redundat iniuria, nouercam tuam caue ne contingas. Quamquam vt nulla à Domino vnquam lata lex esset, non sunt hominum corda adeo hebetia (nisi libidinis cæcitas obstaret) quin intelligãt huiusmodi flagitium quale sit. Sunt tamen interdum, qui tantum nefas admittere non vereantur, vt Ruben, *qui dormiuit cum Bala concubina patris sui.* nec cum audis concubinam, inde fortasse culpam minui putes, quod vxor legitimo thori iure copulata Iacobo non esset, nam in scripturis frequenter concubinæ vocantur secundariæ vxores, quæ sine cæremoniis ritibúsque solemnibus nupserunt, seruilis vel libertinæ conditionis. Hinc iusta parentis in filium indignatio, & paulo ante obitum maledictio. *Effusus*, inquit, *es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius.* In huiusmodi autem nefarij stupri auctorem S. Paulus Ecclesiastica expediuit arma, diróque anathemate, qui se tam immani facinore implicauerat, seuerè animaduertit, ne fortè aliquis esset Corinthi vbi hoc acciderat, aut aliquãdo alibi in orbe Christiano, qui flagitij illius cum primis detestandam, auersandámque turpitudinem,

Leu. 18.8. Genes. 35. 2. Gen. 49.4.

nem, non intelligeret. *Omnino*, inquit D.Paulus, *auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat, & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis vobis, & meo spiritu cum virtute Domini nostri Iesu, tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, vt Spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi.* Quasi dicat D.Paulus, Itane verò Corinthij adeo apud vos naturalis legis, diuinique numinis reuerentia exoleuit, vt sit apud vos, qui infando nouercæ amore, & congressu, parentis thorum violare non dubitauerit? Tam fœdo autem facinore, cum deberetis zelo proculcatæ in parentem pietatis, & iustitiæ exardescere, segnes desidetis, nec ea vos cura sollicitat, vt tanti criminis reus meritis pœnis coërceatur, sed inflati estis, vobísque placetis, nec quam fœda labes vestræ adhæserit Ecclesiæ satis intelligitis. Quare ego, qui non vago rumore, sed certa fama comperi, scelus hoc apud vos admissum esse, quamuis præsens adesse non possim, tamen re, ac si præsens essem, probè cognita, constitui diuinitus accepta à Christo Domino potestate qua fungor, vobis in vnum collectis, spiritúque meo, qui animo, affectu, auctoritatéque præsens sum, scelestum incesti hominis caput anathematis ferire gladio; ita vt extra Ecclesiam eiectus tradatur Satanæ corpore etiam cruciandus, vt corpore sæui hospitis vexatione macerato, sapere condiscat, & corporis vigore exhausto, salus paretur animæ, cæteríque omnes intelligant, quàm turpe sit & noxium tam

1.Cor.5.1.

fœdis

fœdis libidinibus implicari. Vltimus tandem cæcitatis huius gradus est, cum ita periit pudor, vt non clanculum & remotis arbitris peccata perpetrentur, sed palam exuto penitus pudore. Ita Sodomitæ illi pessimi, qui publicè Lothi hospites

Gen. 19.5. postulabant vt eis abuterentur. *Vbi sunt*, dicebant, *viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, vt cognoscamus eos.* Quibus similem dicit Isaias fuisse ci-

Isa. 3.9. uium suorum impudentiam, cum ait. *Agnitio vultus eorum respondit eis, & peccatum suum, quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quia reddita sunt eis mala.* Fererius vertit. *Apertio vultus eorum respondit contra eos, & peccatum suum sicut Sodoma annuntiauerunt, non absconderunt. Væ animæ ipsorum, quia retribuerũt sibi malum.* Et sensus esse videtur, adeo perfricta sunt fronte, vt cum peccant, aut posteaquam peccauerunt, illos minimè pudeat, sed hilaritatem, & securitatem quamdam vultu præ se ferunt, similes Sodomitis, quos ita depuduerat, vt fœdam illam libidinem cuius ardore æstuabant, palam retegere non dubitauerint.

Vitio intẽperãtiæ homines belluis similes euadere.

6 Porrò huic cœcitati proximum malum est, humanis moribus exutis, belluinos induere: cum enim per cœcitatem mentis, rationis acies, qua distamus à belluis, retusa est, iam externa dumtaxat hominis species restat, qua bestia quæpiam, & quidem teterrima, humana specie contegitur, ita vt quod Nabuchodonosori accidisse memorat scriptura, vt scilicet mutaretur in belluam, ita illis eueniat, qui intemperanter turpibus indulgent amoribus. Nam fortassis non incommodè

2. Petr. 2. 22. eos *canes* esse dicemus *ad vomitum* suum reuersos, & sues lotas in volutabro luti, vt est apud S. Petrum.

trum. Itaque D. Gregorius onocentauros illos, quorum mentio est apud Isaiam luxuriosos esse non dubitat, addens non tantum lubricos, vt ipse loquitur, sed etiam elatos significare, quod etiam ad rem nostram facit, cum Principes facilius hoc superbiæ malum propter status excellentiam corripere possint. Quid verò, *inquit Gregorius*, onocentaurorum nomine, nisi lubrici figurantur & elati? Græco quippe eloquio ὄνος, asinus dicitur, & appellatione asini luxuria designatur, Propheta attestante, qui ait, *vt carnes asinorum, carnes eorum*. Tauri autẽ vocabulo ceruix superbiæ demõstratur, sicut voce Dominica de Iudæis superbiẽtibus per Psalmistam dicitur, *Tauri pingues obsederũt me*. Onocentauri ergo sũt, qui subiecti luxuriæ vitiis inde ceruicẽ erigunt vnde humiliari debuerant, qui carnis suæ voluptatibus seruientes expulsa longè verecundia non solùm se amittere verecundiam non dolent, sed adhuc etiã de opere cõfusionis gaudẽt. Hæc D. Gregor. & alia quædam huc spectantia digna, quæ legantur. Quod si cui minus probabile videtur blandum hoc amoris malum, quo hominum molliri pectora ac mitescere videntur, eosdem efferare, & sanguini minimè parcentes efficere, meminerit Dauidem Vriam de medio sustulisse, & Herodem caput Ioannis amputasse; hunc vt fidem suam, quam saltatriculæ temerè obstrinxerat liberaret; illum vt Bethsabeæ, quam vitiauerat famæ consuleret, & fortè vt à periculo legis, quæ adulteras lapidari præcipiebat, criminis consortem, quam malè dilexerat, liberaret.

7. Moral. cap. 15.

Ezech. 23. 20.

Psalm. 21. 13.

***

De malis, quæ Principes aut Respubl. libidinis alicuius occasione passæ sunt.

CAPVT XXVII.

Primum exemplum Pharaonis, & Abimelech, qui Saram ab Abrahamo abstraxerant.

1 PLurima rebus publicis, & viris Principibus mala ex intemperantiæ vitio extitisse, facilè probari potest ex scriptura, in qua huius rei exempla sanè insignia reperiuntur. Ac primo loco Saræ Abrahami vxoris in Pharaonis domum abductæ recenseamus historiam: magnum enim præbet hic locus testimonium, documentúmque castitatis, vt nemo alienum affectet thorum, aut alienam incestet vxorem. ita ergo legimus in Genesi. *Cumq́ propè esset vt ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai vxori suæ: noui quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Ægyptij dicturi sunt. Vxor ipsius est, & interficient me, & te reseruabunt. Dic ergo obsecro te, quod soror mea sis, vt bene sit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tui. Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptij mulierem, quod esset pulchra nimis, & nunciauerunt principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum, & sublata est mulier in domum Pharaonis. Abram autem bene vsi sunt propter illam, fueruntq́ ei oues, & boues, & asini, & serui, & famulæ, & asinæ, & cameli. Flagellauit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius propter Sarai vxorem Abram.* Ad viuum planè hac exprimitur historia, quid in aulis Principum vsu venire consueuerit, in quibus cum parasitis

Genes. 12. 11.

rasitis interdum, lenonibúsque secus quàm merentur honestus locus sit, ipsi luxuriæ materiam Principibus quærunt, ipsi libidines torpentes incitant, ipsi culpæ, aut pœnarum metum minuunt, aut etiam adimunt: quod si coniugatæ sint, aut alios propinquos habeant, quos earum pudicitiæ vindices timeant, iis pecunias offerunt, & magistratus, titulis honestioribus decorant, quo dedecus quod illis scelere impingunt, aliquo modo tegant, iustum dolorem temperent, & eas, quas accipiunt iniurias silentio transmittere, quodammodo cogant. Id satis indicat scriptura, cum ait, *Abram bene vsi sunt propter illam.* Quamuis enim Abram priuatus & peregrinus inuitus ista pateretur, eum tamen Pharaonis administri huiusmodi blanditiis quantum poterant, si fortè rem ægrè ferret, mitigare satagebant. Sed maritalis pudicitiæ potentissimus vindex Deus *Flagellauit Pharaonem plagis maximis*, pestilentiam & tumultus, seditionésque populares immittens, vt aliquibus placet, vel, vt scribunt alij, multiplicibus morbis, grauíque animi & corporis cruciatu vsque adeo Pharaonem torquens, vt ne puncto quidem temporis posset acquiescere, quæ mala cum diuinitus intellexisset immitti, Saram reddidit, & Abram honorificè deductum abire permisit. Nec dissimile factum Abimelech Regis Geraræ, qui cum Saram tulisset, proximè abfuit à mortis periculo, nam *venit Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi: En morieris propter mulierem quam tulisti, habet enim virum. Abimelech autem non tetigerat eam,* qua mortis denunciatione territus Rex, mortem, se apud Deum purgando deprecatur, ait enim: *Domine num gentem ignorantem, & iustam interficies?*

Ioseph. lib. 1. ant.

Philo in libr. de Abraham.

Gen. 20. 2.

Ibid.nu.4. *Nonne ipse dixit mihi, Soror mea est, & ipsa ait, Frater meus est? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum feci hoc. Dixitq́ ad eum Deus. Et ego scio, quod simplici corde feceris, & ideo custodiui te, ne peccares in me, & non dimisi vt tangeres eam. Nunc ergo redde viro suo vxorem, quia propheta est, & orabit pro te & viues: si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, & omnia, quæ tua sunt. Statimq́ de nocte consurgens Abimelech vocauit omnes seruos suos, & locutus est vniuersa verba hæc in auribus eorum, timueruntq́ omnes viri valde.* Aduocato igitur Abrahamo, causáque cognita, cur Saram sororem potiùs, quàm vxorem esse dixisset, donis oneratos dimisit, facta illis potestate vt vbicumque libuisset habitarent, dixit enim: Ibid.n.15. *Terra coram vobis est, vbicumque tibi placuerit habita.* Ibid.n.17. *Orante autem Abraham sanauit Deus Abimelech, & vxorem, ancillasq́ eius, & pepererunt, concluserat enim Dominus omnem vuluam domus Abimelech propter Saram vxorem Abrahæ.* Quo morbo laborauerit Abimelech, scriptura non expressit. Ioseph. lib.1.ant. Aliqui tradunt graui admodum morbo correptum fuisse, vt de illius salute Medici desperarent. Alij volunt eum in veretro ita esse diuinitus percussum, vt nec coire cum muliere posset, & magnis in ea parte cruciatibus afflictaretur: quod autem ad vxorem, & ancillas spectat, scriptura docet earum vteros fuisse à Domino clausos, vt parere non possent, ex quo efficitur maximos, acerbissimósque eas cruciatus fuisse perpessas, cum fœtum iam maturum eniti non possent. Ex duabus autem hisce historiis sic ratiocinari licet: si Dominus duos istos Reges nullo iure vetitum coniugium Saræ existimantes, seditionibus & turbis, morbis etiam grauissimis

mis exercuit, & in propinquas etiam perſonas, cuiuſmodi erant vxores, licet noxæ nullius participes, morbos graues, dirósque cruciatus immiſit, quid mirum ſi plura, grauiora, & ad plures pertinentia mala, aliorum vindicaturus intemperantiam, graſſari permiſit, quibus magna in reſpubl. damna illata ſunt? vt ex iis exemplis, quæ ſubiiciemus, apparebit.

2 Infœliciorem exitum habuit Sichem Heuæi amor, qui indignum facinus, quod Dinam Iacobi filiam conſtuprando adminiſtrauit, capite ſuo, ſuorúmque luit. Hiſtoriæ ſumma hæc eſt. Egreſſa Dina è parentis tabernaculis, quæ, reuerſus è Meſopotamia fixerat in terra Chanaan, vt videret illius regionis virgines æquales ſuas, eam conſpicatus Sichem illiúſque captus pulchritudine rapuit, eámque inuitam compreſſit, compreſſámque blanditiis à triſtitia reuocare conatus eſt. Re cognita, fratres Dinæ cum iracundia exarſiſſent, vindictæ talem occaſionem nacti ſunt. Sichem cum impotenti adoleſcentulæ amore flagraret, eam ſibi à fratribus in vxorem dari poſtulauit, nec abnuerunt illi, modò Hebræorum ſacra, & circumciſionem in primis ſuſcipere vellet, qua qui inſigniti non eſſent, connubia cum Hebræis contrahere nullo modo poſſent. Accipit Hemor conditionem ſtudio gratificandi Sichemo cariſſimo filio, cúmque vniuerſo ciuitatis populo cui Princeps Hemor præerat, rem propoſuiſſent, facile ſuaſerunt, vt & ipſi circumciderentur, & fœdus cum filiis Iſrael pangerent. Maribus ergo cunctis circumciſis. *Ecce*, inquit ſcriptura, *die tertio quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt, arreptis duo filij Iacob, Simeon, & Leui fratres Dinæ, gladijs,*

Secundum exemplum ex hiſtoria Dinæ quæ à Sichem violata eſt.

Geneſ. 34. 25.

ingressi sunt vrbem confidenter, interfectisq; omnibus masculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam, quibus egressis irruerunt super occisos cæteri filij Iacob, & depopulati sunt vrbem in vltionem stupri. Oues eorum & armenta, & asinos, cunctaq; vastantes, quæ in domibus & in agris erant, paruulos quoque eorum & vxores duxerunt captiuas. Et quidem meritò Iacobo tanta Sichimitarum strages probata non est, qui calentes adhuc cæde, & sanguine, filios castigauit, ait enim
Genes. 34. 30. ad Simeon & Leui. *Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Nos pauci sumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Hæc Iacob, eas potissimùm cur filiorum facinus damnaret, causas afferens, quas ad ferocia iuuenum pectora in officio in posterum continenda idoneas esse posse existimabat. Iam verò morti proximus cum tam atrocis
Gen. 49. 5. facinoris memoriæ hæreret recordatio, ita Simeonem & Leui illius auctores allocutus est. *Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia, in consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt virum & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura; diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel.* Quorum verborum hæc est sententia. Simeon & Leui fratres, non tantum natura, sed etiam dolo, furore, crudelitatéque germani, qui conceptam mente iniquitatem in flagitium strenui, tunc exprompsistis cum Sichimitas propter sororis dedecus obtruncastis, absit vt vestrum consilium, aut facinus approbem, aut de vindicta, quam de Sichimitis expetiuistis, glorier. Nam etiam nunc detestor

detestor facinus quod patrastis,cum Hemor ciuitatis Principem,eiúsque filium,populum vniuersum hostilibus interceptum manibus , interemistis, & muros subruistis,& deiecistis. Maledictus furor vester,quia pertinax & flecti nescius, & sæua indignatio. Diuidam vos qui ad prauum ineundum consilium capita contulistis , vt inuicem separati aliis in posterum vestro isthoc agendi modo fraudi,ac damno esse non possitis. Quamuis autem in vindicta sumenda Simeon & Leui, corúmque adiutores & administri peccauerint in vindicta modum non seruantes,eóque non iustitiæ zelo , sed furore quodam & impetu prouecti , præsertim contra fidem in fœdere datam, Deus tamen in libidinis vindictam non solum Sichem, qui virginem violauerat , sed eius etiam parentem , ac subditos , qui factum probauerant deleri permisit , vt omnibus extaret documentú, eorum malorum quæ sua sibi libidine,imo etiam aliis Principes interdum accersunt.Quare Iudith pœnam Sichimitarum , vt à Deo in scelerum eorum vindictam,profecta est,ita extollit & prædicat. *Domine Deus Patris mei Simeon , qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum , qui violatores extiterunt in coinquinatione sua & denudauerunt femur virginis in confusionem , & dedisti mulieres illorum in prædam,& filias illorum in captiuitatem,& omnem prædam in dimissionem seruis tuis , qui zelauerunt zelum tuum,subueni quæso te Domine Deus meus mihi viduæ,* &c. Quibus in verbis obiter notandum est , licet à Iudith Simeonis & Leui zelus laudetur,quo excitati Hemor Principem, eiúsque filium Sichem, cum alia ratione ius suum prosequi non possent, armata manu aggressi sunt,non tamen id laudare, Iudith 9. 2.

 quod

quod damnatum est à Iacob, & honesto zeli obtentu velari non potest, excessum nimirum in sumenda vindicta à Sichimitis fraude deceptis.

Tertium exemplum ex clade Beniamitarũ cũ reliquo Israele pugnantium. Iudith 19. 1.& seq.

3 Sed atrocius aliud infœlicis intemperantiæ exemplum legimus in historia Iudicum, quo vniuersa Israelitarũ respub. turbata est, & concussa, & vna ex duodecim tribubus fermè deleta, nonnullis hominum myriadibus bello ciuili extinctis. Historiæ summa hæc est. Leuites quidam montem Ephraim incolebat, sed occasione vxoris suæ Bethlemitis, cum à socero qui habitabat in Bethlem venisset in Gabaa, se iam tenebris intendentibus, vxore, pueróque vno comitatus, ab omnibúsque exclusus sedebat in platea, donec senex quidam à rustico reuersus opere, domi suæ illos recepit, à quo etiam perhumaniter habiti sunt. Illis ergo necessario cibo corpora labore fessa reficientibus, oppidi illius ciues, domum senis illius, qui peregrinos hospitio exceperat circumdantes, educi postulabant Leuiten, vt eo præpostera libidine abuterentur. Rem senex indignissimè tulit, sed cum tam multis solus, nullo tanti sceleris vindice opem ferente, resistere non posset, à grauiori crimine abducere studuit, & dũmodo parceretur hospitibus, & ipsi à turpi illo concubitu abstinerent, concubinam hospitis sui concessit, quam cum multi ea nocte cognouissent, eam albente iam cælo reliquerunt, quæ cum ad hospitis sui domicilium reuersa esset in ipso ædium limine extincta procubuit. Eam vir in asinam sustulit, domúmque suam reuersus, cadauer illius in duodecim frusta concidit, vnicuique tribui partem vnam mittens: quod cum vidissent singuli, rei indignitate commoti, capitum Israelis

conci

concilium cogunt, in eóque ſtatuunt, vt ſi tribus Benjamin Gabaæ ciues, qui ſe tam fœdo crimine maculauerant, tradere ad ſupplicium detrectet, exercitus vrbi admoueatur, vt patrati flagitij meritas luat pœnas. Imperio Iſraëlis vniuerſi obtemperare recuſant filij Benjamin, & ſe ad bellum collecto exercitu & expeditis armis comparant. Quid plura? deſcenditur in aciem, phalanges concurrunt, primoque commiſſo prælio Benjamitæ victores viginti duo hominum millia Iſraëlitarum ceciderunt, rurſuſque alio die inſtaurata pugna, ſecundam Benjamitę reportant victoriam, decem & octo millibus hoſtium obtruncatis: ſed tertio tandem certamine ſorte commutata, qui vicerant, inſidiis intercepti ſunt ab Iſraëlitis, cæſaque amplius viginti quinque hominum millia, vt Benjamitarum tribus prope abeſſet ab interitu. Benjamitarum quoque ciuitati ſubiectæ faces, quas qui euadere potuerunt, in ſolitudinibus palantes periculum declinabant. Fuerunt hi ſexcenti dumtaxat, qui cum munitum natura locum occupaſſent, quatuor menſes obſidionem tolerarunt, cum interim Iſraëlitæ omnes reliquias oppidi illius euertiſſent, imo cunctas vrbes & viculos Benjamin voracibus flammis populati eſſent. Hæc ſummatim, quæ fuſiùs hiſtoria Iudicum perſequitur, memorandum planè omnibus ſæculis exemplum relinquens, quàm diras clades, paucorum intemperantia in Rempubl. vniuerſam importare poſſit.

Quartum exemplum ex iis, quæ Dauid eiuſque poſteri propter parẽtis luxuriã paſſi ſunt.

4 His ſubnecti poſſunt Dauidis & Salomonis filij eius exempla. Dauidi enim propter adulterium cum Bethſabee, ita iubente Domino, & verba in ore eius ponente, locutus eſt Nathan,

2.Reg.12. 10. *Quamobrem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, eo quod despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus. Ecce ergo suscitabo super te malũ de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti absconditè, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu solis.* Nec secus accidit, atque à Propheta dictum est,
2.Reg.12. 18. nam verè gladius de domo eius non recessit. Filius enim, quem ex Bethsabee susceperat, diuinæ vltionis gladio percussus est, violento morbo extinctus die septimo, nec quantumuis ieiunio, & humi cubatione ab infantulo cladé Dauid auertere conatus esset, quidquam profecit, nec multo post, superstite adhuc Dauide, Amnon eius primogenitus ab Absalone propter violatam Tha-
2 Reg.13. 29. mar interemptus est. Post hunc Absalon ipse cædis Amnoni auctor, cum aduersus Patré regnum occupaturus arma mouisset, tribus à Ioabo con-
2.Reg.18. 14. sobrino suo lanceis confixus est. Postea verò quam Salomon Rex declaratus est, regnique adiit possessionem, extincto iam Dauide, eiusdem filius Adonias propter affectatum regnum iussu
3.Reg.2. 34. Salomonis à Banaia est interfectus. Hactenus numerati Dauidis nati fuerunt. De domo verò Dauid ex eius posteris multi gladio periisse comperiuntur in Regum historia. Nam Iosaphat Rex, cum sex liberos suscepisset, ex iis quinque ab eorum fratre Ioram sublati sunt, sed Domino eius crudelitati vicem rependente, omnes eius filij à latronibus occisi sunt, vno tantum paruulo regiæ domus stirpe superstite Ioacham, qui cum venisset ad regnum, longa consumptus tabe extinctus est.

est. Huic successit filius Ochozias, qui à Rege 2. Paralip.
Israëlis est interemptus. Ochosiæ autem filius 21.17.
Ioas peruenit quidem ad regnum, omnes tamen Ibid. num. eod
fratres ab Athalia necatos amisit. Rursus ipse 2. Paralip.
Ioas cum quadraginta annos regnum tenuisset, à 22.9.
seruis suis obtruncatus est, cuius filius Amasias Ibid n. 10.
eodem lethi genere, à seruis suis occisus, mortuus 2. Paralip.
est. Imo regum optimus Iosias in bello cecidit, 24.25. 2. Paralip.
cuius mortem vniuersus Israël, sed in primis Iere- 25.27.
mias propheta lacrymis plurimis prosequutus est.
Rursus Sedechiæ filij à Nabuchodonosor occisi 2. Paralip.
sunt, & Sedechias oculis orbatus est. Ex quibus 35.20.
apparet, quàm verè à Nathan dictum fuerit. *Non* 4. Reg. 25.
recedet gladius de domo tua. Et hæc quidem in necis 7.
Vriæ vltionem cui adulterium occasionem præbuerat, domus Dauid passa est. Quod verò ad adulterium attinet, peculiari etiam pœna & quidem graui vindicatum est. *Ecce*, inquit, *ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas, in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius, &c.* (2. Reg. 12. 11.) Quod ad vnguem impletum est. Absolone enim regnum affectante bellum exarsit, Rexque Dauid domestico malo propemodum extinctus est. Cumque Dauid pugnando se Absaloni parem esse posse diffideret, quem fama vulgauerat vniuersi Israëlis consensu ad regnum admoueri, relictisque decem concubinis è ciuitate egressus esset; ecce tibi Achitophelis consilio ingressus est Absalon ad concubinas parentis sui. *Tetenderunt ergo*, inquit scriptura, *Absalon tabernaculum in Solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israël.* (2. Reg. 16. 22.) Cumque Dauid vxorem Vriæ vnam dumtaxat extraneam, & in occulto cognouisset, decem

ipsius

ipsius à filio palam vitiatæ sunt. Ex quibus om-
Sap.11.17. nibus apparet, *per quæ quis peccauerit, per ea etiam torqueri*, peccatorúmque fructus admodum acerbos esse, ita vt cum parentes vuas comederint, multo post tempore natorum dentes obstupescant.

Quintum exemplum ex damnis quæ Israeli Salomonis luxuria intulit.

2.Reg.11.9.11.

5 Sed veniamus ad Salomonem, de cuius intemperantia supra diximus, quantas bone Deus calamitates accersiuit sibi? *Iratus est Dominus Salomoni* (propter immoderatam libidinem, alienigenarum coniugia, & eam, quæ secuta est idololatriam) inquit scriptura. *Et dixit Dominus, quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum, de manu filij tui scindam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnam dabo filio tuo, propter Dauid*
Ibid.n.14. *seruum meum & Ierusalem quam elegi.* Hæc scriptura
19. quæ priusquam scissi regni commemoret historiam, tres adhuc superstiti Salomoni aduersarios suscitatos narrat, quorum primus Adad Idumæus fuit, qui diu apud Pharaonem commoratus illi-
Ibid.n.23. que propinquitate coniunctus, ducta Taphnes, Reginæ sorore germana. Alter fuit Razon filius Eliada, qui latronum manu, quorum Princeps erat, opitulante, regnum Damasci adeptus est,
Ibid.n.26. Salomonemque quantum poterat oppugnauit.
& 40. Tertius fuit Ieroboam filius Nabath Ephrathæus seruus Salomonis, qui & ipse leuauit manum contra Regem. Cum autem Salomon Ieroboamum ad necem quæreret, ipse se periculo subduxit, & ad Sesac Ægypti regem confugit, apud quem fuit vsque ad mortem Salomonis, quo tan-
dem

dem è viuis erepto in patriam reuersus occasione seditionis quæ suscitata est contra Roboam, qui Israëlitarum postulatis, tributorum remissionem aliquam postulantibus, acquiescere recusauit, ad regnum Israëlis peruenit, iuxta Ahiæ Silonitæ prædictionem, qui pallio suo nouo, quo erat amictus in duodecim partes dilacerato Ieroboam, quem obuium habuerat, decem scissuras iussit accipere, clariusque euoluens facti huius mysterium ait, *Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israël. Ecce ego scindam regnum de manu Salamonis, & dabo tibi decem tribus.* Hoc autem Rege Israëlis creato, quanta mala occupauerint Hebræorum Rempubl. non est dictu facile. Nam nouarum superstitionum architectus Ieroboam, vitulos aureos adorandos proposuit, & à veri numinis cultu fidelem populum ad impietatem idolorum traduxit. Hinc multa à Domino immissa mala in gentem illam, hinc captiuitates, seditiones, bella cum Regibus Iuda, cumque aliis circumiectis Principibus, quæ si recensere velimus, infiniti simus. Hæc autem mala Salomoni accepta referenda sunt iuxta illud Ecclesiastici de eadem. *Dedisti maculam in gloria tua & profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari stultitiam tuam, vt faceret Imperium bipartitum, & ex Ephraim imperare imperium durum.* Tò, *& incitari stultitiam tuam*, in Græco est, ϰ̀ κατανυγῆναι ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ σοῦ, hoc est, *& compungi vel vt compungereris in stultitia tua.* Quod forte significauit idem Salomon cum ait, *Taduit me vitæ meæ, videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus.* Septuaginta verterunt *Malum super me, opus quod factum est sub sole*, vt scilicet indi

3.Reg.11. 31.

Eccles.47. 22.

Eccles.2. 17.

De castitate coniugali, & quædam alia præcepta, ad Principum matrimonia spectantia.

CAPVT XXVIII.

1 EGregiè Salomon in Prouerbiis ad coniugalem castitatem hortatur, cum ait. *Bibe aquam de cisterna tua & fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide, habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta, & latare cum muliere adolescentiæ tuæ. Cerua charissima, & gratissimus hinnulus vbera eius, inebrient te omni tempore, in amore eius delectare iugiter.* Sunt autem hæ, quibus vtitur Sapiens, euoluendæ metaphoræ, vt plenius Salomonis sententiam assequamur. *Bibe*, inquit, *aquam de cisterna tua*, ita etiam Aquila, Symmachus, & Theodotio, qui verterunt ἐκ λάκκου σου, paulo aliter Septuaginta qui habent, ἀπὸ σῶν ἀγγείων, *è vasis tuis*. Sed metaphoræ istæ parum inter se distant, & eundem sensum repræsentant. Suadetur enim vt libidinis sitis, propriæ coniugis vsu restinguatur, non abusu alienæ. Sequitur alia metaphora. *Deriuentur fontes tui foras*. In aliquibus codicibus Græcis particula negatiua apponitur, & consensit Aquilæ interpretatio, qui vertit, μὴ διασκορπιζέσθωσαν αἱ πηγαί σου ἔξω, *Ne dispergantur fontes tui foras*. Et sensus clarus est, suadet enim ne scortorum consuetudine vtatur, in eas pecunias effundendo, & per concubitum vires exhauriendo, iuxta ea, quæ paulò

Amor vnius coniugis suadetur.
Prou. 5. 15.

paulò ante dixerat. *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena.* Sed vulgatæ editionis lectione retenta, quæ cum Hebræo contextu conspirat, in quo non est negatio, hac significatur metaphora, quis finis, & fructus coniugiorum esse debeat, proles nimirum, quem finem voluptarij homines nec expetunt, nec, vt est infœcunda libido, consequuntur. Quoniam autem non nobis tantum viuere debemus, sed Reipubl. etiam seruire, propterea in plateas corriuandas aquas docet, vt scilicet priuati suscipiant liberos ex legitimo coniugio, eosque vt bonos decet ciues in foro, & curia, in publicis administrandis muneribus, operam suam Reipubl. impendere doceant. Pergit Salomon. *Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui,* ne scilicet prolem spuriam suscipias, qualis ex vago concubitu nasci solet, quod sanè magnum malum est, & ab Isaia
Isai.2.6. reprehensum cum ait. *Proiecisti enim populum tuum, domum Iacob, quia repleti sunt, vt olim, & augures habuerunt, vt Phylisthiim, & pueris alienis adhæserunt.* Forer. vertit ex Hebræo. *In natis alienis sibi satisfaciunt,* id est, satis multos nothos gignunt, quippe qui frequenter adulterantur. vel etiam sensus esse potest, in nothis, & spuriis sibi placent, nec legitimam, vt deberent, prolem quærunt. Hæc autem peruersitas cum aliis Israëlis iniquitatibus recensetur, quibus irritatus Dominus domum Iacob proiecisse dicitur. Pergit. *Sit vena tua benedicta.* continuatio est eiusdem allegoriæ, loquitur enim de aquarum vena, quæ fons est, vt patet ex Hebræa voce מָקוֹר quæ fontem, aut aquarum scaturiginem significat, vt cum dicitur apud Ieremiam:

niam: *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* vbi eadem vox eſt. Huius autem venæ benedictio in eo potiſſimùm conſiſtit, vt fœcunda ſit, vt ſcilicet in eam conueniat, quod alia vſus metaphora eleganter explicauit Sanctus Dauid. *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filij tui ſicut nouellæ oliuarum, in circuitu menſæ tuæ, ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.* Addit Salomon. *Et lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ*, cum ea ſcilicet quam adoleſcés adoleſcentem duxiſti. Septuaginta, *μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου*, id eſt, *cum vxore, quæ à iuuentute tua. Cerua chariſſima, &c.* In canticis etiam ab eodem Salomone vſurpata metaphora, cum ſponſam ita facit loquentem. *Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum.* Significat ergo vxorem amandam, & in deliciis habendam, quemadmodum à nobilibus viris cicuratæ ceruæ habentur, quæ ad delectationem honeſtam aluntur in paradiſis. Niſi forte etiam ad proprias quaſdam ceruæ dotes, ſibi benè notas reſpexit Sapiens, qualis illa quod ſerpentes fuget, vt etiã vxor ſcorta, quæ ſerpentium inſtar habent, qualis etiam ea, cuius Phyſiologi meminerunt, quod ſcilicet maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibuſque ad terga redeuntes. Hoc autem ſenſit D. Auguſtinus, qui quodam loco ita ſcriptum reliquit: Sicut, inquit, de ceruis nonnulli talium cognitionum ſtudioſi ſcripſerunt, cum fretum ad inſulam tranſeunt, paſcuorum gratia, ſic ſe ordinant, vt onera capitum ſuorum, quæ geſtant in cornibus, ſuper inuicem portent, ita vt poſterior ſuper anteriorem ceruice proiecta, caput collocet, & quia neceſſe eſt vnum eſſe,

Ierem. 2. 13.

Pſal. 127. 3.

Cantic. 2. 9.

Plin. l. 8. c. 32.

Lib. 83. qq. 9. 17.

,, qui cæteros præcedens, non ante se habeat, cui
,, caput inclinet, vicibus id agere dicuntur, vt las-
,, satus sui capitis onere ille, qui præcedit, post om-
,, nes redeat, & ei succedat cuius ferebat caput
,, cum ipse præiret, ita inuicem onera sua portan-
,, tes fretum transeunt, donec veniant ad terræ sta-
,, bilitatem. Istam fortasse naturam ceruorum in-
tenderat Salomon dum ait. *Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum tuarum colloquantur tecum.* Nihil enim sic probat amicum, quemadmodum oneris amici partitio. Hactenus D. Augustinus, qui hunc locum iuxta interpretationem Septuaginta citauit, qui ita habent, *ἔλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι.* Quia verò apud Græcos ὁμιλεῖν, non solum colloqui, & conuersari, sed etiam concumbere significat, probabile existimo Septuaginta vocem in hac significatione accepisse, quamuis qui in Latinum verterunt, *colloquatur*, aliam exhibuerint significationem, non ignoratione idiotismi, sed honestioris sermonis gratia, vt etiam apud ipsos accidit Græcos, qui ὁμιλίαν, & ὁμιλεῖν, dicunt vt pudentiùs loquantur, vt etiam Latini consuetudinis, & consuescendi vocabula ad eadem significanda accommodauerunt. Quare quod in historia Susannæ habemus. *Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi.* in Græco est, ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις, vt etiam quod dicitur. *Sic faciebatis filiabus Israël, & illa timentes loquebantur vobis,* Græcè est, φοβούμεναι ὡμίλουν ὑμῖν, *concumbebant.* Sed redeamus ad Salomonem. *Vbera eius*, inquit, *inebrient te omni tempore, in amore eius delectare iugiter.* Vox Hebraica quæ hic habetur אַהֲבָה amorem charitatemve significat, vt docent lexicographi. Vulgatus, cuius grauissima

Dan. 13. 54.

Ibid. n. 57.

ma eſt auctoritas, etiam vbera ſignificare exiſtimauit, nec alia ſedes amoris, quàm cor, quod ſub vberibus latet: ex quo factum, vt commorari inter vbera, quod habetur in Canticis, nihil aliud ſit, quàm in corde commorari, & quod eſt apud Oſeam. *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria de medio vberum ſuorum,* idem eſſe videtur, ac ſi dixiſſet, omnes turpes de corde cogitationes profliget. Quod ergo dicitur, *vbera eius, inebrient te,* idem eſt cum ſequenti particula. *In amore eius delectare iugiter.* Hactenus Salomonis coniugale præceptum. Ex quo apparet etiam in veteri teſtamento bigamiam, aut polygamiam, non admodum fuiſſe probatam, licet ipſe Salomon plurimas vxores habuiſſe legatur, & alij etiam viri ſanctiſſimi, vt Dauid, & Abraham, vna dumtaxat vxore contenti non fuerint: de qua re, quia argumento de quo agimus conuenit, & non iniucundam cognitionem continet, aliquid dicendum eſt.

Oſe. 2.2.

2 Principio igitur naſcentis mundi, ita matrimonium inter Adamum & Euam conſtitutum eſt à Domino, vt vnius vna dumtaxat vxor eſſet. Itaque Dominus non plures mulieres Adami futuras vxores, ſed vnam dumtaxat excitauit è coſta, quam ab hominis latere abſtraxerat, & Chriſtus interrogantibus Phariſæis liceretne vxores repudiare, reſpondit, *Nonne legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos? & dixit. Propter hoc dimittet homo patrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro.* Quæ ratiocinatio eò quidem dirigitur, vt conficiat vxorem dimittendam non eſſe à marito, ita tamen explicatur, vt

De Bigamia, & Polygamia veteris teſtamenti.

Matth. 19. 4.

significet vnam vnius dumtaxat vxorem, in matrimonij institutione fuisse. Satis enim hoc indi-
Ibid.n.9. cant particulæ illæ *Erunt duo in carne vna. &c. Iam non sunt duo sed vna caro.* Quod etiam clarius ex eo intelligitur quod subditur. *Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur.* Si autem plures vxores ducere licitum esset, qui postquam vnam duxisset vxorem, vel aliam superinduceret priore retenta, vel etiam priore dimissa, quomodo mœcharetur non apparet. Quare magistri sui Domini doctrinæ consentanea docens S. Paulus, cum de viri,& vxoris officiis disputat, siue in epistola ad Roma-
Rom.7. nos, siue in secunda ad Corinthios, semper ita lo-
1.Cor. 7. quitur vt dubitari non possit, eum tanquam de re explorata, de vna tantum vxore verba facere. Accedit quod Sacramenti huius, quod sanè magnum
Ephes.5. 32. est, vt dicit Apostolus, in Christo & in Ecclesia, periret ratio & significatio, si viri vnius essent plures vxores: neque enim vnius Christi cum vnica Ecclesia spirituale connubium significari posset. Quamuis autem primaria matrimonij institutio duos tantum coniuges requireret, quia tamen proli suscipiendæ, & educandæ, qui matrimonij finis primarius est, non repugnat, si quis simul duas, aut etiam plures habeat vxores, diuina dispensatione non bigamia tantum, sed etiam polygamia inducta est, vt sacras literas legenti facile constabit, neque enim damnandi sunt viri sanctissimi, quasi aliquid contra diuinas leges fecerint, quos duas aut plures habuisse vxores, cognoscimus ex scriptura. Et quidẽ Bigamiæ exempla habemus in Abraham, cuius duæ recensentur

in

in Genesi, & in Elcana, qui totidem habuisse di- Genes. 16.
citur initio Regum historiæ, & expresse videtur 1.Reg.1.
in Deuteronomio concedi cum dicitur: *Si ha-* Deut.21.
buerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram 15.
odiosam, &c. Polygamus autẽ fuisse legitur Iacob, qui Liam & Rachelem duxit, & hisce consentientibus & tradentibus Balam etiam & Zelpham: & Dauid, cuius multæ vxores nominatim in scripturis numerantur, Michol, Abigail, Achinoam, Maacha, Haggit, Abital, Egla, Bethsabee præter alias, quas videtur habuisse cum legamus
in historia Regum, *Accepit ergo Dauid adhuc con-* 2. Reg.5.
cubinas, & vxores de Ierusalem, postquam venit de 13.
Hebron; cumque fugiens Absalon filium suum regnum occupare satagentem, decem mulieres concubinas reliquisse dicatur domus regiæ custodes.
Sed omnes multitudine vxorum superauit Salo- 2.Reg.15.
mon, cuius septingentæ vxores, concubinæ tre- 16.
centæ fuisse leguntur, in quo sacræ Scripturæ interpretes in eo saltem peccatum agnoscunt, quod ardentissimo amore illis copulatus, vt loquitur scriptura, se & voluptatibus carnis, & quod deterius est idolis earum (nam multas duxerat alienigenas) manciparit. Quamuis ergo diuina dispensatione licuerit iis temporibus plures vxores ducere, vt frequentius fieret genus humanum cataclysmo, & vitæ breuitate imminutum, in nouo tamen testamento à Christo Domino vetus institutio reuocata est, vt scilicet vnius viri vna dumtaxat esset vxor, & quidem merito; nam cum vxor, non famula mariti sit sed socia (quod videtur Dominus ostendisse, cum illam non ex Adami capite, aut pedibus, sed ex latere eductam formauit, vt scilicet nec viro præesset, nec ita

subesset vt mancipium, sed laborum & domesticæ solicitudinis particeps, pro modo suæ conditionis cum viro suo, domui præesset) rationi consentaneum fuit vnam dumtaxat esse, ne functiones domesticæ, si multæ essent in domo matresfamiliâs, impedirentur, vt ferè vsu venire solet, cum in aliqua Republ. multorum consensus ad aliquid faciendum exigitur: cum enim in varias distrahantur sententias, segniùs quàm par esset ea, quæ necessaria sunt, executioni mandantur. His adde coniugium incontinentiæ non tam virilis, quàm etiam muliebris, remedium esse debere, quod sanè obtineri non potest, si tam multæ mulieres vni dumtaxat viro dentur in matrimonium; porrò rixarum, conuiciorum, quantam putamus fuisse segetem in iis domibus, in quibus tam multæ mulieres simul viuebant, quæ ad clamores & iurgia procliues sunt, cum ab iis ne sanctas quidem immunes fuisse legamus? nam in domo Abraham Sara & Agar; in domo Iacob Lia, & Rachel; in domo Elcanæ, Anna & Phenenna, parum inter se consentiebant, sed muliebribus eorum querelis & rixis, lacrymis, iurgiis, & conuiciis tecta personabant. Melior igitur, & humanis moribus conuenientior ea ratio est, quam Christus à vetere institutione repetitam, in fidelium suorum leges & mores induci voluit, vt scilicet vna dumtaxit vxore contenti homines essent. Nec merito conqueri quisquam potest, cum veteres illos Patriarchas, aut Principes legit tam multas vxores habuisse; nam tunc temporis ita fieri decuit, & alioqui priuata voluptate potius & antiquius, rectæ rationis præscriptum esse debet.

3 Sed

5 Sed à polygamia transeamus ad ea coniugia, quæ cum infidelibus aut hæreticis contrahuntur, à quibus maius Principi periculum esse potest cum accidere possit interdum; vt alicuius commodi causa huiusmodi coniugiorum auctores, & suasores non desint, à quibus tamen sapiens Princeps abstinebit, & quia non licent, & publicæ quieti, Reipublicæque bono minus expediunt. Et sanè apud Hebræos lex fuit, quam legimus in Deuteron. ne fœdera pangerent, aut matrimonia cum Chananæis, aliisque gentibus circumiectis sociarent, quorum regiones à Domino erant accepturi. *Non inibis*, inquit, *cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuum ne sequatur me, & vt magis seruiat diis alienis, irasceturque furor Domini, & delebit te citò.* Et de iisdem in Exodo præcipit Dominus, *Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant, & filios tuos in Deos suos.* Et in historia Regum cum de Salomone sermo est, qui duxit vxores Moabitidas & Ammonitidas, Idumæas, Sidonias, & Hetthæas additur. *De gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israël: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras, certissimè enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum.* Quamuis autem vetus illa lex antiquata iam dudum obsoleuerit, astringitur nihilominus vnusquisque cauendi periculi obligatione, ne scilicet tibi periculum creet lapsus alicuius à fide, quod sanè periculum omnibus imminet, cum videamus Salomonem mortalium omnium sapientissimum, vxorum & concubinarum suarum

Matrimonia cum infidelibus ineunda nō esse.

Deut. 7.2.

Exod. 34. 16.

3. Reg. 11. 2.

blandimentis ad idola colenda turpiter esse prolapsum. Itaque S.Paulus, nubere volentibus id quidem integrum esse affirmat, dummodo infi-
1.Corinth. 7.39. deli non nubant. *Cui vult,* inquit, *nubat, tantum in Domino,* & alibi vetat *iugum ducere cum infidelibus.*
2. Cor.6. 14. quod de matrimonio cum infidelibus non ineundo commodè accipi potest, nec sanè vt dixi Principibus expedit, nam præterquam quod orthodoxæ fidei sartæ tectæ seruandæ cura omnibus aliis commodis potior esse debet, huiusmodi matrimonia periculum secum trahunt, ne proles malè à matre educata, cum adoleuerit, maternos errores, quos cum lacte suxerat, imitetur, ex quo Reipubl. ea omnia impendent pericula, quæ hæresim aut à fide defectionem comitantur. Adde fieri vix posse, vt ipso initio cum ducitur vxor, ab eorum latere prauorum dogmatum seminatores, qui huiusmodi Principes comitantur, abstrahantur, aut cohibeantur, ne suorum errorum spargant venena, quæ dum incautè ab aliquibus hauriuntur, Respubl. in diuersa studia, sectasque distrahitur cum maximo publicę pacis incommodo. Nec verò obiiciat quispiã in scripturis exempla reperiri eorum coniugiorũ, in quibus fideles cũ infidelibus copulati fuerunt, quæ tamen adeo non reprehunduntur, vt etiam quædam di-
Genes. 41. 45. uino consilio facta dubitari minimè possit. Scimus enim Assuero Reginam Esther nupsisse; fi-
Exod. 2.1. liam Puthipharis Ægyptij Iosepho, Moysi filiam,
Matth.1. 5. Iethro Æthiopissam, Salmoni Rahab Iericunthi-
Ruth.4. 13. nam, Booz Ruth Moabitidem, Dauidi Maacham filiam Tholmai Regis Gessur. Nam quod obiici-
2.Reg.3.3. tur, facile diluitur. vel enim infideles sacra fidelis coniugis professi sunt cum nupserunt, aut iuris illius

illius ignoratione excuſabantur, aut etiam illo non aſtringebantur, cum res ante ius ſcriptum geſta ſit, eo tempore conciliato connubio cum lex per Moyſen data nondum erat, tunc enim ſatis fuit legis naturalis præſcripto audientem eſſe, qua in lege diſparitas cultus, non ita huiuſmodi vetabantur matrimonia, vt validè contrahi nequirent.

De modeſtia Principis & animi demiſſione.

CAPVT XXIX.

Facilè Principis animum in ſuperbiam attolli, adeo vt ſuperiorē neminē velit agnoſcere, ſeq́; Deo parem faciat, quod exemplis oſtenditur.

1 HVmanum ingenium cum ſuapte ſponte in ſuperbiam procliue ſit, nec ſuæ ſatis conſcium infirmitatis, ſi prærogatiua regiæ poteſtatis acceſſerit, quam adulatores plerumque circumſiſtunt Principum vanitatem miris modis inflantes, tantos concipit ſpiritus, vt miſerandum in modum attollatur. Mite Sauli erat ingenium, & ad modeſtiam compoſitum, quippe qui ruſticis aſſuetus operibus, aſinas aut boues aſſectabatur, & quamuis diuinitus electus eſſet ad Principatum, quaſi tamen regiæ maieſtatis fulgore eius oculi perſtringerentur, domi inter ſupellectilem domeſticam ſibi latebras quæſierat, ne produceretur ad regnum: quod enim legimus in Regum hiſtoria. *Ecce abſconditus eſt domi.* Hebr. Kaldæus, & Septuaginta legunt *inter vaſa:* ſed tamen non ita multo poſt exuta veteri illa ſimplicitate morum, quam attulerat ad regnum, adeò degenera-

1. Reg. 10. 21.

uit in superbiam, vt illius actiones ac rerum, post adeptum regnum, seriem consideranti, Dei oblitus à quo fuerat admotus ad Principatum, suæque pristinæ humilitatis à qua fuerat excitatus, planè immemor videri possit, de stabiliendo autem regno solicitus suóque consilio ita fidens, ac si Deo posset obniti, nec qui regnum tribuerat nihil cogitanti, inuito etiam & reluctanti auferre posset. Audiendus itaque Sapiens, qui saluberrima Principibus suggerit consilia, cum ait. *Audite reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est à Deo potestas vobis & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his qui præsunt fiet. Ex quo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam Deus, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis.* Quibus verbis Sapiens acriter eorum castigat arrogantiam, qui eo insolentiæ, aut potius amentiæ processerunt, vt se humano fastigio celsiores arbitrentur, nec quam acceperant à Deo potestatem illi acceptam referant, sed potius contra illum eiúsque præcepta superbè ceruicem erigere non reformident. Talis Pharao cui Dominus apud Ezechielem, *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est fluuius, & ego*

Sap. 6. 2.

Ezech. 29. 3.

ego feci memetipsum. Talis Princeps ille, cuius est illa superbiæ plenissima iactatio apud Isaiam, *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Talis Rex Nabuchodonosor, qui cum ambularet in aula Babylonis dicebat, *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Talis Rex Assyriorum, qui dicebat, *In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & Principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes, & inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum, & sicut colliguntur oua, quæ derelicta sunt, sic vniuersam terram ego congregaui, & non fuit, qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret.* Talis Arphaxad ille, cuius mentio est in Iudithis historia, *Qui gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum.* Talis tandem Antiochus, qui se supra naturæ leges statuens, *Existimabat se præ superbia terram ad nauigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.* Nam quis finis sit, aut superbos, aut eorum voces tumore ac superbia plenissimas recensere volenti?

Isa. 14. 13. Dan. 4. 27. Isa. 10. 13. Iudith 14. 2. Mach. 5. 21.

2 Statuat ergo prudens & religiosus Princeps, apud semetipsum frequenter in mentem reuocare, Principe quantumuis potente plurimísque regnis imperante alium esse Principem longè potentiorem, cui dictorum omnium, factorúmque ratio reddenda sit, quemadmodum dicebat Sapiens, cuius verba supra attulimus. Hæc autem recordatio mirum quantum proderit, nullū enim

Affertur remedium contra hoc malum, vt scilicet agnoscat Princeps se Deo subditum esse.

est

est tam atrox scelus, quo se maculare Principes
non audeant, si vindicis supremi numinis iræ ob-
Psal. 13.1. liuiscantur: *dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.*
Quid inde secutum est? *Corrupti sunt, & abomina-
biles facti sunt in studijs suis; non est, qui faciat bonum,
non est vsque ad vnum. sic via omnium.* Dicitur apud
Iob 8.13. Iob, *qui obliuiscuntur Deum*, cum nimirum *euertunt
sensum suum, & declinant oculos suos, ne videant cæ-*
Dan. 13. 9. *lum, nec recordantur iudiciorum iustorum, nec pro-*
Rom. 1.8. *bant Deum habere in notitia.* Itaque sanctus Dauid
cum multa hominum scelera commemorasset,
quæ scelestis hominibus frequenti vsu facta es-
Psalm. 49. 17. sent familiaria, quòd, scilicet, *odissent disciplinam,
& proiecissent sermones Domini retrorsum*, quòd *viden-
tes furem currerent cum eo, & cum adulteris portionem
ponerent*, quod *os abundaret malitia, & lingua illo-
rum concinnaret dolos*, quòd *sedentes aduersus fratrem
suum loquerentur, & aduersus filium matris suæ pone-
rent scandalum*; quòd tandem existimassent Deum
illis fore similem, támque grauia & immania sce-
lera, ac si ea non detestaretur, sperassent silen-
tio transmittenda: tandem fontem vnde ista om-
nia manassent & pharmacum quo morborum ista
Ibid. n. 22. contagio sananda esset, indicans, ait. *Intelligite hæc,
qui obliuiscimini Deum.* quasi diceret, obliti estis di-
uini numinis, ac propterea impunitate proposita,
nihil non ausi estis. Resipiscite, quódque res est
Eccl. 5.7. intelligite, *Excelso excelsiorem esse alium*, cui guber-
nationis vestræ rationem probare debeatis.

Affertur aliud remediũ, vt scilicet intelligat adeo se Deo

3 Mirum autem in modum proderit ad mode-
stiam vel inserendam, vel conseruandam, si suæ
mortalitatis infimæque conditionis, cuius, quip-
pe homines, participes sunt, obliuio Principes
non capiat. Hac enim omnes lege in hanc lucem
emer

emersimus, vt post decursum huius vitæ stadium metam mortis, quocumque cursum nostrum direxerimus, tãdem attingamus. Vnus Deus est, quem Apostolus *Regem Regum* appellat *& Dominum Dominantium, qui solus habet immortalitatem.* Porrò de mortalibus mortalitatíque subiectis dicitur ab eodem. *Vanitati enim creatura subiecta est, & sicut vestimentum veterascet,* & si Deus faciem suam auerteret, auxiliúmque suum quo omnia conseruantur subduceret, *turbarentur, & in puluerem suum reuerterentur.* Et quantumuis ditionis amplitudine, auri immensis ponderibus, militum innumerabili multitudine, regalísque splendore maiestatis sibi reges placeant, tamen frustra sunt, nam cum solus Deus sit *is qui verè est*, illius contentione *gentes, quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ, reputatæ sunt, insulæ quasi puluis exiguus. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.* Quid ergo est, quod tantopere sibi plaudant homines, cum huius puluisculi tenuissimam particulam occupare potuerunt, quasi ingentem possessionem propter quam merito exultare possint, sint adepti? Cur non potius sibi maximè vilescunt, quippe qui tantula stillæ huius portiuncula sunt, vt lynceis planè oculis opus habeat, qui tam tenuem, & propter paruitatem minimè aspectabilem reculam velit intueri? Hoc probe sanctus intelligebat Dauid, qui cum alibi, tum in Psalmo primo supra sexagesimum, hanc hominum vanitatem, inanitatem, & nihilum exaggerauit, quem locum, vtpote insignem, paulò latius explicare animus est. *Verumtamen*, inquit, *vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Multi interpretes

subditum esse, vt etiã infirmus sit & imbecillis, & more aliarum creaturarũ Dei comparatione nihil.

1. Tim. 6. 16.

Ad Rom. 8. 30.

Exo. 3. 14.

Isa 40. 15.

Psal. 61. 9.

tes de dolosis stateris locum accipiunt,& verò illis fauet, quod non semel in sacris litteris de illis vt de re abominabili mentio est. in Prouerbiis,
Prou.11.1. *statera dolosa abominatio est apud Dominum,& pondus aquum voluntas eius.* cui consonat præceptum illud
Deut. 25. 13. Deuteronomij; *Non habebis in sacculo diuersa pondera maius & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor, pondus habebis iustum,& verum;& modius aqualis, & verus erit tibi, vt longo viuas tempore super terram, abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hac.* Eandem etiam ponderum iniquitatem cap. 6. reprehendit Michæas, cum ait:
Mich. 6. 11. *Nunquid iustificabo stateram impiam,& sacelli pondera dolosa?* Si ergo iuxta istos interpretes de stateris locum intelligamus, sensus erit. Vani & mendaces homines sunt in stateris, adeo vt ex ipsa videantur vanitate omnes pariter conflati. Nihilominus si rem altius perscrutemur,longè diuersum huius loci sensum esse reperiemus. Est enim elegantissima hyperbole in minuendo, qua mirificè vanitas hominum nobis ponitur ob oculos. Sensus enim est,vt Iansenio placet & Genebrardo,& vt ex Hebræo contextu colligitur. Filij hominum, qui alioqui aliquid magnum sibi videntur esse,adeo leues sunt,vani & nullius ponderis,vt si vanitas ipsa & inanitas, qua nihil vanius aut inanius esse potest, in alteram lancem inferatur, in alteram verò omnes homines quotquot sunt,ipsa vanitas præponderatura sit: atque ita decipiunt de vanitate, quia nullus sibi vnquam persuadere potuisset tantam in hominibus inesse vanitatem, quantam ipsa doceret experientia, si omnes libra aliqua appendi possent.Ne verò aliquis de vulgo, & fæce populi ista intelligi putet, primariósque
ac

ac Principes viros eximat, notandæ ſunt illæ duæ voces. Filij hominum, nam in Hæbræo non eſt בְּנֵי אָדָם *Bene Adam*, quod ſimpliciter ſignificat filios hominum, ſed eſt, בְּנֵי אִישׁ *Bene iſc*, filij viri id eſt nobiles. Iſta verò ita diſtingui, præterquam quod Hebraicè ſcientibus notiſſimum eſt, patet etiam ex Pſalmo 48. ſtatim initio, ſibi enim Pſaltes attentionem concilians. *Audite hæc*, inquit, Pſal. 48. 1. *omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quiq́ terrigenæ & filij hominum, ſimul in vnum diues & pauper.* Quo loco terrigenas, plebeios, & ignobiles appellat. Græcè Septuaginta habent *γηγενεῖς, terrægenitos, terræ filios*: filios verò viri nobiles & illuſtres, vt ſenſus ſit. Adeſte omnes ſiue nobiles ſitis, ſiue obſcuri, ſiue diuites, ſiue pauperes. Vani[illegible]ris ergo hominum magna continetur hoc lo[illegible]eratio, quandoquidem nullus planè reperit[illegible]qu[illegible]iſquis tandem ille ſit, qui ab hac inanitate vacuus eſſe poſſit. Quod ſi homo præſtantiſſimum animal adeò vanum eſt, vt ipſa vanitate leuius iure dici poſſit merito; *Totum mundum in maligno poſitum* eſſe, cum D. Ioanne affirmare poſſumus, 1. Io. 5. 19. hoc etiam ſenſu vt nimirum omnia, quæ mundi nomine cenſentur, creaturas ſcilicet omnes paruas eſſe, tenues, obſcuras, & quæ propter natiuam vanitatem vix appareant, hæc enim eſt vocis huius, *Malignus*, valde propria ſignificatio, vt ſcilicet exiguum tenuémque ſignificet, quo ſenſu lucem malignam & ignem malignum dicimus. Quare S. Paulus eos adhortatur, *qui hoc* 1. Cor. 7. 31. *mundo vtuntur, vt ſint tanquam non vtentes*; rationémque affert ab hac vanitate petita, cum ait: *Præterit enim figura mundi huius.* ac ſi dicat: Mundus hic inanis quædam figura eſt, & idolum, cui nihil

ſubeſt,

ſubeſt, iuxta illud, quod eadem in epiſtola legi-
1.Cor.8.4. mus. *Scimus quia nihil eſt idolum in mundo*; & quamuis hæc idola, & figuræ iſtæ ſpeciem quamdam præ ſe ferant rerum ſolidarum, noſtráſque ad ſe appetitiones trahant, qui tamen illis ſuam veram reddiderit faciẽ, reperiet eas picturis ſimiles eſſe, quæ veram quidem rem mentiuntur, proximè tamen accedenti, & tractanti nullo negotio, apparet oculis noſtris pictoris artificio fucum fieri, quo non decipiuntur ij, qui oculos habent eruditos. Id ſenſiſſe videtur Dauid, cum de iniquis, qui in mundi huius ſecundis rebus ſe beatos putant,
Pſal. 72.8. ait, *Tranſierunt in affectũ cordis*. Hebraicè eſt *in picturas*, vel *imaginationes cordis*, quia videlicet ea, in quę per affectum feruntur, & tranſeunt homines, adeo inania ſunt, nulliúſque momenti, vt picturæ potius, & vana phantaſmata eſſe videantur, quàm res veræ & ſolidæ. Alia metaphora, ſed eandem inanitatem mirificè explicante, vſus eſt ſan-
Iob 5.7. ctus Iob, cum ait: *Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum.* Quem locum ita expreſſit Kaldæus. *Filius hominis ad laborem natus, & finis eius tanquam ſcintillæ, quæ ſaltant ex prunis, & eleuant ſe ac ſi volarent.* Eſt autem ſententia, homo multis atteritur laboribus, vt aliquam boni alicuius partem conſequatur, ſed ſera illum ſpes fruſtratur: nam cum ad id, quod votis omnibus optauerat, tandem peruenerit, quid aliud eſſe comperiet, quàm rem inaniſſimam, & ſcintillis ex prunis exiſtentibus ſimillimam? quæ neſcio quid ſplendoris videntur habere, cum tamen nihil aliud ſint, quàm accenſus cinis, paulo pòſt omni amiſſo ſplendore in focum deſcenſurus. Nec minus apta eſt illa metaphora, qua Eccleſiaſtici auctor vſus eſt cum ait,

quaſi

quaſi qui apprehendit umbram, & perſequitur ventum, ſic & qui attendit ad viſa mendacia. Quemadmodum enim vmbræ cum nihil ſint, aliquid tamen eſſe videntur, ita res iſtæ omnes quas homines efflictim adamant, potentia, magiſtratus, imperia ad verum ſolis iuſtitiæ lumen admota nihil ſunt: ſed quemadmodum cum ſol à meridie receſſit longiùs, maiores etiam vmbræ ſunt, ita vmbrarum iſtarum admiratoribus vſu venire conſueuit, nam quo minus ſolis huius iuſtitiæ radiis afflantur, vmbras iſtas inanes maiores putant, & quaſi res momenti alicuius ſtupentes admirantur: quod ipſimet videntur tandem agnouiſſe, cum apud Ieremiam dolentes dicunt. *Væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ ſunt vmbræ.* Et in libro Sapientiæ iidem conqueruntur, quod vias difficiles ambulauerint. & Salomon ait: *Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone, non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu adimpletur.* Ad quæ verba ſenſus hic forte accommodari poteſt, cunctæ res duræ, moroſæ, auaræ: non enim ſe ſatis dant, neque ſui copiam faciunt (hæc enim omnia, vox, difficilis, apud Latinos ſignificare ſolet) nec verò facere poſſunt, cum inaniſſimæ planè ſint, atque propterea non poteſt eas homo explicare ſermone, cum eas vix guſtet, vix oculis, vix auribus accipiat. Quare Iob ait: *Nec eſt ſatiatus venter eius, & cum habuerit, quæ concupierat, poſſidere non potuit.* Et Dauid. *Dormierunt*, inquit, *ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus ſuis.* Nimios ergo ſpiritus Principes comprimant, nec ſe aut adulatorum fallacibus vocibus, aut innatæ tumore ſuperbiæ in errorem patiantur induci, ſed illud planè intelligant, nullam eos inſoleſcẽd. habere

Eccleſ. 34. 2.
Iere. 6. 4.
Eccleſ. 1. 8.
Iob 20. 21.
Pſal. 75 6.

bere occasionem, si suarum virium tenuitatem, si suæ mortalitatis conditionem penitus noluerint
Ezech. 28. 11. obliuisci. Legimus apud Ezechielem. *Fili hominis leua planctum super Regem Tyri, & dices ei. Hæc dicit Dominus Deus. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, & perfectus decore in delicijs Paradisi Dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, & iaspis, chrysolithus, & onyx, & berillus sapphyrus, & carbunculus, & smaragdus, aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt.* Hebræi post vocem, *aurum,* punctum figunt. Et quæ sequuntur ita legunt. *Opus tympanorum tuorum, & fistularum tuarum in te, in die, quo creatus es, parata fuerunt*, id est, vt Rabbi Dauid interpretatur, resonantibus in domo tua omnibus instrumentis musicis natus es; Principum scilicet respiciens consuetudinem, qui cum prolem, masculam præsertim, suscipiunt, plurima edunt signa lætitiæ tubis clangentibus, omnibúsque musicis instrumentis personantibus; & vox נְקָבִים commodè eam recipit interpretationem, nam tibias, fistulásque significat, quæ multis sunt distinctę foraminibus: radix enim נקב perforare significat, cui noster interpres insistens vertit *foramina tua*, & Kaldæus ad rem nostram aptissimè
2. Mach. 9. 12. ita interpretatus est. *Adeò elatus fuisti, oblitusq́; conditionis tuæ, vt non consideraueris te hominem esse, tibiq́; quo die natus es, tanquam homini mortali foramina oris, & narium ad spirandum data esse.* Verissima ergo vox est Antiochi, impij alioqui hominis, & æterni Numinis contemptoris, sed vel ab inuito malorum vi diuinitus expressa. *Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.* Mirum enim quantum eos auersatur Dominus, qui
post

postquam Dei beneficio aliquid quod suis viribus minimè potuissent, perfecerunt, Chaldæos illos imitantur, quos reprehendit Habacuch illis verbis. *Totum in hamo sublenauit, traxit illud in sagena sua, & congregauit in rete suum, super hoc lætabitur, & exultabit, propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo.* Illud nimium arroganter intra se ipsum dicens, quod vetuit Dominus in Deuteronomio, cum ait: *Ne dicas in corde tuo. Fortitudo mea & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, vt impleret pactum suum, super quo iurauit patribus tuis, sicut præsens indicat dies.* Verè enim vt canit sanctus Dauid, *Deus qui præcinxit me virtute, qui docet manus meas ad prælium, & posuit vt arcum æreum brachia mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, adiutor & protector meus, cornu salutis meæ, & susceptor meus.*

Habac. 1. 15.

Deut. 8. 17.

Psalm. 17. 33.

4 Cum verò veritatis huius cognitio Principis menti altè sederit, aberit proculdubio omnis arrogantia & tumor, omnis in verbis iactantia ac contumacia, nec inferioris conditionis homines contemnet, nec in pares, aut in superiores insurget, sed celsioris illius Principis memor cui dicta sua omnia & facta probare debet, in dictis omnibus & factis modestiam colet. Itaque recolenda sunt Regum exempla, qui suæ mediocritatis obliti, aut regia opulentia, aut regni frequentia, aut exercitibus suis sibi placuerunt, quasi non munere diuino illa fuissent consecuti, ac propterea diuinam sensere vindictam, qua vel ad pristinam reuocarentur animi demissionem, vel si illius capaces non essent, ita tamen tremor ille mentis diuina vltione ingruente premeretur, vt vel tandem

Ostenditur exemplis quã malè sibi consuluerint ij, qui Dei obliti, in superbiam elati, sibi nimiũ placuerunt.

dem innui suam agnoscerent tenuitatem, & si diuinitus immissa correptione non proficerent, aliis tamen exemplo prodessent, qui olim factum essent cognituri. Talis Syriæ Rex Benadad, qui non minus superbiæ typho, quàm vino temulen-
3. Reg. 20. 16. tus (nam vt ait scriptura, *Benadad bibebat temulentus in vmbraculo suo; & Reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium eius venerant*) tantum viribus suis tribuebat, vt in illa insanissimæ iactantiæ verba
Ibid. n. 10. erumperet, *Hæc faciant mihi Dij, & hæc addant si suffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me.* Cui prudenter paucísque verbis, fortium virorum more, qui factis potius quàm verbis exhibent fortitudinem, Rex Israel respondit,
Ibid. n. 11. *Ne glorietur accinctus æquè vt discinctus.* Quorum verborum illa sententia est, Non canendum esse triumphum ante victoriam, nam cum Mars communis sit, variúsque bellorum euentus, fieri posset, vt qui certam sibi victoriam pollicebãtur, cum ventum esset ad manus, turpiter terga darent, victíque succumberent, quod etiam vsu ve-
Ibid. n. 13. nit. *Nam accedens Propheta vnus ad Achab Regem Israel ait ei. Hæc dicit Dominus: Certè vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? Ecce, ego tradam eam in manu tua hodie, vt scias quia ego sum Dominus.* Vt autem tantæ auctor victoriæ, quisnam esset clarius cognosceretur, & vero vt Syri superbia magis contunderetur, non selecto exercitus flore ad eam
Ibid. n. 14. expeditionem vti voluit Dominus, sed *pedissequos Principum prouinciarum* dumtaxat adhibere, qui ducentorum triginta duorum numerum non superabant, vt ingentes illas copias pessumdaret, ac trucidaret. In quo suum morem tenuit Dominus,
Exod. 8. qui *humilia, & contemptibilia mundi elegit, vt confundat,*

dat, & euertat fortia. Quemadmodum ranis, muſcis, ac cyniphibus ita Pharaonem, vniuerſámque Ægyptum vexauit, vt ferocem Regis animum miteſcere cogeret, & à Moyſe tantorum malorum molem deprecari. Et ſuperbum Philiſthæum contra Dauid *cum gladio, & haſta & clypeo* venientem adoleſcentuli paſtoris, ſed Dei exercituum virtute fidentis, ſaxo è funda emiſſo deiecit in terram, vt nimirum aduerſus Dominum *non glorietur omnis caro.* 1. Reg. 17. 45.

De prudentia Principis, & de ingenio Regni & Populi.

CAPVT XXX.

1 DE prudentia Principis paucula quædam delibanda potius ſunt, quàm tractanda: cum toto hoc opere nihil aliud contineatur quàm ciuilis prudentiæ præcepta; ac potiſſimùm ea ſunt attingenda, ex quibus probè cognitis, quaſi ex fontibus reliqua omnia doctrinæ huius præcepta dimanare certiſſimum eſt; ea ſunt quæ propoſuimus, Ingenium Regni & Populi, quæ qui bene perſpecta habuerit, magnum telum ad Rempubl. bene gerendam nactus fuerit. Ac primò quidem illud ſtatuendum eſt Regnum omne in lubrico ſtare, fieríque nonnunquam vt cum firmioribus niti videtur radicibus, propius tamen abſit ab interitu. Sic enim in humanis rebus, altiſſimo ſuo conſilio ludit Numinis ſapientia. Ingentibus Sa-

Regnorum inſtabilem eſſe poſſeſſionem.

lomon diuitiis, armis, finitimorum Regum fœderibus, ac potissimùm admirabili sapientiá adeo videbatur Israelis regnum stabiliuisse, vt nulla externa vis, nulla ciuium seditio, illud aliqua ex parte labefactare posset. Et tamen sub Roboamo,
2. Paralip. 13.7. quem fortasse propterea *Rudem* sacra Scriptura appellauit, quod non satis humanarum rerum vi-
2. Reg. 12. 14. cissitudines intelligeret, exorta seditio florentissimum regnum discidit, decem tribubus à Roboamo per illum tumultum abstractis, alióque Israelis Rege constituto; quam iacturam nec Roboam ipse, nec qui illius Regnum postea tenuerunt, vllo vnquam tempore sarcire potuerunt.
Dan. 5. 1. *Baltassar Rex fecerat grande conuiuium optimatibus suis mille*, dúmque temulentus plus iusto hilaris potationibus indulget, nihil minus metuens quàm Regni cuius erat mirè securus amissionem,
Ibid. nu. 5. ecce tibi. *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis iuxta candelabrum, in superficie parietis aulæ Regiæ.* Quo viso, Rex mirum in modum conturbatus, cum neminem inueniret, qui parieti impressorum characterum sententiam posset euoluere, tandem adductus est Daniel, qui
Ibid. n. 25. diuino collustratus lumine. *Hæc est scriptura*, inquit, *quæ digesta est*, MANE THECEL PHARES. *& hæc est interpretatio sermonis.* MANE *numerauit Deus Regnum tuum, & compleuit illud.* THECEL *appensus es in statera, & inuentus es minus habens.* PHARES *diuisum est Regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.* Vt autem à Daniele prædictum est, ita continuò est factum, vatis sui prophetiam
Ibid. n. 30. implente Domino. Nam *eadem nocte interfectus est Baltassar Rex Chaldæus, & Darius Medus successit in Regnum, annos natus sexaginta duos.* Atque ita vna

&

& eadem nox, & Baltassaris & Kaldæorum Regno finem imposuit.

2 Secundò, de Regno & de Regibus dici potest, eos multorum odiis, sermonibus, offensionibusque patere. *Si non dixerunt*, inquit Iacob, *viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt saturemur?* Quem locum explicans S. Gregorius ita scribit, Pensemus quanta fortitudine sancti viri animus, extra intraque solicitus, ad omnia paratur, qui se iniustè agentibus aut nunquam per silentium cederet, aut per rectitudinem non contrairet, profectò aduersarios non habuisset, sed in eo quòd vias vitæ tenuit, exoptatores suæ mortis inuenit. Et paulò post Sapientis consilium omnibus sanè qui aliis præsunt necessarium subdit Gregorius, quod est huiusmodi: *Cunctis sermonibus qui dicuntur ne accommodes cor tuum, ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi.* Nam de Principibus multus est vulgi sermo, & rectè etiam facta carpuntur, quibus tamen rumusculis adeo Princeps moueri non debet, vt ne aures quidem illis audiendis accommodare debeat, ne fortè iactis in se vulgaribus, & nullius momenti cauillis irritatus, erumpat ad vindictam, aut ad virtutis & iustitiæ regiam viam insistendam segnior populi oblocutionibus reddatur. Illud quidem diligenter cauere debet, ne fortè ansam aliquam facta sua damnandi subditis tribuat, sed vbi ab officio se minimè discessisse cognouerit, otiosos, desides, garrulos planè negligat. Quanquam illa etiam odij causa est, quòd Principem non timere non possumus, ex cuius arbitrio vita hominum pendet, itaque vt mitissimus sit, quia tamen nocere potest, formidatur: quæ verò formidamus, ea

Principes multorum odiis, & inuidia patere.

Iob 31.31.

Eccles. 7. 22.

odio fermè prosequimur, quo etiam timore grauius vrgentur ij qui sceleris alicuius conscij sibi sunt. *Si malum feceris,* inquit D. Paulus, *time* (Principem scilicet) *non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* Porrò ex odio frequenter erumpunt insidiæ, quem enim aperta vi aggredi verentur, eum clanculum oppugnant, & occasione nata euertere satagunt. *Tota die,* inquit Dauid, *verba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum, inhabitabunt & abscondent:* hoc est, mecum sub eodem tecto habitabant, & quod virus premebatur in pectore, beneuolentiæ & amicitiæ velum prætendentes, tegere studebant. *Ipsi calcaneum meum obseruabant,* vestigia mea, gressus, actionesque diligenter obseruabant, vt data occasione aliqua opportuna insidias adornarent, & innocentem dolis interceptum de medio tollerent: & alibi. *Inimici,* inquit, *mei dixerunt mala mihi,* hoc est de me, *quando morietur, & peribit nomen eius?* Quasi dicat, si quando in aduersam incidissem valetudinem per simulationem officij decumbentem inuisebant, *Si ingrediebatur,* inquit, *vt videret, vana loquebatur,* mellitis, humanitatéque plenissimis sermonibus se pro amico gerebat, sed *cor eius congregauit iniquitatem sibi,* nam apud se improbum aliquid animo conflabat, quod foras egressus cum aliis communicaret. *Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum,* omnibus enim qui eiusdem erant sententiæ in vnum coactis, ea quæ viderat loquebatur, salutem meam iam desperatam esse, nec iam inuisum caput diu posse esse superstes. *Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum consti*

Rom. 13. 4.
Psal. 55. 6.
Psal. 40. 5.

constituerunt aduersum me, nunquid qui dormit non adiiciet, vt resurgat? quasi ex composito constituerunt iniustum aliquod facinus aduersum me perpetrare, sed eos fallit opinio, nam cum *in protectione Dei cæli* lateam, qui ita lecto affixus est, morbóque prostratus decumbit, adiiciet vt resurgat, cum pristinæ restitutus valetudini aduersariorum suorum spes ludet, qui quem extinctum sperabant aut volebant; incolumem, & integris viribus optimè valentem, vel inuiti cernere cogentur. Psal. 90.1.

3 Nec tamen istud ignorant Principes, qui propterea pharmaca metuentes prægustatores adhibent, & latus armato tegunt milite, & nocturnum somnum excubitorum custodia muniũt, ne qua possint vitæ insidiatores obrepere. Hinc de Salomonis lectulo dicitur in Canticis. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Ita enim vsu venire necesse est, vt qui à multis timetur, multos etiam timeat, nec satis virtutis & iustitiæ, cui plerumque inuidia insidias struit, præsidio tutus esse possit? Quanquam fieri nonnunquam videamus, vt plus iusto formident, & eos suspectos habeant, à quibus nihil timere debuissent. Ita Saul Dauidem generum suum lancea configere conatus est, & diuturno tempore sed irrito semper conatu quæsiuit ad necem, quo tamen ad eum diem nullum magis fidum inuenerat, sed quia acer erat consilio, manu strenuus, charus primoribus, & vulgo militum acceptissimus, eum adhuc crescentem decreuerat opprimere, ne Ionathæ filio debitum occu-

Principes abundare suspicionibus, & metu.

Cant. 3.7.

1.Reg. 18. 11.

paret Imperium, ita enim Ionathæ dicebat Saul,
1.Reg.20. 31. *Omnibus diebus quibus filius Isai vixerit; non stabilieris tu neque Regnum tuum:* in quo tamen falsus est, nam quibus artibus eum euertere conatus est, iisdem ad Principatum inuitus admouit. Sed sæuius etiam Herodis ingenium, qui quo tempore Magi ab Oriente stellæ ductu Ierosolymam venêre, quærentes Iudæorum Regem nuper natum,
Matth.2. 16. non tãtùm *occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis:* Sed à filio suo sibi metuens, ne illi quidem parcendum esse iudicauit, vt meritò quidam dixerit in Herodis domo melius esse porcum esse quàm filium: nam cum filium iugularet parcebat tamen porco, cuius carnibus vesci Iudaicæ legis obseruatione prohibebatur.

Peculiares Regni cui praeest conditiones Principi cognitas esse debere: vbi de censu.

4 Præter ista autem, quæ hoc capite de Regni ingenio disputauimus generatim, alia sunt, quæ Principem quemlibet diligenter cognoscere par est. Quo iure ad Regnum venerit, an successione, an electione, an iure belli. Quæ leges Regni sint, quæ consuetudines, quæ vires, qui numerus vrbium, qui ex iis prouentus, quot hominum millia possit habere in castris, & huiusmodi. Hoc autem quia censu cognosci potest, quærat aliquis an sit è re publica, & Principis, inire ciuium censum populumque numerare. Eorum sententiæ qui affirmant fauet, quod Moses, Dei ipsius iussu, populi capitum per cẽsum numerum subduxit, præceptum enim illi est in hæc verba;
Num. 1.2. *Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israël, per cognationes, & domos suas, & nomina singulorum quidquid sexus est masculini à vigesimo anno, & supra*

omnium

omnium virorum fortium ex Israël, & numerabitis eos per turmas suas, tu, & Aaron. Et idem ratione confirmari posse videtur, nam census beneficio subditorum numerum, ætatem, suorum qualitates cognoscit Princeps, quot hominum millia, si bellum ingruat, sub signis habere possit, quantum armorum aut annonæ parandum sit, si vrbem v.g. obsidione premi cótingat. Rursus quam quisque artem profiteatur, qua ratione sibi suisque victum paret: an vagi in vrbe homines sint, & facinorosi qui propter rei familiaris difficultates, aut propter crimina alibi patrata, passim sedes mutant, & Reipubl. incommodant, cum ad maleficia, ad furta, & cædes promptiores sint, vt de illis deliberari possit, sint ne vrbe, & finibus exigendi, quis modus sit diuitiarum cuiusque familiæ, vt faciliùs matrimonia inter æquales, & eiusdem census copulari possint, aliæque vtilitates percipi, quæ ex hac notitia existunt, quæ omnia ad bonam Reipubl. gubernationem non parum conducere existimantur. Sed pro huic aduersa sententia non pauciora arguméta afferri possunt. Primum, quòd non modò Dauid grauiter à Deo plexus est, quod censum iniisset, cum populo Dei, sæuiente pestilentia, in criminis à Principe 2. Reg. 24.
patrati pœnam, morte subducta sunt septuagin- 15.
ta hominum millia, sed ipsemet etiam Dauid consilium suum damnauit verbis illis, *Stultè egi* 2. Reg. 24.
nimis, & peccaui valde in hoc facto; quòd nimirum 10.
populum censere tempore pacis ad inanem gloriam, iactantiamque pertineat, quo vitio lapsus est tantus Rex, sibi placens quòd tot hominum myriadibus Princeps ipse præpositus esset: vt Prou. 14.
enim Sapiens ait; *In multitudine populi dignitas* 28.
Regis,

Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis. Quo etiam typho inflatus Syriæ Rex sui magnitudinem exercitus gloriosè iactabat, & Regi Israëlis
3.Reg.20. 10. minabatur cum dicebat, *Hæc faciant mihi Dy, & hæc addant, si suffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me.* Itaque Ioab, cui census peragendi prouincia licet inuito demandata fuerat, cum vndecies centena millia virorum censuisset, trecenta millia, numero quem ad Regem detulit subtraxisse eo consilio creditur à quibusdam auctoribus, vt quantum posset superbiæ materiam culpámque minueret. Quod si non capita tantùm numerentur, sed etiam fortunarum quisque suarum, ac bonorum quæ possidet rationem reddere iubeatur; iam durum hoc sanè, atque inhumanum subditis videri possit. Nam cum, vt ait
Prou. 13. 7. Salomon, *aliqui sint quasi diuites, cum nihil habeant, & sint quasi pauperes cum in multis sint diuitiis*, quàm iniquo animo ferent vtrique, si in publicas tabulas cuiusque bona referantur, vnde quæ occulta voluissent retegantur, & non oculis tantùm omnium, sed etiam linguis exponantur? An non
Genes. 31. 36. verba illa Iacob vsurpare poterunt; *Quam ob culpam meam sic exarsisti post me, & scrutatus es omnem suppellectilem meam?* Quod etiam magni cuiusdam mali nomine recensere visus est Dauid, cum in dirarum catalogo, quæ quodam Psalmo conti-
Psal.108. 11. nentur, ait, *Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius.* Quam multi etiam decoquerent, si patefacta eorum paupertate, ansa creditoribus præberetur pecunias ab iis repetendi, qui illas deberent, quorum etiam industria Respubl. spoliaretur, qua satagunt res suas afflictas restituere, vt suæ, familiæque existimationi, commodisque prospi

prospiciant. Præterea si quos quisque domi thesauros pecuniarum, aut gemmarum, auri facti infectiue copiam asseruet, recludere compellatur, vt publicis tabulis inscribantur, non exiguum securitati periculum creatur, & potentium rapaciumque hominum cupiditas quodammodo prouocatur ad prædam. Quod Iudæis accidisse cognoscimus ex Machabæorum historia, in qua Heliodori facinus narratur, qui Seleuci Asiæ Regis iussu in suam redigere potestatem conatus est thesauros pecuniarum, quæ in Ierosolymitani templi ærario seruabantur, quibus Rex imminebat cupiditate, postea quam Simonis cuiusdam delatione certior factus fuerat, *pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Iorosolymis.* Tandem vt cogantur ciues per Principum edicta dare nomina censoribus, quæ catalogis inscribantur, vix tamen cogi poterunt, vt alia quæ celata cupiunt aperiant, atque ita, sicut nec Dauidis census, Esdræ, aut Augusti ad emendandos corruptos Reipubl. mores quidquam profuerunt, ita nec æui nostri Principes vllum commodum capient, nisi fortè hac occasione pecuniæ alicuius accessione ærarium fiat locupletius, si qui censentur aliquid erogare compellantur, quod ex Euangelio discimus fecisse Romanos, & ex libro Exodi Hebræos, qui cum censebantur, dimidium sicli iuxta mensuram templi in singula capita tenebantur erogare. Hæc tamen pecunia quæ à censis exigebatur non in ærarium Principis inferebatur, sed cedebat tabernaculo, ad inhibendam fortè Reip. moderatorum auaritiam, qui corradendæ pecuniæ cupiditatem census honestamento prætendere potuissent. Quod si Domini iussu populi census

2.Mac.3.6.

Exod.30.13.

census initus est à Mose, vt diximus, non propterea id factum videtur quasi in Reipubl. illius mores vsum census vellet inducere, sed vt omnes intelligerent Dominum, quod pollicitus fuerat præstitisse, cum scilicet gentem Israëlitarum se mirum in modum aucturum promisit, ad instar *Stellarum cœli, & arenæ quæ est in littore maris*: Cum enim septuaginta tantum capita Ægyptum essent ingressa, non longissimo temporis spatio sexcentorum millium exercitum eduxit Moses, ad arma tractanda expeditorum militum, præter mulieres, infantes, senes, imbecillos, & adolescentulos, qui nondum vigesimum ætatis annum expleuerant.

Populi ingeniũ Principi notum esse debere, & quale illud sit.

5 Sequitur vt de populi ingenio dicamus aliquid, qui sanè bellua est multorum capitum, monstrumque immane ex multorum colluuione vitiorum coagmentatum & conflatum; nam primò vulgus omne instabile est, & pronum in contraria, vt optimo iure in sacris litteris aquarum

Isai. 17 12. nomine populi significentur. *Væ*, inquit Isaias, *multitudo populorum multorum vt multitudo maris sonantis, & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum*

Apoc. 17. 13. *multarum.* & in Apocal. dicitur: *Aquæ quas vidisti populi sunt, & gentes, & linguæ*; & apud Danielem.

Dan. 7. 2. *Videbam*, inquit, *in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno, & quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se.* Crediderim aquas maris populos designare, ventos autem quatuor, Principes, qui quemadmodum venti inquietorum fluctuum volumina conflant, attollunt, cum verò posuere detumescere patiuntur, ita ipsi populorum turbidos affectus auctoritate sapientiáque moderantur quantũ possunt,

&

& modò incitare, modò cohibere, prout vſus tulerit conſueuerunt, ſed magnum ſanè diſcrimen intercedit, quod cum æquori ventus incubuit, in quamcumque voluerit partẽ aquas agit, populorum verò turbidi æſtus temerè ſæuientes aliquando nec Principis imperiis ſedantur, nec verentur auctoritatem, omnia ſuſdeque prout libido tulerit permiſcentes, *Ortum eſt murmur populi in Iſraëlitarum caſtris*, vt dicitur in Numeris, *quaſi dolentium pro labore contra Dominum.* Quis porrò fremitum illum excitauit, niſi *vulgus promiſcuum, quod aſcenderat cum eis, flagrauit enim deſiderio ſedens & flens, iunctiſque pariter ſibi filiis Iſraël dixerunt, quis dabit nobis ad veſcendum carnes?* Cum enim alacri animo Ægyptum poſt ſe reliquiſſent, inceptumque iter in promiſſionis terram proſequerentur, quidam animo parum conſtanti allia, & cœpas, ollaſque carnium, quibus olim ſeruitutis tempore aſſueuerant repetentes, tam abiecti cibi cupiditate populum vniuerſum incenderunt, ſed magno ſuæ gentis malo; nam *Dominus iratus eſt, & accenſus in ea ignis Domini, deuorauitque extremam caſtrorum partem.* Ac quemadmodum fluuij cum aquis intumuerunt ſuperatis aggeribus, aut euerſis circumiectos campos obruunt aquarum mole, ſata læta, & agricolarum labores populantes, ita vulgus inſanum, cum impunitatem ſperat, ſi quis torpentes excitauerit, torrentis inſtar decurrunt, prædas agentes & ferentes, omnia terroribus, ſanguine cædibúſque complentes. Abimelech Principis iugum inuiti Sichimitæ tolerabant, nam vt dicitur in ſcriptura, *Miſit Dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui cœperunt eum deteſtari.* Verùm conceptum

Num. 11. 1.
Ibid. n. 4.
Ibid. n. 1.
Iudic. 9. 23.

ceptum in eum odium effundere potentiam illius veriti non audebant. Cum ecce tibi, *Venit Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transiuit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros, vastantes vineas. vuasque calcantes, & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech, clamante Gaal filio Obed. Quis est Abimelech, & quæ est Sichem vt seruiamus ei?* Est etiam vulgus nouarum rerum cupidum, quietis & publici otij impatiens: ideo Absalonem Israëlitæ non tam gubernatio-
2.Reg.15. nis Dauidis Regis optimi pertæsi, quàm noui alicuius motus desiderio, ad Regnum admouere studuerunt. Nec dissimilis in simili causa furor
3.Reg.1. illorum, qui Absalonis fratrem Adoniam Dauidi
5. in Regno sufficere satagebant. Est præterea vulgus insanum, turbidum, credulum, comprimi nescium, & vt in affectibus vehemens, & impotens, ita in rebus iudicandis stolidum, & vecors. Satis hæc omnia patuerunt in ea seditione, quam Demetrius Argentarius contra D. Paulum Ephesi commouit. Nam Argentario contra Paulum, plebem non tam religionis quàm priuati sui commodi causa concitante, ne scilicet exolescente Dianæ Ephesiæ maiestate, ipse quæstum artis amitteret; populus causa minimè cognita, Paulo
Act.19.28. non audito maximum tumultum excitarunt. *His auditis,* ait D. Lucas, *repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Ephesiorum, & impleta est ciuitatas confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum rapto Caio, & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Alexander autem manu silentio postulato, volebat rationem reddere populo, quem vt cognouerunt Iudæum esse, vox facta vna est omnium quasi*

per

per duas horas clamantium. Magna Dianæ Ephesiorum. Quid furor est, si hic non est?

6 Sed & de vicinis, finitimisque populis bene noscendis cura suscipienda est, cognoscendæque illorum vires, animorum studia, propensionesque vestigandæ; nam fieri potest, vt hostilis & infestus animus, in omnem nocendi occasionem imminens amicitiæ signis exhibitis altè prematur, tunc demum erupturus, cum difficiliora tempora inciderint, Principemque alinæ iniuriæ, ac violentiæ opportunum reddiderint. Experti sunt Iudæi, cum euersum Domini templum sub Zorobabel Principe cœpissent instaurare, nam *Audierunt hostes Iudæ & Benjamin, quia filij captiuitatis ædificarent templum Domino Deo Israël, & accedentes ad Zorobabel, & ad Principes Patrum dixerunt eis. Ædificemus vobiscum, quia ita vt vos, quærimus Deum vestrum, ecce nos immolauimus victimas à diebus Asor Haddam Regis Assur, qui adduxit nos huc.* Sed Zorobabelem doli non latuerunt, simulatáque mente locutos sensit. *Et dixit eis Zorobabel, & Iosue, & reliqui Principes Patrum Israël, Non est nobis & vobis vt ædificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis Cyrus Rex Persarum.* Nec meliore in Israëlitas animo fuerunt Ammonitæ, & Moabitæ æterni populi illius hostes; nam cum Holophernes Bethuliam obsidione cinxisset, & aquas in oppidum deriuari canalibus incisis prohibuisset, *Filij Ammon, & Moab, accesserunt ad Holophernem dicentes. Filij Israël non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio constituti. Vt ergo sine congressione pugnæ possis superare eos, pone custodes fontium, vt non hauriant*

Finitimorum populorum ac Principum mores, vires, &c. Principi inuestigāda.

1.Esdr.4.1.

Iudith.7.8.

aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, vel certè fatigati tradent ciuitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et processissent sanè consilia nisi fortitudinis spiritu diuinitùs armato muliebri pectore, in Holophernis castra Iudith penetrasset, eiusque alto & graui somno sopiti, stricto ferro, quod iuxta lectulum pendebat, caput abscidisset. Vicinorum itaque ingenia, mores, studia, propensionesque Principi diligenter noscendæ sunt, ne fortè aut commodi alicuius specie, aut rerum secundarum inuidia, quibus æmula finitimorum pectora plerumque flagrant, malum aliquod struant; & verò etiam si amicitias sincerè coluerint, quid ab illis cum fuerit opus sperare possit, cognitum habeat.

Curandum Principi vt suos bene norit, & quibus ex notis possit eos agnoscere.

7 Sed vt ab externis ad domesticos & familiares Principis curam reuocemus, cēseo maximum ad Rempubl. administrandam habere momentum, si Princeps suorum quibus præest, ac præsertim eorum quibus vt consiliariis, & rerum gerendarum ministris vsurus est, naturam, & mores habuerit bene perspectos. Hoc Principibus tribuit Isaias, cum eleganti quadam periphrasi Reges, ac Principes, *secretorum scrutatores* appellauit, quo loco esse de Principibus sermonem ex eo perspicuè patet, quod eam vocem Septuaginta, ἄρχοντας, id est *Principes* verterunt, & alibi vulgatæ editionis auctor *Tyrannos*, aut *Legum latores* interpretatus est. Hac autem circumlocutione tanto aptius Principes significantur, quàm Philosophi (quamuis hi curis omnibus negotiisque soluti in arcanis naturæ contemplandis sint defixi) quantò difficilius est pectoris humani secreta, quod cordatus Princeps facere debet, quàm natura

Isai. 40. 23.

Abac. 1. 10.

Prou. 8. 15.

turalium effectorum causas speculari aut inuenire, quod Philosophorum studium esse solet. Nam cum alioqui *prauum sit cor hominis & inscrutabile,* vel vt alij interpretantur, *profundum præ omnibus,* aut *desperabile,* quod scilicet tantæ est altitudinis, vt de illius cognitione desperare possit quiuis, vt D. Hieronymus explicat, cumque multos habeat recessus, quibus sua consilia omnibus tegat, id tamen maiore, & contentione, & studio fit ab iis qui versantur in aulis, qui ita se Principum voluntati attemperare student, vt quantum possunt eos affectus quibus perturbantur premere satagant, quanquam vt multum laborent, consequi tamen non possunt, vt Sapientem diligenter cuncta notantem diutius lateant: eminent enim quædam in oculis, & in vultu affectuum vestigia, quæ qui probè notare didicerit, studia etiam hominum in quibus illa apparent, naturasque cognouerit. *Cor hominis*, inquit Sapiens, *immutat faciem illius siue in bona siue in mala*; Quamuis enim ad modicum aliquod tempus tristi mente iocum fingere quis possit, plerumque tamen iracundiæ, clementiæ, hilaritatis, tristitiæ, timoris aut verecundiæ signa, oris contractio, explicatio, color, motus, ostendere consueuerunt; Sicut enim *ex abundantia cordis os loquitur, & bonus homo de bono thesauro cordis profert bona*, & malus mala, ita corporis externus habitus, vt variè dispositus animus est, ita & ipse variam faciem solet inducere: & quemadmodum diuturna tristitia corpori tabem, & maciem affert, iuxta illud Salomonis. *Spiritus tristis exsiccat ossa*, ita cum repente aliquis incidit timor, aut lætitia, aliaue huius generis perturbatio, licet

[Margin notes: Ierem. 17. 9. — Eccles. 13. 21. — Matth. 12. 24. — Prou. 17. 22.]

Vu 2 diutur

diuturna non sit, sui tamen, aliqua in corpore vestigia imprimere solet, quæ qui solerter indagare & persequi nouerit, ad affectionum, consiliorum, desideriorúmque cubilia quamuis abstrusa penetrare poterit. Ac quemadmodũ ex interiore temperamento, & crasi, cum plus aut minus caloris, aliarumve huiusmodi qualitatum, in vno corpore quàm in alio reperitur, varietas existit in animalium figuris, conformationibus, ac coloribus qui cum ab ipsa natura promanent, nulla possunt arte

Ierem.13.23. elui, nam *Nec mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas:* Ita qui prauæ naturæ propensione, cui virtutis obluctati exercitatione non sunt; aut longo contracto habitu vitiis aliquibus insueuerunt, ea perpetua dissimulatione celare minimè possunt. In primis autem sermo, animi certissimus index esse solet, nam quantumuis mendacibus, & simulandi arte bene peritis, verba aliqua imprudenter excidere solent, ex quibus animus latens, qualis sit deprehendi po-

Prou.15.2. test. Quare Salomon, *Lingua,* inquit, *sapientium ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam.* Quemadmodum enim aquarũ scaturigines aquas ebulliunt, nec facilè humo ingestâ obrui possunt, sed tandem aliquà sibi patefaciunt aditum, ita gliscens in fatui pectore stultitia, per os erumpere solet, & si ad breue aliquod tempus cohibeatur, tandem tamen emergit. Ac quemadmodum ex somniis quæ de se ipso Ioseph narrabat, qualis futurus esset, bonus coniector diuinare potuisset, vt etiam parens ipse, à quo tamen puer ar-

Genes.37.7. guebatur, interpretabatur; ita quæ homines dicũt aut faciunt cum sui potentes non sunt, habitum quem contraxerunt, aut animi studia ac propen-

siones

ſiones oſtendunt, hominémque, vt Petrum *lo-* Matth.28.
quela, manifeſtum faciunt: verùm vt ex verbis, 73.
quæ temerè dicuntur, aliqua capi poſſit coniectura, ad hominis ingenium cognoſcendum, certiorem tamen regulam ex ipſis rebus geſtis deſumi poſſe crediderim, nam *Nec arbor bona fru-* Luc. 6.43.
ctus malos, nec mala bonos facere poteſt: Et Chriſtus Dominus ad opera tanquam ad lydium quemdam lapidem eos ableganit, qui dubitabant eſſet ne Chriſtus tanquam Propheta, aut veritatis doctor recipiendus, *Ipſa*, inquit, *opera quæ ego facio,* Ioan.5.36.
teſtimonium perhibent de me, & rurſus. *Si mihi non* Ioan. 10.
vultis credere, operibus credite. Si quis olim dubi- 38.
taſſet, qualis tandem futurus eſſet Dauid, ſi cum animo reputaret, *cum leonibus luſiſſe, quaſi cum* Eccleſ.47.
agnis, eoſque non venabulo exceptos, non iacu- 3.
lis, aut alio teli genere confixos, ſed lacertorum dumtaxat vi, rictu illorum apprehenſo, & in diuerſa per vim diducto dilaceraſſe, ſolum in ſal- 4. Reg.3.
tibus, an non & robuſtiſſimo præditum corpore, 16.
& animo ad pericula præſentiſſimo prudenter pronuntiaſſet? Si quis adoleſcentulum Salomonem in ipſo Regni exordio, litigantium meretricum cauſam ita ſapienter diſceptantem cognouiſſet, vt materni amoris quadam quaſi quæſtione tortam mulierem, veritatis haud dubio argumenta in tam obſcuro negotio exprimeret, an non prudenter de tota gubernandi ratione, qua Iſraëlitarum Rempubl. eſſet temperaturus, faceret coniecturam? Ita ſanè arbitror.

8 At fortè quærat aliquis, an etiam ex corporis habitu, oris lineamentis, & phyſiognomiæ præceptis, quæ circumferuntur de moribus hominum, de ingenij facultate, de propenſionibus ab *An Phyſiognomiæ ſignis aliquid credendum &*

an ex corporis pulchritudine de animo liceat facere coniecturam.
ipsa natura insitis iudicium absque temeritatis periculo fieri possit. Respondeo, aliquem horum præceptorum vsum tanquam vtilem, Sapientem videri agnoscere, cum ait. *Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus.* Et Salomonem in Prouerbiis, cum ait. *In facie prudentis lucet sapientia.* & alibi. *Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.* Et Ecclesiastem dicere. *Sapientia hominis lucet in vultu eius.* Et auctorem Ecclesiastici. *Faciem bonam vestigium cordis boni* appellare. Fauet etiam quod legimus primo Paralipomenon. *Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid cum lateret in deserto, viri robustissimi & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam, facies eorum quasi facies leonis.* Imò rationem ipsam suadere aliquam artem esse physiognomiæ; quemadmodum enim generosum equum nouerunt Equisones ex conformatione corporis, & Venatores, canes venaticos, nec eos fallit opinio, sed plerumque verum ex illis coniecturis assequuntur: ita de hominibus aliqua ad naturales animi aut corporis vires noscendas, propensiones etiam & studia ex physiognomia capi potest coniectura, non ita quidem certa, vt in brutis, quæ ipsam naturam nunquam non sequuntur, probabilis tamen, quæ iis hominibus, in quibus ea apparuerint signa, tales inesse ad virtutem aut vitia, ad fortitudinem vel inertiam incitationes, & inclinationes, nisi quod à natura insitum erat, educatione & disciplina, & quod in his omnibus præcipuum est, diuinæ gratiæ auxilio emendatum fuerit. Huc pertinet corporis pulchritudo & decor, nam omnium ferè gentium opinione in corporum maiestate quædam est veneratio,

Eccles. 19. 26.
Prou. 17. 24.
Prou. 27. 19.
Eccle. 8. 1.
Eccles. 13. 32.
1. Par. 12. 8.

neratio, quosque eximia specie donare natura dignata est, eos maiorum operum capaces iudicamus; quemadmodum enim corporis pulchritudo in apta quadam membrorum conformatione cõsistit, cum suauitate quadam coloris, ita in animo perturbationum, opinionum, iudiciorúmq; ęqualitas, & constantia, pulchritudo quædam mentis est, illámque huius indicem esse non ineptè putamus. Et sanè physica ratio suffragatur, nam cum vehementes animi affectiones, & perturbationes cuiusmodi sunt iræ, timores, odia multùm ex corporis temperamento & crasi pendeant, ita vt illis magis sit obnoxius is, in quo aut bilis, aut sanguis, aut alius humor, aut qualitates illæ primariæ caloris aut frigoris, humoris aut siccitatis vitiosè redundarint, necesse est fateri easdem pulchritudinis corporis, & compositæ sedatæque mentis causas esse, humorum scilicet & qualitatum bene temperatam mixtionem. Propter hanc hanc causam Theologi & Patres nonnulli Christi Domini corpus pulcherrimum fuisse asseuerant, non quidem ea pulchritudine quæ muliebris est, & venustas dicitur, sed ea quæ virum decet, & formæ dignitas appellari potest. Nam in Canticis in quibus propheticè vaticinando Christi Domini cum Ecclesia canitur epithalamium, dicitur: *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus.* & de Cãt. 1. 15.
eodem dicitur in Psalmis. *Speciosus forma præ filÿs* Psal. 44. 3.
hominum, diffusa est gratia in labÿs tuis. Quamuis tamen pulcher esset Christus, imò mortalium omnium pulcherrimus, quia tamen, vt ipse de se testatus est, nec tectum habebat quod subiret, nec lectulum in quo fessum diurnis laboribus corpus somno reficeret, diuturnísque ieiuniis corpus at-

Luc.6.12. terebat, & noctes integras *pernoctabat in oratione Dei:* factum est vt amabilis illa pulchritudo deflorescerer, vt etiam ante passionis tempus in illum quadraret saltem ex parte Isaiæ querimonia;

Isa.53.3. *Non est species ei, neque decor, & vidimus eum & non erat aspectus, & desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius, & despectus.* Huc aliqui referunt, quòd vulgus Iudæorum dicenti Domino se ante ipsum Abrahamum fuisse

Ioan.8.57. obiecit. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Nam propter ærumnas, perpetuósque corporis labores multò videbatur esse senior quàm esset, ac communi iudicio proximè à senectutis limine abesse. Primum etiam parentem Adamum, cuius corpus ex terræ limo summus opifex Deus fingere non est dedignatus, vt animi præclaram indolem, ita corpus elegantissimum egregiéque temperatum diuino beneficio nactum esse dubitandum non est; cuius rei Philo Iudæus eam potissimùm affert rationem, quòd à Deo, & ad imaginem & similitudinem ipsius Dei conditus sit. Turpe enim videretur si quasi imperiti artificis opificium, rude esset, aut vitiosum, quasíque primum artis rudimentum Dei, homines adhuc perfectè fingere nescientis. Rursus consentaneum rationi non erat, si eximia ea sapientia, qua Adami mentem præditam esse conueniebat, in corpore vitioso aut distorto, malè quodammodo habitaret, sed potius eius nobilitate dignum domicilium excitandum erat, in quo suæ dignitati consentaneè animi vires & functiones exerceret.

Libr. de mūdi opificio.

Sap.8.20. Itaque Salomon qui de se ipso ait; *Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam,* venisse se affirmat

firmat ad *corpus incontaminatum*, id est, corpus habuisse nulla labe aut vitio inquinatum, quod scilicet impedimento esse posset, quo minus animus virtutis satus exciperet, sed tale prorsus, quale ab anima regi, & ad rationis præscriptum aptum esset gubernari, cuiusmodi eorum esse solent, quorum membra decorè, & iuxta conuenientem symmetriam posita sunt. Hoc tamen de quo agimus pulchritudinis argumentum, vt afferat nonnullam de morum probitate, animíque dotibus coniecturam, non tamen tale est vt illi multum, si cætera desint, inniti debeamus. Nam licet Ioseph, v. g. & Dauid cum pulchritudine corporis animi, etiam excellentes virtutes copulauerint, Absalonis tamen, & Adoniæ illius fratris non minus inclyta est pulchritudo, quàm sceleratorum studiorum infamis memoria; nam igniculi illi quos ad virtutem humanis pectoribus præclara indole præditis natura inseuit, aut prauæ educationis vitio, aut sociorum exemplis, aut aliis corruptelis, quæ passim obuiæ sunt, ita obruuntur, vt qui virtute, rebúsque gestis clari esse potuissent, aut obscuri iaceant in populi fæce, aut corporis forma ad vitia abutentes, non virtutis laude, sed scelerum immanitate nobilitentur. Itaque monet Sapiens, *Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: breuis in volatilibus apis, & initium dulcoris habet fructus eius.* Eccles. 11. 2. Fieri enim potest vt quis statura pusillus, aut alioqui specie despicabilis, apibus tamen sit similis, quæ cum exiguo admodum sint corpusculo, suauissimi tamen liquoris sunt artifices, qui inter omnes obtinet Principatum. Quod enim vulgatus vertit ex Græco *initium*, clariùs verti potest

Principatum, cum vox ἀρχὴ vtrumque significet. Sed iam aliquid de delatoribus dicamus, quibus Principes nonnunquam ad suorum mores & studia exploranda vti solent.

An Delatores in Rep. ferendi.

9 Delatorum duplex genus constituo. Alterum eorum, qui ferè pretio à Principe conducti ad colligendos rumores destinati, cætibus hominum sese ingerendo, legum iustitiæque violatores, criminum patratores, alienarum fortunarum appetitores, raptorésque ad Principem deferunt. Hoc genus hominum quamquam Principibus commodat, & bono publico famulatur, abiectum tamen est, & omnium odiis expositum, quod aliis periculum facessere siue iure siue iniuria, sordidum ad famam, ac pudendum passim censeatur. Alterum genus eorum est, qui non publici boni studio, sed aut malignitate quadam prauitatéque naturæ ducti, aut etiam suis compendiis per Principum suspiciones seruientes, delationes exercent, quid quis in foro, in conuiuio, in amicorum cætu fidenter, aut per imprudentiam locutus sit in aures Principum instillando, vt eos in inuidiam vocent, fortunis euertant, & in vitæ etiam discrimen adducant. Vtrorúmque magnus in aulis Principum prouentus esse solet. Pueri tres Ananias, Misach, & Azarias statuam, quam erexerat Nabuchodonosor, non adorauerant; *Statimq́ in ipso tempore*, ait scriptura, *accedentes viri Chaldæi accusarũt Iudæos, dixeruntq́ Nabuchodonosor Regi. Sunt viri Iudæi quos constituisti super opera regionis Babylonis Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt Rex decretum tuum, Deos tuos non colunt, & statuam auream quam erexisti non adorant.*

Dan. 3. 8. 12.

Nec Daniel in eadem aula delatorum petitiones euasit.

euasit. Cum enim Darius Rex *cogitaret constituere eum super omne Regnum, Principes & Satrapæ quærebant occasionem vt inuenirent Danieli ex latere Regis, nullamq́ue causam & suspicionem reperire potuerunt eo quod fidelis esset, & omnis culpa, & suspicio non inueniretur in eo.* Vt ergo Danielem innocentia munitum sontem facerent, & sic expugnare possent, & euertere, eum ad Regem his verbis deferunt. *Daniel de filijs captiuitatis Iuda non curauit de lege tua, & de edicto quod constituisti, sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.* Ea delatio periculum Danieli creauit, quod contra Persarum atque Medorum decretum, quod immutare nō licebat, venire ausus fuisset, ac propterea in caueam leonibus discerpendus obiectus est, quamquam Dominus, qui est *Liberator atque Saluator, faciens signa, & mirabilia in cælo, & in terra*, eum inde incolumem eduxerit, & quas Danieli struxerant insidias, in insidiantium caput, perniciémque conuerterit. Mirum autem est, quod in hoc genere Moysi accidisse legimus in Exodo, qui licet priusquam manus Ægyptio iniiceret, oculos in omnes partes circumtulisset, vt scriptura notauit, neminémque qui factum illud arbitraretur, adesse credidisset, se tamen deprehensum sensit, ac propterea meritò timuit, & sese fuga Pharaonis violentiæ subduxit. Et sanè commodùm elapsus est, nam fama criminis per delatores ad Principis aures confestim accidit: *audiuitq́ue Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Moysem.* Huiusmodi ergo delatoribus si per calumnias grassantur (quod iis familiarius est, quos in secunda classe constitui) si falsa crimina bonis viris impingunt, faciles aures accommodare Princeps non debet, sed tanquam homines

Dan. 6. 4.
Ibid. n. 13.
Ibid. n. 27.
Exo. 2. 12.
Ibid. n. 15.

homines publico exitio natos, legibus pœnísque coërcere, ne fortè per impunitatem malum gliscat, & cum nocentibus etiam bonos integrósque corripiat, Princeps ipse dum delatores non castigat, quodammodo inuitare videatur, & à probi etiam viri officio desciscere, qui vt est in Psalmo non modo opprobrium non accipit aduersus proximos suos, sed etiam ad nihilum malignos deducere consueuit.

Psal. 14.4.

Alia quædam præcepta ad Prudentiam pertinentia.

CAPVT XXXI.

Non facilè aliquid aggrediendũ esse, nisi omnibus rei circunstantijs diligẽter exploratis.

1 PRæter ea quæ superiore capite tradita sunt, paucula quædam præcepta addenda restãt, quæ cum latè pateant, multiplicem vsum habere, & cum res tulerit emergentibus nouis necessitatibus accommodari poterunt. Et quidem primò illud perpetuò seruandum est, vt nulli negotio prius manum admoueamus, quàm diligenter omnia excusserimus, circunstantias rei, quæ proponitur, ad examen reuocando, ne fortè si aliqua nos lateat, olim suscepti negotij sera pœnitentia subeat. Huius præcepti ratio ea afferri potest, quod omnis præpropera festinatio plena sit aleæ, monet enim Sapiens, *Qui festinus est pedibus, offendet, stultitia hominis supplantat gressus eius.* Quasi dicat, moneo lentè festinandum esse, nam quemadmodum qui lapidibus & offendiculis plena via,

Prou. 19.2.

quò

quò figat vestigia non satis aduertens, gressus festinè glomerando, eò quò destinauit animo peruenire contendit, non sine grauioris lapsus periculo pedibus impingit: ita in tractandis negotiis rerum de quibus agitur adiuncta diligenter circunspicere negligentes, offendent, nec in ipsas res culpam conferre iure poterunt, sed quidquid incommodi passi sunt, suæ stultitiæ, quæ illorum gressus supplantauit, acceptum referre debebunt. Ascenderat Moyses montem ad legem Deo dictante accipiendam, dúmque populo illius reditum præstolanti congressus ille videretur diuturnior, tam longæ moræ pertæsi, in idololatriæ crimen lapsi sunt. *Videns autem populus*, inquit scriptura, *quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus aduersus Aaron dixit. Surge, fac nobis Deos qui nos præcedant, Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.* Eam verò quam vitulum conflatilem adorando susceperunt iniquitatem, suo postea sanguine luerunt, vt indicato loco scriptura prosequitur. Samuelem expectauerat Saul hebdomadã vnam, vt holocausta offerret & pacifica, cum autem non appareret, populúsque dilaberetur, iam factus moræ impatiens holocaustum offerre, quod sui muneris non erat occupauit, quæ plurimorum illi malorum seges fuit. Nam *Cum complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat, & egressus est Saul obuiam ei vt salutaret eum, locutusq́ est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras, iuxta placitos dies, porrò Philistiim congregati fuerant in Machmas: dixi, Nunc descendent Philistiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Necessitate compulsus, obtuli*

Exo. 32. 1.

1. Reg. 13. 10.

obtuli holocaustum. Dixitq́ Samuel ad Saul; stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi: quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum vltra consurget. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei Dominus vt esset Dux super populum suum, eo quod non seruaueris quæ præcepit Dominus. Hæc autem mala omnia, vt à Samuele spiritu prophetico prædicta sunt, ità suo tempore exactè euenerunt. Omnium autem horum malorum origo fuisse videtur expectandi Samuelem impatientia, qui vt septimo die se ad sacrificandum affuturum promiserat: ita antequam eo die septimo sacrificij opportunum tempus elapsum esset aduenit, sed Saul auspicatus fuerat sacrificium, itaque Propheta nullis à Rege prætensis excusationibus acquiescens, & stultè eum egisse, & facti sui pœnas luiturum pronũtiauit, vt vidimus. Quare Saul comminationem
Ecclef. 2. 17. illam incurrit quæ est apud Ecclesiasticum, *Væ his qui perdiderunt sustinentiam* (Græcè ὑπομονὴν, patiẽtiam) ex quo factum est vt in errores & peccata laberentur vt statim sequitur; *& qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterunt in vias prauas.* Si verò rursus quærat aliquis quam ob causam periculosa sit festinatio, in suscipiendis tractandísve negotiis, ratio est in promptu: nam accidit frequenter, vt quæ prima specie honesta videntur, aut vtilia, si diligentius consideremus, turpia esse inueniamus aut noxia: hoc autem sapientes distant ab imprudentibus, quòd hi quæ consideranda erant facile transmittant, quid in illis lateat, quid consequi possit, non aduertentes; illi verò omnia bene discutiant, & quid ex quaque
re

re nasci possit, solerter explorent. Itaque Salomon. *Sapiens*, inquit, *timet & declinat à malo, stultus transilit & confidit. Innocens credit omni verbo, astutus considerat gressus suos.* Non est autem laudabilis ista innocentia, sicut nec laude caret astutia illius qui gressus suos considerat, astutus enim ponitur pro prudenti & circunspecto, vt innocens pro vitiosè simplici & imperito. Hoc enim vox Hebraica significat פְּתִי, eũ scilicet, qui facilè suadetur credens omnibus, qui declinat & flectitur ad omne verbum, radix enim huius vocis est פתה quæ significat inclinare, declinare cor ad ea quæ sunt præter rationem & veritatem, vt cum dicitur apud Iob; *Stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.* τὸ Paruulum, est in Hebræo פּ תֶה declinantem, & sensus est, & eum qui declinauerit ad omnia quæ viderit, & concupiuerit sibi, interficiet eum inuidia, quia inuidebit omnibus quæ videbit. Vocem autem פְּתִי D. Hieronymus, insipientem, stultum, paruulum, vt loco Iobi explicato, vertere solet. Rursus in eamdem sententiam Sapiens. *Callidus*, inquit, *vidit malum & abscondit, innocens pertransiit, & afflictus est damno.* Quasi dicat: Qui sapiens est, vidit sibi ab inimicis insidias positas esse, itaque prudenter ab itinere abstinuit, ne se, videns, & volens in eas indueret: at simplex & imprudens, qui omnes circunstantias præuidere non potuit, interceptus est, & ab iis quos minimè sibi putabat aduersarios fore, circumuentus & malè habitus. Sed quod deterius est, ea est insipientis vecordia, vt ne malis quidem castigatus erudiatur; quare Salomon huiusmodi homines canibus similes facit, qui ad vomitum suum reuertuntur, *Sicut canis*, inquit, *qui*

Prou. 14. 16.
Iob 5. 2.
Pro. 22. 3.
Pro. 26. 11.

qui reuertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam. Quemadmodum enim canes id quod nauseante stomacho eiecerunt, iterum in cibum assumentes ferre non possumus, sed vehementer auersamur, ita stultitiæ eorum ignoscendum minimè putamus, qui cum suo malo, quid facto opus esset discere potuissent, adhuc tamen in sua illa parum probabili, imò multum noxia hærent simplicitate, ex qua, magistra experientia, cum læsi sunt, emergere debuissent. Sed mirum etiam, *Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius.* Longè autem dispar est prudentium conditio, qui vt de sapientia dicitur, *Sciunt præterita, & de futuris æstimant*, ex iis scilicet quæ fuerunt, de futuris coniecturam capientes, suásque inde actiones prudenter moderantes.

Prou. 27. 22.

Sap. 8. 8.

Prudenti mutãdum esse aliquãdo consilium.

2 Alterum præceptum est, primis nostris consiliis quæ capimus, quæque animo nostro insederunt, non esse adeo pertinaciter insistendum, vt nulla ratione ab illis abstrahi velimus. Accidere enim potest, vt quæ prius visa fuerant salutaria, postmodum noxia fuisse appareant, & rursus quędam, quæ tanquam minus vtilia repudiata fuerant, ad finem quem consequi volumus, accommodatissima esse reperiantur, nam vt ait Sapiens: *Est via, quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortem*; & rursus, viæ aliquæ multis videntur asperæ ac difficiles per illas ad ardua nitentibus, quas tamen cum fuerimus emensi, & honestatem afferunt, & delectationem. Est ergo prudentis, consilium aliquando mutare, cum nouæ ita faciendi rationes, quæ prius nos latuerant apparuerint. Nec Principem pudere debet, quod in

Prou. 16. 26. & Prouer. 14. 12.

in huiusmodi constantiam non seruet, cuius sapientia maior esse non potest quàm Dei, de quo Ecclesiasticus. *Cognouit enim Dominus omnem scientiam, & inspexit in signum æui, annuntians quæ præterierunt, & quæ superuentura sunt, reuelans vestigia occultorum. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo vllus sermo. Magnalia sapientiæ suæ decorauit, qui est ante sæculum & vsque in sæculum, neque adiectum est, neque minuitur, & non eget alicuius consilio.* Et tamen eædem sacræ litteræ, quæ tam magnifica de illius sapientia prædicant, de eodem dicere non dubitarunt, consilia ipsum mutaturum, si nos mores nostros in melius mutare condiscamus; ita enim loquitur Ieremias. *Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri, & pœnitebit Dominum mali, quod locutus est aduersum vos.* Et alibi. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.* Et in Genesi legimus. *Pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo inquit hominem quem creaui à facie terræ.* Et in libris Regum. *Pœnitet me quod constituerim Saul Regem.* Alibi etiam quædam euentura prædixit Deus, quæ postea non euenerunt, vt quòd Ezechias statim esset moriturus: quòd Niniue post quadraginta dies subuertenda, quod tamen postea factum non est. Quod si Dominus ista de se in scripturis prædicari voluit, non video cur tantopere hominem infirmum, cuius *Cogitationes timidæ sunt, & prouidentiæ incertæ*, pudere debeat, si cum res tulerit consilium aliquod mutet in melius. Illud tamen aduertendum est, cùm dicitur Deum pœnituisse, non ita in Deo accipien-

Ecclesi.42.19. Ier.26.13. Iere.18.8. Genes.6.6. 1.Reg.15.11. 4.Reg.20.1. Ionæ 3.4. Sap.9.14.

dum esse, sicut cum de hominibus dicitur. Nam in hominibus, cum illos pœnitet, & internus est voluntatis dolor, quo factum detestantur, & infectum vellent, ex quo sequitur, vt quod fecerant quantum possunt retractare, & destruere conentur. In Deo autem hoc posterius esse potest, nam cataclysmo genus humanum, cuius auctor fuerat, absumpsit, & Saulem regno spoliauit, prius autem non potest, itaque non propriè sed metaphoricè tantùm de Deo dicitur illum pœnituisse, quod scilicet quemadmodum homines cum voluntatem mutant, id etiam quod prius fecerant mutare aut destruere conentur, ita Deus qui id mutauit, cuius prius auctor fuerat, sententiam, consiliúmque mutasse dicatur. Quod autem ad prædictiones futurorum attinet, si aliquid quod à Domino prædictum sit postea non euenit, ideo accidit, quòd non absolutè sed sub conditione enuntiata sunt. Nam Niniuem prædixit euertendam, si pœnitentiam non egissent, & Ezechiam moriturum, nisi naturalium causarum cursus impediretur, quod sanè factum esset, nisi lacrymis propitiato numine singulari eius beneficio seruatus fuisset. Itaque præclarè Assuerus fraudibus & mendaciis Amani circumuentus, eóque deductus, vt Hebræorum gentem quæ in suo regno diuersabatur iuberet interfici, retectis dolis consilium mutauit in melius, & ad populos sibi subiectos epistolam super hoc negotio scripsit, in qua hæc
Esther 16. 9. habentur inter cætera. *Nec putare debetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, vt Reipub. poscit vtilitas ferre sententiam.* Tum Iudæorum explicata innocentia prius edictùm abrogat. *Vnde*, inquit, *eas litteras*

quas

quas sub nomine nostro ille direxerat sciatis esse irritas: putauítque sibi honestissimum esse, si quæ Aman potestate abutens, Regísque auctoritate in populum Iudaicum peccauerat, ipse in irritum reuocando corrigeret, oppressámq; impotentis Amani violentia Iudæorum innocentiam tueretur.

3 Tertium præceptum est superiori non absimile, vt scilicet necessitati seruire discat, & in cósiliis capiendis ita se accommodet, vt quam illi legem necessitudo imposuerit, æquo animo ferat, cúmque illum difficilia vrserint tempora, consilium in arena capere sciat. *Homo sapiens*, inquit Ecclesiasticus, *tacebit vsque ad tempus.* Nam si ab aduersario suo v.g. iniuriam sibi viderit inferri, nec illi propulsandæ par esse possit, rem sapiens silentio transmittet tantisper dum maioribus viribus contractis ius suum tueri possit. Nihil verò magis hominis prudentiam ostendit, quàm cum omni ex parte rebus implicatis, ita tamen ab iis negotia sua expedit, vt explicatis aut perruptis omnibus difficultatibus se ab illis eripiat. Ita Dauid cum à facie Saulis fugeret, & ad Abimelech sacerdotem venisset in Nobe, & panibus propositionis vesci sibi non iudicauit interdictum, & Golię gladium quo armaretur impetrauit, indéque cum suis curatis corporibus, euasit incolumis, vt aliàs frequenter, cum à Saule quæreretur ad necem.

Prudentis esse ingruenti necessitati se accómodare, illiq; seruire.

Eccles. 20. 6.

1. Reg. 21. 1.

4 Sed quia magnum est prudentiæ telum non facile credere, licet huius capitis initio quædam attigerimus, quæ hoc suadeant, plenius tamen hic locus tractandus est, vt paruulis detur salutaris astutia. Huic rei probandæ luculenta suppetunt exempla in scripturis. Notum est Iosue solertem alioqui prudentémque populi Ducem à Ga-

Prudentis esse non facilè credere, quod præceptum latè explicatur.

Iosue 9.

baonitis ita fuisse deceptum, vt eos crederet longè dissitas regiones incolere, qui in finitimis iis, quas occupabat, regionibus habitabant; est enim ad decipiendum ingeniosa hominum calliditas, præsertim cum aliqua detrimenti alicuius declinandi, aut commodi consequendi spes affulserit.
Prouer. 4. 25. Itaque faciendum quod monet Sapiens, vt *palpebræ nostræ præcedant gressus nostros*, nec facilè credamus iis præsertim, quos alioqui nobis infestos aut infensos esse, aut nostris incrementis inuidere deprehenderimus. *Non credas*, ait Ecclesiasticus, *inimico tuo in æternum, sicut enim æramentum æruginat nequitia illius, & si humiliatus vadat curuus, adijce animum tuum, & custodi te ab illo. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne fortè conuersus in locum tuum inquirat cathedram tuam, & in nouissimo agnoscas verba mea, & in sermonibus meis stimuleris, quis miserebitur incantatori à serpente percusso, & omnibus qui appropiant bestijs.* Quibus verbis eleganter docet non facilè credendum iis præsertim quos semel habuerimus inimicos, appositissimáque similitudine rem illustrat: nam quemadmodum vas ex ære factum, etiam si politum sit studio artificis, omnísque videatur ærugo detersa, tamen rursus æruginat, quia materia ex qua conflatum est, eius est naturæ: ita facilè accidit vt is qui semel inimicus fuit, qualibet leui offensione irritatus veteris odij memoria recrudescente, nobis malum aliquod struat. In Græco autem contextu ante illa verba, *Ne statuas illum penes te*, alia additur similitudo his verbis: καὶ ἔσῃ αὐτῷ ὡς ἐκμεμαχὼς ἔσοπτρον, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος κατίωσε. *Et eris*, inquit, *ei tanquam is qui absterserit speculum, & cognosces quod non in finem deposuit æruginem.* Et sensus

Ecclef. 12. 10.

sensus videtur esse, quantumuis bona fide in gratiam cum inimico tuo rediisse videaris, itaque absterſa sit inimicitiæ rubigo, quemadmodum ab speculis ex metallo confectis detersam esse oportet, tamen non ita multo post intelliges *quod non in finem deposuit æruginem*, ea rursus speculum inficiente. Ab eo itaque cauendum monet, ne fortè deceptũ serò nimiæ credulitatis pæniteat, nullúsque sit, qui decepti vicem doleat, quippe qui toties & tam disertè monitus, sibi tamen malum vltrò accersierit, quemadmodum nullus incantatoris serpentes tractãtis vicem dolet, si ab illis mordeatur, cum potuerit ipse periculum si voluisset animaduertere. Huius prudentiæ insigne documentum habemus in Dauid, qui cum latens in spelunca Saulis periculum suum non intelligentis, atque ideo eandem speluncam ingressi, oram clamydis latenter abscidisset, post nonnullos sermones reconciliatæ amicitiæ indices vltro citróque habitos, sibi tamen adhuc à Saule cauendum existimauit: sic autem eum loquentem narrat Regum historia. *Domine mi Rex, quare audis verba loquentium, Dauid quærit malum aduersum te? ecce hodie viderunt oculi tui quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, & cogitaui vt occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim non extendam manum meam in Dominum meum, quia Christus Domini est. Quin potius, pater mi, vide, & cognosce oram clamydis tuæ in manu mea, quoniam cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te, animaduerte & vide quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te, tu autem insidiaris animæ meæ, vt auferas eam. Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex*

1. Reg. 24. 9.

te, manus autem mea non sit in te, sicut & in Prouerbio antiquo dicitur. Ab impijs egredietur impietas, manus ergo mea non sit in te. Quem persequeris Rex Israel? quem persequeris? canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me, & te, & videat, & iudicet causam meam, & eruat me de manu tua. Cum autem complesset Dauid loquens sermones huiusmodi ad Saul, dixit Saul. Nunquid vox hæc tua est fili mi Dauid? & eleuauit vocem suam & fleuit. Dixitq́ ad Dauid. Iustior tu es quàm ego, tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicasti hodie, quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. Quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia scio, quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in in manu tua regnum Israel, iura mihi in Domino ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo Patris mei, & iurauit Dauid Sauli. Quis non credat post tot reconciliati animi signa, quæ Saül edidit, post lacrymas pœnitentiæ, & amoris indices, post violatæ amicitiæ confessionem Dauidem cum socero simul in aulam rediisse, cum præsertim apud Saulem omnis abstersa esset suspicio iurisiurandi Religione interposita, vt etiam si ad regnum aliquando veniret, Saulis tamen domui parceret, nec contra eam exerceret

Ibid. n.23. inimicitias? & tamen subdit scriptura. *Abijt ergo Saul in domum suam, & Dauid, & viri eius ascenderunt ad tutiora loca,* Saulis nimirum perfidiam metuens. Nec eum fefellit opinio, nam non ita mul-

1. Reg. 26. 1. to post *Venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa dicentes. Ecce Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso*

aduerso solitudinis. & surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israel, vt quæreret Dauid in deserto Ziph. Quod cum cognouisset Dauid audaci sanè consilio, vno duntaxat Abisai comite descēdit ad Saulem in castra, illiúsque dormientis tentorium ingressus, hastam quæ ad caput Regis erat, & scyphum aquæ abstulit, nullóque prorsus ex corporis custodibus aut militibus aduertente è castris elapsus, cum in tuto constitisset Abner repetitis clamoribus suscitauit à somno, indicans quid gestum esset. *Cognouit autem Saul vocem Dauid, & dixit. Nunquid vox hæc tua fili mi Dauid? & ait Dauid, vox mea Domine mi Rex. Et ait; Quam ob causam Dominus meus persequitur seruum suum? quid feci? aut quod est malum in manu mea? Nunc ergo audi, oro, Domine mi Rex, verba serui tui. Si Dominus incitat te aduersum me; odoretur sacrificium: si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini, quia eiecerunt me hodie vt non habitem in hæreditate Domini dicentes. Vade, serui dijs alienis, & nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino, quia egressus est Rex Israel, vt quærat pulicem vnum, sicut persequitur perdix in montibus.* Dauidis verborum sensus est. Si aliquo meo maleficio in me commotus Dominus vt sceleris pœnas reposcat, te in me incitat, illius acquiesco voluntati, oróque vt quod ego illius voluntate patior, sit quasi sacrificium quoddam per te Domino oblatum, cuius ipse odore suauitatis vt accidit in sacrificiis delectetur (hunc sensum exhibent etiam Septuaginta, qui verterunt ὀσφρανθείη θυσία σου, *odor sacrificij tui ad eum perueniat:*) si autem maledicorum hominum, mihíque infestorum calumniis, quibus tu aures faciles accōmodas, ista Ibid. n.17.

patior, execrabile ipsi munus exercent, nam eo me quod in ipsis est adigunt, vt cum in hæreditate Israël, & intra populi mei fines consistere non possim, ad finitimos alienigenas transeam, abiurataque vera Domini religione, illorum superstitiones suscipiam, quo carior illis sim, & inter eos magis tutus. Absit autem, vt mea aliqua culpa reus ego sim mortis ad quam tamen expetor à te tanto Rege, tantulus ego, vt perinde sit ac si quis pulicem vnum, aut auceps perdicem in

Ibid.n.21. montibus persequatur. *Et ait Saul, peccaui, reuertere fili mi Dauid, nequaquam enim vltra tibi malefaciam, eo quod pretiosior fuerit anima mea in oculis tuis hodie, apparet enim quod stultè egerim, & ignorauerim multa nimis.* Adeo verò Dauid Saulis verbis metu solutus non est, vt curas etiam magis intenderit, vt aduersarij sui insidias euaderet. *Et ait*, inquit

2. Reg.27. 1. scriptura, *Dauid in corde suo: Aliquando incidam vna die in manus Saul: nonne melius est vt fugiam, & saluer in terra Philistinorum vt desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israël? fugiam ergo manus eius: & surrexit Dauid, & abiit ipse & sexcenti viri cum eo, ad Achis, filium Maoch Regem Geth.* Apud quem cum aliquo tempore commoratus fuisset, bellumque inter Israëlitas & Philistæos exarsisset, cumque Philistæi castra locauissent in Aphec, eiusque expeditionis Dauid Achis Regem Geth secutus particeps esset, prudenter Philistæorum Satrapæ Dauid è suis castris remouerunt, nam cum natione Hebræus esset, non facilè credebant adeo suæ genti infestum esse, vt mallet à Philistæis quàm à populo Israëlitarum victoriam stare. Quod Satraparum consilium id confirmat de quo agimus, scilicet non facilè inimicis

micis præſertim fidendum eſſe. *Dixeruntque Principes Philiſtiim ad Achis; Quid ſibi volunt Hebræi iſti? & ait Achis ad Principes Philiſtiim. Num ignoratis Dauid, qui fuit ſeruus Saul Regis Iſraël, & eſt apud me multis diebus, vel annis, & non inueni in eo quidquam ex die, qua transfugit ad me, vſque ad diem hanc? Irati ſunt autē aduerſus eum Principes Philiſtiim, & dixerũt ei. Reuertatur vir iſte & ſedeat in loco ſuo in quo conſtituiſti eum, & non deſcendat nobiſcũ in prælium vt fiat nobis aduerſarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare Dominum ſuum, niſi in capitibus noſtris? Nonne iſte eſt Dauid cui cantabant in choris dicentes: Percuſſit Saul in millibus ſuis, & Dauid in decem millibus ſuis?* Nec Satrapas coniectura fallebat. Nam ſi Dauid cum apud Achis moraretur, gentium quæ cum populo Dei gerebant inimicitias, fines perpetuis incurſionibus vaſtabat prædas agens, habitatoreſque interficiens; atque ita ſimulatione rem tegebat, ac ſi Iudæorum fines irrupiſſet, idque tunc agebat cum nullum populo ſuo ab allophylis illis periculum imminebat, quid obſecro feciſſet, cum explicatis Phalangibus inter Iſraëlitas & Philiſtæos confligendum eſſet? credimus ne temperaturum à Philiſtæorum cæde, & ſanguine in tanto ſuorum diſcrimine, qui hoſtibus gentis ſuæ pacatis tam multa inferebat damna? Tertium ad rem de qua agimus confirmandam exemplum ſanè illuſtre peti poteſt ex hiſtoria Iacob & Eſau fratrum, inter quos cum ſimultates occaſione primogeniorum venditorum, benedictioniſque fraude interceptæ olim extitiſſent, eſſetque Eſau feroci ingenio, & armis tractandis aſſuetus ab illo ſibi Iacob non mediocriter metuebat. *Eleuans autem Iacob*

1. Reg. 29. 3.

1. Reg. 27. 8.

Geneſ. 33. 1.

oculos suos, inquit Scriptura, *vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos viros, diuisitque filios Liæ & Rachel, ambarumque famularum, & posuit vtramque ancillam & filios earum in principio, Liam verò & filios eius in secundo loco, Rachel verò & Ioseph nouissimos: & ipse progrediens adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. Currens itaque Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum, stringensque collum eius, & osculans fleuit. Leuatisque oculis vidit mulieres & paruulos earum, & ait. Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit: Paruuli sunt, quos donauit mihi Deus seruo tuo, & appropinquantes ancillæ, & filij earum incuruati sunt. Accessit quoque Lia cum pueris suis, & cum similiter adorassent, extremi Ioseph & Rachel adorauerunt. Et dixit Esau, quænam sunt istæ turmæ quas obuiã habui? Respondit, vt inuenirem gratiam coram Domino meo. Et ille ait. Habeo plurima frater mi, sint tua tibi. Dixitque Iacob. Noli ita obsecro, sed si inueni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis, sic enim vidi faciem tuam quasi viderim vultum Dei, esto mihi propitius, & suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donauit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens ait. Gradiamur simul eroque socius itineris tui. Dixitque Iacob. Nosti Domine mi, quòd paruulos habeam teneros, & oues & boues fœtas mecũ, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Præcedat Dominus meus ante seruum suum, & ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro paruulos meos posse, donec veniam ad Dominum meum in Seir. Respondit Esau. Oro te vt de populo qui mecum est saltem socij remaneant viæ tuæ. Non est inquit necesse, hoc vno tantum indigeo vt inueniam gratiam in conspectu tuo Domine mi. Reuersus est itaque illo die Esau itinere, quo venerat*

in

in Seir, & Iacob venit in Sochoth, transiuitque in Salem vrbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaam. Admirabili dexteritate & artificio vsus est Iacob, vt se ab Esau expediret, incolumisque euaderet. Nam primò demissione animi, verborum modestia, externis reuerentiæ signis, adorans septies, obuiam procedens, munera offerens, Dominum suum appellans Esau sibi beneuolentiam conciliare studuit. Deinde ab Esau comitatu, se variis allatis excusationibus subducere quantum potuit sategit. Videbat enim parum fidendum esse fratris voluntati, qui diu antea multumque ei fuerat infensus, & quamuis multa reconciliati animi edidisset signa, lacrymis etiam in eius amplexu profusis, cogitabat tamen fieri posse, vt si noua aliqua extitisset offensio, præteritarum etiam meminisset, itaque licet promiserit se post illum venturum in Seir, declinauit tamen in Sochoth, & inde transiuit in Salem vrbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaam, vt quàm posset lõgius abiret à fratre, præclarè secum actum putãs, quod innoxius manus eius euadere potuisset. Illud tamen notandum est, cum dicimus ab iis cauendum nobis esse, qui nobiscum aliquando simultates gesserint, nolle nos cuiquam fieri auctores vt minus bona fide cum iis à quibus violatus fuerit redeat in gratiam; cum sciamus boni viri officium esse iuxta Christi præceptum illatas iniurias ex animo condonare: sed tantùm hoc agere, vt quando nonnulli malignitate naturæ Saulem, aut Esau nonnunquam referunt, cordato homini Dauidis aut Iacobi cautionem imitandam videri, Salomonisque monitum, de quo supra dictum est, minimè negligendum esse.

5 Quam

Odia inter coniunctos facilè reconciliari. 5 Quemadmodum autem non facilè fidendum est iis, quorum animum nobis infensum esse cognouerimus, ita eorum qui inter se maximè coniuncti sunt, odia fore diuturna, non statim nobis persuadere debemus. Est enim arcana quædam vis longo vsu confirmata beneuolentiæ, aut propinquitatis eius, quæ inter parentes ac filios, aut fratres intercedit, vt etiamsi iurgia existant, aut rixæ, reconcilientur tamen inter se; imò offensiones illæ, & iræ redintegratio quædam sint, & renouatio amoris. Itaque Achitophel, cuius prudentia vel potius astutia, vt scriptura testatur, 2. Reg. 16. 23. maximo erat in pretio: nam *consilium Achitophel quod dabat in diebus illis, quasi si quis cõsuleret Deum,* quamuis turpe consilium Absaloni dederit, cui suasit, vt publicè ad Patris concubinas ingrederetur: nam auctor illi erat vt Patris thorum, quod apud omnes gentes sanctum est, violaret, parentique maximam afferret iniuriam; vtile tamen erat ad abstergendum Israëlitarum metum, qui cum bellum, quod gerendum erat inter coniunctissimas personas esse animaduerterent, intelligerentque facilè fieri posse, vt depositis odiis reconciliarentur totáque commotæ seditionis noxa iis qui Absalomi partes fuissent sectati, luenda esset, non audebant Absalonem sequi; & contra Dauid arma capere, nisi certo aliquo signo illis constitisset tantis interuenientibus offensionibus, nullam reconciliandæ pacis spem superesse. In hoc autem Achitophelis consilii astutia posita 2. Reg. 16. 20. est, quod his verbis expressit scriptura. *Dixit autem Absalom ad Achitophel. Inite consilium quid agere debeamus, & ait Achitophel ad Absalom. Ingredere ad concubinas Patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum,*

domum, vt cum audierit omnis Israël quod fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas Patris sui coram vniuerso Israël.

6 Tandem quæri potest, quid faciendum sit Principi qui hebetiore sit ingenio, & obtusiore & à prudentia, de qua agimus, minus instructo, quàm vt negotiis gerendis facile par esse possit. Respondendum censeo, eum, qui planè stolidus sit, & rudis ab Imperij administratione abstinere debere: eum verò, qui tardius quidem percipiat quæ tractantur, nec facilè videat quomodo prospici, & occurri debeat ingruentibus Reipubl. necessitatibus, parare sibi administros, & consiliaros debere, vt quod ipse consilij sui imbecillitate minus assequitur, aliorum solertia percipiatur & peragatur. Huiusmodi fortè tarditatem ingenij in Roboamo tanti parentis filio, notauit scriptura cum ait, *Porrò Roboam erat rudis, & corde pauido.* Septuaginta legunt, *νεώτερος, καὶ δειλὸς καρδίᾳ, iuuenis, & animo vili & deiecto.* Sed vox Hebraica נַעַר non solùm significat puerum ætate, sed eum etiam qui puer est sensu, vt loquitur D. Paulus cum ad Corinthios, scribens ait, *Nolite pueri effici sensibus*, quales à Græcis *νήπιοι* dicuntur. Et hoc fortè sensu intelligendum est, quod dicitur in Ecclesiaste, *Væ tibi terra, cuius Rex puer est.* Cum ergo vulgatæ nostræ editionis auctor de Roboam dixit, *erat rudis*, vocem נַעַר potius ad mẽtis, ac sensuum habitudinem retulit, quàm ad ætatem: quod fecerunt Septuaginta, qui *νεώτερος*, *iuuenis* vel *iunior* interpretati sunt. Præclarè ergo agitur cum huiusmodi Principibus, si tantum

An Principi hebeti, & tardo gerenda Respublica.

2. Paral. 13. 7.

1. Cor. 14. 20.

Ecclef. 10. 16.

acuminis nacti sint vt bonos consiliarios à malis, administros fidos ab infidis possint agnoscere, quod quia Roboamo non contigit, propterea se & Rempubl. perdidit.

Cauendum Principi à Diuinorum, Magorum, Necromanticorum, aliorumq́; huiusmodi damnatis artibus.

CAPVT XXXII.

Huiusmodi artibus ad Regū aulas aditum nonnunquā patere.

1 ANtequam huic de Principis prudentia dissertationi finem imponam, opportunum sanè fuerit de Magica vanitate paucula quędam adiungere, vt monitus Princeps diligenter caueat, ne ad illius scopulos adhærescat, ad quos læuia quædam & inepta ambitiosorum hominum ingenia blādissimis & desideratissimis damnatæ huius artis promissis abrepta, naufragium passa sunt. Nec verò inter vulgares tantum fraudibus opportuniores malum serpit, sed ipsas etiam summorum Regum aulas corripuit, in quibus reperio pestes istas locum & eum quidem honestissimum tenuisse. Itaque cum apud Pharaonem Moses prodigiis fidem quæreret admirabili illo facto administrato, quo virgam suam conuertit in colubrum. *Vocauit*, inquit Scriptura, *Pharao sapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam similiter.*

Exod.7.11.

Quos

Quos vulgatus noster vertit maleficos, Aquila κρυφιαςὰς appellauit, occultorum scilicet patratores, aut cognitores, iis enim potissimùm aditus patet ad Principum gratiam, qui vt aliis incognita se cognituros recipiunt, aut rerum arduarum, & naturam superantium scientia effecturos pollicentur, vt ad ea quæ maximè habet in votis aspirare Princeps possit. Nec Balthassar Rex Scripturæ illius characteribus, quos parieti arcani scriptoris digitus impresserat, mirũ in modum conturbatus, coniectores & diuinos, & harum artium de quibus agimus professores necesse habuit è longinquo petere aut magno labore conquirere, nam cum timore perculsus eos iussisset introduci, statim adfuerunt Magi, Chaldæi, & Aruspices, qui tamen quid monstri illius nouitate, aut characterum figuris significaretur expedire non potuerunt. Ne igitur hac se peste afflari Princeps patiatur, sibi penitus persuadeat, quidquid hoc est artis non irritum tantùm, & inane esse, sed sacrilegum & nefarium, omnique nisu tanquam præsentissimum venenum à Reip. visceribus amoliendum.

2 Id verò ita se habere inducet in animum, qui animaduerterit magicarum artium primum auctorem, & doctorem dæmonem fuisse, qui cum sit mendacij pater fraudulentissimam artium excogitauit, vt commentis fraudibus, imposturisque muniret viam & homines à veri numinis cultu, ad omne superstitionum genus, impietatémque traduceret. Nam spiritus nequissimi sub statuis atque imaginibus consecratis delitescere cœperunt, afflatu suo vatum pectora inspirare, extorum animare fibras, auium volatus gubernare, oracu-

Has artes, detestãdas, quòd illarum auctores Dæmones fuerint.

la

la edere, vera falsis, & falsa veris inuoluere, mendaciis suis veritati caliginem iniicere, iuxta illud
Ioan. 8. 4. quod apud S. Ioannem legimus. *Homicida est ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax est, pater mendacij.* Huius verò profani artificij semina ante ipsum cataclysmum iecisse Dæmonem aliqui auctores sunt, eo nimirum tempore, quo videntes filij Dei filias hominum quòd pulchræ essent; ex eis sibi vxores delegerunt: nam cum terrarum orbis eo tempore cor-
Genes. 6. 2. ruptissimus esset, priusque *maledictum, & menda-*
Osee 4. 2. *cium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundasset, & sanguis sanguinem tetigisset*, quàm marium aquæ cœlestibus auctæ imbribus, & cœli cataractarum eruptione inflatæ, mortales admirabili illa eluuione deleuissent, inde sibi persuadent artem hanc ab inferis emersisse, multosque mortales ad sui studium rerum quas patraret admirabilitate traxisse. Nam primò quidem filij Seth, qui filij Dei propterea vocantur in Scripturis, quòd pietatem & virtutem impensè colerent à filiorum Cain consuetudine, aliquanto temporis spatio abstinuerunt, ne scilicet ex horum conuictu & moribus, qui à vera pietate defecissent, labem aliquam contraherent, paulatim filiarum hominum eorum scilicet qui erant de Cain sobole, illecebra prouocati, sibi acceperunt ex illis vxores, & longa consuetudine inolitam, & à parentibus quasi per manus traditam pietatem, & simplicitatem in vxorum suarum mores transeuntes corruperunt. Cum verò (inquit Cassia-
Collat. 8. cap. 28. nus) impiæ generationi fuisset admixtum (genus
„ scilicet Seth Cain filiabus) ad res profanas & noxias

noxias quæ piè didicerat instinctu quoque Dæ- ,,
moniorum deriuauit, curiosásque ex ea malefi- ,,
ciorum artes, atque præstigias, ac magicas su- ,,
perstitiones audacter instituit, docens posteros ,,
suos, vt sacro illo cultu Diuini nominis derelicto, ,,
vel elementa hæc, vel ignem, vel aëreos Dæmo- ,,
nes venerarentur, & colerent. Et post paucula quædam docet idem Cassianus, quomodo damnata hæc ars cum diluuio non perierit. Quan- ,,
tum itaque, inquit, antiquæ traditiones ferunt ,,
Cham filius Noë; qui superstitionibus istis & ,,
sacrilegis ac profanis fuerat artibus institutus, ,,
sciens nullum se posse super his memorialem li- ,,
brum in arcam prorsus inferre, in quam erat vnà ,,
cum Patre iusto, ac sanctis fratribus ingressurus, ,,
sceleſtas artes ac profana commenta diuersorum ,,
metallorum laminis, quæ scilicet aquarum cor- ,,
rumpi inundatione non possent, & durissimis in- ,,
sculpsit lapidibus, quæ peracto diluuio eadem ,,
qua celauerat curiositate perquirens, sacrilegio- ,,
rum ac perpetuæ nequitiæ seminarium transmisit ,,
in posteros. Hac itaque ratione illa opinio vulgi ,,
qua credunt Angelos, vel maleficia vel diuersas ,,
artes hominibus tradidisse in veritate completa ,,
est. Hactenus Cassianus.

3 Hanc porrò artem, quæ mendaciorum parentem Diabolum habuit, mendacem etiam esse, & humanis sensibus præstigiis, & fallaciis illudere necesse est, multoque plura polliceri quàm re ipsa præstare possit. Quãuis enim Dæmones possint per motum localem actiua passiuis applicare v.g. ignem ex sua naturali sede deducere, domosque & alia inflammare, vt legimus in Iob historia, *Ignis Dei decidit de cælo & tactas oues, pueróſque* Iob 1.16.

Fallaces esse has artes, & ea polliceri quæ præstare nequeũt.

consumpsit. Immittere vehementes,& turbulentos ventos, quibus optimè fundata ædificia euertantur,iuxta illud eiusdem Iob, *Repente ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus,quæ corruens oppressit liberos suos,& mortui sunt.* Possint etiam in mari tempestates & terræ motus excitare, & in humanis corporibus morbos, somnia, & cruciatus conturbatis humoribus,motis & conformatis spiritibus animalibus, distractis & disiunctis cópagibus, & connexionibus membrorum, applicando etiam herbas aut alia pharmaca quæ naturali facultate morbos sanant,aut alios admirabiles effectus efficere,tandémque possint corpora ex vno loco in alium transferre, vt Christum Dominum, ita ipso permittente, Diabolus sustulit in montem excelsum, & in templi pinnaculum: Non tamen tanta est Dæmonis potentia, vt possit mundum destruere, aut eius ordinem subuertere, nam, vt ait D. Paulus. *Non subiecit Deus Angelis orbem terræ*, nec præcipuas mundi partes, cuiusmodi totum vnum aliquod est elementum è sua naturali sede commouere, nec cœli conuersionem sistere, nec in contrarias incitare partes, nec duo corpora ita in eodem loco collocare vt se mutuò penetrent,aut vnum & idem in duobus aut pluribus ponere, nec cum per motum ea de loco aliquo ad alium transferunt, qua voluerint pernicitate, & temporis breuitate transferre,nec in corporibus immediatè formam vllam,aut substantialem aut etiam accidentalem producere, licet multa, vt dictum est, passiua actiuis applicando efficere possint, non tamen vltra naturalium illorum agentium vires ac facultates,itaque

Ibid. n. 19.

Matth. 4. 8.

Hebr. 2. 5.

ex lapide aut ligno equum, aut leonem producere nequeunt, nec iam extinctos ad vitam reuocare, nec alia huiusmodi, quod ita agentium naturalium vires ista superent, vt à nullo tam excellentes effectus præstari possint. Itaque præclarè dictum est à sapiente. *Diuinatio erroris & auguria, mendacia & somnia malefacientium vanitas est. Ab immundo quid mundabitur, & à mendace quid verum dicetur?* nec fallacia tantùm, sed nullius ferè etiam momenti aduersus cultores pietatis, qui diuino freti auxilio *super aspidem & basiliscum ambulant & conculcant leonem & draconem.* nam cum Deus sit qui omnia potest, & *iuxta voluntatem suam faciat, tam in virtutibus cœli, quàm in habitoribus terræ, nec sit qui resistat manui eius, oderitque omnes obseruantes vanitates superuacuè:* ab insidiis Dæmonum ac præstigiatorum securos præstat eos, qui *in protectione Dei* virtutem & pietatem colendo commorari satagunt. Itaque ridet Isaias eorum vecordiam, qui ex astrorum meatibus, & cõcursibus, Babylonis euersionẽ vaticinari non potuerant, & eorum qui supputantes mensium numerum prædicere se posse crediderant, quanam ætate Regnum illud casurum esset. *Stent*, inquit, *& saluent te augures cœli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, vt ex eis annuntiarent ventura tibi.* Et sanè frustra erant, huiusmodi enim hominibus qui iudiciariam hanc astrologiam vel sequuntur, vel profitentur, illud occini potest. *Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.*

Ecclef. 34. 5.
Ibid. n. 4.
Psal. 90. 13.
Dan. 4. 23.
Psal. 30. 7.
Psal. 90. 1.
Isa. 47. 13.
Act. 1. 7.

4 Sed fortè non erit abs re illud explicare quod in Regum historia habemus, in qua Samuelem legimus mulieris Pythonissæ incantationibus euocatum

Tractatur breuiter quæstio an Samuelis

anima à Pythonissa euocata, vi illarum incantationũ apparuerit.

1.Reg.28. 6.

Ibid.n.15.

catum, vt Saulis responderet postulatis. Historiam habemus in sacris litteris primo Regum, nam cum Saul bellum cum Philistæis gereret, Dominumque consuluisset, vt cognosceret quid facto opus esset, nullumque planè responsum tulisset, mentito habitu ad mulierem Pythonissam se contulit, postulauitque vt carminibus suis Samuelem suscitaret. Fecit illa quod iussa fuerat, cumque Samuelem præsentem exhibuisset, sic Saulem Propheta rediuiuus compellauit. *Quare inquietasti me vt suscitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis, si quidem Philistiim pugnāt aduersum me, & Deus recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia; vocaui ergo te, vt ostenderes mihi quid faciam. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cum Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid, quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris eius in Amalech, idcirco quod pateris fecit tibi Dominus hodie, & dabit etiam Dominus Israël tecum in manus Philistiim; cras autem tu, & filij tui mecum eritis, sed & castra Israël tradet Dominus in manus Philistiim.* Hactenus Samuel. Quamquam autem sunt qui dubitent, num verè fuerit Samuel, an potius illius spectrum aliquod à Pythonissa suscitatum: quæ opinio graues sanè doctores auctores habet; multo tamen probabilior eorum sententia est, qui docent ipsammet Samuelis animam, non idolum tantùm inane Sauli apparuisse, non quidem vi carminum Pythonissæ exhibitam, sed diuino imperio ab inferis eductam, se aspectabilem Sauli exhibuisse; quod ita esse satis colligitur ex ipso sacræ Scri-

pturæ

pturæ contextu, quem paulò ante recitauimus, cum ait. *Faciet tibi Dominus sicut locutus est in manu mea,* & illud etiam. *Quare inquietasti me vt suscitarer?* Quæ sanè verba optimè conueniunt in Samuelem, nec in alium quadrare possunt. Nec vllum absurdum cogit inficiari verum illum Samuelem fuisse, vt paulò post patebit; quare cum disertè textus eum Samuelem appellauerit, cur nos eum Samuelem fuisse negare audeamus? Accedit libri Ecclesiastici grauissima & clarissima auctoritas, in quo ita de Samuele legimus. *Et post hac dormiuit & notum fecit Regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem suam de terra in prophetia, delere impietatem gentis.* Quibus verbis significatur eundem illum Samuelem qui mortuus fuerat, & de quo plura ab Ecclesiastico commemorantur, notum fecisse Regi, quid proximè in certamine cum Philistæis passurus esset. Illud autem, *exaltauit vocem suam de terra*, hunc sensum habet: Cum è terra Diuino iussu extitisset, clara voce prophetauit, quid futurum esset, delendam scilicet gentis impietatem, nec tamen propterea affirmo Samuelem vi incantationum euocatum, sed tantùm illud assero veri Samuelis animam occasione illarum incantationum Deum apparere voluisse, vt & amplior esset atque illustrior gloria Samuelis, Saulis verò ad Diuina iussa & ad monita eiusdem Samuelis, dum viueret, contumacis pœna esset acerbior. Nec obstat quod Samuel dixit: *Cras tu, & filij tui mecum eritis:* quasi Dæmonem oportuerit hæc protulisse, ad cuius sedes post mortem Saul delatus est; nam sermo est de eo loco, qui probis & improbis communis erat: vtrique enim ante patefactas paradisi fores ad

Ecclef.46. 23.

inferos descendebant, quamuis alia esset apud eosdem inferos sedes piorum, alia impiorum. Itaque prudens Princeps omnem suam spem in Diuino locet auxilio, studióque virtutis, & pietatis cuius *si bonus æmulator fuerit*, nemo sanè ei nocere poterit. Nam quamuis in aliquem à Domino permittatur Dæmoni facultas, tamen ipse Dominus habenas adducit, aut laxat, quantum illi qui cum Dæmone & incommodis ab eo immissis confli-ctatur, vtile esse animaduerterit. Itaque S. Iob tam multis spoliatus bonis, fortunisque omnibus euersus, corpore etiam tam fadè à Dæmone laceratus, non in eam erupit vocem, vt diceret, Dæmon dedit, aut Dæmon abstulit, sed verum omnis boni & pœnarum salutarium auctorem agno-

Sap.16.13. scens. *Dominus*, inquit, *dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est.* Nam vt ait Sapiens: *Tu es Domine qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis.* Dæmoni verò, si quando aliqua conceditur potestas, ea nec ampla est, nec diuturna, quemadmodum dixit Dominus.

Luc.22.53. *Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum*; eaque ipsa incommoda, quæ ab illo irrogantur, si commodè ea excipere nouerimus, multas & admirabiles vtilitates afferre consueuerunt, Deo illa in nostrum commodum conuertente.

Artes istas diuino iure quod sacris Scripturis continetur, prohiberi. Deut.18.10.

§ Decet autem, vt in omnibus bene constitutis Rebuspublicis factum videmus, artes huiusmodi, legibus proscribi, certè in Hebræorum politia grauissimis pœnis scelera ista vindicabantur. Quare in Deuteronomio legimus, *Non inueniatur in te qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus nec incantator, nec qui Pythones consulat aut Diuinos, aut quærat à mortuis veritatem;*

omnia

omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos (populos scilicet gentiles, & idolorum cultores) *in introitu tuo:* & in Leuitico præcipit Dominus. *Non augurabimini, nec obseruabitis somnia*, & *anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* & *vir siue mulier in quibus Pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos: sanguis illorum sit super illos.* Non est itaque mirandum si mulier illa Pythonissa, quam Saul habitu Regio dissimulato consulebat, vix adduci poterat, vt incantationibus suis necromanticis mortuum quem Rex volebat suscitaret. Nam dicebat: *Nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos & ariolos de terra, quare ergo insidiaris animæ meæ vt occidar?* Cum enim initio regnandi bonus esset Saul, adeò vt de illo scriptura dicat non fuisse in Israël illo meliorem iuxta legis præscriptum, cuius verba recitauimus, profanas istas magorum artes ex finibus Israëlis exterminare conatus est: sed vt nulla esset, diuinationes hasce per Dæmonem exercentibus proposita pœna, satis per se turpe est, & ignominiosum fœdus cum Dæmone humani generis hoste teterrimo contrahere, & cum illo familiariter agere. Quare Iudæi cum Christum Dominum contumeliis proscinderent, *Samaritanum eum appellabant, & Dæmonium habentem, eúmque in Belzebuth Dæmoniorum Principe*, cum quo fœderatus esset, *Dæmonia eiicere*, criminabantur; quod scilicet, intelligerent nullum grauius aut fœdius crimen honesto viro impingi posse, quàm si eum Dæmone paredro & familiari ad decipiendum, & in fraudes inducendos mortales abuti confirmassent.

Leuit. 19. 26.
Leuit. 20. 6.
Ibid. n. 27.
1. Reg. 28. 9.
Ioan. 8 48.

 6 Dicat

Explicantur duo Scripturæ loca, quæ his artibus fauere videntur.

Iob.37.7.
Genes. 44. 15.& 5.

6 Dicat fortè aliquis, auguria & præsensiones futurorum, quæ per diuinandi artem inuestigantur, non esse damnabiles. Nam chiromantiæ fauere videtur quod legimus in libro Iob. *Qui in manu hominum omnium signat, vt singuli nouerint opera sua*; & in Genesi Ioseph dicit frátribus, *An ignoratis, quòd non sit similis mei in augurandi scientia?* & œconomus eius, *Scyphus*, inquit, *quem furati estis, ipse est in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet*. Ioseph ergo aut augur fuit, aut certè videri voluit, noluisset autẽ videri, si rem vetitam aut malam putauisset. Respondeo loci illius Iob hanc esse sententiam. *Qui in manu omnium signat*, id est, qui per tempestates, niues, imbres, manus omnium claudit & otiosas reddit, impediens ab agriculturæ & pasturæ operibus. Dicitur autem signare in manu, pro signare & claudere manus, Hebraica dicendi formula. *Vt singuli sciant opera sua*, id est, vt singuli sibi prospiciant, quid quouis tempore agere debeant, vel vt singuli sciant opera sua pendere à Deo; vnde Septuaginta verterunt, *vt singuli norint infirmitatem suam*. Ioseph se augurem per iocum dixit, vel ex opinione vulgi, qua summus augur habebatur. Adde nomen augurandi latè patere, & extendi ad omnem diuinationem, etiam ex signis, quæ diuinitus diriguntur. Itaque Ioseph noluit videri augur, vel Diuinus talis, quales erant alij in Ægypto, sed longè excellentior, vt qui spiritu Dei diuinaret, sicut iam ante non semel ostenderat, & pro tali illum habebant Ægyptij.

HIEROPOLITICΩN LIBER TERTIVS.

De Consiliariorum & consilij capiendi necessitate.

CAPVT PRIMVM.

1 COMMVNIS eorum opinio est, quibus pectus sapit, in rebus ambiguis debere nos non tantùm seriò quid faciendum sit meditando coquere, sed cum fidelibus etiam amicis communicare animi nostri sensa, qui nobis salutarium consiliorum auctores esse possint. Itaque Salomoni, *Ne innitaris*, inquit, *prudentiæ tuæ*. & alibi. *Salus vbi multa consilia*. & bonus ille Tobias, cum se à morte prope putaret abesse, inter aurea illa præcepta, quibus filium, quem superstitem relinquebat, instituit, etiam illud addidit: *Consilium semper à sapiente conquire*. Cur autem ita faciendum sit, in promptu est ratio: nam cum prudentia, quæ nostrarum actionum moderatrix esse debet, in bonorum malorúmque delectu potissimùm versetur, nec procliue sit res implicatas explicare, aut quid in quaque re verissimum sit perspicere, æquum est impensiùs rebus cognoscendis insistere, aliorúmque sententiam exquirere, à quibus salutaria consilia proficisci posse sperauerimus.

Cōsilij capiendi necessitas aliquibus sacra Scriptura testimonijs probatur.

Prou. 3. 5.

Prou. 11. 14.

Iob 4. 19.

Prou. 12. 18. mus. *Est enim*, vt Salomon docet, *lingua sapientum sanitas*, & *vbi sunt plures consiliarij, cogitationes confirmantur*, quemadmodum *dissipantur vbi non est consilium.* & vt alibi. *Cogitationes consilijs roborantur*, *& gubernaculis tractanda sunt bella*: nam bella etiam ipsa, in quibus violentiæ potius quàm consilio locus esse videtur, consiliis tamen regenda sunt: nam cum suscipiuntur *sedendo*, animo scilicet à perturbationibus vacuo, cogitandum est, *an cum decem millibus ei possimus occurrere, qui cum viginti millibus venit ad nos.* Et cum iam sub pellibus fuerimus, aut in acie, attentum esse oportet, & quidquid infestum esse potest circunspicere, paratáque habere præsidia, militémque ita disciplina institutísque militaribus formatum, vt nutum regentis sentiat, signúmque ab vno datum peditem simul, equitémque percurrat, quæ omnia arte constant, & consiliis, quæ sapiens gubernacula vocat, optimè administrantur.

Prou. 15. 22.

Prou. 20. 18.

Luc. 14. 31.

Probatur idem exẽplis Principum, & ipsius Dei.

2 Nec secus à cordatis Principibus fieri consueuit. Itaque Assuerus in Reginam Vasthi, quod se Regi, Satrapísque sistere recusasset, paulo commotior, in eam tamen non priùs animaduertit, quàm Regni procerum sententiam exquireret. *Iratus*, inquit, *Rex & nimio furore succensus, interrogauit sapientes, qui ex more Regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum.* Et Nabuchodonosor Rex exercitus suos in expeditionem, sub Holoferne duce emissurus. *Vocauit omnes maiores natu, omnesq; duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui, dixitq; cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio*, & ipsemet Deus, qui *Regum Rex est, & Dominus Dominantium*, quasi de re aliqua deliberatu

Esther 1. 12.

Iudith 2. 3.

Apoc. 19. 16.

beraturus Senatum conuocare, & cum ſuis de rebus agendis conſultare deſcribitur, non quod Deus, qui ſumma eſt ſapientia, de alicuius ſententia conſilium capiat aliquando, cum dicat D. Paulus. *Quis nouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit?* & Iſaias. *Quis audiuit Spiritum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cum quo iniȷt conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudiuit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit illi?* Sed quod res ita geri deſcribatur, quemadmodum à ſummis Principibus geritur, qui dum animo per ſe ipſos conſilia non expediunt, ea quæ ab amicis afferuntur amplecti conſueuerunt, itaque apud Danielem legimus ſententiam in Nabuchodonoſor Regem latam, vt ſcilicet; *Cor eius ab humano commutaretur, & cor feræ daretur ei, & ſeptem tempora mutarentur ſuper eum. In ſententia vigilum decretum fuiſſe,* hoc eſt Angelorum, qui vigiles propterea dicuntur, quod alacres, & ad Principis ſui Dei iuſſa capeſſenda expediti ſemper adſtant, eò, quò fuerint ablegati, perniciter aduolaturi. Itaque Michæas Propheta vt in Regum hiſtoria habemus. *Vidi*, inquit, *Dominum, ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei à dextris, & à ſiniſtris, & ait Dominus: Quis decipiet Achab Regem Iſrael, vt aſcendat & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, & alius aliter. Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus eſt Dominus. In quo? Et ille ait. Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarũ eius. Et dixit Dominus: Decipies & præualebis, egredere, & fac ita.* Itaque ipſemet Deus conſultationis huius præſes, & moderator, rem quæ veniebat in deli-

beratio

Rom. 11. 34.
Iſa. 40. 13.
Dan. 4. 13.
Ibid. n. 14.
3. Reg. 22. 19.

berationem cælitum Senatui proponit, illi diuer-
Iob 2.1. sis studiis ac sententiis in varias distrahuntur opiniones, existit tandem vnus aliquis ex prauorum spirituum numero, vt quondam Satan cum venissent filij Dei vt assisterent coram Domino, adfuit & ipse inter eos, vt habemus initio historiæ sancti Iob, is ad rem de qua agebatur agendam accomodatè se mendacem spiritum in ore Prophetarum futurum pollicetur, idque vt ita fieret, Principis illius peccatis postulantibus Dominus permisit. Vt vel ex hoc intelligere possint, qui de sua vnius sententia, omnia statuere consueuerunt, quasi sapientiæ laudem reportaturi, quam non mereantur illam sapientum nomenclaturam, qua tantopere delectantur. Verè enim dictum est à
Prou. 12. 15. Salomone. *Qui sapiens est, audit consilia.* &, *Astutus*, cordatus scilicet & prudens vir, *omnia agit cum con-*
Prou. 13. 17. *silio, qui autem fatuus est, aperit stultitiam.* Fecit hoc Moyses tantus vir, quem Dominus suo dignaba-
Exo. 18. 17. tur alloquio, qui soceri sui Iethro salutare consilium amplexus est, nec sibi pudendum putauit, si ad diuina colloquia admissus, ex quibus Reipublicæ administrandæ rationem hauserat, amici hominis & affinitatis iure propinqui monita sequeretur. Fecit & Dauid, cuius fuisse consiliarius dicitur in scriptura Achitophel, ille, quem tanti
2. Reg. 15. 12. faciebant omnes, vt *Consilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum.* Fe-
2. Reg. 16. 23. cisse etiam videtur Salomon, cum in Regum hi-
3. Reg. 4. 8. storia legamus *Azariam filium Nathan super eos fuisse qui assistebant Regi.* Cur enim assistebant? nimirum vt consilium darent, si interrogarentur,
Esther 1. 12. quemadmodum, vt paulo supra dictum est, Assuero septem illi sapientes aderant, ex quorum consilio

ſilio cuncta faciebat, & ipſemet Salomon, qui ſapiẽtiam à Domino poſtulauit, vt ſibi adeſſet quaſi conſiliaria, cum ait; *Da mihi Domine ſedium tuarum, aſſiſtricẽ ſapientiam*, eo ſcilicet fine, vt regnum ſibi commiſſum *diſponeret in æquitate & iuſtitia, & in directione cordis iudicium iudicaret. Quoniam*, inquit, *ſeruus tuus ſum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij, & legum*: credendus eſt ad aures & animum ſapientum conſilia libenter admiſiſſe, quibus in temperanda Rep. iuuari poſſet. Sap. 9. 4. Ibid. n. 5.

3 Porrò qui plus iuſto ſapiunt, cúmque hebetes ſint & tardi, acuti tamen & cordati ſibi videntur, proximè abſunt ab extremo rei peſſimæ gerendæ periculo, vt in illos optimè conueniat illa prædictio, quæ eſt apud S. Iob *Conſilium tuum præcipitabit te*, qui enim ſuperbi ſunt, itineris quantumlibet imperiti, & erroribus expoſiti, duces non requirunt, nec ſuam agnoſcunt ſtultitiam, ſi tamen aliquando agnoſcunt, priuſquam per deuia, & anfractus varios eò tandem deuenerint, vnde incolumes pedem referre, viámque quam emenſi ſunt retexere non poſſint. Itáque precatur Dauid, *Non veniat mihi pes ſuperbiæ*, quòd ſcilicet ad eas deueniam ſemitas, in quibus nulla apparent hominum veſtigia, tramitéque quo in viam ſalutis deducebar amiſſo in præceps ruam; nam impiorum & ſtultorum via, cum ampla initio videatur, & complanata, in anguſtum tamen, & in abrupta & ſcopuloſa loca paulatim deſinit, quemadmodum alicubi Propheta dixit, cum in Pſalmo cecinit. *Et iter impiorum peribit*. Itáque Iſaias, *Væ* inquit, *qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes*. Et Salomon ait. *Vidiſtis hominem ſapientem*

Incõmoda quæ illi incurrũt, qui conſilium capere recuſant. Iob 18. 7. Pſalm. 35. 12. Pſal. 1. 6. Iſa. 5. 21. Prou. 26. 12.

tem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. Expertus est hoc Godolias, qui cum ab amicis moneretur parari sibi ab Rege Ammonitarum insidias, certósque ab eo homines fuisse destinatos à
Ierem 40. quibus interficeretur, *Non credidit eis*, & ait: *Fal-*
14. 16. *sum tu loqueris de Ismahel.* Sed quis eorum falsus
Ibi.c.41.1. fuerit, statim exitus indicauit; nam *Venit Ismahel & optimates Regis, & decem viri cum eo ad Godoliam filium Ahicam in Masphat, & comederunt ibi panes simul in Masphat. Surrexit autem Ismahel filius Nathaniæ, & decem viri, qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam filij Sapham gladio, & interfecerunt eum.* Quique suo malo discere non potuit, aliis saltem documentum reliquit salutare, quo intelligant prudentis non esse, ita in sua fixum esse sententia, vt consilia, quæ ab amicis suggeruntur, audire nolint. Expertus est etiam Holofernes, qui cum exercitus sui viribus præfideret, séque satis instructum putaret ad quoscumque obuios habuisset hostes obterendos, saniora consilia, quæ Achior Ammonitarum Dux suggere-
Iudith 5. bat, suo magno malo, secutus non est. *Dicite mihi,*
3. inquit Holofernes, *quis sit populus iste, qui montana obsidet, aut quæ, & quales, & quantæ sint ciuitates eorum, quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum, vel quis Rex militiæ eorum? Et quare præ omnibus qui habitant in Oriente isti contempserunt nos, & non exierunt obuiam nobis, vt susciperent nos cum pace?* Prudens sanè & opportuna interrogatio, si Achioris responsionem, qui Hebræorum res habebat perspectissimas, veráque subiicere non dubitauit, vt ad aures ita ad animum admittere sustinuisset. Sed Holofernis purpuratis solita vanitate spem
Ibid.n.27. eius inflantibus dicentibúsque: *Quis est iste, qui*

filios

filios Israel posse dicat resistere Regi Nabuchodonosor & & exercitibus eius, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnæ? Veritatis impatiens, maximè vtilia suadentem ad Hebræos transire iussit, se verò consiliariósque suos perditum ire perrexit. Nam & Holofernes, Deo Iudith imbecillæ mulieri animos & vires addente, capite truncatus, & exercitus omnis in fugam versus, ab Hebræis concisus & deletus est, insigne posteris relinquens documentum, homines, cum se permisere fortunæ, tunc in maximo versari discrimine, non enim impetum, quo feruntur moderatis consiliis sufflaminari patiuntur.

4 Verùm ex alio etiam capite capiendi consilij necessitas existit, fit enim nonnunquam vt perplexæ admodum nodísque implicatæ difficultates occurrant, veniátque in controuersiam, liceat ne hoc an illud, quod cum accidit scrupulis pectus hæsitantis foditur & lancinatur, nec vlla pars quietis interim dum scrupulus nō eximitur, conceditur dubitanti. Itaque quod habemus in libro Iob neruos testiculorum Leuiathan serpentis implicatos esse ad conscientiæ perplexitates significandas accommodat D. Gregorius his verbis. *Horum*, inquit, *testiculorum nerui perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta implicatis inuentionibus illigantur, vt plerosq; ita peccare faciant; quatenus si fortasse peccatum fugere appetant, hoc sine alio peccati laqueo non euadant, & culpam faciant dum vitant, ac nequaquam ab vna se valeant soluere, nisi in alia consentiant ligari.* Hactenus Gregorius, qui dictum suum exemplis explicat, quæ fusè prosequitur, & apud ipsum videri possunt. Huic ergo malo consilium medicinam facit; auditis enim Consiliariorum,

Capiendū interdum consiliū, vt conscientiæ satisfiat.

Iob 40. 12.

riorum, & si opus fuerit Theologorum sententiis, quorum est ista disquirere; facilè Princeps quid faciendum sit peruidebit, Diuúmque Paulum audiet, cum ad Romanos scribit ita præcipientem. Ro.14.5. *Vnusquisque in suo sensu abundet*, quod non tantum significat integrum esse vnicuique in rebus ἀδιαφόροις suum sequi iudicium, & illud quod magis arriserit amplecti, sed etiam debere vnumquemque certum esse, ac sibi persuadere, id quod facit licitum esse, & Deo gratum; ne scilicet si dubitet, reluctantéque conscientia aliquid aggrediatur, peccati noxam incurrat, Ecclef. 3. 27. *qui enim periculum amat, in illo peribit.* Eam autem interpretationem recipere S. Pauli sententiam ex eo probatur, quod apud Græcos πληροφορεῖσθαι certissimè nosse, & compertum habere significet, vel plenè persuasum esse ita se rem habere: quare Syrus hunc locum Pauli exprimens. Ro.14.24. *Quisque*, inquit, *in scientia animæ suæ confirmetur.* Imò ad eandem explicationem, eundémque sensum exhibendum, nó inuitam trahere possumus vocem illam *Abundet*, vt sensus sit. Plenè & abundè certus sit, id quod agit bonum esse ac licitum, nulláque ex parte diuinis præceptis, aut rectæ rationi repugnans, nullíque rei agendæ manus admoueat, dubitante, ac fluctuante conscientia. Qui enim secus agunt, peccant, eodem Apostolo dicente. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Quo loco fides nihil est aliud, quàm persuasio, dictaménque conscientiæ, existimantis id quod aggreditur bene fieri, actionémque illam peccato obnoxiam non esse. Hæc autem vt dixi in Consiliariorum, Theologorúmque congressibus & consessibus plenè discutiuntur, quibus componendæ conscientiæ modus Principibus

bus aperitur, vt pede inoffenso spatium diuinorum mandatorum decurrere possint. Talem Principem fuisse oportet Ioas Regem Iuda, quamdiu Ioiadæ sacerdotis consiliis secundas aures præbuit, de eo enim dicitur in historia Regum. *Fecitq; Ioas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus eum docuit Ioiada Sacerdos.* 4. Reg. 12. 2.

5 Illa tandem ex crebra seriáque consultatione commoditas existit, quod licet fracta, rebúsque aduersis impulsa consilia fœlicem exitum non sortiantur, non tamen minus prudens à cordatis viris, qui res ab euentibus non metiuntur, habetur Princeps, si adhibitis in consilium fidis, prudentibúsque consiliariis, id agendum susceperit, quod cum prudenter institutum sit, æquior tamen finis excepit, nam multi interueniunt casus, quos assequi humana mens numquam potuisset, qui inita prudenter consilia disturbant, & euertunt; quod si accidit, non tamen minùs prudens ille existimandus est, qui circunspectis benéque perpensis rei, de qua agitur, adiunctis omnibus, consilium ceperit. Itaque quod dicit Sapiens, *Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis*; semper locum habet apud prudentes viros quos nunquam pœnitet, licet captum consilium infœlix exitus frustretur; in eo enim acquiescunt quod quidquid actum est, id prudenter & iuxta rationis præscriptum actum est. Quanquam frequentiùs euenit, vt prudens consilium faustus etiam & fortunatus exitus consequatur.

Eum, qui cum cōsilio aliquid aggreditur, prudentem habēdum, etiam si id quod agendum suscepit, infelicem exitū sortiatur.

Ecclef. 32. 24.

***

Qualis Consiliarius à Principe deligendus sit.

CAPVT II.

Senes consilio meliores esse quã iuuenes.

1 MVlta sunt, quæ Princeps spectare debet in eligendis Consiliariis, in quo quantò periculosiùs erratur, tantò attentiùs insistendum est, ne quid in hoc delectu Principem fallat. Nos aliquas bonorum Consiliariorum notas, quantum ex sacris litteris colligere poterimus, indicabimus, quibus iuuetur vt possit bonos à malis internoscere. Ac primò quidem quod ad ætatem spectat, senes consiliis dandis aptiores puto, quàm iuuenes, nam longæ ætatis beneficio sapientiam colligere potuerunt, qua iuuenes plerumque carent. *In antiquis*, inquit S. Iob, *est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Et Ecclesiasticus ait. *Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium; corona senum multa peritia*; & alibi monet idem auctor, *Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbijs eorum conuersare, ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & seruire Magnatis sine querela. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à Patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.* Ita Ecclesiasticus, quod sanè dictum verissimum esse, Roboami cum senibus & iuuenibus consultatio cum ad Regni gubernacula sedere cœpit, de qua sæpius dictum est, liquidò satis ostendit.

Job 12.12.
Eccles 25. 7.
Eccle. 8. 9.

2 Nec

2 Nec tamen cùm senes dico, eos tantùm intelligo, quorum defectum est ac præmortuum corpus, cutis exarata rugis, capútque ac mentum canitie conuestitum, quamuis enim illa ætas verenda sit, suámque habeat dignitatem; qua de re legimus in Prouerbiis, *Dignitas senum canities*, & alibi. *Corona dignitatis senectus*, in cuius venerationem in Leuitico præcipit Dominus *Coram cano capite consurgere*; de ea tamen canitie potissimùm sermo est, quæ mentis & consilij maturitatem affert, non de illa, quæ effætum corpus, & humanis ministeriis reddit inutile. Itaque legimus in Sapientiæ libro. *Senectus venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata, cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Fieri enim potest, atque vtinam aliquando non fieret, vt homines iam grandæui in suis vitiis, quibus assueuerunt consenescant, nec aut virtutis amore, aut impendẽtis mortis periculo, à turpitudine, quam adamarunt, reuocari possint, vt moribus improbi, ita consilio minimè boni. Tales fuêre seniores illi, qui in Susannæ concupiscentiam exarserant, illámque iniquo circumuenire iudicio, opprimeréque decreuerant, quod sanctus Propheta Daniel *Inueteratos dierum malorum appellauit*. Tales illi de quibus dicit Isaias. *Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit*. Quare Dominus cum Moysi populi sui Duci pręcepisset: *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel*, statim addit. *Quos tu nosti, quòd senes sint*. Quem locum explicans S. Gregorius. *Rectè*, inquit, *Dominus ad Moysem, dicit: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quòd senes populi sunt. In quibus quid aliud quàm senectus cordis requiritur,*

Senũ maturitatem à moribus, potiùs, & prudentia, quàm ab annis spectandam esse.

Prou. 20. 29.
Prou. 16. 21.
Leuit. 19. 32.
Sap. 4. 8.
Dan. 13. 52.
Isa. 65. 20.
Num. 11. 16.
Mor. li. 19. c. 11. aliàs 13.

cum tales iubentur eligi, qui senes esse sciuntur. Si enim senectus in eis corporis quæreretur, à tantis sciri poterant, à quantis videri. Dum verò dicitur, quos tu nosti, quod senes populi sunt, profectò liquet, quia senectus mentis non corporis eligenda nuntiatur. Hæc ille. Talis Rex ille, de quo in Ecclesiaste Salomon ait. *Melior est puer pauper, & sapiens, Rege sene, & stulto, qui nescit præuidere in posterum*, & senex ille fatuus, quem se odio prosecutum fuisse testatur Ecclesiasticus, cum ait: *Tres species odiuit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum. Pauperem superbum, diuitem mendacem, senem fatuum & insensatum.*

Ecclef. 4. 13.

Ecclef. 25. 3.

Senũ prudentiã experientia magna ex parte acceptam esse referendã.

3 Cur autem senes aliis prudentiores sint illud est in causa, quòd cùm diutiùs vixerint, mores etiam multorum hominum viderint, vrbésque lustrarint, nec semel fuerint in rebus agendis aut aliorum nequitia, & dolo, aut quod ipsi minùs ad ea quæ opus fuisset aduerterint implanati, suo malo cautiores facti sunt, & in iudiciis ferendis doctiores. Egregium hac de re testimonium habemus apud Ecclesiasticum, cum ait: *Qui non est tentatus quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa; & qui multa didicit, enarrabit intellectum; qui non est expertus pauca recognoscit, qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam, qui tentatus non est, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitia; multa vidi errando, & plurimas verborum consuetudines. Aliquoties ad mortem vsque periclitatus sum horum causa, & liberatus sum gratia Dei.* Quibus verbis, quia lucem afferre potest alia ex Græco conuersio, eam hic subiungam, sic enim se habet. *Qui non est tentatus, quid scit? vir qui vagatus est, vidit multa, & multum expertus enarrabit intellectum; qui non expertus est, nouit pauca, & qui deceptus est, multiplicat astutiam,*

Ecclef. 34. 9.

Biblia regia.

astutiam, multa vidi in deceptione mea, & fictiones verborum meorum intellectus meus, pluries vsque ad mortem periclitatus sum, & liberatus sum horum gratia.

4 Hæc autem fuit causa propter quam omnium gentium more receptissimo senes ad consilia publica adhibeantur. Atque ita in libro Iudicum seniores consultant, *Dixeruntq; maiores natu, Quid faciemus?* vt etiam in libris Regum, & Iudith historia, cum Nabuchodonosoris consultatio proponitur dicitur aduocasse; *omnes maiores natu:* & cum apud Incolas Iabes Galaad consultatur admittendæ ne essent conditiones Naas Ammonitę pacem ita pollicentis si erui sibi paterentur oculos dextros, seniores quid facto opus sit statuunt, & tandem in Hebræorum Republ. Senatus erat capitum septuaginta ex senioribus Israel, cuius frequens est mentio in sacris litteris; quorum consilium quantopere publicis negotiis esset vtile, illa Domini per Prophetam comminatio ostẽdit, cum præsidiis se nudaturum minitatur Rempub. quibus ipsa stabat, de Israel sublaturum se *honorabilem vultu, & senem*, quibus si Resp. caruisset, ad certam perniciem rueret, salutaribus consiliis destituta: sed de Consiliariorum ætate ista sint satis.

Senes veteri gentiũ more in cõsiliũ adhiberi solitos. Iud. 21. 16. 1. Reg. 4. 3. Iud. 2. 2. 1. Reg. 11. 3. Num. 11. 16. & alibi. Isa. 3. 3.

5 Nunc aliquid de vitæ morúmq; probitate dicamus, qua qui destitutus est, eum quantumuis acri ad iudicandum ingenio præditum, minùs tamen aptum Consiliarium esse existimo, nam *Qui sibi nequam est, cui bonus esse poterit?* cum præsertim variis perturbationibus, quæ exercitatione virtutis comprimi debuissent, in diuersas partes rapiatur, vitiísque implicatus, iustitiæ ac omnis virtutis patrocinium suscepturus vix debeat ille existimari,

Eos deligẽdos consiliarios, qui à vita probitate commẽdationem habeant. Eccles. 14. 5.

mari,

mari; cuius animum voluptates occupant, libido deuincit, subiugat auaritia, cupiditates perturbant, quatit metus. Itaque liquor ille præstantissimus sapientiæ, quam Deus amicis suis, qui à peccatorum sordibus defęcatam habent animam largè concedit, iis denegatur, qui vitiorum labe sordescunt; quemadmodum à Sapiente verissimè dictum est cum ait: *In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu:* quemadmodum enim bonus senex Iacob iam morti proximus filiis suis bene precaturus Simeonis & Leui consilia & facta se non probare significauit, quod ab vltionis libidine profecta essent, non ab amore iustitiæ, cum scilicet *In furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum,* Hemor & Sichem, qui Dinam rapuerat, interfecerunt, vrbémque in stupri vltionem depopulati sunt. Dixit enim: *In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea,* ita Dominus fouet & exosculatur *Cogitationes iustorum*, quæ sunt iudicia, quemadmodum *Consilia impiorum fraudulenta* detestatur. Impij enim & scelesti homines ex fraudibus & dolis planè constituti sunt, túncque demum se putant arcem tenuisse sapientiæ, cum *Super populum malignati sunt consilium*, vel, vt vertit D. Hieronymus, *Contra populum tuum nequiter tractauerunt tota die iniustitiam cogitantes, & sicut nouacula acuta dolum facientes, diligunt enim malitiam super benignitatem, iniquitatem magis, quàm loqui æquitatem, diliguntq́; omnia verba præcipitationis linguamq́; dolosam.* Quare S. Dauid ab huiusmodi hominibus, qui nec Deum timent, nec homines reueren-

Sap. 1.4. · Genes. 34. 25. · Pro. 12. 5. · Psal. 82.4. · Psal. 51.3.

tur,

tur, circumueniri timens diuinum sibi auxilium ad quod confugit, putauit esse necessarium, atque ideo clamat ad Dominum. *Exaudi Deus oratio-nem meam, cum deprecor, à timore inimici eripe animam meam. Protexisti me à conuentu malignantium,* Psal. 63 2. qui scilicet collatis inter se capitibus, vt me euerterent, conspirauerant, *A multitudine operantium iniquitatem, quia exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatum:* Est enim illis solemne astu, tectísque consiliis grassari, & simpliciter, confidentérque gradientem telis, ex pseudosapientiæ suæ pharetra depromptis ex insidiis impetere. *Subito enim sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam:* In suis enim consessibus illud omnino fixum, & firmum esse cupiunt, vt perdant innocentem. *Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt quis videbit eos?* Tanta enim artis subtilitate technas suas texunt, vt putent posse se etiam acutiorum visum fallere: tandem omnem euertunt officinam, in qua mille artes nocendi conditas habent, *Scrutanturq́ iniquitates, & ad cor altum accedunt*, mira scilicet astutiæ profunditate excauatum, & tenebris suæ prudentię inuolutum, in quo machinas omnes bonis, rectísque hominibus oppugnandis, & si fieri possit deiiciendis, & euertendis adornant. Sed nimirum in irritum cadunt conatus omnes scelestorum, nam non solùm *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum*, sed etiam Dominus eas ipsas fraudes, quas ad iustos circumueniendos noctere satagebant, in eorundem perniciem, magno ipsorum malo conuertit; quod vtrumque ex scripturis nullo negotio probari potest.

Prauorum & astutorũ hominũ consilia nõ eum sortiri exitũ, quẽ ipsi voluissent.

6 Ac primò quidem astutis & prauis hominibus consilia subdola non procedere, quemadmodum ipsi cupiunt, multis locis docet scriptura, dicente D. Petro, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et Isaia. *Ego sum Dominus irrita faciens signa diuinorum, & ariolos in furorem vertens, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.* & Dauide in Psalmo, *Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia Principum.* & S. Iob, *Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.* Quod dicitur in vulgata, *Ne possint implere quod cœperant.* Septuaginta verterunt, *Et non facient manus eorum veritatem*, quia nimirum cogitatis, quæ animo destinauerant, opus non respondebit, diuina virtute manus eorum obstupefaciente, ne quæ animo conceperant, externo opere moliantur, & exequi possint; quod fortè Salomon docuit, cum ait in Prouerbiis, *Impius facit opus instabile*, torpente nimirum manu, & animi conceptiones & vota, externis conatibus non adæquante. Illustrissimum huius rei exemplum habemus in iis, qui temerario ausu insanam illam celsissimæ turris structuram excitare instituerunt, vt nominis celebritatem ingenti illa mole sibi conciliarent apud posteros, nam cùm ad eum diem terra, *labij vnius fuisset & sermonum eorumdem*, ita voces eorum Dominus confudit, vt alter alterum, diuersum quiddam barbarúmque sonantem non intelligeret, quæ res operis prosequendi consilium discussit, & diuinæ voluntati minimè consentientes conatus, in irritum cadere planissimè ostendit. Illis enim

1. Pet. 5. 5.
Isa. 44. 24. 25.
Psalm. 32. 10.
Iob 5. 12.
Prou. 11. 10.
Gen. 11. 1.

enim accidit, quod Isaias dicit quodam loco; *Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecit Ægyptum* (dicemus nos turris ædificatores) *In omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens. Elongatum est enim iudicium ab eis; palpauerunt sicut caci meridiem, & quasi absque oculis attrectauerunt, impegerunt meridie, quasi in tenebris.* Vt enim dicitur in Prouerbiis. *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Et meritò preces fundens ad Dominum Mardochæus in Estheris historia ita loquitur; *Domine, Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est, qui tuæ possit resistere voluntati.* Quare Pharao Israël vexare quidem potuit miris modis: obterere, Domino illum defendente, non potuit; Saul etiam Dauidem, quem ad necem quærebat, iactare, in exilium pellere, vt interficeret autem, quamuis eum votis omnibus sublatum vellet, nulla ratione assequi potuit. Nec Darij satrapis feliciùs processerunt doli, quamuis callido consilio violatæ Religionis prætextu, Danielem mortis reum facere statuissent, dicebant enim. *Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi fortè in lege Dei sui*; nam Dominus obturauit ora leonum, Danielemque ab eorum rictibus ereptum pristinæ restituit amplitudini; *Iubentéque Rege adducti sunt viri illi, qui accusauerant Danielem, & in lacum leonum missi sunt ipsi & filij, & vxores eorum, & non peruenerunt vsque ad pauimentum laci donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt. Deus enim scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes,* vel vt alij vertunt *Conatus eius perficiuntur.* Hominum verò temeritas & astutia in cassum contra pios homines, Deumque ipsum

Isai. 19. 14.
Isai. 59. 10.
Prou. 21. 30.
Esther 13. 9.
Exod. 1. & 14.
1. Reg. 18. & 19. & 23.
Dan. 6. 5.
Dan. 6. 24.

 suos

suos conatus vrget, quasi eorum cogitatio Deum fallere possit, aut si Deus quid cogitent intelligat, obsistere non possit, vt iam contra insanos istos clamare libeat cum Isaia. *Væ qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicunt, quis videt nos? & quis nouit nos? Peruersa est hæc vestra cogitatio, quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo, non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo, non intelligis.* & alibi. *Væ filij desertores dicit Dominus, vt faceretis consilium, & non ex me, & ordiremini telam, & non per spiritum meum, vt adderetis peccatum super peccatum, qui ambulatis vt descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis & habentes fiduciam in vmbra Ægypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia vmbræ Ægypti in ignominiam.*

Isai. 29. 15.

Isai. 30. 1.

7 Alterum quod probare institueram, illud erat, astutorum ista consilia, quæ ad alios fallendos, & capiendos adornantur in auctorum ipsorum perniciem, plerumque conuerti. Egregiè dictum est hoc à Sapiente, cum ait. *Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet, & plaga dolosa, dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam, & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo, & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum consilium super ipsum deuoluetur, & non agnoscet vnde adueniat illi; illusio & improperium superborum, & vindicta sicut Leo insidiabitur illi. Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum, dolor autem consumet illos antequam moriantur.* Et sanctus Dauid. *Ecce, inquit, parturiit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem, lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius,* &

Illa eadem cõsilia quæ praui homines excogitant, in eorumdem perniciem frequenter conuerti.

Eccles. 27. 28.

Psal. 7. 15.

& in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Adducit enim Dominus consiliarios, prudentes scilicet huius sæculi, qui prudentia illa pollent, quæ inimica est Deo, *in stultum finem*, vt dicitur in libro Iob; *Eosque apprehendit in astutia eorum:* quamuis enim *Inueniantur in populo impij insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos viros, & sicut decipula plena est auibus, sic domus eorum plena sint dolo:* eos tamen supplantat Dominus, & iuxta ipsos laqueos ponit, aut cippos fodit in quos cadant, nec emergendij aut se explicandi facultatem concedit, iuxta illud Dauidis. *Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos, dum alleuarentur.* Iob 12.17. Iob 5.13. Isai. 5.26. Psal. 72. 18.

8 Sed illud imprimis diligenter prospiciendum est Principi, ne is quem voluerit in consilium adhibere, specie boni publici, priuata compendia consectetur consiliorum suorum rationes eò dirigendo, vt suis commodis velificetur: quod ipsum est sapientis consilium apud Ecclesiasticum cum ait. *A consiliario serua animam tuam, prius scito, quæ sit illius necessitas, & ipse enim animo tuo cogitabit ne fortè mittat sudem in terram, & dicat tibi. Bona est via tua, & stet è contrario videre quid tibi veniat.* Quasi dicat: Diligenter caue, quid consiliarius tuus consilij afferat, quamuis enim consilium petere sit frequenter necessarium, est tamen periculosæ aleæ res plenissima: quare explorandum priùs est, an consiliarius aliqua prematur necessitate, an aliquod illi cum alio Principe vinculum, aut necessitudo intercedat, quid sibi ab iis, de quibus consultatur timere possit, quid sperare; nam cum ipse res suas magis caras habeat, diligentiúsque promouere studeat, quàm Principis, sedulò cogitabit, qua ratione possit sua vitare incommoda, *Eos deligẽdos consiliarios, qui suis cõmodis quaeritandis non studeant.* Eccles. 37. 9.

suæ

suǽque seruire vtilitati, resque publicas aut Principis præ suis negliget, cúmque vocatus fuerit in consilium, cippum in quem incidas aperiet, aut sudem in quam impingas in terram panget, structísque dolis, omnia tamen longè à periculo abesse pronuntiabit, ipse interim è regione obseruans an aliquid tibi mali accidat, ex quo ipse vtilitatis aliquid percipere possit. Exemplum huius rei, maximè illustre, habemus in historia Regum. Nam cum vrbe excessisset Dauid sibi metuens à filio Absalone, iamque Absalon Ierusalem ingressus cum suis consultaret quid facto opus esset, vt sibi Regnum quod videbatur adeptus, stabiliret, educendæ ne essent repente copiæ, & in Dauidem suscipienda expeditio, iis duntaxat ad bellum emissis militibus, qui ad manum essent, an verò contrahendus esset ex vniuerso Israële exercitus, qui cum esset coactus tum demum in Dauidem immitteretur. Achitophel cuius eo tempore sapientia tanti fiebat, vt oraculi Diuini
2.Reg.17. 1. instar haberet, ita loquebatur: *Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte, & irruens super eum (quippe qui lassus est & solutis manibus) percutiam eum; cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam Regem desolatum, & reducam vniuersum populum, quomodo vnus homo reuerti solet; vnum enim virum tu quæris, & omnis populus erit in pace, placuitque sermo eius Absalom, & cunctis maioribus natu Israël.* Et sanè rei, quam aggrediebatur Absalom, vtile in primis, & accommodatum consilium dederat Achitophel, stetissétque sententia, nisi rem totam Chusai Arachites ad dicendam sententiã vocatus discussisset; nam cum à Dauidis partibus staret, illique faueret, licet

cet ignorantibus hoc Abſalone & conſiliariis eius, ita conſilium ſuum temperauit, vt cum de Abſalone in regno firmiter ſtabiliendo ſolicitus videri vellet, id tamen præcipuè ageret, vt Dauidi, quem opprimi poſſe videbat, ſi Achitophelis vinceret ſententia, pararet incolumitatem. *Nam* 2. Reg. 17.
dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt bonum conſilium 7.
quod dedit Achitophel hac vice. Et rurſum intulit Chuſai. Tu noſti patrem tuum, & viros qui cum eo ſunt, eſſe fortiſſimos, & amaro animo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat; ſed & Pater tuus vir bellator eſt, nec morabitur cum populo, forſitan nunc latitat in foueis, aut in vno quo voluerit loco; & cum ceciderit vnuſquiſque in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta eſt plaga in populo, qui ſequebatur Abſalom, & fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi Leonis, pauore ſoluetur; ſcit enim omnis populus Iſraël fortem eſſe patrem tuum, & robuſtos omnes, qui cum eo ſunt; ſed hoc mihi videtur rectum eſſe conſilium. Congregetur ad te vniuerſus Iſraël à Dan vſque Berſabee, quaſi arena maris innumerabilis, & tu eris in medio eorum, & irruemus ſuper eum in quocumque loco inuentus fuerit, & operiemus eum, ſicut cadere ſolet ros ſuper terram, & non relinquemus de viris qui cum eo ſunt, ne vnum quidem. Quod ſi vrbem aliquam fuerit ingreſſus, circumdabit omnis Iſraël ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, vt non reperiatur ne calculus quidem ex ea. Dixitque Abſalom & omnes viri Iſraël. Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ conſilio Achitophel. In quo tamen vel ipſius Scripturæ teſtimonio falſi ſunt, ex qua diſcimus offuſas à Domino fuiſſe tenebras conſiliariorum illorum mentibus, ne quàm vtile Achitophelis conſilium eſſet, poſſent agnoſcere, ait enim. *Domini nutu diſſipatum eſt conſilium Achitophel*

tophel vtile, vt induceret Dominus super Absalon malum. Itaque in viro etiam probo, qualis erat Chusai, apparet quàm periculosa res sit, consilium ab eo petere qui priuatis affectibus ducitur, aut qui si aliquod à Principe ineatur consilium, veretur ne rerum suarum incrementum intercipiatur, aut etiam damnum aliquod incurrat. Hoc enim hominum genus nihil non agit, séque in omnem versat partem, vt ea quæ sibi vtilia esse intelligit, quasi bono publico opportuna consilia Princeps amplectatur, semperque eò dirigit aciem mentis, vt honorem suum, rem familiarem, potentiámque in aula amplificet, illáque omni nisu amoliatur, quæ aliqua ratione nocitura videantur. In Regis Assueri aula fuerat Aman ad magna & honorata ministeria Regio fauore productus, itaque in omnem occasionem potentiæ huius augendæ intentus, cum quæsiisset ab eo Assuerus, quanam ratione ille esset honorandus, quem Rex honorare decreuisset, ille putans se potissimùm, qui gratiosissimus esset Principi, nouis istis honoribus admouendum, cum clarissimi triumphi

Esther 6. 7. spem animo præsumpsisset, ita respondit; *Homo quem Rex honorare cupit, debet indui vestibus Regiis, & imponi super equum, qui de sella Regis est, & accipere regium diadema super caput suum, & primus de Regiis Principibus ac Tyrannis teneat equum eius, & per plateam ciuitatis incedens clamet & dicat, sic honorabitur quemcumque voluerit Rex honorare.* Quod si triumphum illum Mardochæo, cui erat infensus parari sensisset, aliam planè instituisset orationem, ac fortè quod aulicis familiare est, Assuero fuisset auctor, quasi Mardochæi crescentis magnitudini faueret, vt eum ad aliquam gubernandam

dam prouinciam destinaret, non eo consilio, vt creditæ illius fidei gubernatio virtutis & Regiæ beneuolentiæ testimonium esset, sed vt eum longius submoueret, quem suis luminibus officere animaduerteret; *Multi pacifici sint tibi*, inquit Ecclesiasticus, *& consiliarius sit tibi vnus de mille, si possides amicum in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei. Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis, & contra est amicus qui conuertitur ad inimicitiam, & est amicus, qui odium & rixam & conuitia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.* Cuius moniti sententia ea est, paucos admodum esse fideles amicos, qui sincero animo consilium dent postulantibus, ac proinde maximè attentum debere esse eum, qui ab amico consilium petit, ne forte is cui se credit cum postulat consilium, spe aliqua, aut timore instinctus sibi potiùs quàm illi consulat. Prudentium est ista laus, & eorum, qui longo rerum vsu docti sunt, hi enim facilè, quò consilium dantes spectent deprehendunt: nam, *Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.* Hanc ego solertiam in Rege Iuda Iosaphat requiro, qui Achab Israëlis Regis suadenti vt prælium quod imminebat, cultu regio amictus iniret: id sibi passus est persuaderi, cùm tamen ipse Achab dissimulato Regis habitu, sub priuati cuiuspiam militis armis latuisset; quod sanè consilium vel eo nomine suspectum illi esse oportuit, quòd qui Regij cultus retinendi auctor erat, ipse mentito habitu prælium est ingressus. Itàque proximè abfuit Iosaphat à periculo, Achabi consilio, in extremum discrimen adductus, nisi vociferando

Eccles. 6. 6.

Prou. 27. 19.

ferando sibi consuluisset, illique intellexissent eum non esse Regem Israël, quem Syriæ Regis
3.Reg. 22. arma potissimùm petebant ad necem. *Rex autem,*
31. *Syriæ*, vt dicitur in Regum historia, *præceperat Principibus curruum triginta duobus dicens. Non pugnabitis contra maiorem & minorem quempiam, nisi contra Regem Israël solum. Cum ergo vidissent Principes curruum Iosaphat, suspicati sunt, quòd ipse esset Rex Israël, & impetu facto pugnabant contra eum, & exclamauit Iosaphat, intellexeruntque Principes curruum, quòd non esset Rex Israël, & cessauerunt ab eo.* Quod si etiam ab amicis cauendum est, cum petimus consilium, quid de iis erit sentiendum, quos offendimus aliquando, aut à quibus ipsi offensi sumus? sanè multò magis horum fidem suspectam esse conuenit, ne fortè tempore soporatus dolor noua se se aperiente nocendi via recrudescat, & in caput innocentis, etiamsi nulla recens offensio extiterit, odij virus effundatur. Exemplo est Zebul, qui Gaal infensus eum decipere conatus est; nam cum procul venientium hostium globos Gaal intueretur, rémque cum Zebul communicaret, hic suspicionem hostilium agminum aduenientium eximere conatus est, ne si periculum imminens animaduerteret, sibi suisque consule-
Iud. 9. 36. ret. *Cum vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul. Ecce de montibus multitudo descendit: cui ille respondit, vmbras montium vides, quasi capita hominum, & hoc errore deciperis.* Illud etiam addiderim consanguineorum ipsorum, qui nos amant, beneque nobis volunt, & rebus nostris aduersis tanquam ad se spectantibus tanguntur, in consiliis dandis suspectam fidem esse posse, cum etiam ipsi immodicis animi perturbationibus agitari possint, spe, me-

tu,

tu, inuidia, aliiſque huiuſmodi motibus, quibus cum cietur animus, vel quid facto opus ſit non videt, vel ſi quod verum eſt videt, amico inuidet vt ſibi commodet, ſuiſque perturbationibus obſequatur. Magnus erat Ioab apud Dauid auunculum ſuum, eámque magnitudinem ſibi ingentibus promeritis, bellica virtute, multiſque in rebus explorata in Regem fide parauerat: cum tamen Abner, Isboſetho regiæ Saulis domus ſtirpi, quem pleræque Iſraëlis tribus Regem ſequebantur, infenſus, ad Dauid trãſire ſtatuiſſet, & cum ipſo Dauide fœdus pepigiſſet, veritus Ioab ne plus gratia apud Dauidem Abner poſſet, quàm ipſe maluiſſet (erat enim Abner vir ſtrenuus, & maximæ apud Iſraëlitas auctoritatis) eum omni qua fieri poſſet ratione amoliri ſtatuit, & ab Regis latere tantum virum abſtrahere, qui ſi Regi adeſſet, iam ipſe non tanto apud Dauidem eſſet in pretio. Itaque illum apud Regem calumniari aggreſſus eſt, & in inuidiam vocare, quaſi non bona fide transfugiſſet ad Dauidem, ſed eo conſilio ſe ſe illi adiunxiſſet, vt exploratis eius conſiliis eum tandem Isboſetho, cui ad eum diem ſeruierat, faciliùs proderet. *Et ingreſſus eſt Ioab ad Regem, & ait: Quid feciſti? Ecce venit Abner ad te, quare dimiſiſti eum, & abiit, & receſſit? Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, vt deciperet te, & ſciret exitum tuum, & introitum tuum, & noſſet omnia quæ agis?* Sed cum fortè non perſuaderet, tandem gliſcens inuidia eò erupit, vt virum innocentem, & nihil tale ſuſpicantem, interimeret: quanquam alia etiam intercedebat offenſio propter Aſaelem Ioabi fratrem, quem Abner ſe cum fugeret inſequentem haſta transfixerat. Mi-

2. Reg. 3. 24.

nus itaque miror Sapientis in Ecclesiastico consilium, qui cum prius valde omnibus commendasset, vt in rebus ambiguis amicos consulerent,
Ecclesi.32. ait enim. *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum*
24. *non pœnitebis, in via ruinæ non eas, & non offendes in lapides, nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum.* Statim subdit, *& à filiis tuis caue, & à domesticis tuis attende.* Quamuis enim laudabilem putem eorum Principum consuetudinem, qui filios aut nepotes rebus administrandis præficiunt potiùs quàm alios, quibus non ita cordi futura speratur Principis amplitudo, cùm ei tantæ necessitudinis beneuolentiæque fœdere coniuncti non sint; modus tamen quidam, meo iudicio, adhibendus est, vt scilicet Princeps bene exploratis, & quantum fieri potest cognitis eorum affectibus, sic cum illis quæ gerenda sunt communicet, illorúmque vtatur opera, vt tamen æstu perturbationum, quibus fortè commouentur, iræ, spei, timoris, ambitionis, diuitiarumque amplificandarum cupiditatis, non abripiatur, aut deflectat à recto virtutis cursu, dumque illis gratificari studet, ipse ad vadosa loca, scopulosque deferatur. Quare quod Ionathas de parente
1.Reg.20. suo Saul prædicat cum ait. *Neque enim faciet pa-*
2. *ter meus quidquam grande vel paruum, nisi prius indicauerit mihi.* Sanè in viro Principe non probauerim, cum sæpe tempora incidere possint in quibus rationi consentaneum sit, arcanum aliquod nepoti aut filio non patere, ne fortè inde Reipublicæ incommodandi occasionem arripiant, dum se & sua, qua bonis artibus, qua fraudibus & dolo, qua innocentium damno & iniuria promouere student. Inter affectus autem potissimùm in huius

huiusmodi hominibus dominari video, diuitiarum censuúmque amplificandorum immodicam cupiditatem, quæ cupiditas Apostolo teste, *Radix est omnium malorum,* nominatimque in consiliario cauenda, nam *qui quærit locupletari, auertit oculum suum*, & à scopo in quem intendere suasque omnes actiones dirigere debuisset, aliò auertit oculum, quò scilicet eum rapiunt fulgor auri, diuitiarumque illecebræ, quibus captus ita sua accommodat consilia, vt præ diuitiis honestatem spernat, tenuéque aliquod emolumentum, ipsa virtute, qua nihil pulchrius esse potest, antiquius ducat. Quare Ecclesiasticus cum consilium capimus, abiis cauendum monet, qui vehementi aliquo ducuntur affectu, quo impediti minus perspicere possunt quid fugiendum sit, quid amplectendum, vetátque cum pauido de bello, cum Religionis contemptore de diuino numine colendo, cum liuidis de gratiis alicui agendis agitare consilia, quæ omnia, aliáque ita ab Ecclesiastico lapidè efferuntur per ironiam. *Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere, de ea quæ æmulatur, cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de consummatione anni, cum seruo pigro de multa operatione. Non attendas his in omni consilio.* Et quidem meritò. Nam, vt quisque affectus est, ita ferè iudicat, sententiámque exquirenti, de rebus ita pronuntiat, vt ipse sentit. Itaque Ionadab homo impurus Ammonis consilia expedit in scelere, cum sorore Thamar, quam deperibat perpetrando. Contrà

1.Tim.6. 10.
Eccles.27. 1.
Eccles.37. 12.
2.Reg. 13. 5.

Genes. 13. 7. Loth castus & sanctus, ciues suos quantum poterat, à damnato illo concubitu arcere conabatur. Rursus liberalis & largus ipse *Miseretur & commodat*, & aliis vt idem faciant auctor est, vt 2. Esdræ 5. 10. bonus ille Nehemias faciebat, cuius est illa oratio ad ciues suos. *Et ego, & fratres mei, & pueri mei commodauimus plurimis pecuniam, & frumentum, non repetamus in commune istud, æs alienum concedamus, quod debetur nobis. Reddite eis hodie agros suos, & vineas suas, & olineta sua, & domos suas, quin potius & centesimam pecuniæ, frumenti, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis.* Contrà Giezi si ipsum Elisæus consuluisset, accipiendumne videretur à Naaman Syro viro opulento, talentum vnum aut alterum; quo suam ipsi facilius tolerarent paupertatem, præsertim cum ipse liberaliter admodum offerret, imò vim faceret, sanè censuisset, viri Principis liberalitatem repudiandam non 4. Reg 5. 16. esse, ne fortè parum vrbanus, propositique sui nimiùm tenax videretur, contra quam Elisæus vir sanctus iudicabat, qui vrgenti Syro respon-Ibidem. dit. *Viuit Dominus ante quem sto, quia non accipiam.* Itaque audiendus Ecclesiasticus, cuius illa vox est. Eccles. 8. 20. *Cum fatuis consilium non habeas, non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.*

9 Sed transeamus ad libertatem, in sententia dicenda, quam vereor ne Principes oderint in consiliariis suis, quorum *spiritu multiplici* offenduntur, vehementi scilicet, & acri liberáque oratione, vt Baldad ille Suhites apud Iob: ea enim conditio est veritatis, vt odium inuidiámque conciliet. Expertus est Achior, qui cum de Israëlitarum populo verè dixisset Holoferni pugnare pro illo cæleste Numen, nec fieri posse vt ab exercitu Assyrio

Consiliarii in sententia dicenda liberum esse debere.

Iob 8. 2.

Iudith 5. 5.

Assyriorum vinceretur, si propitium Dominum habuissent, quasi violata esset Regis sui maiestas, superbus Imperator excanduit, & ad hostes Achior transire compulit, quæ illi res fuit maximè salutaris; nam qui cum Assyriis periisset eadem inuolutus clade, cum Hebræis incolumitatem est consecutus. Æquum igitur est, vt Princeps nanciscendæ veritatis cupidus, consiliariis suis tribuat facultatem liberè proloquendi, nec factis aut verbis, aut nutu, cuiusquam sententia se offensum ostendat, nisi velit veritatis, quam summoperè adamare debet, facere iacturam: plerique enim hominum adeò sunt imbecilles, vt minimam etiam Principis offensionem plurimùm reformident, ac propterea cum consuluntur, vt sibi caueant, *Dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* ex quo plurima in Rempublicam incommoda redundare consueuerunt. Illud tamen monendi sunt consiliarij, vt illius memores sint reuerentiæ, qua Principem suum prosequi par est eum, qui priuatus est, ne libertas in licentiam transeat, dúmque sententia aliqua, quæ fortasse Principi placuit, damnatur aut rationibus allatis confutatur, carpatur ipse Princeps linguam in eum vibrando, quem pro ratione dignitatis, & muneris quod sustinet, venerari magis oportuisset, seruauit hoc Achior, de quo nunc dicebamus, cuius est illud procœmium orationis, quam habuit ad Holofernem. *Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem de populo isto in conspectu tuo, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.* Et Samuel, qui Saulem ita alloquitur. *Sine me, & in-*

Isa. 5. 20.

Iudith. 5. 5.

1. Reg. 15. 16.

dicabo tibi, quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Et Eliphas Themanites non dissimili industria putauit sibi auditorem præparandum, ne iis fortasse offenderetur quæ dicturus erat. Ita enim legimus

Iob 4.1. in libro Iob: *Respondens autem Eliphaz Themanites dixit: Si cœperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies.* Quasi dicat: Si ea quæ hactenus à te disputata sunt oppugnando refutauerimus, faciemus fortasse tibi rem parum gratam, si quod plerisque Principibus accidit, ita volueris omnia tua verba excipi, vt illis nequeat contradici. Sed dabis nobis hanc veniam, vt amici, amicè contra amicum, non euertendæ, sed potius eruendæ veritatis studio disseramus. Huc enim facit Salo-

Prou. 21. 28. monis præceptum in Prouerbiis cum ait: *Vir obediens loquetur victorias.* Septuaginta ἀνὴρ ὑπήκοος φυλασσόμενος λαλήσει, *vir obediens*, qui scilicet subditus est, *cautè loquetur.* Sed sunt aliqui ab ipsa natura, quam ipsi ratione non moderantur, ita facti, vt paulò etiam quàm par esset concitatius in ipsos Principes inuehantur ipsis audientibus, sibíque malum aliquod impudentia accersant, quam tamen ipsi libertatem indigitant. Talis mihi semper visus est Ioab Dauidis patruelis & consiliarius, qui licet sui Principis incolumitati, & amplitudini studeret, acrius tamen & vehementiùs illum allocutus est, quàm par fuisset, cum Dauid nece Absalonis nimium quantum dolens

2. Reg. 19. 5. æterno luctu squaloréque contabesceret. *Ingressus ergo Ioab ad Regem*, inquit Scriptura, *in domum dixit. Confudisti hodie vultus omnium seruorum tuorum, qui saluam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum. Diligis*

gis odientes te, & odio habes diligentes te, & ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de seruis tuis, & verè cognoui modò, quia si Absalom viueret, & omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi. Nunc igitur surge, & procede, & alloquens satisfac seruis tuis, iuro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum nocte hac, & peius hoc erit tibi, quàm omnia mala, quæ venerunt super te ab adolescentia tua, vsque in præsens. Hæc Ioab: cuius oratio asperior est, quàm vt ea, Rex tanto mœrore confectus compellandus esset, cum præsertim mendaciis passim aspersa sit, vt enim Absalonem diligeret Dauid, eúmque optaret superstitem, incolumémque, non tamen seruos suos aut Duces clade illa contritos cupiebat, quod inuidiosè Dauidi Ioab affingit. Itaque animi ardore plus iusto prouectus Ioab in ea erupit verba, quibus stomachum suum effunderet, & Regem adeo perstringeret, vt quod ipse suadebat non facere non auderet. Sed eorum consiliariorum libertas propiùs recedit à culpa, imò dixerim ab insania, qui quamuis se nihil profuturos intelligant, adeò tamen linguæ furunt intemperantia, vt quæ mente conceperunt, quidquid tandem accidat, eloqui non vereantur. Nam conceptus sermo *factus est in* Ierem. 20.
corde eorum, quasi ignis exæstuans, clausúsque in ossibus, & deficiunt ferre non sustinentes, cum Eliphaz Themanithe clamantes: *Conceptum sermonem tenere* Iob 4. 2.
quis poterit? Eliu Buzithi persimiles, qui de se ipso ita loquebatur: *Plenus sum sermonibus, & coarctat* Iob 32. 18.
me spiritus vteri mei. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit: loquar & respirabo paululum, aperiam labia mea, & respondebo. Huiusmodi homines meritò fatuos

Ecclef. 19. 11. vocat Ecclesiasticus cum ait. *A facie verbi parturit fatuus tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa fœmori carnis*, vel vt alia habet lectio, *canis, sic verbum in corde stulti.* Quorum verborum hæc est sententia. Quemadmodum mulieres vterum gestantes, cum tempus aduenit partus enitendi, maximis tentantur doloribus, nec prius leuationem aliquam ab illis cruciatibus sentiunt, quàm ediderint fœtum; ac rursus quemadmodum si canis fæmori sagitta altè infigatur, sensum maximum doloris facit, & latratum ac vociferationem, vel ab inuito exprimit: ita stulti aliqui conceptum sermonem intra septum dentium continere non possunt, sibíque bene nunquam futurum putant nisi quod sentiunt effuderint, parum interim curantes, si importuna ista loquacitate sibi damnum aliquod quantumuis grande concilient.

Consiliarium suæ sententiæ non nimis adhærere debere.

10 Illud etiam cauendum censeo in consiliário, ne suæ sententiæ nimiùm adhæreat, alios præ se contemnens, quasi nihil ipsi videant, nec alia rei bene gerendæ ratio quàm ea, quæ ipsi placuit, iniri possit. Ab ipsa quidem natura hominibus insitum est, vt sententias quas dixerint quasi partus suos exosculentur, & diligant, quod
Prou. 15. 23. docet Sapiens cum ait, *Lætatur homo in sententia oris sui*, vel vt habent Hebrea ad verbum. *Gaudium*
Ecclef. 37. 8. *est viro in responsione oris sui.* Et Ecclesiasticus, *Omnis*, inquit, *consiliarius prodit consilium.* Græcus contextus habet ἐξάιρει, hoc est *extollit*, quia nimirum sententiam suam, tanquam aliis anteponendam laudare consueuit, non tamen propterea sibi placere debent, vt alios omnes bardos aut fatuos putent, sed credere, sibique persuadere, alios etiam sapere, & si frequentes in aliam sententiam

iuerint,

iuerint, eam potius sequendam esse, nec temerè de illis, tanquam de hominibus tárdis, imbecillíque consilij pronuntiare. Talis mihi videri solet Caiphas ille Pontifex, qui in Concilio quod collegerunt Pontifices & Pharisæi, vt quomodo Christum, cuius fama in dies magis augebatur, opprimerent, ita collegas suos, & symmystas alloquitur: *Vos nescitis quidquam & cogitatis.* Cum Io. 11. 49.
huiusmodi ergo hominibus, docet Ecclesiasticus, ne consilia ineamus, eósque fatuos appellare non dubitat. *Cum fatuis*, inquit, *consilium non habeas*: vt Ecclef. 8.
verò intelligamus quodnam genus hominum hoc 20.
sit, quos dicit fatuos, subdit, *Non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.* Cúmque aliorum inuenta non probent, ad rixas, & contentiones procliues sunt (nam *inter superbos semper sunt iurgia*) & Prou. 13.
cum alios audiunt, sese continere non possunt, 10.
quin signo aliquo sibi sententiam illam displicere prodant, in quo rursus stultos se esse ostendunt, si sapienti credimus dicenti; *Impatiens operabitur stultitiam.* τὸ *Impatiens* in Hebræo est, *Breuis* Prou. 14. 17.
irarum, is nimirum, qui facilè iram concipit, quem Græci ὀξύχολον vocant, vel ὀξύθυμον. Itaque multò sapientius amici illi Iob, atque ideo imitandi, qui licet acriter cum Iob disceptando congrederentur, ita tamen loquendi & tacendi tempora inter se partiebantur, vt vno disserente silerent alij, & rursus, cum is qui tacuerat, dicere erat exorsus, reliqui fauerent linguis, & secundis auribus orationem eius ad finem vsque prosequerentur.

Cōsiliariū fidelem esse debere arcanorū custodem.

11 Nec minus requiritur, imò fortasse magis, fidelitas, vt nimirum quæ illius fidei committuntur arcana, quasi Principis depositum in imo pe-

ctore custodire, résque auditas silentio premere sciat, adeò vt non modò rem ipsam eloquatur, sed ne signis quidem aut indiciis præbeat occasionem suspicandi, iis qui sagaciter omnia odorantur, vt ad consiliorum cubilia penetrare possint. Itaque fidelis amicus miris à Sapiente laudibus extollitur in Ecclesiastico, cum ait: *Amicus fidelis protectio fortis, qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti, contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis, & qui metuunt Dominum, inuenient illum.* Cum huiusmodi ergo amico communicanda consilia, non cum iis, qui instar dolij multis rimis fatiscentis, ea quæ infunduntur continere non possunt. *Cum fatuis* (inquit Ecclesiasticus loco paulò supra indicato) *consilium non habeas, non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.* Græcus non στέρξαι legit, vt legisse videtur vulgatæ editionis author, sed στέξαι, quod est *tegere, continere*, & sensus est. Ne communices cum stultis consilia, qui quæ ab amicis audiuerunt, fideli pectore condita asseruare non nouerunt, sed illa temerè effutiunt, & in vulgus emanare sinunt, quæ nemini fuissent aperienda. Itaque quemadmodum sacrorum mysteria non initiatis vulganda non sunt, ne fortè *Projiciantur margaritæ ante porcos*, qui eas negligant, pretium illarum ignorantes, imò despiciant & conculcent; ita credita arcana continere nescientes, tanquam minimè initiati, & prophani, ab aditis consultationum arcendi sunt. Hinc scriptor historiæ Iudith consilium, quod Rex Assyriorum Nabuchodonosor conuocauit, mysterium appellauit, ad commendandam nimirum taciturnitatis

Ecclef. 6. 14.

Ecclef. 8. 20.

Matt. 7. 6.

nitatis huius virtutem, quæ consiliarium virum maximè decet. *Vocauitq́, inquit, omnes maiores natu, omnesq́ duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui.* Meritò autem Rex Syriæ molestissimè tulit sua hostibus patere consilia, quod tamen nullius Regij consiliarij vitio eueniebat, sed Deo Prophetæ Elisæo rem patefaciente, quod cum Rex ille nesciret, séque & arcana sua hostibus prodita existimaret, perfidiam sibi noxiam sustinere non valens. *Conturbatum est,* inquit, *cor Regis Syriæ pro hac re, & conuocatis seruis suis ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud Regem Israel? Dixitq́ vnus seruorum eius. Nequaquam Domine mi Rex, sed Eliseus Propheta, qui est in Israel, indicat Regi Israel omnia verba quæcumque locutus fueris in conclaui tuo.* Quo audito Syrus omnes suas curas eò intendit, vt Elisæum in suam redigeret potestatem, satis intelligens nulla sua consilia eum quem optabat exitum nancisci posse, donec aliquis esset qui ea Israelitis patefaceret. Si ergo arcana tua iis dumtaxat consiliariis, qui ea silentio tegere nouerunt patefacis, non prudenter tantùm facis, sed hostibus, aliísque, qui tuæ inuident magnitudini, tibi nocendi ansam eripis, quemadmodum qui in aduersariorum arcana se penetrare possunt, magnum nanciscuntur telum, quo eorum res labefactent & euertant. Sic Dauid cum fuga se subduceret, ne in filij Absalonis manus perueniret, obuiúmque habuisset Chusai Arachitem, veterem, fidúmque consiliarium suum, se sequi volentem non sustinuit, sed Absalonem sequi iussit, vt eius beneficio, quid in consultationibus Absalonis agitaretur cognoscere posset, eiúsque consilia aut maturè præuenire, aut aliqua ratione posset

Iudith 2. 2.

4. Reg. 6. 11.

possет intercipere; ne quod sceleratè moliebatur
2.Reg.15. 34. Absalon, perficere posset. *Dixit ergo ei Dauid. Si veneris mecum, eris mihi oneri, si autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Absalon: Seruus tuus sum, Rex, sicut fui seruus Patris tui, sic ero seruus tuus, dissipabis consilium Achitophel. Habes autem tecum Sadoch, & Abiathar sacerdotes, & omne verbum quodcumque audieris de domo Regis indicabis Sadoch & Abiathar sacerdotibus: sunt autem cum eis duo filij eorum Achimaas filius Sadoch, & Ionathas filius Abiathar, & mittetis per eos ad me omne verbum, quod audiueritis.* Quod vt dixit, planè successit; nam per hosce ado-
2.Reg.17. 21. lescentes, cognitis Dauid Absalonis consiliis, sibi suísque commodissima ratione prospexit.

Cōsiliariū experiētia, & rerum de quibus agitur vsu, praditū esse debere.

12 Huc tandem facit experiētia, & rerum vsus, qui in viro consiliario, vel imprimis requiritur, altissima enim eorum est prudentia, præsentissimúmque in rebus implicatis consilium, qui variis rebus iactati, & in iis negotiis, de quibus consultatur, diu multúmque versati sunt. Itaque si de bello suscipiendo deliberetur, non togatulus aliquis consulendus est, qui numquam castra viderit; aut agricolæ, qui vt in colendis agris, aut in rebus vrbanis versati sint, tamen cum de bello agitur, quid sit aciem instruere, dirigere frontem, cornua exercitus promouere, quid cunei sint, legiones, aut phalanges, ne de nomine quidem satis
Ecclesi.38. 25. norunt. *Qua sapientia,* inquit Ecclesiasticus, *replebitur qui tenet aratrum, & qui gloriatur in saculo*(quo scilicet boum arantium latera fodiuntur, & instar iaculi habet, cùm sit hastile quodam stimulo præfixum & armatum, quod Græcus textus δόρυ κέντρου dixit, hoc est, *hastile stimuli.*) *Stimulo boues agitat, & conuersatur in operibus eorum, & enarratio eius*

in

in filijs taurorum. Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia eius in sagina vaccarum. Sic omnis faber *& architectus, qui noctem tanquam diem transigit, qui sculpit signacula sculptilia* (Græcè γλύμματα σφραγίδων cœlaturas signaculorũ, vel sigillorum) *& assiduitas eius variat picturam.* Multus scilicet est in nouis excogitandis inuentis, & alio, atque alio modo metalla, quæ tractat efformandi & effingendi, hoc enim est, quod habemus in Græco ἀλλοιῶσαι ποικιλίαν, *Cor suum dabit in similitudinem picturæ, & vigilia sua perficiet opus; sic faber ferrarius sedens iuxta incudem, & considerans opus ferri, vapor ignis vret carnes eius, & in calore fornacis concertatur.* Cum æstu, qui ex camini vicinitate existit confligtans quodammodo & pugnans. *Vox mallei innouat aurem eius,* dum nouis subinde tunsionibus ferrum subigitur, *Et contra similitudinem vasis oculus eius,* in exemplar quod opere suo conatur exprimere frequenter aspiciens. *Cor suum dabit in consummationem operum, & vigilia sua ornabit imperfectionem:* nam vigilans & frequenter manum operi admouens, tandem opus omni ex parte absolutissimum reddit. *Sic figulus sedens ad opus suum, conuertens pedibus suis rotam, qui in solitudine positus est semper propter opus suum, & in numero est omnis operatio eius.* Tantum enim materiæ præparat, quanta sufficere possit, ad eum vasorum numerum effingendum, quem apud se statuit efformare. *In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curuabit virtutem suam,* vires scilicet suas exercendo in subigenda ex artis præscripto lutosa illa materia; *Cor suum dabit vt consummet linitionem,* extremam scilicet vasi manum adhibendo, & luto crustam ex alia materia inducendo, quæ excocto ritè vasi nitorem concilier,

liet, & splendorem, *& vigilia sua mundabit fornacem:* opere nimirum expleto, vt vasa iam formata ignis vapore durentur. *Omnes hi in manibus suis sperauerunt, & vnusquisque in arte sua sapiens est*; nam & agricola de subigenda terra, & malleator de ducendis ex metallo vasis aut statuis, & figulus de luteis vasis effingendis bene disputat. Imò eorum opera ciuitatibus adeò sunt necessaria, vt sine huiusmodi mechanicarum artium fabris & artificibus cœtus vlli aut ciuitates consistere non possint; *Itaque sine his omnibus non ædificatur ciuitas, & non inhabitabunt, nec inambulabunt homines in eis.* Quod si de muneribus agitur publicis, déque Republica tractanda *in Ecclesiam non transilient*, siue legamus in Græco ὑπερκαλοῦνται, siue vna detracta litterula ὑπεραλοῦνται eodem semper sententia recidit; nam sensus erit, in Ecclesiæ cætibus, hi dignitatum titulis non fulgebunt, neque priuatæ fortunæ fines transilient. *Super sellam iudicis non sedebunt, & testamentum iudicij non intelligent, neque palam facient disciplinam, & iudicium, & in parabolis non inuenientur.* Ita Ecclesiasticus. Ex quo intelligitur quanta eorum sit temeritas, qui ad ea manus admouere non dubitant, quæ tractare nesciunt, aut de iis respondent, quæ numquam didicerunt, cuiusmodi fuisse videtur Sedecias ille, qui cum Propheta non esset, nec Prophetæ filius Iosaphat & Achab gentis Hebrææ Reges ad bellum inuitabat, victoriæque certam spem, quam
2. Reg. 22. tamen præstare non poterat, faciebat. *Fecit quo-*
11. *que*, inquit scriptura, *sibi Sedecias filius Chanaam cornua ferrea, & ait. Hæc dicit Dominus. His ventilabis Syriam donec deleas eam*, cum tamen secus euenerit: nam in eo prælio, quod Prophetæ huius

instin

instinctu commissum est, adeò victoria ab Israelitis non stetit, vt alter ex illis sagitta in incertum emissa confossus, extinctus sit. Cur autem aliquando apud Principes aliqui temerè de rebus, quæ ignorant pronuntient, ea causa esse potest, quod eos pudeat fateri se id ignorare, de quo interrogantur à Principe, quasi aliquid de eorum existimatione pereat si de omnibus rebus, quarum etiam vsum non habent, etiam in promptu sententiam dicere non possint, contra quam monet Ecclesiasticus, cum ait: *Penes Reges noli velle* Eccle.7.5.
videri sapiens. Et Salomon. *Ne gloriosus appareas co-* Pro. 25. 5.
ram Rege. Fieri enim potest, vt si interrogationibus vrgearis à Principe, tua tandem insipientia prodatur, aut etiam grauem aliquam animæ labem contrahas, si temerè de rebus agendis pronuntiaueris, cum tamen vtpote talium rerum ignarus, & rudis, non satis perspectum habeas, quid expediat.

13 Huc tandem faciunt alia monita quæ ad prudentiam spectant, de quibus supra libro 2. disputatum est, cum de Principis virtutibus differeremus, quæ ibi videri poterunt.

De Principis Administris, & monita quædam ad ipsos pertinentia.

CAPVT III.

De Administrorum Principis ætate, quædam.

1 DE Principum Administris, minoribúsque Magistratibus eligendis, nonnulla superiore

riore libro dicta sunt, cum de illa iustitiæ parte, quæ in distributionibus versatur, disputaremus: nunc quod restat paucula quædam attexenda sunt, ne rem magni momenti, & in quo potissimùm versatur Reipubl. salus, paucis contenti, penè taciti prætereamus. Ac primò quidem in eis deligendis magno studio elaborandum est, curandúmque vt ij à Principibus ad publica munia adhibeantur, qui iis notis fuerint insignes, quæ publico magistratui præfectum, muneri illi gerendo idoneum esse demonstrant; eæ fermè sunt quæ superiore capite, in quo de consiliariis disseruimus, allatæ sunt; illud fortasse discrimen possit intercedere, quod cùm consiliis dandis aptiores esse dixerimus eos, qui ætate iam prouectiores sunt, rebus ipsis gerendis, quod ministrorum est virilis ætas, in qua plus inest non solùm roboris in membris, sed etiam vigoris in animo, meritò accommodatior videri potest. Hoc consilio bonus Mathathias in duos filios rerum summam ita partitus est, vt ætate prouectior, consilióque melior Simon tanquam pater cæteros dirigeret. Iudas verò quem melior sanguis acrem in rebus bellicis manúque promptum reddebat, rem bellicam administraret. *Et ecce,* inquit, *Mathathias Simon frater vester, scio quod vir consilij est, ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater, & Iudas Machabæus fortis viribus à iuuentute sua, sit vobis Princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.* Huiusmodi rerum administros strenuos scilicet & in rebus agendis expeditos, maximè probauit Salomon, cum ait: *Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles,* sua nimirum dexteritate, & virtute eum adeò promouente, vt apud ipsos Princi-

1. Mach. 2. 65.

Prou. 22. 29.

pes

pes gratiosus sit, illísque charus in primis. Quare apud eundem Salomonem legimus. *Acceptus est Regi minister intelligens, iracundiam eius inutilis sustinebit.* Prou. 14. 35.

2 Exutis ergo omnibus si fieri potest animi perturbationibus, consideratè admodum eligat Princeps ad magistratus eos, quos vitæ probitas, & integritas, prudentia etiam & rerum publicarum experientia commendauerit, Apostolorum Ecclesiæ capitum exemplum imitatus, qui Diaconos per populum electuri, quibus, vt vox ipsa sonat, ministris vterentur in subleuandis Ecclesiæ necessitatibus ad victum, aliáque huiusmodi pertinentibus, quæ si ipsi per se curare vellent, à concionandi, Christianámque legem docendi munere auocarentur, populo persuaserunt, vt septem viros eligerent diligenti prius attentáque cogitatione præmissa, quos illi ministerio meritò præficiendos existimarent. *Considerate ergo fratres, inquiunt, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia quos constituamus super hoc opus.* Quasi dicerent. Non facilè debetis cuique in hac electione suffragari: rem apud vos taciti prius diligenter considerate, triáque in iis, qui eligendi sunt, potissimùm desiderari animaduertite: vt excellenti virtute præditi sint, vt sapientia & prudentia insigniter ornati, tandem vt secunda apud omnes fama vixerint, opinionéque sanctitatis. Huiusmodi homines cum nacti fueritis, eos putate idoneos, qui Ecclesiæ pecunias tractent, fideliúmque necessitatibus, ea qua par est integritate prospiciant. Hinc S. Paulus dotes hisce consentaneas in Diaconis requirit, quos Timotheus Episcopus electurus erat. *Diaconos,* inquit,

Quàm cõsideratè ministri eligẽdi, & de aliquibus conditionibus, quæ in illis spectandæ sunt.

Act. 6. 3.

1. Tim. 3. 10.

similiter pudicos non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes magisterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primùm: & sic ministrent, nullum crimen habentes. Græc. ἀνέγκλητοι, hoc est, quibus propter vitam sanctè & inculpatè gestam, nullus audeat crimen vllum impingere. Quanquam verò ista dicantur de Diaconis Ecclesiæ, rerúmque Ecclesiasticarum administris, nihilominus ad Reipubl. magistratus commodè transferri possunt, quorum præcipua laus est, vt ab omni turpi lucro abhorrentes, ita sapienter se in suo munere gerant, vt populi obtrectationibus nullum locum relinquant. Illud tandem addam suspectos illos Principi esse debere, qui cum se aliqua offert occasio Magistratus alicuius aut Præfecturæ, quæ alicui demandanda sit, non tantùm operam suam deferunt, dicentes cum Propheta, sed spiritu longè diuerso, *Ecce ego, mitte me,* (Isa. 6. 8.)
sed eos omnes adhibent, quos apud Principem gratiosos esse arbitrantur, commendatitias etiam à Regibus litteras aucupantur, omnémque lapidem mouent, vt ad honorificum illud, aut quæstuosum munus, quod optauerunt, aspirare possint. Hoc, inquam, hominum genus Principi suspectum esse iubeo, qui si non aliud, certè ambitiosi sunt, atque propterea longè minus ad hæc munera idonei, quàm ij qui illud agunt, vt se magistratu potius dignos exhibeant, quàm importunè à Principe extorqueant, nam vt aliqui in Republ. inueniantur, qui ab honoribus dignitatúmque titulis refugiant, optandum potius quàm sperandum est; quàm pauci enim sunt qui pareant sapienti suadenti. *Noli quærere ab homine Ducatum, neque à Rege cathedram honoris.* Blandiuntur enim (Eccle. 7. 4.)
ista

ista nescio quomodo mortalium oculis, ad suíque amorem trahunt specie quadam honestatis, & vtilitatis quam ostentant, eáque est hominum conditio, vt sibi facilè persuaderi patiantur se ad illa, quæ cupiunt, satis aptos esse, imò etiam cæteris aptiores, adeò vt miraculo sit paucorum quorundam hominum despicientia, qui oblatas pinguium sacerdotiorum infulas aut Regni diademata aliquando repudiarunt: cuius virtutis frequentiora videremus exempla, si honorum istorum candidati quemadmodum vehementi quodam cupiditatis ardore ad illa aucupanda feruntur, ita pericula, quæ in illis latent studio diligentiore rimarentur, à quibus illi potissimùm proximè absunt, qui non vt *Aaron vocati* diuino Hebr. 5.4.
consilio, sed suapte sponte illa suscipiunt, in illas se induentes difficultates, à quibus postea expedire se nulla ratione possunt. Si enim Saul diuinâ electione Rex Israelis designatus, nihílque tale cogitans, imò quantum poterat recusans (ad regnum enim admouendus se data opera subduxerat, latebrásque quæsiuerat) in Regio throno collocatus, veterem illam suam maximéque probabilem simplicitatem amisit, & ex Rege Tyrannus, 1. Reg. 10.
Regni occasione effectus est; quid de illis dicemus qui tantum ad honores ad quos perueniunt, 22.
virtutis afferre non possunt? Si igitur aliquem Princeps tanta animi moderatione præditum nactus fuerit, qui honestiora ista munera deprecetur, satagátque cum honore etiam onus & periculum amoliri, vt quondam Moyses, qui populi Ducatum subire non audebat, sed cum alia tum potissimùm linguæ tarditatem causatus omnibus modis munus sibi impositum defugiebat, dicebat

Exod. 4. 10.& 13. enim. *Non sum eloquens ab heri & nudiustertius, mitte quem missurus es* : hunc sciat cæteris omnibus magis idoneum futurum, sperétque imposito munere defunctum cum Samuele dicturum. 1.Reg. 12. 3. *Loquimini de me coram Domino & coram Christo eius, virum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum, si quemquam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi, & contemnam illud hodie, restituamq́; vobis*, nec dissimile responsum laturum, Ibidem. quàm tunc ipse tulerit. *Et dixerunt, Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quidpiam.* Sed vt dixi vix vllus inuenietur, qui refugiat honores, magistratúsque quæstuosos, vt enim pauci admodum sunt: Eccles. 31. 8. *Qui post aurum non abeant, nec sperent in pecunia & thesauris*; ac propterea ista modis omnibus non consectentur. Ibid. *Quis est hic*, inquit Sapiens, *& laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.* Ita pauci planè sunt, Luc. 20. 46. qui honores detrectent, quíque non cupiant *ambulare in stolis*, insignibus magistratuum, & potentiæ in populo, nec *ament salutationes in foro*, cum longa clientium famulorúmque caterua in forum aut in curiam deducti, Senatores audiunt, Præfecti, Præsides, Gubernatores; *& primas Cathedras in Synagogis*, cum publici celebrantur conuentus; *& primos discubitus in conuiuijs*, cum in priuatorum Eccles. 10. 27. ædes inuitantur. Quamuis enim reuera, *non sit maior illo qui timet Dominum*, tamen apud imperi- Ibidem. tum vulgus, *Magnus & iudex, & potens est in honore*, aliíque passim vel contemnuntur, vel non magni fiunt.

Cauẽdum ne tantum quis augeatur, vt

3 Sed postquam Princeps aliquem elegerit rerum gerendarum administrum, munúsque aliquod demandauerit, caueat ne tantum illi con-

cedat

cedat potestatis, vt ipsi etiam Principi formidandus euadat, olímque ipsi Principi, si illum in ordinem redigere tentauerit, periculum aliquod creare possit. Vsu enim venire solet aliquando, vt Principes seruos suos, quos potentia ipsi auxerunt, postea contumaces adeò experiantur, vt non audeant, aut non possint vt volunt, de rebus Regni grauissimis decernere, sed id demum cogantur eligere, quod istis Principum Principibus collibitum fuerit. *Multi*, dicitur in libro Esther, *bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam, & non solùm subiectos Regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos qui dederunt moliuntur insidias.* Ac seruorum quidem, qui Dominis violentas attulerunt manus, exempla suppeditat Scriptura: nam vno dumtaxat capite quatuor narrat Reges à seruis cæsos esse; qui cum Regni accepissent gubernacula, ipsi rursus interempti sunt. Nam Zachariam Regem Israel *Sellum filius Iabes percussit palam & interfecit, regnauitque pro eo:* sed Sellum non plus vno mense Regnum tenuit; nam à Manahen interfectus est. Manahen verò filium quidem Phaceiam Regni successorem reliquit, sed *Coniurauit aduersus eum Phacee filius Romeliæ dux eius, & percussit eum in Samaria, & in turre domus Regiæ, & interfecit eum, regnauitque pro eo. Coniurauit autem & tetendit insidias Osee filius Ela, contra Phacee filium Romeliæ, & percussit eum & interfecit, regnauitque pro eo.* Eorum verò, qui licet Principibus perniciem afferre non sint moliti, plus tamen iusto, apud illos, potentia valuerunt; in eiusdem Scripturæ historiis exempla non desunt. Hoc enim passus videtur Dauid Rex tantus, apud quem Ioab militiæ Princeps

ipsi Principi euadat formidabilis.

Esther 16. 2.

4 Reg. 15. 10.

Ibid. n. 14.

Ibid. n. 25.

Ibid. n. 32.

tantum sibi potentiæ vendicauerat, vt Abner exercitus Saulis ducem, qui post Domini sui cædem relicto Isboseth se ad Dauidis partes adiunxerat, occiderit proditoriè, cuius mortis nuntio ad Dauidem allato, diris quidem grauissimis Ioabi caput deuouit, à quo scelus istud profectum fuerat, grauius autem aliquid statuere in eum ausus non est, quod in Regni primordiis versaretur
2. Reg. 3. 39. adhuc. *Ego autem*, inquit, *adhuc delicatus, & vnctus Rex*, id est, recens factus Rex, & nec dum viribus confirmatus, vt possim nocentes istos punire. *Porrò viri isti filij Saruiæ duri sunt mihi*, vel vt est in Hebræo, Chaldæo, & etiam apud Septuaginta, *Duriores me*, id est, fortiores sunt & potentiores. *Retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiam suam.* Rursus cum Absalon bellum excitasset aduersus Parentem suum Dauid, iámque prælium esset committendum de filij periculo solicitus
2.Reg.18. 5. pater, *Præcepit Ioab, & Abisai, & Ethai dicens. Seruate mihi puerum Absalon, & omnis populus audiebat præcipientem Regem, cunctis Principibus pro Absalon.* Cùm tamen Dauidis exercitus victoriam reportasset, Absalónque de quercu esset suspensus: *Tulit Ioab tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalon*, Regísque præceptum violare non dubitauit, tantúmque abfuit, vt Dauidis metueret offensionem, vt etiam ipsum Regem duriore reprehensione increpare ausus sit, quòd nimio se mœrore conficeret, mortuúmque Absalonem nimiis
2.Rex.19. 5. lacrymis prosequeretur. *Confudisti*, inquit, *hodie vultus omnium seruorum tuorum, qui saluam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum. Diligis odientes te*, & *odio habes diligentes*

ligentes te, & ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de seruis tuis, & verè cognoui modò, quia si Absalon viueret, & omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi: Quæ Ioabi reprehensio licet ab amore in Regem nasci potuerit, asperior tamen aliquanto fuit, quàm ab eo proficisci deberet, qui ipsum interfecerat Absalonem; Ioabíque potentiam, quod nunc agimus, quanta fuerit ostendit, qui cruentis adhuc Absalonis sanguine manibus non tantùm se Regi sistere, quem charissimo orbauerat filio, sed liberiore etiam oratione arguere nō dubitauit. Nec mirum est, si cum Ioab Absalonis Regis filij cædem impunè tulisset, Amasæ etiam Dauidis ex sorore nepoti violentas attulit manus, quæ cædes nihilo meliore fide, quàm Abner patrata est; nam cum Ioab Amasam habuisset obuium, humanissima salutatione acceptum, in ipso congressu quasi osculaturus amplexus, gladio quo erat accinctus, *Percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, nec secundum vulnus apposuit, & mortuus est.* Causam verò etiam habuit deteriorem, ambitionis nimirum impotentiam; nam cum Amasæ qui Absalonem fuerat secutus, reconciliatus Dauid, militiæ ducatum fuisset pollicitus, veritus Ioab ne redigeretur in ordinem, Amasam occupauit occidere. Reconciliationis huius, quæ Amasæ conciliauit interitum, sermo est in Regum historia; nam cum Dauid, Sadoch & Abiathar sacerdotes legasset ad tribus Israel, quæ Absalonem secutæ rebellauerant, dedit illis in mandatis, vt Amasæ dicerent, *Nonne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat si non Magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab.* Propterea verò Ioab Amasam de medio

1. Paralip. 2. 17.

2. Reg. 20. 10.

2. Reg. 19. 13.

sustulisse, ne ipse regendi exercitus munere fortassis excideret, ex eo discimus, quod Amasa cæso,
2.Reg.20. illiúsque cadauere in terra adhuc iacente; *Quidam*
21. *viri cum stetissent iuxta cadauer Amasæ de socijs Ioab dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Ioab comes Dauid:* quasi dicerent. En quò Amasæ consilia reciderũt, qui submoto Ioab exercitus ducatum satagebat inuádere, quàm bene spes illius omnes Dux noster, vno duntaxat ictu, illo nihil minus cogitante præcidit. Cum ergo Ioab cædes cædibus cumulasset, multísque modis offendisset Regem, potentiam tamen illius veritus Dauid, quem apud milites gratiosum esse intelligebat, omnia dissimulare & silentio transmittere coactus est: quamquam tantorum scelerum memor debitam pœnam non condonauit, sed in aliud tempus tantisper distulit, donec aliqua se daret occasio, qua tutò posset, & citra discrimen tumultus alicuius militaris, in tantorum criminum reum animaduertere. Quia verò morte præuentus, quod cogitauerat implere non potuit, iam morti proximus
3. Reg. 2. Salomoni filio, Regni successori mandauit, vt
5. ipse effectum daret. Quod postea Salomon, cum parentem suum Dauid composuisset, executus est, nam Ioab altare tanquam asyli locum tenentem à
3. Reg. 2. Banaia nihilominus iussit obtruncari. *Interfice,* inquit,
31. *eum & sepeli, & amouebis sanguinem innocentem, qui effusus est à Ioab à me, & à domo patris mei:* vt nimirum nullo modo sim, aut videar culpæ particeps, qui in criminis vindictam ipsum Ioab iampridem mortis reum interfici iusserim: *Et reddet Dominus sanguinem eius super caput eius, quia interfecit duos viros iustos melioresq; se, & occidit eos gladio, patre meo Dauid ignorante, Abner filium Ner*

Princi

Principem militiæ Iſraël, & Amaſam filium Iether Principem exercitus Iuda, reuertetur ſanguis eorum in caput Ioab, & in caput ſeminis eius in ſempiternum. Huc tandem Ioab euaſit potentia, qua ne aliquando excideret tantum laborauerat primariis illis viris per proditionem de medio ſublatis. Sed multò etiam maior Abner potentia apud Isboſeth Saulis filium Regem Iſraël, non quidem Isboſeth voluntate, ſed potius neceſſitate temporum: nam cum de Iſraëlis regno perpetua illi eſſet cum Dauide contentio, plurimúmque apud exercitum Abner valeret auctoritas, tantum ille ſibi potentiæ àrrogabat vt nihil ſibi licere nollet; quare cum Reſpham olim Saulis concubinam adamaſſet, & cum illa habuiſſet conſuetudinem, idque ægerrimè tuliſſet Isboſeth, dixiſſetque ad Abner; *Quare ingreſſus es ad concubinam Patris mei?* 2.Reg.3.
Iratus Abner nimis propter verba Isboſeth ait. Nun- 8.
quid caput canis ego ſum aduerſum Iudam hodie, qui fecerim miſericordiam ſuper domum Saul patris tui, & ſuper fratres & proximos eius, & non tradidi te in manus Dauid, & tu requiſiuiſti in me, quod argueres pro muliere hodie? Hæc faciat Deus Abner & hæc addat ei, niſi quomodo iurauit Dominus Dauid, ſic faciam cum eo, vt transferatur Regnum de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid ſuper Iſraël, & ſuper Iudam, à Dan vſque Berſabee. Quibus minis Isboſeth non auſus eſt totidem ſaltem verba rependere, quia Ducis exercitus ſui potentiam formidabat. *Et non potuit,* inquit ſcriptura, *reſpondere ei quidquam, quia metuebat illum.* Nec fortaſſis adeo iuſtam iraſcendi occaſionem nactus fuerat Abner, namque vel tanquam ad ſcortum ingreſſus fuerat ad Reſpham nullo cum ea contracto matrimonio. Hoc

verò Regiæ domus, non vulgare erat dehonestamentum, si Saulis vxore (concubinarum enim nomine vxores censentur, licet primariæ non essent, nec Reginarum nomen consecutæ) Saulis administer ad suam explendam libidinem abuteretur. Si verò legitimi iure thori Respham sibi iungere cogitauerat, alia poterat Isbosethi animam tentare suspicio, ne fortè nouis istis nuptiis sibi Abner ad Regnum viam sterneret, vt postea Adonias filius Dauid, qui Abisag Sunamitidem Dauidis concubinam à Salomone postulauit vxorem, Betsabee submissa, quæ quod volebat impetraret à Rege. Cui Salomon. *Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? Postula ei & Regnum. Ipse est enim frater meus, maior me, & habet Abiathar Sacerdotem, & Ioab filium Saruiæ. Iurauit itaque Rex Salomon per Dominum, dicens. Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc. Et nunc viuit Dominus, qui firmauit me, & collocauit super solium Dauid Patris mei, & qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias. Misitque Rex Salomon per manum Banaje filij Ioiadæ, qui interfecit eum & mortuus est.*

3. Reg. 2. 22.

Si igitur Salomon sapientissimus ad Regnum consequendum Adoniæ cum Abisag connubium aliquid, imò multum conferre posse putauit, ausóque hoc postulare tanquam reo affectati regni, & perduellionis iam conuicto, crimen morte luendum existimauit, nec vt parceret, fraternæ propinquitatis coniunctione permoueri potuit, quid mirum si Isboseth Abneris factum audax, & in Regem iniuriosum silentio ferendum esse non censuit? Cæterùm Abner alienato ab Isboseth animo se conuertit ad Dauidem, id potissimùm

mùm cogitans, quomodo Isboseth à quo se putabat offensum Regno exturbaret, cui proculdubio negotij multum facessere potuisset, nisi priuatas persecutus iniurias, illum Ioab, vt supra diximus, occidisset. Sed tertium ad rem de qua agimus confirmandam, Ieroboami exemplum afferamus, hunc enim *Videns Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium, constituerat eum Præfectum super tributa vniuersæ domus Ioseph.* Hanc verò Præfecturam magni momenti fuisse ex eo coniicimus, quod inter primarios viros apud Dauidem etiam tributorum Præfectus recensetur, libro Regum secundo & tantarum diuitiarum administratorem, aut exactorem, quantæ in Regium ærarium sub Salomone inferebantur, magnæ in aula Regia potentiæ fuisse necesse est. Ad hoc verò munus euectus Ieroboam, tantos concepit spiritus, vt Regi suo cum Mello exædificaret repugnare auderet, opusque vt aliqui existimant reprehendere. *Ieroboam quoque,* inquit Scriptura, *filius Nabath Ephrataus de Sareda seruus Salomonis, cuius mater erat nomine Sarua mulier vidua: leuauit manum contra Regem, & hæc est causa rebellionis aduersus eum, quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginem ciuitatis Dauid patris sui, erat autem Ieroboam, vir fortis & potens. Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam; qui surrexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac Regem Ægypti, & fuit in Ægypto vsque ad mortem Salomonis*, quo extincto, in vindictam peccatorum Salomonis, permisit Deus vt eorum seminum, quæ cum rebellauit Ieroboam iecerat, fructus maturescerent, tandémque appareret suo malo Salomonem magnitudinis Ieroboami fundamenta posuisse, nam decem tribus à filij Salomonis

3. Reg. 11. 28.

2. Reg 20. 24.

3. Reg. 11. 26.

monis regno distraxit, & in eis ad summum euectus magistratum, nouum Regnum, ita Deo, vt diximus, permittente fundauit. Quanquam autem periculosæ aleæ negotium plenissimum est, vnum aliquem vltra aliorum magistratuum modum plurimum attollere, vt in allatis exemplis videre possumus: Iosephi tamen ad Ægyptiorum Regnum tantùm non elati demonstrat historia fieri posse, vt tanta sit hominis alicuius integritas, fides, & in omni virtutum genere excellentia, vt singulari Dei beneficio, ad Regni alicuius, aut prouinciæ salutem factus aliquando videri possit. Quare Pharao cum sapientiam illius in coniectanda somniorum interpretatione deprehendisset. *Tu*, inquit, *eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum Regni solio te præcedam. Dixitque rursus Pharao ad Ioseph. Ecce constitui te super vniuersam terram Ægypti. Tulitque anulum de manu sua, & dedit eum in manu eius, vestiuitque eum stola byssina, & collo torquem aureum circumposuit, fecitque eum ascendere super carrum suum secundum, clamante præcone vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpositum esse scirent vniuersæ terræ Ægypti. Dixit quoque Rex ad Ioseph. Ego sum Pharao, absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca, Saluatorem mundi.* Tam verò latè patens Iosephi potentia non Ægypto tantùm, sed circumiectis etiam prouinciis fuit admodum salutaris, nam ingenti tritici numero in horrea Regia importato, fame ingruente, ita prudenter, quæ ad alendos populos erant necessaria deprompsit, atque distribuit, vt fame perituris vitæ necessaria subsidia subministra

Genes. 41. 40.

nistra

niſtrauerit, & Regium ærarium multo quàm antea, nulla ſubditorum interueniente offenſione fecerit locupletius.

4 Sed quæri poteſt quatenus adminiſtri ea, quæ à ſuis Principibus habẽt in mandatis, effecta dare debeant. Quo loco primùm mihi Principes monendi videntur, vt eos publicis muneribus, & præfecturis, & functionibus præficiendos eligant, quos morigeros eſſe, minimè ceruicoſos, nec ſui iudicij ſententiæque tenaces experimento didicerint: quæ enim iis commendantur qui huiuſmodi non ſunt, aut exitum minimè fauſtum, aut eum quem noluiſſet Princeps, non infrequenter ſortiuntur. Talis fortè erat Ioab, quem Dauid cùm aliàs durum, vt dicebamus, tum præſertim in populi cenſu ineundo expertus eſt; nam cum illam prouinciam ſuſcepiſſet inuitus, non conſtanter ſolùm, ſed minus etiam perfectè Regis voluntati obtemperauit, nam duas integras tribus non recenſuit, vt in Paralipomenis expreſsè à Scriptura notatũ eſt. *Deditque Dauid*, inquit, *numerum eorum quos circuierat*, &c. *Nam Leui, & Benjamin non numerauit, eò quod Ioab inuitus exequeretur Regis imperium.* Sed rurſus etiam adminiſtri monendi, vt ſi fortè Principem nacti ſint, qui ſibi ſapere videatur, quíque ſalutaria ſuggerentibus non ſolum indociles aures, & animum præbeat, ſed etiam aſper ſit verbis, & iracundus; à ſententia ſua promenda quantum fides officiúmque patiuntur ſuperſedeant, ne ludant operam, aut etiam malum ſibi aliquod imprudenter accerſant; Nam *Expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti in ſtultitia ſua, indignatio autem Regis nuntij mortis.* & vſu venit aliquando,

Quatenus adminiſtri Principibus ſuis obtemperare teneantur.

1. Paralip. 21.5.6.

Prou. 17. 12.

Prou. 16. 14.

do, vt quantumuis beneuolentia, aut etiam propinquitate coniuncti, si huiusmodi hominibus iratis interueniant, malè verbis, aut etiam factis accipiantur, vt Ionathæ accidit, cum Dauidis absentiam excusare apud Saulem parentem exorsus
1.Reg.20. est. Si verò Princeps placidis sit moribus, nec
30.33. facilè quouis leui irritamento commoueatur, poterunt interdum administri, non sine spe bonæ frugis, modo summæ cum reuerentiæ significatione, vt par est, fiat, rem quæ imperatur differre, Principem edocere, & rationes quæ in contrarium occurrunt proponere; nec enim credendum est, aut Principem, qui huiusmodi est, rationi repugnare velle, sicut nec Principi prudentem administrum ratione aliqua qua moueatur, destitutum. Quandiu Moses linguæ tardioris impedimentum excusans, populi ex Ægypto educendi munus detrectauit, quia non improbabilis afferri videbatur ratio, patienter tulit Dominus, quæ à Mose obiiciebantur, diluens atque dissoluens; sed cum primum Moses rationem vrgere desiit, & tantum institit munus detrectare, quasi vellet quacumque tandem ratione posset onus excute-
Exod.4. re, illis verbis. *Mitte quem missurus es*, tunc de-
13.14. mum Dominum iratum fuisse legimus. Quod si aliquod tempus contingat in quo res aliqua mandetur Administro, quam ipse dubitet possit nec ne citra peccati labem executioni mandari, tunc viros doctos in consilium adhibeat, & siquidem in vtramque partem res fuerit anceps propter rationum momenta, & doctorum suffragia, qui vtrique parti patrocinantur, Principi accommodet obsequium, nisi fortè certa aliqua euidentique ratione ductus ipse sciuerit saluo iure conscientiæ

ſcientiæ illud fieri non poſſe; tunc enim locum habere videtur monitum illud quod habemus in Exodo: *Non ſequeris turbam ad faciendum malum, neque in iudicio, plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à vero denies.* Tandem ſi res apertè mala iubeatur, nec tergiuerſari liceat, aut deprecari, nec ſe Princeps à ſententia dimoueri patiatur, tunc, quia *obedire oportet Deo magis quàm hominibus*, imitandæ ſunt Ægyptiæ illæ obſtetrices, quæ *Timuerunt Deum, & non fecerunt iuxta præceptum Regis Ægypti*; non autem Doeg ille Idumæus, qui Sacerdotibus manus iniicere Saule imperante veritus non eſt, quod alij facere detrectauerant. Sed nimirum in hoc etiam parum felices plerique Principes ſunt, quorum adminiſtri etiam ad ſcelera imperata expediti adeò ſunt, vt etiam Dominorum iuſſa nonnunquam anteuertant, quales Aſſueri fuiſſe diſcimus ex ſcriptura; nam cum iratum ſe Rex Amano oſtendiſſet, occuparunt illi infelici caput obnubere, non ſecus ac ſi in illum capitis ſententia lata fuiſſet.

Exod. 23. 2. — Act. 5. 29. — Exod. 1. 17. — 1. Reg. 21. 18. — Eſther 7. 8.

5 Illud etiam admonendi ſunt Principes, vt miniſtrorum ſuorum, quos ad magnos in Republica dignitatis gradus euexerunt, criminationes non facilè ad aures, aut ad animum admittant, multos enim inuidia ſuſcitante patiuntur obtrectatores, quicumque Principum fauore ſuper alios in Republica caput extulerunt, raraque paucorum felicitas eſt ita omnibus ſatisfacere, vt nullus, quid deſideret, aut carpat, in publicarum rerum adminiſtratione reperire poſſit. *Placuit Dario,* inquit Daniel, *& conſtituit ſuper Regnum Satrapas centum viginti, vt eſſent in toto Regno ſuo; & ſuper eos Principes tres, ex quibus Daniel vnus erat, vt*

Non facilè credant Principes criminationibus quæ magiſtratibus impinguntur, nã ſæpe ab inuidia proficiſcuntur.

Dan. 6. 1.

Satra

Satrapæ illis redderent rationem, & Rex non sustineret molestiam. Igitur Daniel superabat omnes Principes & Satrapas, quia Spiritus Dei erat in illo. Porrò Rex cogitabat cõstituere eum super omne Regnum, vnde Principes & Satrapæ quærebant occasionem, vt inuenirent Danieli ex latere Regis. Vel, vt in aliquibus Græcis codicibus est, ἐκ τῆς βασιλείας, vel ἐκ πλαγίων βασιλείας. *ex Regno, & latere regni*; accommodatissimam enim criminationem ad Danielem euertendum fore putauerunt, si Regi malè, parúmque fideliter administrati à Daniele Regni suspicionem iniicerent. Verùm, quia mira Danielis integritas erat, plurimisque argumentis testata, tam luculento mendacio illum petere non sunt ausi.
Ibid. n. 4. *Nullámque causam,* inquit Scriptura, *& suspicionem reperire potuerunt, eò quod fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non inueniretur in eo.* Quare cum illum non à crimine tantùm, sed à suspicione criminis longissimè abesse intelligerent, edictum veræ Religioni cuius Daniel sectator erat repugnans, Rege illud approbante, scripserunt, cuius reus facilè factus Daniel, quippe qui vel proposita capitis pœna, ab ea religione quam cum lacte suxerat, verissimamque esse intelligebat, abstrahi se non patiebatur, in leonum caueam ad certissimum vitæ discrimen iniectus est, ex quo tamen Dei benignitate liber euasit, vt ex illius historia cognosci potest. Quia ergo est admodum in procliui, vt etiam innocentibus Principis ministris, ab inuidis crimina impingantur, ita illa audiat Princeps, vt ei, qui agitur reus, se ab obiectis purgandi locum relinquat. Sic prudens ille Paterfa-
Luc. 16. 1. miliàs, *Qui habebat villicum, qui diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius*, non statim domo extur

exturbauit, aut in carcerem misit, sed animo sedato, & ad moderationem composito ad se vocauit, criminisque diluendi, si qua ratione posset, fecit potestatem. *Et vocauit*, inquit, *illum, & ait* 1.Reg.22.
illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis 25.
tuæ; iam enim non poteris villicare; si nimirum obiectis satisfacere non potueris. Quod si immerentem per calumniam traductum ab inuidis fuisse repererit, ab inimicorum petitionibus securum reddat, illáque vsurpet verba quibus Dauid Abiathar Sacerdotem affatus est. *Mane mecum, ne timeas, si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque seruaberis.* Quoniam tamen fieri potest, & verò non infrequenter accidit, vt aliqui Principum Administri aut muneribus, ad quæ admoti sunt, pares non inueniantur, aut etiam potentia & gratia quam apud Principes nacti sunt, aut perturbationibus acti, aut commodis priuatis seruientes, abutantur; extremum aliud cauendum moneo, ne scilicet ita Principes probent quæcumque geruntur à ministris, vt sibi persuadeant, eos numquam aut per oscitantiam impingere, aut à recto æquitatis tramite de industria deflectere; ac propterea licèt omnibus frementibus, & indignantibus, eos à muneribus & Præfecturis amoueri, animo obfirmato non patiantur. Mirum est, quod in secundo Regum libro legimus. *Calcitrabant boues,* 2.Reg.6.
plaustrum nouum trahentes quo arca Domini 6.
vehebatur, iamque periculo proxima erat, vt deuolueretur in terram, boues enim *Declinauerant eam.* Sensit hoc Oza, labantemque manu extensa sustinuit, sed suo malo; nam *Dominus percussit eum*, ibique ipse iuxta arcam stratus occubuit:

celebris est quæstio inter sacrarum litterarum interpretes, quid peccauerit Oza, vt tam graui támque repentino exitio plecti mereretur, cum potiùs prudenter ac piè fecisse videri possit, arcam fulciens, & prouidens ne indecorè deferretur in terram. Alij, alia. Nonnullorum ego, eorumque grauium scriptorum sententiam probo, qui ab Oza peccatum putant, quod arcam Diuino præscripto Leuitarum humeris portandam, ipse plaustro à bobus trahendam imposuisset. Quod ad mores translatum ad rem nostram facit, Principibusque documento esse potest, vt scilicet caueant ne aut onera regendarum Ecclesiarum, aut ciuilium magistratuum functiones & munia iis imponi velint, qui aut legibus prohibentur ne illa subeant, aut aliqui idonei non sunt qui illa pro dignitate sustineant. Sed cur Oza, dicat aliquis, non priùs plectitur quàm arcæ manum admouerit, illiusque casui occurrere tentauit? Vt nimirum iidem intelligant, non tam plectendos esse Principes quod parum aptos, aut etiam prauos administros aut magistratus elegerint, quàm quod postquam captum de iis est experimentum, ipsique inepti deprehensi sunt, aut etiam noxij, adhuc tamen in publicarum functionum Præfecturis illos pergere, aut etiam ad maiora promouere non dubitent.

Principem Administris eam facultatẽ, & agendi potestatem concedere debere, quã negotia requirunt.

6 Porrò quod ad potestatis modum attinet, multùm valere puto ad res bene gerendas, si ita prouincia aliqua, aut munus administris aliquibus credatur exercendum, vt simul facultas fiat, cum in rem præsentem venerint, negotióque quod peragitur, manus admouerint, rem de qua agitur pro arbitratu moderandi, modò ex re Principis

cipis id futurum prudenter existimetur. Nam qui Principes secus faciunt, & omnia ad se integra deferri volunt, præterquam quod administrorum suorum ingenia nimis premunt, & ad præclarè audendum segniora faciunt, eo etiam negotia ipsa deducunt, vt occasiones si quæ existunt rei bene gerendæ corrumpantur. Inferiores enim Præfecti, quo plus credi sibi, & quo liberaliùs tractari se vident, eo libentiùs, ne videlicet humanitate vincantur, sese rebus agendis impendunt, omnésque suas curas intendunt quasi in negotio proprio, vt illud ad optatum exitum perducant. Quod si se se in arctum cogi videant, & quibusdam præscriptorum, & præceptorum, finibus, quasi angusto quodam gyro circumscribi intelligant, indignantur scilicet, & eorum industria, quæ latiorem campum in quem excurreret desiderabat, arctis illis cancellis compressa languescit. Rursus cum Principis administer, certis præceptis, quæ transilire non liceat alligatur, rarum est vt ex sententia quidquam possit efficere, magna enim consilij pars est in tempore, & nouis emergentibus casibus, rebúsque pro variis adiunctis, aliam subinde faciem induentibus, nisi pro re nata consilium capere liceat, sed ad absentes referre sit opus, occasionis præteruolabit opportunitas, quam nec reuocare poteris, & frustra, quantumuis nitaris in posterum captare, tentaueris. Discere hoc possunt minores Principes, ex summo illo Principe, ac rerum omnium moderatore Deo, qui cum hominem præstantissimũ animal efformasset, cæteris hisce rebus aspectabilibus dominaturum, dum eum in orbis terrarum possessionem immitteret, támque amplæ

Genes.2. 19. prouinciæ administrationem crederet. *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea:* pro arbitratu suo nomina quibuslibet rebus imponere permittens, quemadmodum & in eas dominatum exercendi faciebat potestatem. Deus enim quamuis summa sit sapientia, optiméque calleat rerum omnium naturas, & quid cuique tempori, loco, personæ aptum sit, & conueniens: quia tamen hominem libertate donatum, sui compotem fecit; Sap.12.18. *Cum magna reuerentia disponit nos*, vt dicitur in libro Sapientiæ, vel vt est in Græco μετὰ πολλῆς φειδοῦς, *cum multa parcitate*, parcens nimirum, iis rebus suum imperium interponere, quas nostræ subiectas esse libertati, & arbitrio semel indulsit. Huiusmodi administri imago elucet in Iosepho, qui cum luculento experimento, suam Pharaoni probasset Sapientiam, (nam & somnij mysteria diuinitus edoctus prudenter euoluerat, & ingruenti fami opportunum remedium excogitauerat) Præfecturæ Ægypti ab Rege admotus est cum proximæ à Rege potestatis, & honoris insignibus. Nec quisquam dixerit in Iosepho ornando modum excessisse Pharaonem, nam eximia viri virtus, nullius honoris fastigium non æquabat, vt quantumuis in altum sublatus, amplissimámque Ægyptij Regis beneficio nactus esset potestatem, celsitudinem tamen quam apud Principem adeptus erat, re præclarè gesta, beneficiisque quibus populos illos cumulauit mirum quantum illustrauit, nam toti prouinciæ annonæ confecit vilitatem, & à præsentissimo discrimine Ægyptum vniuersam circumiectasque Regiones liberauit, ex quo factum est,

vt

vt *Saluatoris mundi* honestissimum sibi nomen compararet. Huic planè geminus Daniel, ille Dario Persæ acceptissimus administer, quē Rex vniuerso Regno præficere habebat in animo. Quod consilium aulæ magnates, excitata in innocentem conspiratione, omni conatu intercipere sunt conati, sed nimirum inuidia impar virtuti, prauæ molitionis auctoribus perniciem attulit, Danielque maximam apud Regem adeptus potestatem, regni negotia summa fide, Reipublicæque bono ita administrauit, vt rationem quā Darius Danielem amplificare instituit, toti regno maximè salutarem fuisse satis apparuerit. Genes. 41. 45. Dan. 6. 1.

7 Cæterum administrorum ea debet esse in suos Principes reuerentia, vt si pugna infelix, si turpe fœdus, si funesta deditio, denique si tristius aliquid acciderit quantum fas erit, à Principe inuidiam amoliantur, nec illius famam, inscitiam, aut temeritatem criminando, & apud alios traducendo comminuant. Rursus si fæliciter pugnatum fuerit, si res aliqua domi, aut militiæ bene gesta, si aliqua Principis existimationis, & gloriæ augendæ se se aperuerit occasio, eam non prætermittant; sic enim fiet, vt & beneuolentiam Principis sibi concilient, & suam potentiam magis confirment, nouo in Principem collato beneficio. Vidit hoc Ioab Istraëlitarum Dux, qui re fæliciter gesta, non in suam famam exultauit, sed ad Principem vt ad auctorem minister ipse famam referebat, extra inuidiam futurus, non extra gloriam, nam *Cum pugnaret contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnaret vrbem Regiam, misit nuncios ad Dauid dicens; Dimicaui aduersum Rabbath, & capienda est vrbs aquarum. Nunc igitur con-*

Administros Principis potiùs gloriæ, quàm suæ deseruire debere, idq; cōmodo suo facturos.

2. Reg. 12. 26.

grega reliquam partem populi, & obſide ciuitatem, & cape eam, ne cum à me vaſtata fuerit vrbs, nomini meo aſcribatur victoria. Sanè prudenter: nam illud eſt ingenium Principum, vt ſuis luminibus obſtrui miniſtrorum gloria putent, eorúmque incrementa, tanquam Principatui imminentia habeant ſuſpecta, nihílque illi gratius poſſit accidere, quàm ſi eam gloriæ partem, quam in ſe adminiſtri deriuare poſſent, in ipſos transfundant, nec magis commouentur, quàm ſi laudis ſuæ particulam aliquam, aut togati magiſtratus, ſibi decerpant, aut belli duces, cuius rei exemplum planè luculentum habemus in Saule; nam cum Dauid in Goliæ caput vibrato ſaxo in ſpatium ingens ruentem porrexiſſet hoſtẽ, capitéque truncaſſet, mulierúmque chori, lætum victori, in hæc
1.Reg.18. 7. verba canerent epinicium. *Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt Saul nimis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte, dixitque: Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt, quid ei supereſt niſi ſolum Regnum? Non rectis ergo oculis Saul aſpiciebat Dauid, à die illa, & deinceps.* Porrò quia omnis potentia in aulis, poſita eſt in lubrico, eúmque de ſtatu magis deiicere conantur inuidiæ ſtimulis inſtincti, quicumque eamdem æmulantur magnitudinem apud Principem, quem ſupra cæterorum priuatorum modum ſe ſe altiùs viderint efferentem, modeſtia, & comitas, & cum iis quibuſcum agendum eſt, facilitas Principum Adminiſtris præſertim maioribus, cordi eſſe debet, ne ſcilicet, qui eos oderint ſtomachentur, ægréque ferant hominem à priuata fortuna, Principis fauore ſubuectum, quaſi Princeps eſſet, in verbis, in cultu, in moribus, maieſtatem, Regiúmque
ſuper

ſupercilium induere. Itaque quod Salomon monet in Prouerbiis. *Non decent ſtultum deliciæ, nec ſeruum dominari Principibus*; Septuaginta ita conuerterunt, οὐ συμφέρει ἄφρονι τρυφὴ, καὶ ἐὰν οἰκέτης ἄρξηται μετ' ὕβρεως δυναστεύειν, id eſt, *Non eſt vtile inſipienti deliciari, & ſi ſeruus dominatus fuerit, cum contumelia imperare, vel gubernare*: vix enim eſt, qui ferat *generationem, cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius in alta ſurrecta.* Nam inter illa per quæ Sapiens terram commoueri docet, etiam illud eſt. *Per ſeruum cum regnauerit*; qui enim ſeruilis, aut certè abiectæ conditionis priùs fuerunt, ſi ad magiſtratus, aut Regni faſtigium attollantur fortunæ ſecundæ proſperitate, cui non aſſueuerunt, vti neſciunt, ſed plus iuſto ſibi aſſumunt, illud etiam fortaſſe verentes, ne ſi ſe ſe faciles quibuſlibet exhibuerint, ab iis contemnantur, qui meminerunt illos ex terræ puluere excitatos, & in alto collocatos, vt ſedeant cum Principibus & ſenatoribus terræ: ideóque magnatum perſonam faſtidiosè induunt, ac propterea, ciuium ſuorum incurrunt inuidiam, à quibus initiis ad eam proceſſerint magnitudinem recolentium.

Prou. 19. 10.

Prou. 30. 13.

Prou. 30. 22.

8 Verùm, quia Principes aliqui peregrinis administris, aut in ductandis exercitibus, aut in iure dicundo ſibi potius vtendum putauerunt, quàm ciuibus, quos faciliùs à recto iuſtitiæ tramite amicorum aut propinquorum charitas poſſit abſtrahere, quique opibus & clientelis potentes patriæ Principatum, ſi armis inſtructi fuerint, & exercitibus imperauerint affectare poſſint, ita fidem ſuam Principi probare debent qui ſunt huiuſmodi, vt nulla, quantumuis tenuis in illos cadat ſuſpicio, nam etiam innoxij, nulliuſque cri-

An peregrinis administris potiùs vtendum ſit, quàm ciuibus.

minis comperti, eo duntaxat nomine calumniis patent, quòd peregrini sunt, quos non eadem beneuolentia Principem aut Rempublicam, cui operam suam nauant, complecti facilè credi potest; hinc enim obtrectatores ansam arripiunt, Administri illius apud Regem aut Principem criminandi, & in inuidiam vocandi, vt aliquod illi periculum creent, cuius magnitudini, quasi sibi

Dan. 6. præreptæ inuident. Ea fortasse causa fuit, cur Danielem apud Darium traducere Satrapæ illi satagerent, vt supra dictum est; & Dauidem Achis Regis Megistanes conspiratione in illum facta ab exercitu submouerent. Dicebant enim Princi-

1. Reg. 29. 9. pi suo. *Reuertatur vir iste, & sedeat in loco suo, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare Dominum suum, nisi in capitibus nostris? Nonne iste est David, cui cantabant in choris, dicentes. Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis? Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei. Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo, & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris, & non inueni in te quidquam mali ex die qua venisti ad me, vsque in diem hanc, sed Satrapis non places. Reuertere ergo & vade in pace, & non offendas oculos Satraparum Philistiim.* Fide autem incorrupta, multisque experimentis probata, sedulitate, negotiisque creditis adhibita diligentia, suspiciones diluet prudens administer, & si non omnibus carum, saltem se calumniis minimè violabilem reddere poterit.

An nobilibus potius, quàm ignobilibus. 9 Sed fortasse quis quærat, quid vtilius sit Principi, Reipublicæque administrationi conducibilius viros ne generosa stirpe, stemmatibus ac

ceris

ceris maiorum nobiles ad tractandam Rempubl. vocare, illósque in publicis muneribus administros adhibere, an satius sit eos præterire, qui à nobilitate commendationem habent, viros tamen alioqui prudentes, cordatos, nauos, cui publica commendentur munera seligendo? Rem hanc non facilè quilibet disceptauerit, nam neutra pars firmamentis argumentorum, exemplísve destituitur. Ac primò quidem plebeiis fauet, quod Dominus ipse, cuius summa sapientia est, Iosephum ex ergastulo eductum toti Ægypto quàm latè patebat præfecit. Dauid etiam ab ouium caulis, ad aulam Regiam traduxit; nam vt ipse canit in Psalmo. *Elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum, pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam.* Et ratio idem suadere videtur, nam laboris magis sunt patientes, & ad eos faciliùs patet aditus, quàm ad maiorum nobilitate tumidos, qualis D. Augustino fuisse videtur Pharao, qui se alloqui volentes satellitio submotos, eminus quid vellent, cogebat profari. *Quod Moyses dicit* (inquit Augustinus) *Ecce ego gracili voce sum, & quomodo exaudiet me Pharao? Non videtur tantùm propter magnitudinem populi excusare de vocis gracilitate, verum etiam propter vnum hominem. Mirum si tam gracilis vocis fuit, vt nec ab vno homine possit audiri, an fortè Regius fastus, non eos permittebat de proximo loqui?* Ita ille. Adde Principes expeditiùs plebeios in ordinem redigere posse, si suo vitio illos minus vtiles, aut etiam noxios esse Reipubl. compererint: qui enim opibus florent, & potentia, si in illos Principes velint animaduertere, magnos cient in Rep. motus, éstque cum tantum possunt, vt vniuersum

Genes. 41. 14. 40.

Psalm. 77. 70.

16. in Exo.

illius ſtatum non ſine ingenti periculo concutiant. Sed nimirum verius videtur, multum adiumenti nobilitatem afferre poſſe ad rem præclarè gerendam : nam prætérquam quod in maiores ſuos reſpicienti, generoſus quidam impetus ad virtutem exiſtit, dicto etiam magis audientes ſubditos habebit, qui longa patrum ſerie, virtute ſpectabilium, commendabilis eſt, quàm qui nouus homo terræque filius, vel ad Rempubl. ſua prorepſit induſtria, vel Principis alicuius fauore, vt illam poſſet attingere, productus eſt. Porrò publicam pecuniam, qui ſuis cenſibus opulenti ſunt, ſanctiùs tractabunt, quàm ij, qui priuatas anguſtias, publicis pecuniis laxare ſtudent, magis etiã primariis viris æqualibus ſuis gratus erit, quàm ignobilis, quem ſcilicet illi præ ſe contemnunt, & auerſantur. Tandem nobilium, qui verè nobiles ſunt, mores mitiores eſſe ſolent, liberali educatione humanitatis cuiuſdam ſuauitatem inſtillante, quæ in congreſſibus mirum quantum mortales allicit; iiſdem rebus duris & aduerſis animus infractior, vt contra abiectæ conditionis homines, qui cum ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi facti ſunt, truces, & aſperi eſſe ſolent, ſi aduerſam experiri fortunam contigerit, deiiciunt animos tam in rebus duris abiecti, quàm in proſperis & ſecundis fuerant inſolentes. Cuiuſmodi fuiſſe credendus eſt Adonibezech ille,
Iud. 1. 7. qui pluſquam tyrannica crudelitate ſeptuaginta Reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus, ciborum reliquias ſub menſa ſua cogebat colligere, quem cum Iudas Iſraelitarum Dux redegiſſet in poteſtatem, extremitatibus manuum amputatis, idque vt experiretur compuliſſet, quod ab

ab ipſo paſſi fuerant alij tam graui ærumnæ ferendæ impar, dolore ac ſqualore confectus exanimatus eſt. Sed fortaſſis vtraque ſententia conciliari poterit, ſi dixerimus maioribus Præfecturis Prouinciarum ac Ciuitatum, in quibus multi agitant antiquæ nobilitatis claritate inſignes, quibuſcum frequenter agendum eſt, non niſi primarios generoſóſque viros præficiendos eſſe, alios verò minores Præfectos, qui iuri dicundo totos dies in tribunalibus ſedent, cauſas diſceptando aut alia huiuſmodi miniſteria tractanda nihil prohibere, quominus etiam ignobiles adhibeantur.

10 Sed ambigi poteſt, an coniugati potius Miniſtri ad Reipubl. munera adhibendi ſint, an vinculis connubialibus ſoluti. *An coniugati, vel coniugio ſoluti.* Sanè, quia plurimis laboribus atteruntur, qui publica tractant negotia, æquum eſſe videtur, ſi poſt laborem reuertentibus vxorium leuamentum, curarum moleſtias, abſtergat, & cum vxore, chariſſimíſque liberis honeſtiſſimo perfruantur oblectamento. *Perfruere*, inquit Sapiens, *vita cum vxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ inſtabilitatis tuæ, hæc eſt enim pars in vita, & in labore tuo, quo laboras ſub ſole.* Eccle. 9. 9. Rurſus Magiſtratuum Regúmque vxores, viros ſuos conſilio, & ope iuuerunt, vt Pilati coniux, Matth. 27. 29. quæ viro ſuo Præſidem in Iudæa agenti auctor erat, ne innocenti Chriſti ſanguine ſe ipſum macularet; 1. Reg. 19. 13. & Michol, quæ à præſentiſſimo vitæ periculo maritum ſuum Dauidem eripuit, & Saulis in ipſum ſæuientis impetum ingenioſo eluſit inuento. Adde coniugatos pluribus nominibus Reipubl. eſſe oppigneratos, pro qua magis ſtrenuè ſe ſe impendunt, cum ſciunt ſe pro liberis & vxori

vxoribus laborare,& si in bello ceciderint,meminerunt filios se habere superstites, nec totos extingui.Pro contraria sententia afferri possunt quę primo libro de ingenio mulierum disputata sunt; ex quibus probari posse videtur expeditiores, & Reipubl.vtiliores fore magistratus si cælibem vitam agant, séque totos coniugalibus tricis soluti, rebus agendis impendant. Reuertenti Moysi in
Exod. 4. 24. Ægyptum cum vxore & filiis. *Cum esset in itinere in diuersorio, occurrit ei Dominus & volebat occidere eum.* Cuius rei causam aliam alij attulerunt. Ad rem nostram facit quod teste D. Augustino quidam existimarunt, propterea infesto mucrone mortem Angelum Moysi intentasse, quòd fœminam secum adduceret, quæ iter illud, quod hominem
Lib.quæst. in Exod. q.12.to.4. postulabat expeditum,retardaret. *Quidam*(inquit D.Augustinus) *putauerunt propter hoc Angelum terruisse, ne ad impedimentum ministerij, quod diuinitus impositum Moyses gerebat,fœmineus sexus comitaretur;* lege verò Deuteronomij cautum erat in hæc ver-
Deut. 24. 5. ba. *Cum acceperit homo nuper vxorem,non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publicæ.* & ratio statim redditur: *Et vno anno lætetur cum vxore sua.* Quamuis alia ratio,quam scriptura non expressit, nec tamen illi repugnat, addi potest, quia dum sponsus ab vxoriis blanditiis inuitus abstrahitur, illæque menti subinde obuersantur, & recursant, nec animus ad pugnam ferox, nec ad negotia publica expedienda alacer, & promptus esse potest. Frequens in sacris litteris Eunuchorum occurrit mentio, in libro Geneseos, in Regum historia, in Danielis prophetia, in libris Esther, & Iudith; satísque constat ex illis electos fuisse præcipuos Magistratus,Regiósque administros,

ſtros, & conſiliarios, cuius moris cauſam Heliodorus in Æthiopicis reddit, cum ait: *Perſarum enim Regijs aulis oculi ſunt & aures eunuchorum genus, qui cum neque liberos, neque cognatos habeant, quibus eorum animi deuincti eſſe poſſint, pendent ex eo ſolo, qui ſe illis credidit.* Quibus verbis ſignificatur propterea idoneos iudicatos à Perſis fuiſſe Eunuchos, qui Rempubl. tractarent, quod illorum fidelitas, & beneuolentia filiorum, aut cognatorum charitate quibus melius vellent, magíſque quàm Principi gratificari ſtuderent, non corrumperetur, & ad plures diſtraheretur, cum in coniugatis contra accidat; nam dum filios aut propinquos locupletiores reddere ſatagunt, ita illorum ſeruiunt vtilitati, aut cupiditati, vt publicam rem, aut negligant, aut etiam euertant. Nec tamen facilè Eunuchis (quod Reges illi faciebant) Reſp. credendas eſſe putauerim, quorum genus, & hominum ludibrio ferè expoſitum eſt, & vitiis notatum non ignoro: ſatis nobis fuerit ſi Eunuchorum exemplo eorum firmauerimus ſententiam, qui eos Principibus vtiliores eſſe putant, qui vt Eunuchi à mulieribus expediti ſunt.

Heliodori Æthiop. lib. extremo.

11 Sed quibuſcumque tandẽ adminiſtris Princeps vtatur, æquiſſimum eſt, neminem ad ſummum aliquem Magiſtratũ prius admouere, quàm in inferioribus ſuæ documentum virtutis præbuerit. Quemadmodum enim natura res magnas quas molitur, à paruis exorditur initiis (quæ enim magnæ ſunt arbores, humiles primùm ſtirpes fuerunt, & quæ flumina magnarum nauium patientia, fontes ignobiles, aut riuuli exiguas trahentes aquas) ita in Rebuſp. fieri oportet, magnum enim eſt ad virtutem calcar, & incitamentum ſpes maiorum

Adminiſtros prius probandos eſſe in inferioribus magiſtratibus, quã ad ſũmos euehãtur.

iorum decorum, quæ vbi quis consecutus est à Principe, congestis in eundem hominem honoribus omnibus, plurimísque diuitiis, iam vt segnior fiat procliue est, aut etiam nouæ magnitudinis insolentia, cuius parum fortè capax est, tumens, ac typho inflatus, in omnium odia & offen-
Prou. 30. 21. siones incurrat. *Per tria enim mouetur terra*, vt docet Salomon, *& quartum non potest sustinere*, horum autem primum est, *per seruum cum regnauerit*, quod supra monebamus, cum scilicet quis à Principe ab humili ac propemodum seruili statu, non processibus, sed saltu, ad summum dignitatis, ac potestatis culmen euehitur. Et sanè docuit vsus, non vt decuisset ab huiusmodi hominibus reuerenter habitam fuisse fortunam, imò sibi suísque, dum
Genes. 41. 40. ad celsiora contendunt, ruinam parauisse. Nec si Ioseph ab ergastulo vniuersæ Ægypto præpositus
Esther 8. 15. est, aut Mardochæus ab humili afflictóque statu admirabili quadam conuersione fortunæ ad magnam potentiam, summósque honores sublatus; id continuò cum cæteris passim fieri prudenter posse censendum est, nam huiusmodi legibus
Ecclef. 11. 23. Deus solutus est, in *Cuius oculis facilè & subitò honestare pauperem*, vt loquitur Ecclesiasticus; & alioqui videmus Apostolos, quos Ecclesiæ Principes volebat Dominus constituere, plusquam triennio ad munus illud eximium fuisse institutos: & Io-
Num. 27. 18. sue, qui Mosi Hebræorum Imperatori subrogandus erat, sub eodem Mose tyrocinium posuisse, & D. Paulum Timotheo præcepisse in illa verba;
1. Tim. 5. 17. *Manus citò nemini imposueris.*

An vni tantũ Administro Quanquam verò vsus obtinuit, vt vnusquispiam cæterorum omnium qui in aula famulantur quasi Princeps ac moderator constituatur, vt

ampli

amplitudine potestatis præstans, sic etiam prærogatiua virtutis ac sapientiæ, cuius munus sit domesticorum aulicorum continere disciplinam, & curare vt inferiores Ministri attentè, & suis cuncta temporibus opportunè munia obeant, qualis fuit Eliezer Abrahami, de quo dicitur in Genesi; *Seruus senior domus illius, qui praerat omnibus quæ habebat:* & Ioseph in domo Putipharis cum adhuc seruitutem seruiret, de quo legimus, *Ioseph ministrabat Domino suo, à quo præpositus omnibus, gubernabat creditam sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant*; tamen vt omnia, quæ ad Rempubl. pertinent, vnius dumtaxat consilio aut opera administrentur, non facilè probandum censeo. Nam vt quis tot negotiorum capax, iisque cognoscendis, & expediendis par esse possit: summus tamen ille potestatis apex administro inuidiosus, periculosus Principi, Reipublicæque esse solet. De mari æneo quod in sacrificiorum vsum in templo statuit Salomon, dicitur in Paralipomenis, *Capiebat tria millia metretas*; at in libris Regum dicitur, *Duo millia batos capiebat*; in contextu Hebræo est eadem vtrobique vox בת quam interpres semel batos, semel metretas vertit, ad leniendam fortasse difficultatem, quam locorum ingerebat dissonantia, quæ multorum interpretum torsit ingenia. Abulensis & Lyranus apud Riberam censent trium millium metretarum capax fuisse vas illud, sed tamen duo tantùm millia infundi solita, atque ita conciliant textus, vt in altero loco de aquarum modo qui adhiberi solebat sermo sit, in altero de aquis, quas explere ad summum vsque volenti, capere mare illud potuisset. Cui explicationi fauet Paralipomenon textus, vbi habetur ex Hebræo

prudenter negotia omnia credantur.

Gen. 24. 2.

Gen. 39. 4.

2. Par. 4. 5.

3. Reg. 7. 26.

Libr. 2. de templo, cap. 16.

bræo ad verbum; *Fortificare facienti, capiebat batos tres mille.* Quasi dicatur: Si quis vas impleat quantum quantum est, & vsque ad summum. Sed iam ad rem nostram. Quanquam fieri possit, vt magnarum rerum multipliciúmque negotiorum capacia quędam ingenia reperiantur, tantum tamen ingerere dignitatum, munerum, potestatis, quantum capere quis possit, è re Principis esse non facilè crediderim: præterquam quod qui Magistratus ambiunt, vt quondam Zebedæi filij *possumus* dicunt, cum ea quæ cupiunt proponuntur, cum tamen reuera si vniuersa moles illis imponatur sub onere succumbant, quamuis rerum potiundi desiderio prouecti, fortè non gemant.

Matth. 20. 22.

Aliqua de legatis qui extraordinarij sunt ministri.

13 Hic de legatis aliquid addi potest, quod est administratorum extraordinarium quoddam genus, ij esse debent, dignitate, ætate, prudentiáque & rerum vsu spectabiles. Itaque (quod attinet ad ætatem) Abraham cum filio suo Isaac vxorem quæreret, *seruum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus, quæ habebat,* qui de nuptiis conciliandis ageret, legauit. Et Balac Moabitarum Rex Balaam filium Beor, ariolum sibi adiũgere cupiens eo consilio, vt Israelitarum populo malè precaretur, illúmque diris Orco deuoueret, grandiores natu misit, vt ex Numerorum libro habemus, in quo legimus. *Perrexeruntq; seniores Moab, & maiores natu Madian, habentes diuinationis pretium in manibus.* Cúmque Balaam à Domino prohibitus, iter illud suscipere detrectasset, nec ad Balac, vt ipse postulauerat venisset. *Rursum ille multò plures, & nobiliores, quàm antea miserat, misit.* Et Ezechias Rex cum ab Assyriorum Regis exercitu intra mænia compulsus obsideretur, ad Rabsacem exercitus ducem

Gen. 24. 2.

Num. 22. 7.

Ibid. n. 15.

ducem tres primarios viros legauit Eliacim, ſcilicet filium Helciæ *Præpoſitum domus & Sobnam* 4 Reg. 18. *ſcribam* (magnum Cancellarium nos appellare 18. conſueuimus) *& Iohae filium Aſaph à commentarÿs:* eum ſcilicet, quem noſtrates à ſecretis appellant. Cur autem ita agendum ſit, ratio eſt in promptu: nam, quo amplior, & clarior eſt eorum dignitas, qui mittuntur, tantò illuſtrius teſtimonium eſt opinionis, quàm de Principis ad quem legantur excellentia concepimus, iíque cum ſe impenſius coli ſentiunt, animum magis beneuolum induunt, erga Principem illum, qui mittendę legationis auctor fuit. Porrò de prudentia quid attinet dicere, cum in negotiis tractandis, pace componenda, nuptiis conciliandis, fœderibus iungendis, aliíſque huiuſmodi ſumma dexteritas & prudentia neceſſaria ſit, cum in huiuſmodi rebus impingere maximè ſit in procliue. Itaque Salomon temerarij Principis in extremum diſcrimen res ſuas adducentis, errores legati ſapientis dexteritate & ſapientia emendari docuit; quod enim in vulgata legimus. *Nuntius impÿ cadet in* Prou. 13. *malum, legatus autem fidelis ſanitas.* Septuaginta 17. verterunt, *Rex temerarius cadet in mala; legatus autem ſapiens liberabit eam.* Illud etiam plurimum iuuerit, ſi legatus Principis illius linguam ad quem mittitur calleat, nam remotis arbitris expeditius, & fidentius, ſua fas erit tractare negotia, nulliúſque interpretis fide interpoſita, qui ſi parum conſideratè, parúmve fideliter, quæ vltrò, citróque dicuntur interpretetur, facilè animos, qui reſponſionum humanitate leniendi eſſent, exaſperabit, totúmque negotium corrumpet. Vidit hoc prudenter Ezechias qui cum eos quos ſupra memo-

rauimus legatos ad Rabsacem misit, hoc spectauit vt Syriacum idioma, quod Rabsaci erat familiare, tenerent. *Dixerunt autem* (inquit Scriptura) *Eliacim filius Helciæ, & Sobna & Iohae Rabsaci. Precamur vt loquaris nobis seruis tuis Syriacè, si quidem intelligimus hanc linguam, & non loquaris nobis Iudaicè, audiente populo, qui est super murum.* Sed ante omnia fidelitas in legatis exigitur, ne scilicet publica Principis negotia negligendo, aut etiam prodendo, priuata sua compendia consectentur, cuius rei exemplum habemus in Menelao in Machabæorum historia. *Et post trienny tempus*, inquit, *misit Iason Menelaum supradicti Simonis fratrem portantem pecunias Regi, & de negotijs necessarijs responsa perlaturum. At ille commendatus Regi, cum magnificasset faciem potestatis eius in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Iasoni talenta argenti trecenta. Acceptisq; à Rege mandatis venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio.* Itaque Menelaus, quà adulatoria assentatione Regis animum demulcendo, quà pecuniis demerendo, nam plus obtulit, quàm Iason obtulisset, res suas promouit, alterius euertit.

4. Reg. 18. 26.

2. Mach. 4. 23.

De inspectoribus Prouinciarum, siue visitatoribus.

14 Tandem de Prouinciarum inspectoribus, siue visitatoribus breuiter agamus, quos aliquando Principes, qui per se ipsos regna lustrare non possunt, eo consilio mittunt in Prouincias, vt earum statum cognoscant, magistratuum fidem, iudiciorum integritatem explorent, rectè ne omnia vt par est, & iuxta legum præscriptum fiant, an potius è contrario iura negligantur, & pessundentur, populíque malè habeantur, exhauriantur, tyrannicè tractentur. Sanè Samuel præcipuas Israelis ciuitates cum populum iudicaret, ipsemet circuire

circuire consueuerat, eo crediderim consilio, vt sui copiam faceret eum adire, & ius suum persequi volentibus, vtque minores magistratus contineret in officio, & ab iniuria subditos prohiberet, de eo enim dicitur: *Iudicabat Samuel Israelem* 1.Reg.17.
cunctis diebus vitæ suæ, & ibat per singulos annos cir- 15.
cumiens Bethel, & Galgala, & Masphat, & iudicabat Israelem in supradictis locis. Hoc autem visitandi munus, aut supremi Principis est, aut alicuius, quem ipse cum ampla potestate sibi substituerit, suásque ei partes demandauerit: qui enim visitandi sunt, eos sub aliorum potestate constitui necesse est. Itaque Eliu apud Iob de Deo Principum summo verba faciens. *Quis poterit*, inquit, *scrutari* Iob 36.23.
vias eius, aut quis poterit ei dicere, operatus es iniquitatem? Ex Hebræo propriè verti potest. *Quis visitabit super illo?* Cùm ergo ad Prouincias, aut Regna inspicienda visitatores huiusmodi destinati fuerint, vt eos officij sui nomen satis admonet, diligenter inspiciant qui mores in melius emendandi, quæ vitia exscindenda, nec amicos illos S. Iob Iob 2.11.
imitentur, qui cum afflictam eius fortunam inspexissent, eúmque ad summam egestatem redactum, vlceribus plenum, ab omnibus destitutum reperissent, non tamen eius malis leuamentum aliquod attulisse, sed potius calamitatem importunis disputationibus exasperasse, innoxium vexasse, & quasi violati numinis reum peragere voluisse memorantur. Non parum ad rem nostram facit quod in Machabæorum historia legimus, in 1.Mach.2.
qua post ingentes enumeratas calamitates quibus impius Rex Antiochus Hierosolymam circumiectásque ciuitates vexauit, afflixit, ac tantùm non attriuit, cum de Mathathia, & quinque

Ibid.nu.6. eius liberis sermo incidit, dicitur. *Hi viderunt*, vel vt est in Græco textu, *εἶδε*, *vidit*, solus scilicet Mathathias *mala quæ fiebant in populo Iudæ, & Ierusalem.* An non videbant hæc mala cæteri omnes qui aderant, in quorum oculos incurrebant, cum in eorum conspectu fierent? Sanè videbant, sed ij tantùm vidisse dicuntur, qui vidisse non contenti, ad Rempubl. defendendam, & è tyranni manibus eripiendam, animum adiecerunt, eiúsque furori sese opponere non dubitarunt. Et fortè

Gen. 11.5. hoc sensu dicitur in Genesi, *Descendisse Dominum*

Ibid. c.18. 21. *vt videret ciuitatem, & turrim quam ædificabant filij Adam*; & rursus eodem libro descendisse, vt videret an clamor Sodomorum qui ad eum ascenderat, verus esset an falsus. Proculdubiò Domi-

Psal. 137. 6. nus, qui vt canit S. Dauid, *alta à longè cognoscit*, necesse non habet quemadmodum homines ad res ipsas accedere, quas vult contemplari, cum iis semper intersit, & præsens sit; sed ea loquendi formula vsus est Moses iuxta humanum agendi morem, vt nos intelligamus, eos quorum fidei Respublicæ inspiciendæ creditæ sunt, propiùs accedere ad res ipsas debere, negotia quæ proponuntur diligenter versare, atque cognoscere, & tandem (quod potissimùm ab iis omnes expectant) prauos corrigere, sontes plectere, publicæque quietis perturbatores compescere: quod consequentur, si omnia ad æquitatis libellam diligenter exegerint, & si fieri possit antequam ad Principes suos redeant, ita omnia constituta reliquerint, vt etiam postquam prouincia excesserint, cursum teneant, & bene constantérque procedant.

Leges

Leges Reipublicæ necessarias esse, quales esse debeant, iisq; parendum.

CAPVT IV.

1 LEgum præscripta Rebuspublicis vtilia esse, nullus vnquam, qui sanæ quidem mentis esset dubitauit: illarum enim metu humana comprimitur audacia, tutáque redditur inter improbos innocentia, multáque sanciendo Reipubl. statui accommodata omne genus hominū, quod sinu suo, ciuitas aut regnum complectitur, instituunt, & ad officium vocant: *Lex sapientis*, inquit Salomon, *fons vitæ, vt declinet à ruina mortis*; & sensus est, à legum fontibus, quos sapiens toti Reip. recluserit, promanare latices, qui, ex iis haurientibus, salutares sint: & leges quasi indicem esse, cuius beneficio à periculis imminentibus auertamur, & abducamur, si ad earum præscriptum rectum iter insistere studuerimus. Itaque S. Dauid diuinam legem lucernam appellat. *Lucerna*, inquit, *pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Et Salomon. *Quia*, inquit, *mandatum lucerna est, & lex lux:* cum enim mortalitatis huius semitæ nihil aliud sint, quàm *tenebræ & lubricum*, Legis *Præceptum lucidum, & illuminans oculos*, tanquam pharus clarissima accendi solet, vt omnes ad cursum intendant, & pericula si quæ interueniunt, declinent; sic per legem quæ non concupiscendum præcipit, se cognouisse affirmat D. Paulus cauen-

Leges vtiles esse ac necessarias Reipub.

Prou. 13. 17.

Psal. 118. 105.

Prou. 6. 23.

Psal. 34 6.

Psal. 18. 9.

dum esse ne ad concupiscentiarum scopulos de-
Rom.7.7. feramur. *Peccatum*, inquit, *non cognoui nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces:* In pericula autem cognita, qui se ipsum induit, suo vitio perit, non legis quæ bona est, & peccatum omne ac nefas, quantum in ipsa est amolitur. Contra verò cum nullæ sunt leges, quæ ad iustitiam, ac pietatem homines erudiant, aut cum sunt quidem, sed minimè seruantur, quod perinde est ac si non essent, nullum est incommodum, quod Rempubl. non inuadat; quare mala illa omnia, quæ ab Isaia, quodam loco recensentur, populúmque Israelis pessum dedisse describuntur propterea, quòd diuina lex neglectui fuisset habita, & pactum quod cum illis Dominus pepigerat violatum, eas omnes Respublicas occupant, quæ legum negligunt sanctiones, prauis inuentis, consuetudinibus, quæ cum in ciuitatis mores irrepunt, omnem virtutem ac decus popu-
Isa.24.4. lantur; *Luxit*, inquit, *& defluxit terra, & infirmata est, defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terra, & terra infecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum. Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores eius, ideóq; insanient cultores eius, & relinquentur homines pauci; luxit vindemia, infirmata vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde. Cessauit gaudium tympanorum, quieuit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ. Cum cantico non bibent vinum, amara erit potio bibentibus illam. Attrita est ciuitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte. Clamor est super vino in plateis, deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ, relicta est in vrbe solitudo, & calamitas opprimet portas, quia hæc erunt in medio terræ,*

in

in medio populorum, &c. quæ in hanc eandem sententiam prosequitur sanctus Propheta. Nam reuera cum legum murus à potentioribus qui legibus parere nolunt, subruitur; aut cum vigor ille senescit, qui subditos legibus obedire compellit, ciuitas redigitur ad vastitatem: nam incolæ dilabuntur, agrorum cultura deseritur, ciuitásque tota ciuilibus turbis distrahitur, & laceratur, tandémque ad interitum ruat necesse est. Huc facit felix illa arbor, quæ Nabuchodonosori Regi per quietem diuinitus ostensa est. *Videbat*, inquit, *& ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens cælum, aspectus eius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ, folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea, subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cæli, & ex ea vescebatur omnis caro.* Cùm verba ista considerò, optimè mihi videtur congruere arboris istius similitudo, opulentæ álicui ciuitati aut regno; quemadmodum enim arbor pingui solo innata, aquis irrigata perennibus, aperto, sinceróque solis nitore illustrata in magnam excrescit altitudinem, foliorum lætissima viriditate vestitur, pomísque aut baccis abundans peregrinos inuitat, vt patulis succedentes vmbraculis sub ramis acquiescant, aues verò vt in eiusdem complexu nidulentur; ad eundem planè modum, ciuitates diuitiis, ac potentia beatæ, sed potissimùm iustis legum fundatæ sanctionibus, non solùm spectantium oculos tenent ac rapiunt ordinis, ac decoræ descriptionis admiratione defixos; sed quod caput est rebus omnibus necessariis ad vitam ac delicias opportunis abundant, integrúm-

Dan. 4.8

que est, non inquilinis tantùm, sed aduenis etiam, & peregrinis in ea stationem figere, & tutis esse ac quietis nullo planè accedente, legum beneficio securitatem adeptis inferre molestiam. Quare quod S. Dauid de homine prædicat, qui in lege Domini meditatur die ac nocte, id vniuersis bene

Psal. 1.3. constitutis ciuitatibus conuenit, *vt scilicet sint tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia quæcumque faciet prosperabuntur.*

Legum necessitas in Rep. colligitur ex naturali rerũ ordine, ac lege.

2 Hunc autem legum ordinem, præscriptúmque in Rebuspublicis seruandum esse, illud etiam suadet, quod naturæ leges, cuius author est ipse Deus, in mundo constantissimè seruari videmus, quas si qua potestas interueniens, aut tolleret, aut turbaret, molem hanc vniuersam tam sapienter inter se coagmentatam penitus labefactaret &

Eccle. 1.5. euerteret. *Nam oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, lustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Ad eundem modum stellæ suas nocturno tempore seruant stationes, & in militiæ castrorúmque morem iuxta Domini leges lumen suum exerunt,

Bar. 3.34. faces orbi terrarum circunferentes. *Stellæ autem,* inquit Baruch, *dederunt lumen in custodijs suis & lætatæ sunt, vocatæ sunt, & dixerunt; Adsumus, & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.* Rursus terra, & mare, quod illius sinu fouetur, eiusdem Legislatoris mandatis ita parent, vt ne latum quidem vnguem ab illius præscripto discedant. Audiamus

Domi

Dominum de turbine sic alloquentem seruum suum Iob. *Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem eius? Cum me laudarent simul astra matutina & iubilarent omnes filij Dei? Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat, quasi de vulua procedens, cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem? circumdedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia, & dixi: Vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*; quemadmodum enim *ignis, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum eius*, ita cœli & omnia elementa, quæque in illis continentur diuinis imperiis constanter parent, iisque cientur motibus, quos ipse præscripserit, sua seruantes loca, naturæque suæ consentaneas functiones eodem semper tenore exhibentes, vt meritò cum discipulis stupore defixis dicere possimus. *Quis putas est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?*

Iob 38.4. Psal. 148. 8. Marc. 4. 40.

3 Quid porrò dicemus de legibus illis quas iis naturis dedit, quæ rationis participes sunt? verè cum S. Dauid dicere possimus, *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* nam non solùm quale sibi præstari vellet obsequiũ legibus datis aperuit, sed seueris etiam in violatores animaduersionibus quantoperè Reip. interesset ostendit, earum sanctionibus ad virtuté, & publicum bonũ ciues instituí, & si opus sit, inflictis pœnis in officio contineri. Discere possumus hoc ex Angelis, quos cum Dominus ad sui ipsius imaginé ac similitudinem condidisset, eximiisque naturæ, & gratiæ orna-

Idem probatur ex diuinis legibus quas Deus hominibus præscripsit: vbi etiam de legũ obseruatione.

mentis decorasset, vt propterea in omnes conueniat, quod de vno quopiam illorum prædicat
Ezech. 28, 17. Ezechiel Propheta. *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum:* tamen cum in superbiam elati legem Domini seruare contempserunt, *illis peccantibus Dominus non pepercit*, vt quodam loco dicit S. Petrus. *sed rudentibus*
2. Petr. 2. 4. *inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.* quod aliis verbis sanè grauissimis S. Iudas expressit in
Iudæ 1. 6. catholica epistola sua, cum ait. *Angelos verò, qui non seruauerunt suum Principatum, sed dereliquerunt suum domiciliũ, in iudicium magni diei vinculis æternis sub caligine reseruauit.* Nec dissimilis in homines primos animaduersio quos in paradiso voluptatis collocatos ita gratia, & originali iustitia donauerat, vt eorum appetitiones rationi, & carnem spiritui subiiceret, eosque à mortalitatis necessitate, aliisque malis & ærumnis eximeret, vitámque fœlicem & tranquillam largiretur. Hos ergo, postquam præscriptam legem violarunt, iustitia originali spoliatos, & paradiso exturbauit, & morti fecit obnoxios, cæterísque malorum examinibus, quæ nos quotidie experimur ita subiecit, vt pro meris voluptatibus, quibus in amœno illo deliciarum viridario fruebantur, nunc malo-
Psal. 74. 9. rum pœnarúmque calix, *cuius fex non exinanitur,* nobis propinetur, vt reuera quicumque morta-
Thren 3. 15. lem hanc vitam viuimus, *absynthio inebriati* nullam quietis partem capere possumus; nec maiores tantum culpas, quæ leges illius in rebus grauioribus violant, seuerioribus pœnis inflictis vindicat, vt Sodomitarum & Gomorræorum infame
Iudæ 1. 7. crimen. de quibus S. Iudas cum ait: *Sodoma & Gomor*

Gomorra & finitimæ ciuitates, simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes: sed etiam peccata illa & noxas, quæ non ita graues nobis videntur, atrociter aliquando, si ita de Diuina iustitia licet loqui, pœnis etiam mortis, ad legum suarum sanciendam disciplinam puniendas censuit, vt prophetæ illi accidit, qui cum cibum contra Domini præscriptum, alio Propheta illi offerente & decipiente sumpsisset, à Leone quem obuium habuit in via occisus est. Itaque leges suas Dominus ante Principis oculos versari iussit, eásque apud se descriptas habere, omnesque subditorum actiones ad earum normam exigere. Nam Regi futuro ita præscribitur in Deuteronomio. *Postquam autem sederit in solio Regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præscripta sunt, nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram aut sinistram, vt longo tempore regnet ipse, & filij eius super Israël.* Quibus verbis tria monita maximi momenti continentur. Primum est, vt legem Dei optimè calleat, atque vt obliuioni, & illius ignorationi occurratur, illam ipse describat, quod præceptum non tam significat diuinam legem Regis manu in membranis exscribendam, quàm iuxta Sapientis consilium, *In tabulis cordis describendam* ita exactè, & ad amussim, vt Principis cogitationes, verba, & facta perfectissimum quoddam exemplar sit ad diuinæ legis præscriptum efformatum, & effictum, sítque ipse lex

3.Reg.13, 24.

Deut.17. 18.

Prou.3.4.

quædam viuens, & spirans, in quam ciues omnes oculos suos coniicientes Principis sui exemplo proficiant ad omne decus. Quicunque enim dat præcepta hominibus, ad vitam, moresque fingendos, ipsi eodem modo viuendum est, quem aliis præscribit, ne si aliter ipse vixerit, præceptis suis fidem detrahat, leuioremque doctrinam suam faciat, si re ipsa resoluerit, quod verbis conatur astringere; cuius enim importunitatis est homini libero leges imponere velle, quibus ipse non pareas? aut quibus cum ipse tuleris fraudem facias? Itaque Moyses qui Israëlitici populi caput erat, cum è montis vertice reuerteretur ad suos, tabulas legis, manibus tenuisse dicitur, facto suo monens non tantùm præceptis illis capita submittenda, eorúmque auctorem veneratione ac reuerentia prosequēdum, sed etiam præ manibus Principi habenda esse, & executioni mandanda, ne leges sine moribus vanæ sint, nihilque proficiant. Alterum monitum est, vt leges Sacerdotum exemplaribus congruant, vt nimirum cum suarum legum exemplaria, cum Sacerdotū exemplaribus composuerint, cum illis consentiant, ne fortè mundi aut Dæmonis placita pro legitimis, probatis, rationique consentaneis legibus admittant. Quare quæcumque leges Sacerdotum doctrinæ, quæ in Ecclesia recepta est repugnant, eæ tanquam iniquæ abrogandæ sunt, & abolendæ, si fortè iam latæ fuerint; nulla autem ratione si non extent Reipubl. cui maximè noxiæ essent
Malach. 2. 7. proponendæ aut ingerendæ. *Labia enim Sacerdotis* (vt est apud Malachiam) *custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Bene Sacerdotes appellantur Angeli, vt nimi

nimirum intelligamus quemadmodum Angeli hominibus naturæ excellentia præstant, eósque dirigunt, & docent ea quæ à Domino præcipiuntur; ita Sacerdotes quibuslibet hominibus, Principibus etiam & Regibus antecellere, hosque ab illis consilium capere debere, iis in rebus, quæ ad Diuinam legem aliqua ratione spectauerint: quod ipsum Dominus docuit, cum Iosue belli exercitusque ducem constitui, Eleazarũ verò summum Sacerdotem initiari iussit, qui, *Si quid agendum esset, consuleret Dominum, & ad illius verbum egrederetur ipse, & ingrederetur* (qui modus loquendi cuncta facere significat) *& omnes filij Israël cum eo, & cætera multitudo.* Cumque Iosue magistratum iniret, ita illum Dominus allocutus est. *Confortare, & esto robustus valde, vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, vt intelligas cuncta, quæ agis; non recedat volumen legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias, & facias omnia, quæ scripta sunt in eo, tunc diriges viam tuam, & custodies eam.* Tertium monitum est, vt caueat ne nimios spiritus assumat, *eleuetúrque cor eius in superbiam super fratres suos,* atque propterea leges negligat, quasi ipsis minimè obnoxius, cum nullus sit, qui leges euertentem possit coërcere. Itaque Princeps ne illis similis sit, in quos Christus inuehitur cum ait, *Dicunt enim & non faciunt, alligant onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.* Pontificique illi Ananiæ quem D. Paulus verbis illis increpuit. *Percutiat te Deus paries dealbate, nam tu quidem sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti.* Rigidus

Num. 27. 21.
Iosue. 1. 7.
Matth. 23. 5.
Act. 23. 3.

dus sit legum satelles, quasque aliis præscripserit, etiam ipse patiatur, memor se maiori Principi, factorum, dictorumque suorum rationem redditurum, & si nullus subditorum dicere potest, cur ita facis, non propterea si leges violauerit, præscriptumque mandatorum Dei transilierit, impunè laturum: quod S. Dauid agnouit, & verò etiam prædicauit, cum peccati sui labes deplorans in Psalmo ita flebiliter canit. *Tibi soli peccaui*; quamuis enim in Vriam, cuius thorum violauerat, quem periculo expositum interfecerat, offendisset, quamuis Bersabee ad peccati consuetudinem pellexisset, & vt Scriptura loquitur *blasphemare fecisset inimicos Domini*, tamen ait, *Tibi soli peccaui*; quia scilicet nulla erat tanta in Republ. illa potestas, quæ pænæ alicui sontem Dauidem posset addicere: sed quidquid in Deum, in Vriam, in leges denique ipsas peccauerat, diuinæ vltionis vindicta, à qua se ipsum eximere, aut subducere non poterat, erat expiandum.

Psal. 50. 6.

2. Reg. 12. 14.

4 Sed ad legum obseruationem reuertamur, quæ cum omnibus temporibus & locis, à violatorum iniuria vindicandæ sunt, tum potissimùm cum recentes adhuc sunt, & nuper latæ, ne si contemni statim incipiant cum feruntur, illarum ius & auctoritas obsolescat, & concidat. Quod enim scelus incredibile alioqui, & vltra audaciam positum videbatur illud primi legum euersores fieri posse ostendunt, & verò vt fiat timidius aggredientibus viam munientes animos addunt. Hinc Adami, & Euæ peccatum tam diuturnis, tam grauibus pœnis vindicatum, hinc cædes Abel à Cain illius fratre patrata, vnde primò tellus *aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris*

Curandum Principi, vt leges seruentur, præsertim cum recenter latæ sunt.

Genes. 4. 11.

tris de manu Cain: cum ad illum diem nullo ſanguine eſſet polluta, illas Domini in Cainum diras euocauit. *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos, vagus & profugus eris ſuper terram:* grauis admodum pœna, & expedito aliquo genere mortis longè grauior; nam quod nos legimus *vagus & profugus*, Septuaginta habent, *στένων καὶ τρέμων gemens & tremens*, alij σαλευόμενος καὶ ἀκαταστῶν. ac ſi diceret, curarum ac mœroris ſalo agitatus, carnificinaque pectus fodientis & lancinantis conſcientiæ inſtinctus, alias ſubinde regiones mutans. Hinc Iudas *Crepuit medius & diffuſa ſunt omnia viſcera eius*, quòd nuper inſtituti Sacramenti ſanctitatem non reueritus primus ore ac corde, quo dirum illud conceperat facinus, quod mens cogitare refugit, ſacrum illud myſterium indignè tractare, nec minùs quàm alij, quorum ſincerus erat animus, & pectus pietate ſubactum, vſurpare non dubitauerit. Hinc cum Chriſti tunc primùm naſcens Eccleſia verſaretur in primordiis, tantáque eſſet Chriſtianorum liberalitas, vt propriis latifundiis ac domibus pretio diſtractis, pecunias quas conflauerant, ad Apoſtolorum pedes proiicerent, Ananiæ ac Saphiræ crimen, qui venditi agri pretij partem aliquam ſibi retinuerunt, non verbis tantùm acribus caſtigauit, ſed etiam exanimauit; nam dixit Petrus. *Anania cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias verba hæc cecidit, & expirauit, & factus eſt timor magnus ſuper*

Ibidem.

Act. 1. 18.

Act. 5. 3.

omnes

omnes, qui audierunt: quo scilicet alij qui mortuum viderant Ananiam, aut ad quos facti fama peruenerat, à diuinæ legis præceptis violandis reuocarentur. Hinc etiam lege Domini Mosis præconio constituta, cum *filij Israël in solitudine inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbathi, obtulerunt eum Moysi & Aaron, & vniuersæ multitudini, qui recluserunt eum in carcerem, nescientes, quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysem. Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cúmque adduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus est, sicut præceperat Dominus.* Quamuis enim fieri potuerit vt non diuturnus labor esset colligentis ligna, aliquoque necessitatis prætextu à grauioris criminis noxa liberari posse videatur, secus tamen, vel ex eo iudicandum est, quod morti oppetendæ iusto Domini iudicio addictus est, eam ob causam vt aliqui Patres putant, quod primus legem illam de Sabbatho non violando esset transgressus. Hinc tandem Acham filius Charmi, cum legem primus violasset, qua iusserat Dominus, ne quis ex spoliis Iericho sibi quidquam reseruare auderet, *Sed quidquid erat auri, & argenti, & vasorum æneorum, & ferri, Domino consecraretur, & in thesauris eius reponeretur*: Iosue Dux populi, Domino per sortes tanti criminis reum indicante, in vindictam sceleris, cæterorúmque terrorem lapidibus obruit, magnum super eum lapidum aceruum aggerando, vallique in qua est occisus, *Vallis Acher*, id est, *turbationis*, triste nomen imponendo, quæ appellatio Scriptura attestãte loco illi diutissimè hæsit, non minus ad patrati criminis memoriam renouandam, quàm ad vindictæ terrorem incutiendum,

Num. 15. 32.

Theodoret. q. 31. in Numer. Saluian. lib. 6. de prouidentia circa medium.

Iosue 6. 19.

Iosue 7. 26.

tiendum, absterrendósque posteros, qui olim lapides illos in vnum aggestos conspecturi essent, noménque vallis audituri, ne sanctitatem legum parui pendere, aut perrumpere auderent. Sed de his hactenus: nam superiore libro, cum de vindicatiua Principis iustitia disputaremus, nonnulla dicta sunt, quæ huc commodè transferri possunt, quæ qui volet cognoscere, inde petat licet.

5 Quærat hic aliquis, melius ne sit, & Reipublicæ salutarius, multas ferre leges, illudque conari nequid à legislatore prætereatur, quod legibus comprehensum non sit; an verò parciùs adhibendæ, ea tantùm præscribendo, quæ maioris sunt momenti, reliqua Principis arbitrio reseruando. Sanè magis placet leges paucas esse; nam prætorquam quod plurimas habere leges corruptæ Reipublicæ signum est, flagitiorum æquè, ac legum mole laborantis, illud etiam incommodum est, quod multis obruti præceptis, ea vel obliuiscimur, vel etiam, quod deterius est, contemptum imus. Adde hominum naturam libertatis tenacem ad ea vt plurimum niti quæ vetita sunt, vt exemplo discimus vxoris Loth, cui cum imperatum esset ne oculos ad flagrantis incendio ciuitatis aspectum reflecteret, humano malo, quo ægriùs vetitis abstinetur, parum dicto audiens in statuam salis conuersa est. Itaque Apostoli in Synodum coacti, nouamque Ecclesiam legibus fundantes, paucula quædam eo tempore necessaria statuerunt, reliqua omnia missa facientes in hæc verba concilij illius canonem concipientes. *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab*

Leges paucas esse debere.

Genes. 19. 17.26.

Act. 15.28.

immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis. Valete. & S.Petrus eos verbis castigans, qui onera Ecclesiæ conabantur imponere grauiora, quàm vt ferri commodè possent. *Nunc ergo,* inquit, *quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?* Sanè iugum graue, nam si iis credimus qui curiosiùs ista persecuti præceptorum veteris legis numerum supputarunt, vniuersæ legis præcepta sexcenta tredecim fuerunt, vetantia quidem ad trecenta sexaginta quinque, quot nimirum dies annum conficiunt; affirmantia verò, ducenta octodecim, vt verè S.Augustinus, legis illius multiplex præscriptum, *Innumerabilium obseruationum sarcinam* appellarit: quod tamen nullus sapientissimo legislatori vitio vertat, nam peruicax ille, & duræ ceruicis populus, & ad idololatriam procliuis graui multarum legum obseruatione premendus fuit, vt scilicet ceremoniis illis, ritibusque peragendis intentus, circumiectarum nationum errores non hauriret. Adde multiplicibus illis, quasi lineamentis ac picturis euangelicam legem fuisse rudibus illis populis exprimendam, Christique olim venturi necessitatem aperiendam, qui humanarum virium imbecillitati ferret opem, aliquid de pondere minuendo, & ad id quod fuisset impositum, commodiùs portandum, vires sufficiendo. Cæterum noua lex ceremonialibus illis, ac iudicialibus legibus abrogatis ad pauciora multo sacramenta, & ritus, vnicumque sacrificium reuocata est, vt proinde meritò à D. Paulo nouum testimonium, *verbum breuiatum* dictum sit, nullusque iure conqueri possit,

Act.15.10.

Abulens. in cap. 1. Ruth. q. 24.

Serm.9. de verbis Domini.

Rom.9. 28.

possit, quasi legum cumulo pressus, aut eas memoria complecti, aut opere præstare arduum sit & difficile, cum dixerit Dominus. *Iugum meum suaue est, & onus meum leue.* Sed potius legum hanc facilitatem & paucitatem exosculando, *subiiciens illis collum, suscipere debeat disciplinam,* vt alicubi loquitur Ecclesiasticus. Matth. 11. 30. Eccles. 51. 34.

6 Illud tandem optandum est, & verò etiam sperandum in Republ. iustis legibus temperata, quam sapiens aliquis Princeps, & communis boni cupidus moderetur, vt non tam atrocitatem pœnarum timentes subditi legibus pareãt, quàm virtutis amore & beneuolentia ducti, qua Principem prosequuntur: quod si consequi Princeps possit, tunc demum Rempubl. omni ex parte beatam futuram putet. Iudæi qui Ierosolymis versabantur, ad eos qui erant in Ægypto cum scriberent aliquando, nihil se melius optare posse illis, sunt arbitrati, quàm si eam mentem ipsis iniici diuinitus precarentur, qua volenti animo diuinæ legis mandata capesserent. *Det vobis*, inquiunt, *cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem, corde magno, & animo volenti:* tunc enim *iugum suaue, & onus leue*, quod imponitur à lege, esse videtur, cum non propterea illi paremus, quia lex per metum à nobis exprimit vt illud faciamus, sed nos, quæ iubentur, alacriter facimus, quia legum sanctionibus subiacere delectat. Ideo S. Dauid de se ipso prædicat in Psalmis. *Dilexi mandata tua super aurum, & topazion, propterea ad omnia mandata tua dirigebar:* quasi diceret, cum mandata tua maximi facerem, & mirum in modum placerent, quippe, quæ rationi sunt ac virtuti consentanea, propterea rectum virtutis tra-

Curandum vt subditi legibus non inuiti pareant.

2. Mach. 1. 3.

Psal. 118. 127.

mitem constanter tenebam nusquam à virtutis via declinans, siue ad dexteram siue ad sinistram. Sed egregiè meo quidem animo Ecclesiasticus, qui auditorem suum ita vult sapientiæ præscripta, atque instituta capessere, vt ea non tanquam graue iugum, sed potius tanquam præclarũ quoddam honestamentum, & quasi torques quosdam non vincula, aut compedes esse putet, sic enim loquitur.

Ecclesi. 6. 24. *Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abiicias consilium meum. Iniice pedem tuum in compedes illius & in torques illius collum tuum, subiice humerum tuum, & porta illum, ne accidieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illũ, & in omni virtute tua conserua vias eius.*

Ibid. n. 30. Et paulò post. *Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ, decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris, stolam gloræ indues eam, & coronam gratulationis superpones tibi.* Ita enim frequenter vsu venit, vt quæ virtutis studiosis grata accidunt, & mirum quantum iucunda, eadem si eiusdem virtutis osoribus agenda proponantur, ardua, aspera, difficilia appareant, ac proinde ab illis opere præstandis, quantum possunt refugiant. Cum Dominus in Sinæ montis vertice seruo suo Moysi legis tabulas digito suo conscriptas, populoque vt seruarentur proponendas traderet, magnum ij, qui ad montis radicem consederant, timorem conceperunt: nam cum nubes verticem occupassent, tonitruorum tumultum exaudiebant, fulgurationes intuebantur, elisorumque fulminum iactus formidabant.

Exod. 19. 16. *Iamque aduenerat tertius dies*, inquit Scriptura, *& manè inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem,*

clan

clangórque buccinæ vehementius perstrepebat, & timuit populus qui erat in castris. At Moses, si Philoni credimus, adeò terrificis illis tumultibus non perturbabatur, vt potius suauibus musicorum instrumentorum sonis, vocibusque modulatis mulceretur, quod etiam in sua Apocalypsi D. Ioannes expertus est, qui ait. *Audiui vocem citharædorum, citharizantium in citharis suis, & vocem quam audiui sicut vocem tonitrui magni*: vt nimirum ex hisce locis intelligamus facilè, plurimum interesse, quo quis modo sit dispositus, nam easdem leges quas duras aliqui, & ad seruandum difficiles existimabunt, faciles alij imo verò iucundas arbitrabuntur; quod si Princeps ita animos subditorum moderari nouerit, & molliter leges proponere, vt subditi volentibus animis illas complectantur, expeditam viam inuenerit, qua citra pœnarum terrorem publicum ciuitatis bonum constanti, suauique legum obseruantia promouere possit.

Philo. lib. de somniis.

Apoc. 14. 2.

7 Porrò, cum nodus aliquis in germano legis sensu percipiendo inciderit, curandũ est, vt iuxta Legislatoris mentem, adhibitis fidis legũ illarum Interpretibus, difficultatem quæ negotium nobis facessit euoluamus: fit enim nonnunquam vt animi perturbationibus transuersi agantur homines, & ad sua commoda, aut compendia, legum verba traducant, interpretationibus in eam quam voluerint partem, mala fide torquentes. Huiusmodi Pharisæorum, & Scribarum erat ingenium, quos Christus Dominus increpat apud Matthæũ, quod minus verè legem de parentibus colendis interpretarentur. *Deus dixit*, inquit Christus, *Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut*

Quomodo leges interpretari debeamus.

Matth. 15. 4.

matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram: Qui locus sanè difficilis, ex alterius Euangelistæ verbis illustrari potest & explicari. sic enim legimus apud S. Marcum. *Vos autem dicitis, si dixerit patri aut matri Corban, quod est donum, quodcunque ex me tibi profuerit, & vltra non dimittitis eum quidquam facere patri suo aut matri.* Et sensus est, vos Pharisæi & Scribæ verum præceptorum Domini sensum prauis vestris interpretationibus corrumpitis, nam cum Dominus iubeat filios, parentes honore afficere, eosque, cum opus habuerint, alere, vos contrà filiorum auaritiam & in parentes impietatem obsecundantes, aut etiam priuata lucra captantes, & in vos deriuantes ea, quæ parentibus potiori iure deberentur, filiis auctores estis, vt cum sacrificia aliqua offerunt, pro parentibus etiam suis offerant, qui proinde ad partem aliquam sacrificio oblatæ rei percipiendam admittantur, qua iuuentur quidem, & aliqua ratione eorum subleuetur inopia; cæterum eos, non id præstare compellitis, quod diuino iubentur præcepto, vt scilicet eorum occurrant necessitatibus, & quibus in rebus opus habuerint pro facultate prospiciant. Mendax planè interpretatio, & à mendacij parente profecta. Antiquus enim mos est callidi illius serpentis, ac veteratoris diuinarum legum, verba secùs interpretari, quàm iuxta Legislatoris mentem capienda sint. Sic enim primorum humani generis parentum simplicitati imposuit, cum eo consilio pomi illius esum vetitum dixit;

Marc. 2. 11.12.

quod

quod Deus rerum omnium ingenium ac facultates perspectas habens vereretur, ne si illius arboris fructu vescerentur, tantam rerum omnium scientiam consequerentur, vt Deorum quorundam instar haberent. *Scit enim Deus*, inquit, *quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij scientes bonum & malum.* Quod quàm verum esset, exitus satis ostendit. Genes. 3. 1.

8 Tandem, quia legibus omnia complecti non possumus, nec fortè, si possemus, expediret, veteribus receptisque consuetudinibus suus honos habendus est, illisque tanquam non temere inductis insistendum, curandúmque vt sartæ tectæ in Republ. custodiantur. Nam si cum ipsa lege consuetudo componatur, quàmquam illi concedit in multis, in aliquibus tamen hæc illi præstare deprehendetur. Legem enim aut vnus duntaxat, aut pauci, qui in varias ferme sententias distrahuntur, certè non omnes ferunt. At consuetudo omnium vsu & moribus vsurpatur. Lex pœnis, quas intentat, armata sibi ciues obtemperare compellit: consuetudo blandè hominum subit voluntates, mentibúsque sibi conciliatis, quæ fieri vult, vt etiam fiat persuadet. Lex vno Principis verbo antiquatur & rescinditur, consuetudo difficiliùs à ciuium abstrahitur complexu, fitque nonnunquam, vt quantumuis Principes obnitantur obtineat. Leges tandem obscuræ plerumque sunt, multisque prauis explicationibus patent. Consuetudo aperta est, & perspicua, vt nullus illius obtentu alterum circumuenire, aut fucum illi facere possit. Itaque reperimus consuetudines quasdam longo vsu confirmatas, eandem ferè vim quam leges obtinuisse. Exemplum ha-

Quadã de consuetudinibus.

bemus in ea, quam facto suo Dauid, ac deinceps perpetuò militaris castrorum mos retinuit, vt scilicet, ij milites, qui ad custodiendas sarcinas sedissent in castris, non minùs essent participes prædæ quàm ij qui cum prodissent in expeditionem, pericula adissent, suoque sudore, aut etiam
1.Reg.30. 25. sanguine prædam illam peperissent. *Et factum est,* inquit, Regum historia, *ex die illa & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi Lex in Israël, vsque in diem hanc,* vt scilicet, *æqua pars esset descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, similiterque diuiderent.* In sacra etiam Euangeliorum historia habemus eam fuisse Hierosolymis consuetudinem, vt quot annis, cum dies solemnis Paschatis reuolueretur, vnum aliquem Præses populo liberum
Matth.27. 15. à carcere dimitteret, quem ipsi postulassent. *Per diem autem solemnem,* inquit D. Matthæus, *consueuerat Præses populo dimittere vnum vinctum quem voluissent:* quæ consuetudo ad publicam festi illius diei lætitiam augendam inuenta est; Plurimum enim populus lætatur, si vel vni periclitanti salutem afferre possit, qui tam insignis beneficij auctorem populum agnoscat, & quandiu vixerit prædicet, quanquam laudabili consuetudine in Christũ Dominum à Pharisæis, Scribisque concitatus populus abusus est, cum nocentissimum Barrabam, plurimisque & grauissimis sceleribus coopertum liberum dimitti voluit; eum verò qui adeo nullum crimen aut noxam admiserat, vt etiam esset de multis priuatim, & de vniuerso populo optimè meritus, vt sibi ad mortem dederetur, postulauit. Laban tamen, qui genero suo Iacob, pro Rachele quam adamauerat, & vt sibi in vxorem daretur postulauerat, Liam natu gran-
diorem

diorem ſuppoſuit, quantumuis conſuetudine ſuæ gentis ſe ſatis excuſatum putaret, dicebat enim. *Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, vt minores antea tradantur ad nuptias*, violatæ fidei iniuriæque Iacobo impactæ crimen non euaſit, nam tunc demum laudabiliter conſuetudinem, quam obtendebat, ſeruaſſet, ſi nulla interueniente fraude de Lia cum ipſo matrimonio iungenda tranſegiſſet, nec contra quàm naturæ leges poſtulant, fidem fefelliſſet, & Liam filiam, nullo matrimonij vinculo intercedente, proſtituiſſet potius, quam legitimo iure Iacobo quid ageretur ignoranti coniunxiſſet. Tunc enim conſuetudo in abuſum degenerat, cum aduerſus naturæ iura molitur aliquid, aut contra id quod diuinis legibus eſt conſtitutum, quas totius Reipubl. conſentientis auctoritas (vtpote ſupremi Principis Dei voluntate latas) abrogare non poteſt.

Geneſ.29. 26.

De Ciuitatis condendæ ſitu, aliiſque eodem ſpectantibus.

CAPVT V.

1 SI vlla res alia Principum nomen illuſtrat, eorúmque famam propagat, & ad poſteros tranſmittit, ea eſt conſtructio ciuitatis, ſi opportuno loco ſita, ſi ædificiorum deſcriptione elegans, ſi ciuium multitudine celebris fuerit; veriſſimè enim dictum eſt ab Eccleſiaſtico. *Filij & ædificatio ciuitatis confirmabit nomen.* Quemadmodum enim qui filios genuit, etiam ſi fato ipſe

Glorioſum eſſe Principi ciuitates condere.

Eccleſ.40. 19.

Eee 5 con

concesserit, in liberis tamen superstitibus expressam sui reliquit imaginem, iuxta eiusdem Sapientis dictum, cuius illa sunt verba, *Mortuus est Pater, & quasi non est mortuus; similem enim reliquit sibi post se.* Ita qui ciuitates fundarunt, legibúsque datis vniuersæ politiæ statum constituerunt, instar parentum habent, & à ciuium illorum pietate perpetuos honores ferunt. Itaque post terræ eluuionem, quæ sub Noe fuit, cum hominum familiæ plurimæ essent, & quæ ex iis nascebantur capita propemodum essent innumerabilia, adeo vt eos vnius regionis fines complecti non possent, cum de aliis quærendis sedibus consilium agitarent, antequam alij ab aliis separarentur, de ciuitate condenda, ad tantæ rei memoriam celebrandam, statuerunt. *Dixitque alter ad proximum suum* (inquit Scriptura) *Venite, faciamus lateres & coquamus eos igni. Habuerúntque lateres pro saxis, & bitumen pro cemento, & dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum, & celebremus nomen nostrum antequam diuidamur in vniuersas terras.* Facit enim ad celebritatem nominis, quam quærebant, constructio ciuitatis, quanquam illi pro gloria quam impotentiùs affectauerant, arrogantique consilio vrbis moliendæ, illorum cæptis resistente numine, superbiæ infamiam consecuti sunt. Nec dissimilis Princeps ille, cuius superbia describitur in libro Iob, de quo præter cætera, qua superbiæ, qua potentiæ suæ argumenta, quæ illic enumerantur, illud etiam dicitur. *Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redacta:* cuius loci sententia est, Principem illum pro sua potentia vrbes euersas, & solo æquatas instaurare, &

Ecclef. 30. 1. — Genes. 11. 3. — Iob 15. 28.

& prætorio ac palatiis Regio sumptu, ac magnificentia excitatis ibi sedem figere, vbi prius vastitas fuerat, & solitudo. Quàm autem gloriosum est Principi, si dirutam ciuitatem, in qua, vt Isaias loquitur, *requiescebant bestiæ, & replebantur domus draconibus, & in qua struthiones habitabant, & saltabant pilosi, & respondebant vlulæ in ædibus, & sirenes, in delubris voluptatis*, egestis ruinis, tectisque excitatis primam faciẽ ciuitati inducat, & à summa vastitate & solitudine ad celebritatem, frequentiamque traducat? In huiusmodi ciuitates optimè conuenit, quod Isaias habet quodam loco. *Primo tempore*, inquit, *alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium, populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: habitantibus in Regione vmbræ mortis, lux orta est eis.* Ex Hebræo vertit Forerius. *Primo tempore vilis fuit terra Zabulon, & nouissimo honorata fuit via maris.* Quemadmodum enim regiones illæ, de quibus loquitur Isaias, ignobiles prius fuerant, sed posteaquam Apostolos genuerant, quorum sonus ex illis egressus regionibus in omnem terram exiuit, & vsque ad fines terræ ingentem gloriam sunt consecutæ: ita ciuitates quæ raro fuerint habitatore semirutæ, si Principum industria ad magnam perueniant frequentiam & celebritatem, cum prius essent quasi vmbra mortis sepultæ, caput exerunt, & incolarum multitudine & opulentia, quasi lucem aspiciunt. Ex quo magnum in Principem decus redundat, nam vt est in Prouerbiis Salomonis. *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis.*

Isa. 13. 21.

Isai. 9. 1.

Prou. 14. 18.

2 Illud autem primò curandum est, si noua ali- qua

De situs salubritate.

te in quo locanda ciuitas. qua ciuitas constituenda sit, vt saluberrimus locus eligatur, is autem erit excelsus non nebulosus, regionésque cœli spectans, non æstuosas, neque frigidas sed temperatas; cum enim calores aut frigora nimia sunt, vitia corporibus infunduntur; temperatæ verò regiones, vt corporibus salubres, ita mentis functionibus exercendis sunt accommodatæ: Paludes autem præsertim vitandæ, quæ ex stagnantibus & inertibus aquis graues & pestilentes emittunt auras, quæ cum in adiacentes sparguntur ciuitates, mirum quantum corporibus nocent; quod si ea cautio ratione carentibus animalibus à natura ipsa tributa est, vt salubribus & temperatis loca mutent insalubria, & quæ aut nimio frigore laborant aut æstus intolerando vapore aduruntur vt in ciconiis, hirundinibus, turturibusque videmus, de quibus ita loquitur Ieremias, *Miluus in cœlo cognouit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui*, quæ hominum sit stultitia, si ea sedibus figendis eligant loca, in quibus aut caloribus nimis coquantur corpora, aut frigoribus assiduis torpescant, vitæque incommodis viuendi cursum contractiorem faciant? De præclara ciuitate Ierusalem, ita loquitur Dauid. *Fundatur exultatione vniuersæ terræ mons Sion, latera aquilonis, ciuitas Regis magni.* Pagninus vertit. *Pulcher climate gaudium vniuersæ terræ*: & sensus est, eam ciuitatem præclaro in tractu, regione, loco scilicet amæno salubri & vbere, collocatam esse, & sanè ita fuit; nam non in saluberrimo tantum tractu posita erat, sed etiam in monte, quod ad munitionem, salubritatem aëris, prospectusque delectationem facit, & in terræ Chanaam vmbilico;

Iere. 8.7.

Psalm. 47. 3.

quare

quare etiam appellatur ab Ezechiele. *Vmbilicus terræ.* Itaque S. Dauid canit in Psalmis *fundamenta eius in montibus sanctis*; quod nimirũ non vnius montis vertice esset suffulta, quod vt dixi ad munitionem facit, nam gressu in aduersum subeuntibus, ac proinde fatigatis pauci de superiore loco facilè obsistunt, vimque illatam nullo negotio propulsant. Itaque Saul cum Dauidem montis cacumina tenere audiuisset, expeditissimam militum deligit manum, ex vniuersis copiis, qui robore & leuitate membrorum præstantes, & animorum ardore strenui, alacresque ad Dauidem ascendere non dubitarent. *Assumens ergo Saul,* inquit Scriptura, *tria millia electorum virorum ex omni Israël perrexit ad inuestigandum Dauid, & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruia sunt.* Quod autem in regionis illius medio sita esset Ierusalẽ, non vno testimonio Scripturæ probari potest. Legimus enim apud Ezechielẽ. *Ista est Ierusalem, in medio gentiũ posui eam, & in circuitu eius terras.* Et in Psalmis. *Operatus est salutem in medio terræ.* Christus scilicet Dominus noster, qui extra illius ciuitatis mœnia Crucem, nostram salutem operatus, ascendit: nec tantum in medio terræ Chanaam sita est Ierusalem, sed medium etiam locum obtinet inter eas regiones, quas olim antiqui cognitas habuerunt, adeo vt si circini pedem alterum Ierosolymis figas, alterum ad extrema vsque Africæ littora porrigas, fiet, vt illo circumacto, omnes ferè priscis illis temporibus cognitæ regiones concludantur. Habent autem, quæ sic positæ sunt ciuitates eam vel maximam opportunitatem, quòd propter eam quæ cum cæteris ciuitatibus intercedit vicinitatem, bona quibus

Ezech. 38. 12.
Psal. 86. 1.
1. Reg. 24. 3.
Ezech. 5. 5.
Psalm. 73. 12.

bus abundant cum illis communicant, ea verò quæ desunt, ab illis abundè suppeditantur. Qua de re nonnulla dicta sunt, cum de mercatura disputaremus.

An potiores situs earum urbium, qui ora maris adiacent.

Ezech. 27. 3.

Isa. 37. 22.

3 Eadem de causa ditiores vt plurimùm sunt eæ ciuitates, quæ mari adiacent, cuiusmodi Tyrus erat, quam à diuitiis, ex negotiatione paratis, & ab institorum incolarumque frequentia, mirum quantum sacra scriptura celebrat apud Ezechielem. Quanquam sunt qui potius laudent earum ciuitatum situs, quæ paululum recedunt à mari, nam negotiatorum, exterarumque gentium colluuione, quanta in maritimis cernitur ciuitatibus non polluuntur, per quos, mores si non praui saltem exotici & peregrini importantur, & tamen iis non destituuntur cómoditatibus, quibus illi fruuntur, qui tractus mari imminentes incolunt. Talis Ierusalem, quam propterea *Virginem* Prophetæ non semel appellant, quod alienigenarum gentium moribus corrupta non esset, cum tamen rebus omnibus abundaret, quæ mari aduehuntur, sub Salomone præsertim Principe, qui classibus in varias regiones destinatis non solum res ad victum cultumque necessarias, sed ad omne deliciarum genus opportúnas Ierosolymám inuexit. Si tamen bellicis commoditatibus agamus, quæ mari adiacét ciuitates, & ad resistendum munitiores esse solent, cum facilius tanto aquarum interiectu arceantur hostes, & ad nocendum si fortè aliis bellum inferre necessitas cogat, opportuniores; quippe quæ non terra tantum militem in expeditionem emittere, sed classibus etiam instructis hosticas regiones infestas habere possunt. Hinc apud Isaiam Tyrus dicitur

citur *Fortitudo maris*, quòd à vicinitate maris, & ad se tuendam, & ad alias ciuitates inuadendas esset instructior. Isai. 23. 4.

4 Quod si præter maris vicinitatem illud etiam adsit, quod solo vbere & pingui vrbs nostra sit posita, plurimum sanè commoditatis accesserit, quantumuis enim aliunde importatæ diuitiæ in celebri aliquo emporio abundent, tamen quia bellis interdum, aut aliqua ratione intercluditur mare, multis premi angustiis necesse est ea loca, quæ nec naturalibus regionis diuitiis redundant, nec aliunde aduectis mercibus gaudere possunt. Itaque Hierusalem præter cæteras laudes, quæ in eam conueniunt, à glebarum etiam fœlicitate commendationem habuit, solique feracitate, dicente Domino apud Prophetam. *Vinea facta est dilecto meo, in cornu filio olei*, in Palestinæ scilicet tractu, qui si figuram spectes, cornu refert: filio autem olei, id est pingui & olei abundantia redundante. In huiusmodi autem solo habitantibus, *Omne robur panis, & omne robur aquæ*: vt est apud Isaiam; Quidquid scilicet ad victum necessarium est (quod panis & aquæ nomine vsitato scripturæ loquendi schemate nuncupatur) semper adest, cum interim, qui aridis locis consederunt, rerum penuria frequenter laborare consueuerint.

Pingue solum, & vber vrbi ponẽda deligendum.

Isai. 5. 1.

Isai. 3. 1.

5 Quærat aliquis quis magnitudinis modus in condenda ciuitate statuendus sit, ampláne, an angustis finibus circumscripta esse debeat. Huic quæstioni facilis est responsio. Dicendum enim est pro populi illas habitaturi frequentia, vrbes aut laxiores esse debere, aut murorum ambitu contractiores. Si populus cui sedes paratur, magnus

Quam ampla ciuitas esse debeat.

gnus sit, si solum vber, si locus portuosus vnde aduenarum frequentia speretur, magnæ etiam capacitatis, vrbes extruendæ sunt. Contra si paucorum colonia deducenda sit, si steriles campi, si locus remotus à mari, paucos euocet peregrinos, breuiori murorum gyro contenti esse poterimus. Quanquam raro accidit vt vniuersæ ciuitati simul condendæ deligatur area, viæ ac plateæ, domus & prætoria, pontes & templa, aliæque illius partes simul omnes describantur, sed incolarum paulatim crescente numero, nouæ subinde domus & palatia excitantur, donec ad summam frequentiam, & amplitudiné perueniatur. Quamuis enim legamus in Scripturis exépli gratia Ecbatana ciuitatem ab Rege Medorum excitatam, murorum ambitu septam, turribusque in miram altitudinem eductis munitam esse, ita enim narratur initio libri Iudith. *Arphaxad itaque Rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo, & ipse ædificauit ciuitatem potentissimam, quam appellauit Ecbatanis, ex lapidibus quadratis & sectis, fecit muros eius in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta, turres vero eius posuit in altitudinem cubitorum centum:* Sitque probabile Regem illum multas bello subiugatorum hominum myriadas in eam compulisse, quod verba illa videntur indicare, *Rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo:* non tamen facilè adducor vt credam ab Arphaxad planè inchoatam esse, sed instauratam potius, amplificatam, mœniúmque ambitu munitam fuisse ciuitatem; ita tamen, vt illius aliquod priùs vestigium esset. Quo etiam sensu à Nabuchodonosor Rege dictum est apud Danielem. *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædifica*

Iudith. 1. 1.

Dan. 4. 27.

ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Et in libro Geneseos cum dicitur. *De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Niniuem & plateas ciuitatis, & Chale. Resen quoque inter Niniuem & Chale. Hæc est ciuitas magna.* Quantam enim esse oporteret Principis illius potentiam, qui ingentis vastitatis ciuitatem ab ipsis fundamentis moliri, & cum nullum esset illius rudimentum, perficere possit, qualem nobis sacræ litteræ describunt, cum de Niniue loquuntur, quam trium dierum iter habuisse ex sacra discimus historia, quæ profectò ingens est amplitudo, siue triduo tantùm poterat circuiri, siue (quod magis est, sed planè videtur superare fidem) à porta ad oppositam portam per mediam vrbem transeundo trium duntaxat dierum spatio perueniri poterat: siue tandem (quod verius esse puto) totam vrbem, vel certè præcipuos vicos & fora perambulare volenti, trium continentium dierum tempus erat necessarium, quod maximam quidem vrbem fuisse ostendit, non tamen portentosæ, & vix cuiquam credibilis magnitudinis, qualem duo illi priores dicendi modi videntur exhibere? Temeritas autem sit, tam ingentes excitare structuras & moles, priusquam experimento didiceris salubre ne sit, an graue cœlum, opportunum ne culturæ solum an ineptum, commodum an incommodum peregrinis & ciuibus: vix enim fieri potest, vt humano consilio omnia præcaueamus, & præcipiamus locorum incommoda, & vicia, quæ paulatim experiendo ipso tandem temporis cursu sentiuntur.

Genes. 10. 11.

Ionæ 3. 3.

6 Sed quæ figura vrbis, quadrata-ne an rotunda aptior erit? Magis placet si quadrata non sit,

De figura an scilicet quadrata, vel potius rotunda.

neque angulis procurrentibus, vt scilicet ex pluribus locis hostis (si quando obsidione eam cinxerit) conspici possit: in quibus enim anguli procurrunt, ea ciuitas difficiliùs defenditur; quod anguli magis hostem quàm ciuem tueantur. Ideo circularem formam in metandis castris aliis prætulisse videtur Saul, nam de Dauide à pascuis properante ad exercitum, in quo fratres eius militabant, dicitur, *Venit ad locum Magala, & ad exercitum.* Magala Hebraicè circulum significat, eóque nomine, si loci proprium nomen non est, castra orbiculari forma contra hostes munita designantur. Quod si quis eam ciuitatem opponat, quæ D. Ioanni visa est in Apocalypsi, dequa ita scribit. *Et ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius tanta est quanta & latitudo.* Facilis est responsio. Nam ibi de Beatorũ ciuitate sermo est, quam nulli bellorum tumultus concutiunt, quæque nihil ab hostibus timet extra omne periculum posita, aliam fortè faciem, figurámque habitura si militantis & se se ab hostibus asserentis typo describeretur.

1. Reg. 17. 20.

Apoc. 21. 16.

7 Tandem vrbi nomen aliquod apponendum est, vt vel ab ipso auctore nomenclaturam sortiatur, vel aliud nanciscatur, quod fausti sit ominis. Et quidem ab auctoribus dictæ sunt multæ, quarum Scriptura meminit, ab Romulo, Alexandro, Antiocho, Seleuco; Roma, Alexandria, Antiochia, Seleucia. Putant enim Principes, nec immeritò ad nominis sui celebritatem facere, si amplarum ciuitatum conditores ipsi dicantur, & quoties vrbis illius nomen vsurpatur, rerum ab ipsis gestarum memoria renouetur. Itaque Absalon cum nullos liberos genuisset, sibi ad nominis peren

De nomine vrbi imponendo.

perennitatem arcum triumphalem aut pyramidem excitarat, ne vllo vnquam tempore Abſalonis memoria poſſet obſoleſcere. *Porrò Abſalon,* dicitur in Regum hiſtoria, *erexerat ſibi cum adhuc viueret titulum, qui eſt in valle Regis. Dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei; vocauitque titulum nomine ſuo, & appellatur manus Abſalon vſque ad hanc diem.* Quod verò fecit Abſalon etiam reliqui faciunt Principes, cum ſe ſe obtulerit occaſio. Quare de iis omnibus canit S. Dauid. *Relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepulchra eorum, domus illorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie, & progenie vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.* Quorum verborum ſenſus eſt, Potentes viros cum extinguuntur, diuitias & theſauros, quos congeſſerant aliis relinquere, eorum verò cadauera exigui alicuius conditorij anguſtiis contineri, illudque ipſis pro tabernaculo, imò pro domicilio & palatio futurum, quamuis nomen illuſtre ſupereſſe poſſit, variáque variis locis rerum geſtarum monimenta, epigraphæ marmoribus inciſæ, pyramides vrbeſque de conditorum nomine appellatæ. Quod ſi magis placeat nomen aliud indere, quod ab Ædificatoris nomine deductum non ſit, illud videtur ſeruandum vt boni ſit ominis, aut certè in oppidum illud, propter ſoli, aut cœli proprietates, aut propter vbertatem camporum, frequentiamue incolarum, aut aliquid ſimile egregiè conueniat. Id à veteribus Hebræis frequenter videmus vſurpatum. Nam Bethania *obedientiæ domum* ſignificat; Bethleem *domum panis*; Ephrata, *vbertas, ſiue frugifera*; Hauoel-Iair *oppida illuminationis*; Corozain, *myſterium*; Cariath Sepher, *ciuitas litterarum*; Ieruſa-

2. Reg. 18. 18.

Pſalm. 48. 12.

lem *visio pacis*, seu *pulchritudo pacis*. Nam Hebræorum est consuetudo, vt cum pulchrum aliquid significare volunt, frequenter videndi, aut visus vocabulo vtantur; ea enim est pulchri facultas, vt oculos rapiat, & conuertat ad se se. Itaque in
Genes. 2. 9. Genesi dicitur. *Produxit Dominus Deus, de humo omne lignum pulchrum visu.* Et alibi dicitur, eodem
Genes. 12. 11. tamen libro. *Noui quod pulchra sis mulier*: in Hebræo est, *Scio quòd sis mulier pulchra visu.* & alibi quod in vulgata legimus. *Ascendebant septem boues pulchræ & crassæ, aliæ quoque septem fœdæ*: In Hebræo est. *Vaccæ pulchræ visu*, & *Vaccæ malæ visu.* Ex hoc ergo factum est, vt vox visum significans, pro ipsa accipiatur pulchritudine, & apud Italos nostros, qui pulchri sunt, à visu dicuntur Vistosi. Quare quod in història Regum dicitur de Ba-
2. Reg. 23. 21. naia, *Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo*, ex Hebræo verti potest. *virum*
Isai. 53. 2. *visu.* & quod legimus apud Isaiam. *Vidimus eum, & non erat aspectus*: ex Hebræo bene vertas. *Non erat visus.* Ex quibus intelligitur, Ierusalem nomen significare *visum*, *visionem*, siue *pulchritudinem pacis*, vt ipsa vocis etymologia illud videatur spondere, quod Isaias clariùs pollicitus est, cum
Isai. 32. 18. ait. *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* &
Isai. 66. 12. alibi. *Declinabo super eam quasi fluuium pacis.* & in Psalmis. *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis.*

An

An Peregrini in ciuitates admittendi, & an Ciues deductis coloniis aliò ablegandi.

CAPVT VI.

1 QVæri meritò poteſt futurus ne ſit in bene conſtituta Republ. Peregrinis locus; videmus enim nationes aliquas inter ſe quietiſſimè agere, reliquorum verò mortalium cætus refugere, & commercia abnuere, nec intra ſuos fines peregrinos pati; adeò vt ſi quis externus in eorum ciuitates pedes intuliſſe prehenſus fuerit, ea res homini illi ſit capitalis. In Republ. quidem Hebræorum, vt hinc exordiamur; non ſolùm aduenis erat locus, ſed magnum etiam eorum numerum in ea aliquando fuiſſe comperio, vt ſub Dauide, ac Salomone, cum Iſraëlis Regnum maximè floruit; nam in ſecundo Paralipomenon libro dicitur. *Numerauit Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in terra Iſraël, & inuenti ſunt centum quinquaginta millia, & tria millia ſexcenti.* Hos autem omnes ætate, & viribus integris fuiſſe neceſſe eſt; nam laborioſiſſimo operi, ad lapides ſcilicet in montanis latomiis cædendos, & ad onera conuehenda, Regis imperio deſtinati ſunt, dicitur enim eodem loco, *Fecitque ex eis ſeptuaginta millia qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent, tria autem millia, & ſexcentos præpoſitos operum populi.* Oportet autem ex eodem genere ſenes multos, infantes, mulieres,

An Peregrini in vrbem admittendi, aut aliqua occaſione ſiue pacis ſiue belli tempore eiiciendi.

2. Paral. 2, 17.

Ibid. n. 18.

& inualidos fuisse, qui hoc numero non censerentur. Hi ergo aduenæ, siue proselyti, quanquam se se aggregarant Iudæis, & circuncisione consignati eorum sacra, religionemque susceperant, tamen, vt nomine distinguebantur, vt apparet ex illa S. Lucæ enumeratione, in qua dicitur:
Act.2.11. *Iudæi quoque & proselyti.* ita etiam iure æquales non erant: nam isti in terra promissionis nec agrorum possessiones adipisci poterant, quæ veris tantùm Israëlitis cedebant per tribus & familias; nec ad Reipubl. honorifica munia adspirare, quorum ij tantùm participes erant, qui Israëlitici seminis prærogatiua gauderent. Quanquam autem hoc vt plurimum seruaretur, vt scilicet ab administranda Republ. aduenæ, siue proselyti arcerentur, probabile tamen est aliquos peculiari priuilegio admissos, quos vel personæ dignitas, vel promerita in Israëlem, vt id consequerentur dignos reddidissent. Talis videtur Achior ille, ex Ammonitarum natione, quæ gens licet ordinaria Dei lege prohiberetur, ne vnquam in Ecclesiam Dei, hoc est in publicorum munerum com-
Deut.23.3. munionem venire posset, vt ex Deuteronomio discimus, populo tamen Dei aggregatus est, & non solùm ciuitatis iure donatus, sed etiam vt
D.Th.1.2. q.105.a.3. Serrar. in c.14.Iud. probabiliter sentit D. Thomas, & cum eo Serrarius noster, vt populi honores gerere posset; quod nimirum Ammonitarum Ducem, domi suæ potentem, & opulentum, de Iudæis, eorumque Deo coram Holopherne in omnium Principum conspectu fortiter, & honorificè locutum, modis omnibus ornare rationi consentaneum videretur. Sed hoc vt dixi Achiori ex priuilegio indultum est, & fortè aliis postea eiusdem conditionis, aut
meriti:

meriti : & ſanè ſi hoc non licuiſſet, quomodo Phariſæi tam intenta cura proſelytos facere ſtuduiſſent, gentilibus ad Iudæorum ſacra traductis, quibus procliue fuiſſet cum vrgerentur, humilem in ea Republ. proſelytorum conditionem, qua deterrerentur, obiicere? Non tamen negauerim ferè pauperiores fuiſſe proſelytos, & aduenas, abiectioriſque fortunæ : quod ex eo colligitur, quod exigua fortè aliqua ſtipe ad vitam tolerandam aſſignata à Salomone ad onera portanda deputati ſunt, vt ſupra ex Paralipomenis diximus, cum interim Iſraëlitæ diuitum & ingenuorum more bene haberentur; ita enim legimus in hiſtoria Regum. *De filiis autem Iſraël non conſtituit Salomon ſeruire quenquam, ſed erant viri bellatores & miniſtri eius, & Principes, & Duces, & Præfecti curruum & equorum, &c.* Quodque in Deuteronomio cum pauperibus viduis, ac pupillis aduenæ cenſerentur, ſiue in terra Iſraël ſedes fixas haberent, ſiue in ea peregrinarentur, patriam poſtea repetituri : vtroſque enim vox Hebræa גר & Græca προσήλυτος complectitur, quibus ad inopiæ ſolatium concedebātur manipuli à meſſoribus per obliuionem in agro relicti, oliuæque & racemi, qui in oliuetis & vinetis collectorū manus effugiſſent. Hæc ergo aduenarum conditio fuit in Hebræorum Republ. Quod ſi iam quæratur vniuerſim admittendi ne ſint, aut quod barbaris aliquibus placere dicebamus, procul habendi peregrini : Reſpondeo duplex tempus diſtingui poſſe, belli alterum, alterum pacis, & ſanè cum hæc contigerit quid pulchrius eſſe poteſt, quam conuenarum vndique confluentium multitudo, qui aūt mercaturam exercentes, cibaria, veſtes, domeſticæ

3. Reg. 9. 22.

Deut. 24. 19.

ſuppellectilis, aut bellici apparatus inſtrumenta, in ciuitates importare conſueuerunt, aut alia aliqua honeſta de cauſa ciuitates illas incolentes, artificiis, induſtria, profeſſione diſciplinarum, pecuniis allatis publico commodare ſolent, quibus rebus cum abundant ciuitates, nihil deſiderare poſſunt eorum, quæ ad vitam propagandam, imò ad eam fæliciter ac beatè traducendam facere poſſunt. Hanc ob cauſam Tyrij, quos per Prophetam caſtigat Dominus, ſibi nimium quantum placebant, quòd Syri, Damaſceni, Carthaginenſes, aliæque nationes longiùs diſſitæ portum illum ſubirent, emporiumque frequentarent, ex quo fiebat, vt ciuitas opibus, potentia, deliciis etiam abundaret. Quare apud Ezechielem hæc

Ezech.27. 3. legimus. *O Tyre, tu dixiſti: Perfecti decoris ego ſum, & in corde maris ſita. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum*; quo loco Propheta latè inſtitorum peregrinorum multitudinem recenſere pergit, quorum diuitiæ & deliciæ cum Tyriis, in quorum ciuitatem inferebantur, communes fiebant. Nam finitimos populos ciuitatum proximarum euocare ſolet, mercatores quidem quæſtui faciendo imminentes lucri ſpes oſtentata, humilé verò plebem & obſcuram annonæ vilitas opportunitáſque earum rerũ parandarum, quibus vita ſuſtentatur. Quanquam verò peregrini nullam Reipubl. partem attingere debent, nec in curiam admitti, nec exercere ſolent iudicia. Quare

Geneſ.19. 9. Lotho dicebant Sodomitæ; *Ingreſſus es vt aduena, nunquid vt iudices?* Indulgeri tamen poteſt, & vero etiam ſolet in bene temperatis ciuitatibus, vt ſi multi gentis alicuius, præſertim mercatores, celebre aliquod emporium habitent, quia inter ſe frequen

frequenter agunt, exiſtuntque controuerſiæ quæ morum illorũ,& linguæ non ignaro diſceptatore indigent, quædam illis iudicia relinquantur, & ab ipſiſmet, vel à Principe vnus aliquis, vel plures nationis illius conſules aut iudices, qui cauſas cognoſcant, conſtituantur. Babylone captiui agebant Hebræorum plurimi, iis Rex permittebat vt ſuos haberent iudices, qui iuxta patrios mores, ac leges ius dicerent. Id ita ſe habuiſſe diſcimus ex Suſannæ hiſtoria apud Danielem, in qua legimus: *Et conſtituti ſunt de populo duo ſenes iudices illo annò.* Dan. 13. 5. Quibus etiam capitalium cauſarum cognitio permiſſa videtur, quod Iudæis Romani concedendum non putauerunt, poſtquam Iudæa in prouinciam redacta eſt, & Roma miſſis Præſidibus cœpit gubernari. Atque propterea ſi Ruperto credimus, aliiſque ſententiam illius ſecutis Pilato dicente Iudæis de Chriſto, *Accipite eum vos; & ſecundum legem veſtram iudicate eum,* Ioan. 18. 31. *dixerunt Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam.* Quod ſi bellicus aliquis tumultus ingruerit, rurſus diſpiciendum arbitror, magnus ne ſit externorum numerus, meritóque formidandus, an modicus, & à quo nihil admodum incommodi rebus noſtris timere poſſimus; nam ſi pauci fuerint, ſi pacati, ſi armorum tractandorum imperiti, nullam video cauſam propter quam Regni finibus exigantur; imò plerumque accidere poſſe arbitror, vt pauci illi obſidium inſtar obtineant, fiatque vt aduerſarius Princeps ſuorum periculo deterritus (ne ſcilicet in ſuos quid grauius conſulatur) à violandis externis qui in ſuo Regno viuunt, abſtinere compellatur. Quod ſi magna ſit multitudo peregrinorum, ſi ingenia acria, parum

quieta, si rerum nouarum cupida, si rei militaris non planè rudia, tunc diligenter cauendum Principi putauerim, ne quid ab externis istis hominibus publica res detrimenti capiat. Itaque nisi illud euenerit, quod frequenter solet accidere vt
Isai. 13.14. scilicet tempore bellici tumultus, *Vnusquisque*, vt loquitur Isaias, *ad populum suum conuertatur, & singuli ad terram suam fugiant*, Principi cordi esse debebit, vt eos suis finibus pellat, aut certè numerum minuat, quo ciuibus suis securitatem paret, eorumque conatus anteuertat, ne dicere cogatur
Psal.53.4. aliquando Dauidicum illud. *Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me*, viribusque extrinsecus aduenientibus intestino malo adiutis extrema ciuitati pernicies concilietur, locusque fiat Prophe-
Isai.25.2. tæ illius querimoniæ, qui dicebat. *Quia posuisti ciuitatem in tumulum, vrbem fortem in ruinam, domum alienorum vt non sit ciuitas*. Quod etiam timuit Pha-
Exod.1.10. rào cum dicebat suis, *Venite, sapienter opprimamus eum* (Israëlem scilicet) *ne fortè multiplicetur, & si ingruerit contra nos bellum addatur inimicis nostris, ex-*
1.Reg.29.3. *pugnatisque nobis egrediatur de terra*. Recolendaque Satraparum Achis prudens sententia, qui Dauidem cum Hebræis sub externo Rege aduersus suos merentem adeo suspectum habuerunt, vt non prius de illo dimittendo Principem suum vrgere destiterint, quàm quod cupiebant effectum dedissent. Sed fortè miretur aliquis, quamobrem Philistæi, qui Dauidis arma suspecta habuerant, nec eum in castris hærere permiserant, ne fortè cum ad pugnam ventum esset proditis Philistæis, Saulis partes adiuuaret, eum tamen in terram Philistæorum præsidio militum vacuam redire permiserunt, nec timuerunt ne fortè dum

ipsi

ipsi versarentur in castris ipse regionem vastaret ac diriperet, prædas ageret, stragemque latè daret imbellis turbæ, quæ domi remanserat, viris bellatoribus in expeditionem egressis; nam quod Amalecitæ fecerũt, qui cum Dauidem abesse sensissent, *Impetum fecerũt ex parte australi in Siceleg, & percusserunt Siceleg, & succenderunt eam igni, & captiuas duxerunt mulieres ex ea, à minimo vsque ad magnũ*; 1.Reg. 30. 1. Eandem opportunitatẽ nactus præstare potuisset, præsertim tam insigni iniuria Satraparum prouocatus, qui eum tanquam Regi parum fidum è castris exegerant; nec fortè minus placatum sibi Saulem reddidisset, si aliam quampiam Regni Achis partem, turbis excitatis infestam reddidisset, nam & hostium castra, cura ac timore compleuisset, & copias Philistinorum in plures distraxisset partes, cum patria tecta quæ reliquerant, fumantia procul conspexissent, cedesque, quas hostilis furor perpetraret, animo coniectarent, ad auxilium suis ferendum accurrere coacti fuissent. Sed fortè prudenter Philistæi magis sibi à Dauide timebant, si remaneret in castris, cum præsertim agmen vniuersum clauderet, faciléque posset in Philistæorum terga cum Saule pugnantium mucrones distringere, qua etiam ratione Saulem sibi magis reddidisset placatum, si ad eos occidendos viros, quibus Philistæorum stabat imperium opis aliquid cum maxima vrgeret necessitas contulisset. Nec adeo à militum præsidio destitutæ Philistæorum ciuitates erant, vt à sexcentis viris sibi timere possent, cùm præsertim mœnibus vndique cingerentur, vt facilè externam paucorum hominum vim propulsare possent, de regionis enim huius ciuitatibus legimus

Deut. 9.1. in Deuteronomio eas fuisse *Ingentes, & ad cœlum vsque muratas:* Nec si oppidulum Siceleg, quod Dauidi tribuerat Achis, vt ibi cum suis moraretur, Amalecitarum incursibus, & iniuriæ opportunum fuit, idem de aliis maioribus Philistæorum oppidis credendum est. Nam Siceleg solus Dauid cum suis incolebat, quibus ad bellum egressis propugnatoribus vacua Siceleg est relicta; at verò ciuitates reliquæ, vt frequentiores, ita etiam plurimis in bellicã expeditionem emissis, multi tamen hæserant domi, qui ingruentem hostem propulsare possent.

2 Ad vrbes etiam amplificandas asyla conducunt, de quibus quæri potest, an iure aperiri possint exulibus eiectitiisque, qui patria propter patrata crimina, aut ob iustam Principis offensionem exciderant, admissis & in tutelam etiam receptis, quòd Ægypti Rex cum Ieroboamo fecisse videtur, qui cum à Salomone sibi periculum imminere sensisset, *Fugit ad Sesac Regem, & fuit ibi vsque ad mortem Salomonis*, vt habemus in Regum historia. Et quidem huiusmodi asylis fauere videtur Deuteronomij lex, quæ est huiusmodi. *Non tradas seruum Domino suo, qui ad te confugerit, habitabit tecum in loco qui ei placuerit, & in vna vrbium tuarum requiescet, ne contristes eum.* Sed lex ista Deuteronomij de iis seruis accipienda est, qui quod malè habeantur à Dominis, eorum sæuitiam fugiunt, tantisper absfuturi dum se dominorum frangat indignatio, ad eos quorum possessio sunt, cum ira subsederit, redituri. Sanè si Principes facinorosos homines tueantur, iure timendum est, ne ipsi ad audendum proiectiores impunitate fiant. Adde passim censere omnes, iura legésque amicitiæ

De Asylis, an licita sint.

3. Reg. 11. 40.

Deut. 23, 15.

amicitiæ violari, si eos quos Principes perduelles, aut infensos experti sunt, quique de Republ. malè sunt meriti, Princeps alius, alioqui amicitiam professus, apud se honestè habitos, securos & impunes esse velit. Diuum Petrum Herodes detinuerat in custodia, qui mox angeli ministerio eductus, periculum euaserat: commouit ea res Herodem, qui propterea *Tyriis, & Sidoniis iratus erat*, quod Petrum, quem læsæ maiestatis reum ipse faciebat, in suam ipsi fidem recepissent. Quare Sidonij & Tyrij interposita Blasti gratia placatum Regem sibi reddere studuerunt, ne fortè duriorem ipso irato annonam experirentur commeatibus, quibus indigebant, interclusis. Et tandem fœderis ea conditio fuit inter Romanos, & Iudæos his verbis concepta in Machabæorum historia, *Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni Principi Sacerdotum, vt vindicet eos secundum legem suam.* Nec verò satis commoda videtur hæc ratio ad ciuitates augendas, nam scelestos homines, & criminibus infames, quis credat fidos fore, & quietos ciues si in Reipubl. sinum recipiantur? imò potius suspectos Principi esse debere crediderim, ne si fortè bellicus aliquis tumultus exarserit, vt suorum Principum gratiam ineant, & ad reditum in patriam sibi viam muniant, noui aliquid moliantur in eorum perniciem, apud quos pacatè ad eam diem versati sunt, quo nomine apud Achis Regem Seth quantum poterant Satrapæ contenderunt, & verò etiam euicerunt, vt Dauid à castris procul haberetur, vt huius capitis initio dictum est.

Act.12.20. 1.Machab. 15.21. 1.Reg.27. 12.

An vtilis Coloniarū deductio.

3 Sequitur, vt de Coloniis dicamus, quæ à veteri

veteribus multas ob causas excogitatæ sunt, nimirum ad deuictos populos in fide & officio continendos, ad constituenda variis in locis Imperij propugnacula, ad remunerandos veteranorum militum labores, qui ætate ac laboribus fracti prædiolo aliquo publica auctoritate donati, post impetratam missionem in suo lare, quod vitæ supererat, quietè transigebant, ad ciuitatem vrbana plebe (tanquam sanguinis missione in humano corpore facta) exonerandam, qua etiam ratione seditionibus occurrebatur, quæ cum hoc genus hominum corripuerunt, feruere violentiùs solent; tandem ad gentem illam augendam, qua coloniæ emittuntur. Quemadmodum enim arborum rami ab arbore aliqua decisi, in magnas etiam ipsi euadunt arbores, cum fertili panguntur solo, quæ alioqui ad eam magnitudinem non excreuissent, ita pauci etiam homines, qui cum patriam colerent, mutuò se prementes crescere non poterant, in varias distracti regiones, mirum quantum eo laxamento capiant incrementi. Huius rei luculentum habemus in Scripturis testimonium, nam vt canit S. Dauid, *Intrauit Israël in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham, & auxit populum suum vehementer:* tot verò hominum myriadum (nam cum census in deserto, illis ex Ægypto exeuntibus initus est, sexcenta millia virorum superarunt, iis in censum præteritis, qui aut vigesimum annum non attigissent, aut masculini sexus non essent) septuaginta quinque animæ, vt legimus in Apostolorum actis, stirps fuerunt. Nec terra tantam populorum varietatem, nacta esset, nisi post Noe diuisæ fuissent gentes post diluuium, earum Principibus diuersas regiones

Psal. 104. 23.

Numer. 1. 45.

Act. 7. 14.

Genes. 10. 32.

nes petentibus, in quibus crescente sobole frequentissimæ ciuitates conditæ sunt, terræque tractus incolarum multitudine celebrati. Porrò Coloniæ hanc Reipubl. afferunt vtilitatem, quod cum eiusdem sint nationis, eisdemque legibus, ac moribus, quibus diuturno vsu assueuerunt, viuant, suæ genti magis fidæ, eiusdémque cum suis à quibus originem ducunt factionis esse consueuerunt, nec facilè in ritus ac mores alienos degenerare. Philippi ciuitas in Macedonia Romanorum erat colonia, de qua in actis Apostolorum ita legimus, *Inde venimus Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas Colonia.* Porrò in hanc ciuitatem cum D. Paulus venisset, diuinæque doctrinæ prædicatione ciuium animos commouere cœpisset, multíque vt ferè accidit orientis veritatis osores extitissent, eam in primis obtendere cœperunt causam, propter quam nouitiam illam religionem, quam noui præcones circumferebant, suscipere non possent, quod scilicet Romanorum genus essent, quibuscum sanguinis propinquitate coniuncti, cultu etiam religionis similes esse debebant nouis sacris, quæ inculcabantur planè repudiatis; ita enim loquebantur: *Annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere cum simus Romani.* Itaque Assyriorum Rex cum anno nono Oseæ Regis Samariam cépisset, Israëlitarúmque populum in Assyrios transtulisset, ne scilicet ampliùs rebellare possent, aut tumultuari, colonias suorum in Regnum Samariæ deduxit, vt illud magis fidum, pacatum, dictóque audiens haberet. *Adduxit autem*, inquit Scriptura, *Rex Assyriorum de Babylone, & de Cutha & de Auah, & de Emath, & de Sepharuaim, & collocauit eos in ciuitatibus*

Act. 16. 21.

4. Reg. 17. 6.

Ibid. n. 24.

tatibus Samariæ pro filiis Israël qui possederunt Samariam, & habitauerunt in vrbibus eius: & sanè illi consilium processit, nam adeò coloni isti à Regum Assyriorum, Chaldæorum, Medorum, atque Persarum fide non defecerunt, vt etiam pro illorum tuenda ditione, arcendisque Iudæis, vt Principibus suis gratificarentur, plus æquo soliciti fuisse reperiantur. Nam cum duæ tribus, Iuda scilicet & Benjamin de Babylone reuertissent, vrbisque Ierusalem mœnia, qua denuo moliri, qua collapsa restaurare cæpissent, super hoc Regi Artaxerxi, cui suam fidem probare cupiebant, scripserunt, qua in epistola hæc inter alia leguntur. *Nos memores salis, quod in palatio comedimus, & quia læsiones Regis videre nefas ducimus, misimus & renuntiauimus Regi*; nec prius ædificatione prohibere Israëlitas destiterunt, quàm suo rescripto Rex & Iudæis ciuitatis ædificandæ, potestatem faceret, & ipsi quietem agere iuberentur.

1. Esdr. 4. 14.

Beneuolentiam populi, subditorúmque, Principem sibi conciliare debere.

CAPVT VII.

Beneuolẽtiam populorum parari moderatione imperij, & lenitate agendi cum subditis.

1 INter præcipua Regni præsidia meritò beneuolentia populorum in Principem numeranda est, quos quia nec armis cogere, vt ament, nec eorum beneuolentiam auro parare possumus, sed fide, officio, imperandíque moderatione, & lenitate,

lenitate, aliiſque artibus nobis conciliamus, paucula quædam attingenda ſunt, ex quibus intelligere poſſit Princeps, qua ſibi ratione ad eorum voluntates demerendas viam munire poſſit. Quãuis ergo Principi neceſſaria ſit maieſtas, de qua ſuperiore libro ſatis diſputatum eſt, ab ea tamen ſi amari velit, faſtus omnis, ſuperbiáque oſtentatio remouenda eſt, cauendúmque ne populi meritò ſuſpicari poſſint Principem typho poteſtatis inflatum, alios præ ſe contemnere, aut etiam auerſari, ſed potius illi ita agendum eſt, vt celſitudinis Regiæ faſtigium, quantum ſalua maieſtate poteſt, lenitate agendi demittat, vt ſcilicet, quantum ſubditi reuerentur viri Principis auctoritatem, tantum mores placidos, ac faciles ſuſpiciant, & exoſculentur. *Rectorem te poſuerunt*, inquit Eccleſ. 32.
Eccleſiaſticus, *noli extolli, eſto in illis, quaſi vnus ex* 1.
ipſis. Quod quamuis à Sapiente de modiperatoribus in conuiuiis, quorum Regnũ in potandi menſura verſabatur, dictum ſit, commodè tamen ad alios quoſcumque transfertur, qui in alios imperium ſortiuntur. Nec verò facilitas hæc, quam Principi commendatam cupio, ita beneuolentiæ gratiam conciliat, vt corrumpat maieſtatis decus, nam virtutes hæ ſpecie diſpares, ita inter ſe prudentia iungi, ac temperari poſſunt, vt alteram altera tueatur ac protegat. Luculentus huius rei teſtis eſt Sapiens, cuius illa ſunt verba in Eccleſiaſtico. *Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſu-* Eccleſ. 3.
per hominum gloriam diligeris. Cuius loci ſenſus eſt, 19.
vt alio loco dixiſſe meminimus, ſi moribus fueris mitibus, ſi in ſubditis gubernandis plus beneuolentia quàm ſeueritate, cohortatione quàm commotione, charitate quàm poteſtate agendum putaueris,

taueris ; adeò gloriæ & maiestatis dignitatem non amittes, vt potius id sis consecuturus, vt ad dignitatem, quam Principatus fastigium secum affert, beneuolentiæ etiam subditorum cumulus accedat. Vel etiam sensus esse possit, adeò diligeris à subditis, vt hominum gloriam, quam cum Principatu consecutus es, populorum æquet beneuolentia, aut etiam superet. *Misericordia & veritas*, inquit Salomon, *custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Quibus verbis, paucis complexus est Sapiens eas artes, quibus populorum beneuolentiam citra peccati alicuius culpam, imò cum virtutis laude possit Princeps aucupari, fide nimirum, & constantia dictorum, & conuentorum, quod veritatis voce expressit, & misericordia in subditos, propensaque voluntate, calamitates eorum, miseriasque subleuandi, sique sontes aliqui plectendi sint, clementia, qua rigor ille iustitiæ mitigatur, & mollescit. Quanquam vulgatus noster interpres, pro vna Hebraica voce, duplicẽ posuit in sua interpretatione; nam quod ipse primò misericordiam dixit, deinde clementiam, vnius & eiusdem Hebraicæ vocis est interpretatio, quæ vtrumque significat, nam חֶסֶד benignitatem, seu beneficentiam, pietatem, humanitatem, affectusque propensionem ad aliquod bonum, aut officium in aliquem conferendum. Veritas autem constantiam, vt dixi, in pactis, conuentisque significat. Sic cum dicitur in Genesi: *Si facitis misericordiam, & veritatem cum Domino meo, indicate mihi*; Sensus est, si beneficium hoc in Dominum meum conferre vultis, & collatum constanti voluntate conseruare, indicate mihi. Huc facit, quod de Regno Dauid legimus in Machabæorum

Prou. 20. 28.

Genes. 24. 49.

bæorum hiſtoria, cum dicitur. *Dauid in ſua miſericordia conſecutus eſt ſedem Regni, & ſæcula:* & ſanè manſuetudinem illius, moréſque facillimos, non alij tantùm laudibus extollunt, ſed ipſemet prædicat in Pſalmo cum ait. *Memento Domine, Dauid, & omnis manſuetudinis eius,* cuius fructum vberrimum tulit; nam Regnum ſuum iuxta Salomonis dictum ſtabiliuit, ſuoſque omnes adeò Regiæ incolumitatis amantes, ac ſtudioſos reddidit, vt quia ſemel capitis periculum adierat, eum in poſterum à belli diſcrimine arcerent, ne fortè, vt ipſi loquebantur, *Extingueretur lucerna Iſraël*, mortis ſcilicet tenebris luculenta illa lampas obrueretur, quæ Iſraëlem vniuerſum clariſſimo ſuo ſplendore recrearet. Quo exemplo cum aliis huc ſpectantibus vtitur D. Ambroſius ad rem de qua agimus confirmandam, libro de officiis ſecundo: quem locum, quia inſignis eſt, addere placuit; ita enim ſcribit. *Ac primùm nouerimus nihil tam vtile, quàm diligi, nihil tam inutile quàm non amari. Nam odio haberi exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus, vt omni ſedulitate commendemus exiſtimationem, opinionémque noſtram, ac primùm placiditate mentis, & animi benignitate influamus in affectum hominum: popularis enim & grata eſt omnibus bonitas, nihilque tam facilè illabitur humanis ſenſibus. Ea ſi manſuetudine morum, ac facilitate animi moderatione præcepti, & affabilitate ſermonis, verborumque honore, patienti quoque ſermonum vice, modeſtiaq; adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim, non ſolum in priuatis, ſed etiam in ipſis Regibus, quantum facilitas blandæ affabilitatis profuerit; aut ſuperbiæ, verborúmque obfuerit tumor, vt Regna ipſa labefactaret, & poteſtatem ſol-*

1. Machab. 2. 57.

Pſal. 131. 1.

2. Reg. 21. 17.

D. Ambr. 2. de offic. cap. 7.

ueret. Iam si quis consilio, vsu, ministerio, officiis, popularem comprehendat gratiam, aut si quis periculum suum pro vniuersa plebe offerat, non est dubium, quod tantum charitatis à plebe in eum refundatur, vt populus salutem eius, & gratiam sibi præferat. Quantas Moyses à populo Dei illatas absorbebat contumelias, & cum Dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, vt indignationi diuinæ plebem subduceret. Quam miti sermone post iniurias appellabat populum, solabatur in laboribus, delinibat oraculis, fo-

Exod.33. *uebat operibus, & cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili, & grata appellatione affari solebat,*

Exod 34. *Meritò æstimatus est supra homines, vt & vultui eius*

Deut.34. *non possent intendere, & sepulturam eius non repertam crederent, quia sic sibi totius plebis mentes deuinxerat, vt plus eum pro mansuetudine diligerent, quàm pro factis admirarentur. Quid eius imitator Dauid electus ex omnibus ad plebem regendam, quàm mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu? Ante*

1.Reg.17. *regnum se pro omnibus offerebat, Rex cum omnibus*

1.Reg.18. *æquabat suam militiam, & partiebatur laborem. fortis in bello, mansuetus in Imperio, patiens in conuicio, ferre magis proptus quàm referre iniurias; Ideo tam charus*

2. Reg.2. *erat omnibus, vt iuuenis ad Regnum etiam inuitus peteretur, resistens cogeretur, senex ne prælio interesset, à suis rogaretur, quod mallent omnes pro ipso periclitari, quam illum pro omnibus. Ita sibi gratis officiis plebem obligauerat. Primùm, vt in discordiis populi exulare in He-*

2.Reg.3. *bron mallet, quàm in Ierusalem regnare. Deinde vt etiam in hoste positam virtutem diligeret, iustitiam etiam his, qui arma contra se tulerant, æquè ac suis præstandam putaret. Denique fortissimum aduersæ partis propugnatorem Abner Ducem & inferentem prælia, miratus est, & orantem pacis gratiam non aspernatus, honorauit*

norauit conuiuio, interemptum insidiis doluit & fleuit, prosequutus exequias honestauit, mortem vltus conscientiæ fidem præstitit, quam filio inter hereditaria iura transcripsit: magis sollicitus ne innocentis mortem inultam relinqueret, quàm quò suam mortem doleret, non mediocre istud præsertim in Rege, sic obire humilitatis munia, vt communem se exhiberet etiam infimis: alieno periculo cibum non quærere, potum recusare, peccatum fateri, seque ipsum pro populo offerre morti, vt in se Diuina indignatio conuerteretur cum ferienti Angelo offerens se diceret. Ecce ego peccaui, & ego pastor malum feci, & iste grex quid fecit? Fiat manus tua in me. Nam quid alia dicam, quod dolum meditantibus os suum non aperiebat, & tanquam non audiens, nullum sermonem referendum putabat. Non respondebat conuitiis; cum sibi derogaretur, orabat; cum malediceretur, benedicebat; ambulans in simplicitate, & superborum fugitans arrogantiam, sectator immaculatorum, qui cinerem miscebat alimentis suis, cum peccata propria deploraret, & potum suum temperabat fletibus. Meritò sic expetitus est ab vniuerso populo, vt venirent ad eum omnes tribus Israël dicentes. Ecce nos ossa tua, & caro tua sumus, & heri & nudiustertius, cum esset Saul, & regnaret super nos, tu eras qui producebas & inducebas Israël, & dixit tibi Dominus. Tu pasces populum meum Israël. Et quid plura de eo dicam, de quo huiusmodi Dei processit sententia, vt de eo diceret. Inueni Dauid seruum meum, secundum cor meum? Quis enim in sanctitate cordis, & iustitia sicut iste ambulauit, vt impleret voluntatem Dei? Propter quem & delinquentibus posteris eius venia data, & prærogatiua est reseruata hæredibus. Quis igitur non diligeret eum, quem videbat ita charum amicis, vt quia ipse sincerè amicos diligebat, æquè diligi se à suis amicis arbitraretur? Denique

3. Reg. 2. 1. Reg. 21. 2. Reg. 23. 2. Reg. 24.

Psal. 37. Psal. 108. Psal. 100. Psal. 101.

2. Reg. 5. Psalm. 88. 21.

Act. 13. Psalm. 39. 3. Reg. 12.

parentes eum filiis suis, filij præferebant parentibus. Vnde grauiter indignatus Saul percutere Ionathã filium suum hasta voluit, quia pluris apud eum valere Dauid amicitiam iudicabat, quàm vel pietatẽ, vel auctoritatẽ paternam. Etenim ad incentiuũ charitatis cõmunis plurimum proficit, si quis vicem amantibus reddat, nec minus redamare se probet, quàm ipse amatur, idque amicitiæ fidelis patet exemplis. Quid enim tam populare quàm gratia? Quid tam insitum naturæ, quam vt diligentem diligas? quid tam inolitum atque impressum affectibus humanis, quàm vt eum amare inducas in animum, à
Eccles.29. *quo te amari velis? Meritò Sapiens dixit. Perde pecu-*
Eccles.22. *niam propter fratrem & amicum. & alibi. Amicum salutare non erubescam, & à facie illius nõ me abscondam; siquidem vita & immortalitatis medicamentum in ami-*
Eccles.6. *co esse Ecclesiasticus sermo testatur, & summũ in chari-*
1.Cor.13. *tate præsidium, nemo dubitauerit, cum Apostolus dicat. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligi à subiectis quàm timeri maluit. Timor enim temporalis tutaminis seruat excubias, nescit diuturnitatis custodiam. Itaque vbi timor discesserit, audacia obrepit, quoniam fidem non timor cogit, sed affectus exhibet. Prima ergo ad commendationem nostri est charitas. Bonum est ergo testimonium habere de plurimorum dilectione. Hinc nascitur fides, vt committere se suo effectori non vereantur etiam alieni, quem pluribus charum aduerterint. Similiter etiam per fidem ad charitatem peruenitur, vt qui vni aut duobus præstiterit fidem, tanquam influat in animos vniuersorum, & omnium requirat gratiam.* Hactenus D. Ambrosius. Hoc artificio beneuolentiæ populorum captandæ abusus est Absalon cum ad Regni fastigium niteretur, nam cum maiestatem non neglexisset,

glexiſſet, nam *fecit ſibi currus, & equites, & quinquaginta viros, qui praecederent eum*, beneuolentiæ etiam ſignificationibus quantum poterat populares ſuos ſatagebat allicere, nam *Manè conſurgens Abſalon ſtabat iuxta introitum portæ, & omnem virum qui habebat negotium, vt veniret ad Regis iudicium, vocabat Abſalon ad ſe, & dicebat de qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat: Ex vna tribu Iſraël ego ſum ſeruus tuus. Reſpondebátque ei Abſalon. Videntur mihi ſermones tui boni, & iuſti. Sed non eſt qui te audiat conſtitutus à Rege. Dicebátque Abſalon: Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt ad me veniant, omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? Sed & cum accederet ad eum homo vt ſalutaret eum, extendebat manum ſuam, & apprehendens, oſculabatur eum, faciebátque hoc omni Iſraël venienti ad Iudicium vt audiretur à Rege, & ſolicitabat corda* (vel vt alij vertunt, *furabatur corda virorum Iſraël*:) & verò illi procedebat conſilium; nam plurimos habuit ſuarum partium ſectatores, qui illum ad Regnum pro viribus admouere ſtuduerunt, effectúmque dediſſent, niſi Dominus eorum conatus euertiſſet, & conſilia, non audito Achitophele, infatuaſſet.

2.Reg. 15. 1.

Ibid. n. 2.

Annonæ vilitate, Principes apud populum inire beneuolentiam.

2 Porrò annonæ vilitate magnam à populo Princeps init beneuolentiam, nam ſi immodicis rerum venalium pretiis fatigetur, non diuitibus tantùm qui ſupprimendo tritico duriorem annonam faciunt, aut præualentibus mancipibus, qui quod magnæ plebis parti ſufficere poſſet, ſoli ipſi mercantur, ſed Principi etiam iraſcitur, eumque conuiciis lacerat, quod genus hoc hominum, qui tantoperè publicæ rei incommodant, compeſcere negligat, illudque vſu venit, quod quodam loco

Psalm.58. legimus in Psalmo. *Etsi non fuerint saturati, mur-*
16. *murabunt*; quemadmodum enim cauendum est
Principi, ne nimia rerum, quæ ad victum necessariæ sunt, laxitate, populus otio marcescat, & in luxuriam soluatur, ita curandum est, ne ciborum aliarúmque rerum venalium caritate conflictetur; nam quemadmodum seruilia mancipiorum ingenia molliter tractanda non sunt, nec tamen ad vitam propagandam necessaria subtrahenda,
Prou. 33. vt quodam loco monet Salomon cum ait, *Cibaria*
28. *& virga, & onus asino: panis & disciplina & opus seruo:*
Ita populus si attollat spiritus, astrictiore disciplina, operibusque faciendis exercendus est & premendus, semper tamen annonæ difficultas, reíque frumentariæ inopia omni opere auertenda, ne si plebem fames incesserit, odium in Principem concipiat, tandémque diuturno tempore collectum dolorem in caput eius effundat, aut eorum, quibus de medio sublatis famam eximendam, cibariorum consecuta commoditate crediderit. Æmulanda Principi viro est summi omnium Principis Dei profusa in homines liberali-
Psal.144. tas; nam cum *oculi omnium in ipsum sperent, ipse dat escam illorum in tempore opportuno, aperit manum suam & implet omne animal benedictione*, suo enim tem-
Psal.146. pore *operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.*
8. *Producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum, datque iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum:* Nullaque est locis tam seposita natio, aut moribus, tam barbara & agrestis, cui diuinum Numen res ad victum necessarias singulari sua prouidentia non suppedi-
Matth. 5. tarit; cúmque tam bonus ac liberalis Prin-
45. ceps *solem suum oriri faciat super bonos & malos,*
&

& pluat super iustos & iniustos; eos etiam illustrioribus suæ beneficentiæ significationibus fouet, quos vt suos peculiari cura regendos susceperit, vt quondam Hebræorum populum, cuius se Dominus Principem adeò profitebatur, vt iniquè tulerit eorum animos se pastore, ac rege repudiato & abiecto, Regis habendi, iuxta cæterarum nationum morem, cupiditatem incessisse. Itaque horreis suis reseratis, tantum inde cibariorum deprompsit, quantum non fami solum depellendæ satis esset, sed etiam exquisitorum cibórum cupiditati explendæ: nam *mandauit nubibus de super, & ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Panem Angelorum manducauit homo, cibaria misit eis in abundantia. Transtulit austrum de cœlo, & induxit in virtute sua Africum, & pluit super eos, sicut puluerem, carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata*, in Deuteronomio verò pollicitus est iis qui Diuinam legem incorruptam seruauerint, rerum omnium ad victum necessariarum vbertatem & copiam, ac proinde temporibus opportunis pluuiam satis, vineis, oliuetis, pascuisque immissurum, frugesque omnis generis largiturum recepit. *Si obedieritis*, inquit Moses, *mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, vt diligatis Dominũ Deum vestrum, & seruiatis ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra; dabit pluuiam terræ vestræ temporaneam, & serotinam, vt colligatis frumentum, & vinum, & oleum, fænúmque ex agris ad pascenda iumenta, & vt ipsi comedatis & saturemini.* Hoc enim Domino soléne fuit, vt populo suo quandiu veram tenuit religionem, nihil deesse sineret, sed largiter omnia, quæ ad victum sunt necessaria suppeditaret, iuxta id quod

Psalm. 77. 23.

Deut. 11. 13.

Ioël.2.24. & 26. per Prophetam prædictum fuerat. *Implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino, & oleo, & comedetis vescentes, & saturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum, & non confundetur populus meus in sempiternum.* Cum ergo Principibus honestissimum sit pro modulo Dei summi Regis beneficentiam in suos æmulari, curandum illis est sedulò, vt populis illis, quibus præsunt, non solùm ea, quæ ad victum necessaria sunt, non desint; sed etiam abundent oppida generis omnis cibariorum; ita enim fiet, vt sibi populorum voluntates, animósque deuinciat, & cum opus fuerit ad ipsa etiam belli discrimina subeunda paratos habeat.

Spectaculis beneuolentiam Principi conciliari.

3 Post exemptam cibo famem, oculorum succedit cupiditas, spectaculorum scilicet ac lusuum, cuius rei exemplum habemus in Exodo; nam cum ex inauribus populi opere fusorio Aaron vitulum efformasset, illíque circa recens idolum circumfusi epulis largiùs indulsissent, ad ludos quibus numen illud nouum colerent, séque ratione aliqua delectarent conuersi sunt. Nam *sedit* Exod.32.6. *populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere* nabliis, ære, tympanis, tybiis, citharis, & in choro saltationibus, vulgaríque lasciuia, recepto gentium more festum diem agitantes: & quidem cantantium voces adfuisse, chorósque saltantium, habemus ex scriptura; nam descendens Moses, cum ex edito loco populi fremitum acciperet. *Vocem*, inquit, *cantantium ego audio; cúmque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros.* Idem Palestinorum ingenium, qui post celebrata inter se conuiuia captiuum Sampsonem adduci iusserunt, vt eo saltante, aut aliqua alia ratione luderet solatium

ſolatium captarent oculorum. *Lætantéſque*, inquit Scriptura, *per conuiuia ſumptis iam epulis præceperunt, vt vocaretur Sampſon, & ante eos luderet, qui adductus de carcere, ludebat ante eos.* Porrò æquum eſt, & ad beneuolentiam conciliandam Principibus vtile, ſi ab honeſtis ſpectaculorum aliquorum voluptatibus populum non prohibeant, iis nimirum quibus ſaluo numinis metu, & honore, ſuo in tempore, & ſuo in loco frui ſcelus non ſit; nam ſi de turpibus obſcæniſque ſpectaculis loquamur, cuiuſmodi noſtris temporibus comædiæ ſunt, quas meritò publicæ libidinis proſtibula, impudicitiæ conſiſtoria, obſcænitatis magiſteria, omniúmque turpitudinum theatra poſſimus appellare, in quibus nihil aliud videas aut audias, quàm agentium ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles iocos, ſordidos paraſitos, turpiſſimos lenones, eas à ciuium oculis procul remouendas cenſeo; neque enim illis ſpectandis innocens ad remiſſionem animi appetitur voluptas, vt vitiorum aſſertores, blandi turpitudinúmque indulgentes patroni, qui hiſce libidinum ſimulachris auctoritatẽ præſtare conantur, dicere conſueuerunt, ſed inuerecundo ſermone, motibuſque obſcænis, viri vltra muliebrem mollitiem diſſoluti, per oculorum & aurium blandimenta ſimplicium mentibus lethale venenum inſtillant, omnéque genus corruptelæ, ex quibus libidines exardeſcunt, alieni thori violantur, matronarum pudicitia vitiatur, inimicitiæ, rixæ, factiones exiſtunt in ciuitatibus, malúmque tandem à priuatis ædibus progreſſum, integras reſpublicas corrumpit & euertit; vt libro ſuperiore, cum de libidinis malis diſputaremus, Scripturæ teſtimoniis comprobauimus.

Iud. 26. 25.

Quale

Quale sit Tyrannidis ingenium, & de vitanda Tyrannide.

CAPVT VIII.

Tyrãni nomen non semper in vitio poni in scripturis.

1 TYranni vox sacræ Scripturæ phrasi aliquando in vitio ponitur, (vt cum Antiochus in Machabæorum historia *crudelis Tyrannus* appellatur) aliquando Regem tantùm Principemve significat, vt cum legimus apud Habacuc, *Et ipse de Regibus triumphabit, & Tyranni ridiculi eius erunt.* Quem locum ita vertit D. Hieronymus. *Ducet ante currum suum captiuos Reges & habebit irrisui.* Septuaginta habent, *καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ, Et Tyranni ludibria, aut ludicra eius erunt.* In Hebræo est, *& Principes risus illi*, siue significetur Nabuchodonosorem Principibus abusurum ad exercendos lusus, quibus ipse delectabatur, vt Sampsone Philistæi, siue potentiæ ipsius descriptio sit, qui suis fidens viribus nullis aliorum Principum exercitibus, aut munitionibus terreretur. Sic etiam in libro Esther loquitur Aman. *Homo quem Rex honorare cupit, debet indui vestibus Regiis, & primus de Regis Principibus ac Tyrannis teneat equum eius.* Idem iudicium est de voce Tyrannis, vt cum dicitur in libro Iob. *Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorũ incertus est Tyrannidis eius.* In Hebr. ad verbum. *Numerus annorum absconditi sunt Tyranno.* Quo loco vox Hebr. עריץ non tam eum significat, qui impotenti dominatu populos premit, quàm robustum, fortem, potentẽ; ita enim eandem vocẽ Septuaginta, Vulgatúsque variis Scripturæ sacræ locis reddiderunt. Itaque

2.Mach.7.27. Habac.1.10. Esther 6.9. Iob 15.20.

Tyrannus à Rege distat factis non nomine. Eius nos ingenium quale sit describemus, ex quo facile erit intelligere, quàm detestanda res sit Tyrannis, quantóque nisu à Republ. vt certissima illius pestis, amolienda.

2 Ac primum quidem locum inter Tyranni notas, crudelitas obtinet, quæ etiam Tyrannum facit. Itaque non semel Scriptura cum sæuitiam Tyrannorum, virorúmque potentium, qui innocentes opprimunt, notaret, eos leones, aut leonibus similes esse dixit. Ita Salomon in Prouerbiis. *Leo rugiens, & vrsus esuriens, Princeps impius super populum pauperem*; Et D. Paulus, cum Dei beneficio, se Neronis immanitatem euasisse scriberet ad Timotheum. *Liberatus*, inquit, *sum de ore leonis*, In Psalmis etiam Principes viri, qui diuitum nomine à vulgatæ editionis auctore, & Septuaginta interpretibus designantur, leones dicuntur in Hebraico contextu; nam quod est in Psalmis, *Diuites eguerunt, & esurierunt*, D. Hieronymus vertit *Leones*: quo etiam nomine prædiuites Tharsis negotiatores aliique diuitiarum, & potentiæ typho in humile hominum genus sæuientes appellantur ab Ezechiele propheta. *Negotiatores*, inquit, *Tharsis, & omnes leones eius*. Huiusmodi leonem nobis sacra Euangelij historia Herodem exhibet, qui teneros infantes ab vberibus matrumque complexu auulsos regni sibi, vt ipse arbitrabatur, constituendi causa, in ipsa Bethleem, & finibus eius magno numero detestanda prorsus crudelitate mactauit, ne à filij quidem cæde temperans, si quod grauissimis auctoribus discimus, meretur fidem. Nec minus sæuum Abimelech ingenium, qui, vt dicitur in Iudicum historia, *Venit in domum patris*

Prima Tyranni nota, crudelitas.

Prou. 28. 15.

2. ad Timot. 4. 17.

Psal. 77. 11.

Ezech. 38. 13.

Matth. 2. 16.

Iudic. 9. 5.

patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem vnum; vt scilicet familiæ illius stirpibus omnibus euulsis, solus ipse Regno potiretur, in quos illud optimè Salomonis conuenire potest, *Qui crudelis est etiam propinquos abiicit*, cùm Tyranni de quibus loquimur non tantùm eos abiecerint, sed etiam de medio illata morte sustulerint. Eleganter Isaias Tyrannorum sæuitiam ob oculos ponit, cum Israëliticum populum ab illorum immanitate liberum fore prænunciat, *Contriuit*, inquit, *Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cedentem populum in indignatione, plaga insanabili, subiicientem in furore gentes, persequentem crudeliter*. Virga enim aut sceptrum, quo Principes quasi pastorali pedo vti debuissent, ea vt virga quondam Moysis in colubrum conuertitur, qui venenatis suis morsibus miseros mortales absumat. Hanc autem morum inclementiam vocis etiam consequitur asperitas, & inhumanitas, in qua (cum vox animi sit index) crudelitatis eius, de qua nunc dicebamus, eminent notæ. Cum ligna Rhamnum Regem constituissent, vt est in apologo in libro Iudicum, quæ arbor vt pote nullo fructu commendabilis, sed tantùm aculeis & spinis aspera, quibus tractantium manus cruentet, tyranni typum præfert, superbè inducitur locuta Tyrannorum more. *Dixerunt omnia ligna*, inquit Scriptura, *ad Rhamnum, Veni, & impera super nos; quæ respondit eis. Si verè me Regem constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite; si autem non vultis, egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani.* Tyranno etiam quam Principi conuenientior nota illa, & sæpius memorata responsio Roboami, qui aliquid sibi de tributis

Marginal notes: Prou. 11. 17. — Isa. 14. 5. — Iud. 9. 14.

tributis remitti postulantes, ita est allocutus: *Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro; pater meus occidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.* In Iob etiam historia quidam de amicis Iob, ita de Deo loquitur. *Qui non accipit personas Principum, nec cognouit Tyrannum, cmm disceptaret contra pauperem.* Ex Hebræo verti potest. *Non cognouit clamorem,* vel *clamantem contra pauperem*, vt enim mites & moderati Principes clamores cohibent, nec magis elata voce loquuntur, quàm audientium distantia postulet, vt de Christo ab Isaia prædictum est, cum ait quodam loco. *Non clamabit, neque accipiet personam, neque audietur vox eius foris.* vel vt est apud Matthæum. *Non contendet neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius.* Ita superbi & Tyranni stultorum more in loquendo, *exaltant vocem suam*, vt scilicet ea ratione subditis formidabiliores euadant. Illud tandem Tyrannorum sæuitiam, de qua agimus, plerumque exasperat, & diriorem subditis reddit, quod eorum iniuriæ, etiam cum crudeliter habentur, hilari vultu, non patienter tantùm ferendæ sunt; nam & inter mortis comminationes & pericula vultu nihil exprobrante, sed tranquillo ac læto, quidquid à Principe decretum fuerit, admittendum est, diligenterque prouidendum, ne aliquo vel leui signo inclusus, & imo pectore compressus dolor erumpat. Ita etiam sub bono Principe Salomone, compositus erat Semei, qui cum Regiã Dauidis maiestatem, non conuitiis solùm, sed lapidibus etiam ingestis violasset, illique Salomon interdixisset, ne ex vrbe Ierusalem pedem efferret, aut torrentem Cedron transiret, interficiendus si secus faceret; Regi

3.Reg.12. 14.

Iob 34.19.

Isai.42.2.

Matth.12. 19.

3.Reg.1. 38. Regi ita respondisse fertur; *Bonus sermo. sicut locutus est Dominus meus Rex, sic faciet seruus tuus.*

3 Porrò crudelitas, de suspicionibus, timoribusque nasci plerumque solet, nihil enim non metuunt Tyranni, cum securitas, serenáque tranquillitas in eorum sit animis, qui nullius sceleris conscientia perturbantur: eos enim, vt loquitur sanctus Iob, *Conturbat formido subita.* & alibi. *Cum steterit, non credit vitæ suæ.* Nam si mensæ assederit, cogitat auro etiam venena potari; si stipatorum suorum corona cinctus incedat, timet ne quis ancipiti gladio latus hauriat, nulláque hominum cōditio ab ista Principis suspicione immunis esse potest, non propinqui, non filij, non vxores, non coniunctissimi quique amicitiæ vinculo, quos omnes aut priuatis odiis ductos, aut regnandi cupiditate incitatos, aut accepta pecunia corruptos facilè credit, ac propterea eos occidendo insidias anteuertendas esse constituit. Eos verò maximè Tyrannus formidare consueuit, quos genere, opibus, claritate virtutis, rerúmque gestarum inter cæteros caput viderit extulisse, quorum propterea capita demetit, vt se ab illis securum præstet. Quare de Tyranno legimus in libro Iob. *Detraxit fortes in fortitudine sua.* vel, vt interpretantur Septuaginta, *Furore euertit.* Hunc verò metu consternatæ mentis terrorem eleganter nobis ponit ob oculos liber Sapientiæ, in quo ita de Ægyptiorum metu (quod ad rem nostram transferri potest) scribitur cap. decimo septimo. *Siue spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos auium sonus suauis, aut vis aquæ decurrentis nimiùm, aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus inuisus, aut mugientium valida bestiarum*

Tyrannos timidos esse, & suspicionibus obnoxios.

Iob 22. 10.

Iob 24. 22.

Iob 24. 22.

Sap. 17. 17.

bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo, deficientes faciebant illos præ timore: timoris verò causam si quæras, ab eodem Sapiente affertur, cum ait, *Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis, semper enim præsumit sæua perturbata conscientia.* Atque ita Reges ac Tyranni cum legibus atque iudiciis non teneantur, naturæ tamen lege, & conscientiæ iudicio vexantur & torquentur, suorúmque scelerum facibus, & furiis ita agitantur, vt partem nullam quietis capere vnquam possint. *Sonitus terroris*, dicitur in libro Iob, *semper in auribus illius, & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur. Fugit enim impius nemine persequente*; vt quodam loco dixit Salomon: contra quod facit iustus, cuius conscientia nullis malefactorum stimulis foditur, ac lancinatur, de quo ita pronuntiat, *Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit.*

Sap. 17. 10.

Iob 15. 21.

Prou. 28. 1.

Ibidem.

4 Altera Tyrannorum nota, est immensa quædam auri argentique quâ iure, quâ iniuria coaceruandi cupiditas, nullaque iuris, ac legum reuerentia, si huic pecuniarum cogendarum siti repugnare videantur. Iobum arguens, quasi Tyrannum, Eliphaz Themanites, ita in illum inuehitur. *Abstulisti pignus fratrum tuorum, sine causa, & nudos spoliasti vestibus. Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem, in fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam. Viduas dimisisti vacuas, & lacertos populorum comminuisti.* Ac si dicat, sordidè admodùm & illiberaliter te gessisti, qui cum nulla subesset causa, in alienas fortunas auidus inuolasti, violentusque fratres tuos, quos propinquitatis iure, tueri potius debueras, ac fouere non pecuniis tantùm, sed ipsis etiam vesti-

Tyrannos auaros esse & rapaces.

Iob 22. 6.

bus spoliasti: pectúsque tuum durum, & à misericordia adeò fuit alienum, vt esurientibus faméque enectis, frustulum cibarij panis inuideres, miserósque mortales multis malis vexatos, violento dominatu premeres, exactionibus, tributisque potiùs degluberes, quàm tonderes; viduas ipsas omni mortalium subsidio destitutas, omnibusque qui sensum habent humanitatis miserandas, rapinis tuis exhausisti, bonisque omnibus per summam iniuriam euertisti. Sed expressiùs etiam Tyrannorum rapacitatem, ponit ob oculos apologus ille Nathani, quo Dauidis factum prudenter castigauit, errantemque ad crimen de-

2.Reg.12. testandum adduxit. *Pauper*, inquit, *nihil habebat*

3. *omnino, præter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens, eratque illi sicut filia. Cum autem peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet conuiuium Peregrino illi, qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini, qui venerat ad se.* Ita locutus est Nathan, cuius narrationis atrocitas, adeò Regis animum commouit, vt iure iurando confirmarit se tantum scelus eius, qui illud ad-

Ibid.n.5. misisset morte vindicaturum. *Iratus autem*, inquit Scriptura, *indignatione Dauid aduersus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc; ouem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, & non pepercerit*; quod autem facinus tam immane Dauidi visum est; id, est Tyrannis familiare, qui pauperes reculis suis quas ad propagandam vitam necessarias habent, spolient, diuitias verò suas, thesaurósque

rósque, aut situm ducere permittant, vt in illos conueniat illud D. Iacobi, *Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum æruginauit*: aut certè in parasitos Lenones, adulatoresque effundant, quam ob causam fortasse diuites à Zacharia *quercus Basan* dicti sunt, quos ibi Kaldæus *Satrapas prouinciarum* appellauit. Quemadmodum enim quercus, quo vberior est glandium prouentus, plures pascunt porcorum greges, ita potentum diuitias, quas ad pauperum inopiam subleuandam æquius fuisset expendere, vltima fæx hominum adulatores quos dixi, & parasiti turpiter absumere consueuerunt, vtque pecuniis perpetuò abundent quas ita prodigant, non verentur *terminos transferre, diripere greges, & tanquam suos pascere eos, asinum pupillorum abigere, & auferre pro pignore bouem viduæ. Subuertunt pauperum viam, & opprimunt pariter mansuetos terræ. Agrum non suum demetunt, & vineam eius, quem vi oppresserint, vindemiant. Nudos dimittunt homines indumenta tollentes, quibus non est indumentum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes velamen amplexantur lapides* (antrorum scilicet & cauernarum, in quas sese abdunt ad vim frigoris euadendam) *vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit*, vt tandem eos finis ille excipiat, qui ibidem exprimitur. *Et Deus inultum abire non patitur.* Cui persimilis est illa conquestio apud Micheam. *Audite Principes Iacob, & Duces domus Israël, nunquid non vestrum est*

Iacob. 5.2.
Zachar. 11. 6.
Iob 24. 2.
Michæ. 3. 1.

scire iudicium, qui odio habetis bonum & diligites malum? qui volenter tollitis pelles eorum, de super ossibus eorum? Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriauerunt, & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ? Hunc autem locum, qui totus per allegoriam tractatur à Propheta, à Chaldæo paraphraste absque figura, ita ad rem nostram effertur. *Violenter populi facultates ab eo rapientes, pecuniamque eorum pretiosam ab eis tollentes, & qui diripuerunt substantiam populi mei, & pecuniam eorum pretiosam tollunt, reliquiasque eorum consumunt, conuersi diuidunt eos, quemadmodum qui concidunt membra in frusta in medio lebetis, & particulas in ollæ medio.*

Tyrannos esse legum violatores & contemptores.

Iob 11.12.

5 Legum porrò violatio, aut etiam contemptus tyrannidem comitatur. *Vir enim vanus*, vt est in libro Iob, *in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri, se liberum natum putat.* In quem locum D. Gregorius ita scribit: *Homo quia ad sequentem vitam ducitur, necesse profectò est, vt in cunctis suis motibus, sub dispositione disciplinæ religetur, & quasi domesticum animal loris vinctum seruiat, atque æternis dispositionibus restrictum viuat. Qui ergo implere cuncta quæ desiderat, per effrænatam libertatem quærit, quid aliud quàm pullo onagri esse similis concupiscit, vt disciplinæ hunc lora non teneant, sed ardenter vagus per syluam desideriorum currat?* Quia igitur Tyrannus ferum animal, & iugi impatiens fræno aliquo,

Psal. 31.9. aut *camo maxillas suas constringi* non patitur, omne ius pessumdat, leges figit atque refigit, veterumque statuta, ac decreta, ludibrio habet, & vt est

Isa. 24.5. apud Isaiam, *Transgreditur leges, mutat ius, dissipat fœdera sempiterna*; quare mirum non est, si quod

Ibidem. ibidem Propheta conqueritur. *Terra infecta est ab*

habita

habitatoribus suis, nullúmque incommodi genus in Rempubl. importatum non est. Quemadmodum enim seruatis legibus acceptum referre debemus quidquid boni est in Republ. iuxta Sapientis dictum. *Lex Sapientis fons vitæ, vt declinet à ruina mortis*; ita illis posthabitis, aut neglectis, Rerumpublicarum euersiones & ruinæ consequuntur. Prou. 13. 17.

6 Rursus Tyranni *rebelles sunt lumini*, vt est in libro Iob; timent enim, ne si praua ipsorum opera in bono collocentur lumine, omnibus appareat quàm distorta sint, & à recta virtutis & iustitiæ regula discordent. Propter hanc causam veritatis præcones oderunt, eósque qui falsitate detecta, sanam doctrinam qua eorum corrigantur prauitates in medium proferunt. Hoc enim proculdubio si vllum aliud hominum genus, illud est de quo sanctus Paulus ad Timotheum scribens ait fore aliquando homines, qui *sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Hoc enim quorumdam malè sanorum hominum ingenium est, eorum præsertim, qui *circa fidem naufragauerunt*, vt dogmatis etiam planè falsis, & germanæ Theologorum doctrinæ aduersantibus quædam sibi fingentes somnia, & pseudoprophetas quosdam excitantes, qui erroribus patrocinentur, veritati tenebras studeant offundere; in quos egregiè conueniat illud Isaiæ. *Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus, Nolite videre, & aspicientibus, Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores.* Id nimirum agentes, ne omnes intelligant ea, quæ mo-

Tyrannos doctos homines veramque doctrinam odisse.

2. Timot. 4. 3.

1. Timot. 1. 19.

Isa. 30. 9.

liuntur, veritati, probitati legum Ecclesiastica-rum aut etiam Diuinarum obedientiæ repugnare, cumque semidoctos aliquos, malitia potius instructos, quàm imbutos litteris, quâ prece, quâ pretio pellexerint, vt errores illos propugnent omnia sibi tuta arbitrantur, nec aut stimulos conscientiam fodientes, aut veritatis strenuos satellites, qui veritatem voce scriptisue defendunt audientes, nec metuentes infamiam, quam sibi apud cordatos homines cóciliant cæci, ac tantum non amentes, imò planè amentes qui solida bona terrenis posthabent, lumen veritatis auersantur, tenebras errorum vltrò accersunt, & cùm omnibus hominibus miserabiliores sint, se beatos putant, aut etiam prædicant. Tales cum alij, tum ij fuerunt Principes qui Caluinianas & Lutheranas pestes nostra, aut Patrum nostrorum memoria, prauósque illos errores, qui ex ipsis inferni faucibus emerserunt amplexi sunt, vanissimósque illorum buccinatores fouerunt, aut etiam armis tutati sunt, ne quas commeriti fuerant, pœnas darent, qui quantum Reipubl. incommodarint (vt de aliis grauissimis malis nihil dicam) omnis clamat Septentrio, vt rem per se apertissimam exemplis quæ passim in oculos incurrunt confirmare superuacaneum sit. Quantò sapientius illi, qui cum nodi aliqui aut difficultates incidunt, quas facilè ipsi per se non expediunt, verentes ne fortè specie veri decipiantur, doctos piosque viros consulunt, ipsásque totas academias litteratorum hominum, veritatis indagatrices, & magistras; curántque vt re benę discussa implicata euoluantur, & obscura ab eorum ingeniis, & doctrina lucem accipiant, conspirantésque eorum senten

ſententias amplectuntur, quæ etiam ferè fauſtum à Domino, & optatis reſpondentem exitum nanciſcuntur. *Sermo dicebatur in veteri prouerbio*, vt habemus in 2. Regum lib. *qui interrogat, interroget in Abela, & ſic perficiebant.* Prouerbio locum fecit Abelæ Iſraëlitidis vrbis opinio Sapientiæ, quod nimirum in ea (vt etiam in Cariath-Sepher, quæ ciuitas à litteris & diſciplinarũ profeſſione nomẽ habebat) quoddam eſſet emporium doctrinarum, quò ſe conferre conſueuerant, qui aliqua de re dubitabant, & quod tulerant reſponſum, illud *perficiebant*, hoc eſt, quaſi rectè agendi normam ſequebantur. Vel certè ſenſus eſt, ad rem noſtram accommodatus, *& ſic perficiebant*, id eſt, quæ optabant, mentéque ac votis deſtinabant, Sapiens illud conſilium ſecuti, aſſequebantur. Vtinam hæc mens ómnibus ſit Principibus, vt veritatem ſincerè quærant, ac proinde ibi quærant, vbi non magno negotio, à bona fide agentibus poteſt inueniri, ac præſertim apud Romanam ſedem, omni vetuſtatis oraculo ſanctiorem, & veriorem, quæ meritò eas voces vſurpare poteſt, quibus illa mulier pro Abela Ioab alloquebatur. *Nonne ego ſum, quæ reſpondeo veritatem in Iſraël?*

2. Reg. 20. 18.

Ioſue 15. 15.

Ibid. n. 19.

7 Hæ ſunt Tyrannorum notæ, quas ſi Princeps in ſe ipſo deprehenderit, meritò timere poterit, ne ſubditorum animis impotenti dominatu exaſperatis, rebus nouis ſtudere incipiant. Illuſtre habemus huius rei exemplum in Regum hiſtoria, in qua ita legimus. *Factum eſt autem cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos indices Iſraël: Fuitque nomen filij eius primogeniti Ioel, & nomen ſecundi Abia, indicum in Berſabee: & non ambulauerunt filij illius in viis eius, declinauerunt poſt auaritiam, acceperúntque*

Tyrannidẽ cauſam eſſe mutationum, & euerſionum Rerumpub.

1. Reg. 8. 1.

munera & peruerterunt iudicium. Congregati ergo vniuersi maiores natu Israël venerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei. Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersa habent nationes. Imò tyrannidis rigor animos etiam ad deteriora solicitat. Id enim interdum accidere, & sacrarum historiarum exempla; & tot sæculorum experimenta docuerunt; nec tamen cum id fieri autumo, eorum ego conatus etiam approbo, qui manus suas in Christos Domini audent extendere,

1. Reg. 24. 11. & cap. 26. 11. qui nouerim Dauidem laudari, quod Sauli inimico suo, à quo querebatur ad necem, quemque abiecerat Dominus, violentas manus afferre noluerit, de quo ita scribit S. Ambrosius in officiorum libris.

3. offic. c. 9. *Quàm honestum quod Dauid, cum potuisset Regi inimico nocere, maluit parcere? quàm etiam vtile, quia successori hoc profuit, vt discerent omnes fidem Regi proprio seruare, nec vsurpare imperium, nec vereri, &c.* Imò Samuel ipse, qui iam ex viuis excesserat, cum Pythonissæ carminibus euocatus fuisset, signo honoris, eundem Saulem est prosecutus: id ex eo colligimus, quòd ad mulierem illam Regio cultu deposito Rex venisset, cum primùm Samuel

1. Reg. 28. 12. excitatus emersit. *Exclamauit voce magna* (Pithonissa) *& dixit ad Saul. Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul.* Cui nimirum tanquam Principi signo aut motu aliquo exerno Samuel signum exhibuit reuerentiæ, ex quo Saulem illum esse, mulier est assecuta. Regiæ igitur dignitatis maiestas & sanctitas verenda est, quamuis interdum accidat, vt praui mores, & execrandi sint.

Deū Tyrānidis scelus grauibus pænis vindicare.

8 Vt tamen manus hominum euadant Tyranni, certè vindicem Domini dextram, quæ *attingit à fine*

à fine vſque ad finem fortiter, non euadent; *Quo* Pſal.238.
enim ibunt à Spiritu Domini? & quò à facie eius fu- 7.
gient? Si aſcenderint in cœlum, illic eſt; ſi deſcenderint in infernum, adeſt. Si ſumpſerint pennas ſuas diluculo, & habitauerint in extremis maris, etenim illuc manus Domini deducet eos, & tenebit eos dextera illius. Vir qui errauerit à via doctrinæ (inquit Sapiens) *in cætu* Prou. 21.
gigantum commorabitur. Septuaginta verterent ἀνὴρ 16.
πλανώμενος ἐξ ὁδοῦ δικαιοσύνης ἐν συναγωγῇ γιγάντων ἀναπαύσεται, id eſt, *vir qui errauerit à via iuſtitiæ, in cætu gigantum*, vel vt habet Symmachi interpretatio θεομάχων eorum ſcilicet, qui cum Deo pugnare non verentur (cuiuſmodi Tyranni ſunt, qui *nec homines timent, nec Deum reuerentur*) *commorabitur aut requieſcet.* Ex Hebræo verti etiam poteſt. *In cætu mortuorum*, qui cætus eorum eſt, qui verè mortui ſunt morte ſecunda, omníque reſurrectionis ſpe deſtituti. Idémque ſignificare poteſt vox gigantum, qua voce aliqui putant ſignificari homines virium ſuarum fiducia omne fas, & ius contemnentes, quorum facinora non abſimilia illis eſſent, quæ de gigantibus Græci memorant: in quam ſententiam illud etiam accipiunt, quod habemus in Pſalmo. *Non ſaluabitur gigas in multi-* Pſal.32.
tudine virtutis ſuæ. Itaque hoc ſenſu nullis magis gigantis nomen conuenit, quàm Tyrannis, qui agreſti ingenio, & feroci potentia ad iniuſtitiam abutuntur, & pleraque omnia violenter adminiſtrant.

9 Sed quærat fortaſſe quiſpiam quid cauſæ ſit, *Cur Deus*
quòd cum Tyranni *In Cathedra ſedeant peſtilentiæ*, *in Rebuſp.*
vel vt D. Auguſtinus exponit, *In Cathedra domi-* *Tyrannos permittat*,
nandi, quem tamen dominatum ad peſtem con- Pſalm. 1. 1.
uertunt ſubditorum, illos tandiu patiatur Domi-

 nus,

nus, nec pestes huiusmodi cum primùm populos corripuerint amoliatur. Huic quæstioni satisfa-
Iob 34.30. cit Eliu in libro Iob cum ait. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Sæpe enim accidit, vt quis ad honores & magistratus, imò ad Regnum ipsum perueniat, non quòd ipse eo gradu dignus sit, sed quòd peccatis suis populi commeriti sint, vt à tali Principe regerentur. Quare D. Gregorius locum illum enarrans ita
Moral. lib. 25. cap. 14. 14. alias 20. scribit. *Nullus qui talem Rectorem patitur, eum quem patitur accuset, quia nimirum sui fuit meriti, peruersi Rectoris subiacere ditioni. Culpam ergo proprij magis accuset operis, quàm iniustitiam gubernantis. Scriptum*
Oseæ 13. 11. *namque est; Dabo tibi Reges in furore meo. Itaque Reges idolorum cultores, quibus tanquam flagellis ad populum suum corripiendum vti volebat Dominus, Chri-*
Isai. 13. 3. *stos suos appellat, & sanctificatos suos. Ego mandaui, inquit per Isaiam, sanctificatis meis, & vocaui fortes in ira mea, exultantes in gloria mea. Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium, vox sonitus Regum gentium congregatarum, Dominus exercituum præcepit militiæ belli venientibus de terra procul à summitate cœli Dominus & vasa furoris eius, vt disperdat omnem terram. & de Cyro Rege Persarum hæc legimus*
Isai. 45. 1. *apud eundem Prophetam. Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas & non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & ve-*
Isai. 10. 5. *ctes ferreos confringam. Et alibi dicitur. Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.* His ergo tanquam furoris sui vasis, virgis, flagellis, ac quasi carnificibus quibusdam vtitur Dominus vt de populis pœnas sumat, sæuitiam impla

implacabilem Tyrannorum inducens, magistratuúmve molestam asperitatem, vt qui à Domini lege, tramitéque virtutis aberrauerant, in viam salutis redeant, quique tenebris peccatorum obcæcati lumen veritatis non aspiciebant quasi amaro felle (quod Tobiæ accidisse narratur in Tob.II.13. eius historia) lumen veritatis intueri rursus incipiant, quæque facienda cognouerint, operibus perficere aggrediantur. Illud tamen aduertendum est, huiusmodi Tyrannos licet à Domino populos premendi facultatem acceperint, non tamen plus in eos posse, quàm Dominus ipse permiserit, quemadmodum etiam sancto Iob videmus accidisse, quem cum Dominus in patientiæ exemplum, fortunis, liberis, corporis sanitate à Dæmone spoliari permisisset, non tamen omnia in eum permisit, sed animam illius seruari iussit, cum ait, *Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius* Tob.2.6. *serua.*

De seditionibus Ciuiúmque discordiis, quibus Respublicæ euertuntur.

CAPVT IX.

1 EGregiè Galatas monuit D. Paulus. *Si inuicem mordetis*, inquit, *& comeditis, videte ne* Galat. 5. 15. *ab inuicem consumamini.* Qua metaphora illos monere voluit, vt à domesticis ciuilibusque discordiis temperarent, quibus Reipubl. corpus non minus

Ingentibus malis subiacere Respubl. propter discor-

dias, turbasque ciuiles. minus consumitur, quàm cum homines vi morbi in rabiem acti sua ipsorum membra, manus videlicet aut brachia morsibus appetentes rodunt, & depascuntur. Hoc enim illud est, quod eodem

Isai.9.20. vsus loquendi Schemate dixit Isaias. *Vnusquisque carnem brachij sui vorabit, Manasses Ephraim, & Ephraim Manassem, simul ipsi contra Iudam.* Id planè accidit in ciuili Israëlitarum bello, contra tri-

Iud.20.1. bum Benjamin; Nam cum habitatores Gabaa, impuri homines, Leuitæ vxore ad suas explendas libidines abusi essent, & ad mortem vsque vexassent, nec Benjamitæ sceleris auctores ad pœnam reliquis postulantibus Israëlitis tradere voluissent, bellum ciuile exarsit, cumque mutua cæde ter exercitus concurrissent, plurimi mortales ce-

Ibid. n.21. & 25. ciderunt. Nam ex Israëlitis ad quadraginta hominum millia cæsa sunt, ex tribu autem Benja-

Ibid.n.35. min, *Filij Israël viginti quinque millia & centum viri, omnes bellatores & educentes gladium*, cúmque fuga sibi consulere satagerent Benjamitæ, in insidias delati sunt, quas fugientibus struxerant Israëlitæ,

Ibid. n.37. *qui cum repente de latibulis surrexissent, & Benjamin terga cadentibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserunt eam in ore gladij*; adeo vt alia decem & octo virorum millia cæderentur, facibusque in-

Ibid. n.44. iectis succensa vrbis tecta absumerentur. Tantaque fuit tribus illius clades, vt postquam pugnandi ardor ille desederat, intelligerent Israëlitæ vindictã facinoris illius in magnum totius Reip. incommodum recidisse, nam vt ait Scriptura,

Iud.21.6. *Ducti pœnitentia filij Israël super fratre suo Benjamin cæperunt dicere. Ablata est tribus vna de Israël.* Et fortasse pertinacioribus odiis quàm par fuisset, pugnatum est. Sed vt acer esse solet inter propin-

quos

quos amor, ita grauiores & acerbiores sunt inimicitiæ; cum enim mutuis offensionibus, & odiis certare cœperint, iura propinquitatis, quæ charitatis vincula esse debuissent, apud infensos irarum incitamenta fiunt. Ea etiam causa est, propter quam odia inter parentes aut fratres inter quos maius vinculum est, arctiórque coniunctio, immaniora & diuturniora esse soleant. Vna Dauidis domus, non vnum rei huius de qua disputamus, suppeditat documentum. Nam Amnonem fratrem suum Absalon tanto prosecutus est odio, vt sororis dedecus nonnisi ferro & cæde putauerit expiandum, quamuis tandiu concepti in fratrem odij pertinaciam texerit, donec illo ad conuiuium euocato, paratæ in beneuolentiæ symbolum dapes trucidati à satellitibus suis Amnonis calido cruore aspergerentur. Nec maior Absalonis in parentem reuerentia: nam quantum potuit, conatus est Regno illum euertere, atque etiã de medio tollere, nihil parentis canos miseratus, in cuius perniciem Israëlem vniuersum exciuit, infestisque mucronibus, quamuis irrito conatu fugientis iugulum petiit. Nam de Cain quid attinet dicere, qui cum fratris sui Abelis sacrificia Deo præ suis grata fuisse animaduerteret, tam immane odium concepit in fratrem, vt immerentem & innoxium interficeret, terrámque fraterno sanguine primus imbueret.

2.Reg.13.19.
2.Reg.15.1.
Genes. 4.8.

Quibus potissimùm occasionibus temporibusque discordiæ gliscant in Republica.

2 Porrò cum aliàs sit turbis, factionibus, & seditionibus locus, maximè tamen hisce motibus opportunæ sunt Respubl. cum nullus est qui ad Regni sedeat gubernacula, vt interregni tempore solet accidere, impunitate enim proposita, quam Principis scelera vindicantis pollicetur absentia, scelesti

scelesti & turbulenti homines nihil non audent, Reipublicæque statum aggrediuntur euertere. Quare Scriptura cum tumultum illum, bellúmque ciuile Israëlitarum contra Benjamitas recensuisset, aliáque nonnulla incommoda, quæ Respubl. illa passa fuerat malorum omnium radicem indicans, ita loquitur in extremo libro Iudi-
Iud.21.24. cum; *In diebus illis non erat Rex in Israël: sed vnusquisque quod rectum sibi videbatur, hoc faciebat.* tunc
Psal. 11.9. enim vt quodam loco ait S. Dauid, *In circuitu impij ambulant* omnem circa regionem latrociniis infestam habentes, aut alia ratione turbantes, vt cuique fuerit collibitum. Nec multo melior ciuitatis status cum Principes adhuc infantes sunt, aut ætate tenera, & puerili, vt Regiam dignitatem consilij & virium imbecillitas contemnen-
Ecclesi.10. 16. dam reddat. Quare Salomon ita pronuntiat. *Væ tibi terra cuius Rex puer est.* Cuius Reipubl. infelicitatem ad rem de qua agimus accommodatiùs,
Isai.3.4. expressiúsque scribit Isaias. *Et dabo,* inquit, *pueros Principes eorum, & effæminati* (vel vt est in Hebræo *paruuli,* seu, vt interpretatur Kaldæus, *infirmi*) *dominabuntur eis. Et irruet populus, vir ad virum, & vnusquisque ad proximum suum, tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem*; quæ sanè mala in aliis etiam Rebuspubl. euenire non semel animaduertimus, illud præsertim quod dicitur.
Ibidem. *Tumultuabitur ignobilis contra nobilem:* Nam nullam ferè Aristocratiam fuisse vnquam crediderim, in qua plebs ægrè non tulerit dominatum esse penes paucos quorum potentiæ inuidet, & quibus iniquo animo penitusque inuito subesse solet, in omnes iugi excutiendi occasiones intenta, quamquàm nobilitas dum nimium popu-

lares

lares premit & ab omni publico munere plebeij ordinis homines ſubmouet, ac præ ſe quaſi ciuitatis fæcem contemnit, malum iſtud ſi non creat, ſaltem in ſinu fouet, quod fortaſſe beneficentia & clementia morum ſi non ſanare, certè mulcere gliſcentiſque violentiam mitigare poſſet.

3 Cæterum ſi Reipublicæ tranquillitatem aliquæ huiuſmodi turbæ corripuerint, fuerintque contra ciues arma capienda, ſemper meminerit Princeps, contra ciues bellum eſſe, quantumque ſanguinis cæde ſuorum ſparſerit, tantùm Reipub. vires infringi ac debilitari, quæ tot ciuium imminuta capitibus, ad eam deueniet imbecillitatem, vt externa bella ſi fortè ingruant propulſare non poſſit, quo nomine Iaſon in Machabæorum hiſtoria meritò reprehenditur. *Iaſon verò*, inquit, *non parcebat in cæde ciuibus ſuis, nec cogitabat proſperitatem aduerſum cognatos malum eſſe maximum, arbitrans hoſtium & non ciuium ſe trophæa capturum.* Illa enim ferè pudenda victoria eſt etiam in iuſta cauſa, quæ Regni vires euertit, ciuium numerum imminuit, manus propinquorum ſanguine imbuit, humique iacentem ac proſtratum Reipubl. ſtatum relinquit. Quare prudentes & cordati viri, res alioqui bonas, & quæ magno eſſent vſui, ſi diſcordiarum rixarúmque fuiſſent cauſa, infauſto nomine notarunt, vt turbarum illarum cauſas execrandas eſſe nullus non intelligeret. Itaque Iſaac puteum illum, cuius cauſa cum paſtoribus ſuis, paſtores Geraræ iurgati ſunt. *Calumniam & Inimicitias* appellaui, vt in Geneſeos hiſtoria legimus.

In diſcordiis belliſq; ciuilibus quantum fieri poterit ſanguini parcendũ.

2. Mach. 5. 6.

Geneſ. 26. 20. 21.

De tollẽdis diſcordiis ciuilibus documentum.

4 Tandem in ſeditionum diſcordiarúmque amoliendis cauſis, affectibuſque ciuium mitigandis,

dis, & ad concordiam , mutuámque beneuolentiam traducendis Principis industria desudare debet. Itaque non negligat oblocutorum quod-
Iob.41.12. dam genus, qui *halitu suo prunas ardere faciunt*, & inter pacatos ciues, quà magistratuum impotentiam aut tyrannidem, quà in tribuendis honoribus inæqualitatem, quà à maioribus constitutam Reipub. formam carpendo, tranquillum Reipub. statum perturbant, & omnia susdeque euertere
Prou.16. 27. moliuntur. *Vir impius*, inquit Salomon, *fodit malum, & in labiis eius ignis ardescit; homo peruersus suscitat lites, & verbosus separat Principes*: Fodiunt malum, quia similes iis sunt, qui latentes, & ingenti telluris aggere obrutas res magno labore, studióque in lucem educunt, nam sopitas, & obliuione sepultas discordiarum causas existere faciunt, sicque lites suscitant, discordiasque inter priuatos homines, aut etiam inter Reipubl. Principes, ex quo malorum Iliades consequuntur, totiusque Reipubl. euersio, & ruina, quæ tunc præceps ruit, cum ciuium diuisæ sunt
Psalm. 54. 10. linguæ, videturque *iniquitas & contradictio in ciuitate*, vt quodam loco loquutus est Dauid.

Bellis

Bellis Respublicas interdum euerti, & liceat ne bellum gerere, quique finis in suscipiendis bellis spectandus sit.

CAPVT X.

SEquitur vt de bello dicamus, vique externa, quæ Respublicas interdum euertit, vt Chananæorum populis accidit, qui Hebræorum armis sunt subacti, rursusque ipsis Hebræis, qui Diuino auxilio destituti, exterarum nationum potentiæ impares Reipubl. suæ ruinam non semel, ciues etiam suos in captiuitatem abductos spectare coacti sunt. Verùm quia nonnulla de bello ad ciuilem doctrinam spectantia, non inutiliter disputari possunt, paucis hisce extremi libri capitibus ea complectemur, quæ ad rem nostram facere videbuntur, pressè tamen & paucis quantum homini sacras litteras, non armorum tractandorum scientiam professo, satis esse videbitur.

1 Ac primò illud statuendum est, nullo iure vetitum esse, cum ratio recta suaserit, aliaque adiuncta (de quibus paulo post dicemus) adfuerint, arma contra hostes capere, acie instructa confligere, si resistant occidere, regiones hostium, oppidaque inuadere, vno verbo bellum gerere. Id sacræ Scripturæ testimoniis, exemplisque probari facile potest; nam sanctissimi viri, ipsarumque *Licitũ esse aliquando bellũ gerere probatur ex Scripturis.*

Scripturarum præconio laudati, bella gessisse, leguntur Abraham, Moses, Iosue, Gedeó, Sampson, Dauid, Iosias, & Machabæi, & in noui testamenti libris legimus Centurionem, qui Christo Do-
Matth. 8. mino dicebat. *Habeo sub me milites, & dico huic vade, & vadit, & alio veni, & venit,* à Domino laudatum, non autem responsum, aut præceptum tulisse, vt abdicata militia, aliud vitæ genus institueret. Quod idem de altero Centurione Cornelio, cuius mentio est in actis Apostolorum, dicen-
Act. 10. dum est, de quo legimus fuisse *virum iustum & timentem Deum,* non autem à Domino, aut sancto Petro à quo baptizatus est prohibitum fuisse, quo minus Principis sui stipendia mereret, aut cum opus esset castra sequeretur. Nec Domini præcursor Ioannes, qui magna libertate in vitia ad se adeuntium inuehebatur, hoc crimen dissimulasset, cum sese illi milites sisterent, & quid facto opus esset interrogarent, vt salutem æternam consequi possent, & tamen eis vt militarent faciebat potestatem, salutaribusque duntaxat mo-
Luc. 3. nitis instructos dimittebat. *Interrogabant eum,* (inquit S. Lucas) *& milites, dicentes: Quid faciemus & nos? & ait illis. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Si*
Ad Marcellinum cap. 5. *Christiana disciplina,* inquit D. Augustinus, *omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abiicerent arma, seque militiæ omnino subtraherent, dictum est autem: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum; quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit.* Quid quod Dominus bella quædam vt gererentur ipse præcepit, vt cum Israëlitarum populo

iussit,

iuſſit, vt contra Amalechitas expeditio ſuſciperetur? Sic enim in hiſtoria Regum legimus. *Hæc dicit Dominus exercituum. Recenſui quæcumque fecit Amalech Iſraëli, nunc ergo vade & percute Amalech, & demolire vniuerſa eius, non parcas ei:* nec præcepit tantùm ſed etiam miris modis præliantes adiuuit, nam Ioſue depugnante bella Domini, ſolis curſus inhibitus eſt, pluresque lapidum grandine de cælo demiſſa, ex Iſraëlitarum hoſtibus obruti ſunt, quàm militum gladiis interfecti. Machabæis etiam Angeli equitum ſpecie adfuerunt, quorum auxilio illuſtrem de hoſtibus ſuis victoriam reportauerunt, vt dubitari non poſſit, quin diuino conſilio bella illa ſuſcepta fuerint, quibus tam impensè Dominus fauerit.

1. Reg. 15.

Ioſue 10.

2. Mach. 10.

2 Sed antequam progrediamur vlteriùs, quandoquidem vt certum ſtatuimus licere Principi cum propriæ Reipubl. intererit, bellum ſuſcipere. Quærat aliquis quid facto opus ſit Principi, cum inter finitimos bellum exarſerit, medium ne ſe vtriſque amicum præbere debeat, nullius partem fouentem, aut iuuantem, an verò ſatius ſit alteri parti ſe adiungere, & pro illorum altero ſtare aduerſus alterum. Alicui fortè videri poſſit melius eſſe neutrum contra alterum iuuare; nam qui inter ſe pugnant Principes, dum illum qui medius eſt ſibi conciliare ſatagunt, aut dum ſibi ab illo metuunt, officiis in illum beneficiiſque certabunt. Deinde, quia ſi contra neminem arma expediat, & rebus ſuis parcet, & ciuium ſuorum ſanguini, & inſuper idoneus pacis ſequeſter inter hoſtes eſſe poterit: ſi verò ſe turbis immiſceat, nec aliis prodeſſe, nec fortè cum voluerit referre pedem honeſtè poterit, & ſuas res in diſcrimen

An vtile ſit Principi neutrũ contra alterũ iuuare, cũ bellũ inter finitimos exarſerit.

Prou. 16. 17. adducet; nam vt docet Sapiens, *sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius.* Quemadmodum enim canes si auribus apprehẽdantur, facilè irritantur, & dentes in prouocantes exerunt: Ita qui aliis inter se contendentibus, cum sua parum aut nihil intersit, se tamen immiscet, exasperatos iracundia animos facilè concitat, & alterutrum, si non vtrumque, sibi inimicum reddit. Præterea alia existit vtilitas, quod dum se finitimi bellis atterunt, atque conficiunt, qui quieti egerunt, si fortè lacessiti iniuria arma iure capere potuerint, integris viribus in hostes cooriuntur, & ex aliorum ruinis sibi parant incrementum; quod spectasse videtur Rex ille Moabitarum, cum suis animos

4. Reg. 3. 23. addens ita loquebatur. *Pugnauerunt Reges contra se, & cæsi sunt mutuò, nunc surge ad prædam Moab.* Verius tamen videtur, vtilius esse alteri parti adhærere: nam qui nullam sequitur, nulli etiam amicus esse censetur, & qui se desertum videt

Luc. 11. 23. iniquo tempore illud vsurpare posse videtur; *Qui non est mecum, contra me est.* Quare D. Paulus cum Iudæos in diuersa rapi studio religionis animad-

Act. 23. 6. 7. uerteret, se Pharisæum esse palam professus est, quæ illi professio causa salutis fuit; contra quam accidit viris Iabes Galaad, qui propterea quod à

Iud. 21. 9. 10. bello quod contra Benjamitas vniuersæ tribus indixerant abstinere noluerant, cæsi ipsi sunt, & eorum vrbs capta & euersa est. Nec Lais ciuitati vtilius fuit quod cum finitimis nec commercia exerceret, nec amicitias coleret, nec fœdere vllo iungeretur, nam propterea cladem ingentem passam esse sacer contextus satis indicat, cum ait:

Iud. 18. 28. *Percusserunt eos in ore gladij, vrbemque incendio tradi-*

derunt

derunt, nullo penitus ferente præsidium, eo quod procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis, ac negotij. Quæ verò hactenus disputauimus saluo partium iure, bellique iustitia intelligenda sunt; nam si cum honestate vtilitas pugnet, nulli dubium esse potest honestatem vtilitati anteferendam, nec regnandi, aut Regni amplificandi causa, cuiusquam ius violari posse.

3 Porrò conditiones nonnullæ adesse debent, quæ si desint, bella sunt iniusta, auctoritas nimirum legitima in indicente bellum, iusta belli suscipiendi causa, rectus etiam finis, formaque gerendi, de quibus singillatim pauca atttingemus. Iis igitur Principibus, & Rebuspublicis, ius est gerendi belli, quæ neminem agnoscunt in rebus temporalibus superioré, cuiusmodi Reges erant in Scriptura Israëlitarum, Persarum, Assyriorum, Ægyptiorum, quorum frequens mentio est in sacris litteris, quorum etiam bella, clades, victoriæ recensentur. Apud istos igitur ius est gerendi belli, cum id Reipubl. necessitas postulauerit: sed iusta etiam esse debet causa propulsandi nimirum iniuriam, iúsque suum, si quis illud violare tentauerit, defendendi. Estque adeò pectori mortalium insitum bellum suscipiendum non esse, nisi iusta subsit causa, vt etiam Tyranni alienorúmque Regnorum inuasores, id iure facere videri velint, cuiusmodi fuisse Nabuchodonosor ex sacris litteris legimus, qui cum Hebræos primus, nulláque prouocatus iniuria lacessere, imò in eorum fines irrumpere non dubitasset, ita tamen locutus est, ac si Hebræi Regium ius violare occupassent, vltroque iniuriam aliquam intulissent. *Nam cum misisset ad omnes, qui habitabant in* Iudith 1. 7.

Quæ conditiones requirantur, vt bellum quod suscipitur, iure suscipiatur.

Cilicia, & Damasco, & Libano, & ad gentes quæ sunt in Carmelo & Cedar, & inhabitantes Galilæam, & in campo magno Esdrelon, & ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Iordanem vsque ad Ierusalem, & omnem terram Iesse, quo vsque perueniatur ad terminos Æthyopiæ; Iubens nimirum, vt iugo illius colla submitterent, & Nabuchodonosor Regem suum iussis illius parendo agnoscerent, nec quod
Ibid.n.12. iniustè postulauerat obtinuisset. *Indignatus Nabuchodonosor Rex aduersus terram illam iurauit per thronum, & Regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.* Quasi verò fuisset aliqua in re violatus ab illis, qui libertatem suam propugnare statuerant, Regnum autem Nabuchodonosor aggredi, aut alia ratione illi incommodare, ne in animo quidem habuerant. Sed nimirum ita Rex loquebatur, vt omnes existimarent se ius suum defendere, non in alienum inuolare, vimque regionibus illis afferre, quod iustis ipsius postulatis (vt credi volebat) non acquieuissent. Huc spectat rectus in bellis suscipiendis finis, quæ eo fine suscipienda sunt, vt sine iniuria in pace viuamus. Itaque Dominus præcipit in Deuterono-
Deut 20. 10. mio. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem.* Nec Dauid cum Golia pugnaturus aliud spectauit quàm populi sui tranquillitatem, & pacem, diuinæque gloriæ amplificationem, quam auctum iri sperabat, si carneam illam turrem gentis palestinæ propugnaculum euertere & ad terram affligere potuisset; Quare
1.Reg.17. 46. Philistæum ita alloquebatur. *Dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te, & dabo cadauera castrorum Philistiim hodie volatilibus cæli, & bestiis terræ, vt sciat omnis terra, quia est*

est Deus in Israël, & nouerit vniuersa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus, ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras. Tandem quoad modum gerendi bellum illud vt iustè geratur, seruandum est, vt sanguini humano, quantum fieri potest, parcatur. Quare conditionem accepit Saul Israélque vniuersus, quam propósuerat Golias cum diceret, *Eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen; Si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui; Si autem ego præualuero, & percussero eum, vos serui eritis, & seruietis nobis.* Hoc si optasset Abner, qui post extinctum Saulem exercitum Isboseth cum imperio moderabatur, sanè iustè fecisset, ne enim Gentilium suorum sanguis funderetur absque vitio à Ioab Dauidici exercitus Duce postulare potuisset, vt patria aliquot selectorum militum componerentur, quo scilicet paucorum periculo cæteris incolumitas pararetur. *Egressusque est Abner filius Ner*, inquit Regum historia, *& pueri Isboseth filij Saul de castris in Gabaon, porrò Ioab filius Saruiæ, & filij Dauid egressi sunt, & occurrerũt ei iuxta piscinam Gabaon, & cum in vnum conuenissent, è regione sederunt, hi ex vna parte piscinæ, & illi ex altera. Dixitque Abner ad Ioab. Surgant pueri, & ludant coram nobis, & respondit Ioab, surgant: surrexerunt ergo, & transierunt numero duodecim de Benjamin ex parte Isboseth filij Saul, & duodecim de pueris Dauid, apprehensoque vnusquisque capite cõparis sui, defixit gladium in latus contrarij, & ceciderunt simul, vocatumq́; est nomen loci illius, Ager Robustorũ in Gabaon.* Verùm credibilius est, nullum intercessisse pactũ inter illos pacis post duellum ineundæ, sed strenuitatis, fortitudinisque duntaxat ostentandæ causa, milites

1. Reg. 17. 8.

2. Reg. 2. 12.

illos depugnasse, quare postquam mutuis vulneribus, duodecim illa pugnatorum paria occubuerunt, exercitus etiam vtrique conflixerunt, vt enim legimus ibidem, *Ortum est bellum durum satis in die illa, fugatusque est Abner, & viri Israël à pueris Dauid.* Nec contra ea quæ diximus obiici potest, Dominum præcepisse, vt terræ Chanaan habitatores penitus abolerent, vt habemus in libro Numerorum. Nam bellum inter Dauidem & Isboseth ciuile erat, & inter eos gerebatur, qui eiusdem Reipubl. partes erant, eiusdemque Religionis cultores: quod verò cum Chananæis Domino auctore susceperant, eo spectabat vt simul cum impia gente idolis addicta, & omnibus sceleribus cooperta, profanus cultus tolleretur, & Hebræis pacata sedes pararetur, omnísque in ethnicorum vitia prolabendi occasio remoueretur, nationibus illis penitus excisis. Itaque Israëlitæ, qui Domini voluntatem habebant exploratam, sese, vt id, quod Domino gratum esse sciebant, facerent, nuncupato etiam voto obstrinxerunt, vt eodem Numeri libro legimus. *Israël,* inquit, *voto se Domino obligans ait, si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius.* Quod votum Domino fuisse gratissimum Scriptura significat, cum ait. *Exaudiuitque Dominus preces Israël, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomē loci illius Horma, id est anathema.*

Ibid. n. 15. *Num. 21. 2.* *Ibid. n. 3.*

De facialibus mittēdis, & rebus iniustè ablatis, aut occupatis antequam ad arma veniatur, repetendis.

4 Illud tandem aduertendum est, quandoquidem bella tardè suscipienda sunt, eaque duntaxat, quæ pia, & pro defendenda Republ. necessaria fuerint, priusquam exercitus, & arma expediantur, legatos res repetitum mittendos esse; qui si postulata impetrauerint; à violentia erit abstinendum;

nendum; ſin minus, bellum erit indicendum, vt nimirum & hoſtes, & quicumque alij, qui quod factum fuerit cognouerint, à quo ſtet iuſtitia, quique recti fines tranſilierit, intelligant. Nouem tribus Iſraël contra tres, quæ primæ iuxta Iordanem ſortis ſuæ funiculum nactæ fuerant, bellum cogitabant indicere, quod veram patriámque religionem prodidiſſe dicerentur, ergo certos quoſdam homines legarunt ex primariis populi *Phinees ſcilicet filium Eleazari Sacerdotis, & decem* Iosue 22.
Principes cum eo, ſingulos de ſingulis tribubus, qui ni- 13.
mirum diligenter cognoſcerent vera ne eſſent, quæ de ipſis fama vulgauerat, dicerentque. *Hæc* Iosue 22.
mandat omnis populus Domini, quæ eſt iſta tranſgreſſio? 16.
cur reliquiſtis Dominum Deum Iſraël ædificantes altare ſacrilegum, & à cultu illius recedentes? Iephte etiam cum primum Principatum auſpicatus eſt, bellúmque cum Ammonitis inſtaret, antequam manus armis admoueret, *Miſit nuncios ad Regem filiorum* Iud. 11. 12.
Ammon qui ex perſona ſua dicerent. Quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, vt vaſtares terram meam? quibus ille reſpondit, quia tulit Iſraël terram meam. Cui rurſus Iephte factum excuſare aggreſſus eſt, cauſaſque afferre propter quas Iſraëlitæ cum de Ægypto aſcenderent, bellum geſſiſſent contra filios Ammon, quod ſcilicet aditu eos ad promiſſam à Domino regionem armis prohibere inſtituiſſent, contra quos bellare coactus eſt, vt ad poſſeſſionem ſuam adeundam viam ferro aperiret, quandoquidem hoſtilibus alioqui copiis iter fuerat interſeptum. Qui verò ita circunſpectè bella ſuſcipiunt, vt pacem potiùs optent omnique ratione contendant hoſtes ſuos ad officium faciendum inducere, eos dixerim *ſanctificare bel-* Mich. 3. 5.

lum, quod alicubi legimus apud Prophetam; nam & iura sua defendunt, nihilque moliuntur, quod diuinæ legis, naturæue præscripto aduersetur; sed arma ipsa quæ tractant, bellúmque quod gerunt iustitiæ studio, causæque pietate sanctificant: qui verò secus faciunt, omnésque belli mouendi occasiones arripiunt, ciuiúmque securitatem per incertos euentus certaminum in discrimen adducunt, tenuis alicuius compendij cupiditate, certa, grauique iactura victoriam petentes: Ij sanè, vt moderatè loquar, inconsultè faciunt, cum non alibi cunctantior Princeps esse debeat, quàm in expediendis armis, bellisque suscipiendis, ex quibus omnium malarum rerum pelagus exundat, etiamsi iustissima sint; quam etiam Fortassis
2.Reg.24.14. ob causam cum Dauidi Pestis, Belli, Famísve optio data esset, Pestem bello duxit esse potiorem.

An pax perpetua ineunda sit, an verò ad tempus tantùm.

5 Cæterum, quia finis belli pax est; Quærat aliquis satius ne sit pacem cum hostibus quibus reconciliamur ad certum tantùm tempus inire, an verò perpetuam, & nulla temporis periodo finiendam? Respondeo pacem perpetuam esse debere, hoc enim ab induciis distinguitur quæ ad certum tempus inter hostes conciliari solent. Si enim ad tempus tantùm pax fiat, nec suspiciones inter Principes aut Respubl. amoliri, nec discordiarum fibras, ac radices exscindere, nec curis soluti quiete agere poterimus, contra quam optat
1.Timot.2.2.1.2. Apostolus, qui fidelibus *obsecrationes, orationes, postulationesque*, indicit, *pro Regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillā vitam agant,* & alibi, propius ad rem nostram, cunctis à Do-
2.Thess.3.16. mino pacis, ita bene precatur; *Ipse autem Dominus pacis*

pacis det nobis pacem sempiternam, vt nimirum *in charitate fundati & radicati*, vt idem loquitur ad Ephesios scribens, amicitias bona fide, firmitérque colamus. Itaque in veteri lege fœdera frequenter appellantur sempiterna, quod multis locis reperitur in Genesi, Numeris, Paralipomenis, Isaia, & alibi, & pacta salis, hoc est firma, stabilia, perennia. Quemadmodum enim sal carnes prohibet ne putrescant, cásque conseruat; ita pactum salis illud est, quod à corruptione & violatione alienum est, quia scilicet firmum, ratum, perpetuum est. Quod si fortè fœderum memoria temporis longinquitate obsolescat, missis legationibus subinde renouanda est, & conuentorum leges, pactáque instauranda, quod Iudæos cum Romanis, & Spartanis fecisse legimus in Machabæorum historia. Quemadmodum etiam fœdus quod Dominus cum populo suo pepigerat, eiusdem voluntate, & iussu frequenter renouabatur, vt nimirum obliuioni occurreretur, nec apud dilectam illam Rempubl. legum cum Deo pactarum memoria posset intercidere.

Ephes. 3. 17.
Genes. 9. 16. & 17. 7.
Num. 25. 13.
1. Paralip. 16. 15.
Isai. 24. 9.
Num. 18. 19.
1. Machab. 12. 14. 15.

De belli Duce, eiusque notis.

CAPVT XI.

1 PRinceps cui belli incubuerit necessitas, in eo curam intendat, vt egregium copiis suis Imperatorem paret, nam militaris turba sine duce, quid aliud sit quàm corpus sine spiritu, quàm Remiges sine gubernatore cursum dirigente?

Ducĕ belli optimum quærendũ, cum bellãdi necessitas incubuerit.

gente? viderunt hoc Israëlitæ, qui cum exercitum ingentem coëgissent, omniúmque voluntates in idem conspirarent, ita enim loquitur Scri-
Iud. 20. 11. ptura; *Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente vnoque consilio*; Ducem nihilominus tam diligenti studio quærendum putauerunt, vt tanquam de re maximi momenti Domini oraculum expeterent. ita enim ibidem
Ibid. n. 18. Iudicum narrat historia. *Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, consuluerúntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro Princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus. Iudas sit Dux vester.* Nec desunt in Scriptura rei malè gestæ, aut in vltimum discrimen adductæ exempla, propterea quod aut nullus esset exercitui Dux, aut si quis erat, cecidisset in bello;
2. Reg. 4. 1. Cum cecidisset Abner in Hebron. *Omnis Israël perturbatus est,* tanto duce destitutus, vnoque Ho-
Iudith. 14. 17. loferne capite truncato, *Principes virtutis Assyriorum sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde, & factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum, cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati fugæ præsidium sumunt, ita vt nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite relictis omnibus euadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audientes, fugiebant per vias camporum, & semitas collium.* Vidit etiam Syriæ Rex, cui cum Israëlitis erat bellum, maximum esse in Imperatore momentum; quare ita suis
3. Reg. 22. 31. præceperat, *Non pugnabitis contra maiorem & minorem quempiam, nisi contra Regem Israël solum:* quod discrimen Rex ille præcauere nisus est, ac proinde

inde Regia abiecta purpura Imperatorioque paludamento, plebeij ac vulgaris militis indutus amiculo, ne scilicet ab hostibus agnosceretur, pugnam ingressus est. *Porrò*, inquit, *Rex Israël mutauit habitum suum, & ingressus est bellum.* Ibid.n.30.

2 Sed quærat hic aliquis, expediatne Regem ipsum in castris versari, & Imperatorem agere, an satius sit partes suas alteri mandare, qui fide & strenuè Principis sui bella depugnet. Ac sanè Regum munus esse, ante suos in bellum descendere illud suadet, quod non Principes tantùm, aut Pastores populorum dicuntur Reges in sacris litteris, sed etiam Duces; nam Dominus cum alloquitur Samuelem, à quo Saul in Regem inungendus erat, ait. *Vnges eum Ducem super populum meum Israël.* & Regni Israëlitici primores cum Dauidem admouerent ad Regnum, dicebant; *Ecce nos os tuum & caro tua sumus, sed heri & nudiustertius cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens & reducens Israël: Dixit autem Dominus ad te. Tu pasces populum meum Israël, & tu eris Dux super Israël.* Et Salomon cum Dauidis adhuc superstitis voluntate regnum accepit, non Rex tantùm, sed populi etiam Dux appellatur: *Sedebit* (Salomon inquit Dauid) *super solium meum, & ipse regnabit pro me, illique præcipiam, vt sit Dux super Israël, & super Iudam.* Nec aliud fuit populi votum Regem postulantis. *Rex* (inquiunt) *erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* His addi possunt exempla fortissimorum Principum, qui suis ipsi exercitibus præfuerunt, vt Alexander Macedo, cuius laudata est in sacris litteris fortitudo: Saul; Dauid, aliique, qui quanto

An debeat Princeps in castris versari, & belli Ducē agere.

1. Reg. 1. 16.

2. Reg. 5. 1.

3. Reg. 1. 35.

1. Reg. 8. 19.

quanto maiore sunt auctoritate, quàm inferiores Duces, tanto faciliùs continent in officio, suaque præsentia militem vrgent, vt sese alacriùs impendat, periculáque non reformidet, quod scilicet se spectante Principe non gratuitò fortem futurum esse confidat. Sed alteri etiam parti sua firmamenta non desunt, quibus probatur Principem, quo extincto totius Reipubl. status periclitari solet, dubiis præliorum euentis eximendum esse, quod Dauidis milites spectauerunt, nam cum Rex tributo in tres partes exercitu dixisset: *Egrediar & ego vobiscum. Respondit populus: Non exibis, si enim fugerimus non magnopere ad eos* (hostes scilicet) *de nobis pertinebit, siue media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt, quia tu vnus pro decem millibus computaris; melius est igitur vt sis nobis in vrbe præsidio, ad quos Rex ait, Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* In eandem sententiam addita etiam iurisiurandi religione, viri Dauid Principem suum ab expeditionibus bellicis prohibentes, locuti sunt. Nam cum Rex prope abfuisset à vitæ periculo, Abisai consobrini sui præsidio ereptus, *Iurauerunt viri Dauid dicentes: Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israël.* Quare castris abstinuit, belláque per duces suos, Ioab præsertim virum nauum, & multis præliis exercitum administrauit. Quod plerumque Principibus faciendum censeo, nisi grauissimum aliquod periculum vniuersæ immineret Reipubl. quod nisi præsente Rege auerti non posse putaretur. Tunc enim inducenda sunt illi arma, standum in acie, & pro communi salute Regni, aut Prouinciarum fortiter depugnandum, citra verò huiusmodi periculum minora bella

2.Reg.18.2.

2.Reg.21.17.

Ducibus

Ducibus etiam minoribus arbitror deleganda.

3 Illud etiam monendi sunt Principes, summum rei militaris Præfectum, vnum tantum esse debere, ne fortè æquato inter duos aut plures imperio dissensionibus inter se discordent, remque totam in magnum aliquod periculum adducant. Duo fratrum paria in rei de qua agimus confirmationem afferri possunt. Machabæi duo Simon & Iudas Mathathiæ filij; his enim quamuis vt propinguitatis ita amoris vinculo inter se coniunctissimis, populi regendi cum ita credita est, vt Iudas bellicis expeditionibus, cum summo Imperio præesset, Simon verò qui consilio plurimùm valebat, tanquam cæterorum in reliquis Pater esset. *Vos ergo filij*, inquit Mathathias, *confortamini & viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simon frater vester scio quòd vir consilij est, ipsum audite semper, & ipse erit vobis Pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuuentute sua, sit vobis Princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.* Idem iudicium de Mose, & Aaron, quamuis enim Mosi populi imperium deprecanti Aaron socius diuino nutu additus fuerit, dicente Domino ad Moysen, *Aaron frater tuus Leuites, scio quod eloquens sit, ecce ipse egreditur in occursum tuum, vidensquè te lætabitur corde, loquere ad eum & pone verba mea in ore eius, & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis, ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum:* Quamuis patratis signis, rebus quæ à Moyse proponebantur, auctoritatem conciliauerit, orationéque sua fidem apud populum fecerit, ita enim eodem libro legimus, *Locutusque est Aaron omnia verba, quæ dixerat Dominus ad Moysem, & fecit signa coram populo, & credidit populus.*) summa

An vnus tãtùm belli Dux, an verò plures esse debeãt.

1. Mach. 2. 64.

Exod. 4. 14.

Ibid. n. 30.

ma tamen populi regendi, bellique administrandi potestas penes Moysen fuisse videtur, qui cum imperio cunctis præesset, Reipubl. habenas, & pacis tempore & belli moderaretur. Nec reprehensione aut pœna caruit Barac, qui cum aduersus Sisarã diuinitus Dux electus esset, ad bellum egredi non audebat, nisi Deboram prophetidem
Iud.4.8. sibi sociam expeditionis asciscerct; nam *dixit ad eam Barac; si venis mecum vadam, si nolueris venire mecum, non pergam: quæ dixit ad eum, Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara*; quod vt ab ea prædictum est, ita planè accidit; nam Iahele tempo-
Iud. 4. 24. ra Sisaræ clauo perforante gloriam sublati hostis, qua Barac fuerat vitio suo fraudatus, consecuta est, iisque qui cum imperio exercitibus præsunt, documentum reliquit, nec vno Duci geminos, nec mulierem viro præferendam aut æquandam fuisse. Sed ad Imperatoris notas deueniamus.

In belli Duce rei militaris peritiam, quæ experientia colligitur requiri.

4 Primùm igitur rei militaris scientiam, peritiamque longo vsu, & exercitatione collectam, in supremo Duce requiro. Neque enim regendis exercitibus ille aptus fuerit, qui nunquam vrbe pedem extulerit, aciem viderit, tubæ sonitum, castrorúmque fremitũ audiuerit, sed is tandem, qui multa expleuerit stipendia, cum hostibus pedem crebrò contulerit, expertusque didicerit, quomodo extruenda aut explicanda sit acies, locanda castra, cum hostibus confligendum, cæteráque calluerit, quæ militari experientia, meliùs quàm lectione librorum aut ingenij bonitate Duces assequuntur. Talis sanè Dux Iosue fuit fi-
Iosue 1.1. lius Nun, qui frequenter in sacris litteris *Moysi minister* appellatur, quod scilicet eius lateri perpetuò

tuò affixus, tam excellentis exemplaris intuitu administrandorum bellorum doctrinam excellentem hauserit; adhuc enim superstite Moyse, exercitúmque Israëlitici populi ductante, difficillimis expeditionibus Mosis iussu non solùm interfuit, sed etiam præfuit, cuius militari prudentiæ tantum datum est, vt militum delectus, pugnãdíque cum hostibus modus illi penitus committeretur: ita enim legimus in Exodo. *Dixitq́ Moyses ad Iosue, elige viros, & egressus pugna contra Amalech. Fugauitq́ Iosue Amalech, & populum eius in ore gladij.* Sic Dauidis adhuc pastoris, mox futuri militis, tum tribuni, tandémque supremi Israëlis Ducis tyrocinium assiduę venationes imbuebant. Fuit autem puerilis illius exercitatio lustrare saltus, excutere cubilibus feras, edita montium iuga superare, horrentibus scopulis gradum inferre, & cum obuiis belluis certare, cum fugacibus cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu. Itaque verè apud Saulem penè puer gloriatur, cum ait. *Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos & percutiebam, eruebamq́ de ... rum, & illi consurgebant aduersum ... bam mentum eorum, & suffocab... Nam & leonem & vrsum in...* Quę Dauidis facta comme... *Cum leonibus*, inquit, *lusit quas... sis similiter fecit sicut in agnis ouium*, ... Mox à syluestribus istis pugnis ad arma ... sus meruit in Saulis castris, & post Goliam ... lari certamine prostratum; *Fecit eum Saul tribunum super mille viros, & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi, in omnibus quoque vijs suis Dauid prudenter*

Exod. 17. 9. & 13.

1. R... 3...

denter agebat. Mox Saule Dauidis caput data opera, occasionéque quæsita periculis obiectante (nam *Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philistinorum*) regiones hostium populatus, ducentísque viris interfectis eorum præputiis Regi annumeratis, non magis vxoris Michol, quam adamauerat, nuptias, quàm Regis sibi conciliauit odium, qui cum omnia illius incrementa suspecta haberet, de medio sublatum Dauidem cupiebat, quem Regno diuina destinatione, populíq; illum amore prosequentis fauore, imminere animaduertebat. Tandem fuga elapsus Dauid multísque modis à Saule iactatus, ad Achis Regem Geth se recepit, indéque excursionibus subinde factis arma situm contrahere non sinebat, donec satraparum suspicionibus aliam sibi sedem parare iussus est. Tandémque ad Regnum admotus, cum Hebræorum hostibus tantum gessit bellorum, vt à Domino *vir bellator appellatus sit*, multíque viri bellatores, armorúmque tractandorum peritissimi, tanquam ex militari quodam Dauidis ludo extiterint, quorum catalogus texitur in Regum histo- [illegible] etiam ac summatim insignibus eo- [illegible] commemoratis, quæ ex loco in- [illegible] oscere poterit. Quæ verò de [illegible] sunt, de aliis etiam nonnul- [illegible] nt, Iephte, Ioab, Iuda Ma- [illegible] prius exercituum Imperatores [illegible] nt, quàm diuturna tractandorum ar- [illegible] experientia, militaris scientiæ laudem si- [illegible] auissent. Sed de hoc satis.

Ibid.n. 25.

[illegible] Par. 28.

Illud etiam in exercitus Imperatore videtur optandum, vt vel ad militum beneuolentiam colligendam, vel ad inertium metus eximendos, vel ad

ad acres & erectos virtutis exemplo magis ac magis excitandos ea ſit virium firmitate, vt cum militibus ſuis laborum particeps eſſe poſſit, iſque animi vigor ſit, vt ad pericula capeſſenda non deſit audacia. Itaque corpus exercendum eſt, vt inediæ patiens ſit, vigiliæ, algoris, æſtus, cúmque ad arma veniendum eſt, Princeps in prælium deſcendere non dubitet, ſi res ita poſtulet, eóque conſerto vltimus excedat ex acie. Digna ſanè ſtrenuo Imperatore vox illa Gedeonis, qua ſuos excitabat milites. *Quod me facere videritis*, inquit, *hoc facite, ingrediar partem caſtrorum, & quod fecero ſectamini.* Iud.7.17.
Nec fortiùs locutus eſt quàm fecit, nam primus ipſe Madianitarum ſtationes ingreſſus eſt, vt ipſa Scriptura docente colligimus, cum ait: *Ingreſſuſq́; eſt Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo in partem caſtrorum.* Ibid.n.19.
Hac etiam de qua loquimur corporis fortitudine animíque ſtrenuitate præditus fuit Dauid, de quo præter cætera quæ multis locis de illo ſacræ prædicant ſcripturæ, ita legimus in Regum hiſtoria. *Ipſe eſt* (Dauid ſcilicet) *quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno.* 2.Reg.23.8.
Quo loco Dauidis fortitudo cum celeberrimi cuiuſdam bellatoris fortitudine componitur, cuius Hebraicum nomen in Latinam dialectum tranſlatum, tenerrimum ſonat ligni vermiculum, cuius nimirum egregia facta, quo tempore Regum hæc hiſtoria conſcripta eſt, omnium ore celebrabatur, illúdque præſertim quod vno impetu, vnóque congreſſu octingentos occidiſſet. Et ſanè Dauidi inter tot bella, terrores, fugas, præſentiſſimáque vitæ pericula locus non fuit, aut tempus delicias conſectandi cum puer agitaret in montibus parentis ouiculas paſcens, cúmque in ſpelun-

cis Saulis metu latitaret, vigiliarum, somníque nec die nec nocte discriminata tempora habere potuit, cibíq; ac potionis tantum adhibuisse credendus est, non quantum suaderet voluptas, sed quãtum sedando naturali desiderio satis esse posset. Eóque aliquando compulsum legimus vt Abimelech sacerdotem in hæc verba rogare coa-
1.Reg.21. ctus sit; *Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quin-*
3. *que panes da mihi, vel quidquid inueneris*, vt scilicet ipse famem, quíque illum comitabantur, sedare possent. Huiusmodi ergo Ducem milites nacti nihil non audent; támque præsenti sunt animo, vt difficultatibus obluctari, cásque perrumpere non reformident, donec sibi, & Duci cum victoria, gloriam etiam & decus insigne pepererint.

Prudentia militari Ducẽ præditum esse debere.

6 Cæterùm fortitudini prudentia iungenda est, eáque illa regenda, vt scilicet omnia in bello cautè Dux circunspiciat, ne festinatione præpropera, aut incauta temeritate, rei bene gerendæ occasiones corrumpat, aut etiam in discrimen aliquod adducat. Sunt enim aliqui adeò rudes, & hebetes vt paratas insidias, & pericula quæ in oculos incurrunt non aduertant, auiculis quibusdam incautioribus similes, ante quas cum retia explicentur, & ad capiendum instruantur, in ea tamen, aut in laqueos ab aucupe positos, se induunt, de quibus fortè accipi potest illud Sapientis. *Frustra*
Prou.1.17. *iacitur rete ante oculos pennatorum*: vt sensus sit, tanta est quarumdam simplicitas auium, vt etiam apertas insidias non declinent, sed retibus aut laqueis quantumuis apparentibus pedes aut collum inserant. Itaque laudandus Samariæ Rex, cui
4. Reg. 7. cum Leprosi illi dixissent, *Iuimus ad castra Syriæ,*
10. *& nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos & asi-*
nos

nos alligatos, & fixa tentoria, ſuſpicatus hoſtes inſidias fugæ ſimulatione texiſſe, ita ſuos allocutus eſt: *Dico vobis, quid fecerint nobis Syri, ſciunt quia fame laboramus, & idcirco egreſſi ſunt de caſtris, & latitant in agris, dicentes. Cum egreſſi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus:* nec prius hoſtes fuga dilapſos eſſe credidit, quàm miſſis exploratoribus, deſertis caſtris, ſarcinis, veſtibus, ac vaſis omnis generis abiectis, panico terrore diuinitus immiſſo, ſe inde Syros timore perculſos proripuiſſe cognouiſſet. Quem ſi Gorgias fuiſſet imitatus, ſanè ſibi melius, ſuíſque conſuluiſſet: Nam, vt legimus in Machabæorum hiſtoria, *Venit Gorgias in caſtra Iudæ noctu, & neminem inuenit, & quærebat eos in montibus, quoniam dixit: Fugiunt hi à nobis. Sed cum dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo*, Gorgiáque abſente cum hoſte conflixit, plurimíſque cæſis, caſtris Gorgiæ, & opulenta præda potitus eſt. Itaque quod monet Salomon cum ait, *Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos*, ſedulò ſeruandum eſt, ne ſcilicet in cippum aliquem, aut laqueum impingat Dux, ſeróque dicere incipiat. Non putaram. Hanc ob cauſam Eſdras amicitiam fœdúſque ſuſpectum habuit, quod Iſraëlitarum hoſtes cum ipſo pangere ſatagebant, miſſis nuntiis qui dicerent; *Veni & percutiamus fœdus pariter:* nam prætenſo amicitiæ & fœderis honeſto nomine parabantur inſidiæ; *Ipſi autem*, inquit Eſdras, *cogitabant vt facerent mihi malum.* Cautè igitur eorum conatus eluſit nunciis miſſis, qui dicerent: *Opus grande ego facio, & non poſſum deſcendere, ne fortè negligatur cum venero, & deſcendero ad vos. Miſerunt autem ad me ſecundum verbum hoc per quatuor vices, & reſpondi eis iuxta ſermonem priorem.*

Ibid. n. 12.

1. Mach. 4. 5.

Pro. 4. 25.

Eſdr. 26. 2.

Ibid. n. 3.

rem. Ad hanc etiam prudentiam militarem de qua agimus, illud spectat in primis, vt à belli Duce omnis absit temeritas, & omnia cautè & cum cõ-
Iosue 7. 4. silio administrentur. Sic Iosue cum renuntiassent exploratores duo millia militum satis esse ad occupandam Hai, ipse tamen eò tria millia destinauit. Contra verò temeritatis notam meritus est Amasias Rex Iuda, qui cum secundo prælio cum Idumæis conflixisset, successu elatus Ioas Regem Israël suis iam viribus præfidens, prouocauit ad
4. Reg. 14. 9. bellum, cuius confidentiam postquam Ioas irrisisset, Cardui parabola, qui cedri Libani filiam in vxorem filio suo deposcere non dubitauit, cornua etiam contudit: nam cum prelio decreuissent, qui plus audaciæ quàm virium attulerat, profligatus est, verúmque esse Salomonis ostendit ora-
Prou. 16. 18. culum dicentis: *Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus.*

Plurimũ in belli Duce existimationem quæ de ipsius virtute habetur, ad res bene gerendas momenti habere.

7 Porrò ex militari prudentia, & fortitudine quasi quædam soboles nascitur existimatio, quæ ad res bene gerendas mirum quantum prodest. Cum titulos, quibus olim decorandus erat, eximius ille Princeps quem describit Isaias, enumerat Propheta, cum *fortem* appellat & *consiliarium*, quorum primum ad bellicam virtutem, secũdum ad prudentiam spectat: quare mirum non est si audiat etiam *admirabilis*, quæ laus dotes istas in
Isa 9. 6. Imperatore consequitur. Multa præclarè gesserat in bello Holofernes, quæ Scriptura enumerat
Iudith 2. 12. cap. secundo historiæ Iudith: nam *venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascenditq́ omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem. Effregit autem ciuitatem opinatissimam Melothi, prædauitq́ omnes filios Tharsis, & filios Ismahel, qui erant con-*

tra faciem deserti, & ad austrum terra Cellon, & transiuit Euphraten, & venit in Mesopotamiam, & fregit omnes ciuitates excelsas, qua erant ibi à torrente Mambre, vsquequo perueniatur ad mare, & occupauit terminos eius à Cilicia vsque ad fines Iapheth, qui sunt ad austrum. Abduxitq́ omnes filios Madian, & prædauit omnem locupletationem eorum, omnesq́ resistentes sibi occidit in ore gladij: & post hac descendit in campo Damasci, in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesq́ arbores & vineas fecit incidi. Cum ergo tam multa præclarè gessisset, mirum non est, si nomen ipsius fama circumtulit; tantáque existimatio victorias illas consecuta est, vt quod ibidem additur, *ceciderit timor illius super omnes inhabitantes terram.* Dauid etiam, vt legimus in historia Regum; *Fecit sibi nomen cum reuerteretur capta Syria in valle Salinarum cæsis decem & octo millibus.* Nec minor Iudæ Machabæi apud Israëlitici nominis aduersarios fuit existimatio, eo enim cum exercitu adueniente, ne aspectum quidem illius sustinuerunt hostes. *Et cognouerunt,* inquit, *castra Timothei, quia Machabæus est, & fugerunt à facie eius, & percusserunt eos plaga magna*; quæ virtutis & fœlicitatis opinio aduersarios conturbat, militum animos confirmat, ciuitatum & prouinciarum ad deditionem sollicitat, voluntates, exercitus integros in fugam vertit, aut Imperatori adiungit, vno verbo difficultates omnes emollit ac perrumpit, victoriásque conciliat. Magnum autem est in fama momentum, initio bellorum, in quam enim partem, aliqua facta fuerit inclinatio, secundo rumore omnia in maius attollente, variè militum animos afficit, nam eorum qui detrimentum aliquod passi sunt, consternat metúque percellit, eos verò, qui

Ibid. n. 15.

2. Reg. 8. 13.

1. Mach. 5. 34.

rem bene gesserunt, ad audendum reddit alacriores. Hoc potissimùm argumento vsum videmus Chusai Arachitem cum Absalonem deterreret, ne continuò iis quas habebat copiis, in Dauidem impetum faceret, metum enim iniicere conatus est, ne fortè si aliquid, dum nimis properatur, peccatum esset, pauore vulgato à partibus Absalonis Israëlitas expectatione bellici euentus suspectos abstraheret. *Cum ceciderit*, inquit, *vnus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet. Facta est plaga in populo, qui sequebatur Absalon, & fortissimus quisque cuius cor est quasi leonis, pauore soluetur.* Sed de Duce hactenus, ad milites veniamus.

2.Reg.17. 3.

De Militum delectu, disciplina, exercitatione, & armis.

CAPVT XII.

Locus quidam Isaiæ explicatur, quo egregij militis descriptio cōtinetur.

1 EXpediti, fortis, & ad tolerandos labores infracti exercitus egregia descriptio est apud Isaiam, in qua, quid in milite ad bellum profecturo desiderandum sit, videtur contineri; cum enim exteras nationes immissurum Dominum populo suo minaretur Propheta, ita loquitur. *Et eleuabit*, Dominus scilicet, *signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet. Non est deficiens neque laborans in eo, non dormitabit neque dormiet, neque soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti.*

Isai.5.26.

tenti. Vngulæ equorum eius, vt silex, & rotæ eius quasi impetus tempestatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum, & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur & non erit, qui eruat. Sanè expediti qui de finibus terræ velociter adesse, ac tantùm non aduolare possent. Viribus integris, quòd non esset deficiens, aut laborans in eis, ac nocturnas docti excubias, qui neque dormirent, neque dormitarent, sub armorum pondere minimè fatigati, siue standum esset in acie, siue castra aliò transferenda, quippe quorum cingulum renum eorum non solueretur, vestibus bene muniti, ad frigoris & hyemis iniurias perpetiendas, quorum ne corrigia quidem calceamenti rumperetur. Armis probè instructi, sagittis nimirum & arcubus, quibus eo tempore maximus in bellis vsus, nec pedites tantùm, sed etiam equites, & currus falcati, iique optimi; nam vngulæ equorum eius vt silex, & curruum rotæ cum equis rapientibus per saxa decurrerent, quasi impetus tempestatis. Ducis verò ac militum tantus vigor animi, ac robur corporis, vt cum leonibus componi possint, rugitus eius vt leonis. Huiusmodi milites qui nactus est, is certissimum habet Reipubl. in bellis, ac pace præsidium; quare idem Isaias alio quodam loco firmamenta commemorans, quæ esset Dominus propter peccata populi ex Hebræorum Republ. sublaturus, *consiliarium scilicet, & sapientem de architectis, & prudentem eloquij mystici iudicem, & prophetam,* etiam milites, & quidem primo loco commemorat, cum ait. *Fortem & virum bellatorem.* & alibi, ciuibus militum præsidio destitutis auctor est, vt fluuiorum instar, quorum aquæ ab vna regione ad aliam maxima velocitate decurrunt, ita

Isai. 3. 2.

ita se se ab hostium impetu, quem sustinere non
Isa. 23.11. possit subducere satagant. *Transi*, inquit, *terram tuam, quasi flumen filia maris, non est cingulum vltra tibi.* Quæ vltima verba aliqui de mœnium ambitu accipiunt, quo quasi cingulo ædes, ac fora ciuitatis coërcentur; alij de militibus qui baltheis militaribus accincti esse solent, vt sensus sit, à militibus planè es destituta, ac si Italica lingua exprimere volentes omnem periisse equitatum, diceremus in Italia, *non c'è restata lancia.*

2 Milites ergo Reipubl. necessarij sunt, quibus hostes arceantur, & iura ciuitatis ac Regni sarta tecta conseruari possint. Sed quia non quilibet armis tractandis idonei sunt, quòd quidam corporis viribus destituantur, quidam animi, diligens à Duce habendus est delectus, ne si confusam turbam eduxerit in expeditionem, impedimentum potius se habere, quàm auxilium suo malo tandem intelligat. Quare prudenter faciebat Saul, de quo legimus in libris Regum, *Quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat sibi*; non enim tantum multitudo quantũ virtus in bellis potest, & in magnis etiam exercitibus pauci sunt, qui prælia profligant. Itaque idem Saul ex vniuerso Israëlis exercitu, in quo trecenta ac triginta millia militum censebantur, tria tantùm millia elegit, tantulisque copiis, cum Ionatha filio partitis, rem prosperè gessit contra Philistæos. *Et elegit*, inquit, *sibi Saul tria millia de Israël, & erant cum Saul duo millia, in Machmas & in monte Bethel, mille autem cum Ionatha, in Gabaa Benjamin: porrò cæterum populum remisit vnumquemque in tabernacula sua, & percussit Ionathas stationem Philistinorum, quæ erat in Gabaa.* Moses.

Huiusmodi milites ad defendendam Rempubl. deligendos esse.

1. Reg. 14. 52.

1. Reg. 13. 2.

ſes etiam Madianitarum vlturus iniurias, cum in Num.31.
eos, ita iubente Domino, militem eductурus eſ- 3.
ſet, duodecim tantùm hominum millia, ex totidem tribubus elegit, millenos ex ſingulis, hoſque duntaxat ad profligandum populum armis, viriſque florentem ſatis eſſe duxit, nec eum fefellit opinio; nam quinque regibus cæſis, quorum nomina in Numerorum hiſtoria recenſentur, plurimiſque in bello captis, vicos & caſtella flammis aboleuerunt, prædam plurimam aſportarunt, iumentorum armenta abegerunt, reſque Madianitarum mirum in modum afflixerunt. Sed operæpretium eſt ipſa ſacræ Scripturæ verba audire, quibus deligendorum militum ratio deſcribitur.
Armate, inquit, *ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint* Ibidem.
vltionem Domini expetere de Madianitis. mille viri de ſingulis tribubus eligantur ex Iſraël, qui mittantur ad bellum. Minoribus ergo Ducibus ea cura mandatur, vt eos potiſſimùm eligant, quos bene nouerint: hoc enim ſatis indicat, quod dicitur ex vobis, cumque vna duntaxat tribus, quot erant ad expeditionem neceſſarij ſuppeditare poſſet, ex vniuerſis tribubus optimos quoſque ſeligi iuſſit. Niſi fortè, eo conſilio hoc factum dicamus, vt deuictorum hoſtium gloria non vni tantùm tribui priuatim, ſed Iſraëli vniuerſo deberetur, quod ſanè vtiliter Duces exercituum imitari poſſunt. Nam cum exercitus plerumque ex diuerſis conſtent nationibus, non ita fauendum eſt vni, vt cæteræ negligantur, ſed curandum vt ad militare decus omnes pariter (niſi peculiaris aliqua ratio contrarium ſuadeat) aſpirare poſſint. Illuſtre etiam militaris delectus exemplum habemus in Gedeone, qui Diuino imbutus ſpiritu, cum ani-

mum adiecisset ad populum suum à Madianitarum imperio asserendum, conuocatis ad arma popularibus suis, non omnes in castris habendos

Iud. 7. 3. censuit, sed Domino monente, *Locutus est ad populum, & cunctis audientibus prædicauit. Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Recesserúntque de monte Galaad, & reuersi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanserunt. Dixitque Dominus ad Gedeon, adhuc populus multus est, duc illos ad aquas, & ibi probabo illos, & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipse pergat, quem ire prohibuero, reuertatur. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum; qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque numerus eorum, qui manus ad os proiicientes lambuerant aquas trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian, omnis autem reliqua multitudo, reuertatur in locum suum.* Sunt qui putent & inter hos Iosephus Iudæus, eos qui toto corpore ad bibendum procubuerunt, fortiores fuisse, & confidentiores, atque propterea nullo ingruentium hostium metu perterritos non timuisse ita sese ad potum cõponere, vt non facilè se possent erigere; trecentos verò vno duntaxat inclinato genu propterea lymphas curuata manu ad os admouisse, quòd ab imminentibus hostibus incommodi aliquid formidarent, ac propterea vel ad pugnandum si opus esset, vel etiam ad fugam expediti esse vellent. Eo autem consilio Dominum formidolosos istos delegisse potiùs, quàm fortes, vt reportatam deinde victoriam non suis

ascri

ascriberent viribus, bellatorúmque fortitudini, sed planè intelligerent fusos, cæsósque Madianitas fuisse, quòd eos Dominus, cui perinde est in paucis ac in multis vincere, in Gedeonis manus tradidisset: verum potius ego crediderim eo delectu confidentissimum quemque, fortissimúmque delectum esse, quemadmodum enim qui primo loco dimissi sunt, timidi erant, dictum enim est; *Qui formidolosus, & timidus est, reuertatur*, iique relicti sunt qui belli discrimina minus horrebant, cur paulò post formidolosi potius eligendi fuerunt quàm fortes? Propter eam dices rationem, quam Iosephus insinuat, vt reportatæ victoriæ decus Diuino auxilio non suæ fortitudini acceptum referrent. Atqui quantumuis fortem fuisse dicamus exiguam illam trecentorum manum, an non illustri miraculo victoriam dicemus adeptos? nam cum tam multi essent hostes vt locustarum multitudini eos sacra Iudicum historia, & arenæ quæ in littore maris est, contulerit, sanè mirum est, tam multos subita consternatione perculsos, vbi primum Gedeon tubas inflauit amphorasque comminuit, capessiuisse fugam, aut se mutua cæde confecisse, tandemque inter nocturnos terrores, circa torrentium confragosa palantes periisse. Iud.7.3.

3 Ætatis autem ratio habenda est in eligendo milite, vt neque viribus defecti senes, neque pueri teneri adhuc & delicatuli, sed viri viribus integris militaribusque laboribus pares vocentur ad sagum. Quis autem sit modus ætatis ad bellum aptæ satis exprimitur in historia Numerorum; nam cum census eorum, iussu Domini initur, qui ferendis armis apti esse possunt, ij prætereuntur qui vigesimo anno minores essent. *Numerate*, inquit, *De militũ deligendorum ætate.* Num. 26. 2.

quit, *omnem summam filiorum Israël, à viginti annis & supra per domos & cognationes suas cunctos qui possunt ad bella procedere*; nam præterquam quod viribus ac corporibus, nondum ad labores perpetiendos duratis, facilè succumbunt qui iuniores sunt, animus etiam imbecillus est, & ad micantium gladiorum, cruorisque conspectum consternatur. Gedeonis filium natu maximum in castris, atque inter armorum strepitum educatum fuisse par est credere, cum tamẽ parentis iussu, in Zebee & Salmana viros Principes Madianitarũ Reges, euaginato gladio iussus est incurrere, eosque concidere, non est ausus; cuius rei rationem illam
Iud.8.20. affert Scriptura quòd puer esset, *Dixitque Iether primogenito suo, surge & interfice eos, qui non eduxit gladium, timebat enim, quia adhuc puer erat.* Quia verò fortes ex fortibus existunt, nec aquilæ imbelles columbas progenerant, aut ex leonibus lepores nascuntur; ij fortes futuri non immeritò creduntur, qui à parentum maiorúmque suorum, aut etiam consanguineorum virorum in arte bellica fortium, habuerint commendationem. Ita Dauidis domus, fratres scilicet & consobrini à bellica fortitudine laudem consecuti sunt. Nota est Ioab & Abisai Saruiæ Dauidis sororis filiorum strenuitas, Asaelis etiam mira in currendo velocitas, Ionathan etiam filij Samaa fratris Dauid egregium facinus in Regum historia narratur; nam cum bellum gereretur in Geth,
2.Reg.21.20. *occidit virum excelsum qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est viginti quatuor: & erat de origine Arapha.* Mathathiam etiam virum fortissimum,
1.Machab.2.24. qui primus gentium Iudæos ad profanas religiones trahentium, duróque prementium domina-

tu,

tu, iugum excussit, Iudas filius excepit, qui cum ab ipso Mathatia laudatus est, fratribusque in bellicis expeditionibus præpositus, his verbis; *Et Iudas Machabæus, fortis viribus à iuuentute sua, sit vobis Princeps militiæ, & ipse aget bellum populi*; tum rebus gestis, quæ Machabæorum recenset historia, clarissimus fuit. Nec rusticam plebem in sui exercitus milites describere Dux noster dedignabitur, quos vt pote sub diuo & in laboribus enutritos, vsus docet hyemem, & æstatem iuxta pati, humi requiescere, famem, sitimque exiguo rerum parabilium gustu sedare, quibus nec locus vllus asper aut arduus est, qui tandem nec ipsam mortem multum formidant, cum vrbanarum deliciarum expertes, duritiæ, patientiæque assueti, cum è vitæ statione migrandum est, non dolent se à voluptatibus abstrahi, sed potius quod requietem optatam oppetita morte nanciscantur, alacri animo sanguinem vitamque profundunt. Talis fuit Samgar, filius Amath, qui vt erat ad ruris opera succinctus, vomere in teli vsum conuerso, sexcentos obtriuit Philistæos. Talis Dauid, qui de post fœtantes ad militarem vitam Regiumque fastigium euocatus est. Talis tandem Gedeon, vt de aliis nihil dicam, qui *cum excuteret, atque purgaret frumenta in torculari* ad populi sui ducatum, Deo per eum salutem populo parante, euectus est.

Ibid. n. 66.

Iud. 6. 11.

Nec prætermittendum est id, quod apud Hebræos diuinæ legis auctoritate sancitum reperio, nosque paulò ante cum de Gedeone ageremus indicauimus, vt scilicet ab exercitu ignaui omnes, ac formidolosi remouerentur: ne dum res armis geritur, in fugam auersi Rempubl. perderent.

Propter

Propter hanc igitur causam immunes erant à militia, qui ædificata noua domo nondum integrum annum, illa vsi fuerant, tum qui plantata vinea, nondum ex ea fructus perceperant, & præter hos, qui desponsata vxore, nondum eam domum duxerant, ne harum rerum desiderio, sibi parentes, & seruantes se relictis voluptatibus, parum fortiter rem gererent. Itaque proclamabant in castris.

Deut. 20. 8. *Quis est homo formidolosus, & corde pauido? vadat & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut & ipse timore perterritus est.* Atque vtinam nostris etiam temporibus, aut suam trepidationem fateri non erubescerent timidi, aut belli Duces huiusmodi militum iacturam non formidarent, adeò enim istorum opera exercitus non indigent, vt potius vulgato, & communicato cum aliis pauore plus ipsi turbent aciem, quàm incurrentium hostium cunei, maiorémque cladem à suis Respubl. capiat, quos pro se armatos emisit ad bellum, quàm ab iis, qui se illius hostes sunt professi.

An Christiana religio milites ignauos faciat, aut minus fortes.

4 Sed tollenda illorum opinio est, aut potius error, qui sibi persuaserunt Christianæ Religionis dogmata militum animos frangere, & ad pericula subeunda remissiores reddere, minusque feroces. Primò, quòd cruentas animalium mactationes Christiana Religio in hostias mutauerit incruentas quo sanguinis spectaculo ab oculis mortalium subducto, molliores redduntur animi, & à cædium consuetudine magis abhorrentes. Sic elephanti ad sanguinis, aut rei alterius sanguinem referentis conspectum efferantur, vt

1. Machab. 6. 34. habemus in Machabæorum historia, *Et elephantis*, inquit, *ostenderunt sanguinem vuæ, & mori, ad*

acuen

acuendos eos in prælium. Secundò, quia Christiana religio eos fælices, & beatos prædicat, qui pauperes sunt, qui elatos spiritus non habent, qui mites sunt, qui illatas iniurias patienti, & æquo animo ferunt, quæ documenta animos deiicere videntur, & ad accipiendam iniuriam, eos qui ea sequuntur, reddere opportunos. Tertiò, quia Christianis bona inuisibilia proponuntur in præmium, quod genus bonorum à sensibus remotum segnius animos irritat, quàm ea bona quæ aspectabilia sunt, & præsentia. Quā ob causam Moses à D. Paulo laudatur, quòd *Fide reliquerit Ægyptum, non veritus animositatem Regis, inuisibilem enim tamquam visibilem sustinuit.* Quartò, quòd Christianis edicat D. Iacobus ne irascantur, *Ira enim viri*, vt inquit ipse, *iustitiam Dei non operatur*; at nemo nescit iram cotem esse virtutis, & sine qua excitari, aut exeri non possit, ab illa verò quasi animatā egregia edere facinora; nam vt est apud Sapientem, *Spiritus viri sustentat imbecillitatem suā.* Sed contrarium multo verius est, ac certius. Primò, quia Christiana religio magna proponit præmia, quibus etiam ad egregia patranda facinora Christianorum animi excitantur. Sic Moyses qui *In remunerationem aspiciebat*, vt loquitur D. Paulus, magna omnino fecit, quemadmodum & magna contempserat. Et de Gentilibus quidem illud Apostoli dici potest, eos tantos labores posuisse, *vt corruptibilem coronam acciperent, nos verò vt incorruptam.* Secundò, quia corporis valetudo viriumque firmitas Dei donum est; *Oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.* Qualem fortitudinem Diuino beneficio nactus est Caleb, qui

Hebr. 11. 27.
Iacob. 1. 20.
Prou. 18. 14.
Hebr. 11. 26.
1. Cor. 9. 25.
2. Paral. 16. 9.

Iosue 14. 10. de se ipso verè prædicabat, *Hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens vt eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum, illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat, tam ad bellandum quàm ad gradiendum.* Hoc autem Diuino munere illum consecutum fuisse testatur Ecclesiasticus, Eccles. 46. 11. cum ait; *Dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & vsque in senectutem permansit illi virtus, vt ascenderet in excelsum terræ locum, & semen ipsius obtinuit hæreditatem, vt viderent omnes filij Israël quia bonum est obsequi sancto Deo*; quam eandem ob causam copiis Israëlitarum, cum ex Ægypto egressi sunt, largi- Psal. 104. 37. tus est Dominus, *vt non esset in tribubus eorum infirmus*, vt cecinit sanctus Vates. Tertiò, quia Christiana religio cultores suos docet quàm facilis sit vitæ iactura, maxima, & æterna bona sperantibus, quibus frequenter auditum sit illud Matth. 10. 28. Christi Domini: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*: ex quo animus pronus fit, vt in ferrum ruat, si sit opus, cui ignauum & pudendum videatur parcere vitæ, olim tanto cum fænore rediturae. Quartò, quia astricta est, & seuera Christiana disciplina; suos enim ad ieiunia, chameunias, tenuem, parabilémque victum, asperúmque corporis cultum condocefacit, quæ rudimenta sunt aptissima ad Iud. 7. 5. efformandos milites, quos Gedeonicis illis similes facit, qui corpora ad potus voluptatem non abiiciebant, sed quod naturæ necessarium erat, erecti ac stantes, aut certè non multùm ad blandientia inclinati, capiebant. Quæ verò à contrariæ sententiæ patronis obiiciebantur, dilui facilè possunt. Ac primò non negamus conspectu cruoris, & sanguinis efferari animos, vt illis accidebat,

bat, quos Sapientia *comestores viscerum hominum, & deuoratores sanguinis appellauit*, sed longo interuallo dissita sunt inhumana feritas, & virtus militaris, quod inficiari non poterit qui ad memoriam reuocauerit, quam mites fuerint Dauid, cæteríque Israëlitarum Duces, de quibus tamen affirmat D. Paulus *per fidem vicisse regna, effugasse aciem gladij, fortes factos in bello, & castra vertisse exterorum.* Ad secundum, tertiumque argumentum dicimus, Christianam Religionem minuere illam quidem aut tollere gloriæ, aut diuitiarum cupiditatem: accendere tamen in suorum mentibus melioris, ac fælicioris vitæ desiderium, ac bonorum quæ nulla æui diuturnitas corrumpere possit; quibus propositis multò magis quàm illis generosi animi impetus incitari possit. Quod si quosdam memorant profanorum historiæ, qui se in voragines præcipites pro Republ. dederunt, aut in confertas hostium copias ad certam mortem immiserunt, vt posthumam captarent famam, cuius ipsi fructum nullum viuentes percepturi erant: quis negauerit promissione cælestium bonorum tarditatem imbecillitatis humanæ ad decus, & gloriam, & ad fortiter faciendum stimulari posse? Nec verò Christi lege ita commendatur humilitas, aut patientia, aut etiam imperatur, vt cum bellica pugnent fortitudine, neque enim virtutũ chorus sibi aduersus est, aut contrarius; sed illud duntaxat præcipitur, vt moderatè agamus, nec licere putemus iniurias illatas persequi, aut vlcisci auctoritate priuata, vt illi faciebant, de quibus dicitur in libro Sapientiæ, *sit fortitudo nostra lex iniustitiæ.* Nec quidquam moderatio illa obest fortitudini, nam feroces illi, qui se, cum procul

Sap. 12. 5.

Hebr. 11. 32.

Sap. 2. 11.

absunt à periculô, iactant, & sua prædicant facinora milites gloriosi, cum manus cominus sunt conferendæ, aliis sunt magis trepidi, & ad fugam
Psal. 77.9. proniores. *Filij Ephrem mittentes & intendentes arcum conuersi sunt in die belli.* Ad quartum dicimus, aut necesse non esse ab iracundia præsidium petere pugnaturis, aut si necesse sit, non defuturam Christianis militibus, qui ex Psalmo frequenter
Psal.4.5. audiuerint, *Irascimini, & nolite peccare.*

5 Venio ad disciplinam militarem, seueràmque illam militis conformationem ad robur & virtutem, quæ præcipuum est exercituum decus, & stabilimentum, quæ victorias parit & triumphos. Ad hanc autem spectat in primis, vt Ducis imperiis promptè fortitérque pareatur, qui secus fecerint pro magnitudine criminis iustas persoluant pœnas, vt scilicet vel mulcta imponatur, vel ignauiæ & dedecoris nota, vel etiam in grauioribus culpis, capitali pæna puniantur. Huc facit

De disciplina militari monita quædã.

1.Reg. 14. Saulis factum, qui volens meritas à Palestinis pœnas ad satietatem repetere, cum diris deuouisset eum, quicumque intermissa cæde, ante noctem cibum caperet, nolens ante tenebras insequendi, & cædendi finem facere, fortè accidit vt Ionathas cum suo armigero, qui primus victoriæ illius auctor fuerat, abesset à castris, ac propterea parentis imprecationes non exaudiret; itaque cum ad syluam quandam delatus esset, mellisque fauum nactus, mel summa virga intincta comedisset, cum quod acciderat Saul cognouisset ex filio, iurisiurandi religione ductus, studióque sanciendæ disciplinæ militaris, quòd iussionem parentis improbasset triste exemplum sibíque luctuosum, sed vt videbatur vniuerso populo salu-

bre

bre statuit edere, vt nimirum Ionathas neci traderetur, quod parentis decretum æquo animo tulit Ionathas, nec mortem deprecatus est. Sed vniuersa multitudo præstantem iuuenis de tota gente optimè meriti, indolem miserata, irato Patri eripuit ac seruauit incolumem. Et sanè ad continendos in officio milites, genus hominum ferox & contumax, aliqua pœnarum seueritas in loco adhibita plurimum potest, Ducibusque ac legibus reddit obedientes, iisque obtinetur vt custodiæ, vigiliæque, & ordo stationum intensiori seruetur cura, nec passim milites per circumiectos campos, vicósque cum capitis sui periculo, totiusque exercitus discrimine vagentur ad prædam. Ac sanè in Moysis exercitu magnam disciplinæ militaris curam fuisse oportet, quandoquidem cum ad fines Idumææ peruenisset, Legatis præmissis ad Regem, petiit liberum ad terram ad quam pergebat transitum, potuitque sibi tantùm de militis obedientia, disciplináque militari polliceri, vt fidem sanctè dare non vereretur, se sine cuiusquam iniuria iter facturum, resque omnes venales quibus opus habuisset dato pretio coëmpturum, ipso etiam aquæ haustu pecunia redempto. *Obsecramus*, inquit, *vt nobis transire liceat pro terram tuam, non ibimus per agros, neque per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.* Est autem ad disciplinam hanc nouus miles, ex vrbana præsertim plebe collectus, diligenter condocefaciendus, nam lasciuiens inter patrias delicias, non se facilè patitur adstringi, sed ad ciuitatis voluptates, commoditatesque subinde animum refert,

Num. 20. 17.

refert, vt Hebræis Mosem secutis videmus vsu venisse, de quibus dicitur in libro Numerorum:
Num. 11. 4. *Vulgus promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagrauit desiderio, sedens & flens iunctis sibi pariter filiis Israël, & ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, pomaque, & cepe, & allia. Anima nostra arida est, & nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.* Itáque seditionem mouere cæperunt, tamque diuturnæ ac laboriosæ peregrinationis culpam in Mosen conferre, cuius nimirum suasu dicerent reliquisse se fertilissimam regionem, nuncque non solum eius vbertate carere, verùm etiam pro sperata fælicitate, cum extrema ciborum inopia, aliarumque rerum ad victum necessariarum egestate luctari. Sed Dominus qui præcipuam populi illius gerebat curam, disciplinam plurimorum morte sanciuit; quamuis enim coturnicibus immissis castra compleuit, tamen non multò post in insanam vulgi insolentiam, ac maledicta animaduertit.
Psalm. 77. 31. Nam *Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israël impediuit.* Sed pertinet etiam ad castrorum disciplinam, vt arceantur scorta, quibus molliuntur & franguntur in libidinem militum animi, Numénque sceleribus ad vindictam prouocatur, vt Israëlitis accidit, qui cum filiabus Moab miscentes corpora, & gentilium idola venerantes, vt à scortis inirent gratiam, grande genti
Num. 25. 3. vniuersæ crearunt malum. *Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israëlitam in lupanar, & perfodit ambos simul,*
virum

virum scilicet & mulierem in locis genitalibus, cessauitque plaga à filiis Israël, & occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

6 Transeo ad exercitationem quæ sanè ad formandum militem necessaria est, ne scilicet cum acie instructa, concurrendum erit, ordines deserant, aut turbent, Ducis imperium non exaudiãt, armáque tractare nesciant, quibus vel impetant hostes, vel petitiones illorum excipiant, aut declinent, aliáque huiusmodi, quę Tyrones per quotidiana exercitia, campestrésque meditationes edocendi sunt. Itaque apud Hebræos exercitationis huius cura peculiaris exercitato alicui viro videtur incubuisse; nam inter eos qui à Nabuzardan militię Regis Babylonis Principe in captiuitatem sunt abducti, reperio etiam *Sopher Principem exercitus, qui probabat Tyrones de populo terræ*, & qui exercitibus præerant, frequenter in sacris litteris Magistri militiæ dicuntur, vt Putiphar eunuchus Pharaonis qui Iosephum emit in seruum, vt Nabuzardam apud Ieremiam, vt nimirum quemadmodum nomen exercitus, exercitationem quæ militibus familiaris, & quotidiana esse debet, reuocat in memoriam, ita ipsi Duces cum se Magistrorũ nomine appellari animaduertunt, recordentur muneris sui, fiántque spectatores & moderatores militum, sciamachias & ficta certamina ineuntium, vt, cum vsus tulerit, paratum sit agmen, & Ducem sequi, séque in discrimen dare, & non voces tantùm imperantis excipere, sed nutibus etiam parere, quæ res si vlla alia victoriam conciliare solet.

De militari exercitatione.

4. Reg. 25. 19.

Genes. 37. 36.

Ierem. 39. 9. 10.

7 Tandem de armis dicendum est, quæ Princeps multò antè parata habere debet, quàm belli suspi

De militũ armis.

ſuſpicio ingruerit, inſtruendumque prudentium Principum more copioſum armamentarium, vnde cum opus fuerit bellicæ machinæ, omneque telorum genus depromi poſſit. Sic Salomon de quo legimus in libro Paralipomenon ſecundo, *Fecit igitur Rex Salomon, ducentas haſtas aureas, de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis expendebantur, trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta, poſuitque ea Rex in armamentario, quod erat conſitum nemore.* Quæ poſtea omnia ſiue domus Regiæ ornamenta, ſiue munimenta in Ægyptij Regis prædam ceſſerunt. Nam, vt eodem libro dicitur. *Receſſit Seſac Rex Ægypti ab Ieruſalē ſublatis theſauris domus Domini, & domus Regis omniaque ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon, pro quibus fecit Rex æneos, & tradidit illos Principibus ſcutariorum, qui cuſtodiebant veſtibulum palatij, cumque introiret Rex domum Domini, veniebant ſcutarij, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium ſuum.* Quæ vltima verba ſcutorum illorum vſum indicant, vt ſcilicet iis qua ornati, qua armati Regij ſtipatores incederent cum Regi prodeundum eſſet in publicum, militum ſuorum ſatellitio circumcincto. Nihil tamen obſtat, quin credamus, præter clypeos iſtos pretioſioris materiæ, alios etiam plures fuiſſe in armamento conditos, ex ære, aut chalybe, aut ferro, aliáque omnis generis ferramenta armandis militibus deſtinata, quæ prudentes Principes, cum opus eſſet, ad manum habere voluerunt. Imo de Roboamo legimus in ſingulis ciuitatibus armamentaria inſtituiſſe, apothecáſque quibus omnis generis commeatus aſſeruaretur, vt ſi aliqua occurreret neceſſitas,

2.Paral.9. 15.

2.Paral.12. 9.

externo

externorum impressiones sustinere ac propulsare possent facile vrbium præfecti. De præcipuis quibusdam Roboamo subiectis vrbibus legimus in Paralipomenis: *Cúmque clausisset eas muris, posuit in eis Principes, ciborumque horrea, hoc est olei, & vini; sed in singulis vrbibus fecit armamentarium scutorum, & hastarum. firmauitque eas summa diligentia.* 2.Paralip. 11.11. Idem colligendorum armorum studium fuisse in Ozia Rege Iuda discimus ex eodem, in quo hæc habentur. *Præparauit quoque eis Ozias, id est cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad iaciendos lapides, & fecit in Ierusalem diuersi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent sagittas, & saxa grandia.* 2. Paralip. 26.14. Antiochi etiam Regis ministri in Machabæorum historia dicuntur, *Ædificasse ciuitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & fecisse eam sibi in arcem, & posuisse ibi arma, & escas, & congregasse spolia Ierusalem.* 1.Machab. 1.30. Quoniam verò quibus est armamentarium multis refertũ armis, ij in bellicis tumultibus confidentiores esse solent, quod iis arreptis, plebéque ciuitatis armata, aut vim inferre, aut arcere illatam facili negotio possint, ne occasione ista ad res nouandas, turbandámque Rempubl. subiecti populi excitarentur; reperio Principes aliquos subditos suos ita premere consultum putauisse, vt omnem armorum vsum illis prohibuerint, armáque ipsa, eorumque artifices subtraxerint, vt accidit Israëlitis cùm Philistæorum imperio subiacerent. Porrò, inquit Regum historia, *faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël. caueruntque Philisthim ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisque vome-* 1.Reg. 13.19.

rem suum, & ligonem, & securim, & sarculum. Retusæ itaque erant acies vomerum & ligonum, & tridentium, & securium, vsque ad stimulum corrigendum. Cúmque venisset dies prælij, non est inuentus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saul, & Ionatha filio eius. Et fortè propter eandem causam currus hostium succendi iussit Dominus, equósque subneruari, ne si fortè populis illis integri relinquerentur, ad instaurandum bellum, incitamento forent. *Equos eorum,* inquit Dominus ad Iosue, *subneruabis, & currus igne combures.* Cui etiam præcepto paruit Dauid de quo legimus; *Et captis Dauid ex parte eius mille septingentis equitibus & viginti millibus peditum subneruauit omnes iugales curruum, dereliquit autem ex eis centum currus*; quibus fortasse ad conuehendas sarcinas, aliosque belli vsus indigebat. Hoc Principum studium in parandis sibi armis aut hostium corrumpendis esse debet; sed cuilibet etiam militi curandum est, vt arma omnia polita sint, omni rubigine detersa, & ad præliorum vsus quam aptissima. Quod apud Isaiam dicitur quodam loco, *Accipite clypeum.* Ex Hebræo verti potest. *vngite clypeum:* Quare laudantur milites illi apud Nahum, de quorum clypeis dicitur *Clypeus fortium eius ignitus.* Quòd politissima cum essent eorum scuta aduerso feriente sole quasi flammas vomerent, vt etiam dicitur in Machabæorum historia, vbi legimus; *Et vt refulsit sol in clypeos aureos resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis.* Sanctus etiam Dauid quodam loco Dominum quasi virum pugnatorem exhibens gladium illi tribuit bene politum, quod enim legimus in Psalmo; *Gladium suum vibrauit,* & Hieronymus

Iosue 11. 6.
2.Reg.8.4.
Isai.21.5.
Nahum 2. 8.
1.Machab. 6:39.
Psal.7.13.

ronymus vertit *Acuet*, ex Hebrææ vocis proprietate, quidam verti posse putant, *Expoliet*; alij, quod idem est, *splendificabit*. Ne autem facilè rubiginem contrahant ferramenta, suis vaginis, & inuolucris aptè condenda sunt: Quare Goliæ gladius apud Achimelech dicitur fuisse *inuolutus pallio*, alio scilicet super vaginam integumento, ne facilè puluere fædaretur. Parique diligentia clypeum milites vindicabant à rubigine, & sordibus, vt ex Isaia colligi potest, apud quem legimus quodam loco; *Et parietem nudauit clypeus*, quæ verba ex Hebræo verti possunt, *scutatus miles nudauit clypeum*. Hoc autem si diligenter milites faciunt, sibi ipsis decus addunt, armorum splendore, & honestamento conspicuos se reddentes, quare dicitur in Psalmo, *Accingere gladio tuo super femur tuum Potentissime, specie tua & pulchritudine tua*. Quæ verba quidam appositiuè accipiunt, vt sensus sit armis tuis, & gladio tuo muni te, quod munimentum pariter sunt; & corporis etiam species, & ornamentum.

1. Reg. 21.

Isai. 22. 6.

Psal. 44. 4.

De recensendis militibus.

8 Solent autem exercituum Duces, vt explorent an milites armis, & equis bene sint instructi, vt illis stipendia quæ meruerunt persoluant, vt copiarum suarum numerum cognoscant, eas in conspectum dare, antequam ad pugnæ discrimen veniatur. Præstitit hoc Saul, de quo dicitur primo Regum: *Præcepit itaque Saul populo, & recensuit eos quasi agnos, ducenta millia peditum, & decem millia virorum Iuda*. Tò *Quasi agnos*, in Hebræo est בַּטְּלָאִים batthelaim *in agnis*, vel *cum agnis*. Vatablus, Abulensis, & alij commenti cuiusdam Rabbinorum meminerunt; qui fingunt militũ vnumquemque agnũ attulisse, sicque numeratis agnis, non

1. Reg. 15.

non autem militibus, summam totius exercitus fuisse collectam; Id autem propterea fuisse factum, ne inito censu malum aliquod vt postea Dauid, sibi populóque Saul accerseret. Sed Rabbini suo more nugantur. Neque enim probabile videtur tantum agnorum numerum in regione non admodum ampla facile inueniri potuisse, quot erant militum capita, nec, si inuenti fuissent, Saulem exercitum non numerasse verè dici potuisset, aut incommodum quod verebatur satis cauisse. Si ergo vulgatæ editionis auctorem sequamur, sensus erit, exercitum ea facilitate qua agni à Pastore numerantur, recensitum fuisse: si verò legamus vt in Hebræo textu nunc habemus בַּטְּלָאִים *batthelaim* per beth, non כַּטְּלָאִים *Catthelaim* per caph, vt legit vulgatus, dicemus *Thelaim* loci cuiusdam nomen esse, iuxta quem à Saule lustratus sit exercitus. Quod etiam secuti sunt Septuaginta, qui vocem *Thelaim*, tanquam proprium loci nomen, retinuerunt.

De equestribus copiis, stratagematis, exploratoribus.

CAPVT XIII.

1 EXistimet fortasse aliquis Israëlitarum po-
De equitatu. pulo in sacris litteris curruum & equitatus vsum planè fuisse interdictum. Hoc enim significare videtur, quod Dauid cecinit in Psalmis.
Psal. 19.8. *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri innocabimus. Illi obligati sunt & ceciderunt,*

derunt, nos autem ſurreximus & erecti ſumus. Non Pſalm.32.
ſaluatur Rex per multam virtutem, & gigas non ſalua- 16.
bitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſa- Pſalm. 75.
lutem: in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabi- 7.
tur. Ab increpatione tua Deus, dormitauerũt qui aſcen-
derunt equos. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Non Pſal.146.
in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri 10.
beneplacitum erit ei. Expreſſiuſque in Deuterono- Deut.17.
mij lege, equitatus videtur prohiberi, cum dici- 16.
tur: *Cumque fuerit conſtitutus* (Rex ſcilicet) *non mul-*
tiplicabit ſibi equos: & quod Iſaias mala illis inter-
minatur qui præſidium ſuum in equitatu, & qua-
drigis Ægyptiorum collocabant, eodem reſpe-
xiſſe videtur. *Væ*, inquit, *qui deſcendunt in Ægy-* Iſai. 31.1.
ptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fidu-
ciam ſuper quadrigis, quia multæ ſunt, & ſuper equiti-
bus, quia præualidi nimis, & non ſunt confiſi ſuper ſan-
ctum Iſraël, & Dominum non requiſierunt. Philo
tamen Iudæus rerum, & legum ſuæ gentis bene
doctus in ſuo de agricultura tractatu, equitatus
neceſſitatem & commoda commemorans con-
ſtanter affirmat, non id voluiſſe Dominum, vt
equites in ſuis exercitibus Iſraëlitæ planè non
haberent, ſed potius myſterium aliquod, quod
ipſe recludere conatur illo interdicto abſcondi.
At enim dicat aliquis, *ait Philo,* magnam eſſe po- „
tentiam Regis in equitatu, non minorem vtique „
quàm in pedeſtribus, vel naualibus copiis, non- „
nunquam verò etiam vtiliorem, tunc præſertim „
cum ſine dilatione opus eſt expedita celeritate, „
temporibus moram non ferentibus, ſed ipſum „
momentum occaſiones vrgentibus, vt cunctatio „
non damnum modo, ſed cladem quoque illatura „
videatur occaſione tanquam nube prætervolante. „

Huic

,, Huic nos respondemus nullum belli præsidium
,, legislatorem nostrum à Principe submouisse, ne-
,, que copias eius parte aliqua mutilasse, imò quan-
,, tum fieri potest augere conatum esse, vt robore
" ac multitudine freti socij facilè hostium aciem
,, prouocarent. Quis enim alius sic docuit, vel in-
,, sidias collocare, vel instruere aciem, vel ordinatè
,, legiones distribuere, easque tribunis & centurio-
,, nibus assignare, vt res postulat, nunc pluribus,
,, nunc paucioribus, vt hic noster legislator, ad om-
,, nia rei militaris præcepta ritè tradenda confir-
,, matam habens longo vsu peritiam? Sed ille in
,, eo quo dixi loco, non facit verba de isto equita-
,, tu quales Principes solent colligere ad infestan-
,, dos hostes, tuendosque socios necessariò, sed de
,, eo qui animæ nostræ inest. Pergitque allegori-
cam de vitiosis affectibus, ac cupiditatibus com-
primendis explicationem afferre, quæ sanè inter-
pretatio ad fulciendam Philonis de equitatu Is-
raëlitis minimè interdicto sententiam non est
necessaria. Nam firmæ satis coniecturæ afferri
possunt, quibus ostendatur curruum & equitatus
vsum planè vetitum Israëli non fuisse. Nam san-
ctus Dauid, Diuinæ legis obseruantissimus, cum
plurimas Regis Adarazer quadrigas in suam re-
degisset potestatem, plurimos quidem equos sub-
neruauit iuxta Domini præceptum, de quo alibi
diximus, non tamen totam illam equorum &
quadrigarum prædam planè corrupit, dicente
1. Paralip. 18.4. Scriptura: *Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, &
septem millia equitum, ac viginti millia virorum pedi-
tum, subneruauitque omnes equos curruum, exceptis cen-
tum quadrigis quas reseruauit sibi.* Adonias etiam
Dauid filius, cum paternum Regnum affectaret,
fecit

fecit sibi, recepto Regum ac Principum more, currus & equites. Samuelque cum ius Regiũ populo, Principem importuniùs postulanti, explicaret, ita loquitur. *Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, faciétque sibi equitem & præcursorem quadrigarum suarum.* Quod sanè effectum dedit Absalon alter filius Dauidis cum ad Regnum aspirare conaretur. Tandem ad Salomonem, cum nondum à pietate, ac religione defecisset, adducebantur per singulos annos equi, & muli, vt habemus in Regum historia, vt scilicet iis equitatus augeretur, aut suppleretur. Nec sanè obstant, aut Dauidis & Prophetarum allata testimonia, aut lex ipsa Deuteronomij, quæ magis videtur vrgere. Nam eâ lege non magis equorum multitudo prohibetur, quàm ingens pecuniarum, & thesaurorum aceruatio, aut vxorum greges, vt enim dicitur, *Non multiplicabit sibi equos*, etiam de vxoribus & thesauris dicitur: *Non habebit vxores plurimas, neque argenti, & auri immensa pondera.* Nam si ingens equitum multitudo à populi Principe aleretur, periculum sanè erat, ne rei benè gerendæ fiduciam in suis viribus atque equitibus collocarent, quod Dominus qui peculiari prouidentia populi sui res moderabatur, conabatur auertere. Hoc autem est, quod Prophetæ reprehendunt; quare Isaias, *Si reuertamini*, inquit, *& quiescatis, salui eritis: In silentio, & in spe erit fortitudo vestra. Et noluistis, & dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus, ideo fugietis. Et super veloces ascendemus, ideo velociores erunt qui persequentur vos.* Et alibi studium parandi equitatus æquè prohibens, ac pecuniarum immensam cupiditatem: *Repleta est*, inquit, *terra, argento & auro, & non est finis thesaurorum*

3.Reg.1.5.
1.Reg.8.11.
Deut.17.16.
Ibid.n.17.
Isai.20.15.
Isai.2.7.

rerum

rorum eius, & repleta est terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ illius. Illud etiam erat incommodum, quod equis ex Ægypto, aliisque circumiectis regionibus adducendis intenti facilè peregrinos mores, superstitiosasque idolorum religiones combibere nullo negotio poterant, cum præsertim ad eas procliue esset nimium quantum Israëlitarum ingenium. Istam autem negotiationem satis frequentem fuisse sub Salomone colligitur
3.Reg.10. ex Regum historia, in qua dicitur. *Educebantur*
28. 29. *equi Salomoni de Ægypto & de Coa; negotiatores enim Regis emebant, atque in hunc modum cuncti Reges Hebræorum & Syriæ equos venundabant.* Tandem illud etiam periculum erat, ne sibi nimiùm placerent Principes illi, si plurimas equitum turmas aluissent, propterea quod magnum est Regij splendoris, ac potentiæ argumentum, magnámque habet equitatus maiestatem, propter equorum generositatem, phalerarum & curruliuin ornamentorum magnificentiam, ex quibus Principis animus in superbiam, viriumque suarum nimiam confidentiam potest extolli. Non itaque prohibitus in Deuteronomio est equorum vsus, sed tantum immoderatus & nimius. Quo nomine
2. Paral.9. ne reprehendendus Salomon, dequo dicitur. *Ha-*
25. *buit Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum equitumque duodecim millia, constituitque eos in vrbibus quadrigarum, & vbi erat Rex in Ierusa-*
3.Reg.10. *lem.* & alibi: *Congregauit Salomon currus, & equites,*
26. *& facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim*
2.Paral.1. *millia equitum.*
14.

De strata-gematis.

2 Quod ad stratagemata attinet, callidaque consilia, quibus hostis à solerti Duce, omnesque rei promouendæ occasiones circunspiciente circum

cumueniri solet, illud esse apud omnes certum arbitror, nimirum licere non tantùm petitiones & consilia aduersariorum declinare, & eludere, sed militaribus etiam artificiis, consilia occultando, dissimulando, atque etiam multa simulando, quibus hostes decipiantur, capiantur, aut vincantur, se se hostibus præstare conari. Id quàm verum sit, virorum etiam sanctitate præstantium exempla demonstrant; vt Iosue, quem legimus insidias posuisse cum aduersus Haitas Domini iussu copias eduxisset. *Ponite*, inquit Iosue, *insidias post ciuitatem, vt longius recedatis, & eritis omnes parati:* Gedeon etiam qui Domini iussu, & ductu contra Madianitas præliabatur, noto illo stratagemate ingentem illam hostium multitudinem non modò in effusam conuertit fugam, sed Domino panicum immitente terrorem, effecit, vt sese mutua cæde conficerent. Nam trecentis non amplius ex vniuerso exercitu fortissimis viris quos secum adduceret electis, facesque fictilibus includens lagenis, cum silentio ad castra Madianitarum, qui nihil minus suspicabantur; sed vino somnoque sepulti passim in tentoriis strati iacebant, cum armata suorum manu peruenisset, hydriisque confractis tubas inflasset, castra vniuersa tanto concussit terrore, vt omnes sese in fugam darent, gladiosque in suos conuerterent, ex quo factum est, vt admodum luculentam victoriam Gedeon reportaret. Illud videtur obseruandum necesse esse, vt bellè procedant, ita rem totam disponere, vt omnia suo tempore fiant; neque v.g. qui in concaua aliqua valle delitescunt, priùs erumpant quàm rei bene gerendæ postulet opportunitas. Quare Iosue signo suis dato, eos ad

Iosue 8. 4.

inuadendos hostes euocauit, legimus enim in
Iosue 8. 19. eius historia: *Cumque eleuasset*, inquit, *clypeum ex aduerso, ciuitatis insidiæ, quæ latebant surrexerunt confestim: & pergentes ad ciuitatem ceperunt, & succenderunt eam.* Tandémque illud diligenter prouidendum censeo, ne dum aduersarios putamus incautè agère, ipsi in eorum fraudulentas tendiculas incidamus: ea enim omnia nobis vehementer suspecta esse debent, quæ adeo videntur absurda, vt prudentem belli Ducem luce tam aperta hallucinari turpissimum sit; tunc enim licet suspicari, dolos necti, insidiasque parari, quantúmque cauendum est ne occasiones per socordiam elabi patiamur è manibus, tantùm, aut etiam plus curas nostras intendere debemus, ne circumueniamur ab hostibus, in easque angustias compellamur, vnde rebus saluis pedem referre non possimus.
Iud. 20. 31. Si cauissent hoc Benjamitæ cum de ciuitate erumperent, nec simulatè effugientes hostes longiùs ab oppido quàm par erat, persecuti essent, nec in paratas insidias, quibus intercepti penè deleti sunt, incidissent.

De exploratoribus.

3 Paucula quædam hic de exploratoribus addam, quorum opera non insidias tantùm euitaturis, sed iis omnibus qui de rebus bellicis vt Duces, aut Consiliarij iudicaturi sunt, apprimè est necessaria; cum de re aliqua prudenter statuere nequeamus, si nos aliquod rei adiunctum, conditióve imprudentes fefellerit. Itaque parum hac in re diligentes fuisse videntur Philistæi, qui tunc primùm cognouerunt arcam in castra delatam
1. Reg. 4. 5. esse ab Hebræis, cum *vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra, & audierunt Phylistiim vocem clamoris, dixeruntque; Quænam est hæc vox*

vox clamoris magni, in castris Hebraeorum? & cognouerunt quòd arca Domini venisset in castra. Attentior multò Rex Ierichuntinus, quem exploratores Israëlitæ qui apud Rahab meretricem diuerterant, fallere non potuerunt. *Qui pergentes,* inquit historia Iosue, *ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Rahab, & requieuerunt apud eam; Nuntiatumque est Regi Iericho, & dictum. Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, vt explorarent terram.* Quamuis enim diuina prouidentia quæ animum Rahab ad miserationem flexit, eos periculo subtraxit, & ad suos reduxit incolumes; apparet tamen non indiligentes exploratores habuisse Regem, qui rem adeò secretam tam citò cognoscere potuit. Cum ergo aliquod bellum ingruerit, acri homines ingenio, corpore expediti, miniméque timidi, mittendi sunt, qui res aduersariorum cognoscant, regionis, cœlique naturam, incolarum vires, munitiones ciuitatum, equitum, peditúmque numerum, & alia huiusmodi, quæ in deliberationibus, de figendis, aut mouendis castris, de explicanda acie, aut cum hoste confligendo, prodesse possunt. Fecit hoc diligenter Moses, qui cum in promissæ regionis limine stetisset, nonnullos exploratores, viros, inter cæteros suæ gẽtis præcipuos, *Misit ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos. Ascendite per meridianam plagam, cúmque veneritis ad montes, considerate terram qualis sit, & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus; si pauci numero an plures, ipsa terra bona, an mala, vrbes quales, muratæ an absque muris, humus pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus, confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ.* Quæ omnia diligen-

[Margin notes: Iosue 2.1. — Num. 13. 18.]

ter & strenuè perfecerunt, quadraginta dierum spatio totam eam regionem lustrantes, fructusque eius vberis soli argumentum reportantes. Quamquam quod ad incolarum vires attinet, non mediocriter populi animum conturbarunt, monstra quædam hominum de genere giganteo iactantes, quibus ipsi compositi locustarum in-
Ibid. n.34. star haberent. *Ibi vidimus*, dicebant, *monstra quædam filiorum Enoc de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur.* Quo loco notandum, curandum Principibus esse, vt cum mittuntur exploratores, aut redeunt, id clam populo fiat, ne si aduersi aliquid eos apportare contingat, exercitus consternatio consequatur, vt Mosi accidit, cuius imperium formidolosus populus terroribus illis perculsus detrectabat, passim enim
Ibid.n.33. dictitabant in castris. *Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est.* Porrò in exploratoribus requiritur, vt non omnibus rumusculis fidem accommodent, sed ea demum referant ad Ducem, quæ certa fuerint, quippe quæ aut ipsi oculis hauserint, aut idoneis fideque dignis auctoribus cognouerint; tales ij fuisse vi-
Iosue 22. 11. dentur, de quibus dicitur in libro Iosue, *Quod cum audissent filij Israël, & ad eos certi nuntij detulissent.* Tales etiam Dauidis exploratores, de qui-
1. Reg.26. 4. bus Regum historia. *Misit*, inquit, *exploratores, & didicit quod illuc venisset certissimè*; Saul scilicet cum suis. At quia fieri potest, vt non ita facilè Dux idoneum exploratorem nancisci possit, cuius scilicet dictis ita credendum videatur, vt discrimen propter ea quæ ex ipso cognita fuerint subeatur, non imprudenter faciet Princeps, si Gedeonis magni apud Hebræos Ducis exemplo, ad loca

cogno

cognoſcenda acceſſerit ipſe expeditis aliquibus comitatus, citraque capitis periculum quantum fieri poterit: Tutiùs enim oculis credi ſolet quàm auribus, meliuſque intelliget deſcendendum ne ſit in certamen, an verò abſtinendum, ſique confligendi ſteterit ſententia, quomodo diſponendæ acies, quibus in locis collocandæ inſidiæ, aliáque huiuſmodi, quæ quomodo tractáda ſint, vix quiſpiam qui non viderit, aſſequi poteſt. De Gedeone igitur legimus, *Deſcendit ergo ipſe, & Phara puer eius in partem caſtrorum, vbi erant armatorum vigiliæ,* & mox bonæ ſpei pleniſſimus ingentes animos ſuis addidit dicens: *Surgite, tradidit enim Dominus in manus noſtras caſtra Madian.* Illud etiam notandum videtur ex circumiectis populis quibuſcum contentiones, & diſcordias finitimi frequenter exercent, cognoſcere poſſe Principem regionis alicuius naturam, incolarum vires atque ferociam, mores ac religiones, militarem etiam exercitationem, aliáque huiuſmodi quæ cùm illis bellum inferendum eſt neceſſaria, aut certè magno vſui eſſe poſſunt; ſic Holophernes *Vocauit omnes Principes Moab, & Duces Ammon, & dixit eis: Dicite mihi, quis ſit populus iſte qui montana obſidet, aut quæ, & quales, & quantæ ſint ciuitates eorum, quæ etiam ſit virtus eorum, aut quæ ſit multitudo eorum, vel quis Rex militiæ illorum, & quare præ omnibus qui habitant in oriente iſti contempſerunt nos, & non exierunt obuiam nobis, vt ſuſciperent nos cum pace?* Ac ſanè ſi quemadmodum ea interrogabat, quæ bonum Ducem decet cognoſcere, ita iis fidem accommodaſſet, quæ Achior Dux filiorum Ammon, vt pote Hebræorum finitimus verè fideliterque ſuggeſſit, ſaniora fortaſſe ſuſcepiſſet conſilia, quæ

Iud. 7. 11.

Ibid. n. 15.

Iudith 5. 3.

ſuperbiæ typhus viriúmque ſuarum confidentia diſcuſſit. Illud tandem dicendum ſupereſt plurimum Principi prodeſſe, aut Duci ſi ſe in arcana interioráque aduerſariorum conſilia penetrare poſſit, quid cogitent aut moliantur per exploratores odorando. Sic Dauid cum Chuſai Arachitem obuium habuiſſet, Principem ſuum per quoſcumque caſus ſequi paratum, ita eum eſt allo-

2.Reg. 15. 33. cutus. *Si veneris mecum, eris mihi oneri; ſi autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Abſalon: Seruus tuus ſum Rex, ſicut fui ſeruus Patris tui, ſic ero ſeruus tuus, diſſipabis conſilium Achitophel: Habes autem tecum Sadoch & Abiathar Sacerdotes, & omne verbum quodcumque audieris de domo Regis, indicabis Sadoch & Abiathar Sacerdotibus. Sunt autem cum eis duo filij eorum Achimaas filius Sadoch, & Ionathas filius Abiathar, & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis*; Quod conſilium vt excogitatum fuit prudenter, ita feliciter ſucceſſit: Nam & Achitophelis conſilium ſalutare id agente Chuſai exploſum eſt, & quidquid conſiliarij Abſalomi cenſuiſſent per Achimaas & Ionatham, vt condictum fuerat, cognouit.

Aliqua de Transfugis. 4 De transfugis quid ſentiendum, & quatenus, illis fidendum ſit, ſatis conſtare poteſt ex ſupra diſputatis, cum de Dauide ad Achis Regem Seth tranſeunte mentio incidit: ea qui voluerit, ne ſæpius inutiliter repetantur, recognoſcere poterit. Illud in præſentia quæri poteſt, prudenter ne fecerint Bethuliæ ciues, qui Achior Ammonitem ab Holopherne eiectum, & ad Hebræos tranſire compulſum, non benignè tantùm, ſed etiam ho-

Iudith 6. norificè apud Oziam gentis Principem hoſpitio, dato etiam epulo ſuſceperunt, vt habemus in Iudith

dith historia. Dubitandi ansam præbet quorundam transfugarum simulatio, quos scimus non solùm egregiè frontem finxisse mentiendo, & ad dicipiendum verba aptè probabiliterque composuisse, sed eo etiam fallendi studio prouectos, vt sibi ipsis manus inferrent, seque aut vulneribus cruentarent, aut etiam auriculas, & nares inhonesto vulnere præciderent, vt fidem apud hostes quos decipere parabant, inuenire possent. Quæ res cum Duces omnes admoneat, vt quàm diligentissimè cuncta circunspiciant, ne fortè eos in fraudem contingat impelli; factum etiam Bethuliæ ciuium, quasi nimiùm ad credendum facilium ac simplicium damnare videtur. Respondendum censeo, prudenter illos egisse videri, nam præterquam quod apta, sapiensque eorum, quæ apud Holophernem sibi acciderant, narratio, fidem Achiori conciliabat: fieri etiam potuit, vt viri non procul à Bethulia habitantis grauitas famaque virtutis Hebræis pridem esset non ignota. Deinde quod caput est, quamquam eum benignè acceperunt, & honorificè, vt dignitas personæ, & ratio postulabat humanitatis; nihil tamen egisse leguntur, quod bono Reipublicæ statui incommodare posset: Nam quãuis probabile existimem, quod alibi dictum est, ciuitate donatum, & priuilegio honoribus gerendis idoneum redditum, tamen priusquam solueretur obsidio, nec adhibitus est ad secreta consilia, nec vllam militarem præfecturam consecutus; sed potius cum apud Oziam hospes versaretur, ita in omnium ac præsertim ipsius Oziæ oculis vixit, vt si quid moliretur, aut moueret, statim deprehendi posset. Ipsum verò procul à publicis negotiis quietè egisse, vel ex eo

colligitur, quòd cum Iudith in vrbem reuersâ, amputato Holophernis capite, magna esset omnium ordinum vt in publica gratulatione cócursatio, ingentesque populi exultantis clamores, & Iud.13.27. vociferationes; ipse tamen non nisi euocatus ad tantæ rei spectaculum domo prodiisse legatur.

De castris & arcibus.

CAPVT XIV.

De castrorum descriptione, vexillis, &c. Num.2.2.

1 DEscriptionem castrorum populi Hebræi antequam ad promissam venirent regionem, habemus in Numerorum historia. *Singuli,* inquit, *per turmas, signa, atque vexilla, & domos cognationum suarum castra metabuntur: filij Israël per gyrum tabernaculi fœderis; ad orientem Iudas figet tentoria*; pergitque minutim explicare quem vnaquæque tribus locum occcuparit, qui Duces, Principesque familiarum, quot etiam capita sub vexillis censuerint; ex qua descriptione illud habemus, totam castrorum conformationem quadratam fuisse, quæ figura sanè commoda videtur, quanquam alias etiam metandi formas in vsu fuisse facile crediderim. Sanè de Dauid dicitur in 1.Reg.17.20. Regum historia: *Et venit ad locum Magala.* Tò, *Magala* Hebr. *Rotunditatem* interpretari possumus, vt etiam Septuaginta verterunt; Kaldæus auté dixit *Castra*, vt ex hoc capere possimus coniecturam, locum illum orbiculari figura castra aliquando habuisse, siue Dauid ipse, siue quiuis alius belli Dux, cum suo sibi exercitu consederit. Sed quamcumque

cumque habuerint formam, vt ſcilicet meliùs ac commodiùs Imperator duxerit, multum expedit in ſua quoſque tentoria ita diſtributos eſſe, vt omnis perturbationis tollatur occaſio, quod in Hebræorum metaturâ, quam diximus, ſeruatum videmus, vt ſcilicet alij ſeorſim ab aliis, ſuis locis conſiſterent, ſuáque haberent ſigna & vexilla quibus diſtinguerentur ab aliis. De quibus vexillis vereor vt verum ſit, quod quidam Rabbini tradiderunt in vexillis ſcilicet Iudæ fuiſſe leonem; quod ſcilicet Iacob morti proximus cum de filiis ſuis prophetaret, Iudam appellauit leonem, *Catulus*, inquit, *leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti: requiens accubuiſti vt leo, & quaſi leena, quis ſuſcitabit eum?* In ſignis verò Ruben hominis figuram expreſſam fuiſſe, quod ipſe primus homo eſſet de ſemine Iacob, vt dicitur eodem Geneſeos cap. *Ruben primogenitus meus.* In ſignis verò Ioſeph fuiſſe taurum, propterea quod de ipſo dicitur in Deuteronomio. *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius.* Tandem tribum Dan colubrum in vexillis ſuis prætuliſſe, ex eo coniecturam capientes, quod de eo dicitur in Geneſi. *Fiat Dan coluber in via ceraſtes in ſemita.* Sed nimirum familiare eſt Rabbinis vera falſis aſpergere, & nugas ſuas pro ſolidis, probatíſque hiſtoriis obtrudere. Si enim ſatis ſolida probatio eſſe poſſit, quod metaphoris ab aliquibus animalibus deſumptis, leones dicantur aut ceraſtæ; etiam Gad leonem prætuliſſe dicendus erit; de quo dicitur in Deuteronomio. *Quaſi leo requieuit,* imò ipſi Dan non minus leo tribuendus fuit, quàm Iudæ, cum eodẽ Deuteronomij loco *Dan catulus leonis* appelletur, Iſachar verò qui dicitur *Aſinus fortis,* non aliud inſigne iſtis aucto-

Apud Abulenſ. in c. 2. Num. Gen. 49. 9.

Ibid. n. 3.

Geneſ. 49. 17.

Deut. 33. 20.

Ibid. n. 22.

Geneſ. 49. 14.

ribus habere poterit, quàm stolidum illud & rude animal, quo Isachar per metaphoram appellatus est. Illud etiam monendum videtur, castra bene poni in edito aliquo loco, aut tumulo, vnde subeuntes hostes facilè propelli possint, quod passim factitari videmus ab Imperatoribus exercituum, sic Philistæi editum locum castris occupauerant, ad quos Ionathas cum armigero suo adrepere co-

1.Reg.14. 4. natus est. *Erant*, inquit Scriptura, *inter ascensus per quos nitebatur Ionathas transire, ad stationem Philistinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quasi in modum dentium scopuli, hinc & inde prærupti.* Sic Benjamitarum reliquiæ post cladem ab Israëlitis acceptam confugerunt ad petram Rhemnon, vt loci beneficio externam vim facilius arcerent, in qua etiam quatuor integros menses ita sederunt, vt ab hostibus nulla ratione potuerint violari. Cauendum tamen est, ne dum locum editum cõsectatur Imperator, longius à fluminibus aut fontibus recedat, laboréntque sui penuria aquarum, adeò vt cum aquatum mittendi erunt, fluminis aut fontis vndam sanguine redimant. Itaque Gedeon iuxta fontem qui vocatur Arad cum suis legitur consedisse, ne scilicet aquæ ex longinquo, cum militum suorum discrimine petendæ essent. Porrò castra aggeribus, vallo, fossáque munienda sunt, ne facilè ad illa hostes obrepere possint, aut repentè impressione facta nihil tale cogitantes opprimere. Videtur hoc neglexisse Saul, qui cum

1.Reg.26. 5. *castrametatus esset in Gabaa Hachila*, vt dicitur in Regum historia; nec nocturnos adhibuit excubitores, qui somnum suum ab hoste securum redderent, nec castra fossis aut vallo muniuit, quibus Dauid penetrare prohiberetur, sed suis fortè viri-

bus

bus fretus, hostium paucitate contempta, sese incustoditum composuit ad somnum, non intelligens quàm grande periculum adiret, quod tamen non alia ratione euasit, quàm eius benignitate in cuius manus inciderat. Maior etiam Amalecitarum socordia, qui quod absente Dauid de Iuda, & de terra Philistiim prædas egerant, & Siceleg ciuitatem igne succenderant, omnia tuta arbitrantes passim per herbam fusi vino epulísque indulgebant, nulla castrorum muniendorum cura suscepta, quasi nihil ab irritato, violatóque hoste, viribus tamen integro timendum superesset. *Ecce illi* (inquit Scriptura) *super faciem vniuersæ terræ discumbebant, comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda & spolijs, quæ ceperant de terra Philistijm, & de terra Iuda. Et percussit eos Dauid à vespere vsque ad vesperam alterius diei, & non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant.* Audiendus itaque Dauid, cuius est militare illud præceptum. *Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius vt enarretis in progenie altera.* Omnibus sanè castra figentibus, aut arcem aliquam excitantibus, aut custodientibus planè necessarium. Sensus autem esse potest; stationes disponite, excubitores nocturnos diurnósque in mœnibus & propugnaculis collocate, qui eam circumdent & passibus complectantur in circuitu, & per gyrum ambulando. *Numerate turres eius* (sic enim Pagninus legit quod in vulgata habemus) *Narrate in turribus*, diligenter cuncta recognoscendo, animúmque applicate ad ea munienda, & instauranda quæ vestram operam desiderãt,

1. Reg. 30. 16.

Psalm. 47. 13.

siue ille murus sit, siue antemurale. Quod enim vulgatus dicit. *Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius.* Idem Pagninus vertit ex Hebræo. *Ponite cor vestrum ad antemurale eius, roborate palatia eius.*

De arcibus construendis, earúmque situ. 2 Quæ de castris hactenus disputauimus, ad arces etiam fermè accommodari possunt, de quibus præterea paucula quædam addenda supersunt, quæ nunc explicabimus. Sunt autem arces regni totius propugnacula, quæ ciuitates & oppida minora ab hostium incursionibus tuta reddunt, & in quas belli tempore tanquam tutissimas stationes, sese recipiunt milites, vniuersámque regionem quantumuis hostilibus armis infestam in Principis sui fide retinent, & conseruant. Itaque antiquis illis temporibus video Reges sollicitos fuisse de arcibus excitandis, locísque opportunissimis disponendis, vt hostibus iter in regnum intercluderent, incolásque ab exterius ingruente vi redderent securos. Sic de Baasa legimus in Regum historia. *Ascendit quoque Baasa Rex Israël in Iudam & ædificauit Rhama, vt non posset quispiam egredi, vel ingredi de parte Asa Regis Iuda.* (3.Reg.15.17.) Quod iniquissimo animo tulit Asa, quasi quoddam iugum suis ceruicibus esset impositum, quod omni ratione amoliendum, & excutiendum putauit. Itaque Syriæ Regem Benadad in Baasan suscitauit, in quem cum Syrus expeditionem adornaret, Baasa eius aduentu audito; *Intermisit ædificare Rhama,* (Ibid.n.21.) vt scilicet se suósque ad tantam belli molem sustinendam compararet. Nec satis habuit Iudæ Rex Asa in aduersarium suum Benadad concitasse, sed munitione euersa Baasæ, aliam munitionem censuit opponendam, quam vt extrueret, subditis suis

conue

conuehendæ materiæ ad substructiones faciendas necessitatem imposuit. Ita enim legimus eodem loco: *Rex autem Asa nuntium misit in omnem Iudam, dicens: Nemo sit excusatus. & tulerunt lapides de Rhama, & ligna eius de quibus ædificauerat Baasa, & extruxit de eis Rex Asa Gabaa Beniamin, & Maspha.* Qua in re satis apparet planè sibi persuasisse Asa arcem illam ita suo Regno incommodare, vt thesauri omnes domus Domini, & Regij ærarij profundendi potius essent, quàm arcis illius perficiendę Israëlis Regi concederetur facultas. Nam *tulit Asa omne argentum, & aurum quod remanserat, in thesauris domus Domini, & in thesauris domus Regiæ, & dedit illud in manus seruorum suorum, & misit ad Benadad*, vt scilicet in fines Baasæ cum exercitu irrumperet, & ab inchoato opere, quod moliebatur, auerteret. Quod cum impetrasset ascendit in Rhama, & munimentum illud iuxta Sapientis dictum solo æquauit. *Ciuitatem fortium*, inquit Salomon, *ascendit sapiens, & destruxit robur fiduciæ eius.* commodè enim locus hic de oppidis, arte vel natura munitis accipi potest, quæ propterea *robur fiduciæ* dicuntur, quòd qui ea insederunt, hostium conatus irritos fore confidant. Sapientis autem est, iuxta Salomonis dictum, eas munitiones solo æquare, quas aut tueri non possis, aut propter periculum, ne ab hostibus occupentur, indéque tuis te armis oppugnent, disturbandas esse prudentes rerum æstimatores iudicauerint, ad quem fortasse sensum trahi possunt verba illa, quæ de Dauid legimus in libris Regum. *Percussit Moab, & mensus est eos funiculo coæquans terræ.*

[Marginal notes: Ibid. n. 22. — Ibid. n. 18. — Prou. 21. 22. — 2. Reg. 8. 2.]

3 Bene autem collocantur arces in collibus, editísque locis, in faucibus etiam vallium, præsertim *Alia quædam de arcium situ.*

tim

tim si opportunitate situs hostium incursionibus, & irruptionibus aditum intercludant. *Nathinæi habitabant in Ophel vsque contra portam aquarum ad Orientem & turrim quæ prominebat*, vt habemus in libro Esdræ. Vox Ophel עפל iuxta aliquorum sententiam apud Hebræos *fauces* significat, quas Græci πύλας vocant; Itali, *Chinse*. Quare nonnulla huiusmodi loca arcibus insessa apud eosdem Serauallis nomen inuenerunt. Videtur datus locus Nathinæis ad custodiendum, ne ad Regiam hostibus pateret irruptio. Quia verò huiusmodi loca in faucibus vallium constituta obscura esse solent, quod solis radios non facilè admittant, hinc fortè factum est, vt cum quarto libro Regum dicitur: *Cumq; venissent iam vesperi*, vbi eadem vox Hebræa recurrit, Septuaginta verterint, εἰς σκότεινὸν, *in obscurum*. Rabbini apud D. Hieronymum in illud Isaiæ, *Tenebræ & palpatio*, vocem *Ophel*, quæ in Hebraico textu est, *Tenebras*, seu *Nubilum* interpretantur, & fuisse eius nominis turrim putant Hierosolymis, quæ tantæ celsitudinis esset, vt vsque ad nubes erigeret caput, vt ibi loquitur Hieronymus. Quod de Manasse dicitur in Paralipomenis; *Post hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid, ad Occidentalem in conualle, ab introitu portæ piscium per circuitum vsque ad Ophel, & exaltauit illum vehementer.* Τὸ, *per circuitum*, ex Hebræo ad verbum vertere possis, *& circumdedit*, siue *fecit circuitum, arcem, aut turrim, & exaltauit illam valde.*

(2. Esdr. 3. 26. — 4. Reg. 5. 24. — Isa. 32. 14. — 2. Par. 33. 14.)

De arcium propugnatoribus.

4 Porrò arcibus strenuorum militum manus, qui eas tueantur, præficienda est, nec vnquam committendum, vt siue fiducia pacis cum hostibus initæ, siue virium contemptu militibus destituantur. Documento nobis esse potest quod de

ciuitate

ciuitate Hais, ſacra hiſtoria Iudicum commemorat. *Euntes*, inquit, *quinque viri venerunt Hais, videruntq́ populum habitantem in ea abſque vllo timore iuxta conſuetudinem Sydoniorum ſecurum & quietum, nullo eis penitus reſiſtente, magnarumq́ opum, & procul à Sidone, atque à cunctis hominibus ſeparatum. Profecti igitur ſunt de cognatione Dan ſexcenti viri, accincti armis bellicis, veneruntq́ in Hais, ad populum quieſcentem atque ſecurum, & percuſſerunt eos in ore gladij, vrbemq́ incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præſidium, eo quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam ſocietatis ac negotij.* Quæ ſanè narratio nobis ob oculos ponit ſupinã Haitarum negligentiam, qui cum iniuriæ eſſent opportuni, propterea quòd procul aberant à Sidoniis, aliiſque omnibus à quibus auxilium ſperare poſſent, ſi periculum aliquod ingrueret, quod accedentibus oppidi diuitiis, & opulentia ſuſpicari debuerant, ita ſalutem ſuam neglexerunt, vt ſexcentis dumtaxat viris præda fuerint, patriámque incendio abolente perdiderint. Quod ſanè illis non eueniſſet, ſi tantas opes, tam procul ab amicis poſitas non incuſtoditas relinquendas putauiſſent, arce ciuitatis, ſi quam habebant, aut certè portis armatorum militum excubiis, munitis. Quod ſi ciuitatem munitam habeas armis, viriſque: cauendum eſt, ne ſi bellicus aliquis tumultus increpuerit è ſuis ſtationibus milites præſidiarij omnes educantur; accidit enim nonnunquam, vt omnibus ad bellandum effuſis, deſtituta ciuitas in hoſtium manus veniat, diripiatur, & extrema quæque patiatur. Docet hoc Haitarum clades, qui Iſraëlitarum exercitum fugere arbitrantes, *Vociferantes pariter & ſe mutuò cohortantes perſecuti ſunt eos,*

Iud. 18.7.

Ibid. n. 11. & 27.

Ioſue 8.16.

eos, & cum recessissent à ciuitate, & ne vnus quidem in vrbe Hai & Bethel remansisset, qui non persequeretur Israël (sicut eruperant aperta oppida relinquentes) insidiæ quæ latebant surrexerunt confestim: & pergentes ad ciuitatem ceperunt, & succenderunt eam. Aliquid etiam tale passus legitur Dauid, qui cum abesset à Siceleg, quo in oppido cum suis habitare tunc
1.Reg.30. 1. temporis consueuerat, *Amalecitæ impetum fecerunt ex parte australi in Siceleg, & percusserunt Siceleg, & succenderunt eam igni, & captiuas duxerunt mulieres ex ea, à minimo vsque ad magnum.* Quamuis autem Amalecitis carò steterit ab acta præda, vt eodem capite Regum persequitur historia, tamen tam grande incommodum, ciuitatis nimirum incendium, suorúmque periculum euasisset, si parte militum relicta, ab hostium incursionibus securam, cum ipse aliò proficisceretur, reliquisset, quod laudabiliter fecisse legimus Iudam Machabæum, quem cum necessitas vrgeret, vt in Galaaditim cum fratre Ionatha proficisceretur, exercitus partem reliquit Iosepho, vt ab hostium impressionibus si fortè per Iudę absentiam aliquid mouerent,
1.Mach.5. 18. tutam redderet regionem. *Et reliquit*, inquit, *Iosephum filium Zachariæ, & Azariam Duces populi, cum residuo exercitu in Iudæa ad custodiam*: sed salutaria etiam monita addidit, ne scilicet manus consererent cum hostibus, ne multitudine superati, ipsorum culpa Respub. caperet detrimentum, sed satis
Ibid. n. 19. haberent vim externam propulsare. *Et præcepit illis dicens. Præstote populo huic, & nolite bellum committere aduersum gentes donec reuertamur.* Illud tandem pro paragraphi huius clausula addamus, Principibus prodesse populis finitimis in fide, & officio continendis, si in eorum arcibus, expensis suis

ſuis Reges milites alant, qui ſeditiones motúſque popularium comprimant, ipſóſque Principes vicinos promiſſis, conuentíſque ſtare compellant. Id iuſtè parta victoria fieri poteſt, nam quas vrbes deuicto Principi adimere poſſis, ſi hac conditione reſtituas, vt nationis tuæ præſidiarios milites admittat, in reliquis ſuo iure, rem omnem politicam administret, non iniuriam facis quòd aliquid auferas, ſed beneficium non vulgare quòd multa, quæ iure belli adimere potuiſſes, liberaliter per vim ſubactis remittas. Hoc ipſum feciſſe videtur Dauid, de quo ita legimus in libris Regum. *Fecit quoque ſibi Dauid nomen cum reuerteretur capta Syria in valle Salinarum, cæſis decem & octo millibus, & poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitq́; præſidium, & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid:* niſi fortè regionem pleno iure poſſedit, quod vulgata hæc verba (*facta eſt Idumæa ſeruiens Dauid*) ſignificare videntur. 2. Reg. 8. 13.

5 Quod verò attinet ad portas arcium & ciuitatum cum ſuſpicio aliqua belli ingruerit, aut hoſtium agmina prope abfuerint, diligenter militum cuſtodia muniendæ ſunt, nec aperiendæ in tenebris, ſed clara luce, ne aliqua fortè fraus ab hoſtibus ad omnes occaſiones intentis fieri poſſit. Præſtitit hoc Nehemias, qui ſe ita ſcribit præcepiſſe; *Non aperiantur portæ Ieruſalem vſque ad calorem ſolis, & portæ clauſæ ſunt & oppilatæ, & poſui cuſtodes de habitatoribus Ieruſalem ſingulos per vices ſuas.* Quare parum conſultè feciſſe videtur Rex Iericho, qui cum ſe tenebræ noctis intenderent, tunc demum portas claudere iubebat, vt ex Ioſue hiſtoria diſcimus: nam cum Iſraëlitæ hoſtes inſtarent, eorúmque fama vniuerſas illas regiones per-

De cuſtodiendis ciuitatum & arcium portis.

2. Eſdr. 7. 3.

Ioſue 2. 5.

uasisset, prudens consilium fuisset, si citiùs claudi iussisset, quàm cum pacata circum erant omnia, nullúsque hostis qui pacem turbaret, timeretur.

Monita quædam ad pugnam spectantia.

CAPVT XV.

In aggrediendis hostibus loci temporisq; opportunitatem captandam.

1 QVandoquidem bella non viribus tantùm corporis geruntur, sed multo magis prouidentiâ, & consilio, vt docet Salomon, cuius illa sunt verba. *Cogitationes roborantur consilijs, & gubernaculis tractanda sunt bella.* Et alibi. *Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus & validus, quia cum dispositione initur bellum, & erit salus, vbi multa consilia sunt.* Si fuerit cum hoste confligendum, diligenter omnia circunspicere debet Imperator, vt si aliquam rei bene gerendæ occasionem à loco, à tempore, aliáve circunstantia captare possit, eam præterlabi non sinat: fieri enim potest, & vero non semel vsu venit, vt qui alioqui militum numero, & robore pares non erant, industria, & consilio militari etiam superiores euaserint. Sic Abraham cum Lothi cognati sui, tum Sodomitarum, amicorum, & vicinorum clade commotus, cum se suósque ad opem ferendam expediuisset, *Numerauit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo, & persecutus est eos vsque Dan, & diuisis socijs irruit super eos nocte, percussitq; eos.* Quod sanè factum, militarem Abrahami prudentiam commendat; etenim diuisis

Prou. 20.
Prou. 24.
Genes. 14. 14.

uisis copiis, ex multis diuersísque partibus in eos impetum faciendo, terrorem maiorem incussit, speciémque exhibuit ingentis exercitus, quo omni ex parte se putarent circumsisti, adeò vt nullus ad fugam aditus pateret. Quæ res adeò consternauit hostium animos, vt quisque fuga se periculo studeret eripere. Sic etiam Iosue vrbem Ierico expugnaturus non ab vna tantùm parte copias admouit, sed exercitu in agmina diuiso, cùm vociferatio militum, clangórque tubarum increpuisset, diuinóque miraculo muri corruissent, illicóque ciuitas ad prædam nudata mœnibus apparuisset; *Ingressi sunt singuli per locum contra quem steterant.* Iosue.6.5. Eodem consilio cum Haitas expugnaret vsus est, copiisque diuisis quosdam in insidiis collocauit, alios aperto marte ad pugnam eduxit; sic Iosue.8.4. tandem Abimelech de quo legimus in Iudicum historia. *Abimelech tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris, vidensq; quod egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & irruit in eos cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens ciuitatem, duæ autem turmæ palantes per campum aduersarios persequebantur. Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat vrbem, quam cepit interfectis habitatoribus eius, ipsaq; destructa, ita vt sal in ea dispergeret.* Iud.9.43.

An nocturno tempore aggredi hostem expediat.

2 Opportunum etiam tempus Abram elegit, nocturnum scilicet; nam noctis silentio parui motus, ingentes & horribiles videntur; nec satis cognosci potest paruane sit, an magna hostium manus, omniáque repentina, & quæ magis re ipsa sentiuntur, quàm animi aut sensuum prænotione, vehementius animos hominum commouent, atque perturbant; animo verò perturbato, paruæ etiam res magnæ videntur, & horribiles. Præter-

quam quòd nocturno tempore sopitis, & vino languidis, inermibus etiam, nullóque ordine dispositis cladem inferre non admodum difficile videtur, quo etiam stratagemate Gedeon Madianitarum copias ingentes, trecentorum dumtaxat militum armis pessumdedit, quamquam ingenti miraculo, suo Duci Deus tam luculentam victoriam de tanta hostium multitudine largitus est. Simile Gorgię consilium, dissimili tamen euentu.
1.Mach.4.1. Nam, vt dicitur in Machabęorum historia. *Assumpsit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos, & mouerunt castra nocte, vt applicarent ad castra Iudaeorum, & percuterent eos subitò, & filij qui erant ex arce, erant illis Duces.* Sic tandem Iosue quinque Regibus Amorrhæis in vnum collectis, repentinus superuenit, eósque plaga magna contriuit.
Iof. 10.9. *Irruit itaque Iosue,* inquit Scriptura, *super eos repente tota nocte ascendens de Galgalis.*

Cum hostibus confligendū cum aliqua occasione aut animis sũt cõsternati, aut fracti viribus.

3 Vtile etiam est, cum hostibus bello decernere, cum animis consternati sunt, aut corporibus imbecilliores. Nam & metus alacritatem frangit, & fames continénsque labor vires atterit, corporáque debilitat, vt conserendo certamini parum idonei reddantur. Bonum victoriæ consequendæ omen esse putauit Gedeon, cum somnio territum militem, cum socio sermones miscentem audiuit hordeacei panis nocturnum visum commemorantem, quo impellente Madianitarum tentoria concidissent. Nec eum fefellit coniectura; quemadmodum enim gregario illi militi, diuinitus immisso viso quod futurum erat significauit Dominus, ita planè factum est terrore cunctis iniecto, quoad clangore buccinarum Gedeonis, adeò conterriti sunt, vt nullus auderet resistere,

ſtere, ſed omnes effuſam fugam, in qua funditus ceciderunt, occuparent. Simeon etiam & Leui ciuitatem Sichem filij Hemor armis aggreſſi ſunt die tertio poſtquam circumciſione fuerant conſignati, cum ſcilicet dolor acerbiſſimus vulnerum eſſe ſolet, tantáque in languentes corporum debilitate, cæde debacchati ſunt, vt omnes maſculos delerent, vrbem popularentur, in greges etiam & armenta ſæuirent, paruulos & mulieres captiuos abducerent, quæ in domibus, quæque in agris occurrebant, eodem impetu vaſtantes; nec vllus fuit qui à patriis tectis tãtam cladem poſſet auertere, quòd nimirum dolor ad arma tractanda reddidiſſet ineptos. Iud. 7. 13. Geneſ. 34. 35.

4 Sed quærat fortaſſe aliquis vtilius ne ſit, cum bellum gerendum eſt, hoſtium aduentantium impetum domi præſtolari, an exercitu expedito in eorundem fines irrumpere, eóſque anteuertendo, quam vaſtitatem nobis meditabãtur eorum agris oppidíſque vltrò inferre. Ac ſanè vim externam propulſantes eam commoditatem habent, quod ſuæ ipſorum regionis bene periti, non mons, non vallis, non fluminis vadum, non occultus ad commeandum trames, non viarum latent compendia, quæ locorum experientia maximas auertit clades, victoriáſque luculentas conciliauit. Rurſus commeatus vberior, ſpontéque ſuppeditatur, non enim vi extorquetur ab inuitis, ſed ab amicis vltrò conuehitur. Militum etiam animi alacriores, quippe qui pro aris, & focis, pro vxoribus, liberíſque chariſſimis, pro templis & patria, tandem pro ſe ipſis ſe pugnaturos intelligũt, non autem expedire arma pro gloria dumtaxat Principis ſui augenda, quem temeritas ad bella

An expectandi ſint hoſtes intra regnũ, an verò in eorum fines irrumpendum.

mouenda, suorúmque sanguine parandum nomen impellat. Contra verò si in alienos fines ipse transilias, tuam regionem ab hostilibus populationibus damnísque propemodum innumeris vindicas, hostiúmque vires minuis, atque debilitas; quare aliquibus magis placuisse video consilium hoc, vt occuparent ipsi in hostem transire, vt Sehon Rex Amorrhæorum, qui cum suis finibus Israëlitas arcuisset, nec vllis conditionibus acquiescere voluisset, vt per suas regiones ince-
Num.21.23. ptum iter continuarent, *Exercitu congregato egressus est obuiam in desertum.* Dauid etiam cum pri-
2. Reg. 5.17. mùm cognouit Philistæos bellum parare, non illos intra Regni fines expectandos duxit, sed potius illis occurrendum; quod etiam fecisse Ioas
4.Reg.14.11. Regem Israëlis legimus, cùm Amasias Iudæ Rex contractis copiis arma moueret. Et idem videtur indicari in Euangelica illa parabola quæ est apud
Luc.14.31. D. Lucam, Regis nimirum euntis cõmittere bellum aduersus alium Regem, in qua particulæ illæ, *Iturus committere bellum, & cum decem millibus occurrere*, Regis illius qui ibi describitur consilium videtur ostendere, non segniter domi desidendo hostem intra suos fines opperientis, sed vltrò in eius occursum cum armato milite procedentis. Sed huic dubitationi ita censeo respondendum esse, vt si Princeps pacatum habet regnum, & ab seditionibus, discordiísque ciuilibus tutum, ita vt cum è finibus ipse pedem extulerit, nulli motus timeantur, iustúmque exercitum cogere possit, quo viribus non impar, aduenientibus hostibus censeatur, satius est belli incommoda in aduersarium conuertere, quàm agrum tuum hostibus relinquere ferro, ignique vastandum. At si
Princi

Principis externa expeditio res domi incompositas relictura est, si seditiones, intestinique tumultus, meritò formidari possunt, ne ancipiti malo prematur Respublica, melius erit fines suos tueri, vim ingruentem propulsare, victorémque se futurum existimare, si victus ipse non fuerit.

5 Iuuat autem ad animos militum in prælio acuendos, si clangor tubarum, tympanorúmque tumultus languentes exsuscitet animos, vt omnium gentium vsu passim fieri videmus. Nam canor ille Martius & segnibus vires sufficit, cámque concitat alacritatem, sine qua nec moliri arma, nec cum hoste confligere milites possent. Idem de sublatis clamoribus iudicium, qui truces, & inconditi ab ingenti exercitu sublati aduersarios terrent, commilitones in prælium incitant, discriminísque in quod se coniiciunt, obuersantem oculis speciem, recordationémque minuere consueuerunt. Fuit hoc Israëlitis familiare, de quibus legimus, *Exercitus egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine*, & eodem capite, *Consurgentes viri Israël & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt Philistæos.* & Gedeon suis mandat: *Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni. Populus etiam cum misisset in Silo, & tulisset inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim, venissetq́; arca in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra:* quæ vociferatio vt alacritatem addidit Israëlitis, ita terrorem incussit Philistæis, vt ex eadem discimus historia, in qua ita dicitur. *Timueruntq́; Philistiim dicentes. Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes; Væ nobis, non enim fuit tanta exultatio heri & nudius*

De tubis, tympanisq́; militaribus ad animos in prælia acuendos.

1. Reg. 17. 20.

Ibid. n. 32.

Iud. 7. 18.

1. Reg 4 4.

Ibid. n. 4.

dius tertius, vt nobis. Omne sibi malum imminere præcipientes,& præsentia numinis,& aduersariorum alacritate, quam sublato ingenti illo clamore prodiderant.

De fuga, hostibusq́ persequendis.

6 Sed quia nonnunquam accidit, vt quantumuis Imperator diligenter cuncta circunspexerit, nec temere descenderit in aciem, quia tamen communis Mars est, nullóque suo, sed aliorum vitio fieri potest,vt exercitus prementibus aduersariis pedem referre cogatur, fugáque sibi consulere, ita dispositum militem habeat, vt non illi accidat, quod Assyriis euenisse legimus in libro Iudith. *Et quoniam,*inquit,*Assyrij non adunati in fugam ibant præcipites, filij autem Israël vno agmine persequentes debilitabant omnes, quos inuenire potuissent;* quódque Dominus suis euenturum minitatur, si à vera religione deflexerint; *Corruent singuli super fratres suos:* Curandum etiam est, vt si agmen aliquod, aut insidiis hostium interceptum, aut vi oppressum euadere non potuerit, aliis saltem consulatur, & in tutum adducantur: qua in re prudenter se gessit Iacob, qui cum timuisset aduenientem Esau fratrem suum, *Perterritus diuisit populum, qui secum erat; greges quoque, & oues,& boues, & camelos in duas turmas dicens. Si venerit Esau ad vnam turmam,& percusserit eam,alia turma quæ reliqua est saluabitur.* Solet autem facili negotio cliuus aliquis, editúsque locus fugam victorum tueri, eósque ab hostium impressione tutos reddere. Sic Sodomorum Reges & Gomorrhæ, cum victi certamine fuissent; *Qui remanserant,fugerunt ad montem:* quemadmodum etiam Benjamitarum reliquiæ in scopulis petræ Remmon,cum ingenti clade sunt ab Israëlitis attriti,ne penitus delerentur

Iudith 15. 4.

Leuit.26. 27.

Gen. 32.7.

Genes. 14. 10.

tur consederunt. Mœnibus autem vrbis alicuius quæ in proximo sit, sanè tutissimum est se includere, nisi verearis ne impetum hostium portis ac muris sustinere possis; tunc enim satius videtur per apertos elabi campos, donec te instantibus hostium mucronibus planè subduxeris. Cum venisset Dauid in Ceilam qui prius per inania, & ingenti solitudine vasta loca fugiebat Saulis insidias, magnam concepit spem Saul illius capiendi; *Tradidit*, dicebat, *eum Deus in manus meas, conclususque est introgressus vrbem, in qua portæ & seræ sunt. Et præcepit Saul omni populo, vt ad pugnam descenderet in Ceilam, & obsideret Dauid & viros eius.* Nec tamen qui alios fugientes persequuntur, omnia tuta debent arbitrari, nam redit etiam virtus victis in præcordia, & fuga fingitur, & dolo trahuntur aliquando per metus simulationem incauti milites instructas insidias, vt Benjamitis accidit, de quibus supra dictum est, qui cum Isräelem per vim cedere existimaret, paulatim progressi, deducti sunt ad eum locum, vbi paratis insidiis circumuenti sunt, & oppressi. Itaque sibi melius Asael consuluisset, si Abner quem persequebatur, consilium admisisset, qui ei dicebat, *Vade ad dexteram, siue ad sinistram, & apprehende vnum de adolescentibus, & tolle tibi spolia eius. Noluit autem Asael omittere quin vrgeret eum. Rursumque locutus Abner ad Asael, recede, noli me sequi, vt compellar fodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum; qui audire contempsit, & noluit declinare, percussit ergo eum Abner auersa hasta in inguine, & transfodit & mortuus est in eodem loco.* Cautè igitur armati prosequendi sunt, ne, vt dixi, aut in insidias deferaris libidine persequendi, aut

1.Reg.23.7.

Iud.20.32.

2.Reg.2.21.

dum aliis exitium inferre cogitas, tibi ipsi matu riùs temeritate, quàm putauisses, accersas.

7 Quod si fuga elapsus Imperator obsidionem tolerare cogatur, duo inter cætera ab obsessis satagat obtinere. Primum est, vt animos non despondeant, & ad deditionem facilius quàm par est, inclinent animos; quemadmodum videmus accidisse iis, qui Bethuliæ obsidebantur, vt narratur in historia Iudith, nam *Ad Oziam congregati omnes viri fœminæque, iuuenes, & paruuli, omnes simul vna voce dixerunt. Iudicet Deus inter nos, & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum, & ideo non est qui adiuuet cum prosternamur ante oculos eorum in siti, & perditione magna. Et nunc congregate vniuersos, qui in ciuitate sunt, vt sponte tradamus nos omnes populo Holophernis; melius est enim, vt captiui benedicamus Dominum viuentes, quàm moriamur, & simus opprobrium omni carni, cum viderimus vxores nostras, & infantes nostros, mori ante oculos nostros. Contestamur hodie cælum & terram, & Deum Patrum nostrorum, qui vlciscitur nos secundum peccata nostra, vt iam tradatis ciuitatem in manu militiæ Holophernis, & sit finis noster breuis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis; & cum hæc dixissent factus est fletus, & vlulatus magnus in Ecclesia ab omnibus.* Tales quiritationes, lacrymæ, obsessorúmque studia esse solent, contra quæ non minus forti pectore opus est, quàm blanda comitate, quibus partim mulceatur exasperatus animus, perpessione malorum, partim deditionis consilia constanter disturbentur. Alterum est, vt incommoda tolerare patienter assuescant, pro defendenda domo, patria, liberis, ipsaque vita, qua nihil cha-

De obsidionibus.

Iudith 7. 12.

rius

rius habere possumus. Hoc in Bethuliæ populo desiderari poterat, vt scilicet spe fortunæ melioris in Domino collocata, patientiùs sitim ferrent, aliaque obsidionis incōmoda. Hoc vt faciliùs assequatur Imperator, in ipso obsidionis exordio cōstituat dispensatores, qui commeatum, & cibaria omnia parcè distribuat, ne, si cōtingat obsidionem in longũ produci, necessariis vitæ subsidiis destituti, fame compellatur eas ab hoste conditiones accipere, quas illi armis exprimere non potuerunt. De cisternis Bethuliæ deficientibus ita dicitur in Iudith historia. *Defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita vt non esset intra ciuitatem, vnde satiarentur vel vna die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.* Quod in cæteris etiam rebus, quæ vsu consumuntur seruandum esse, cum par ingruerit necessitas, nemo non videt. Iudith 7. 11.

8 Cæterùm, quia obsidionem tolerantes in ipsis etiam initiis quædam deficere solent, quia nimirum, quamuis intenta cura, solicitaque animi prouisio adhibeatur, vix ita prospici potest, vt tantus frumenti numerus, aliarúmque rerum ad victum necessariarum copia importetur in ciuitates, aut arces, vt diuturno tempore nihil desideretur: curandum est diligenter, vt huic occurratur incommodo, ne postea mœnibus inclusi ad vltimam vsque penuriam compulsi, leniendæ famis gratia, non equos tantum, & asinos, sed fœdiora etiam animalia, aut pelles, & lora feruenti aqua macerata, & resoluta, quod aliquando accidisse legimus in veterum historiis, mandere cogantur. Cuius calamitatis luculentum habemus exemplum in Regum historia. Nam cum Benadad *De annona in vrbem, quæ obsidionem timet, importanda.*

4. Reg. 6. 25. dad Syriæ Rex Samariam obsideret, *Facta est fames magna in Samaria, & tandiu obsessa, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum, quinque argenteis.* Putat Lyranus cum dicitur, *Caput asini*, totum animal significari, quæ vsitata est vernaculæ linguæ phrasis, & etiam latinæ, vt cum dicitur censu tot millia capita ciuium esse numerata: quo dicendi

Eccles. 25. 22. schemate vtitur etiam Ecclesiasticus, *Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris.* Verùm probabilius censeo cum aliis interpretibus, ita locum intelligendum vt verba sonant, vt scilicet eo truculentæ famis amarissimis legibus redacti essent Samaritæ, vt asini caput à cetero corpore reuulsum octoginta argenteis venderetur. Argumento autem est, quod neque à columbino stercore obscæna fames abstinuit, imò, quod est maximè miserandum, nec à propriis liberis, quos matres ad vsum nefariæ dapis conuertere non dubitarunt, & pro infelicibus cadauerum reliquiis coram Rege litigare, vt eodem capite legimus, locum Mosis vaticinio facientes, qui ita comminatus fuerat genti suæ,

Deut. 28. 53. si Diuinas leges violare fuissent ausi. *Comedes fructum vteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarum*; & Ezechielis tristi prædictione tanto po-

Ezech. 5. 10. stea denuntiantis. *Patres comedent filios in medio tui, & filij comedent patres suos.* Partes ergo prudentis Principis aut Ducis sunt, mala ista quantum fieri poterit, anteuertere, & annonam cum suppetit, largiter in vrbes inducere, vt si circumiectam regionem penuria incesserit, qui obsidentur non solùm vitam tolerare, sed arma etiam pro defensione patriæ fortiter, & animosè tractare possint.

9 Tandem cum res ipſa per ſe loquatur, neceſſe fortè non fuerit monere eos qui obſidione cinguntur, vt cum fœderatis, & ſuarum partium Principibus aut Ducibus gentis ſuæ, qui prope abſunt, & ſuppetias ferre poſſunt, nuntiorum, aut litterarum communione hoſtium progreſſiones, conſilia, conatus, cognoſcere ſtudeant: & viciſſim quibus ipſi premantur incommodis, & quibus rebus opus habent, aperiant, vltro, citroque deſtinatis nuntiis, habitu diſſimulato, aliáve neceſſaria cautione adhibita, ne intercipiantur, litteríſque eo artificio exaratis, vt ſi in hoſtium manus eas deferri cõtingat, intelligi non poſſint. Huius rei nonnulla excogitari & vſurpari ſolent artificia, vt cum cartæ circa virgam aliquam certæ menſuræ, quæ apud vtroſque ſit, qui illis vti neceſſe habuerint ita complicantur, coniunguntur, & per extremas margines committuntur, vt cum fuerint inſcriptæ, & dein explicatæ, & arcanæ illius rationis expertibus litteræ truncæ; & mutilæ appareant, membraque earum & apices in partes diuerſiſſimas ſpargantur: gnaris verò ſecretioris illius modi, & circa æqualem rudem, quam apud ſe habent rurſus complicantibus, ita concinnè coaleſcant, & coëant, vt integras incorruptaſque epiſtolas, & quæ nullo negotio legi poſſint exhibeant. Alij litterarum ordinem mutant, aut aliis elementis pro aliis vtuntur, v.g. B. pro A. D. pro C. vſurpando, aut etiam aliquo alio charactere in ordine alphabetico longius diſſito. Hunc autem modum ſecreta tegendi quæ Scripturæ committuntur, veteribus Hebræis non omnino inuſitatum puto, eiuſque in Ieremia veſtigium aliquod reperio, ſi D. Hieronymo, aliiſque

De arcanis litteris, quas cifras vocant, vltro citróque mittendis.

que grauissimis eius prophetiæ interpretibus cre-
Ierem. 25. 27. dimus, qui cum cap. vigesimo quinto Sesac nominatur, putant hypobolimæas esse litteras illas, & pro aliis substitutas, hoc ordine, vt scilicet loco primæ alphabeti, vltima ponatur, loco secundæ penultima, & sic deinceps, qua ratione seruata cum Propheta reuera בָּבֶל Babel dicere vellet שֵׁשַׁךְ Sesac tamen dixit per anagrammatismum, idque eo consilio fecisse creditur, vt Chaldæorum qui tunc dominabantur, offensionem euitaret. Siue ergo ratio hæc placeat, siue alia opportunior, nemo non intelligit esse frequenter necessarium, aliqua arte conari vigilem hostium pro vallo excubantium obsidionem eludere, vt quæ nuntianda sunt, aut cognoscenda litteris exarata fidelibus vltro citróque commeare possint.

De victoria, & illius vsu, victorúmque præmiis, triumphiis, & trophæis.

CAPVT XVI.

Pro victoria Deo gratias agẽdas esse.

1 LIbrum hunc, & opus etiam totum claudent paucula quædam præcepta ad victoriam, eiusque vsum spectantia. Si ergo Dominus, qui *Triumphator* à Samuele dicitur, hoc est victo-
1. Reg 15. 29. riarum & triumphorum largitor, victoriam de hostibus concesserit, par est Deo gratias ingentes agere, cuius beneficio non solùm nostra agmina conseruata sunt, sed etiam tributum, vt hostium

exer

exercitus funderetur. Quod ſedulò feciſſe videmus viros fortiſſimos æquè ac ſanctiſſimos Melchiſedech & Moſen. Nam ille quidem ſacrificium obtulit in gratiarum actionem pro reportata victoria de Chodorlahomor Rege Elamitarum, & fœderatis Regibus vt habemus in Geneſi his verbis. *At verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem* Geneſ. 14.
& vinum, erat enim Sacerdos Dei altiſſimi, benedixit 18.
ei, & ait. Benedictus Abram Deo excelſo, qui creauit cœlum & terram, & benedictus Deus excelſus, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt. Moſes verò cum vidiſſet *Ægyptios mortuos, ſuper littus maris, & magnam manum, quam exercuerat contra eos Dominus. Tunc cecinit Moſes, & filij Iſraël carmen hoc* Exod. 13.
Domino, & dixerunt. Cantemus Domino, glorioſè enim 31.
magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt Exod. 14.
mihi in ſalutem, iſte Deus meus, & glorificabo eum: 1.
Deus Patris mei, & exaltabo eum. & quæ ſequuntur. Quæ omnia præclara ſunt, qualia nimirum decent virum diuino ſpiritu afflatum, quique beneficij, quo fuerat affectus, & periculi vnde ereptus, magnitudinem præclarè cognoſceret. Eſt autem victoriæ curſus ferè ſiſtendus cum nocte ipſa, ne per occaſionem tenebrarum aut inſidiis, aut alia ratione exercitus periclitetur; Dauid tamen Amalecitas, qui Siceleg ciuitatem, in qua cum ſuis Dauid habitabat inuadere, & prædis abactis diripere veriti non ſunt; *Percuſſit eos à veſpere vſque* 1. Reg. 30.
ad veſperam alterius diei. prouectus fortaſſe deſide- 17.
rio vindicandi iniuriam ſuis illatam, qui domo fuerant abducti, tectis ciuitatis inflammatis, dirutis, direptis, vt mirum non ſit ſi in gentiles, Iſraëliticique nominis hoſtes, indignatione iuſta

Dauid

Dauid excanduerit. Cæterùm cum hostes non resistunt, sed victoribus cedunt, à cæde, & sanguine temperandum esse, sensus ipse humanitatis persuadet, quod cum in omni bello locum habeat potissimum, tamen verum est in ciuili, cum par sit suis potissimùm parcere belli Ducem, quos gentis eiusdem communione aut ciuitatis attingit. Cum Abner Dux quondam Saul cum suis conuersus esset in fugam, victoriamque secutus
2.Reg.2. 26. Ioab fugientes vrgeret: *Exclamauit Abner ad Ioab, & ait. Nunquid vsque ad internecionem tuus mucro desæuiet? An ignoras quod periculosa sit desperatio? Vsquequo non dicis populo, vt omittat persequi fratres suos? & ait Ioab. Viuit Dominus, si locutus fuisses manè, recessisset populus persequens fratrem suum; Insonuit ergo Ioab buccina, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt vltra Israël, neque inière certamen.*

Victoriam citra crudelitatem persequendam esse.

2 Porrò non hominibus tantùm parcendum est, sed molibus etiam ædificiorum, quæ tibi, tuisque vsui futuræ sunt, pecoribus, arboribúsque, quæ succidenda non sunt, aut incendenda; nam præterquam quod in ea sæuire, quæ nullo modo resistunt, aut iniuriam non fecerunt, & ratione etiam carent, barbari furoris est, damnum etiam sibi inferunt, qui talia designant, cum post victoriam non res alienas, sed suas igni ferroque corrumpant. Itaque Dominus, qui Chananæorum populos, ex Israëlitis deleri voluerat, ne illorum sceleribus aut idololatriis contaminarentur, à cæde tamen arborum abstinere manus milites suos iussit, sic enim præcepit in Deuteronomio.
Deut.20. 19. *Quando obsederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis vt expugnes eam, non succidas arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum*

debes

debes vastare regionem, quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta vsus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem quæ contra te dimicat. Sæuitiæ etiam immodicæ argumentum est, quod aliquando factum legimus ab iratis Principibus, vt scilicet captis dirutísque ciuitatibus sal in iis dispergeretur, quod etiam habemus in Scriptura. *Porrò Abimelech* (inquit liber Iudicum) *omni die illo oppugnabat vrbem quam cepit interfectis habitatoribus eius, ipsaq; destructa, ita vt sal in ea disperseret.* Iud 9.45.

De spoliis detrahēdis & colligēda præda.

3 Victoriam prædatio consequitur, spoliorúmque collectio, in quo idem recurrit præceptum, quod cum de insistendo, fugientibus hostibus, diceremus allatum est, nam *cum omnis violenta prædatio cum tumultu* coniuncta sit, ac propterea milites ordines deserant, impeditioréśque sint ad arma tractanda, propter sarcinam detractorum spoliorum, hostium non solum insidiis, sed etiam violentiæ sunt opportuni, accidítque frequenter, vt dolenda vicissitudine, qui vicerant, redeuntibus hostibus certamine instaurato turpiter succumberent, propterea quod per campos palantes deprehensi, arcendæ hostium superuenientium impressioni pares non fuerunt. Sapienter itaque suos ita monet Iudas in Machabæorum historia. *Non concupiscatis spolia, quia bellum contra nos est, & Gorgias, & exercitus eius prope nos in monte; sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos, & sumetis postea spolia securi.* Decet autem ex collecta præda Diuinum numen à quo victoria profecta est, suspensis donariis, nobilique aliquo ad rei memoriam anathemate honorare,

Isa. 9.5.

1.Mach.4.17.

vt simul posteris olim testimonio sit, & bellicæ maiorum suorum virtutis, & in Deum etiam bonorum omnium auctorem egregiæ pietatis. Sic Abram de spoliis & manubiis deuictorum Regum Melchisedech sacerdoti decimam donauit partem, vt habemus in Genesi, in qua legimus,
Genes. 14. 20. *Et dedit ei decimas ex omnibus.* Qui locus, quamuis ambiguus esse videatur, cum non magis colligi posse videatur Abramne Melchisedecho, an potius ipse Melchisedech decimam donauerit Abramo: tamen Septuaginta interpretum grauissima auctoritas ambiguitatem sustulit, cum habeant. *Et dedit ei Abram decimas ex omnibus*; clarissimúmque D. Pauli testimonium in epistola ad Hebręos,
Hebr. 7. 1. rem planè reddit indubitatam, cum dicat: *Melchisedech obuiauit Abræ regresso à cæde Regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuisit Abram.* Et
Ibid. n. 4. paulò post. *Intuemini quantus sit hic, qui decimas*
Ibid. n. 6. *dedit de præcipuis Abram patriarcha*; & deinde. *Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abram.* Similem in Deum liberalitatem exhibuerunt Israëlitæ soluta obsidione Bethuliæ, & de Assyriis luculenta illa sempérque
Iudith 16. 22. memoranda victoriâ reportata. *Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum, & mox vt purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.* Quod vulgatus noster interpres *vota* dixit, in Gręco est ἑκούσια *spontanea*, ea scilicet, quæ sponte, & nullo legis adigente præcepto quisque offerre voluit, siue ex detractis spoliis, vt par est credere, siue ex iis quæ prius pro obtinenda victoria, se daturos Deo nuncupato voto, cum obsidione premerentur, obstrinxerant. Quod verò dicitur

Repro

Repromissiones. Græcus habet δόματα, hoc est, *dona*, quæ scilicet liberali prorsus animo, nulláque præcedente aut voti, aut alterius generis obligatione, quisque largitus est Domino; quod exemplum etiã ipsius Iudith, quod subiungit cõfirmat. *Porrò Iudith*, inquit, *vniuersa vasa bellica Holophernis quæ dedit illi populus & conopæum, quod ipsa sustulerat, de cubili ipsius, obtulit in anathema obliuionis*; scilicet in donarium, quod conspicuo aliquo loco suspenderetur, hoc enim est ἀνάθημα quæ vox hic habetur non ad inducendam obliuionem, sed potius vt occurreretur obliuioni, sempérque memoria eximii illius beneficij renouaretur, cum superbi Ducis spolia spectantibus in oculos incurrerent. Nec militum pietas silenda, qui sub Mose meruerant; nam victoriam adepti de Madianitis, dona dicuntur obtulisse Domino in Numerorum historia. *Cumq́ accessissent*, inquit, *Principes exercitus ad Moysem, & tribuni, centurionesq́, dixerunt: Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra. & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariys Domino; singuli quod in præda auri potuimus inuenire, periscelides & armillas, annulos, & dextralia, ac murenulas, vt depreceris pro nobis Dominum. Susceperuntq́ Moyses & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus, pondo, sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos à tribunis & centurionibus. Vnusquisque enim quod in præda rapuerat suum erat, & susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij, in monimentum filiorum Israël coram Domino.* Et hæc quidem tribuni centurionésque sponte obtulerunt, reliquam enim prædam iusserat Dominus Mosen & Eleazarum sacerdotem, vulgíque Principes inter milites

Num. 31. 48.

Ibid. n. 26. partiri. Ita enim legimus eodem capite. *Tollite summam eorum, quæ capta sunt ab homine vsque ad pecus. Tu & Eleazar sacerdos & Principes vulgi, diuidesq́ ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt, egressiq́ sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem, & separabis partem Domino, ab his qui pugnauerunt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus, quàm ex bobus, & asinis, & ouibus, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israël accipies quinquagesimum caput hominum, & boum, & asinorum, & ouium, cunctorum animantium, & dabis ea Leuitis, qui excubant in custodijs tabernaculi Domini. Feceruntq́ Moyses & Eleazar sicut præceperat Dominus.* Quæ verba vt meliùs intelligantur: notandum est, non ita iussisse Dominum ex æquo partiri prædam, vt quantum in singula militum capita tribuebatur, tantum etiam eis qui non militauerant tribueretur. Hoc enim iuxta distributiuæ iustitiæ præscriptum non fuisset, sed tantum prædæ accepit reliqua multitudo, quæ ad bellandum profecta non est, quantum exercitus acceperat. Porrò cùm exercitus duodecim millium numerum non superasset, vt ex eodem sacro contextu habetur, reliqui verò in castris hærentes quasi sexcenta millia capitum essent, satis apparet quàm melior bellatorum, quàm aliorum conditio fuerit, cùm vnus dumtaxat ex his tantùm auferret è præda, quantum ex cæteris quadraginta, vel etiam quinquaginta. Quod si dicat aliquis prædam diuidendam æqualiter fuisse inter procedentes ad bellum, & remanentes in castris, iuxta eam legem quam Dauid sanxisse le-

1. Reg. 30. 24. gimus cum pronuntiauit. *Æqua pars erit descen-*

dentis

dentis in prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter diuident. Occurrendum est, legem hanc multò post à Dauide latam esse, nec satis hic conuenire; nam qui ad sarcinas remanent, militant, participésque sunt periculorum, & laborum, non secus atque alij qui prodeunt ad certamen; at verò sexcenta illa hominum millia, quamuis essent in castris, non tamen tunc aduersus hostes Israëlitici nominis, arma susceperant, sed in suis tentoriis citra periculum, longè à bellico tumultu consederant: Quare æquum non erat, vt qui laborem non susceperant, nec discrimen adierant, in fructus aliorum sudore & sanguine partos inuolarent. Quòd si aliqua prædæ portiuncula Diuino iussu aspersi sunt, id factum videtur ad comprimendam inuidiam, pacémque inter eiusdem populi ciues fouendam, aut etiam quia ita animi præparatione dispositi erant, vt si opus esset in expeditionem ire non recusarent. Illud etiam aduertendum est, diuisionem hanc prædæ modo explicato institutam non repugnare iis quæ attulimus, cum tribunorum ac centurionum oblationem commemoraremus, de quo sacer contextus ita loquitur, *Vnusquisque enim quod in præda* Num. 31.
rapuerat, suum erat: hoc enim de auro tantùm in- 53.
telligendum est, quod in communem partitionem conferendum non erat; sed quisque quod nancisci potuisset, aut prædari sibi reseruabat. Quoniam verò alacriùs milites belli discrimina subeunt, si spes aliqua lucri, aut prædæ affulserit, lege Deuteronomij cautum erat, vt cum populo victoria contigisset, præda milites potirentur.
Omnem prædam, inquit, *exercitui diuides, & comedes* Deut. 20.
de spolijs hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus 14.
 dederit

dederit tibi. Cui præcepto ad vnguem obtemperauit Iosue, capta Hai, vt dicitur in Iosue historia.
Ios. 8.27. *Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiserunt filij Israël sicut præceperat Dominus Iosue.*

De præmijs tribuendis qui victoria fuerint auctores.

4 Sed præter prædam hostibus ereptàm, consueuerunt etiam munifici Imperatores peculiaribus aliquibus præmiis ac donariis, armis, v.g. auro atque præclaro opere decoris, coronis, armillis, redditibus annuis, ac præsertim honoribus decernendis eorum munerari virtutem, qui egregiam nauauerint in bello operam, quíque eximio aliquo facinore reliquos antecelluerint. Communis hic erat Israëlitarum sensus, qui cum in valle Terebinthi contra Philistæos tenderent, Goliásque agminum Saulis terror prodiret in campum, nec vllus cum illo congredi auderet,
1. Reg. 17. 25. ita loquebantur. *Qui percusserit virum, ditabit eum Rex diuitijs magnis, & filiam suam dabit ei, & domum Patris eius faciet absque tributo in Israel.* Et Saul iam Dauidi infensus, cum ab inimico suo fautores, & amicos niteretur abstrahere, eo nititur argumento persuadere, quod habebat in animo, quod scilicet Dauid, quippe pauper & priuatæ fortunæ homo præmia illis dare non posset, aut mercedem eorum obsequiorum & studiorum, quibus
1. Reg. 22. 7. illum prosequebantur. *Audite nunc,* inquit, *filij Iemini; nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas, & vniuersos vos faciet tribunos, & centuriones? quoniam coniurastis omnes aduersum me.* Idémque Dauid in eadem Regum historia dicitur præmium esse pollicitus ei, qui percussisset Iebusæum, & tetigisset domatum fistulas; qui locus cum ad rem nostram faciat, sítque difficilis, & cognitionem habeat cum iucunditate coniun-

ctam

ctam, hic nobis explicandus est. His ergo verbis, vt tota res gesta est, describitur in lib. 2. Regum. 2. Reg. 5.
Et abijt Rex, & omnes viri qui erant cum eo in Ierusalem ad Iebusæum habitatorem terræ, dictumq; est Dauid ab eis: Non ingredieris huc nisi abstuleris cæcos, & claudos dicentes, Non ingredietur Dauid huc. Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc est ciuitas Dauid. Proposuerat enim Dauid in die illa præmium, qui percussisset Iebusæum, & tetigisset domatum fistulas, & abstulisset cæcos & claudos odientes animam Dauid. 6. Quod vt intelligatur, sciendum est Iebusæos arcis propugnatores loci opportunitate præfidentes cæcos & claudos pro arcis pinnis collocasse, quasi defensoribus istis vim omnem Dauidis & exercitus eius floccifacere possent, quod genus irrisionis Dauidis industriam exacuit, ad eas omnes artes excogitandas quibus edita illa munitione potiri posset: quare militibus qui eo niti auderent, & verò etiam aspirare possent vsque ad domatum, tectorum scilicet, fistulas, quibus quasi imbricibus ad colligendas aquas pluuias vtebantur, ac proinde in arcis fastigio, quò perueniendum erat, visebantur, pollicitus est se præmium tanto ausu non indignum largiturum. Nec defuit militibus virtus & alacritas, qui pro præmij propositi honestamento consequendo, bene periculum tam grande adeundum esse putarent; itaque cum eò peruenissent, mæniáque defensoribus nudassent, cæcis & claudis odientibus Dauid, qui scilicet contra ipsum steterant, inuitis arce potitus est. Cæterum quoad virtutis præmia consequenda attinet, haud parum infelix esse solet aulicorum aulæque conditio, in qua si quid peccatum ab aulicis fuerit, belli ducibus, aut Principis ad-

 ministris,

Gen. 4.7. ministris, statim illis *In foribus adest peccatum*, rapiuntur in custodias, extremo etiam supplicio puniuntur: si verò aliquid pro Principe aut Republ. fortiter in bello gesserunt, si sapientis alicuius salutarísque consilij auctores fuerunt in pace, raro, aut serò, aut fortè nunquam benefacto merces rependitur. Eunuchi qui contra Assuerum coniurauerant, statim *appensi sunt in patibulo*,
Esther 2. 23. Mardochæus verò serò, & non nisi casu quodam insignis sui in Regem promeriti præmium tulit. Idem contigit Berzellai, qui non prius à Dauide inuitatus est, vt in Regia ciuitate Ierusalem fructum caperet quietis, quàm annis grauis, & viribus adeò fractis esset, vt iam per ætatem aulæ honoribus, & voluptatibus parum esset idoneus, vt ipse sapienter excusans ætatem, Dauidi respondit. *Octogenarius*, inquit, *sum hodie, nunquid vigent sensus mei ad discernendum suaue, aut amarum, aut delectare potest seruum tuum cibus, aut potus, vel audire possum vltra vocem cantorum, aut cantatricum? quare seruus tuus sit oneri Domino meo Regi?* Et sanè ita est; plus multo interdum negotij est id quod meritus fueris obtinere à Principe, aut à ministris eblandiri, quàm rebus præclarè gestis aut præmium aliquod mereri, aut honestamentum virtutis. Dauidi propter vnum Goliam prostratum Michol in vxorem ex Regis promissione debebatur, sed tamen non nisi centum Philistæorum præputiis numeratis, quod meritus fuerat, potuit obtinere. Verùm non viuentibus tantùm ac superstitibus, sed extinctis etiam debentur præmia, quæ in ipsis locum habere possunt. Sic de Ioiada sacerdote optimè de Republ. meritò legimus. *Sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid cum Regibus,*

2. Reg. 19. 35. — 1. Reg. 17. 25. — 1. Reg. 18. 27. — 2. Par. 24. 16.

gibus, eò quòd fecisset bonum cum Israël, & cum domo eius. Ionathæ etiam sepulchrum, cuius multa extiterunt in gentem suam promerita, honestissimum fuit, vt describitur in Machabæorum historia. *Et planxerunt eum*, inquit, *omnis Israël planctu magno, & luxerunt eum dies multos, & ædificauit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visu lapide polito, retro & ante. Et statuit septem pyramidas, vnam contra vnam patri & matri, & quatuor fratribus, & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma, ad memoriam æternam, & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare, hoc est sepulchrum quod fecit in Modin, vsque in hunc diem.* 1. Mach. 13 26.

5 Sed fauendum etiam est liberis eorum, qui de Republ. rebus pręclarè gestis bene meriti sunt; quod enim filiis tribuitur, videtur rependi parentibus, qui etiam propterea sibi minus parcent, liberaliúsq; & studiosiùs in Principis obsequium se impendent, susceptis laboribus aditísque periculis, si cognouerint Principum liberalitatis, & beneficentiæ filios, quos ipsi post se reliquerint superstites, fore participes. Præstitit hoc Dauid, qui olim à Ionatha Saulis Regis violentiæ subductus, aliisque ornatus beneficiis, charissimi ac fidelissimi amici memoriam, interpositi temporis diuturnitate sibi eripi non est passus, atque ideo Miphiboseth Ionathæ filium, pedibus captum, suæ mensæ perpetuò iussit assidere. *Ne timeas*, inquit, *quia faciens faciam in te misericordiam propter Ionatham patrem tuum, & restituam tibi omnes agros Saul patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper.* Illud tamen cauendum est, ne dum studemus bonorum parentum filiis, aut in eos benefi-

Nobilium parentum, & bene de Rep. meritorũ liberis fauendum.

2. Reg. 9. 7.

beneficia conferimus, continuò etiam putemus eos semper ad ea munera idoneos esse, quibus parentes eorum cum laude præfuerunt. Nam à magnorum parentum indole, ac sapientia, filij nonnunquam degenerant, vt Roboamus, qui
Eccles. 47. 16. Salomonis filius, eius nimirum qui *Impletus est, quasi flumen, sapientia*, vt loquitur Ecclesiasticus,
Ibid. n. 27. ab eodem vocatur *gentis stultitia, & imminutus à*
Genes. 25. 27. *prudentia.* Quemadmodum etiam Isaac, & Samuel viri sanctitate & prudentia maximè con-
1. Reg. 8. 3. spicui, filios mirum quantum paternis moribus absimiles susceperunt, vt ex sacris litteris habemus.

De triumphis, & trophæis. 6 Sequitur, vt aliquid etiam de triumphis, eorúmque pompa & trophæis dicamus: quorum vestigium aliquod apparet in sacris litteris. Nam
1. Reg. 15. 12. Saul post deuictos Amalecitas dicitur *Erexisse sibi fornicem triumphalem*, arcum D. Hieronymus interpretatur in traditionibus Hebraicis. *Quando victoria potiebantur*, inquit, *faciebant arcum de myrtetis & palmis, & oliuis, ob signum victoriæ.* Hebræi pro fornice aut arcu habent יד *manum.* Septuaginta χεῖρα, siue quod trophæis manum imponerent, ad significandum hostes valida manu deuictos: siue quod trophæa omnia manus appellarentur, ab iis manibus translato vocabulo, quæ in biuiis aut triuiis statui solent ad dirigendos peregrinos, ne aberrantes à via, aliò fortè deflectant, quò iter non intenderant. Quo sensu ac-
Ezech. 21. 19. cipiendum est illud Ezech. *Et manu capiet coniecturam*, eius scilicet manus, quæ est in biuio, indicium sequetur. Quia verò cippus suppositus, stipes erectus, & manus imposita non dissimilem à trophæis speciem exhibet, factum putarim, vt

idem

idem vocabulum, ad vtrumque significandum à sacris Scriptoribus adhiberetur. Dauid etiam cum deiecto, capitéque truncato Philisthæo, reuerteretur, solemni pompa videtur in ciuitatem inuectus, mulieribus cantatricibus victorem carmine prosequentibus, & cum Saule redeunti obuiam effusis. *Porrò*, inquit Regum historia, *cum reuerteretur percusso Philistæo Dauid, egressæ sunt mulieres de vniuersis vrbibus Israël, cantantes chorosq; ducentes in occursum Saul Regis in tympanis lætitiæ, & in sistris, & præcinebant mulieres ludentes atque dicentes. Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.* Súntque qui putent etiam Dauid, quemadmodum Saul sibi aliquando triumphalem arcum excitasse; de arcu enim interpretantur, quod 2. Regum legimus. *Fecit quoque sibi Dauid nomen, cum reuerteretur capta Syria in valle Salinarum.* Porrò in pompa solemni, triumphorum victores Duces, aut curru sublimes vehebantur, aut equo: quem morem respexisse videtur Dauid cum canit in Psalmo. *Prosperè procede, & regna*; pro quo in Hebræo est. *Vehere, inequita, inside*; eodem sensu: qui enim vehuntur curru, aut equo, prosperè procedunt, secundo etiam fauore, & aura circunfusorum populorum; regnant autem, aut insident; cum Regni habenas tractant, & pro arbitrio vt victores consueuerant, moderantur. Tandem arma victis detracta tholo templorum fixa ab antiquis reperio, vt Sauli extincti in templo Astharoth à Philisthæis, aut etiam domi habita, conspicuo tamen aliquo loco, vt ab omnibus cerni possent, vt arma Goliæ in tabernaculo Dauid, de quibus dicitur: *Arma verò eius in tabernaculo suo*, vel vt interpretantur aliqui, *in domo sua*

1. Reg. 18. 6.

2. Reg. 8. 13.

Psalm. 44. 5.

1. Reg 31. 10.

1. Reg. 13. 54.

Beethle

Beethlemitica. Instituitur autem triumphorú pompa, aut trophæorum, vt virtus illustri loco posita ab omnibus hominum gradibus eum consequatur plausum, quem merita est; ex quo etiam reliqui ciues, qui spectatores triumphis interfuerunt, cum se dederit occasio ita se gerere satagant, vt & ipsi aliis iucundo illustríque spectaculo esse possint.

* * *

LAVS DEO.

FINIS.

INDEX LOCORVM S. SCRIPTVRÆ.

Hoc Indice continentur tantùm ea loca, quę aliqua ratione explicantur, aut illustrantur: ea enim omnia colligere quæ citantur, nimium ſanè fuiſſet, cum totum opus ex ſacrarum litterarum teſtimoniis contextum ſit. Prior numerus ſignificat librum, ſecundus caput, tertius paragraphum, ſiue numerum margini adſcriptum.

Geneſis.

6.3. *Non*

Exodus.

7.11. *Voca*

Leuiticus.

Numeri.

Numeri.

Deuteronomium.

33.19. *Inundationem maris quasi lac sugent & thesauros absconditos arenarum.* l.2.c.17.n.5

33.25. *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua.* l.2.c.26.n.1

33.29. *Negabunt te inimici tui, & tu eorum corda calcabis.* l.2.c.15.n.5

34.7. *Moyses centum & viginti annorum erat, quando mortuus est, non caligauit oculus eius, nec dentes eius moti sunt.* l.2.c.8.n.2

Iosue.

Cap.6.n.26. *Maledictus vir coram Domino, qui suscitauit, & ædificauerit ciuitatem Hiericho in primogenito suo fundamentum eius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius.* l.2.c.5.n.5

7.19. *Fili mi da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, &c.* l.2.c.12.n.3

7.26. *Vocatumq́ʒ est nomen loci illius Vallis Achor.* l.3.c.4.n.4

10.1. & 3. *Quæ cum audisset Adonisedec Rex Hierusalem, misit ad Oham Regem Hebron, &c. dicens ad me, abscondite, &c.* l.1.c.6.n.2

Iudicum.

Cap.3.15. *Aod, qui vtraque manu pro dextera vtebatur.* l.1.c.2.n.2

7.7. *In trecentis viris, qui lambuerunt aquas liberabo vos.* l.3.c.12.n.2

7.27. *Quod me facere videritis, hoc facite.* l.3.c.11.n.5

8.14. *Interrogauit nomina Principũ, & seniorũ Sochoth & descripsit septuaginta viros.* l.2.c.12.n.3

Primus Regum.

Secundus Regum.

14.1. Si

Tertius Regum.

&

& omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris,&c.& bona pars illius capitis explicatur. l.3.c.1.n.2

22.31. *Non pugnabitis contra maiorem aut minorem quempiam, nisi contra Regem Israel solum.* l.3.c.11.n.1

22.31. *Rex Israel mutauit habitum suum,& ingressus est bellum.* l.3.c.11.n.1

22.42. *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua,erit anima tua pro anima illius.* l.2.c.12.n.1

Quartus Regum.

Cap.3.23. *Pugnauerunt Reges contra se, & cæsi sunt mutuo,nunc surge ad præda Moab.* l.3.c.10.n.2

3.27. *Accipiensq́; filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo,obtulit holocaustum super murum.* l.1.c.7.n.1

5.13. *Pater & si rem grandem dixisset tibi Propheta.* l.2.c.13 n.2

5.24. *Cumq́; venissent iam vesperi.* l.3.c.14.n.3

6.11. *Conturbatum est cor Regis Syriæ pro hac re, &c.* l.3.c.2.n.11

6.25. *Facta est fames magna donec venundaretur caput asini octoginta argenteis.* l.3.c.15.n.8

16.18. *Musach quoque Sabbathi quod ædificauerat in templo,& ingressum Regis exterius conuertit in templum Domini propter Regem Assyriorum.* l.2.c.2.n.3

18.26. *Precamur,vt loquaris nobis seruis tuis Syriacè.* l.3.c.3.n 13

24.17. *Imposuitq́; ei nomen Sedechiam.* l.2.c 15.n.8

25.6. *Locutus est cum eo iudicium.* l.2.c.15.n.8

25.10. *Princeps coquorum destruxit muros Hierusalem.* l.2.c.24.n 6

Paralipomenon primus.

Paralipomenon ſecundus.

Eſdræ primus.

Esdræ secundus.

Tobias.

Iudith.

Esther.

Iob.

15.7. *Non*

27.16. Si

Psalterium.

27.7. *Adiu*

Prouerbia.

13.17. Lega

Ecclesiastes.

locum tuum ne dimiseris, quia curatio cessare facit peccata maxima. l.2.c.18.n.10

10.5. *Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem ingrediens à facie Principis, positum stultum in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum.* l.2.c.11.n.1

10.16. *Væ tibi terra cuius Rex puer est, & cuius Principes manè comedunt.* l.1.c.6.n.2. & l.2.c.31.n.6

10.17. *Beata terra, cuius Rex nobilis est.* l.1.c.6.n.3

10.20. *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diuiti, quia aues cæli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annunciabit sententias.* l.2.c.19.n.4

Cantica.

Cap.1.15. *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.* l.2.c.30.n.8

2.9. *Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloq; ceruorum.* l.2.c.28.n.1

3.7. *En lectulum Solomonis; sexaginta fortes ambiunt, omnes tenentes gladios, &c.* l.2.c.23.n.4

3.9. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani.* l.2.c.23.n.5

3.11. *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius.* l.2.c.13.n.1. & l.2.c.23.n.5

4.9. *Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum.* l.2.c.25.n.3

4.11. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.* l.2.c.23.n.2

5.5. *Digiti mei pleni myrrha probatissima.* l.2.c.9.n.1

8.14. *Fuge dilecte mi.* l.2.c.15.n.5

Sapientia.

Ecclesiasticus.

confusio illorum cum ipsis sine intermissione. l.2.c.15.n.5

23.11. *Sicut seruus interrogatus assiduè à liuore non minuitur, sic omnis iurans & nominans in toto à peccato non purgabitur.* l.2.c.15.n.9

24.5. *Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam.* l.1.c.7.n.3

25.3. *Tres species odiuit anima mea, &c. Pauperem superbum, diuitem mendacem, senem fatuum & insensatum.* l.1.c.6.n.3. & l.3.c.2.n.2

25.22. *Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris.* l.1.c.5.n.4

25.22. *Non est caput nequius super caput colubri, &c.* l.3.c.15.n.8

26.25. *In duobus contristatum est cor meum. Vir bellator deficiens per inopiam, & vir sensatus contemptus.* l.2.c.11.n.3

27.12. *Homo sanctus in sapientia manet sicut sol, stultus vt luna mutatur.* l.2.c.19.n.2

28.25. *Qua sapientia replebitur, qui tenet aratrum, &c. & nonnulla alia ex eo capite explicantur.* l.3.c.2.n.12

28.29. *Aurum tuum & argentum tuum consla, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos.* l.2.c.15.n.9

30.4. *Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus, similem enim reliquit post se, &c. reliquit enim defensorem domus contra inimicos & amicis reddentem gratiam.* l.1.c.6.n.3

30.18. *Bona abscondita in ore clauso quasi appositiones epularum circumposita sepulchro.* l.2.c.24.n.4

30.19. *Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec adorabitur.* l.2.c.24.n.4

31.23. *Vigi*

Iſaias.

53.3. Non

Hieremias.

Threni.

Baruch.

Ezechiel.

Daniel.

Ozeas.

Ioël.

Amos.

Ionas.

Micheas.

Nahum.

Abacuc.

Sophon.

Zacharias.

Malachias.

Machabæorum primus.

Hiero

Hierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij regi in omni negotio dimitterentur. l.2.c.5.n.5

11.25. *Area Salinarum.* l.2.c.17.n.4

14.9. *Iuuenes induebant se gloria.* l.2.c.23.n.1

Machabæorum secundus.

Cap.1.3. *Faciatis eius voluntatem corde magno, & animo volenti.* l.3.c.4.n.6

3.12. *Decipi eos qui vendidissent loco & templo quod per vniuersum mundum honoratur pro sui veneratione & sanctitate omnino impossibile esse.* l.2.c.5.n.5

4.12. *Ausus es sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque Ephæborum in lupanaribus constituere.* l.2.c.2.n.2

14.37. *Qui pro affectu pater Iudæorum vocabatur.* l.2.c.13.n.2

Matthæus.

Cap.6.1. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* l.2.c.16.n.1

6.24. *Nemo potest duobus dominis seruire.* l.1.c.3.n.6

6.28. *Considerate lilia agri.* l.2.c.23.n.2

10.28. *Nolite timere eos qui occidũt corpus.* l.3.c.12.n.4

12.24. *Ex abundantia cordis os loquitur.* l.2.c.30.n.7

13.28. *Vis imus & colligimus ea? ait non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis, &c.* l.2.c.3.n.4

16.18. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* l.1.c.4.n.4

16.24. *Non potestis Deo seruire & mammonæ.* l.2.c.18.n.2

Marcus.

Lucas.

Ioannes.

Acta Apostolorum.

Pauli Epistola ad Romanos.

Ad Corinthios prima.

Ad Corinthios secunda.

Ad Galatas.

Ad Ephesios.

Ad Philippenses.

Ad Colossenses.

Ad Thessalonicenses prima.

Ad Timotheum prima.

Ad Timotheum secunda.

Ad Titum.

Ad Hebræos.

Epistola Iacobi.

2.2. *Vir*

Petri prima.

Ioannis prima.

Apocalypsis.

FINIS.